Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

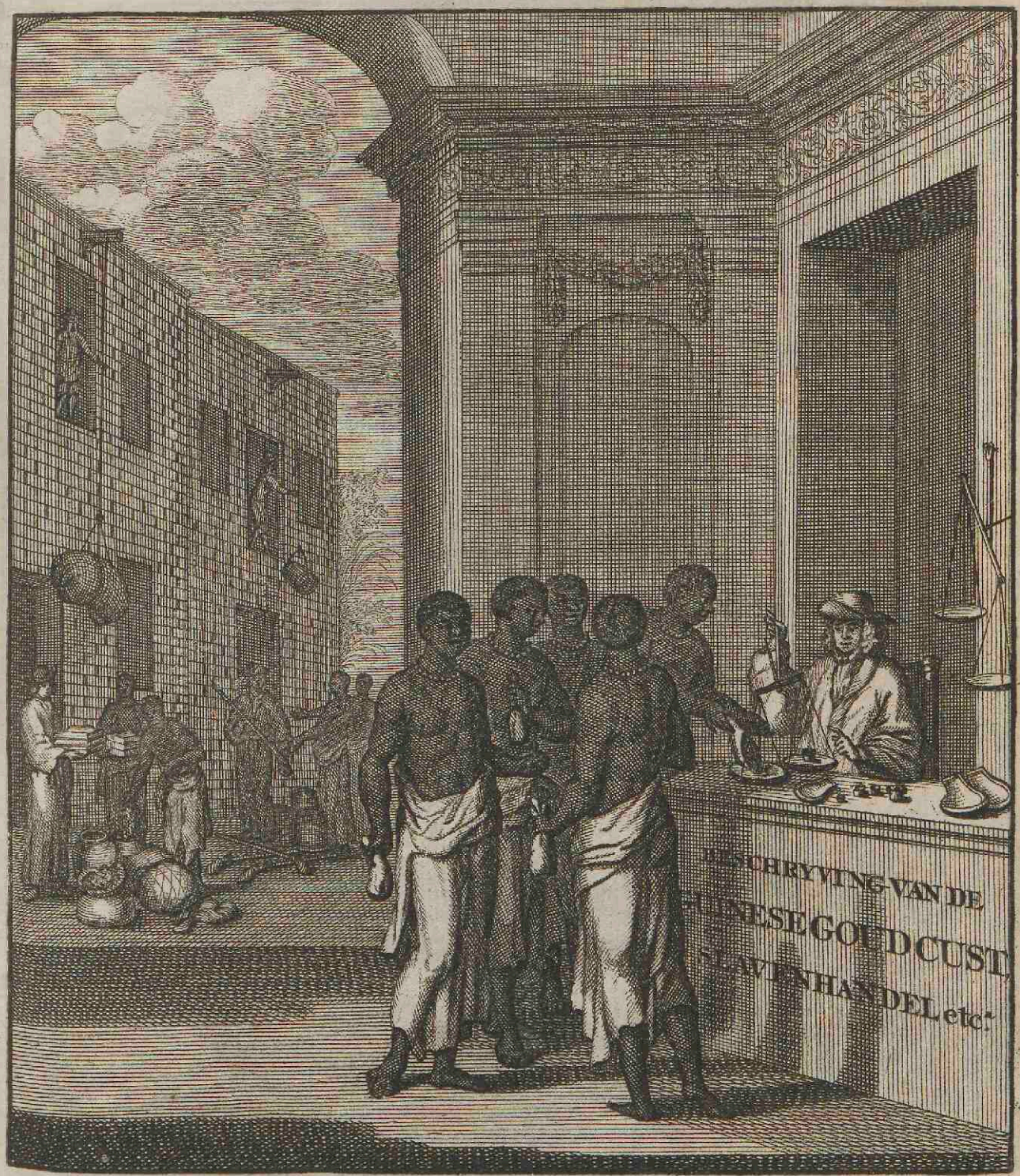
Nauwkeurige beschryving van de Guinese Goud-, Tand- en Slavekust, nevens alle desselfs landen, koningryken, en gemenebesten, van de zeeden der inwoonders, hun godsdienst, regeering, regtspleeging, oorlogen, trouwen, begraven, enz., mitsgaders de gesteldhe

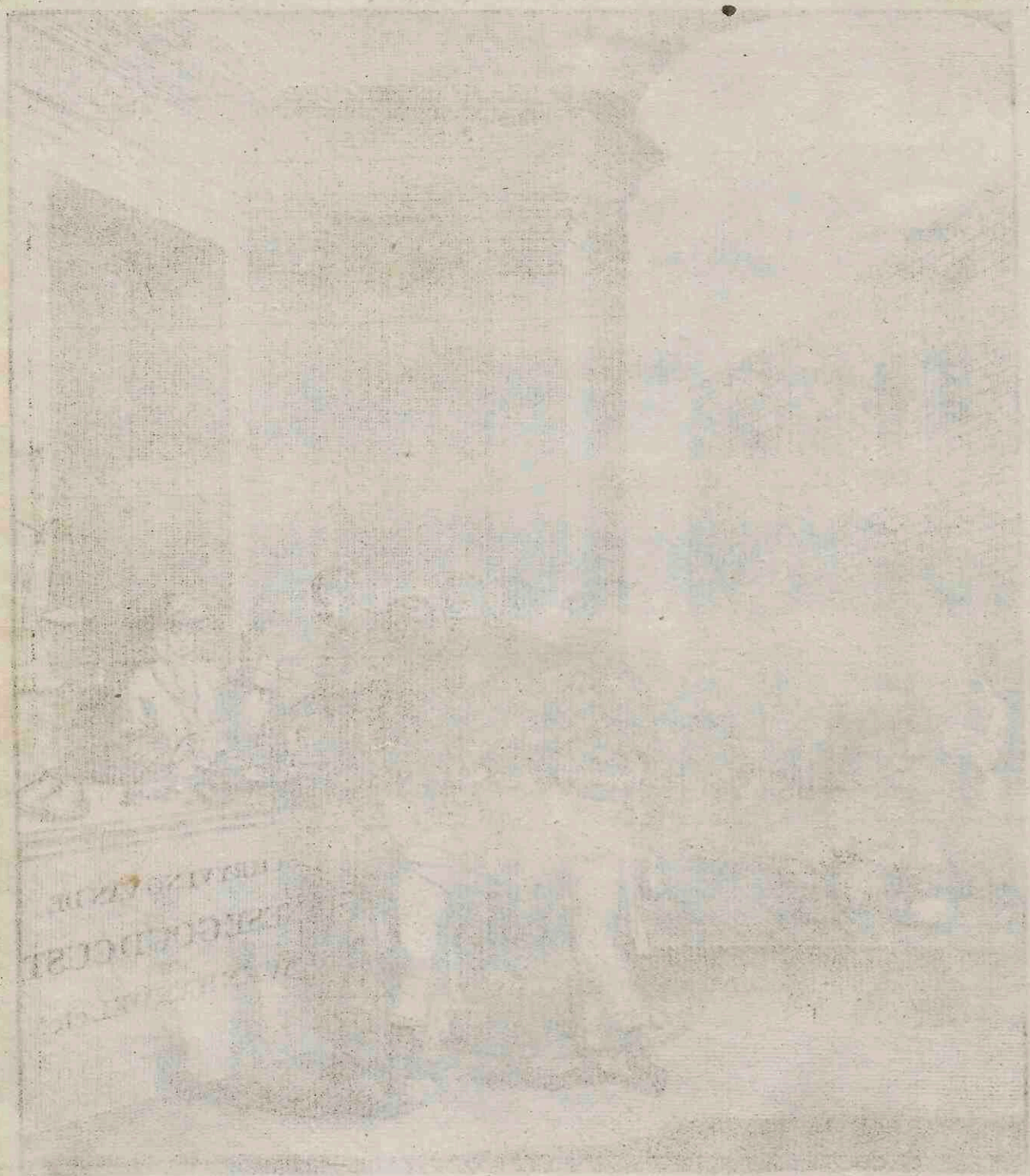
https://hdl.handle.net/1874/303276

Geogr. et Itinerat.
Quarto n°. 279.

4-Geogr
4° 279.

geerstaurend 10-5-93

BESCHRYVING VAN DE
GUINESE GOUD CUST,
SLAVEN HANDEL etc.

NAUWKEURIGE BESCHRYVING VAN DE

GUINESE GOUD-TAND-en SLAVEKUST,

Nevens alle deſſelfs

LANDEN, KONINGRYKEN, en GEMENEBESTEN: Van de Zeeden der Inwoonders, hun Godsdienſt, Regeering, Regtspleeging, Oorlogen, Trouwen, Begraven, enz.

Mitsgaders

De geſteldheid des Lands, Veld- en Boomgewaſſen, alderhande Dieren, zo wilde als tamme, viervoetige en kruipende, als ook 't Pluim-gedierte, Viſſen en andere zeldzaamheden meer, tot nog toe de Europeërs onbekend;

DOOR

WILLEM BOSMAN,

Onlangs Raad en Opperkoopman op het Kaſteel St. George d'Elmina, mitsgaders tweede Perzoon van de Kuſt.

In deze tweede Druk van veel fauten geſuyverd en vermeerdert, en met veel nieuwe fyne kopere Plaaten vermeerd en verçierd.

ACADEMIA

t' AMSTERDAM,

By ISAAK STOKMANS, Boekverkooper op 't Rokkin, in Calvinus. 1709.

OPDRAGT

Aan de Wel-Edele Agtbare Heeren,

DE HEEREN

GECOMMITTEERDE BEWINDHEBBEREN

Van de Generale Geoctroyeerde Westindische Compagnie, ter Vergaderinge van Thienen, althans vergaderd tot

AMSTERDAM.

Wel-Edele Agtbare Heeren,

ZEderd dat ik met schuldige eerbiedigheid de vryheid nam, Uwe Wel-Ed. Agtb. om ontslaging van myn dienst te verzoeken, en niet zonder hoope leefde, dat my het zelve gunstelyk zou worden toegestaan; zederd die tyd, zeg ik, heb ik my gedurig besig gehouden, en myne gedagten laten gaan, hoe

op de beſt-voegende wys myne verpligting en erkentenis, voor zo menigvuldige gunſten en weldaden van Uwe Wel-Ed Agtb (gedurende de tyd dat ik de eer heb gehad haar Wel-Ed. Agtb. te dienen,) ontfangen, te mogen betuygen; en aan de weereld te doen zien, dat het voor het meerendeel van ons zelven afhangt, om in Uwe Wel Ed. Agtb. dienſt gelukkig te werden, vermits er niets zekerder is, dan dat Uwe Wel-Ed. Agtb. de getrouwe dienſten harer Bedienden met een eerlyke beloning vergeld. Hier van derf ik my zelfs ten levendigen voorbeeld ſtellen, en ben gehouden te verklaren, dat, om daar voor ſchuldige dankbaarheid te bewyzen, my zekerlyk woorden, om my na behoren uyt te drukken, zouden ontbreeken.

Dog, om niet ten eenemaal gebrekig te blyven; zo heb ik niet naders nog eigentlykers konnen uytvinden, dan dit Boek Uwe Wel-Ed. Agtb met alle onderdanigheid op te dragen; en te bidden, dat het mag ſtrekken ten teken myner dankbaarheid, en om iets af te doen van dat geene, waar mede zo dier aan Uwe Wel-Ed. Agtb. verpligt ben, zullende voor het overige in geen gebreke blyven, van het gene

ne nog ontbreekt, altoos met een dankbaar hart te erkennen, en geen gelegentheid, wanneer Uwe Wel-Ed. Agtb. eenigen aangenamen dienst zoude konnen doen, voor by laten gaan.

Dit Boek behoort ook aan niemant nader als Uwe Wel-Ed. Agtb. Want het behelst een beschryving van de Landen en Plaatsen, waar dat uyt de Naam, en van weegen Uwe Wel-Ed. Agtb. tot nog toe het hoogste gezag gevoerd, en de grootsten handel onwedersprekelyk boven alle Europeers, is gedreeven. De Hemel geve, dat het ook noyt vermindere, maar hoe langer hoe meer toe neemen moge!

Hierom zoude ook een ander, die zulk een werk ondernomen had, en aldus minder als ik aan Uwe Wel-Ed Agtb. verbonden was, geen betere beschuts-Heeren voor het zelve hebben konnen verkiesen; want Uwe Wel-Ed Agtb. zullen door haar eigen kennis van die Kusten konnen oordeelen, voor hoe ver myn schryven met de waarheid over een komt Wyders wil ik hopen en wenschen, dat Uwe Wel-Ed. Agtb. met dezen mynen geringen arbeyd genoegen zullen scheppen; want ik ben van gedagten, dat men de ware gesteltheid der Kust, zelden

naar eisch voor Uwe Wel-Ed. Agtb. heeft opengelegt, maar meest altoos (schoon des verpligt) 't noodzakelykste verswegen, en dat eenlyk maar, om dat eenige qualyk-menende daar door des te beter haar eygen belang mogten voort zetten. 't Quaad beleyd van de zodanige, als mede de ongeregeldheyd van de Regering op de Kust, heb ik ter loops aangehaalt; beyde hoop ik Uwe VVel Ed Agtb. als tot haar Ed. narigt konnende dienen, niet onaangenaam zal zyn, noch ook niet het weinige dat ik van den Slaven-handel kome te zeggen: VVant ik betuige in alle opregtigheid daar omtrent geen ander oogmerk te hebben gehad, dan het welzyn van de Ed Maatschappy. Den overslag, die ik van het Goud, dat jaarlijx van de Kust vervoerd werd, heb gemaakt, sal buyten alle twyffel Uwe Wel-Ed. Agtb. aan setten, om 'er by vervolg van tijd een meerdere bedeeling van te mogen erlangen. Dog hoe sulks op de beste wijs sou aan te leggen zyn, derf ik my niet vermeten Uwe Wel-Ed. Agtb. voor te stellen, als wel versekerd wesende, dat haar Ed. Agtb. daar omtrent de vereiste kenniss besitten. 't Eenigste, en waar het mynes dunkens wel het meest op aankomt, zyn bequaame, en voor al

ge-

getrouwe Dienaren, so wel hier te Land als op de Kust, om de bevelen van Uwe Wel-Ed. Agtb. na behoren uyt te voeren. Want als hier voor goede sorg gedragen word, so en twyffel ik niet, of de Handel van Uwe Wel Ed. Agtb. sal eerlang weder als vooren toeneemen en bloeyen 't Welk ik van harten wensche, en desen met so veel eerbied als ik aan Uwe VVel-Ed. Agtb. wijdberoemde en hoogwyse Vergadering schuldig ben, sluyte in de hoedanigheid van

VVel-Edele Agtbare Heeren,

Uwe Wel-Edele Agtbaarhedens Ootmoedige en seer verpligte Dienaar,

VVILLEM BOSMAM.

Utrecht den 4 Decemb.
1703.

VOOR-

VOORREDEN.

't IS onder de Schryvers een algemeen gebruik om voor hun Werk een *Voorberigt* te ſtellen: daar zynder, die ſulx aanmerken als een enkele verçiering, en iets dat ter ſake niet en diend. Andere wederom, en wel de meeſten, oordeelen dat het een volſlage noodſaakelykheid is; en hier van geven zy deeſe Reedenen: Eerſtelyk, dat men uyt de Voorreden een beſeffing kan maken van des Schryvers voorneemen, wat ſtof, en hoedanig hy het ſelve ſtaat te behandelen, en 't geen ons aanleyding, en een ſeckere gemakkelykheid geeft om van zyne verhandeling in 't vervolg des te beter begrip te krygen. Ten tweeden; ſo ſalmen uyt de Voorreden ook ten naaſten by van de bequaamheid des Schryvers konnen oordeelen, of wy van den ſelven eenige voldoening hebben te wagten of niet. Dog wy willen het geſeyde ongevonniſt laten, en maar alleen ſeggen, dat wy het voorbeeld van de laatſte in deeſen ſullen volgen.

De Weereld is tegenwoordig ſodanig vervuld met alderhande ſlag van *Boeken*, dat het by na onmogelyk ſchynd iets nieuws ('t en zy 'er weder nieuwe Weerelden ontdekt werden) aan het ligt te brengen, daar en is bynaa geen Land of Volk in de geheele weereld, of veele Schryvers hebben ſig ontledigd, om bredelyk in hun nagelate ſchriften van deſelve te gewagen, en daarom ſoude ik my niet hebben derven vermeeten tot meerder vervulling nog iets ſeldſaams hervoort te brengen; dog het aaloude, en voor veele Eeuwen bekende ſpreekwoord der Romeinen, als dat *Africa* altoos iets nieuws of vreemds voortbaengd, moet nogmaals bewaarheid werden: want de *Kuſt van Guinea* een gedeelte van *Africa*, en niet van *Weſt-Indien*, als eenige meenen, (want *Weſt-Indien* is in *Ame-*

America gelegen, en dieshalven een geheel ander weerelds deel, als dit, waar van wy sullen handelen) is niet alleen aan ons Landsgenoten, maar ook geheel *Europa*, nog voor het merendeel onbekend, wyl van het selve tot nog toe geen sonderlinge beschryving in 't ligt gekomen is, uytgesonderd 't geene men hier en daar in andere Boeken vind ingelast; dog ik heb ondervonden, dat het voor het meerendeel niet meer dan verdigtselen zyn, dewelke met de waarheid weinig overeenkomst hebben, en dieshalven is ons van *Guinea* niet anders, dan een ruwe schets, en verward denkbeeld gegeven.

Ik heb my wel eer voor een groot Lief hebber van goede Boeken derven verklaren, voornamentlyk van *Historien* en *Reis-beschryvingen*, vermits ons deselve in veele zaken konnen dienen, en wel voornamelyk, dat wy daar door geleerd en onderweesen werden, om alderhande wetenschappen en zeden der buytenlandse Volkeren te kennen, en nog daar en boven onse nieuwsgierigheid, welke ieder mensch als aangeboren is, op het aldermeeste te voldoen.

De Reisbeschryvingen heb ib van myne eerste jonkheid af gelief kooft, en ben altoos tot deselve geneigt geweest, soo by aldien ik my maar eenigsins kon beloven, datse van geloofwaardige Schryvers waren te samen gesteld.

Dog soo groot myne geneegentheid voor de soodanige was, so groot was ook myn afkeer van de geene, welke sig niet ontsien, de menschen een deel verdigtselen voor suyvere waarheden op te veylen: want nademaal zy selfs noyt uyt hun Vaderland geweest zyn, soo neemen sy sonder behoorlyk onderzoek alles voor waarheid aan wat haar van vreemde Landen werd meede gedeeld, en geven 't ook even soo weder over, in navolging van *Aristoteles*, die, soo ons nagelaten is, een Beschryving door *Alexan-*

ders laſt, van den aart der Dieren ſullende opmaken ieder Reiſiger ten zynen huyſe deed nodigen en onthalen, na welkers verhaal hy het geſeide Werk begonde en voleindigde. In ſulk een tyd, als wanneer de weereld nog ſoo wel niet bekend was, mogt men deeſe manier van ſchryven goedkeuren; dog het ſelve nu te willen navolgen, dunkt my voor een Man van verſtand en oordeel niet te voegen, gemerkt zyn ſchryven, ſoo het niet met de waarheid over een komt, dagelyks door 't heen en weder-ſwerven van een meenigte Reiſigers ten toon werd geſteld, en hy voor een Grolliſt, of Fabel-ſchryver uytgekreeten. In ons Land hebben wy onder andere twee duſdanige Schryvers gehad, die in de voorgaande Eeuw wel de meeſte Boeken in het ligt hebben gegeven, deſelve zyn door hunne menigvuldige ſchriften ſoo wel bekend, en van 's gelyken by de kundige hunne Werken, dat het niet van noden is om 'er iets anders van te ſeggen, dan dat men haar regt genoeg doet met hun buytenlandſe ſchriften, ſonder eigen ondervinding opgeſteld, maar ten halven te geloven, daar zy anderſins met ſaken, die ons Geweſt raken, te beſchryven, vry grooter eer hebben ingelegt en meerder lof verdiend: want ik, nog niemand anders, denk ik, ſullen derven ontkennen, dat het buyten dien, menſchen zyn van een beſondere bequaamheid, en die de Heemel met ſeer veele goede en ſchoone hoedanigheden heeft begaaft. Ik heb het van myn gemoed niet konnen verwerven met ſtilſwygen voor by te gaan ſommige ſtellingen van haar tegen te ſpreeken, en de regte geſchapenheid dier ſaken, waar van zy ſoo ongegrond geſchreven hebben, op het papier te brengen, hier mede denk ik een ieder dienſt te ſullen doen. Dog vinden zy ſig daar over geraakt en begeerig om my deſwegens (gelyk my al word gedreigd) te heekelen, ik ſal my des getroo ſten, en ben wel verſeekerd, datſe

datſe my ten minſten van geen onwaarheeden ſullen beſchuldigen. Dog ik wende my van haar af, en betuyge, dat onder andere oorſaken en noodſaakelykheeden, de Reisbeſchryvingen al eene der beweegredenen zyn geweeſt, die my *Europa* hebben doen verlaten, benieuwd zynde, om het geen ik in de Boeken geleeſen had, eens van naby te gaan beſigtigen. Ik heb in myn ruym dertienjarig verblyf op de *Kuſt* van *Guinea*, myn luſt redelykerwys konnen boeten, alſoo 't geval my daar omtrent gunſtig genoeg is geweeſt, vermits 'er weynige, of liever geen Plaatſen op de *Kuſt* zyn, waar dat ik niet eenige tyd heb gewoond, en waar van met ondervinding weet te ſpreken.

Dog midlerwijl dat ik myn eigen nieuwsgierigheid voldeed, bragt ik my te binnen, dat den menſch niet alleen voor zyn ſelf, maar ook ten dienſt van zyn evennaaſten geſchapen was, ook dat alles, hoe fraay het ook mag zyn, zyn meeſte aardigheid verlieſt, ſoo wanneer het maar onder een menſch alleen (ſonder het aan een ander mede te deelen) als verſmoord blyfd. Hier door wierd ik bewogen om het geen door my met genoegen was beſigtigd, ook aan myne Landsgenoten mede te deelen, en wel te eerder, wanneer ik tot ſulx te doen door een myner goede Vrienden wierd verſogt, gelyk uyt myn eerſten Brief aan dien goeden Heer geſchreven, ſal blyken. En al ſchoon men uyt opgemelte Brief ſou konnen of mogen beſluyten, dat myn Vrinds verſoek gantſchelyk tegens myn ſin was; ſoo en is dog niets ſekerder als dat ik 'er wonderwel mede was voorſien, en ſou het nog vry meer geweeſt zyn, ten ware de redenen in meer gemelten Brief by gebragt, niet eenig nadenken in my hadden overgelaten, en wel voornamelyk het laatſte, te weeten, het gebrek van een goede, en de teg nwoordige weereld be-

haagelyke ſtijl, en maniere van wel ſpelden. Ik ſeg wel, om dat het ſelve tegenwoordig ſeer veel vittens en beknibbelens onderworpen is, en ik wil garen bekennen, dat ik 'er op ſommige plaatſen al wat losjes over heen gelopen ben, dog dat 'er den Drukker mede het zyne toegedaan heeft, om het geene wel geſpeld was, qualyk te ſetten, is van 's gelyken onwederſprekelyk waar. Maar wat ſal dat ter ſaken dienen? Niets. Dit werk en werd niet als een Leerſtuk om iemand in de ſpelkunde te oeffenen, uytgegeven, maar om de nieuwsgierigheid van den Leeſer te voldoen. En ik gelove ook niet, dat iemand, dan Letter- en Taalkundige 't ſelve ſullen gewaar werden Kom ik dan by deſelve geen eer of roem te verdienen, daar is weinig aan verbeurd; ik heb het daar niet op aan gelegt, of ondernomen, maar het is boven, en behalven het hier voren verhaalde, nog geſchied om de geene welke door den ſelven geeſt van nieuwsgierigheid als ik, werden gedreven, en andere welkers genegentheid t' eeniger tyd mogte vallen, om hier hun voordeel te komen ſoecken, een net denkbeeld en ſeekere kennis van de geſteldheid deſes Geweſts te geven, en de verſcheide gevoelens, die tot nog toe daar van onder ons zyn, te doen ophouden. Dit nu is het geene ik met dit Werk beoog, en ik hope ook dat het niet ſonder vrugt ſal zyn, 't geen ſoo zynde, en dat ik maar eenige weinige verpligt en dienſt gedaan heb, ſoo ben ik wel voldaan en te vreden, en ſal my voor myne genomene moeite, en gedane koſten, rykelyke beloond agten.

In den beginne had ik dit Werk begrepen in *vijf Boeken*, en ſoo veel *Hoofdſtukken* als tot het ſelve wierden vereiſt, 't eerſte van dien handelde van de geſteldheid der *Goudkuſt*, zyn *lengte*, *hoedanig*, en in wat *Landſchappen* verdeeld, der ſelver *vrugt*- en *onvrugtbaarheid*, en waar meede de *Bewoonders* van dien ſig geneeren.

Het

Het tweede *Boek* behelsende een *beschryving* van de *Inwoonders* in 't generaal, hun *Aart*, *Gewoontens*, *Zeedens*, *Godsdienst*, *Regeering*, *gemeene Huyshouding*, en wat daar toe behoord

Ten derden had ik een berigt gegeven, wegens den *Handel*, hoedanig de selve, soo van onse *Maatschappy*, en andere *Europianen*, als ook van de kant der *Swarten* wierd gedreven.

In 't *vierde Boek* beschreef ik alle de *Gediertens* deses Lands, soo wel *Wild* als *Tam*, *viervoetig*, *kruypend*, en *Pluym-gedierte*, mitsgaders ook de *Vissen*, *Veld-* en *Boom-gewassen*.

Het vyfde of laatste vervatte een beschryving van de *Koningryken Ladingcour*, *Coto* beide de *Popoos* en 't schoone Landschap *Fida*, en tot slot een *omlands Reysje*, door my in den jare 1698. gedaan, dewelke het einde van de geheele beschryving was. Dog zederd heb ik gelegentheid gekregen om al het voorseide in *Brieven* te vervatten, en aan myn hier voren gemelten goeden Vriend over te maken, en dieshalven heb ik ook een andere verdeeling gemaakt, en het geheele *Werk* in *twintig Brieven* begrepen: in ieder van de selve t'elkens soo veel af doende, als my na tyds gelegentheid nodig dagt, sonder echter eenige andere verandering te maken, als ten opsigte van den *Handel*, welkers generale beschryving ik om redenen te zyner plaats nader te verklaren, agterweeg heb gelaten. Voor 't laatste zyn hier nog *twee Brieven* bygevoegd, door twee Persoonen in onsen dienst aan my geschreven, wegens de gesteldheid der Landen door haar behandeld, en daar ik noyt ben geweest. Deese nieuwe verdeeling verhoop ik, dat den Leeser niet onaangenaam sal zyn, terwyl ieder *Brief* hem iets nieuws sal opdissen; althans het behaagd my beeter als myn eersten opstel.

't Heeft my een geruyme tyd, dat ik dit werk onderhanden heb gehad, seer gedaan, dat met de konst van tekenen niet en was begaafd, nog dat 'er iemand in die konst ervaren, op de Kust wierd gevonden, terwylen ik van gedagten was, dat een Boek met 'er eenige vreemdigheden, waar van het selve gewaagd, in en aan het gesigt te vertoonen, geen kleine glans werd by geset, als willende het oog ('t welk al een voornaam deel van ons lichaam uytgemaakt) mede garen het zyne hebben, en in de vreemdigheden niet misdeeld zijn; dog eindelijk, en na dat ik met schryven al seer ver was gevorderd, quam 'er een Persoon met geseyde konst begonstigd, op de Kust aan te landen, dies ik ook niet lang en draalde, maar stelde den zelven aanstonds te werk, eerstelijk met hem alle de *Forten* beoosten *Elmina* so van *Ons*, de *Engelsen* als *Deenen* te doen uyt tekenen, en om hem daar toe des te beeter gelegentheid te geven, ging ik die Reis in Persoon (als zijnde met een *Commissie* van den Heer *Generaal Sevenhuysen*, weegens saaken van de *Maatschappy*, belast) met hem doen. 't Gedierte dat ons onderwegen op mijn bevel wierd gebragt, is door hem mede na het leven afgebeeld, en van het selve had hy ook wel soo goede kennis als van het uyt-tekenen der *Forten*, waar in men egter geen grove misslagen sal gewaar werden, en enkelijk maar sodanige welke de regelen van de Tekenkonst betreffen, en dewelke van niemand als in die konst ervaren, sullen werden bespeurd. Maar, de dood, die niemand ontsiet, of op de noodsaakelijkheid eenige agt geeft, trof den Tekenaar (so als wy gereed stonden om ook een Reisje beweesten *Elmina* te onderneemen) sodanig, dat hy binnen weinig dagen gesond en dood was; en daar door bleef ik net ten halven van mijn voorneemen steeken, en vermits wy zederd niemand meer van die konst hebben gehad

had, so gelieve de Leeser sig my, nevens met het bekomene te vergenoegen. Egter leef ik niet sonder hoop om het geene ontbreekt, nog te eeniger tijd te sullen bekomen, en 't welke hier namaals nog wel sou konnen werden bygevoegd, indien de Boekverkoper andersinds maar gelukkig genoeg is, dees eersten druk spoedig uyt te verkopen, als wanneer 'er neevens de overige Plaaten, ook wel een aanmerking over de geheele *Kust*, mitsgaders een nadere Beschryving van de *Boven-Kust*, de *Bogt van Guinea*, en de *Kust van Angola* by mogt komen, 't een en ander, indien wy tijd van leeven hebben, sie ik met bewilliging van Myn Heeren de bewindhebberen nog te gemoet.

Myn versoek van een iegelyk, wie het ook soude mogen aangaan, bestaat voornamentlijk hier in, datse het my niet qualijk gelieven te neemen nog 'er sig aan ergeren, dat ik so hier en daar den aart van een vryborstigen *Hollander* laat blyken. Het en is niet geschied om iemand te verkorten, maar om een Les te geven aan onse nakomelingen, en die 'er aangeleegen is om 'er sig in tijd en wijlen van te bedienen; dog is 'er egter iemand die sig geraakt vind, en die schuld heeft, 't en sal my niet leed zijn, also niet meene gehouden te zijn, wegens eens anders slinxse trekken de waarheid te moeten verbergen; dog andere die het wel gemeend hebben, en dit mijn schrijven niet wel en bevatten, ben ik bereid een nadere verklaring te geven: want ik sal geensinds in gebreken blijven om ten allen tyde 't geene dit werk behelst, staande te houden, tegens wien ('t zy met eerbied gesegt) het ook soude mogen zijn.

Van den verderen en onpartydigen Leeser eisch ik niet meer, dan dat hy myne manier van schryven, die op sommige plaatsen al wat dierlijk of naakt schijnd, niet en veroordee-

deele, en nog veel minder dat hy daar uyt een gevolg soude wi'len trekken, als of myn levenswandel op gelyke leest geschoeyt was. Hier in zoude zig een ieder bedrogen vinden, want de geene met wien ik de eer heb om mede te verkeeren en brie.en te verwisselen, zyn niet onkundig, dat myn stijl sig altoos meer na *Raillerie* als *Pedanterie* (om ook eens bastardtaal te gebruyken) heeft gevoegt: ook kan ik niet sien, dat 'er eenige wanhebbelykheid in opgesloten is; want 'k en laat my noyt in *Raillerie* uyt, als in't verhandelen van sodanige saken, welke niet sinçeers en behelsen, en dieshalven hoop ik, dat my dit kleine vermaak niet sal benijd werden, maar dat een ieder regtsinnig Leeser toe sal staan, dat ik, die 'er niet anders van en heb, my selven wel eenige plaisier mag aandoen; de sodanige sullen my seekerlijk t'hunwaards verpligten; dog de geene welke het altoos op de oude, en wel te regt styve deftigheid willen hebben, mogen't geseyde overslaan, of ook wel denken, dat ik voor haar niet heb geschreven.

Dat ik doorgaans de kortheid, so veel mogelijk was, heb betragt, meen ik dat overbodig blyken sal, want andersinds had ik dit Boek nog wel op de helft konnen vergroten, met nog van eenige kleinigheden te gewagen, of het reeds beschrevene wat meerder uyt te breiden. Dog hier omtrent eens anders oordeel na het myne buygende, kan ik niet sien of sulks sou den Leeser verveelen, want als iemand te lang op een stuk staat, so sal hy in plaats van soetigheidt een walging veroorsaken.

Heb ik ook de regelen tot het Boek-schryven vereist, niet wel in agt genomen, de Leeser gelieve te weeren, dat deese besigheid aan my geheel oneigen is: want ik hebbe ondervonden, dat het een groot onderscheid is, een Boek te leesen of te schryven; 't is mijn eerste vrugt, en na alle gedagten sal het ook de laatste zyn, en mede het laatste

laatste dat ik tot dit voorberigt (om het na evenmatigheid van het Werk niet grooter te maken) zal zeggen, als enkelijk nog, dat ik den Leeser een volkomen vergenoeging toewensche, en verzoeke deezen mijnen arbeyd in dank te ontfangen. Waar mede ik my verpligt zal vinden om te zijn en blijven haar

Toegeneigde Dienaar,

WILLEM BOSMAN.

MISSIVE

Geschreeven aan den HEERE

WILLEM BOSMAN,

Toen zijn Ed het Boek, genaamd

BESCHRYVINGE VAN DE GUINEESE

GOUD-KUST,

in het licht gaf.

Een yder zal gepreezen worden, na dat zijne verstandigheyd is, SPREUK. XII: 8.

MYN HEER,

IK hadde vastelyk bestemd, en voorgenoomen,
Toen ik van *Utrecht* af, naar herwaards zoude gaan,
Nooit tot het maken van een lof-gedicht te koomen,
Op eenig sterfflijk mens; maar om van nu voortaan,
In stilte, en (1) eenzaamheid mijn leeven te verslyten:
De eeuw is te lekker, en te vies in *Poëzy*;
Dan bleeve ik ook bevryd van schempen, en verwyten;
Naar 'k zie (2) de menschlykheid blyft my, als andre, by:
Ik ben veranderd (3) met de tyd; 't moet dog zo weezen.
Toen gy dit Boek beschreef, oordeelde ik 't van myn plicht,
Dat ik (het strekk' tot nut der geener, die het leezen)
U quam begroeten met het volgende gedicht;

Te

(1) Is een Spreuk uyt HORATIUS: *Beatus ille, qui procul negotiis*, &c. lib. Epod. II.

(2) Dit is uyt TERENTIUS: *Heaut. Act.* 1. *Sc.* 1, v. 25. *Homo sum, humani nihil a me alienum puto.*

(3) Een oud Latijnsch versje: *Tempora mutantur, sic nos mutamur in illis.*

Te meer 'er tuſſchen ons, eer 'u (4) myne oogen zaagen,
Zoo naauwe, en zuyv're band van Vriendſchap is geweeſt,
Als men van (5) PYLADES, (in lang voorleeden daagen,
In AGAMEMNONS tijd) en van ORESTES leeſt;
Wy hadden (zulk een knoop van Vriendſchap ziet men zelden)
Een hert, en eene ziel, wy trokken eene lijn:
'k Zal nu, om reedenen, die my beweegen, melden,
('k Stell' vaſt, dat gy het weet) wie rechte Vrienden zijn:
Aan anderen, die zulx niet weeten, en dit leezen,
Die, of door jaloezy, of onbezonne drift,
Zich laten leyden, zou het dienſtig konnen weezen,
Als zy zich droegen, naar den inhoud van dit ſchrift.

Wat is dan VRIENDSCHAP? Een verbintenis van menſchen,
Wier over-een-komſt ſpruyt uyt een rechtſchaape deugd,
Dien men gewaar word, naar elkand'rens zin, en wenſchen;
En zulke VRIENDSCHAP ('t is een zaake, die my heugd)
Krygd evenwel een krak, wanneer ten geenen tyden,
Komt te verdwynen, dat, waar uit de VRIENDSCHAP ſproot:
Het haaſtig kieſen, moet me in VRIENDEN keur, vermyden;
En niemand lieven, wie hy zijn mag, kleyn, of groot,
Eer dat men oordeel van zijn doen, of hem, kan geeven;
De VRIENDSCHAP zy oprecht, of ze is maar veinzery;
En zoo de VRIENDSCHAP tot volmaaktheid word verheeven,
Diend ze wel (6) even groot te weezen van weerzy.
Men moeſt ook hebben een ontwyfelbaar betrouwen;
Niet qualijk neemen, als men waarſchouwd zynen Vrind;
Wanneer hy doold: Zo lang wy hier ons woonplaats houwen,
Zoo lang men menſchen op des Aardkloots omkring vind,

(4) Toen zyn Ed. in *Guinea* woonde, hebbende veele jaaren onze vriendſchap, met brieven-wiſſeling onderhouden, zoo als uyt den inhoud van 't Boek blykt.

(5) PYLADES was een Zoone van STROPHIUS, ORESTES van AGAMEMNON; men leeſt van meer diergelyke vrienden in de Oudheyd, als van PYRITHOUS met THESEUS, ACHILLES met PATROCLUS, DIOMEDES met STHENELUS, HERCULES met PHILOCTETE, &c.

(6) OVIDIUS heeft zulx in zynen tyd ook geweeten, want hy zegd *Triſt. Lib.* III. *Eleg.* IV. . . . *amicitias & tibi junge pares.*

Vind men ook menſchen, die(7) ſteeds ſtruyk'len alle dagen,
En zoo een VRIEND dan dwaald ('t welk ligtelijk gebeurd)
Behoord men zulx, als iets verſchoonlijks, te verdraagen,
En niet gedoogen, dat de VRIENDSCHAP wierd geſcheurd;
Dus ver, om reden, van een VRIEND, en VRIENDSCHAPS zaken
Waar in, voor die het leeſt, nog eenig voordeel ſteekt;
Nu zal ik, om ten eynd van myn beſtek te raken,
Vervolgen, 't geen aan 't werk wel eygentlykſt ontbreekt;
De inleydinge oordeele ik, al lang genoeg te weezen:
Des kunt gy, 't geen'er volgd, met luſt, en aandagt leezen.

Al wat'er word vereyſcht in een Geſchied'nis-Schryver,
Die de geſchaapenheyd der zaaken, in haar aard,
Verhandeld trouwlijk, met Omzichtigheyd, en Yver,
Op dat ze blyven voor den roeſt des tijds bewaard,
Die uyt den ſchuylhoek van de Aaloudheyd weet te graaven
Door arbeyd, 't welk voorheen niet was bekend geweeſt,
Dezelve dient voorzien te zijn met veele gaaven,
Op dat elk een zijn werk geloove, die het leeſt:
Hy moet zijn *Ondericht* in 't geen hy zal verhaalen;
Vryborſtig, *Onbeſchroomd*, in dat, 't welk hy beſchrijft;
Hy moet voorzien zijn met een *kenniſſe van* (8) *Taalen*:
(Een deftig middel, 't welk de wijsheid krachtig ſtijfd)
Hy moet van't geen hy ſchrijft, een *Oordeel* konnen vellen;
Hy moet *wel Willen*, en *wel Weeeten* wat hy zeyd;
Die zoo voorzien, en zoo begaaft is, derve ik ſtellen
Ten voorbeeld, en ten baak van een volkoomenheyd,
Want zulk een ſchrijft niets, als vertellingen vol klaarheyd,
't Geen onverwrik'lijk, en op vaſte ſchroeven ſtaat,
Heeft geen verſierſel als de (9) onopgeſmukte waarheyd,
Die zuyver is, en die zig zelf prijſt, waar ze gaat.

Gy

(7) *Jacob.* III. v. 2.

(8) De Schryver ſpreekt taamelyker wyze de Taale der *Neegers*, of der Inwoonders van *Guinea*, en dan ook de Taale der *Franken*, aldaar te Lande gebruykelyk.

(9) 't Is een oud Latijnſch vaars:
Induta nullo tegmine veritas,
Nullisque gaudet picta coloribus
Prodire. . . . .

Gy hebt al't geene ik zeg, volkoomentlyk geweeten,
Uyt veele Schriften, en naauwkeurig onderzoek
Der Schryvers; want Gy hebt veel letteren gegeeten;
En dus begaaftge u tot het ſchryven van dit Boek.
Al wat ge doed, doed dat (10) *met macht, en wilt u haaſten:*
Dit wiſt Gy, en voldeed aldus ons herten wenſch;
Dat 's leeven, als men leefd ten dienſt van zynen Naaſten,
En zyn *talent* beſteed, tot nut van de Even-menſch,
Wie zoo zyn tyd verſlijt, heeft zeekerlyk dat voordeel,
Dat hy geen reekenſchap zal geeven in het Oordeel.

Om nu volkomentlijk den Leezer te believen,
En zoo te ſchryven als 't u leyde op 's herten grond,
Hebt Gy, onopgepronkt, uw Werk volvoerd by Brieven,
Naarvolgens't voetſpoor van BURNET(11)en van DUMONT,
Twee mannen van verſtand: Die ſtyl is buyten driften,
Eenvoudig, Aangenaam, Gemeyn in yder woord;
't Weetgierige vernuft word uyt zulk ſlag van ſchriften,
Tot meer vermaak, en meer genoegen aangeſpoord.
Wie wyze lieden volgd, diens oogmerk is te pryzen:
Men word verſtandig door 't verkeeren by den wyzen.

Elk kan ook in een boek 't verſchillende oogwit merken
Der Schryvers: De eene ſchrijft, wat tot de *Bouwkunſt* raakt,
Een ander weederom van *Hooven, Huyzen, Kerken,*
Van *Kabinetten*, en van *Boeken:* Deeze maakt
Zyn meeſte werk, van uyt 't gehoorde iets naar te praaten,
Maar Gy brengd niet een zaak, geen lettter aan den dag,
Als 't geen Gy hebt gezien; Gy hebt niets naargelaaten,
Dat tot heſchryving van de *Godsdienſt* dienen mag,
't Minſt dat Gy ons verhaald, heeft zyne prijs, en waarde,
Gy zijt te roemen, om de kortheyd van uw ſtyl;

(10) Dit hebbenwe met weynige veranderinge uyt de *Predeker* SALOMONS 11: 10.

[11] Ook van andere, wier naamen te verhaalen, te verdrietig, en te lang zoude vallen.

Gy daald ook zelf tot in (12) het ingewand der aarde,
Om niets onaangeroerd te laaten. Midd'lerwyl
Zoo ymand luft heeft, om de *Teyk'ning* te beſchouwen,
Die in dit Werk beknopt te zien zyn, niet op 't grootſt,
Die kan ze voor opregt, en voor geloofbaar houwen,
Als zynde op 't oog geſchied, niet valſch, of naargebootſt.
Wie kan dan uwen Lof, zoo groot alsze is, verkonden?
Gy zijt Opmerkend, van een zonderlinge Vlyt,
Gy ſchrijft van *Zee*, van *Land*, *Beleeg'ring*, *Vree-verbonden*,
Van *Eylanden* zeer verr' geleegen, ook van *Stryd*,
En *Veldſlag*; Gy ontdekt ons onbekende dingen,
Die wy gelooven, dat waaragtig zyn, en wis,
Om dat Gy in dit Boek niet wilt te voorſchijn bringen,
Als 't geen door u van ſtuk tot ſtuk (13) bezigtigd is,
Des moet ons uw verhaal verlokken, en bekooren.
Een Oog-getuyge is meer, als twintig die wat hooren.

Aan 't Opſchritt van dit Boek wil ik my niet vergaapen,
Schoon het op 't voorhoofd zoo een ſchoonen *Titul* draagd,
Als of 'er niet, als *Goud*, en *Goudſtof* was te raapen,
Op deeze *Goud-kuſt*, daar uw Boek breed van gewaagd,
De naam is mooy, en doed elks herte in liefde branden,
Mits 't *Goud* een berg ſtoffe is, aantrekkelijk van aard,
Maar 't legd verhoolen in des (14) aardrijks ingewanden,
En 't regt gebruyk word ſlegts voor weynige bewaard,
Geen menſch moet om het *Goud* alleen zich zoo verneed'ren,
Dat hy zou reyzen naar dit verr'-geleegen land, (d'ren,
't *Goud* heeft geen vaſte plaats, 't vliegd heen (15) met arends vee-
Is voor den wijzen menſch een al te onzeeker pand;
Een wijs man moet op 't *Goud* zijn herte nimmer zetten,
Maar

(12) Daar hy van de *Goud-Mynen* ſpreekt. 1. *Boek 6. Brief*, pag. 80. &c.
(13) Is een Spreuk uyt PLAUTUS: *Truc. Act. 2. Sc. 6.*
Plus iseſt teſtis oculatus unus quam auriti decem.
(14) OVIDIUS ſchryft 'er aldus van in zyn *Metamorph. Lib. 1. v. 139.* als hy van de koopere Eeuwe praat:
Quasque recondiderat, ſtygiisque admoverat umbris:
Effodiuntur opes.
(15) *Spreuk.* XXIII: 5.

Maar leeven, met het geen hy heeft, gerust, en stil,
Het is een vaste zaak (men kan 't schier niet beletten)
Hoe meerder (16) *Goud men heeft, hoe meer men hebben wil.*
Die gierig zijn, en in haar gierigheyd volherden,
Zijn, enk'lijk met het zien van 't *Goud*, in haaren schik,
't Is een gewisse Spreuk: *Wie* (17) *schielijk rijk wil werden,*
Valt in verzoekingen, en eyndlyk in den strik.
Dog zoo des menschen lust, en zijn gedachten speelen,
Dat hy (om niet altijd te blijven aan den heert
Der oud'ren) reyze door des weerelds and're deelen,
Die zaake is lofflijk, en ten hoogsten roemens weert,
Kan hy dan in dat land de vreemdigheeden ziende,
Zijn lust voldoen, en op een eerelijke wijs',
Zig, als een vroom *Levyt*, toeëygenen (18) de tiende,
Die toond, dat hy de kunst verstaat, die wind den prijs,
Die word als baas gekroond, en gaat met 't hachje strijken.
't Lukt maar aan (19) *weynigen den Paus te mogen kijken.*

Dog hoe zeer 't veld uws Boeks van my word doorgewandeld,
Ik merk dat niet alleen van 't *Goud*, hoe schoon, hoe lief,
Hoe aangenaam voor 't oog der menschen, word gehandeld:
Ik vind verandering van stoffe in elken brief,
Hier schrijftge (en 't geen gy schrijft staat op zeer vaste beenen)
Van *Vreemdelingen*, die daar woonen in dat land;
Van *Pruysers*, *Engelsen*, van *Franschen*, en van *Deenen*;
En daar van *Visschery*, van *Land-bouw*; hoe men plant,
En hoe men Visschen vangd. Nu gaatge ons oop'ning geeven,
Van *Godsdienst*, hoe men voor haar *Afgod* neygd, en stuypt;
Dan eens van *Vogelen*, die in de hoogte sweeven;
Ook van het *minste Dier*, dat op der aarde kruypt;

Gints

(16) OVIDIUS beschrijft dat klaar, *Fast. Lib.* 1. als hy zegd:
Creverunt & opes, & opum furiuosa cupido,
Quo plus sunt potae, plus sitiunt aquae.
(17) 1 *Timoth.* VI: 9.
(18) Het is een wet, dien we vinden in de Boeken van MOSES, *Levit.* XXVII: 30. en *Numer.* XVIII: 21.
(19) Is een Spreuke uyt HORATIUS. 1 *Ep.* XVII.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Gints vindme een brief vervuld van *Boomen*, *Vrugten*, *Kruyden*
Dan van den *Elefant*, van *Slangen* ſterk, en kloek.
De *Slaave-kuſt*, en hoe men handeld met die Luyden
Is niet het minſte, dat zig opdoed in uw Boek.
Elk plukk' dan waar 't hem luſt, hy zal genoegen vinden.
Verſcheydenheyd in ſpijze is aangenaam aan Vrinden.

Ik voel de rymens geeſt begind in my te ſtuyten:
Elk leez' dit Bock, en zie hoe 't hem behaagen zal,
En volge u, BOSMAN, dan op 't ſpoor: Ik zal beſluyten
Met deeze regulen, maar vier in het getal.
't Boek van de *Goud-kuſt* op 't naauwkeurigſte beſchreeven,
Waar in men alles, 't geen betreft die *Landſtreek*, vind,
Zal u, na uwe dood, doen veele jaaren leeven:
Het zy zoo: 't Is de wenſch, van die zig noemd

Uw Vrind:

D. HAVART
Med. Doctor.

Rotterdam den
XX. *Nov.* MDCCIII.

T OOSTER GEDEELTE VAN GUINE

QUAQUA CUST

GOUD CUST

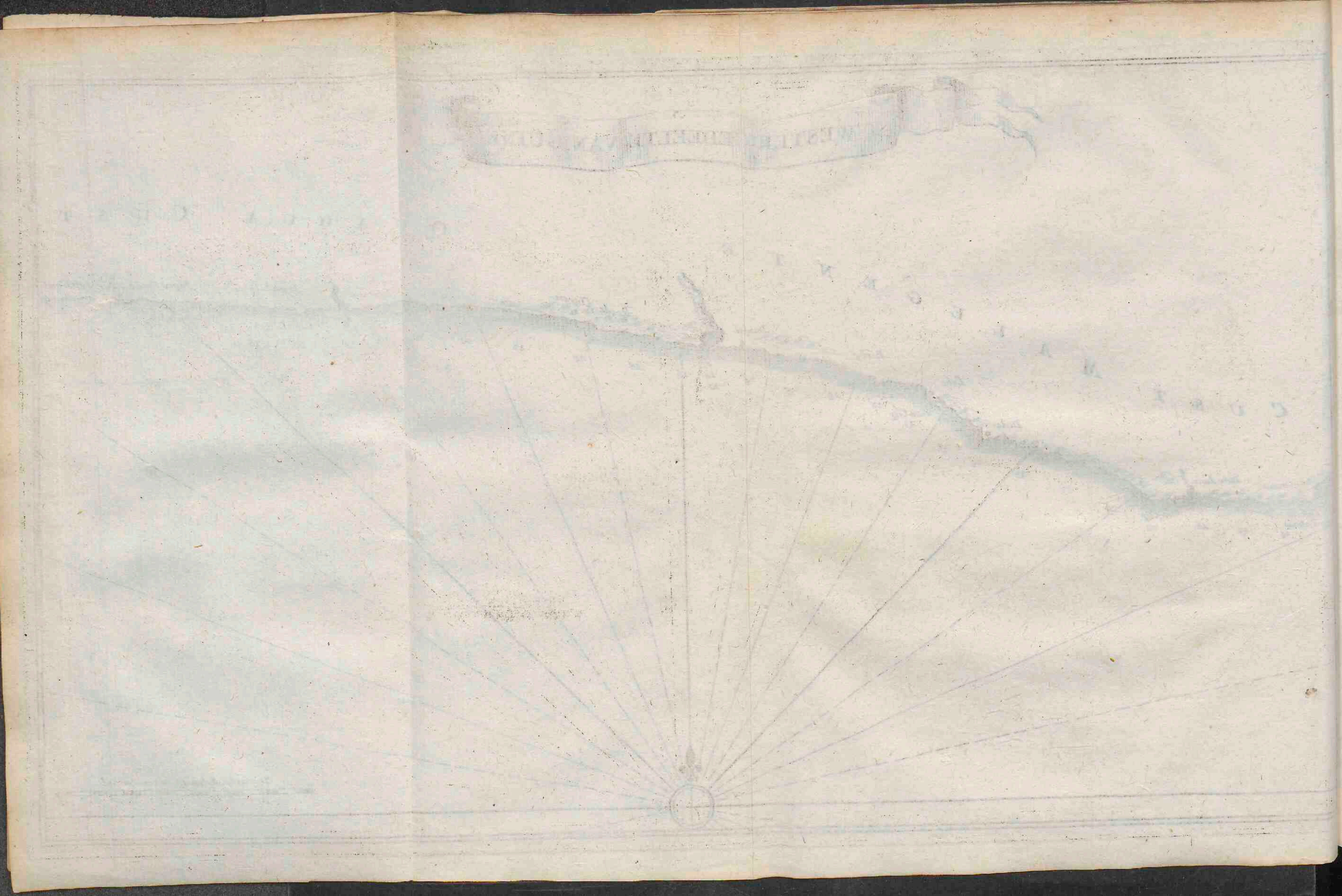
Massan
Bessan
Rio de Mesoro de Costa
Asseni
Abbeny
Rantery
Jummeru
Cap S. Apolonia
Anjenay
Asanie
Rio de Akoopere
Axim
Abertie
Janne
Ternue
Akoda
Frederiksburg
Takerma
Dikjes hof
Boutry
Pompende
Takerary hoek
Sachonde
Cama
Goud berg
Commany
Berg van Commany
Deensenberg
Moure
Mina
Cap Cors
Brouwers hoek
Anne bobo
Cormantyn
Apan
Vrouwen borsten
Duyvels berg
Ruygehoek
Barkoe
Wemba
Koks hoed
Engels F.
Deens F.

T WESTER GEDEELTE VAN GUINE

CUST MALEGENTE

QUAQUA CUST

Duytsche Mylen 15. in een Graad.

BESCHRYVING
VAN DE
GUINESE
GOUD-KUST.

EERSTE BRIEF.

Handelende van de *Guineſe Goud-kuſt* in 't gemeen, en van 't *Aximſe* Landſchap in 't byſonder, als mede van de beſettinge der *Nederlanders* en *Brandenburgers* in 't zelve Landſchap, ook van de ſlegte Regeering der laatſten aan deze *Kuſt*, en eindelijk van *Rio Cobre*, en 't ongeluk aldaar aan een *Fort* gekregen.

MYN HEER,

UE. Angename den eerſten *Decemb.* 1700. Gedagteekent, is my te zijner tijd door *Capitein N. N.* wel aangebragt, waar uit met zonderling genoegen hebbe beoogt, dat mijn zaken, door 't goed beleid en naarſtigheid van *UE.* een goeden uytſlag hebben gekregen; 'k en kan niet minder doen dan 'er *UE.* gedienſtiglijk voor te bedanken, met betuiging, dat ik alle doenlijke middelen ſal te werk ſtellen, en om zo een ongewonen dienſt na behooren te mogen erkennen en vergelden; dog zeer ongaren op zo een wijs, als waar toe *UE.* my nodigt, namentlijk, om *UE.* een nette Beſchrijving van dit *Land* te laten toekomen: want niet tegenſtaande ik door mijn lang verblijf en inwoning alhier genoegzame kennis van deze *Kuſt* heb, of ten minſten (om geen *Botrik* te zijn) behoorde te hebben, en dieshalven in ſtaat moeſt zijn, UE. te voldoen, Inleyding.

zo zijnder dog verſcheide Redenen, welke my daar van een afkeer doen hebben, en onder andere twee van geen klein gewigt. Als eerſtelijk de kennis van mijn eige ſwakheid, welke my levendig voor oogen ſteld, dat ik met mijn eenvoudig ſchrijven, UE. onmogelijk zal konnen voldoen, noch de zaken in zijn vereyſte ſamenhang op het papier brengen. Het tweede is van nog grooter aandagt en nabedenken, namentlijk, of ik, als een dienaar van de *Weſt-Indiſche Compagnie*, wel bevoegt ben, eenige verklaaring, of opening van haar *Edel:* ſtaat en gelegentheyd aan anderen te geven. Hier aan nu zeer twijffelende zo had ik wel gewenſt dat UE. my van dit laſtig Pak had ontſlagen, op dat ik, en miſchien ook UE. hier van geen naberouwen mogten krijgen. Doch de verpligting aan UE. is zoo groot, en UE. vriendſchap my van zoo hoogen waarde, dat ik over gezeyde zwarigheyd heen ſtappende, UE. zal tragten te voldoen; nochtans onder belofte, dat UE. my, in myn ſchryven ſoo hier en daar wat ſult moeten toegeven, en vervullen het gebrek van ſtijl met UE. gewoone goedgunſtigheyd: konnende UE. voor het overige ſig verzeekeren, dat het my, om UE. een volkome vergenoeging te geven, ſoo niet aan magt, ten minſten aan een goede wil niet ontbreeken ſal.

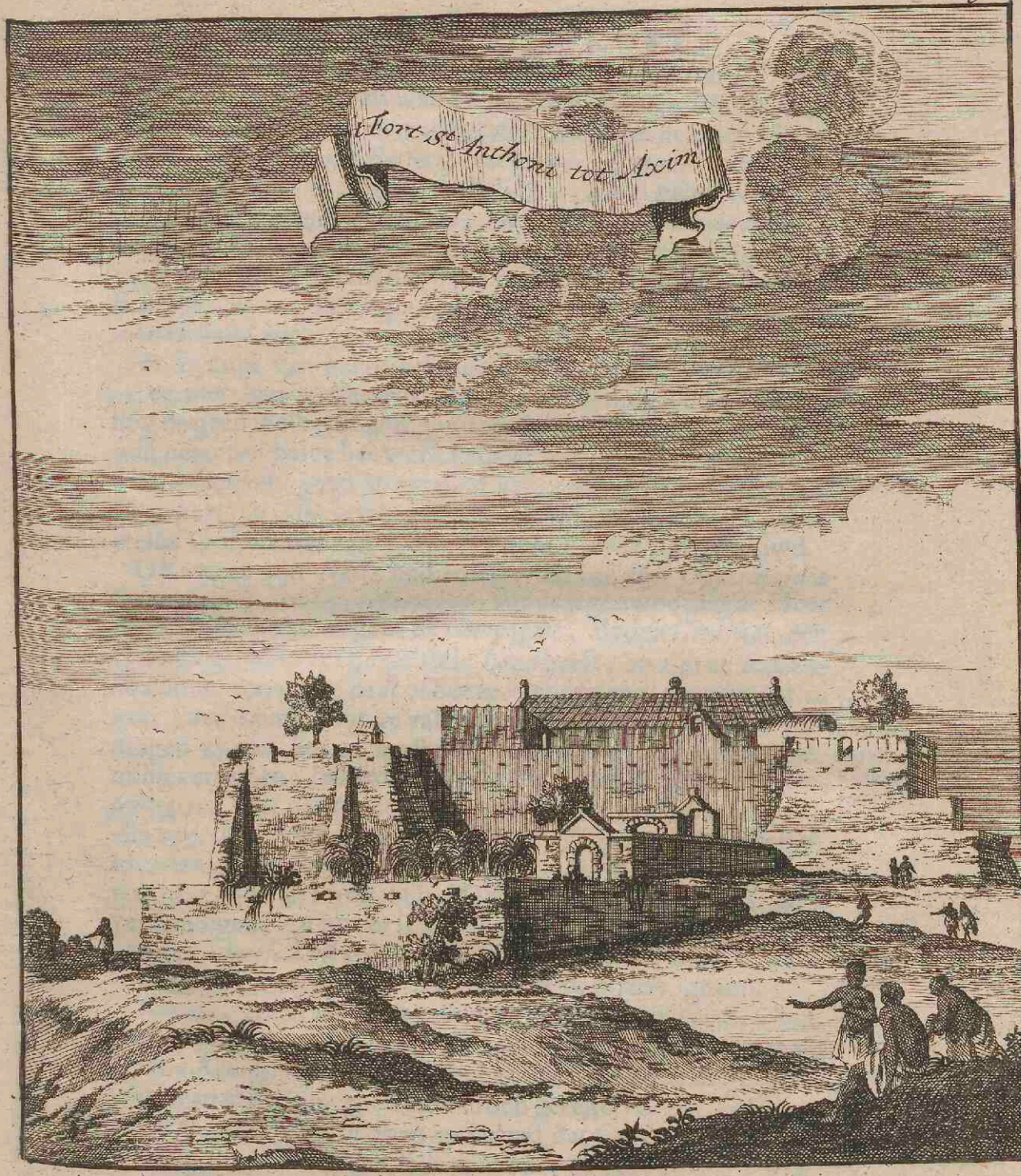
Wanneer my dan weeder tot UE. Briefkeere, zoo bevinde dat UE. nieuwsgierigheid, eerſt en voor al gaat, over 't *Landſchap* waar dat u Neef jongſt door den Heer *Generaal* is geplaatſt. Om UE. daar op behoorlijk te antwoorden, zoo dient, dat het *Axim* genaamt is, een *Landſchap* bebouwd, en voorſien met zeer veel groote en ſchoone *Dorpen*, alle dezelve zijn by uytnementheid volkrijk, en leggen gezeide *Dorpen*, zoo wel aan den *Oever* der *Zee*, als Landwaards in, haar grootſte *Dorpen* langs de *Strand*, of aan *Zee*, leggen onder de *Forten* der *Nederlanders* en *Brandenburgers*, waar van dat der *Nederlanders* nog wel het voornaamſte is.

Beſchryving van 't Axinſe Land, is vol Dorpen, en volkryk.

Ons *Fort* alhier, is genaamt *St. Antoni*, zijnde het zijne benaming verſchuldigd aan de *Portugeeſen*, welke daar voor deezen Heeren en Beſitters van zijn geweeſt, doch door ons in den jaare 1642. van daar, als ook van meer andere *Plaatſen* en *Kuſten*, verdreeven. En waarlijk het ſcheen in voori-

't Fort St. Antoni, hoedanig geboud.

ge

t Fort S.t Anthone tot Axim

getijden, dat de *Portugeese* Landaard aan andere *Landen*, dezelve op te spooren, als wanneer die dan quamen om 'er haar van te ontlasten, en het in eygendom na zig te nemen. Dog dit overgeslagen, dit *Fortje* is niet groot, dog zeer fraay, en net Gebouwd, en te gelijk ook sterk, en wel gelegen, voorsien met drie goede *Batteryen*, *Borstweringen*, *Buytewerken*, en hooge *Muuren*, aan de *Landkant*; mitsgaders een genoegzaam getal goed *Kanon*; dieshalven als het van mondkost voorsien was, zo zou het tegens een grote macht van dezen Landaard bestand zijn.

't Is mijn van herte leet, dat ik UE. de aftekening van 't zelve niet kan toezenden, gelijk van mening ben geweest, dog de geen welke dit zou gewrogt hebben, is ons, wanneer nog maar ten halve het werk gedaan was, door de dood ontrukt, dies UE. geen aftekening van eenig *Fort* beweesten *Elmina* gelegen, te verwagten hebt, maar wel van die geene welke Oostwaarts van 't voornoemde *Elmina* zijn gebouwd.

UE. weet zijn *Neefs* bediening; die van zijn *Opperhoofd* is *Oppercommis*, of *Opperkoopman*, zijnde jegenwoordig de Heer *N. N.* dewelke zo wegens de *Compagnie*, als den *Generaal*, een volslage gebied over dit geheele *Land* heeft, en zijn de *Inwoonders* onder een grote straf of boete verbonden, om alles dat in haar *Land* komt voor te vallen, hem aan te dienen, en vermogen zy niet het geringste buyten zijn kennis, of toestemming verrigten, bekledende hy in dat *Land* de plaats van *Opperregter*, niet nalatig en is om nevens de zwarte *Hoofdluyden*, alle overtreders en quaaddoenders, na *s' Lands* wijze te straffen. Hoedanig dees Regtpleging toegaat, zal ik my de eer geven, wanneer tijd van leven heb, UE. met een anderen Brief te verstendigen, en nu eer ik verder ga, UE. een kleyne schets van de *Guineese Kust*, doch voornamentlijk dat men de *Goudkust* noemt, (en die wy nevens andere besitten) geven.

Groot Gebied of gelag van den Koopman tot Axim.

Guinea, is een wijd uytgestrekt *Landschap*, van eenige honderd mijlen; 't welk in zig zelven ontallijk veel zo groote als kleyne *Koningryken* besluyt, behalven noch veele dewelke by wijze van een Gemeene best werden geregeerd.

Guinea is een wyd uytgestrekt Land.

Veel Schrijvers hebben gemeend dat *Guinea* een machtig *Koningryk* was, welkers *Koning* door 't geluk van den *Oorlog*,

Waar van eenige Schryvers, aangaande Guinea wederſproken

en zijn *Wapenen* een groot getal *Lands*, onder zijn geweld hebbende gebragt, dees geheele *Landſtreek* tot een *Koningryk* gemaakt hadde, en aan 't zelve de naam van *Guinea* gegeven. Doch dat dit een zeer grove misſlag is. hoop ik UE. by gelegentheid te toonen, zijnde de naam van *Guinea* by de *Inwoonders* zelf niet eens bekend, dies het ingebeelde *Guineeſche Koningryk* niet in de weereld, of ten minſten noch zeer verre te zocken is.

Lengte van de Guineſe Goudkuſt, waar deſelve begind, en ook eyndigd.

De *Goud-kuſt*, een gedeelte van *Guinea* zijnde, beſlaat een lengte van ontrent, of ruym ſeſtig mijlen, en begint met het *Goudriviertje*, drie mijlen beweſten *Aſſiné*, of twaalf mijlen boven *Axim*, en eyndigt met het Dorp *Ponni*, zeven of agt mijlen becoſten *Acra*.

Met de *Landſtreek* tuſſchen *Aſſiné* en *Rio Cobre*, een mijl boven ons *Fort St. Antoni* gelegen, te beſchrijven, zal ik UE. niet ophouden, mits den handel daar ter plaatze jegenwoordig zo ſlegt is, dat wy haar zelden meer gaan bezoeken. Voor negen, tien, en meer jaren wierd 'er ſterken handel gedreven, maar t'zedert dat het *Goudryke Landſchap Aniné* (van werwaards het *Goud* aldaar wierd gebragt) door de *Dinckinraſe* is geſlagen, en byna verwoeſt geworden, t'zedert, zeg ik, is hier weynig te doen geweeſt, en 't weynige dat hier noch werd ontfangen, is vals of van zeer ſlegten deugt. Dieshalven hier van affcheydende zal ik over gaan tot de *Landſchappen*, welke op de *Goud-kuſt* langs 't *Strand* zijn gelegen, en zonder de magtigſten van dien, of de *Koningryken* de voorrang te geven, maar ſimpelijk van boven af beginnen UE. t'elkens zo veel ſchrijven als de tijd zal willen toelaten.

Slegten handel aan Aſſiné.

En waar uyt ontſtaat.

Namen van al de Landſchappen op de Goudkuſt.

Al de *Landſchappen* van de *Ancoberſe* Rivier af, tot aan het Dorp *Ponni*, zijn elf in 't getal, als *Axim*, *Ante*, *Adom*, *Jabi*, *Commani*, *Fetu*, *Saboe*, *Fantijn*, *Acron*, *Agonna*, en *Aquamboe*, yeder van dezelve heeft een, twee, drie, of meer Dorpen aan Zee leggen, zoo onder de *Forten* der *Europianen*, als tuſſchen dezelven in, doch haar grootſte en Volkrijkſte *Dorpen*, hebbenſe gemenelijk Landwaards in. Seven van gezijde *Landſchappen* zijn *Koningryken*, als hebbende een jegelijk zijn eygen *Koning*, de overige mag men billijk de naam van een Gemeenebeſt geven, en werden door eenige der voor-

voornaamſte onder haar beſtierd; edog welke dezelve zyn, ſtaat ons in 't vervolg te toonen. Ik zal dan eerſtelijk, volgens mijn voornemen, van het *Aximſe Landſchap* ſpreeken, te weeten, dat het in voorige tijden van een redelijke groote en magt is geweeſt, (namelijk na 't vermogen van dezen *Landaard*,) maar door de komſt der *Brandenburgers* op deze *Kuſt*, hebben de *Inwoonders* zig verdeeld; een gedeelte heeft zig onder de beſcherming van de nieuwe aangekomene begeven, als zig zelven aldaar een ſachter Heerſchappy en vryer toom belovende, gelijk als uyt het vervolg zal blijken; en dit is haar ook niet ten eenemaal misſlukt. De overige wel van de eerlijkſte, en haakte min na verandering die bleven by ons; ſchoon zy, als gezegt is, door deze afzondering haar *Land* als geſcheyden hebben. Zo zal ik 'er egter niet op zien, maar aan het *Aximſe Land*, zo als het voor deezen geweeſt is, een lengte van ruym ſes mijlen geven, te rekenen van meer gemelte *Rio-cobre*, (of *Ancober*, doch anders gezegt Slange-Rivier, om redenen, na alle vermoeden, door de *Portugeſen* zo genaamt, om dat zy haar loop ſlangsgewyze Landwaards in ſtrekt, ter lengte van een menigte mylen) tot het Dorp *Boeſwa* een mijl beweſten ons *Fort*, aan het Dorp *Boutry* gelegen.

Nader verklaring van Axim.

Lengte van het zelve.

De zwarten (*Negers*) of *Bewoonders* van dit *Land* zyn doorgaans rijk en weeldrig, en die grooten handel drijven met de uyt het *Land* komende *Koopluyden*, doch welkers *Goud* zy voor het meerendeel aan Boord van de hier ter *Kuſt* komende Schepen, als *Engelſe* en *Zeeuwſe* Lorrendrayers, beſteeden, niet tegenſtaande de zware ſtraf die zy zig door dees verboden handel op den hals halen: want zoo wy haar op dees handel komen te betrappen, zoo en zynze niet alleen al het door haar gekogte goed quyt, maar worden daar en boven noch dapper in de Beurs getaſt, en moeten een fraaye geld boete op brengen; doch dit ſchrikt haar niet af, zy onderneemen het t'elkens weder op nieuw, op hoop van niet te zullen werden agterhaald; ook zyn de meeſte wel zo erg, dat zy de Slaven van de *Compagnie*, welke op dit ſluyken by nagt moeten paſſen, en by gevolge zoo veel als Verklikkers zyn, de handen zalven en met een ſteekpenning om zetten, als wanneerſe onbeſchroomd

Heeft ryke Inwoondere, zynde groote Koopluyden.

Derzelver ſluyckery, en boete daar op vallende.

haar handel konnen dryven, en beletten dat wy pas meer als een honderſte part van dit Goed komen aan te haalen. De reden nu waarom de *Inwoonders* met zoo groten gevaar dees verboden handel dryven, is, om datze de *Koopmanſchappen* van de Lorrendrayers, voor een derde of vierde minder als by ons konnen krijgen, en zomtijds ook deugdelijker goed. Dies UE. ligtelyk kond bevroeden, dat zy hierom al eenig gevaar zullen willen uytſtaan, want door dees handel eenigen tijd gelukkig te plegen, konnenze hen haaſt rijk maaken.

Ik zeide zo even dat de ſwarten zomtijds beeter, of deugdelijker goed voor een derde of vierde minder in Prys by de Lorrendrayers konde krygen, dog ik mag wel zegge van zo niet altoos, ten minſten de meeſten tijd, reedenen hier van, zyn deeze, dat de Lorrendrayers geen andere Laſten hebben te dragen dan het ſimpele maandgeld van Schip en volk, en voor de laaſte geringe koſt, en dat nog meer voor weynige maanden, daar in tegendeel de maatſchappy, boven en behalve haar Scheepen een zwaren Laſt op den hals heeft, zo wel van de manſchap of bezetting op de kuſt, het onderhouden der forten, vereeringe aan de inboorlinge om hun op onze zyde te houden, het voeren van zomtijds noodzakelyke oorlogen, en honderd zaken meer te lang om hier alle aan te halen, en was het dit maar alleen dat en zou haar nog zo niet krenken, maar de Laſt die haar Edele in Europa hebben, van hare bedienders, zo wel hoge als lage, konnen dezelve meerder te drukken; en veele waanwyzen aanleiding gegeeven heeft om te vragen; dat, wijl de maatſchappy haar buytenlandſe bedienders niet Ernſtigers aan beveeld als de zuynigheid te betragten, en alle onnodige onkoſten te vermyden, waar om het haar Ed. daar in Europa zelfs niet werkſtellig maken, met het afſchaffen van alle onnodige broodeeters en Loontrekkers, en 't bewind aan weynige overlate, dog de zodanige bedenkt wel ligt niet eens dat de maatſchappy uyt vyf verſcheyde kamers beſtaat, die ieder als een maatſchappy op zig zelven moeten aangemerkt worden, en dienvolgende ook van hun eyge bewindsheeren, en bedienders voorzien zyn; of dit getal nu kan verminderd werden, en of zulx de maatſchappy zo groten voordeel als zy voorgeven zou aanbrengen, daar van

wil

wil ik het bewijs aan haar overlaten, zeer gaarn bekennende my het zelve niet te verſtaan, behalve nog dat het ten eenemaal buyten mijn is.

Buyten het voorenverhaalde hebben de Lorrendrayers nog een voordeel waarom zy haar Goederen beeter koop als wy konnen geeven en 'er egter nog zo veel op winnen, zyt gy beniewd om de waarom te weeten, 't is, om dat zy voor het een, en zelfde goed veel minder geld als wy beſteede, dit zal UE. miſſchien vreemd voor komen, en zo heeft het my ook gedaan tot tyd en wyle dat ik door het vergelyke der factures, of verkoopreekeninge en de monſters der Goedere teegens den ander daar van wierd overtuygd, hier van de Reedenen aan de genome Lorrendrayers vragende, gaven die my ten antwoord, dat de maatſchappy zo wel met gereet geld ter markt gingen als zy, dog dat haar meeſters als hun eyge belang zijnde, den inkoop zelf deeden, en vry wat nauwkeuriger in 't uytzoeke der Goedere en in 't maken van de Prys waren, dat ook zo haaſt de maatſchappy een eys om dees of geene Goederen van de Kuſt aanquam; zo gaven zy aanſtonds bevel aan de Leveranciers om een zeker getal van die Goedere te leveren, dewelke zig meeſtentyds van dees geleegentheyd bedienden, en by aldien het wat Nieuws was, zo lieten zy de maatſchappy voor zodanigen getal als dezelve begeerde inſtaan, dog in plaats van de Leverantie ter behoorelijker tyd te doen, zo verkoften zy om hun verkoop en winſten des te groter te maken, dezelve Goedere van die tijd af, aan de Reeders der Lorrendrayers makende de maatſchappy wijs datze de Goedere nog niet konde leveren, maar het by een nader vertrek van Scheepen te zullen doen, ondertuſſchen gingen de Lorrendrayers haar gang teegens wien zy zig niet en ontzage te zeggen, datze hun keur maar zoude neemen, en dat het overſchot goet genoeg voor de maatſchappy was, wanneer zy nu niet meer aan de Lorrendrayers konde verkopen, dan wierd het eyndelijk, en dat nog ten duurſten, aan de maatſchappy geleverd, welke het dan ook volgens het gemaakt verdrag moeſten ontfangen, en waar toe zy zig ook bevorens hadden verbonden dat dit niet eens, of tien, maar meermalen gebeurd is heb ik tot groot nadeel van de maatſchappy, en ook van

myn

myn, gedurende myn aanweezen op de kuſt, wel ondervonden, want zo haaſt quam 'er niet iets nieuws 't zy van Couleur of iets anders uyt, (want men moet weeten dat de neegers zo wel hunne modens hebben als wy,) of wy ontboden dezelve aanſtonds van de Heeren Bewindhebberen, maar wat gebeurdender meeſtentyds, de eerſte Lorrendrayer, die, (na dat ons verzoek in Europa gekomen was,) op de kuſt quam, en alle die hem volgde waren van deeze Goedere voorſien, dog wy en kreegen dezelve niet voor en al eer, dat 'er het vetje, zo in Europa als op de kuſt al af was, en dat de Winkeliers dezelve niet meer na haar genoege konde verkopen; dit zeg ik is ons meer als cens en tienmale gebeurd, en 't zelve berigte ons ook klaar hoe geheim de papiere van de kuſt wierden gehouden, en datze veele maar diende om hun eyge belang voort te zetten, ongelukkige meeſters waaragtig, die van zodanige baatzoekende menſchen werden bediend, maar baſta, ik zou myn door den iever wel laten vervoeren, die de wagt aanbevolen is, hoop ik datze waar zal neemen, en daar meede wil ik 'er af gaan ſcheyden.

De benaming van Lorrendrayers verklaard: zyn onvrye Scheepen.

'k En geloof niet dat UE. onwetende zijt, wat wy hier door de naam van Lorrendrayer verſtaan; doch daar in onkundig zijnde, zo diend dat het onvrye Scheepen zyn, door eenige *Koopluyden*, in *Holland* uytgeruſt, welke door haar handel die zy hier doen dryven, 't Regt ofte vryheyd van den *Staat*, aan de *Weſt-Indiſche-Maatſchappy* verleent, om dees *Kuſt* alleen te behandelen, beſteelen, en te kort doen, dies ook de gezijde Scheepen, indienze van ons werden geknapt, voor goede buyt werden verklaard, en zo zy 'er zig met geweld tegens aan kanten, en egter van onze Scheepen vermeeſterd worden, zo hebbenze, na inhoude van de *Plackaten* (uyt bevel van den *Staat*, al omme afgekondigt) lyf en goed verbeurd. Dog ſchoonwe te mynen tijd voorbeelden hebben, dat 'er Lorrendrayers met geweld zijn vermeeſterd, zoo zijn de *Placcaten* doch nooyt zoo ſtreng uytgevoerd, maar wy hebben ons vergenoegd, met de voornaamſte Belhamels ten voorbeelde van anderen te ſtraffen; van gezyde onvrye Scheepen, zijn 'er gedurende mijn aanweezen alhier, eenige weynige genoomen, en opgebracht, doch indien 'er zo door de

Hoedanig met deſelve gehandeld werd; en ſware ſtraf op dezelve opgeſteld.

een,

Casteel Groot Frederiksburg, tot Pocques.

een, als ander Dienaar van onze *Maatſchappy*, wat beter wijs opgeſteld was geworden, daar hadden 'er zeekerlijk vry meer in de kaars gevlogen. Maar wy zullen, om niemand te beſchuldigen, wijl een iegelijk zyn zwakheyd heeft, hier van afſcheyden, en beſien, waar mede, of door wat middel de *Inwoonders* van *Axim* zich zelven geneeren; 't zelve beſtaat buyten den handel in den *Landbouw*, en *Visvangſt*: van 't laatſte zijn 'er egter maar weynig, maar daar en tegen zijn meeſt alle de *Inwoonders*, bezig met den *Landbouw*, voornamentlijk in 't Planten of Zayen van Ryſt, dewelke hier meer als elders, overvloedig waſt, en van hier de geheele *Goudkuſt* over vervoerd word, brengende de *Inwoonders* daar voor weeder van andere Plaatzen, *Milhio*, *Jammes*, *Pattattes*, *Oly de Palm*, en zo voorts, om redenen dat die Vrugten hier zonderling ſchaars zijn, en is het *Aximſe-Land*, of *Aardryk* door zijn vogtigheyd wel bequaam tot het vergaderen van Ryſt, en zoeking van Fruyt-Boomen, die byde een natte grond vereyſchen, doch niet tot het winnen van de genoemde Vrugten, welke zy ten meerendeel van andere Plaatzen moeten hebben.

De Levensaart der Bewoonders van Axim.

Axim geeft veel Ryſt, doch weynig Koorn en andere Aardvrugten.

Van de aankomſt der *Brandenburgers* heb ik hier vooren met een woord of twee gewaagt, doch zullende hier wat nader van dezelve ſpreeken. Zo diend UE. voor af te weeten, dat maar drie kleyne mylen beooſten ons *Fort St. Antoni*, haar Hoofd-Fortres, genaamt *Fredriksburg*, aan het Dorp *Pocqueſoe*, op den Berg *Mamfro* gebouwd, gelegen is, het is een aanſienlyk en redelijk groot *Fort*, geſterkt met vier niet van de kleynſte *Batteryen*, dewelke voorſien zijn met zes-en-veertig ſtukken *Kanou*, doch zeer licht en meeſtendeels van 't kleynſte ſlag, de Poort van dit *Fort* is zo ſchoon als een op de geheele *Kuſt*, maar na mate van het *Fort* veel te groot; dies men haar met goed regt, gelijk aan de *Burgers* van *Minde* wierd gedaan, mogt raden, van haar Poort toe te houden, op dat 'er het *Fort* niet door mogt komen weg te loopen. Aan de Ooſtkant van het *Fort* hebbenze een fraay en gerieffelyk *Buytewerk*, 't welk haar veel gemak byzet, maar dat het *Fort* ook zeer veel van zyn ſterkte beneemd, gemerkt men over dit *Buytenwerk*, het *Fort* op een gemakkelyke wys zou konnen beklimmen, en overrompelen; doch de grootſte fout in 't bouwen van deze

't Brandenburgſe Fort, groot Fredriksburg, beſchreven, en waar gelegen.

Fortres begaan, is, datze de *Borſtweeringen* zoo laag hebben gelaten, datze maar even tot de knien komen, waar doorze voor 't ſchieten van die van buyten t'eenemaal bloot en ongedekt ſtaan.

't Welk haar in tijd van *Oorlog*, al was 't maar met de *Swarten*, zonderling qualijk zou komen: want geen menſch kan zig op de *Battery* of *Gordynen* begeeven, of men kan 'er hem van buyten met een *Snaphaan* afligten, uytgezonderd alleen aan de *Landkant*; waar dat de *Borſtweering* zyn vereyſte hoogte heeft. Voor het overige is de *Bouwkunde* redelijker wijs in acht genoomen. Van binnen is het *Fort* met een goed getal fraaye Woningen voorſien. De Aftekening zult gy om reeden hier vooren gemeld voor als noch moeten miſſen.

Eernaam van het Opperhoofd, aan 't gezyde Fort.

Tot *Opperhoofd* van dit *Fort*, en met eenen ook van de geheele *Beſetting* der *Brandenburgers*, hier ter *Kuſt*, (beſtaande in twee *Forten* en een *Loge*,) hebben zy een Perzoon welke de Eernaam voerd van *Directeur Generaal*, wegens zijn *Keurvorſtelyke Doorlugtigheyd van Brandenburg*, en deſſelfs *Africaanſe Compagnie*, zedert eenige tijd zyn haar lieden *Opperhoofden*, en verdere *Bediendens*, buyten de ſoldaten, meeſt alle *Nederlanders* geweeſt, dewelke in navolging van ons, altoos getragt hebben, zoo een volſtrekten gebied over haar Onderhoorige *Swarten* te voeren, als onzen *Koopman aan Axim*. Doch zulks heeft haar nooyt willen gelukken, eensdeels wegens haar eygen onredelijkheyd, en oneenigheyd onder malkander, als ten anderen door den ſchelmagtigen aart der gezyde *Swarten*, welke meeſt alle om het een of ander ſchelmſtuk van ons gevlugt zijn, en zich hier ter nedergeſlagen hebben.

Seven Generaals ten tyde des Schryvers, op den anderen gevolgt.

Seven *Opperhoofden*, of *Directeurs*, heb ik te mijnen tijde op de *Kuſt* gekend, de eerſte was een *Embdenaar*, genaamt *Jan Nyman*, een Heer met een gezond oordeel, en goed begrip begaaft, en daar nevens ook wel ervaren in de zaken dezer *Kuſt*, dies hy zijn *s' Meeſters* belang ook ongekrenkt heeft voorgeſtaan en bewaard, voerende zijn zaken met een zonderlinge voorzigtigheyd en goed beleyd uyt, waar door hy hier te *Lande* ook een goede naam heeft verkregen, en met groote eer van de *Kuſt* vertrokken is. Hy heeft tot *Opvolgers*

Hoedanig geregeerd hebben, en den lof aan

gehad

gehad de Heeren *Jan* en *Jacob ten Hooff*, Vader en Zoon, welk van s'gelyke mede eer met haare Regeering hebben ingelegt, en haar onderhorige in toom gehouden, voornamentlyk de Zoon, dewelke door zijn buygzamen aart, en minnelijken omgang, zig van al de *Swarten* deed beminnen, en een iegelijk tot zig te trekken: waar door den *Staat der Brandenburgers* alhier zeer wierd verbeterd, en uytgebreyd. Dus ik wel derf zeggen dat de *Maatschappy van Brandenburg*, noit dienstiger Man, om haar belangen waar te nemen, als dezen hebben gehad, en misschien ook noit krygen zullen. Waarom zy ook den dag wel mogen vervloeken waar op ze hem hebben doen ligten, en een ander, met name *Gysbregt van Hoogveld*, in zijn plaats zonden, dewelke van te vooren in onzen dienst *Koopman van Axim* was geweest, daar hy zijn Onderhoorige zoo qualijk handelde, dat onzen Heer *Generaal Joël Smits*, neevens zijn Raad genoodzaakt was hem van zyn Ampt af te zetten, en voor onbequaam van de *Kust* te zenden; wanneer dan deezen weder in dienst der Brandenburgers was geraakt en met het oppergezag op de kust gekomen, zo heeft hy aan de *Swarten*, (by wien hy van ouds in den haat was) om zig van haar te doen beminnen, zeer veel vryheden, en ongehoorde voorregten moeten toestaan, waar door 't gezag der *Brandenburgers* hier te Lande geen kleine krak quam te ontfangen, en voor hem de eerste steen van haar verderf wierd gelegt. Dog dit mogt hem *Hoogveld* egter niet helpen, want na een korte Regering stonden de *Blanken* en *Swarten* gelykelyk tegens hem op, en na dat zy zijn geding opgemaakt hadde, wierd hy door haar uyt de Regering gezet, en van de *Kust* gezonden, en verkoren in desselfs plaats een *Mennonist*, genaamt *Jan van Laar*, een Perzoon welke meerder verstand had, om een stoop *Brandewyn* s'daags te nuttigen, dan het ware belang van zijn Heeren en Meesters te behartigen en waar te nemen. Hier mede begon 't ook al in 't wild te lopen, staande de zaken van dezen *van Laar* reeds alzo verward, dat hy na een korte Regering, tydelijk door de dood wierd weg gerukt, en liet tot zijn Opvolger (als de naaste) eenen *Jan de Visser*, dewelke qualijk zo veel verstand had dat men hem alleen by 't vier mocht vertrouwen, en daar nevens nog zo ongeluckig, dat

den eersten tweden, en derden gegeven.

't Vierde Opperhoofd geeft aldereerst oorzaak aan het verderf der Brandenburgers.

't Geen van de vyfde niet verbeterd, maar wel verargerd word,

Als ook de zesde.

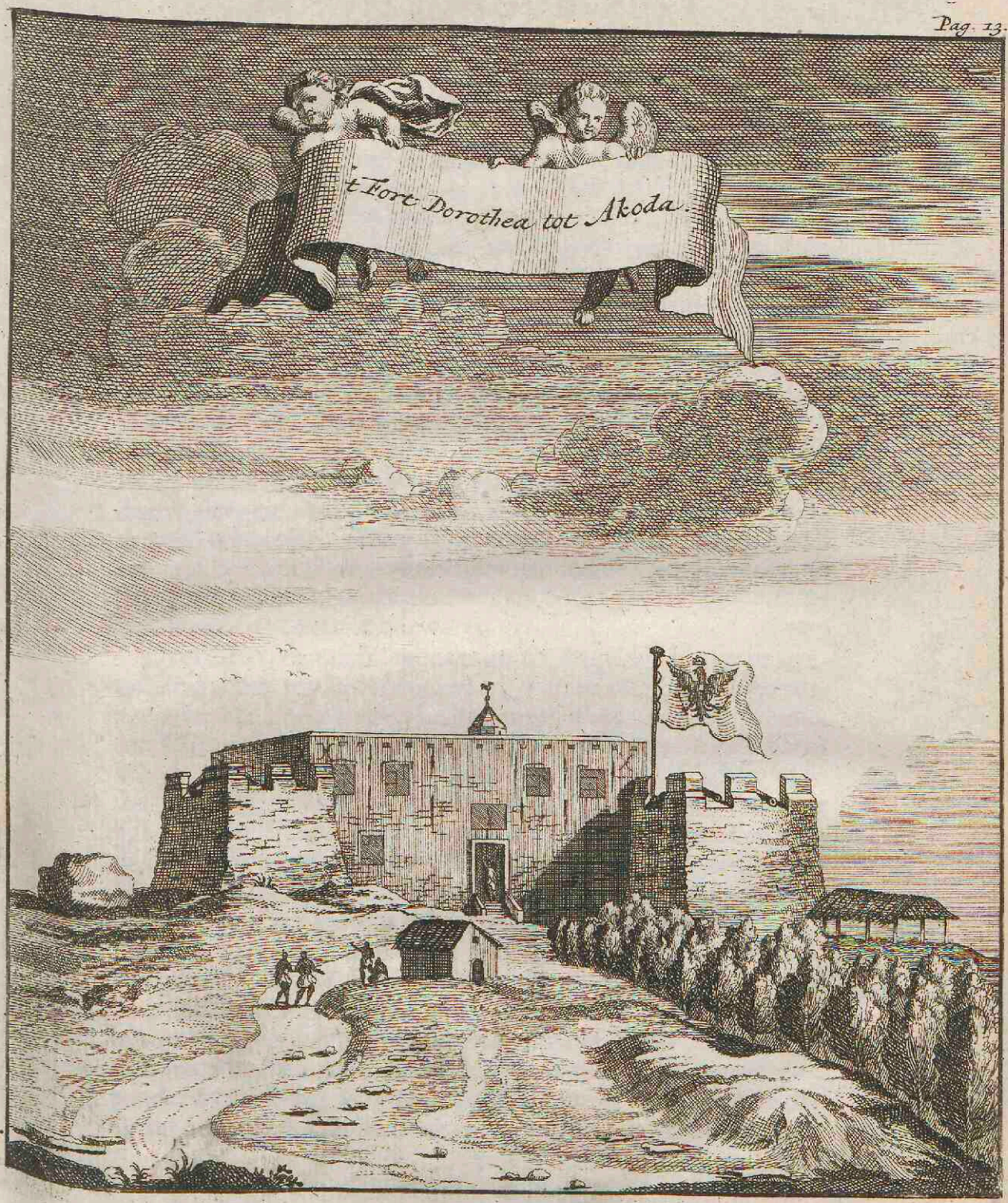
men zig niet veel van zijn Regering mogt beloven. Kort na het aanvaarden van 't Opperbevel wierd zijn *Koopman* tot *Acoda*, door de *Swarte* dood geſchoten, en wijl hy geen beleid nog magt genoeg had om wraak over dees euveldaad te nemen, zo hebben de *Negers*, in haar buytenſporigheid voortgaande, haar wreedheyd noch verder ten koſte van 't leven van eenige zijner *Blanken* geoeffend, en laatſtelijk hem zelven gevange Landwaards in vervoerd, en na eenige dagen godlooslijk half gerabraakt, en met een menigte Steenen om het lijf in Zee geſmeeten en verdronken; van dees ſchendaad, welke ten hoogſten verfoeyelijk is, werd zeer verſcheyden geſprooken, dog het komt egter alles eenparig hier op uyt, dat dees Moord niet alleen met medeweten en toeſtemming der *Blanken* is gepleegt, maar zelf, zo men zegt, door haar bevel, werdende hier van de meeſte ſchult gegeven eenen *Adriaan Grobbe*, dewelke door de *Swarte* tot Opvolger van den vermoorden wierd geſteld. Word hy nu ten onregten beſchuldigt, zo verhoop ik, dat hy zig zal konnen verantwoorden, en zig van dees laſter zuyveren: doch is het zyn bedryf, zo verſchaf den Hemel hem, en alle verdere Medepligtige loon na werken, want hier door alle *Europianen* een krak in haar Gezag hebben gekregen, ſtaande het, en niet zonder reden, te dugten, dat de andere *Negers* dit voorbeeld, wyl 't ongeſtaaft blyft, zullen navolgen, en zo zal ten laatſten niemand zijn lyf meer zeker zyn. Hier mede legt nu de hoogheyd der *Brandenburgers* ten eenemaal onder de voet, zonder dat ik zien kan dat zy het ooyt weder meeſter zullen werden, want de *Swarten* die 'er nu den duym op hebben, zullen haar altoos na haar Pypen doen danzen, en boven haar heerſchen.

Die van de Swarte gevangen, en om hals werd gebragt.

Wie daar van de grootſte ſchuld werd gegeven.

Geheel verval der Brandenburgers.

'k En heb om de ſeldzaamheyd der voorzeyde zaak niet in gebreeke mogen blyven, UE. dezelve mede te deelen, op dat UE. nevens my, en alle menſchen hier ter *Kuſt*, zoo een ſchelmſtuk moogt verfoeyen: en te meer heb ik het UE. niet willen onthouden, om dat UE. grondige kennis van den handel der *Embder-Maatſchappy in Europa* hebt, ook te gelyk moogt zien, hoedanig haar zaken alhier tzederd eenige jaren herwaards zyn beſtierd geworden. Hier mede van dees Stoffe af-

t Fort Dorothea tot Akoda

afscheydende, begeve my doch derdehalf myl meerder Oostwaards aan, even beneden *Kabo-Tresspuntes*, alwaar de *Brandenburgers* aan het dorp *Acoda* noch een *Fortje* hebben, genaamt *Dorothea*, van ons voor omtrent elf jaren uyt hoger bevel aan haar ingeruymd en gegeven, en tzederd door haar merkelijk versterkt en verbeterd, 't is gebouwd als volgt: eerst een Huys met een Plat gedekt, en daar aan twee kleyne *Batteryen*, en halve *Gardynen*; op welke *Batteryen* zy ligte stukken *Kanon* hebben geplant, 't overige van het Huys is wel met een genoegzaam getal *Kamers* en *Gemakken* voorsien, doch alles maar ligt en digt opgebouwd. Twede Fort der Brandenburgers genaamt Dorothea.

Tusschen *Manfro* en *Acoda* hebben de *Brandenburgers* in den jare van 1694. noch een Huys gebouwd aan het dorp *Tacrama*, midden op *Cabo-Tres-Puntes* geleegen, 't voornemen van haar *Generaal* was, om alhier een sterkte te bouwen, 't gunt bestand zou mogen zijn om de waterplaats, niet ver hier van daan geleegen, te beschermen, en door dat middel onder haar geweld te houden. Dog ik ben van gedagten datze bereeds zo veel last aan 't onderhoud der voorzeide twee *Forten*, en dees *Loge* hebben, datze zig voor eerst met geen nieuwe Aanbouw zullen zoeken te bezwaren. Loge der Brandenburgers, op Cabo-Tres-Puntes.

Dees Brief is ganschen tegens mijn verwagting dus verre uytgebreid, mits my het *Brandenburgse* werk ongevoelyk zo verre verleid en doen wyden heeft, waar door myn voornemen om U E. van de Gewassen en Vrugten, die in 't *Aximse Land* vallen, te schryven, is verydeld: want willende UE. niet te veel op een reys voortzetten, zo zal ik 't gezeyde tot een nader gelegentheyd sparen, en voor als nu noch maar spreeken van de hier vooren gemelte *Slange-Rivier*, by de onze genaamt de Rivier van *Ancober*, na de naam van het *Landschap*. Dees Rivier is te fraay dan dat men der zo ligt zou van afzien. Zy is, zo ik bereeds gezegt heb, een myl boven ons *Fort St. Antoni* gelegen, aan de Mond zonderling wyd, doch ondiep, ja zo, dat ik niet geloof dat men 'er met een Boot zou konnen inkomen, een weynig opgevaren word ze dieper, en te gelyk ook nauwer, zo dat men hem eenige mylen kan opvaren, zonder byna eenige verandering te bespeuren. Hoe verre dar zy zig eygentlijk Landwaards in strekt, is my onbekend, ik Beschryving van de vermakelyke Anconerse Rivier.

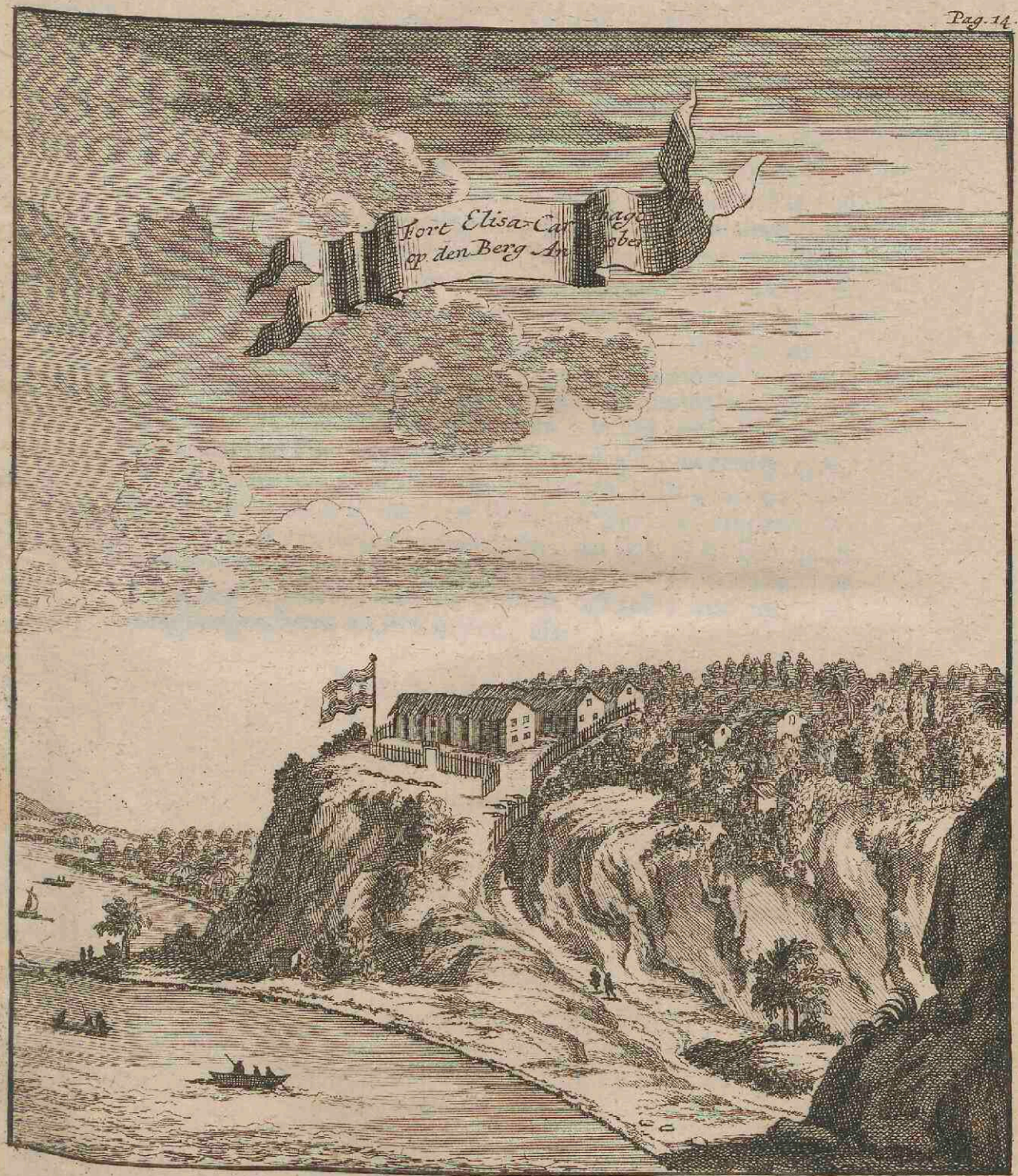
heb haar drie kleyne dagryzens opgeweeſt, en vond haar over al zeer vermakelijk, ja zodanig als ik oyt op de *Kuſt van Guinea*, (ten ware aan *Fida*) gedenke iets gezien te hebben, aan weerkanten is zy aan den *Oever* bezet met ſchoone en hoge Bomen, welke de zoetſte ſchaduwe des weerelds geven, en onder welkers lommering men met veel vermaak, voor 't ſteken van de *Zon* bevryd zynde, kan varen; op gezeyde Boomen ziet men een menigte van alderhande fraaye gecouleurde *Vogels*, en honderden van grote, en kleyne *Apen* zitten; zig zelven van de eene Boom op de andere vermakende, 't welk niet onaangenaam is te aanſchouwen: en om dees *Rivier* nog meer luyſter by te zetten, zo heeft men, als men dezelve een myl opgevaren is, aan de *Weſt-Oever*, om de quartieruurs een ſchoon en Volkryk *Dorp*, welkers Huyzen heel zoet langs de boorde van 't water ſtaan gebouwd. Dees *Dorpen*, een grote menigte in getal, maken drie *Landſchappen* uyt, het eerſte, als naaſt aan *Zee* gelegen, is genaamt *Ancober*. Of nu de Rivier na 't *Landſchap*, of 't *Land* na de Rivier genaamt is, wil ik, als tot de zaak niet dienende, onafgedaan laten, en maar alleen zeggen, dat het tweede, en aan dit volgende Landſchap, *Abocroe* is genaamt, en het derde of laatſte *Eguira*. 't Eerſte heb ik te mynen tijde als een Regering van eenen, of een *Koningryk*, en de twee andere als Gemeenebeſten aangemerkt. In 't *Eguiraſe Land* hebben wy voor een reeks van jaren voorleden een *Fort* gehad, waar dat ter dier tyd grooten handel wierd gedreeven: want behalven dat de toevloed van *Goud* van andere Plaatzen daar na toe quam, zo heeft dat *Land* zelver eenige *Goudmynen* in zyn geweld, want 'er te mijnen tyde, dat ik het Gezag aan *Axim* had, noch een zeer ryke is ontdekt. Het gezeyde *Fort* hebben wy, verſchil met de *Negers* krygende, op een elendige manier verlooren, want het *Opperhoofd* van de *Swarten* belegerd, en het niet langer konnende verduuren, (die zo men zegt, al met Goud in plaats van Eyzer had geſchooten) geliet zig als of hy met de *Belegeraars* wilde verdragen, en trad dienvolgende met haar in Onderhandeling, doch te midden van haar Handeling deed hy zig zelve met al zijn Vyanden in de Lugt vliegen. En eindigde dus manmoedig, dog zeer ongelukkig zyn leven, nevens onze

Word bewoond van driederhande Volkeren.

Fort der Nederlanders op de Rivier.

Word belegert dog 't Opperhoofd, laat het ſpringen.

Be-

Fort Elisa-Car
op den Berg A

Bezetting, en nam al ſtervende als *Simſon* wraak van zijne Vyanden. Om dit zyn voorneemen wel uyt te voeren; had hy een kleyne Jonge belaſt met een brandent Lond by het Kruyt te ſtaan, en zo haaſt hy met de voet ſtampte, het Kruyt als dan aan te ſteeken, met belofte van hem met een nieuw kleed te zullen voorzien als hy zyn bevel wel quam uyt te voeren, 't welk dees onnozele knaap gelovende maar altewel opvolgde. Geen menſch had hier van eenige kennis dan alleenlyk een Slaaf van onze *Maatſchappy*, dewelke zig tydelyk op de vlugt begaf, en daar door gelegentheyd kreeg om het ons op de voorenverhaalde wys meede te deelen. Of het zig nu zodanig heeft toegedragen, hebben wy, buyten 't verhaal van gezeyde Slaaf, geen nader berigt, en dieshalven zyn we genootzaakt den zelven te gelooven. Want het is althans zeker, dat ons *Fort* ten koſte van *s'Opperhoofds*, en eenige zyner Vyanden leeven geſprongen is. Dit voor eerſt genoeg zynde, zo verzoeke dat UE. met dees Brief uwe nieuwsgierigheyd gelieft te voldoen, en verzeekerd zyn, dat ik UE. by een nader gelegentheyd iets anders zal opdiſſen, terwyl ik deeze (na vriendelyke groete, en UE. Gode te beveele) met zeer veel toegenegentheyd onderſchryve, als,

En op hoeda nigen wys.

Eynde van den eerſten Brief.

TWEEDE

TWEEDE BRIEF.

Beschrijft eerstelijk 't *Anteſe* Land, omtrent *Boutry*, de *Forten* der *Engelſchen* en *Hollanders*, en de bedriegerye der *Engelſchen* in 't uytgeven van valſch Goud. Vervolgens werd de ſchoonheyd van 't *Anteſe* Land beſchreven; de *Boutryſe* Rivier, en 't groeyen van *Oeſters* in dezelve: daar aan volgd de beſchrijving van 't *Hollands* en *Engels* Fort aan *Zaconde*, en 't Landſchap daar om heen, waar na den Schrijver overgaat tot het Dorp *Chama* en 't *Hollands* Fort aldaar; mitsgaders 't *Jabiſe* en *Adomſe* Land. Eenige voorbeelden van wreedheden door den Veldoverſte van 't laatſte Landſchap gepleegd aangehaald. Tuſſchen byde werd de Rivier van *Chama* mede beſchreven.

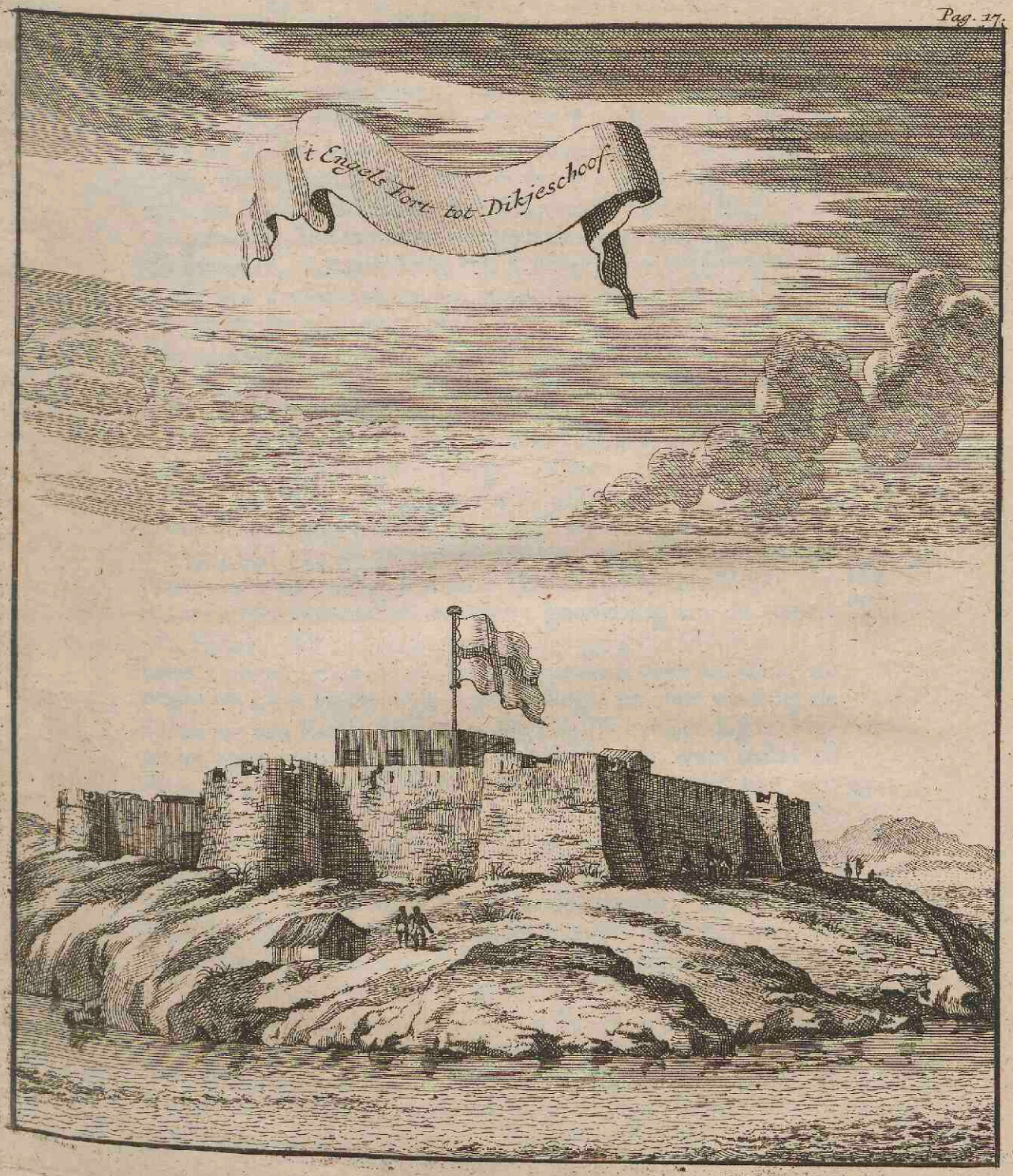
MYN HEER,

't WAs den 15..... dat ik de eer had U E. mijnen laatſten te ſchrijven, welke wil hopen te zijn 'er tijd aan UE. zal werden overhandigd; dog wijl 't Schip, waar mede dezelve overgaat, noch eerſt na *Fida* om Slaven moet gaan, en van daar over *Curacao* na 't Vaderland, zo make ſtaat, dat gezeyde Brief ten minſten noch een jaar op de Reis zal doorbrengen, daar dit Schip in tegendeel zijn kours regt naar *Europa*, zonder eenige Plaatzen te mogen aandoen, moet ſtellen; waarom dan, en om UE. na den inhoude van mijnen laatſten, zo lang niet te laten wagten, wel heb konnen beſluyten UE. een afſchrift van den zelven hier nevens te zenden, met wenſching dat de Stoffe daar in vervat, U E. behagelijk en welgevallig mag zijn.

't *Aximſe* Land heb ik in mijn voorgaande afgehandeld: 't geene daar aan paald, namentlijk, het *Anteſe*, zal voor eerſt 't werk van deeze zijn, waar by dan noch zo veel zal gevoegt werden, als de tijd, en luſt, zal willen toelaten.

Twee mylen beooſten of beneden *Acoda* aan het Dorp *Boeſ-*

Ante. *wa*,

't Engels Fort tot Dikjeschoof

wa, begint het Landschap *Ante*, of anders, gelijk de Inboorlingen zeggen, *Hante*. alhoewel wy het zelve wel van *Acoda* af zouden mogen beginnen, mits het 'er tegenwoordig onder hoord. Voor veele jaren wierd dit *Landschap* verdeeld in *Hoog*- en *Neder*-*Ante*. Voor 't eerst wierd gerekend 't *Landschap*, dat wy nu onder den naam van *Axim* hebben beschreven, en *Neder*-*Ante* dat gene, waar van wy nu een begin hebben gemaakt. Dit land is in vorige tijden zeer magtig en Volkryk geweest, bewoond van een *weerbastig* en *Roofgierig Volk*, welke ons verscheyde tyden groot spel hebben veroorzaakt, en wonderlijk geplaagd; maar door gedurige Oorlogen met die van *Adom*, en andere, zijnze zo afgemat, dat 'er by na niets van haar oude luyster meer is overgebleeven. Dog hier agter zal ik noch meer hier van zeggen.

Engels Fort aan Infuma.

Een myl Beweſten, of boven *Boeswa* aan het dorp *Dikjeschoof*, doch eygentlijker gezegt, *Infuma*, hebben de *Engelse* in den jare 1691. een kleyn *Fortje* gebouwd, na dat haar de grond al verscheyde malen door de *Brandenburgers*, welke hier eenigen tijd van te voren haar *s'Keurvorsten* Vlag hadden geplant, was betwist geworden. Doch die het eindelijk, om datzer niet veel voordeel in zagen, goedwillig aan de *Engelse* overlieten. De opbouw der *Engelsen* ging zonderling traag voort, dies zy 'er wel een jaar of zes meede doorbragten, en nochtans is het van zeer geringen belang, en niet waardig de naam van een *Fort* te dragen. De *Engelse* hebben zig menigmalen over 't bouwen van dit *Fortje* beklaagd, want behalven dat het geen goede *Handelplaats* is, zo zijn de *Negers* hier ontrent zo onbandig, schelmagtig, bedrieglijk, en stout, dat zy de *Engelse* in 't alderminste niet begeren toe te geven, maar hebben zig altoos tegens dezelve aan gekant, en wanneer die haar gezag met geweld willen staande houden, zo werdenze aanstonds op gelyke wijze ontmoet; en die zelfs het hert wel hebben gehad om de *Engelse* in haar *Fort* te belegeren; gelijk voor vyf jaren verleden noch gebeurd is, wanneer zy het byna hadden ingekregen, dwingende de *Engelse* om voortaan met haar te leven zo als zy zelf begeeren, zonder eenige *Meesterschap* meer te dulden. Hier uyt ontstond tusschen haar byde, te weeten, de *Engelse* Bezetting, en de *Negers*, een verknog-

Is zeer gering, en heeft weynig handel.

Schelmagtige Negers.

Engelse van dezelve belegert

Welke met haar ver-

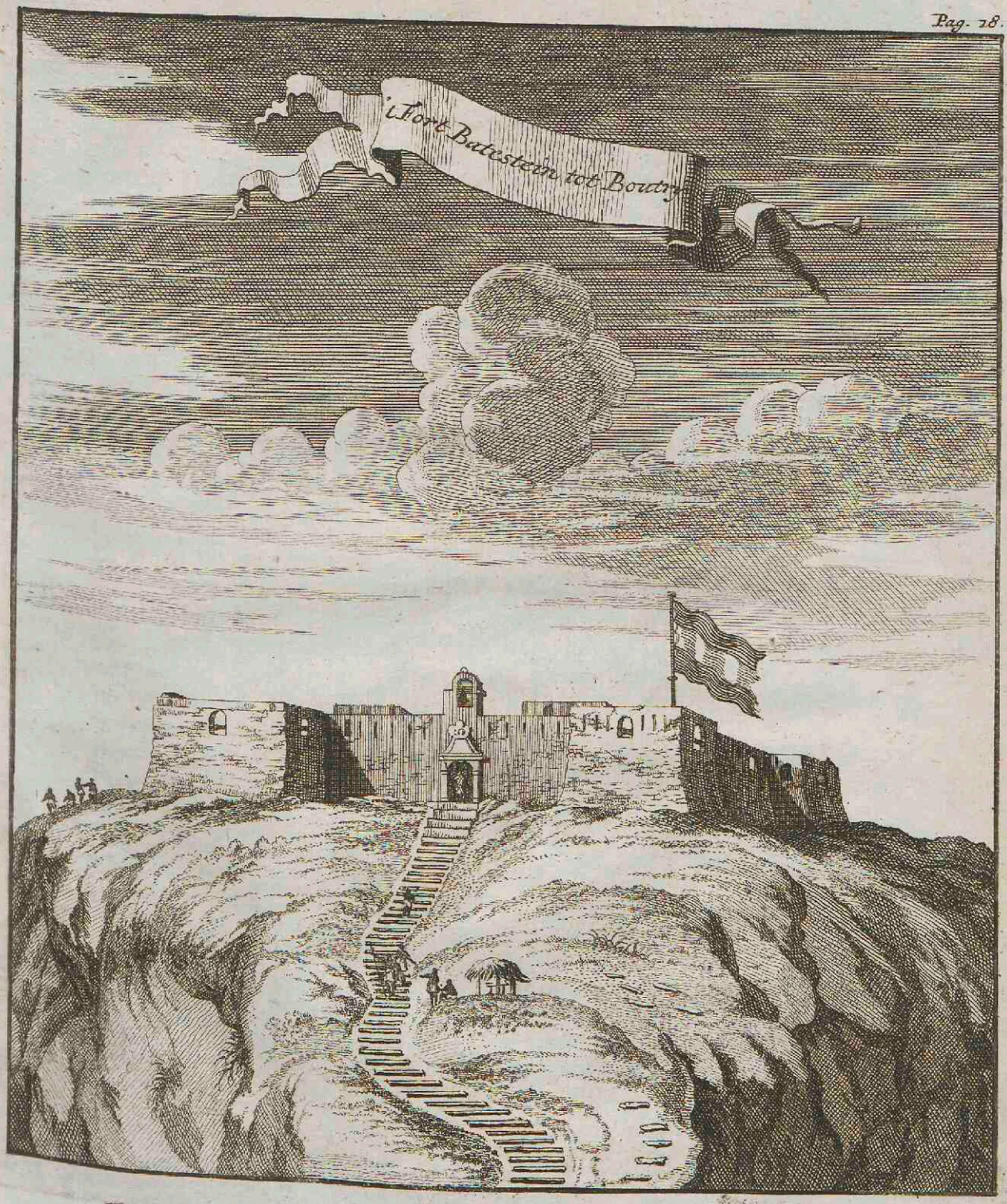
te vriendschap, dewelke zo ver liep, datze met den anderen aanspanden om alle *Schepen*, die daar om te Handele quame te bedriegen, en in plaats van goed, *vals Goud* te geven; 't geen bereeds al menig is te beurd gevallen, en onder anderen voor drie maanden aan twee kleyne *Engelse* Scheepjens, waar van den eene voor zestien duyzend gulden (bedragende zyn geheele *Lading* niet meer) enkel *vals Goud* quam te ontfangen, en zo ten eenemaal een verloore Reis moest maken: 't verlies van desselfs Makker was niet veel minder, en dat het aanmerkelijkste was van allen, dit valsche *Goud* haddenze zo wel van de *Blanken*, als *Swarten* ontfangen. De *Schippers* van deze Scheepjens gingen wel aan *Land*, om by 't *Opperhoofd* der *Engelse* over dit schelmstuk te klagen, en hulp te verzoeken, ten eynde zy ander *Goud*, of ten minsten haar *Goederen* weder mogten krijgen; doch dit was, als men zegt, by den Duyvel te biegt gegaan: want dien Heer, mede pligtig aan 't bedrog, kon of mogt haar niet helpen. Dies waren zy genoodzaakt onverrigter zaken, met het verlies van al haar goed, weder te vertrekken. Deze bedriegery komt dagelyks voor te vallen; of 'er de *Blanke* altoos aandeel in hebben, zoud ik niet konnen zeggen, maar wel, dat men met goed fatzoen deze plaats de *valsche Munt* van *Guinea* mag noemen, waar voor een iegelijk, die hier ter *Kust* komt, moet gewaarschouwd zyn. 't Maken van *vals Goud* geschiet hier zo openbaar, dat het aan een yeder te koop werd geveyld, en men kreeg in mijn tijd voor eenen *Ryksdaalder* goed, agt *Ryksdaalders vals Goud*, dies zy 'er eenen volkomen handel mee dryven.

dragen, en het op een bedriegen aanleggen, om valsch Goud uyt te geven.

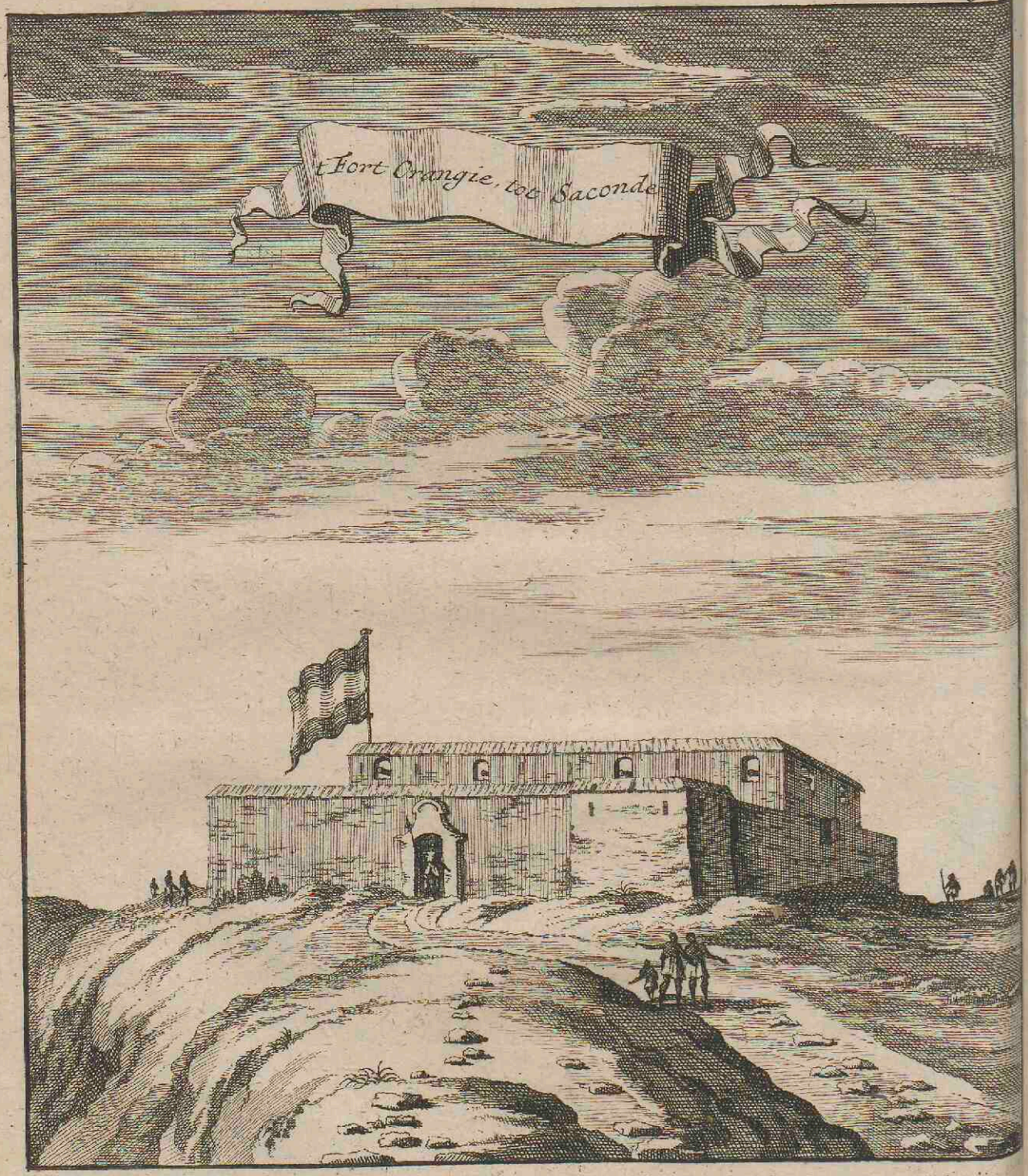
Voorbeelden hier van.

Omtrent een myl meer neerwaards van deze bedrieglyke Plaats, hebben wy aan het Dorp *Boutry*, doch gemenelijk *Boutroe* genaamt, op een zeer hogen Berg een kleyn en mismaakt gebouwd *Fortje*, genaamt *Batenstein*, leggen; zynde langwerpig gebouwd, en in tween verdeeld, versterkt met vier onnozele *Battereytjes*, waar op elf ligte stukken *Kanon* zyn geplant; de naam van *Batenstein* draagd het heel oneygen, want zo men het na zyn waarde zou noemen, zoo mogt het liever *Schadenstein* heeten, mits wy 'er t'zedert eenige jaren meerder *schade*, dan *baat* hebben gehad. Aan de voet dezes *Bergs* legt het genoemde *Dorp*, 't welk redelyk groot en Volkryk

't Fort Batenstyn aan het Dorp Boutry.

't Fort Batestein tot Boudry

t Fort Orangie, toe Saconde

ryk is, wiens *Inwoonders* vry beter zijn, als die van *Infuma*, en niet zoo schelmagtig of bedrieglijk; altans omtrent ons gedragen zy zig eerlyker en geschikter, dieswegens wy ook geen reden hebben meer over hun, als over andere, te klagen.

Sacondé, en de Forten der Engelschen, en Hollanders.

Noch ruym vier mijlen meer na beneden aan het Dorp *Sacondé*, ziet men tegenwoordig een kleyn *Fortje* van ons, genaamt *Orange*, en een *Snaphaans* schoot van daar, 't overblyfzel van een *Engels Fort*, zijnde in grootheyd het onze meest gelijk, waar van ik hier agter meerder zal spreeken. Tegenwoordig het *Antese-Land* eens doorwandelende, bevind ik, dat het noch een lengte heeft van agt à negen mijlen, te reekenen van *Acoda*, tot ander-halve-mijl beneden *Sacondé*, waar dat het zelve eyndigt. Dit *Land* heeft reeds, wegens zyn aangename gesteldheid, alzo veel roem van de Heer *Focquenbrog* verkregen, dat ik 'er weynig meer by te voegen heb. Zyn E D. heeft het by 't zeer vermakelyke *Landschap* van *Kleef* derven vergelijken: de waarheid hier van, en de overeenkomst tusschen deze byden, wil ik overlaten aan 't oordeel van die geenen, welkeze byde besigtigd hebben, en maar alleen voortgaande, zeggen, dat dit *Land*, gelijk ook de geheele *Goud-kust*, zeer veel hooge *Bergen* heeft, alle met uytnemende hoge en schoone *Boomen* beplant, de *Valeyen* tusschen de *Bergen* in gelegen, zijn van een wijde uytgestrektheid, waar in men *Plantagien* zoude konnen maken, bequaam tot het voortqueeken van alderhande *Vrugten:* want van pas op zyn hoogte leggende, zoo werd het na behooren bevogtigd, dies men 'er, als het na vereysch wierd bebouwd, een goede verwagting van mogt hebben; en 't zoude in zoo een geval de halve *Kust* van *Eetwaren* konnen voorzien. De *Ryst* was hier zeer goed, *Milhio* overvloedig, en vetter als elders, is rood van graan, *Jammes*, *Pattattes*, en andere *Aardvrugten* zijn niet alleen overvloedig, maar ook een yeder in zijn zoort even goed. Aan *Boomvrugten* heeft 't ook in het alderminste geen gebrek, het *Suyker-Riet* wast hier meerder en hooger als op eenige *Plaats*, dies men niet zonder hoop van een goed gevolg alhier een *Plantagie* zoude mogen aanvangen: in *Oly* en *Wyn* de *Palm* overtreft het ook veele zoo in deugt als veelheyd: kort

Ante by Kleef vergeleken.

Heeft schoone en Vrugtbare Valeyen.

Overvloed van Koorn en andere Aardvrugten.

Ook Boomvrugten en Suyker-Riet, Wyn en Oly de Palm.

kort om, 't is een *Land* dat zijn *Bebouwers* zo vollen *Oogst* uyt leverd alze zouden mogen wenschen; zynde daar en boven ook noch voorzien met alderhande zo *Tam* als *Wild Gedierte*, doch de laatste ongelukkigen *Oorlog* tusschen de *Anteſe* en *Adomſe*, heeft dit *Land* van de meeſte *Inwoonders* ontbloot ende zeer elendig gemaakt, mits de noch overgeblevene magteloos en vol vrees zijnde, zich voor het meerendeel onder ons *Fort* aan *Boutry* ophouden, waar door het *Land* meeſt woeſt en onbebouwd leggen blijft: 't Is jammerenswaardig om het tegenwoordig in zo een elendigen ſtaat te zien, en aan zyn voorige volheyd te gedenken; in den jare van 1690. en 1691. heb ik aan *Boutry* de hoedanigheid van *Aſſiſtent* bekleed, ter welker tijd (als even voor den *Oorlog*, het redelijk *Volkryk* was; doen was het een vermaak om het zelve te doorwandelen, allerwegen ſtond het vol *Dorpen*, en 't *Ooſt* wonderlijk ſchoon, 't *Vee* in groote menigten, en alles zoo goed koop, dat daar een *Soldaat* op andere *Plaatzen* zig armelijk met zijn *Koſtgeld* moeſt behelpen, alhier in tegendeel voor de helft rykelijk kon leven: 'k zou meede, als ik tuſſchen de *Gezondheyd* van de eene *Plaats* en d'ander onderſcheyd moeſt maken, zekerlijk *Boutry* voor de *gezondſte* houden: men heeft hier, gedurende mijn aanwezen op de *Kuſt*, na maten van de *Menſchen* die 'er gelegen hebben, ook de minſte *ziekten* en *dooden* gehad. En ik laat my voorſtaan, by aldien het op de geheele *Kuſt* zoo was geſteld, dat *Guinea* binnen weinig jaren zoo een doodelijken naam niet meer zou dragen.

Is verwoeſt door den Oorlog.

't Goedkoop leven in voorige tyden aan Boutry.

Is heel gezond.

Het fraayſte van 't geheele *Anteſche-Land* tuſſchen *Acoda*, tot beneden *Boutry*, zoud ik zonder UE. meede te deelen haaſt overgeſlagen hebben, zijnde de verſche *Rivier*, die voor by ons *Fort Landwaards* in loopt, en zeer vermakelijk is. Deze is van by de kanten met hooge *Boomen* bezet, dewelke, om dat de *Rivier* niet zeer wijd is, dezelve meeſt geheel en al overſchaduwen: ik ben haar verſcheide rijzen ten eynde geweeſt, te weten zo ver als men haar met een *Kanoa* kan opvaren, 't welk omtrent drie mijlen van 't *Strand* is; zy ſtrekt zich noch wel vry verder; dog door de verſcheide *Watervallen*, welke met groot geweld over de *Klippen* die in de *Rivier* leggen, heen vloeyen, kan men niet verder komen; dees *Rivier* is zonderling

Aangenaamheyd van de Boutryſche Rivier.

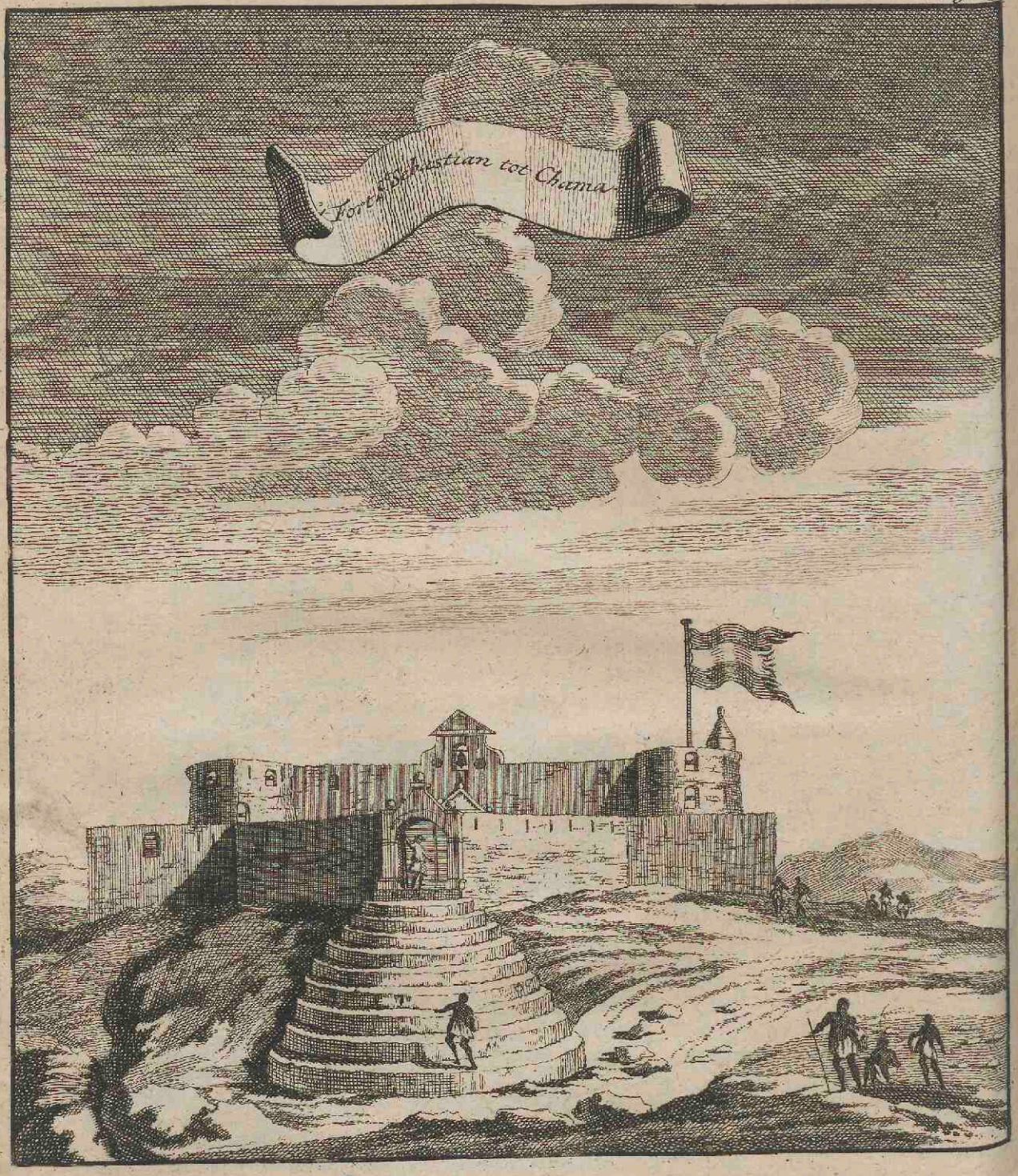
Is Viſchryk, en vol Maymans.

ling *Visryk*, niet tegenstaande dat zich in dezelve een ongelooffelijke menigten *Kaymans* of *Krokodillen* onthouden, dewelke na alle gedagten zeer veel *Vis* verslinden, en van kant helpen.

'k Heb in 't Beschrijven van *Riocobre* van de veelheyd der *Apen* gesprooken, doch ik geloof dat die *Beesten* hier haar groot *Koningryk* hebben, zo vervaarlijk vol is het 'er van dit duyvels boosaardig goed, 't welk anders niet weet dan alderhande quaat te doen. Veelheyd van Apen.

Naar mijn beste onthoud zijt UE. een volslagen *Liefhebber* van een *Rivier-Oestertje*; wel, komt hier, en boet U E. lust voor niet, en zonder moeyten tot verzadens toe: in minder dan een uur tijds zal ik 'er UE. honderd duyzend, nog aan de *Boomen* te groeyen hangende, vertonen. Dunkt UE. dit vreemd en ongelooflyk, wel om wat reden hebben andere *Schryvers* ons dan nagelaten, als dat op zekere *Plaats* van *Engeland* de *Bladen* van zommige *Boomen* in 't water vallende aanstonds in *Enden*, *Ganzen* of andere *Watervogels* veranderen; in *China* veranderen, als een eeuwigdurende *Almanach*, de *Visschen* in *Vogels*, en die naderhand weder in *Visschen*, dit is immers veel zeldzamer, en bygevolg, ook grooter wonder. Maar my dunkt dat ik UE. dees *Oester-groey* niet voor waarheid zou toevoegen, gelieft UE, berigt te zijn hoedanig het in zijn werk gaat; wel aan, op de volgende wijs: Aan weerkanten van de *Rivier* groeyen zeker slag van *Boomen* kleyn en groot door malkander. uyt welkers takken weder andere, doch niet in de hoogte, maar regtdraads na beneden schieten, de geene nu welke van boven komen, op het vaste *Land* raken, die geven niets, maar verdrogen, doch andere welke in 't water schieten, die begroeyen aanstonds vol kleyne *Oesters*, in den beginne niet grooter dan een *Alicruyk*, doch welke binnen korten tijd tot haar volkomen groote aangroeyen en haar vollen wasdom verkrijgen. Dit nu is de wijs op welke gezeyde *Oesters* groeyen; en 't dagt my wel waard te zijn om het UE. mede te deelen. En Oesters. Hoe dezelve wassen.

'k Heb hier voren van noch twee *Forten*, die in 't *Antesche Land* aan het Dorp *Sacondé* leggen gewaagt, waar van 't eene aan de *Engelsche*, en 't andere aan onze *Maatschappy* behoord. Zacondé.

Fort St. Sebastian tot Chama

al daar had willen toonen, en met de *kunst* als in 't *Stryd-park* treden. Het *Aardryk* onder, en tusschen gezeyde *Boomen* en *Bosjens*, lag met *Wit-zand* overdekt, in het welke men het *Spoor* van duyzende *Hartebeesten*, *Olifanten*, *Tygers*, wilde *Katten*, en ander wild *Gedierte* zag gedrukt staan; in 't kort, men wierd in 't bewandelen van deze *Valeyen* door verwondering, van al die zeldzaamheden, als opgetogen.

't Spoor van Hartebeesten, Tygers en Oliphanten.

Het Dorp *Tocorary*, heeft van tijd tot tijd verscheyden *Europische Meesters* gehad, wel te verstaan 't *Fortje* dat hier gestaan heeft, doch nu verwoest is, en zoo dat 'er geen overblijfzels zelfs meer van overig zijn; de *Engelschen*, *Hollanders*, *Brandenburgers*, en na mijn beste weeten, de *Sweeden* en *Deenen* zyn 'er *Besitters* van geweest, 't alderlangst hebben wy het in gehad, want in den jare van 1665. wierden de *Engelschen* geweldiger hand door den Heer *Admiraal de Ruyter* van daar verdreeven, vermits zy *Engelschen* het ons van te vooren op een oneerlijke wijs afhandig hadden gemaakt. Zijt U E. benieuwd om desselfs vorigen staat te weeten, en hoe het tot den overgaaf gedwongen is, UE. gelieft het na te zien in de Heer *Brands* beschrijving van 't leven van gemelte Heer *Admiraal*. t'Zederd heeft het noch al eens van *Meester* veranderd, en is eyndelijk weder aan ons gekomen, en na mijn aankomst hier ter *Kust* hebben wy 'er noch een jaar of vier onzen *Handel* in een *Negers* Huys gedreeven; maar wijl het niet op wilde nemen hebben wy 't geheelijk verlaten. In den *Adomschen* Oorlog is het *Dorp* door dat *Volk* afgebrand en verwoest geworden, zo dat 't nu maar van eenige geringe *Menschen* bewoond werd. Hier mede zal ik voor het tegenswoordig van het *Antesche Land* afscheyden, en my noch drie mijltjes na beneden begeven, aan het Dorp *Chama*, onderwegen noch een Dorp genaamt *Aboary*, voorbygaande, waar dat wy meede eenige jaren een *Loge* hebben gehad, dog meer ten voordeele van de geen die daar *geplaatst* was, als van de *Maatschappy*, en dieshalven als een onnoodige koste weder geligt. Het *Chamasche* Dorp is redelijk groot, en bevolkt, dog de *Inwooners* zijn alle zo arm, dat ik niet geloof datze haars gelijk op de *Goudkust* hebben; 't *Fortje* dat wy hier hebben, is mede als *Boutry*, geheel kleyn, een weynig langer, maar ook met vier kleyne

Verscheyde Meesters van Tocorary.

Werd door de Ruyter ingenomen.

Door de Adomse verwoest.

Aboary.

Chama, en arme Inwooners.

Ons Fort alhier,

ne *Batterytjes*, en ruym zoo veel ſtukken *Kanon*, als de voorſchreeve *Plaats* voorzien, 't is van de *Portugeeſche*, welke wy het athandig hebben gemaakt, *St. Sebaſtiaan* genaamt, en die naam draagt het ook nog hedensdaags; in den *Engelſchen Oorlog* lag het meeſt onder de voet, en was maar met *Paliſſaden* omtrokken, dies de *Engelſchen* ook dagten dat het haar niet zwaar zoud vallen, ons van daar te verdrijven, waarom zy, met de *Jabiſche* geſterkt, ons quamen beſtoken; maar ze vonden tegens verwagting zoo dapperen tegenſtand, datze genoodzaakt waren onverrigter zaken te keeren van waar zy gekomen waren; en t'zederd zijn wy daar in ruſt en ongemoeyd gebleven.

Van de Portugeſen genomen.

Door de Engelſche aangetaſt, dog afgewezen.

Even agter ons *Fort*, neemt het *Jabiſche-Land* zijn aanvang, en loopt van daar eenige mijlen *Landwaards* in, zonder zig meer, als even hier, op het *Strand* te vertoonen: het is tegenwoordig van een kleyn begrip, en magt, dog egter een *Koningryk*, en 't eerſte dat ons, van boven af komende, ontmoet; dog wiens *Koning* zo grooten Heer is, dat ik my zeer bedenken zou, eer ik hem honderd guldens aan goed wilde borgen; uyt vrees dat ik 'er, wegens zijn onvermogen, niet veel van weder zou krygen. 't Is wel waar, dat hy nevens zyn *Onderdanen*, indienze zoo mogen genoemt werden, jaarlyks een fraaye ſtuyver met het *Planten* en *verkopen* van *Milhio*, en andere *Waren* die daar vallen, vergaderd, en waar doorze binnen korten tijd zouden mogen rijk werden: dog de daar om heen leggende Grooten, voornamentlijk die van *Adom*, plukken haar zomtyds eens geheel kaal, en houden 'er haar ten eenemaal onder, zonder datze zig wegens haar kleyne *magt* hier tegens aan derven kanten.

't Jabiſe Koningryk is kleyn en magteloos.

Werden door die van Adom ondergebragt.

De *Chamaſche Rivier*, of *Rio* de St. *Joan*, van de *Negers* genaamt *Boſſum-Pra*, wylze haar voor een *God* houden, 't geen het woord van *Boſſum* beteekend, heeft haar loop nevens ons *Fort* heen, voor by het *Jabiſe* en *Adomſe Landſchap*, ook tot voorby 't *Juffer*, en zoo men de *Negers* gelooven mag, meer dan honderd mijlen Landwaards in, dog egter zonder eenige zekerheyd. Dees *Rivier* is meede redelijk wijd en ſchoon, en weynig minder als die van *Ancober*, en dat deze nog meer heeft, is, dat men met geladen *Booten* en *Chaloepen* uyt 'er *Zee*

Rio de St. Joan zyn loop landwaards in.

in

in dezelve kan komen, mits men maar zo voorzigtig is, om een *Klip*, die meeſt in de mond legt, (en van onze *Scheeps-verſtandigen*, de *Suyger* genaamt) te myden, of anderzints loopt men gevaar om aan ſtukken of omgeſlagen te worden, 't geen te mynen tyde al meer als eens is voorgevallen, waar door ook eenige *Menſchen* zijn verongelukt, voornamentlyk in tijden van een harde *Zee* en branding. Kan uyt ter Zee bevaren worden

Deeze *Rivier* is zonderling nut en dienſtig, want behalven het *Soete water* dat de *Scheepen* uyt de zelve konnen halen, en voormaals ook altijd gedaan hebben, zo werden zy, en ook wy in 't *Kaſteel* met ſchoon *Brandhoud* van daar voorzien, zo voor de *Keuken* als om de *Kalk ovens* te ſtoken, mitsgaders meer andere *houtwaren*, als *Vlaggeſtokken*, *Wangen*, *Raas* en *Stengen*, tot kleyne *Scheepen*, &c. Zoo dat die *Rivier* ons tot meerder voordeel, of ten minſten gerief ſtrekt, als het *Fort* zelver, anderzints geloof ik niet dat wy onze *Bezetting* hier lang zouden houden Want behalven dat hier geen *Handel* van belang is, en dit *Fort* ons anderzints maar tot een laſt ſtrekt, zoo zynwe daar en boven met een deel *ſchelmen* van *Negers* geplaagt, en waar onder die van *Adom* niet van de beſte zijn. 'k Heb zo even gezegt, dat haar lieder *Land* zig langs de *Rivier* ſtrekt, gelijk het ook eenige mijlen doed, zelf hebben zy *Eylanden* met ſchoone *Dorpen* midden in de *Rivier* leggen, dog 't meeſte, waar over ik my hier te *Land* heb verwonderd, is de ſtrekking van het *Adomſche Land*: want men ziet het langs de *Rivier* van *Chama*, en ook aan de *Rivier* van *Ancober* meer dan zeſtien mylen, langs 't *Strand* te rekenen, van den ander, en dog is het *Adomſche Land* niet zeer groot; 't naaſt dat ik 'er my van verbeelden kan, is, dat het als een *Winkelhaak* gelegen is, eerſt de *Chamaſche Rivier* op, en dan met een enkelde ſtreek *Lands* tot aan *Rio-cobre*. Maar hier aan legt ons niet veel gelegen, wy zullen dieshalven voortgaan, en maar zeggen, dat dit *Land* onder geen *Koning* ſtaat, maar een *Regering* is van veelen, zynde vyf of zes van de voornaamſte onderworpen; eenen van dezelven is wel zo magtig, dat hy het *Jabiſche Koningryk* op zyn hoorens zou konnen nemen. Dit *Gemeene-beſt*, of liever *Gemeene-quaad*, als zijnde een *Vergadering* van *Schelmen* en *Dieven* te zamen, zouden, alze mal-

Is zeer nut en dienſtig, en waarom.

Slegte Handelplaats, en boosaardige Negers.

Wonderlyke ſtrekking van het Adomſe Land.

Is een Gemeenebeſt.

Is machtig.

kander wel verſtonden, al een groote magt by een konnen brengen, en tot een ſchrik van haar *Nabuuren* verſtrekken. In 't jaar 1690. vingen zy gelijk 'er hand den *Oorlog* tegens die van *Anté* aan, dewelke een jaar of vier naar malkander duurde, tot dat zy het zelfde *Volk* en *Land* voor 't meerendeel hadden bedurven en verwoeſt, en egter hebben de *Anteſche* nooyt voor haar willen zwigten, maar bieden haar op heden nog een hartnekkigen tegenſtand.

Haar Oorlogen met de Anteſe,

De drie *Landſchappen* op de *Rivier* van *Ancober*, hebben zy voor weynige jaren mede *beoorlogt*, en dezelve zoo afgemat, datze gedwongen waren om voor een goede zomme *Gouds*, de *Vreede* van haar te koopen.

en die van Ancober,

In gezeyde *Oorlogen* hadden zy tot haar *Veld-Overſten* een *Neger*, ten uyterſten *Oorlogzugtig*, en die in geen *Vreede* konde leven; dog hoe groten luſt hy ook in 't *Oorlogen* mogt hebben, zoo was hy, als 't op een *ſlaan* ging, 't eygentlijke afbeeldzel van de *bloodaards*: want 'er aan die van *Ante*, of van de *Rivier*, nooyt *ſlag* is geleverd waar in hy al met den aanvang 't niet op een lopen heeft geſteld, en 't *Heyl* in zyn voeten gezogt, 't geen hem, indien zo magtig niet van *Volk*, en zyn meede-*Grooten* geen betere *Soldaten* waren geweeſt, ook haaſt in 't onderſpit zoude gebragt hebben: en ſchoon dit de anderen wel verdroot, zo dorſtenze hem egter zyn Plaats, als de oudſte en rykſte in *Volk*, en *geld* zynde, niet benemen.

Onruſtigen en bloden aard des Veldo erſten.

Dezen *Anqua*, want zo was hy genaamt, was nevens zyn blodigheyd zo afgryzelijk *bloetdorſtig* en *wreed*, (een hoedanigheyd den *blodaarts* eygen) dat ik zyn s'gelyk op de *Kuſt* van *Guinea* niet heb gekend, dies 'er niet als met verſchrikking van hem wierd geſprooken.

Deſſelfs wreedheyd en bloetdorſtigheyd.

't Gebeurde, dat hy in 't jaar 1691. vier of vyf van de *Voornaamſten* zyner *Vyanden*, te weten *Anteſche*, in een *Veldſlag* gevangen kreeg, dewelke hy op een zeer elendige manier deed martelen, en aan alle kanten van 't *lighaam* verwonden, als wanneer hy 'er even als een *Tyger* boven opviel, al 't *bloed* uyt haar lieder *lyf* zoog, en heel gretig doorzwelgde; doch dit noch niet genoeg zynde, deed hy 'er eenen, waar op hy wel het meeſte gebeeten was, gebonden voor hem neder leggen, en, na den zelven met gloeyende *Primen* doorboord te hebben,

Eenige voorbeelden van 't zelve met zyn overwonnen vyanden.

ben, al desselfs *bloed* aftappen, en in een *drinkvat* vergaderen, 't geen hy ten halven uytsoop, en 't overige aan zyn *Afgod* op offerde. Op dusdanigen wijs leefde dees *Bloedhond* 't allen tijden met zyn overheerde *Vyanden*, en wat wonder, zyn eygen *Volk* moeste by gebrek van *Vyanden* tot verzading zyner *bloetdorstigheyd* verstrekken. In 't jaar 1692. als hy voor de tweede maal tegens de *Antesche* te *Veld* toog, ging ik hem in zyn *Legerplaats*, 't geen dies tyds agter *Chama* lag begroeten; ik wierd minnelijk en beleeft genoeg van hem ontfangen, en deftig, naar de wijze van het *Land* onthaald; dog in den tyd dat ik hier was, en my met hem *Verlustigde*, zo kreeg hy gelegentheyd om zyn *wreedheyd* op 't nieuw te oeffenen, want een *Neger*, ziende dat een van *Anquas Wyven* met een nieuw fatzoen van *Couraal* was verçierd, nam die om ze te bezien in zyn hand, zonder dezelve van haar hals af te doen; zy die hier in geen quaad zag, liet hem zulks gewillig toe, gemerkt al de *Negers* grote vryheid aan haar *Wyven* geven, om met alle man, ja zelf haar *Slaven* (mits datze binnen de palen van *eerbaarheyd* blyven) om te gaan. Doch dezen *Anqua* vond het niet goed, want zoo haast ik uyt het *Leger* was, deed hy byde deze onnozele *Menschen* van 't leven beroven, en leefde met haar *bloed*, zo als ik even van zijn *Vyanden* heb verhaald. Om geen grooter misdaad had hy even te vooren een zijner *Wyven* de handen laaten af kappen, dewelke hy, om haar des te meer *spyt* aan te doen, naderhand gebruykte om na *Ongedierten* op zijn *Hoofd* te zien, 't geen zy met haare *Stompen* niet konnende uytvoeren, hem stof tot laggen verschafte. 't Gezeyde had ik wel konnen besparen tot 'er tijd toe wanneer ik den aart en zeden der *Negers* quam te beschrijven: doch wijl ons diergelijken *wreedheyd* niet meer zal voorkomen, en dat ik aan dees ontmenschten zijn *Land* was, zoo heb ik het hier ingevoegd, en wel te eerder, om dat voor als nu geen andere *Stof* om dezen te vullen, aan de hand had. Nu weder tot het *Land* komende, weeten wy, dat de *Bewoonders* van dien welgestelde en vry magtige *Negers* zijn, want vermitze op de *Pas* waar langs de uyt 't *Land* komende *Kooplyden* heen moeten leggen, zoo hebben ze de schoonste gelegentheyd des weerelds, om met dezelven te *Handelen*, daar-en-boven hebben zy zelver eenige

Met zyn Volk en Wyven.

Zyn boos vermaak.

Gelegentheyd voor de Adomse om ryk te worden.

Bezitten Goudmynen.

Goud-mynen in haar *Land*, gelijk noch voor drie jaar verleden een zeer rijke door haar is ontdekt geworden. Dees *Rykdom* van *Goud*, en magt van *Volk*, maakt deze *Landaart* ook zoo opgeblazen en ſtout, datmen niet dan met de grootſte voorzigtigheyd, met haar kan omgaan.

Hebben een vrugtbaar Land,

't *Land* in zig zelven is zeer goed, en vrugtbaar in *Koorn* en andere *Aardgewaſſen*, niet alleen overvloedig voor haar zelven, maar ook om 'er een groot gedeelte van te konnen verkoopen. Aan alderhande *Vee* hebben zy ook geen gebrek, zoo wel *tam* als *wild*, en van *Vis* voorziet haar de *Rivier* ook genoegzaam: dies dat het haar aan geen eenig ding, om op haar zelf te leven, ontbreekt.

Zeedert mijn vertrek van de Kuſt is de maat van de Adommirs haar boosheid vol geworden, en Directeur Generaal en Raden hebben gelegentheyd gekreegen om dezelve door andere Negers magten geheelijk te verdelgen, en uyt te roeyen, werdende nu haar Land door andere zwarten bewoond, en zo mogt ons Fort aan Chama, ('t geen door den Heer Directeur Pieter Nuyts fraay verbeeterd, en aanſienelijk werd gemaakt, (wel weeder een goede handelplaats werden.

En Vistyke Rivier.

Dit mijn *Heer*, is alles, wat ik UE. van de twee voornoemſte *Landſchappen Jabi* en *Adom* weet te zeggen; dies ik 'er dezen mede zal beſluyten, en, na UE. 't begeerelijkſte te hebben toegewenſt, met behoorlijke eerbiedigheid, verblyven.

Eynde van den tweden Brief.

DERDE BRIEF.

Behelst een beschryving van het *Commanysche* Land, ons, en het *Engelsche* Fort in 't zelve gelegen; mitsgaders een omstandig berigt van den Oorlog, wegens onze Maatschappy tegens die van het Koningrijk *Commany* gevoerd, waar in deszelven oorsprong en eynde naaktelijk en na waarheyd werd verhaald, en daar na het Kasteel van *Elmina* beschreven, en tot slot van dees Brief, het Dorp of Stad van dien naam.

MYN HEER,

DE Beschryving van de *Guinesche Goud-kust*, heeft ons tegenwoordig afgeleid tot het *Koningryk* van *Commany*, 't welk aan dat van *Adom* en *Jabi* paald, en zoo als ik begonnen had het zelve op die zelfde wijs, als de andere gedaan had, te beschryven, schoot my noch tydelijk te binnen een *Brief* voormaals van UE. ontfangen te hebben, waar in UE. wonder breed wydet in den *Oorlog*, van onze *Maatschappy* met die van 't gemelte *Koningryk* gevoerd: doch wijl ik bemerkte, dat men UE. qualijk had onderrigt, en UE. begeerte ziende dat ik, met het zelve te wederspreeken, UE. de regte geschapentheid van dien *Oorlog* mogt mededeelen, zoo heb ik niet zonder inzigt UE. *Brief*, voor zo verre zy van die *Stoffe* handelde, overgeslagen, en onbeantwoord gelaten; als te dier tijd noch niet genegen zynde de geheymen van de *Mis* te openbaren; en ik zou het liefst nu ook niet doen, wijl ik 'er iemand eenigsints door ten toon zal moeten stellen, voor wiens eer, en goeden naam, ik my altoos garen in de *Bres* heb willen stellen; doch terwijl ik aangenomen heb niets voor UE. verborgen te houden, maar UE. alles, wat hier ter *Kust* is voorgevallen, mede te deelen, zoo zal ik het UE. in behoorlijk vertrouwen overschrijven, zodanig als het my en anderen, die het wel behoorden te weten, is voorgekomen; en is 't

Begin van het Commanysche Land.

zaak dat wy 'er een quaad begrip van mogte hebben, dat ik niet en geloof, 't zelve zal te zijner tijd onderzogt werdende, haast blijken.

Hoe lang en breed het selve is.

'k Zal, eer ik tot het gezeyde verhaal kom, eerst, doch kortelijks, van het *Commanysche Land* zelfs spreeken, het welke langs de *Zee* een lengte van ruym vyf mijlen beslaat, en ook omtrent zo breed, rekenende desselfs lengte van de *Chamasche Rivier* tot aan het *Dorp Mina*? Ten halve van gemelte *Plaatzen* hebben wy op het *Strand* aan het *Dorp Kleynkommany*, of *Ekke-Tekki* door de *Negers* genaamt, een redelyk groot *Fort* leggen, genaamt *Vredenburg*; door de *Heer Sweerts* aldaar in het jaar 1688. gebouwd; een of twee *Snaphaans* schoten van daar hebben de *Engelschen* meede een *Fort*, 't geen niet van de kleynste is, doch waar vanwe datelyk zullen spreeken.

Ons Fort Vredenburg midden in't selve, is redelyk groot.

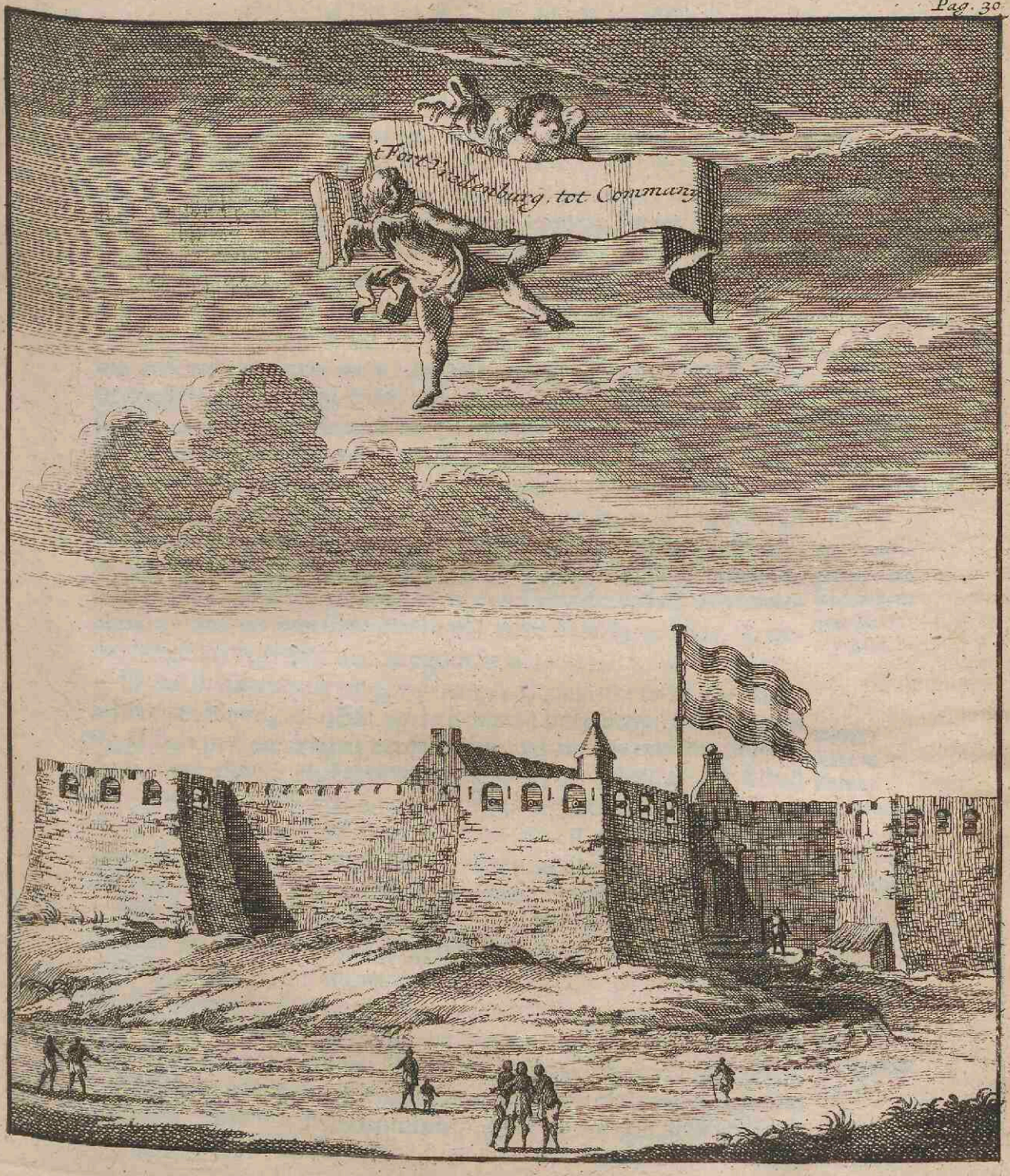
Ons *Fort* is, als ik gezegt heb, redelijk groot, en meest in 't vierkant gebouwd, gesterkt met vier aansienelijke *Batteryen*, op dewelke twee-en-dartig stukken *Kanon* konnen staan, terwijl 'er zoo veel *Schietgaten* in de *Borstweeringen* zijn; 't is groot genoeg om aan een bezetting van zestig man woonplaats te geven; dog tegenwoordig legt 'er op verre na zo veel *Volks* niet in, en 't heeft ook niet meer als twintig stukken *Kanon*, waar mede het egter in staat is een grote macht van *Swarten* niet alleen te verduren, maar ook af te wijzen. Het jaar van 1695. zal dit mijn zeggen konnen bewaarheden, want het toen by nagt van onze *Vyanden*, (wanneer ik 't *Gezag* daar had,) wierd aangetast; en schoon ik dezer tijd een zeer zwakke *Bezetting* van noch geen twintig mannen had, waar van de helft nauwelijks in staat was om het *Fort* te helpen beschermen, zo dwong ik haar egter, na vyf uuren met den ander doende geweest te zyn, met verlies af te wijken. Ik had niet meer dan twee *gequetsten* bekomen, 't geen ten uyterste te verwonderen was, en een teken, dat ons de *Hemel* bewaarde: want de meeste *Schietgaten* van 't *Kanon* waren zonder deuren, en de *Swarte* schoten zo hevig uyt haare *Snaphanen*, dat het *Kogels* scheen te regenen, de *Vlaggestok*, hoe weynig plaats beslaande, had al eenige *Kogels* ontfangen, en de *Schietgaten*, daar *deuren* voor stonden, waren tot een Vergiet-test gemaakt. Dus UE. kond oordeelen, of zy het meenden, te meer, als

Wort door de Swarte bestormd.

Dog moeten met verlies afwyken.

Hevig schieten der Swarten.

ik

t Fort Vlissingen, tot Commun

ik zag, dat ze de *Poort* met een *Byl* zogten op te hakken; dog na dat de ondernemer van dit stout bestaan van ons onder de voet geschoten was, lieten de andere daar van af. De Heer *Generaal*, aan wien ik myn zwakheid had bekent gemaakt, deed twee *Scheepen* voor het *Fort* ten *Anker* komen, om my met *Volk* en *Oorlogs* behoeften te ondersteunen. De *Capitein* van een der gezeyde *Scheepen*, met namen *Pieter Hinken*, 't bevel van den *Generaal*, om my te helpen, willende uytvoeren, zond daags te vooren, als ik van de *Swarten* wierd aangetast, zyn *Boot* vol *Volk* aan land, doch dezelve wierden op 't *Strand*, digte by het *Fort*, en onder 't *Kanon*, van de *Swarten* overvallen; daar ettelyke van haar *Volk* elendiglyk door de *Swarten* vermoord wierden, zonder dat ik het zelve konde beletten. Want haar met het *Kanon* willende bevryden, vond ik het zelve alle *vernageld* te zyn; aan welk schelmstuk, na alle schynbaarheden, mijn eygen *Konstapel* schuldig was, dewelke ik daarom ook, uyt last van den *Generaal*, geboeyd naar onze *Hoofdplaats* zond, en badden *Generaal* gezwooren, dat hy den zelven tot een voorbeeld van anderen zou straffen; dog in plaats van dat, stelde hy hem na eenige tyd op vrye voeten, en betrouwde hem een plaats voor *Konstapel* waar te nemen van noch groter aangelegentheyd.

Scheeps-Boot door de Swarte overvallen, en drie Blanken van haar vermoord.

't welk door een ongeval en schelmstuk niet kon verhinderd worden.

De Constapel daar aan schuldig, en ongestraft vry gaat.

Door 't voorzeyde ongeval moest ik met hertzeer de voorschreeve *Moord*, zonder het te konnen beletten; aanzien, en by aldien my de *Negers* op die zelve tyd waren komen bestormen, het *Fort*, en bygevolg wy alle, zouden 'er om koud zyn geweest; dog wyl zy een *Etmaal* vertoefde, had ik tyd om alles te herstellen, en haar op haar komst wel te ontfangen, gelyk hier voren heb verhaald. Een aardig geval, onder het beschermen van 't *Fort* voorgevallen, mag ik niet voor by zonder het UE. mede te deelen. Een *Soldaat* uyt de *Bezetting* quam, zo als ik de *Posten* ging besigtigen, of dezelve wel bezet waren, by my, en klaagde, dat de *Negers*, die wel wisten, dat hy maar een *Hoed* in de weereld had, nogtans dezelve, zo als hy hem op had, de geheele Bol van boven, even als of het met een mes was gedaan, hadden open geschoten; dies verzogt hy om met eenige *Handgranaten* daar wraak van te mogen nemen; 't geen ik hem ligtelyk, en om dees zyn gestoortheid lig-

Gevaar waar in 't Fort en Menschen door 't gezeyde waren gebragt.

Aardig geval gedurende den Storm voorgevallen.

Dewelke met den beſchuldigde aan het ſchermutſelen komen.

zyn *Goederen*, om dezelve te roven, aanvallen, veranderde hy haaſtelyk van voornemen, en ſtelde (in plaats van na.... te gaan) hoe blode hy ook mogt zyn, zig zelven in ſtaat van tegenweer. En deed de *Minaſche* haaſt gewaar werden, dat hy gezind was zyn goed duur genoeg aan haar te verkoopen, dies viel 'er een *Schermutzeling* onder haar voor, waar in aan weerkanten eenige braaf wierden getroffen, en eyndelyk genoodzaakt van malkander te ſcheyden.

Die ſig daar op tot onzen openbaren vyant ſtelt, en de Engelſche in haald, en naar eenige tyd in haar vervalle Fort ſtelt, waar dat die ſig ſterk maken.

Hier door raakte alles in 't wild, hebbende den *Commanyſchen Koning* in 't geheym, en *Jan Kabes* tot onzen openbaren *Vyand*, dewelke, om zig wegens 't ongelyk hem aangedaan, te wreeken, de *Engelſche* in het *Commanyſche Land* haald, en gaf haar voor eerſt een *Wooning* of *Plaats*, een uur van ons *Fort* gelegen, in een van zijn *Sout-Dorpen*, met wil om haar by eerſte gelegentheyd weder in haar *Bouwvallig-Huys*, *of Fort*, 't geenze voormaals hadden bezeten, te brengen. 't Zelve gelukte haar kort daar aan ook na wenſch, en hebben de *Engelſche* zig bereeds daar al zo vaſt en ſterk gemaakt, datmenze niet, dan in tijd van *Oorlog*, weder van daar zal konnen krygen, als wanneer het dan nog te bezien zal ſtaan, of wy niet wel eerſt zullen moeten verhuyzen: want haar *Fort* is wel zo groot als 't onze, en heeft meede vier goede *Batteryen*, behalven dat het noch een *Torens* gewijs gebouw, waar het *Geſchut* op leggen kan, heeft, en waar meede zy ons dapper zouden konnen beſchadigen. Haar *Geſchut* is ook groter of zwaarder, en in meerder getal als by ons. Kort om, wy zouden 'er al een zoetelijk beentje aan te kluyven hebben. W'at nadeel deze *Nabuurſchap* onzen *Handel* kan toebrengen, en reeds al gedaan heeft, weet een jegelyk, die maar eenige kennis van de geſteldheid dezer *Kuſt* heeft; en meede hoe gemakkelyk men het zelve had konnen voorkomen. Dog den Heer .... te vol vuur, en had geen goede *Raads-luy*, of wel dat hy na dezelve niet wilde luyſteren, begeerde de reden in 't alderminſt geen plaats te geven, en zogt niet anders, dan *Oorlog*, en het gerugte van dien: meenende dat het hem zo wel zou lukken als de Heer *Sweerts*, welke *d'Commanyſche* in jaar 1687. t'eenemaal t'onder bragt, met verlies van der zelver *Koning* en de meeſte *Grooten* des *Ryks*, 't geen die tijd een wenſchelyke zaak

Afbeelding van het Engelſch Fort.

Quaad beleyd van ... omtrent den Commanyſchen Oorlog.

voor

voor ons wierd bevonden. Deze Heer, waar van ik ſpreeke, meende ook zo te werken, dog hy overwoeg niet 't onderſcheyd, dat 'er tuſſchen 't beleyd en 't geluk van den een, en den ander is. Egter derf ik wel voor vaſt zeggen, dat het hem meede wel zou hebben gelukt, by aldien zyn *grootshartigheyd*, en de *kleynagting*, die hy van de *Vyand* had, zulks niet had verhinderd; want voor minder dan een halve *Tonne-Gouds* had hy een *Leger* van 't *Jufferſche*, en *Cabeſterraſche Volkeren* in 't veld gebragt, welke die van *Commany* wel twee maal in magt te boven gingen. Dies het hem ook niet zwaar zou zijn geweeſt haar met dezelve geheelijk te verdelgen; dog..... was zot en blind genoeg, om zig te verbeelden dat hy met deze magt, niet alleen *Commany*, maar de geheele *Kuſt* zou gedwongen hebben; dies hy zig door zijn zotte drift zo verre liet vervoeren, dat hy, ſtaande dit geſchil, nog andere magtiger *Landen*, als *Fantyn*, en *Saboe*, deed dreygen, dat *Commany* niet zo haaſt zou getemt zijn, of ze hadden meede een onaangenaam bezoek te verwagten. Deze twee *Landſchappen*, wiſten zeer wel voor hoe verr' zy in onze *ſchuld* ſtaaken, en dat, om haar gedurige ſchelmerye betaald te zetten, het ons nooyt aan de wille, maar wel aan *magt*, om het uyt te konnen voeren, ontbroken had, draalden dieshalve niet lang dus wakker gemaakt, om op haar tegenweer verdagt te zyn, en bemerkende, dat in deze tijds gelegentheyd het in ſtaat blyven van *Commany* het behoud van haar *Lieden* was, zo gingen zy dezelve met al hun magt byſpringen, waar doorze veel ſterker in *Volk* waren als onze *Hulpers*. Blyk hier van zy de eerſte ongelukkige *Veldſlag*, waar by wy alle onze *Hulpers*, en bygevolg, ook 't geene zy gekoſt hadden, verlooren; deeze *Slag* was van zo een groten *Moord* verzeld, als onder de *Oorlogen* der *Negers* weynig komt voor te vallen: meeſt alle raaktenze van onze kant om *hals*, of *gevangen*; waar door wy ons in een beklaaglijke ſtaat bevonden, zonder te weeten werwaarts ons te keeren, mits wy de meeſte *Landſchappen* hier om heen, en die van eenig vermogen waren, ons tot *Vyanden* hadden gemaakt; wy zouden ook geen gelegentheid hebben gehad, om op nieuw iets dadelijks te beginnen, ten ware de *Vyanden* ons zulks zelver hadden aan de hand gegeven,

Koopt een grote magt van Negers om,

dog bedriegt zig ſelven door zyn inbeeldinge.

Ons volk word geſlagen, en de meeſten gevangen of gedood,

Eenige van de vyanden komen tot ons over, die sig versterken, en een Veldslag aangaan.

want zy kregen onder malkanderen verschil, en scheyde zig van een, komende des *Konings Broeder Tekki Ankan*, tegenwoordig *Koning van Commany*, met de *Acaniste Volkeren* tot ons over, dewelke zig binnen korten tyd met die *van Adom* en andere, zodanig versterkt vonden, datze de *Commanysche* een tweeden *Veldslag* leverden, in welke van weerkanten zo dapper wierd *gevogten*, dat de *Overwinning* een tyd lang geheel twyffelagtig stond, tot dat dezelve ten laatsten na onze kant begon, of ten minsten scheen, te hellen, dies de onze zig ook al aan het *plunderen* van den *buyt* begaven; dog den *Commanyschen Koning Abe Tekki*, overtreffende alle *Negers* van zyn tyd, zo wel in *dapperheyd*, als goed *beleyd*, had zig tot dus verre uyt het *Gevegt* gehouden, en nu *kondschap* krijgende, dat de onze zoo braaf in den *buyt* graasden (dewelke voordagtelijk aldaar tot een *valstrik* door hem was gelegt) komt heel onverwagt met een *varse* troep *Volks* aan: en om de onze te bedriegen, met de *Trompen* van de *Snaphanen* na haar toe gekeerd; die meenende dezelve van haar eyge *volk* te zyn, gaan met haar *roven* voort: maar wanneer gezeyde *Koning* by haar quam, deed hy de *Snaphanen* omkeeren, en zo wakker op haar vuur geven, datze niet meer dagten om den *Buyt*; maar wel een jegelyk om zijn *Lyf* in goede verzeekering weg te dragen. Dus lieten zy aan die van *Commany* voor de tweedemaal een volkome *Zegen* over, en quam de geen die het ontvlugten konnen, weder met de *Kous* op het *hoofd t'huys*.

Dog worden door list van den Commanyschen Koning overwonnen, en geslagen

De meeste schuld van dit verlies, aan . . toegeschreven en waarom.

Dit waren twee zware verliezen, en waar van men de schuld zonder vreeze van te misdoen wel voor 't meerendeel op . . . . zyn *rekening* mag stellen: want had zyn E. zoo voorsigtig geweest, om tegens die van *Fantyn* en *Saboe* te veinsen, en dezelve, om met haar in vriendschap te blyven, een *brok* in de *mond* gegooyt, gelijk hy naderhand, en dat nog zonder vrugt, heeft moeten doen; zo geloof ik niet, dat zy zig met die van *Commany* zouden bemoeyd hebben, en zo zoude het heel ligt zyn gevallen de *Commanysche* uyt te *roeyen*, en naderhand met die zelfde magt *Fantyn* en *Saboe* ook wat in te teugelen en tot reden te dwingen.

De zaaken bleven dus in staat tot den Heer . . . zyn tijd toe. En gelijk door de nieuwe *Regenten* veel malen veranderingen

in

in *Staats-zaken* komen, zo ging het hier ook mede; want ... van een bezadigder gemoet als ..... en die had ondervonden, dat wy tot noch toe niet dan schade by den *Oorlog* hadden geleden; beraadslaagde met die geene, aan wien 't *Bewind* dezer *Kust* was toevertrouwd, om, ware het mogelijk, den *Oorlog* in een goede *Vreede* te veranderen; 't geen ook zoo wel wierd gemeend, en de gemoederen der *Commanyſche* in zo een goede gesteldheyd gebragt, dat wy het haast met haar eens wierden; verbindende die van *Commany* zig niet alleen, om ons alle gedane onkosten te vergoeden, maar stonden daar-en-boven nog zo veel voordeelige voorwaarden aan ons toe, als men in dies tijds gelegentheyd zoude hebben mogen wenschen. 't Ware een wenschelijke zaak voor onze *Maatschappy* geweest, by aldien deze *Vreede* had mogen stand grijpen, mits haar *E. Handel* dan weeder binnen korten gelukkig zou gedreeven zyn geworden, en daar-en-boven ontheft, van de grote *Geldsommen* die tot den volgenden *Oorlog* zyn uytgeschoten; dog *Messieurs* de *Engelſche* die Nydig ware dat wy den *Oorlog* zo gelukkig voor ons hadden geeyndigd, en in vreeze dat zy 'er niet veel *zyde* by zouden *spinnen*, gingen op middelen bedagt zijn, om de gemaakte *Vrede* weder te vernietigen, en gebruykte hier toe twee middelen, die niet te verwerpen waren. Eerstelijk kittelden zy den *Koning* met zyn tweevoudige op ons bevogte *Zegen*, en dat het dienvolgende hem toe quam, voldoening te eyschen maar niet te geven; ten tweden hielden zy hem zijn grote, en onze geringe *magt* te voor, en dat wy niet in staat waren om hem weder geweldadiger hand aan te tasten, maar in tegendeel genootzaakt zouden zijn, om binnen korten de *Vrede* niet alleen van hem af te komen smeeken, maar zelf kopen, als wanneer hy met ons na eygen welgevallen sou konnen handelen.

... Komt in de Regering,

die met de Commanyſche een voordelige Vreede maakt,

doch door 't beleyd

Der Engelſche weder gebroken.

Dese *Koning*, bereeds door de *Overwinningen* hoogmoedig, en daar nevens een *Commanyſche* van geboorte, welke meer behagen schepte in *onrust*, dan *stil* sitten, liet zig niet seer lang noden; en wel te eerder, toen de *Engelſche* hem beloofden, zo hy met ons wilde breeken, dat zy zijn zaak als eygen souden opneemen, en hem met alle benodigtheden tegens ons, ondersteunen. Hier op ging dien *Koning* weder zijn ouden gang,

De Commanyſche beginnen ons op nieuw aan te taſten.

en deed ons geen minder overlaſt aan, als hy ooyt van te voren gedaan had. Dit wierd eenige tijd geduldig genoeg van ons verdragen, hem t'elkens met goede woorden vermanende, daar van te willen aflaten; dog alles te vergeefs, want hy hoe langs hoe meer ons, en de onſe beſchadigde; 't geen ons, wilden wy onſe geheele *agting* by deſe *Landaart* niet verlieſen, niet langer ſtond te dulden. Dieshalven begonden wy mede na harder *middelen* om te ſien; en het met den anderen eens geworden ſijnde, wierd *beſloten*, om, ware het doenlijk, een aanſienlijke magt in 't *Veld* te brengen, waar mede wy zonder lang te marren, de *Commanyſche* op eenmaal zouden mogen ſtraffen; en wijl ons aan de hand wierd gegeven, dat die van *Fantyn*, die nu in *vriendſchap* met ons leefde, heel ligt in ons belang ſouden te krygen ſijn, en haar magtig genoeg kennende om twee *Koningen* van *Commany* te temmen, zo traden wy met haar in een *onderhandeling*, en bragte het in eenige tijd zo ver, dat zy aannamen en ſig met eden verbonden om die van *Commany* voor een ſomme van ruym negen duyſend guldens te bevegten, en niet af te laten, voor en al eer ſy deſelve hadden uytgeroeid. Hier mede dagten wy nu heel wel verſeekerd te ſijn, en verwagten dagelijks de *Fantijnſche* met haar magt in 't *Veld*; dog hier quamen de *Engelſche* al weder in 't ſpel, dewelke, om de belofte aan *d'Commanyſchen Koning* gedaan, ſtand te doen grijpen, of eigentlijk om ons maar te dwarsboomen. 't Zy dan hoe het wil, een van haar *Opperhoofden*, begaf ſig van *Cabocors* na *Fantijn*; dewelke hy met ruym zoo veel *Geld*, als wy, uytgeſchoten te hebben, bewoog, om ſtil te ſitten; dog wijl den *Braffo* alleen hier toe niet kon beſluyten, zo deden zy den ſelve om hals brengen, en in deſſelfs plaats weder een ander van haar aanhang ſtellen. Een jegelijk, die eenige tijd op de *Kuſt* is geweeſt, is genoegſaam bekend, hoe ligtvaardig de *Negers* haar eden tegenwoordig verbreken, en dieshalven ſal het hem niet ſwaar vallen te geloven, dat de *Fantijnſche* liever dubbeld *Geld* voor ſtil te ſitten aannamen, als voor enkeld ſig ten *Oorlog* toe te ruſten. En dieshalve kreeg onſe onderhandeling alhier een ongelukkigen uytſlag, zo dat wy 'er met verlies van ons *Geld* weder van af moeſten ſien.

Waarom ook na harder middelen beginnen om te ſien, de Fantynſche tot verdelging der Commanyſche omkopende.

't Geen door de Engelſche werd verydeld.

De

De *Commanyſche* hier op des te *hoogmoediger* begonden ons daar na noch meer te plagen. Dies gingen wy het weder over een andere *boeg* wenden, en quamen met die van *Adom* over een om 't geen de *Fantynſche* hadden laten ſteecken, voor noch geen zes duyzend gulden uyt te voeren: maar hier viel mede niet af, want die wierden over de *verdeeling* van het *Goud* oneenig, en bleven alle, zonder eenige beweging te maken, t'huys, en met haar de *Acaniſten* en *Cabeſterraſche*, welke belooft hadden met die van *Adom* te ſullen optrekken; dus gingen wy ons laatſte *Anker* in de grond werpen, 't welk was, dat wy de *Dinkiraſche* bewogen om voor ruym agt duyſend gulden ten voorſchreeven eynde af te komen; maar hier in waren wy ſo ongeluckig, als in al het voorgaande: want die *menſchen* kreegen, van uyt het *Land* ſelfs een *Oorlog* op den hals, en moeſten onſe ſaak, om haar eygen *Land* te beſchermen, laten varen; dog ſy waren noch ſo eerlijk, datſe ons het *Goud*, uytgeſonderd een weynig, dat aan de handen der *Brengers* bleef hangen, wederom ſonden: 't geen aan de *Adomſche* was gegeven, kregen wy voor het meeſte gedeelte ook wederom, dog van de *Fantijnſche* niet een duyt. Op deze wijs bleef onſe ſaak als in een verwarring ſtaan, ſchoonwe niets onverſogt hadde gelaten, waar doorwe ons hadden mogen redden, dog alles te vergeefs, alſo men ons aan alle kanten bedroog; waar om onſe wenſingen weder gingen om met de *Commanyſche* op een eerlijke wijs te verdragen: dog hoe ſulks in 't werk te ſtellen, vonden wy ons niet weynig verleegen, en vreesde, dat wy de *Engelſche* haar voorſegging, van ſmekende te ſullen komen, ſouden moeten bewaarheden, 't geen ook ſeekerlijk ſou geſchiet ſijn, of op ſijn beſt, op een bedekte wijs: maar terwijl wy in dit overleg waren. Quam ons een ander eerlijker, en dienſtiger middel aan de hand. Namentlijk, de hier voren gemelte *Broeder* van den *Commanyſchen Koning*, dewelke door ... met *Wyf* en *Kinderen* om eenige ſchelmſtukken (zo men zegt) in *Slaverny* na *Suriname* was geſonden, dog door de Heeren *Bewindhebbers* vry verklaard, en weder na de *Kuſt* geſonden. Dees *Dienaar* hier ter *Kuſt* gekomen ſijnde, gebruykten wy om't gemoed van deſſelfs *Broeder* te ondertaſten, of hy meerder tot den *Oorlog*, dan tot

Twede verbintenis met die van Adom, waar van mede niet vald.

Als ook ſonder gevolg voor de derdemaal met Dinkira.

Tragten weder vrede te maken, dog ſijn verlegen op wat wys aan te vangen.

Bekomen een middel, en verſtaan de goede genegent-

heyd der Commanyſche tot een Vrede,

tot de *Vreede* geſind was? en wy verſtonden haaſt tot onſe volkomen vergenoeging, dat den *Koning*, den *Oorlog* moede was, en niets ſo ſeer als de *Vreede* begeerde, dies het ook niet lang aan liep, of wy quamen op ſeer goede en eerlijke *voorwaarden* met hem te verdragen; 'k ſeg goed, om dat wy over een quamen ſonder van weerkanten iets anders dan een vaſte en vertrouwde *Vreede* te eyſchen; en dies dagten wy dat het ook des te beſtandiger ſou ſijn, gelijk het ook ſekerlijk ſou zyn geweeſt, want wy begonden alreeds te ſmaken, hoe veel een goede *Vreede* boven den ſchadelijken *Oorlog* te ſtellen is. Dog in 't midden van deze geruſtheyd en betragting van de *Vreede* in 't toekomende in meerder waardye te houden, komt ons gantſch onverwagt, en tegen alle vermoeden, een vreemd geval van de *Engelſche* te voren: want die Heeren, ſig van den *Commanyſchen Koning* beledigd agtende, of wel datſe den ſelve mistrouwde, dat hy ons, als ſijn oude vrienden weer toe, en haar af mogt vallen, altans wat de oorſaak ook mag geweeſt zijn, ſy deden den ſelve, als hy op ſekeren dag zig met haar meende te verluſtigen, in haar *Fort* tot *Cabocors* vermoorden; op een de *Europiſche Landaart* onbetamelijke wijs, en beloonde aldus ondankbaarlijk de dienſten, gedurende eenige jaren van hem ontfangen.

die ook binnen korten tyd wierd getroffen.

Dog wyl de Engelſche den Commanyſchen Koning vermoorden, weder tot water liep.

Grote verandering door geſeyde moord in de ſaken deſer Kuſt.

Deſe *ſchendaad* bragt een grote verandering in de ſaken van deſe *Kuſt* te weeg, die van *Commany* tot noch toe zo naauw aan de *Engelſche* verbonden, wierden geſlagen *Vyanden* van deſelve, tragte op alle maniere haar 's *Konings* dood te wreken; *Tekki Ankan* hier en tegen wierd haar aldergrootſte *Vriend*, en hebbende in gezeyde *Moord* mede de hand gehad, ſo *vlugte* hy by nagt van onder ons *Kaſteel* van daan, en vervoegde zig by de *Engelſche*, met dewelke hy met den eerſten ging aanſpannen om de *Commanyſche* weder met *Oorlog* aan te taſten; doende ons verzoeken om mede in dat *verbond* te willen treden; dog dat wierd geweygerd, alſo wy ons om haarentwil in geen *Oorlog* behoefden te wikkelen, alſo wy tot ons leetweſen lang genoeg hadden geſmaakt hoe verdervende den zelven voor onſen *Handel* was. Zy gingen egter met haar voornemen voort, en koften tot haar behulp om, die van *Saboe*, *Acany*, en *Cabes-Terra*, met welk onderſtand *Tekki-Ankan* in 't *Veld* komt, dog

De Engelſche vangen den Oorlog tegen die van Commany aan.

met

met zo weynig geluk, dat hy door de *Commanyſche* ten eenemaal wierd geſlagen, en op de *vlugt* gedreeven, niet tegenſtaande hy ten minſten viermaal zo veel *Volks* als de *Commanyſche*, by hem had: dog die hadden daar een tegen een *Neger*, met name *Amo-Tekki*, ten *Veld-Overſten*, in wien de dapperheid van den vermoorden *Koning* ſcheen te herleven; en waar in hy den zelve ook geenſints behoefde te wijken; waarom de *Commanyſchen* ook zo groten *Overwinning* voor 't meeſte gedeelte aan hem waren verſchuldigt. Doch werden geſlagen.

Niet tegenſtaande wy ons tot dus verre onpartijdig hadden gedragen, zonder ons voor den een of ander te verklaren, zo had gemelte *Veld-Overſte* dog de beleeftheid om den Heer .... over dees *Overwinning* te laten *begroeten*, en onder 't ſenden van eenige *Bekkeneelen* der verſlagenen te laten betuygen, dat hy beſlooten had van voortaan in den dienſt der *Hollanders* te willen *leeven* en *ſterven*; dit wierd van onze kant met gelijke beleeftheyd beantwoord, en na den *Veld-Overſten* bedankt, en een *Vereering* gedaan te hebben, deſſelfs *Afgeſanten* weder verſonden. Of dit nu wel of qualijk van ons wierd gemeend, wil ik daar ſtellen; dog dit weet ik, en 't ſtaat vaſt, dat wy hier door de ſchoonſte gelegentheid des weerelds kregen, om de *Engelſche* nu ook eens te *dwarsboomen*, en haar al het vorige betaald te ſetten, hadden wy *Tekki-Ankan*, gelijk hy ons reeds gedaan had, laten varen, en met die van *Commany* aangeſpannen. Dog daar was om zulks uyt te voeren een groote hinderpaal in de weg, te weten, een van de grootſte *Schelmen* die ik ooyt onder deſen *Landaart* heb gekent, en die dies tijds *Makelaar* van de *Maatſchappy* was. Aan dezen *Schoft* leende de Heer ....., zodanig het oor, dat alle andere *Raden* by zijn E. als verdagt waren, en deze *Makelaar*, uyt haat, of eygen aanbelang, beſchuldigde de *Commanyſche* en maakte haar zoo zwart, dat ..... eindelijk een afkeer van de zelve kreeg, en zig zodanig quam te gedragen, dat de *Commanyſche* haaſt merkten waar dat het eyndelijk heen wilde, en dies ontzagenſe zig ook niet, om ons zo nu als dan, eenige kleyne belediginge toe te voegen, 't geen enkelijk het *doel* was, waar op *Akim* ſtaroogde, om daar uyt reden te mogen halen de *Commanyſche* vyandlijk aan te taſten. Hy wiſt ..... ook zoo ver te

Beleeftheid van Veldoverſten der Commanyſen omtrent ons gebruykt, en 't voordeel dat wy hier door hadden konnen bekomen, werd door een Neger om geſtoten.

En door toedoen van den selven, werden die van Commany op een vyandlyke wys aangetaft.

brengen, dat zy met den anderen een saak, zonder medeweten van den *Raad*, besloten en uytvoerden, ten hoogsten verfoeijelijk, bestaande hier in, dat zy de *Fetuers*, *Bondgenooten* van de *Commanysche*, op een zekere dag, na oudergewoonte en op goed geloof alhier met haar *Goederen* ter *Markt* komende, deden aantasten, en overvallen, bragten eenige om hals en ruym tagentig gevangen in 't Kasteel, en roofde, alles wat deze *Menschen* hadde mede gebragt. Oordeeld nu eens gesondelijk, *Myn Heer*, of U E. niet zult moeten toestaan, dat door 't gezeide 't recht der *Volkeren* in den hoogsten graad geschonden is? ik meene van ja, en dat het een onverantwoordelijke saak voor zijn E. is geweest, 't zelve zonder mede weeten en toestemming van zijn *Raad* uyt te voeren; dog hier en boven zou hy noch wel willen gehad hebben, dat de *Heeren* van den *Raad* dit doen voor goed hadden gekeurd, voor beweegredenen bybrengende, dat die van *Fetu* geregtelijk waren gestraft, mits weinige dagen van te voren eenige *Vrouwlieden* van *d'Elmina* door haar op de wegen waren Vermoord geworden, Dog dit kon niet bewesen worden, en 't was om volgende reden ook niet waarschijnelijk: want eerstelijk, de *Fetusche* ontschuldigden zig dies wegens zeer; en bleven met ons in *vriendschap*: ten tweeden is 't ook niet bedenkelijk, dat zy, daar haar noch zo veel aan ons gelegen was, ons zo swaar zouden hebben derven beledigen: en laatstelijk hoe kan het in de gedachten van een *Mensch* komen, dat de *Fetusche* wanneerse zig aan zo een schelmstuk schuldig kende, hier nog zoo onbeschroomt zouden hebben derven komen *Markten*: dies tijds ontbrakender ook geen *Menschen*, die zig alleen niet lieten voor staan, maar het zelve ook rond uyt zeiden, als dat het Vermoorden der voorschreve *Vrouwlieden*, een bestel van *Akim* en *Tekki Ankan* zelver was, om zulks de *Commanysche* te last te leggen, en daar uyt reeden te mogen vinden, dezelve aan te tasten, en haar door dat middel alle verdere *Handeling* met ons te beletten. Wat van de waarheyd zy, weet de *Hemel*, de zaak lag dus zonder te konnen verholpen worden. En schoon de *Heeren* van den *Raad* dit *Feyt* ten uyterstèn quaad keurden; zoo lieten se het zelve niet blijken, om reden, dat ze de meeste schuld hier van aan *Akim* zouden hebben moeten

Gedachten over dit werk.

ge-

geven; welken zy schelms genoeg kenden, om zulks op, en ten koste van haar leven, te verhalen, dies zy het, als een gedane zaak zijnde, met stilzwijgen lieten doorgaan.

Dog dit overstappende, keeren wy ons weder tot het gezeide *Feyt*. Het zelve bragt voor eerst te weeg, dat de *Handel* aan *Elmina* plotseling quam te stremmen en op te houden; en ten tweden, dat wy hier door ons voor *Vyanden* van de *Commanysche* en *Fetusche* hadden verklaard, 't geen de *Engelschen* met haar aanhang zo zeer aanmoedigde, dat zy, in plaats van *Vrede* te maken, gelijk *Saboe*, als de magtigste al had voorgeslagen, zig nu weder met alle kracht gingen versterken; en hebbende weder een aanzienlijk *Leger* te *Veld* gekreegen, met die van *Commany* en *Fetu* tot een tweede *Hoofdtreffen* quamen; waar in de *Commanysche* met haar geringe macht weder zo dapper streeden, dat de *Overwinning* ontwijffelbaar aan haar kant zoude gekomen zijn, had het ongeluk niet gewild, dat haar *Veld-Overste* gequetst raakte, die zig daarom uyt het *Gevegt* moest begeven. Dit bragt zo een verslagentheid onder de zyne te weeg, dat zy die dus lange manmoedig gevogten, en geen ongeagten hoop harer *Vyanden* op de vlugt gedreven hadde, nu op het missen van haar *Hooft*, het op een lopen stelden, en liete alzo aan *Tekki Ankan* en zijn *Medehelpers*, een volkomen *Overwinning*. Haar *Veld-Overste*, en verdere *Grooten* gevangen of gedood. Deze *Slag* bracht aan *Tekki Ankan* het *Commanysche Koningrijk*, en ons op zijn best, nevens de *Engelsche*, de helft van 't geluk dat hier uyt stond te komen, daar wy veel ligt op een andere wijs, meerder aandeel in mogten hebben gehad. Dog laten wy geen onzekere zaken voor vast stellen, maar denken, dat, wijl het feylen menschelijk is, de bestierders van voorzeide zaak, de menschelijkheid niet konnende afleggen, haar misslagen als andere hebben gehad. Dus meen ik genoeg van den *Commanyschen Oorlog* gezegt te hebben, alzo deszelven oorspronk en eynde verklaard heb. Ik wil niet twijffelen, of UE. zult 'er voortaan, niet meer grond van konnen spreeken, en schoon ik voor de *Namen* der *Opperhoofden* maar tutteltjes heb gesteld, zo zult UE. egter niet onbewust zijn, wie daar door werden verstaan: ook heb ik het op zo een zagten wijs verhandeld, als ik, (zonder de waarheid

Komen door het zelve mede in den Oorlog,

Een tweede treffen met die van Commany, dewelke door een ongeluk in 't onderspit raakten.

Redenering over't voorgevallene tusschen... en Akim.

te kort te doen,) heb konnen bybrengen, en 't geene tot *nadeel* van den Heer..... gezegt is, moet UE. aan zyn E. quade geneigtheyd niet toe schrijven; maar hem als een groote misslag toerekenen, dat hy zig zo zeer aan *Akim* heeft overgegeeven, en hem van dezelve laten verleyden, waar door 'er zaken zijn voorgevallen, erger als onder eenen van allen zyne *Voorsaten*; en zyt UE. benieuwt; waarom ..... zo zeer met dien schelm is ingenomen geweest, 't is, om dat zyn E. wanneer nog in een minderen *Rang* was, van den zelven met zoodanigen trouw, als men zelden onder de *Swarten* vind, is bediend geworden; 't geen hem zoo zeer in de goede gedagten van dien *Heer* bragt, dat dezelve niets quaads meer van hem kon geloven. Dog deze goedheid, door *Akim* misbruykt werdende, heeft..... een hatelijke *Regering* veroorzaakt, en zig zelven rijk gemaakt. Dusdanig, *Mijn Heer*, kan yemand bedrogen werden, als hy zijn zinnen te veel op een mensch stelt, en andere, die het wel meene, voor verdagt houd.

Ik zal het voorverhaalde aan UE. regtsinnig oordeel overlaten, en my weder begeven tot het eynde van het *Commanysche Land*, drie kleyne mijlen beneden ons *Fort Vredenburg*, al waar aan het *Dorp*, of de *Stad Mina*, het door de wereld vermaarde *Kasteel St. George* is gebouwd, gemenelijk genaamt *St. George d'Elmina*, naar de naam van dit *Dorp*. Waarom deze *plaats* van de *Portugeesen* (die het *Kasteel* gebouwd en benaamd hebben) *Elmina* is gedoopt, zoud ik niet zeeker konnen stellen; want *Goudmijnen* werden hier eenige mijlen om heen, niet gevonden; maar by aldien giftingen plaats mogen hebben, zoo vermeen ik en niet zonder schijn van reeden, dat, vermits hier ten tijden van de *Portugesen* zo een groten toe-en-afvoer van *Goud* is geweest (even of het maar uyt de *Mijne* wierd gehaald,) het daar door zijn naam zal hebben gekregen, en by vervolg van tijd ook gehouden. Den opbouw van dit *Kasteel* door de *Portugesen* is begonnen in den Jare 1482. van welke tijd zy het hebben bezeeten tot den Jare 1638. wanneer dat wy het haar hebben ontweldigd. Ten is niet ten onregten door de wereld vermaard, want in sterkte, en fraaijigheid van gebouw, heeft het zijns gelijk niet op de *Kust*. 't Is langwerpig gebouwd met zonderling hoge *Muuren*, vier goede *Batteryen* in, en een *Bat-*

Beschryving van het Kasteel S. George.

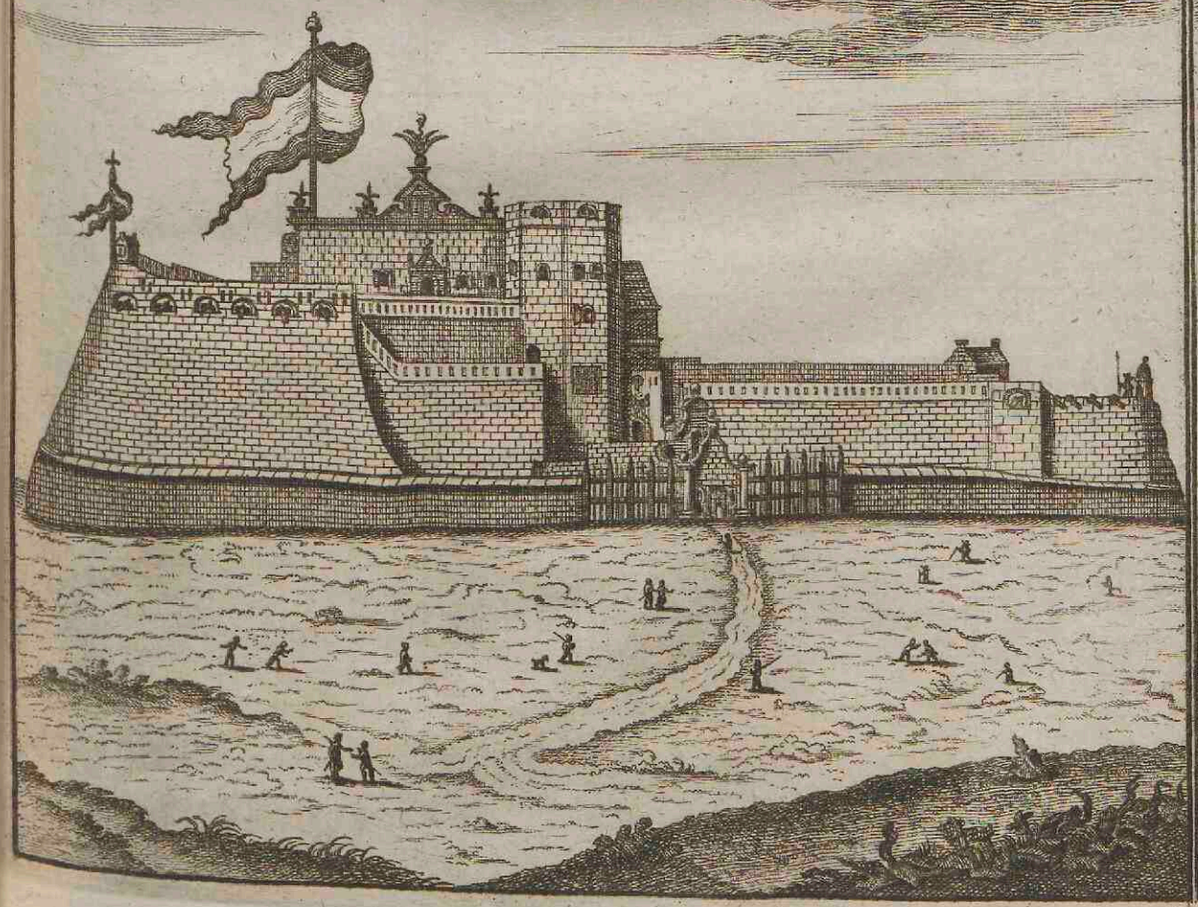
Is van de Portugesen genomen.

Is zeer sterk,

tery

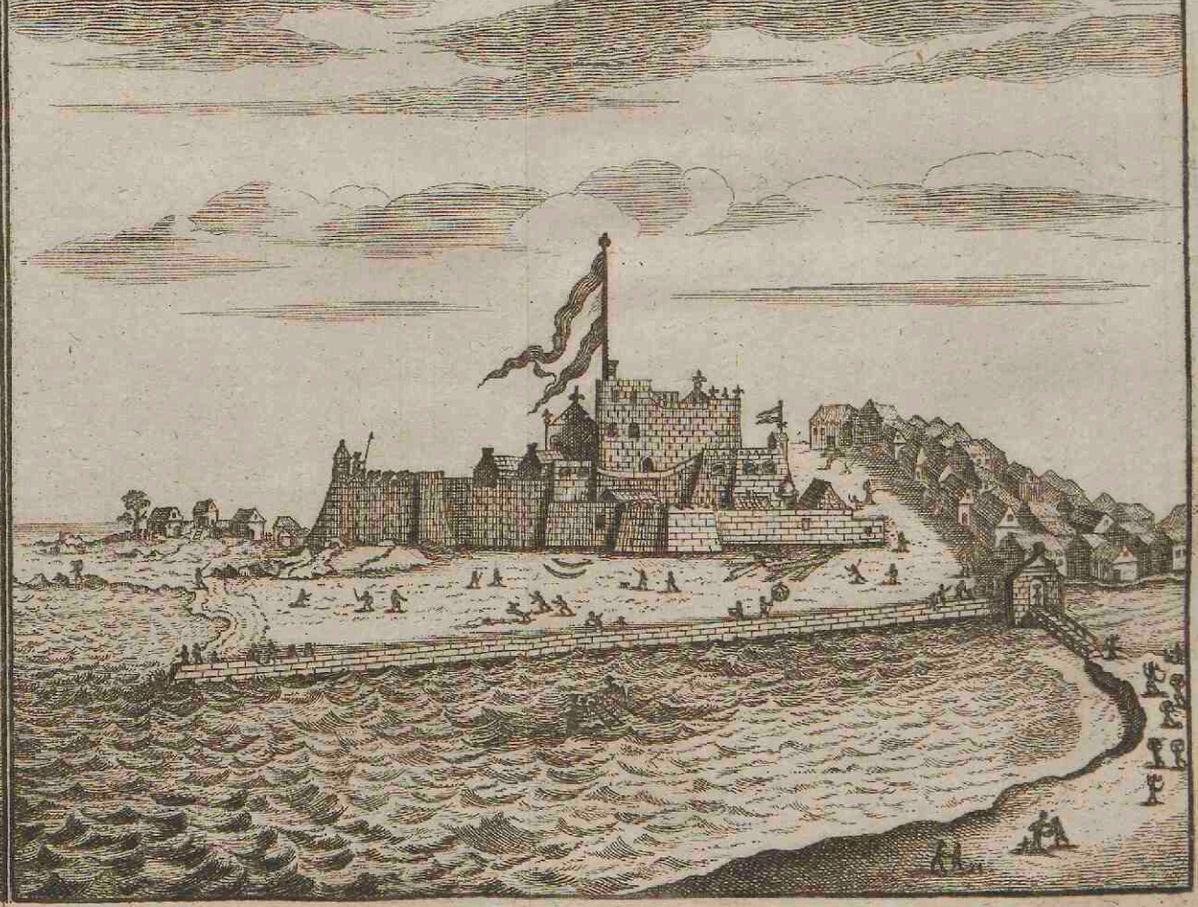
N.° 1.

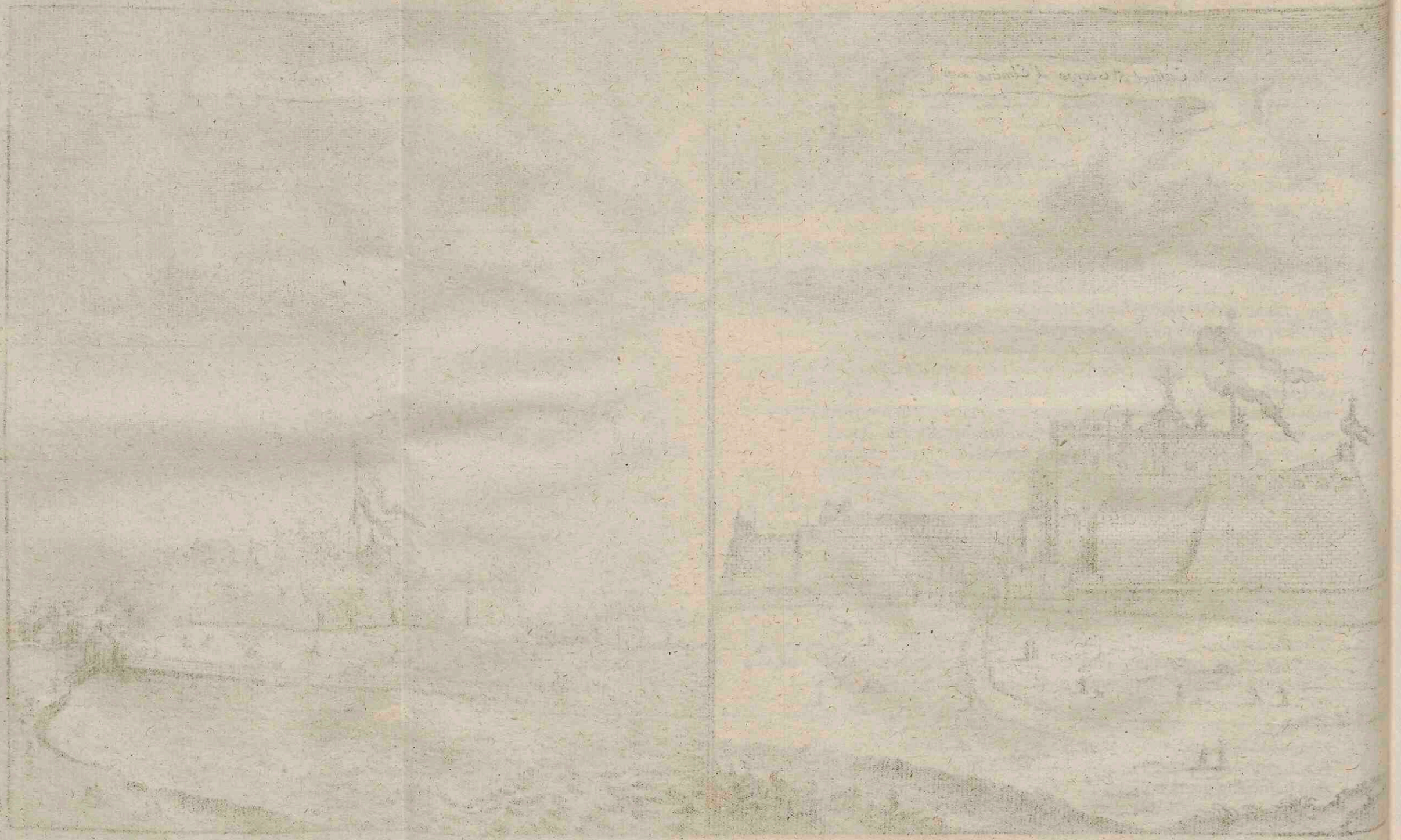
't Casteel St.e George d'Elmina aan d'eene

N.° 2.

en aan d'andre zyde.

tery buyten 't *Kasteel*, in het *Buytenwerk*; aan de *Landkant* heeft het twee *Graften*, ten eenemaal uyt de *Rots*, waar op het *Kasteel* gevestigd is, gehouwen; dezelve *Graften* zijn altoos met *Regenwater*, so tot gerief van de *Bezetting*, als onze *Scheepen*, voorsien: dog behalven deze *Graften* hebben wy binnen 't *Kasteel* noch drie schoone *Regenbakken*, dewelke enige honderd *tonnen* water in houden, zo dat wy niet ligt gebrek van water konnen hebben. Op dit *Kasteel* leggen .... zware metaale stukken *Kanon*, behalven de benedenste *Battery* welke vol eyser *Kanon* legt, waar mede dagelijks *eerschoten*, zoo voor de komende, als af-en voor by varende *Scheepen*, werden gedaan: een *Bezetting* van meer dan twee honderd man zou in 't *Kasteel* goede woonplaats konnen vinden; en voornamentlijk munten uyt de *Wooninge* van den *Generaal*, *Opper-Koopman*, en *Fiscaal*, en na dezelve de verdere *Bediendens*, zynde een jegelijk zo wel *gehuysvest*, dat zy 'er met fatsoen niet over zouden konnen klagen. Met dit *Kasteel* neemen de *Aftekeningen* der *Forten* haren aanvang, derhalven bekomt UE, de *Uyttekening* van twee kanten onder N°. 1. en 2. Doch U E. moet weten, dat den *Teekenaar* zyn *Meester* wat vroeg ontlopen zynde, wel eenige kleyne misslagen heeft gehad, die egter niet, dan van kenders konnen gemerkt werden.

Wel voorsien van water.

En goede woningen.

Naar mijn vertrek heeft den Directeur Willem de la Palma het Kasteel St: George zeer veel verbeterd, de Woningen zo voor hoge als lage Standsperzonen uytnement fraay gemaakt, zo ook met eenige schoone Pakhuysen vermeerderd, en met vier torens gewyze gebouwen verçiert, zo dat het 'er jegenwoordig vry aansienlijker als by mijn aanweezen uytsiet, dit is ook het eenigste goed dat La Palma ten beste van de Maatschappy heeft verrigt, zijnde meest alle zyn overige handelinge verderfelijk voor haar geweest.

Onder, of voor dit *Kasteel* heeft men het Dorp *Mina*, door de *Inboorlingen* genaamt *Oddena*; 't is heel lang en redelyk breed, bebouwd met starke *Klipsteene-Huyzen*. 't welk men op geen *Plaats* meer als hier heeft: mitse in andere *Dorpen* maar van *Kley* of *Leem* en door vlogten met *hout*, sijn gemaakt. Voor vyftien of sestien jaren was dit *Dorp* zonderling *Volkrijk*, en, zonder liegen, wel agtmaal zo magtig als tegenwoordig, waar-

Mina beschreven.

Was eertyds volkryk.

om zy ook van alle *Strand-Negers* wierden gevreest, konnende een *Generaal* zomtyds zaken van gewigt met dezelve uytvoeren: maar voor vyftien jaren regneerden de *Kinderpokjes* hier zo geweldig, dat 'er al een goed gedeelte na de *Elisesche-Velden* wierden afgeschreept; en t'zederd zynze door den *Commanyschen Oorlog* en de harde *Regering* van eenige *Generaals*, zoo zeer verarmt en elendig gemaakt, ook van *Volk* ontbloot, dat het tegenwoordig ongeloofelyk zwak is, en niet in *staat* om van zig zelven, buyten de *Dienaars* der *Europianen*, vyftig man met *Wapenen* voorsien, te konnen leveren. Daar is geen *Plaats* op de geheele *Goud-Kust*, of men vind 'er gevlugte *Negers* van *d'Elmina*; zommige, om dat zy vrienden van de *Commanyschе* waren, en andere, ook wel de meeste, om 't knevelen van de *Generaals*, en gemelte *Neger Akim*, te ontgaan: want dezelve scheen maar geschapen te zyn om door 't verderven van een ieder, alles als in een verwarring te stellen. Wanneer ik hier eerst ter *Kust* quam, heb ik verscheyde ryzen vyf of zes honderd *Canoas* geteld, welke s'morgens ter *Visvangst* uytvoeren; en nu zou men 'er bezwaarlyk een honderd konnen vinden; en die alle noch zo arm, dat men zig moet erbarmen, als men om de vorige tyd gedenkt; waarom het ook een wenschelyke, en ten uyterslen hoognodige zaak is, dat 'er haast een *Hooft* komt, die haar wat minnelyker bejegend, en weder als van nieuw aan koestert; als wanneer, buyten alle twyffel, de *gevlugte* wel haast wederom zouden komen: mits dat dien *Generaal* maar zo voorzigtig was, dat hy den zoo veel malen gemelten *Neger* wat inteugelde, of, ware het mogelyk, na een andere *Plaats* verzond. Dog, als gezegt is, met voorsigtigheid, zonder dat hy gelegentheid kreeg om *Landwaards* in te geraken, (waar dat hy zich ten onzen koste vele *Vrienden* heeft gemaakt) en daar door zekerlyk eenige opschuddinge sou verwekke; hier op zou, na myn gedachten, haast eene verandering ten goeden volgen; 't welke ik, zoo voor 't wel-zyn van de *Maatscharpy*, als om de armoede van dit *Dorp* zelfs, van harte wensche; in welke hoop en verwachting ik dezen eyndige en sluyte, als.

tegenwoordig is 't seer arm.

Eynde van den derden Brief.

VIER-

VIERDE BRIEF.

Behelzende eerſtelijk een Beſchryving van het *Fetuſche* Land, en ons *Fort*, mitsgaders de Hooftplaats der *Engelſche*, met nog een ander *Fort* in 't zelve gelegen. 't *Saboeſche* Land en ons *Fort Naſſou* aldaar. 't Landſchap *Fantyn*, en de Plaatzen die wy, en de *Engelſche*, in 't zelve beſitten. Groote macht der *Fantynſche*, en wreveligen aart van die Landaart, waar door zo wy, als de *Engelſche*, zeer veel moeten verdragen.

MYN HEER,

DEn ..... ſchreef ik het laatſte aan UE. en niet tegenſtaande dezelve wat langwylig is gevallen, zo hoope dog dat hy UE. niet onaangenaam zal geweeſt zijn. t'Zederd het afgaan van gemelte mijne *Miſſive* wierd my op den 8. dezer UE. geeerden van den 24.... overhandigd, zynde hier ter *Kuſt* met een *Zeeuwſche Enterloper* aangebragt Ik kan, *Myn Heer*, uyt gezeyde UE. *Miſſive* beſpeuren, dat UE. van een zeer nieuwsgierigen geeſt word gedreven; niet alleen, om dat UE. by alle zijn *Brieven* my tot het *Beſchrijven* van de *Kuſt* zyt aanmanende, maar ook de omweg, die UE. gebruykt, om myn tyding van UE. te doen hebben, en 't verzoek van by gelegentheid UE. met die zelve *Scheepen* te ſchrijven. Maar, *Heer* en *Vriend*, weet UE. niet, dat het my ongeoorloft is, met, of van zodanige *Scheepen Brieven* te ontfangen, en veel minder eenige met dezelve over te maken? Dog ik geloof, dat UE. denkt het even veel te zyn, hoe, en met wat *Scheepen* UE. de *Brieven* afzend en weder andere bekomt, alze maar wel beſteld werden. En om UE. de waarheid te zeggen, ten verſcheeld my ook zo byſter veel niet: want, vermits onze *Maatſchappy* daar door niet werd benadeeld, zo kan ik 'er geen misdaad in zien, dieshalven kond UE. verzekerd zyn, dat ik in 't toekomende diergelijke gelegentheden niet meer zal laten voor by gaan;

gaan; en wijl dezelve dagelijks zo hier als in *Europa* komen voor te vallen, zoo zullen wy, als UE. die mede wel waarneemt, het geheele jaar door *Brieven* met den anderen konnen *verwisselen*, en van elkanders *staat* en *gelegentheyd* kondschap krygen.

Uyt alle mijne voorige, zynde drie in 't getal, zult UE. reeds na alle gedagten gezien hebben, dat ik al te prompt ben om my twee maal tot een zaak te laten noden; dies dat overgeslage, en my gedragende volgens den verderen *inhoud* van UE. *Brief* aan 't *inleggende* antwoord, zo zal ik de *Beschryving* dezer *Kust* weder aanknoopen daar ikze in mijnen laatsten had afgesneden; zynde geweest tot aan ons *Kasteel St. George d'Elmina*.

Een Zout-Riviertje, scheid Fetu en Commany van den ander.

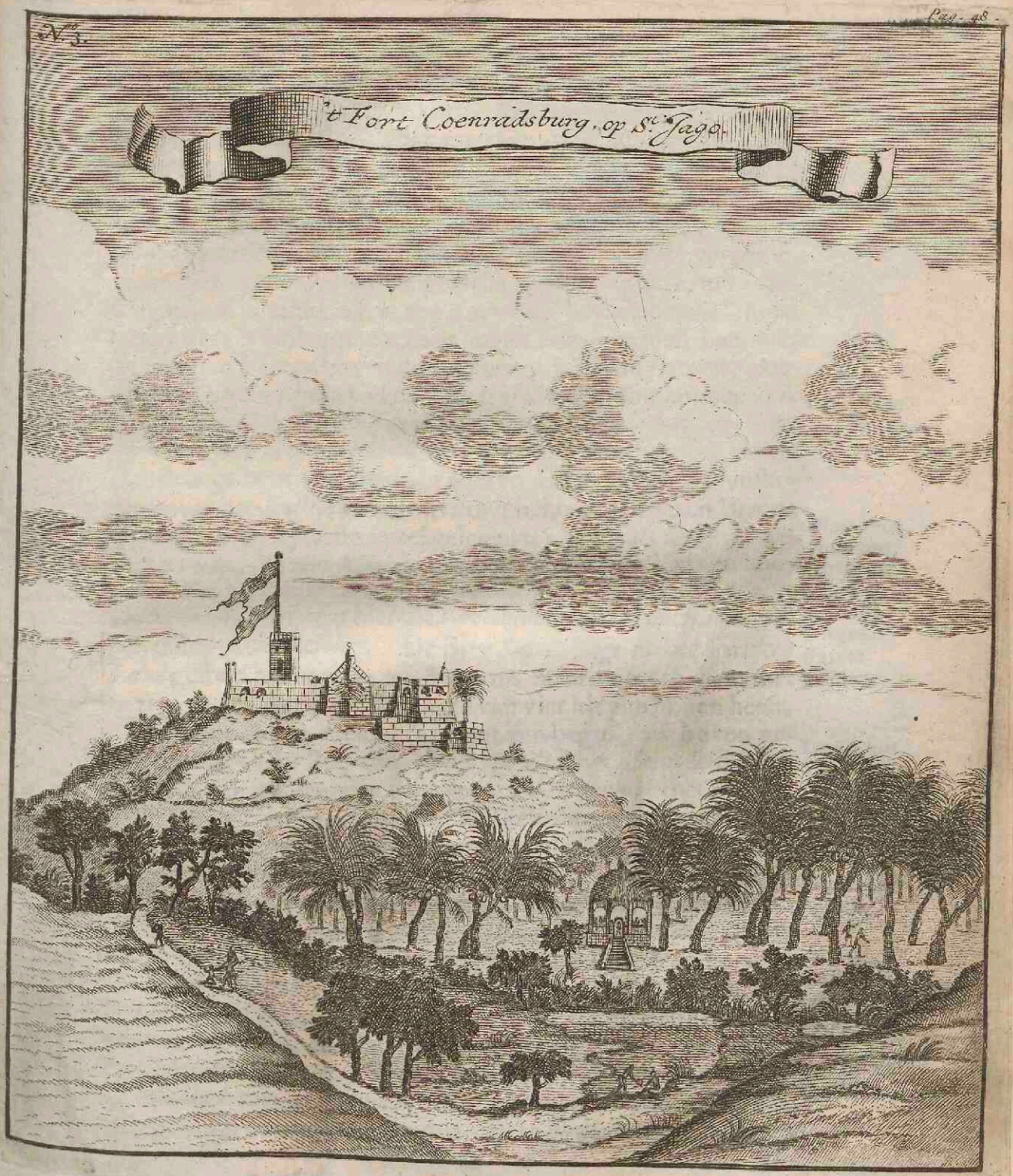
Beneden of naast ons *Kasteel*, en vervolgens voor by het *Minasche Dorp* loopt een *Riviertje* landwaards in, ter lengte van ruym een halve mijl, welkers *Water*, volgens 't zeggen van de Heer *Focquenbrog*, tien maal souter als 't alderstoutste *Pekelnat* zou zijn; dog in de maanden van *May* en *Juny*, heb ik het wel zo *zoet* en *vers* als *Regenwater* gevonden; vermits 't in die maanden gestadig heel sterk *regend*, welk *water* van de omleggende *Bergen* alle na dit *Riviertje* afzakken, zo een snelle af, of *uytwatering* in *Zee* maakt, dat men 'er met goed fatsoen een schoone *Water-molen* zou konnen oprigten, behalven noch dat de *vloed* hier mede zo sterk gaat, datze een *Moolen* zoude konnen doen malen. Maar dat de Heer *Focquenbrog* van de *zoutheid* van dit *Riviertje* gelieft te zeggen, moet men van de drooge tijd, en als 't weynig *regend*, verstaan: want terwijl het *Land* hier omtrent zeer *zalpeterig* is. en het *Riviertje* geheel *ondiep*, zo is 't wel te geloven, dat het *Zeewater* in dit *Riviertje* door de *Zon* meerder tot *zout* werd gemaakt, als in de volle *Zee*, 't geen de *Inwooners* ook wel hebben ondervonden; dies zy dit *water* nemen om *Zout* van te koken, en 't geen zy ook met veel voordeel volbrengen. 't Gezeyde *Riviertje* maakt een scheyding tusschen het *Commanysche* en *Fetusche Land*; hier aan en op den *Fetuschen Bodem* legt op een tamelyken hogen *Berg*, genaamt *Ss. Jago*, ons *Fortres Coenraadsburg*. 't Is een schoon en vierkant *Fort*, voorsien, gelijk meest alle onze *Forten*, met vier deftige *Batteryen*, behalven dat het in

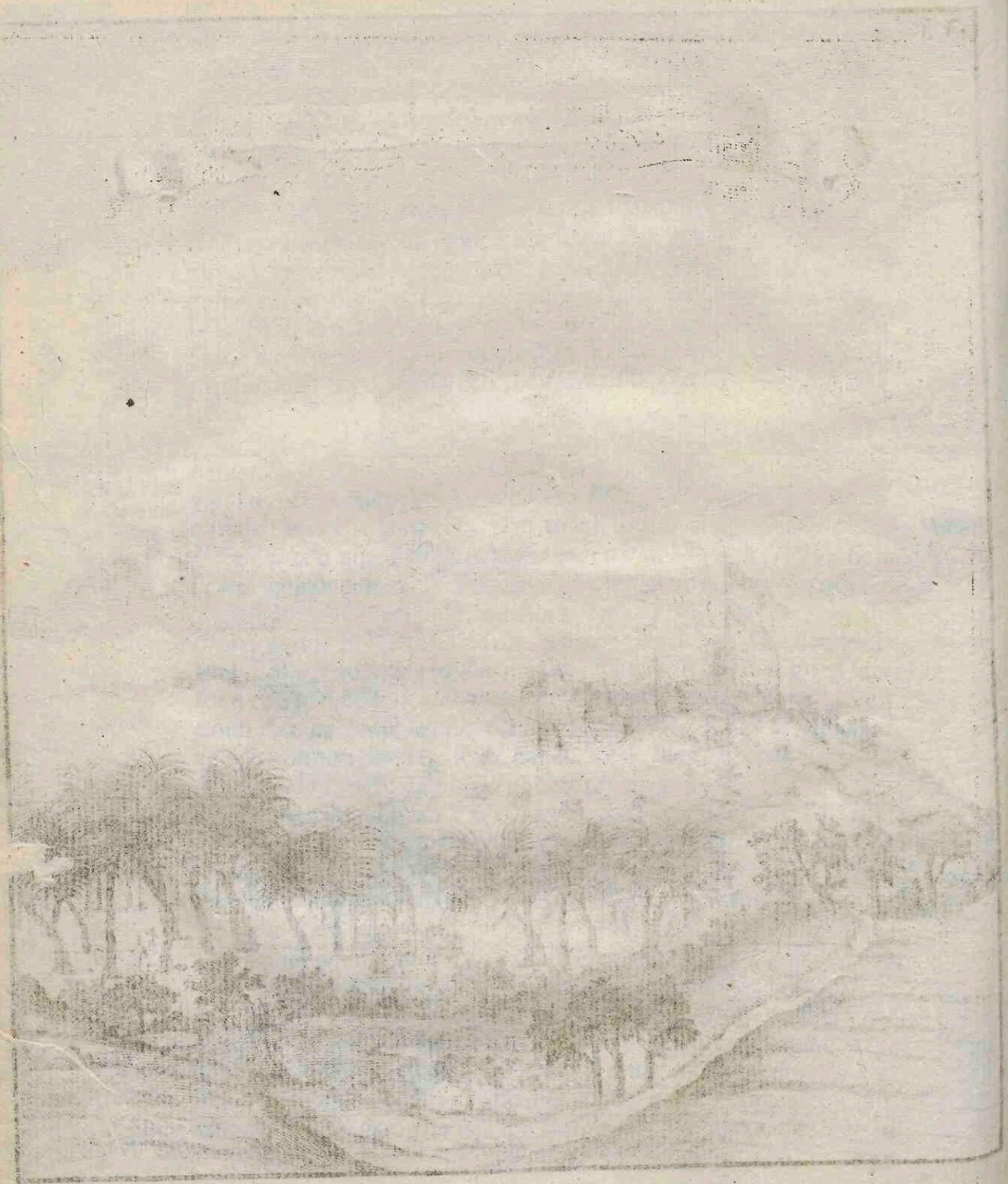
't Fort Coenraatsburg op den Berg Sainct Jago.

zyn

N°. 3.

't Fort Coenraadsburg, op St. Jago.

zyn *Buytenwal*, welke rondom dit *Fort* loopt, noch vier kleine *Batterytjes* heeft. In 't kort, hier ſtaat *Kanon* genoeg, en het *Fort* is wel zoo ſterk, dat men 'er, met een goede *Bezetting* van alles voorſien, groot geweld mede zoude konnen doen. UE. gelieve de *Aftekening* onder N°. 3. te beſien; en U E. zult in 't midden van 't zelve een redelijk hoog *Torentje* gewaar werden; het welk dit *Fort* niet alleen veel verçierd, maar ook groot vermaak geeft: want wanneer men boven op, of te midden, in een *Kamer* is, heeft men een ſchoon geſigt over 't omleggende *Land* en de *Zee*, en men kan hier de *Scheepen* die van boven komen zeven à agt mylen ver ontdekken, 't geen ons in tijd en wijlen al dienſtig zou konnen zyn.

Met den *Berg Sainct Jago* hebben wy, eerder nog een *Fort* op was, het *Kaſteel Sainct George* voor 't meerendeel tot de overgaaf gedwongen: want met zyn *Kanon* gebied het volkomen over het *Kaſteel*; dies ons aan 't behoud van dezen *Berg* en *Fortreſſe*, ten uyterſten veel gelegen is: want als dezelve verlooren was, zo zou *Elmina* het niet lang tegen konnen houden, dies wy 'er immers zo veel zorg voor dragen, als voor 't *Kaſteel* zelfs, en legt hier tot *Bevelhebber* een *Vaandrager* met een tamelyke *Bezetting*. De *Berg Sainct Jago* in het *Fetuſche Land* geſteld hebbende, zo ſtaat ons maar voort te gaan met te zeggen, dat dit *Land* de lengte van vier kleyne mijlen heeft, en omtrent ook zo breed, 't neemt zyn begin, als boven gezegt is, met den *Berg* van *Sainct Jago* of het *Zout-Riviertje*, en eyndigd even beneden den *Deenſchen Berg* voor by *Cabocors*. Dit *Land* is in vorige tijden zo *Volkrijk* en magtig geweeſt, dat het een ſchrik van alle zyn *Naburen* verſtrekte, voornamentlyk voor die van *Commany*, over wien het als gebiedende was; dog het *Rad* is, door de geſtadige *Oorlogen*, zodanig verdraayt, dat zy 'er ten eenemaal onder zyn geraakt, en de *Commanyſche* nu by na voor haar *Meeſters* erkennen, en derft de *Fetuſche Koning* of de andere *Grooten*, niets van belang, zonder bewilliging van de *Commanyſche*, uytvoeren. De grootſte oorzaak hier van is, dat in den *Commanyſchen Oorlog* *Fetu* in twee delen is geſcheiden geweeſt, waar van de eene het met ons, en de andere het met de *Commanyſche* hielden, en vermits 'er aan weerkanten zomtyds eenige quamen te *ſneuvelen*, zo haddenſe

Waar voor grote zorg wert gedragen, om het altoos in een goede ſtaat te houden.

Lengte van het Fetuſche Land.

Was voor dezen vry machtig.

Doch nu geheel ſwak, en uyt wat oorzaak by gekomen.

een dubbelde vermindering, en voornamentlyk zyn zy in den laatſten *Slag* veel verminderd: want daar de geheele *helft* genoegzaam in de kaars is gevlogen; dies UE. wel kond denken, datze tegenwoordig zonderling ſwak van *Volk* moeten zyn, dewelke onmogelyk genoeg zyn om zo een ſchonen *Land* na behoren te bebouwen. Het *Land* is zo vrugtbaar en vermakelyk, dat men het by het *Anteſche Land* mag vergelyken. Menigmalen heb ik het zelve, voor den laatſten *Oorlog* doorwandeld, en bevonden, dat het met veel ſchoone, wel bebouwde, en *Volkrijke Dorpen* voorzien was, en daar nevens zo overvloedig in *Ooft* en *Vee*, mitsgaders *Oly*, en *Wyn de Palm*, dat het een luſt was, om te zien; doch het vermakelykſte van allen, was de overdekte en even gelyke *Wandel-weegen* tuſſchen *d'Elmina* en *Simbé* (een *Dorp* anderhalf myl in 't *Fetuſche Land*) waar van ik 'er heb geſien, die een half uur lang waren, en zo digt door 't *Geboomte* overdekt, dat ik voor *Zon* en *Regen* bevryd was. De hoge en cierlyke *Boomen* die op de *Bergen* waſſen, zetten het *Land* mede geen kleyne cierlykheyd by, noch ook niet de verſche *Rivier*, waar mede het verrykt is, dezelve werd veel malen met grote verluſtiging van onze *Bediendens* bezogt. Kort om, dit *Land* verdient wonder wel zo na aan onze *Hooftplaats* te leggen.

Fetu in fraayheid by 't Anteſche Land vergeleken.

Verſche Rivier in 't zelve.

Waar de Inwoonders ſig mede ernëren.

De *Inwoonders* ernëren zig alle, zonder onderſcheyd, met den *Landbouw*, zo met het *Sayen* van *Koorn* en andere *Aardvrugten*, als 't parſen van *Oly*, en 't tappen van den *Wyn de Palm*, van welke beyde zy gantſchelyk niet mis gedeeld zyn. Drie mylen gaans, doch maar twee grote uuren ter *Zee*, hebben de *Engelſche* aan het *Dorp Oegwa* of anders *Cabocors*, mits het een *Cabo*, *Kaap* of uytſteekende *hoek* is, haar Hooft-Fortres, 't geen na *Sainct George*, het grootſte en ſchoonſte van de geheele *Kuſt* is. Van binnen is het voorſien met zeer veel fraaye en wel gebouwde *Woningen*: voor het zelve hebbenze een grote en hooge ſteene *Punt* gebouwd, om by overval van vyandlyke *Negers* daar in haar *Dorps-volk* lyf berging te geven. Vervolgens is het geſterkt met vier niet zeer grote *Batteryen*, doch daar en boven noch een, van een goede lengte, waar op dartien zware ſtukken *Kanon* ſtaan geplant, met dewelke om datze waterpas ſchieten, zy konnen beletten dat 'er geen vy-

't Engelſche Hooft-Fortres aan Cabocors is ſchoon en groot.

bo-

andlyke Scheepen op haar *Reede* ten *Anker* komen, en daar en boven legt regt voor haar *Fort* een brave grote *Klip*, waar door het byna onmogelijk is dit *Fort* uyt 'er *Zee* te beschieten.

Maar het onnozelste van allen, is, dat hier meestentijds een zeer zwakke *Bezetting* werd onderhouden, waar van een gedeelte (namentlyk onder de *Soldaten*) noch zulke onnozele *bloeden* zyn, dat men, dezelve ziende, zig erbarmen moet, en gelyk wonder wel na een oude *Compagnie Spanjaarden*; zo ongehavend zien zy 'er uyt; 't geen eensdeels hier van daan komt, dat zy de geene welke onzen *dienst* verlaten, heel gretig aannemen, en *bezolding* geeven: dewelke zy ook nimmermeer weder aan ons begeeren over te leveren, en dat uyt een verkeerde barmhartigheid, om dezelve van haar verdiende *straf* te bevryden; en schoon wy verscheyde malen met haar over een gekomen zyn, en vastelyk met den ander besloten hadden, om geen *Overlopers* van weerkanten in dienst te nemen, maar *geboeyd* wederom te zenden, zo is het doch t'elkens weder van haar verbroken en overtreden; en niet tegenstaande onze *Overloopers* een deel verzope *Fielen* zyn, zo zynze doch by haar gansch welkom, vermits de *Engelsche* niet lievers zien dan dat den *Soldaat* zyn geld maar in den drank verteerd; voornamentlijk in *Pons*, een zekere drank by de *Engelsche* in gebruyk: werdende gemaakt van *Brandewyn*, *Water*, *Limoensop*, en *Suyker*, en alzo een ongezond mengelmoes; met dezen drank doen zommige *Agenten*, die dezelve door andere laten verkopen, zeer veel voordeel, mits den *Soldaat* het wel dubbeld moet betalen; en de gene die 'er wat te weynig *geld* maandelyks in verteerd, krygt by de eerste gelegentheid de huyt vol slagen, en 't en scheeld haar niet of de *Soldaten* op de *Soldy-dag Goud* over houden, om *Eeten* voor te kopen, of niet, 't is genoeg als zy het maar in *Pons* hebben verteerd; door welk overdadig *zuypen*, en slegt *voedzel*, de *Soldaten*, en ook meest alle, 'er het hagje by inschieten, waar in eenige inhalige *Agenten* egter niet hebben willen voorzien, om dat zy 'er, als gezegt is, te veel voordeel aan zouden verlieten.

maar met slegte Manschap beset.

't geen groote dronkaards zyn.

't Geen de Engelsche garen zien, waarom.

U E. zyt voor een beroemd *Doctor* of *Geneesheer* bekend, doch of UE. van den Heer *Bontekoe* zyn gedagten zyt, weet ik niet. Zyn ED. heeft derven stellen, dat de meeste *menschen*

door haar quade manier van leven haar dagen komen te verkorten ; (dog dit moet op een gezonde wys verstaan werden) ik zal UE. hier over laten oordeelen, als zig des beter verstaande, maar by aldien voornoemden *Heer* zodanig een leven meend als de *Engelsche Soldaten* hier voeren, zo zoud ik somtijds niet veel zwarigheyd maken om my voor zyn E. stelling te verklaren. Ongelooflijk is het, hoe veel menschen jaarlyks (dit zy menschelijker wijs gesproken) door dees verdoemden (dat ik die woorden gebruyk) drank werden verslonden, 't en blyft onder de gemeene *Man* of *Soldaten* niet alleen, in geenen deelen, alle de *Voornaamste* zijn met een vierige begeerte tot dezelve ingenomen. Ik geloof waarlijk, zo lang ik op de *Kust* ben geweest, dat 'er ten minsten een van haar *Agenten* in't jaar zyn gestorven, en *Koopluyden*, of *Factoors* zo als zyze noemen buyten getal. Wil men dieshalven de *Kust* van *Guinea* schatten na 't getal van *dooden*, die de zelve jaarlyks uytleverd, zo moet hy gewisselyk in *Engeland* veel slimmer naam hebben, als by ons ; want een *Engelsman* te willen wijs maken, dat de *ongezondheid* uyt het te veel drinken van *Pons* sproot ; zou zo veel zijn, of men zeyde, dat het overdadig *eeten* van *vleesch*, waar vanze zo grote *Liefhebbers* zyn, schadelijk voor onze *Lighamen* was, Dog genoeg hier van.

De Engelsche hebben jaarlyks meerder doden, onder haar Bedienders als wy, waar van de schuld aan't overdadig Pons drinken werd toegeschreven

En met Reden wijl my van de Kust werd berigt dat de Engelse wonderlijk over den eersten druk zyn gestoord, om dat ik haar wegens 't overdadig Pons zuypen, hun Liefhebbery van venus, slof, en gierigheid wat heb geheekeld, en dat zy dieshalve beezig zijn om een boek tot wederlegging van het myne te schrijven, waar na heel zeer verlangd, en wenste wel dat het van nu af aan al in druk was, en dat eerstelyk om dat die Messieurs een betrekking op de Engelse in 't Generaal maken het geen ik van eenige in 't particulier zegge; en ten tweede zoud ik geleegentheid gehad hebben om in dezen tweeden druk eenige aanmerkinge over haar schrijven te maken, dog dat en is nu zo niet en daarom zullen wy ook gedult moeten nemen en het hard met verlangen te gemoet zien.

Het Engelsche Dorp Oegwa aan Cabocors van Inwoonders ontbloot.

Onder het *Engelsche Fort* legt het hier vooren genoemde *Dorp*, 't geen voormaals redelijk groot en bevolkt is geweest ; dog in den *Commanyschen Oorlog* hebbenze mede, als al de anderen,

deren, veel geleden, behalven noch, dat de veelheyd van *Engelſche Lorrendrayers* 't zelve zeer van haar *Inwoonders* heeft ontblood, want als die hier aankomen zo nemen zy 'er altoos eenige mede, om haar, in haar *Slave Handel* tot *Fida* voor *Roeyers* te dienen, dewelke alze het aan *Fida* wel vinden, aldaar met 'er *woon* blyven, en 't wederom komen vergeeten, dies dit *Dorp* nu ten halve *woeſt*, en *bouwvallig* legt, voornamentlijk na de kant van *Elmina*.

Agter het *Dorp* van *Cabocors* hebben de *Engelſche* een *rond*, en torens gewijs *Gebouw*, waar op zes ſtukken *Kanon* ſtaan geplant, en ik geloof dat het ook met even zo veel manſchap bezet is. Dees *ſterkte* zal, of moet, volgens haar zeggen, dienen, om de *Negers* van het *Dorp* in toom en onder bedwang te houden, en mede om dezelve tegens alle vyandlijke *Negers*, die van uyt het *Land* komen, te beſchermen. Dog, mijnes dunkens, is het een onnodig onderhoud, en nodeloze koſten, gemerkt haar *Fort* zo hoog is, dat ze haar onderhorige ligtelijk door 't *Kanon* konnen bedwingen, en de *Vyanden* afhouden. De *Afteekening* van dees *Toren*, de *Engelſche Hooft-Fortres*, en dat op den *Deenſchen Berg*, werd UE. mits dezen onder No. 4. en 5. toegezonden.

Een ronden Toorn der Engelſchen agter het Dorp.

Onder het *Engelſche Fort* zult UE. een *Huys*, waar van een *Vlag* wayt, zien, 't geen zig even als een kleyn *Fortje* vertoont, 't heeft ook eenige ſtukken *Kanon*, en werd bewoond door een *Engelſche Mulat*, of *Tapoeyer*, genaamt *Eduard Barter*, dewelke zeer magtig is, en meerder te zeggen heeft in de zaken deze *Kuſt* rakende, als de *Engelſche Agenten* met haar drien, (want het *Opper-bevel* dezer *Kuſt* onder drie *Perzonen* beruſt) mits zy door de korte *Inwooning* alhier zoo weynig kennis van zaken hebben, en moeten zig dieshalve door dees *Mulat* laten leyden, dewelke hier mede zijn voordeel zonderling wel weet te doen; waar dat noch by komt 't groot getal van gewapende *Negers* die hy onder zig heeft: beſtaande eensdeels uyt zijn eyge *Slaven*, als vrye menſchen, die het met hem houden, welk een en ander hem alhier zo gedugt maakt, dat hy van alle de omleggende *Grooten* werd ge-eerd, en gedient, dewelke, met de *Engelſche* zullen *Handelen*, eerſt wel met hem maken te ſtaan; als wanneerze gemeenlijk wel ſlagen. Dees *Mulat* roemd zig

nog een Huys met Kanon voorzien onder het Fort door een Mulat bewoond, dewelke veel te ſeggen, en groten magt heeft.

een *Christen* te zyn; en hy zou, om dat hy zeer wel in de gronden van onze *Leer* onderwezen is, en 't lezen en schrijven te baat heeft, daar ligtelyk voor konnen gaan, indien zyn werken het tegendeel niet betuygden: want, schoon hy wettelyk in *Engeland* getrouwd is, zo heeft hy hier meer dan acht *Wyven*, met noch omtrent zo veel *Byzitten*. Dog dit moeten de *Engelsche* niet voor onchristelyk of oneerlyk houden, vermits de meeste *Opperhoofden* deze *Mulat* daar in dapper navolgen, en ik meen dat twee van de tegenwoordige *Agenten* 'er een stuk of zes te zamen hebben.

Desselfs levens wandel, als mede van enige Engelsche Opperhoofden.

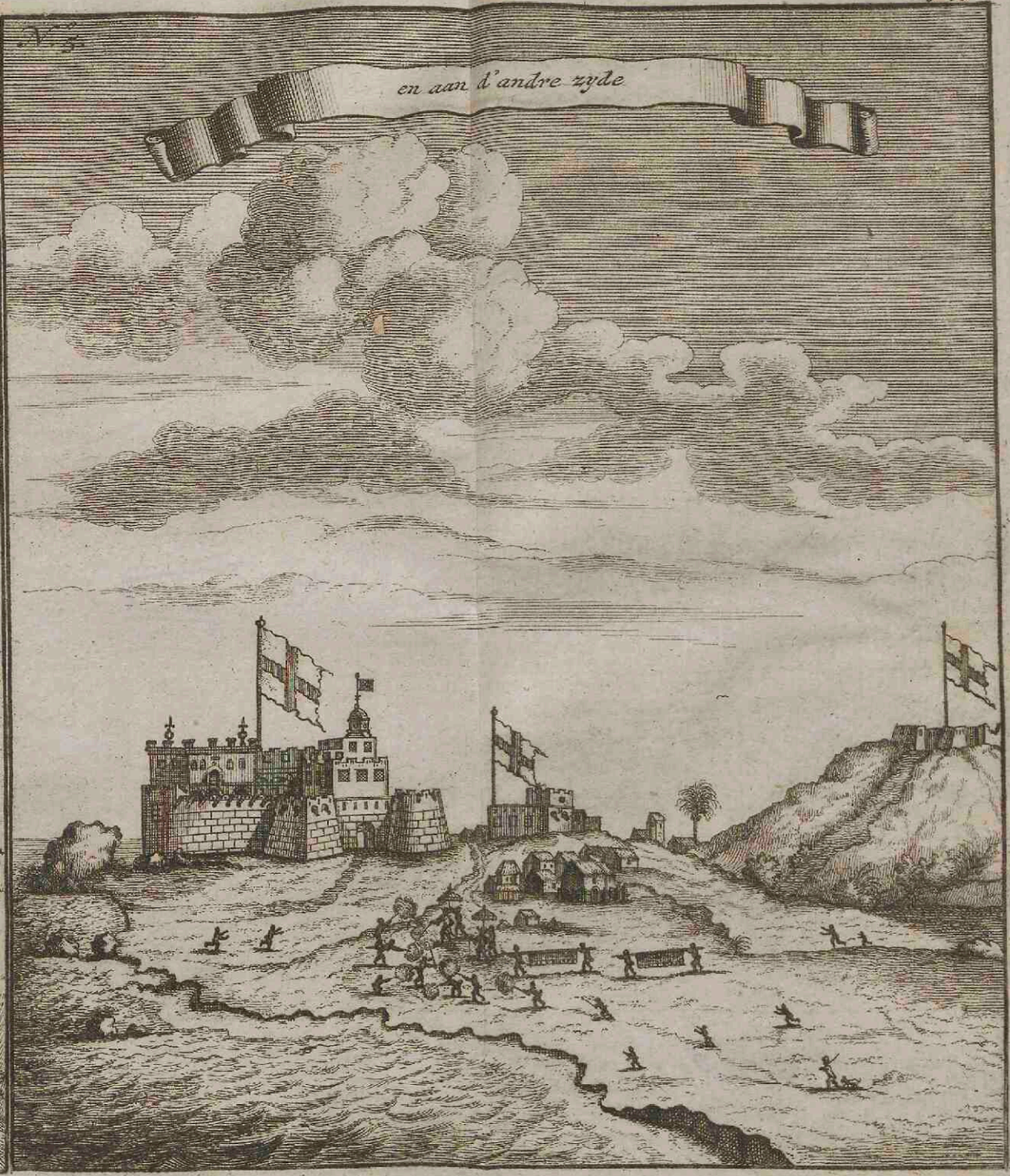
In de *Aftekening* van *Cabocors* ziet U E. als in 't verschiet, op den *Deenschen Berg*, alzo genaamt, om dat die het voor dezen hebben bezeten, noch een *Fort* der *Engelsche*, waar op zy zo veel *roem* dragen, als wy op *St. Jago*: doch tegens alle reden, vermits het voor vier jaren beter na een vervallen *Boeren-Huys* geleek, als na een *Fortres*, de gebroke *Muuren* waren rondom met *Kley* weder toegestopt, en het *Huys* datter in stond, even als die der *Negers*, met *Riet* gedekt; by aldien my de sloffigheid der *Engelsche*, altans eeniger, niet bekend was geweest, ik had my moeten verwonderen hoe dat zy zoo een *Plaats* van aangelegentheid hadden derven verwaarloosen; want men moet weten, als de *Vyand* dezen *Berg* in heeft, en 'er niet meer dan zes stukken *Kanon* op plant, hy gevolglyk ook *meester* van *Cabocors* is; mits hy het zelve van boven *plat*, en in korten tijd tot een *Puynhoop* kan schieten; en ondertusschen heeft het den geheelen *Oorlog* dus reddeloos gelegen; ja zo, dat men het ligtelyk met twaalf *man* had mogen overrompelen; 't welk ons hier menigmaal, van verwondering heeft doen zeggen, dat zy *Engelsche* op geen ding meerder agt sloegen, dan hoe zy hun *Beurs* ten koste van haar *Meesters*, bequamelyk mogten vullen.

Nog een Engelsch Fort op den so genaamden Deenschen Berg,

is langen tyd verwaarloost.

Dog eyndelyk is 'er, geloof ik, een welmeenend *Dienaar* geweest, dewelke aan de Heeren *Bewindhebberen* in *Engeland* kennisse van den slegten staat dezer *Fortresse* heeft gegeven, mits 'er in den jare 1699. uytdrukkelijken last is gekomen, om het in een behoorlijke staat van tegenweer te brengen; van welke tyd af zy den Opbouw hebben begonnen, en het oude ten eenemaal onder de voet gewurpen. De heeren *Agenten* heb-

N° 4
't Engelse Hoofd-Casteel a Cabo Cors, aan d'eene

N° 5
en aan d'andre zyde

hebben my de eer gedaan van de *Aftekening*, zo als het gemaakt zal worden, te laten zien, waar uyt, en ook uyt het geene reeds gewrogt is, heb ik konnen beſpeuren dat het wel kleyn in zijn omtrek zal zijn, dog daar neven zo ſterk, dat 'er geen een *Fort* op de *Kuſt* by te gelijken zal zijn: want het *fatſoen* dat zy 'er aan geven, en de natuurelijke ſterkte van den *Berg*, welke zy noch daar en boven zo zeer afdolven, dat 'er maar eene weg om op te komen, over blyft, zal het zo ſterk doen zijn, dat het, van *Volk* en verdere *behoeſte* voorzien, niet zonder grote moeyte en koſten zal zyn in te nemen; voornamentlyk, om dat de *Vyand* hier te *Land*, zo wegens de ongewone *lugt* als vrees voor de *Inboorlingen*, het zelve bezwaarlyk zal konnen belegeren; en 'er zig dieshalven by verraſſing meeſter van moet maaken: waarom ik wel derf zeggen, dat de *Engelſche* na voltoying zig geruſtelyk op het zelve zullen mogen verlaten: dog den *Opbouw* gaat zo langſaam voort, dat de *Hemel* weet, wanneer het gedaan zal zyn: dog wy zullen haar voor het zelve laten zorgen, en ons mitsdien keeren tot de *Beſchryving* van het *Saboeſe Landſchap*, 't welk even zyn begin beneeden dezen *Berg* neemt; en een groot half uur beneeden *Mourée* eyndigd, zijnde alzo langs de *Zee* noch geen twee uuren lang, en maar omtrent eens zo breed; van den *Deenſchen* Berg tot het *Dorp Cong*, is een kleyn half uurtje, aan welk *Dorp* in tween verdeeld en een ieder op een *Heuvel* ſtaande, hebben wy voor dezen een fraay ſteene *Huys*, waar op onze vlag ſtond, gepland gehad, waar van men noch ten huydigen dage de overblyfzels ziet, en wy voor onderſtellen dat dees *Plaats* ons ook nog in eygendom toebehoord, dog met daar te bouwen konnen wy geen ander voordeel verkrijgen, als dat wy 'er de vreemde, te weten *Europianen*, uyt zouden houden: want die, daar komende, zouden onzen *Handel* tot *Mourée* zeer benadeelen.

Dog werd nu by uytneementheyd ſterk gemaakt,

maar gaat langzaam voort.

Lengte van het zelve Land.

't Dorp Cong.

Het *Saboeſe Land* is ruym zo magtig als dat van *Commany*, en de *Bewoonders* ook ruym zo grote ſchelmen, en wy mogen deszelfs *Koning* nevens de *Engelſche* wel de meeſte ſchuld geven, dat ons voornemen tegens die van *Commany* zo qualijk gelukt is: want dees *Schobbejak* onder ſchyn van *Middelaar* tuſſchen *Commany*, en *ons*, heeft, ons op verſcheyde tijden om den *tuyn*

Magt, en ſchelmagtigen aart der Saboeſe.

ge-

geleyd, en bedrogen; en schoonwe 't zelve gewaar wierden, zo en hadden wy dog het hart niet om 'er hem qualyk over te bejegenen, als vrezende van hem in plaats van een geveynsden vriend, ten openbaren *Vyand* te zullen krijgen; waarom wy zyn guyteſtukken als ongemerkt door de vingers zagen, en hem boven dien by wijlen noch al een vereering deden.

Is heel vrugtbaar.

Dit *Saboeſe Koningrijk* is mede heel vrugtbaar in *Koorn*, *Jammes*, *Pattattes* en andere *Vrugten* meer, met het zelve als mede de *Oly de Palm* ziet men dagelijks honderden *Canoas* af laden, dewelke van het *Dorp Mouré* affteeken na *Axim* en *Acra* varen, om aldaar haare *Vrugten* te gaan venten.

't Fort Naſſou ter Mourée was voor deeze onſe Hoofd-plaats.

Aan 't gezeyde *Dorp Mourée*, een halve mijl beneden *Cong* hebben wy ons *Fort Naſſou*, 't geen door ons zelfs is geſtigt. Het is, wanneer *Elmina* noch onder de magt der *Portugeſen* was, ons *Hooft-Comptoir* geweeſt; en waarlijk, het is zo wel gebouwd, dat by aldien *Elmina* niet in weſen was, wy ons niet zouden behoeven te ſchamen dit het *Hooft-Comptoir* te noemen. Het is byna vierkant (dog van voren wat breeder als agter) gebouwd, heeft ook even zo veel *Batteryen* met agtien ſtukken *Kanon* voorſien; de *Muuren* zijn hoger als van eenig *Fort*, uytgeſonderd *Elmina*, op de geheele *Kuſt*, de *Gardyn* hegtende de twee *Zee-Batteryen* aan een, is zo breed en wel gelegen, dat men 'er bequamelijk ſo een *Battery*, als de *Engelſche* aan *Cabocors* hebben, van zou konnen maken; 't heeft ook ſeer veel en goede *Woningen*, maar die, waar van het zijn meeſte cieraad ontfangd, en dat het beſte gemak geeft, zijn vier vierkante *Torenswyze Gebouwen*, op yeder hoek van het *Fort* een, yeder van drie verdiepingen; kort om, dit *Fort* mag in fraayheid nevens andere geſteld werden, gelijk UE. in de *Afbeelding* onder No. 6. en 7. zelfs zult konnen beoogen. Voor deſen heeft hier een *Beſetting* van't zeventig à tagentig man gelegen; dog tegenwoordig is dat getal zeer verminderd, dog egter genoeg, om de *Swarten*, alſe iets tegens 't ſelve wilden onderneemen, af te wijzen.

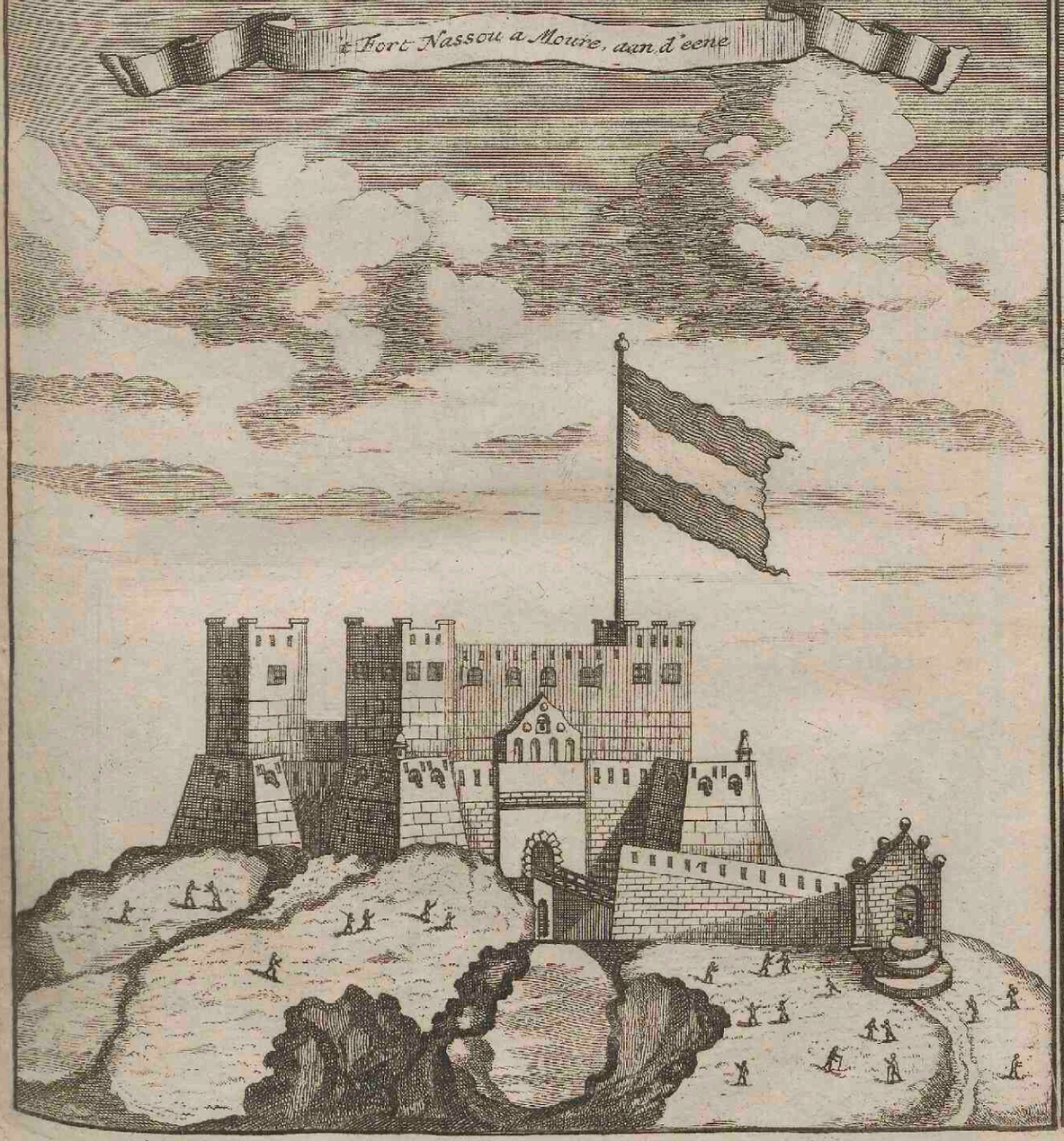
't Mouree-ſche Dorp volkryker als Elmina, den Vis-tol

Het *Moureeſche Dorp*, dat hier onderhoord, is niet wel ſo groot als *Elmina*, doch *Volkrijker*, en meeſt *Viſſchers*, die s'morgens voor den dag tuſſchen de drie en vier honderd *Canoas* uyt varen, wederom komende moetenſe den vyfden *Vis*

voor

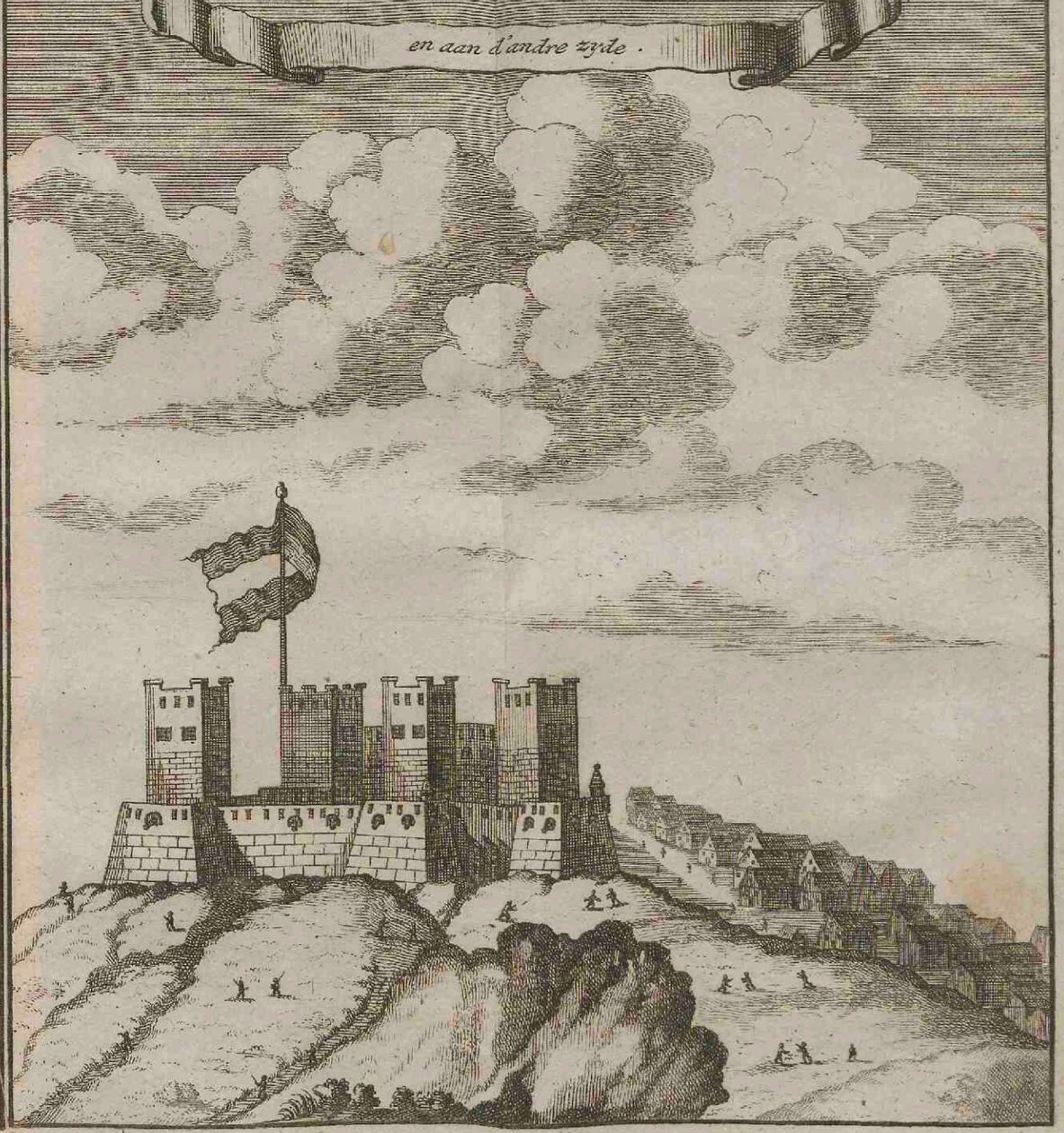
N.o 6.

't Fort Nassou a Moure, aan d'eene

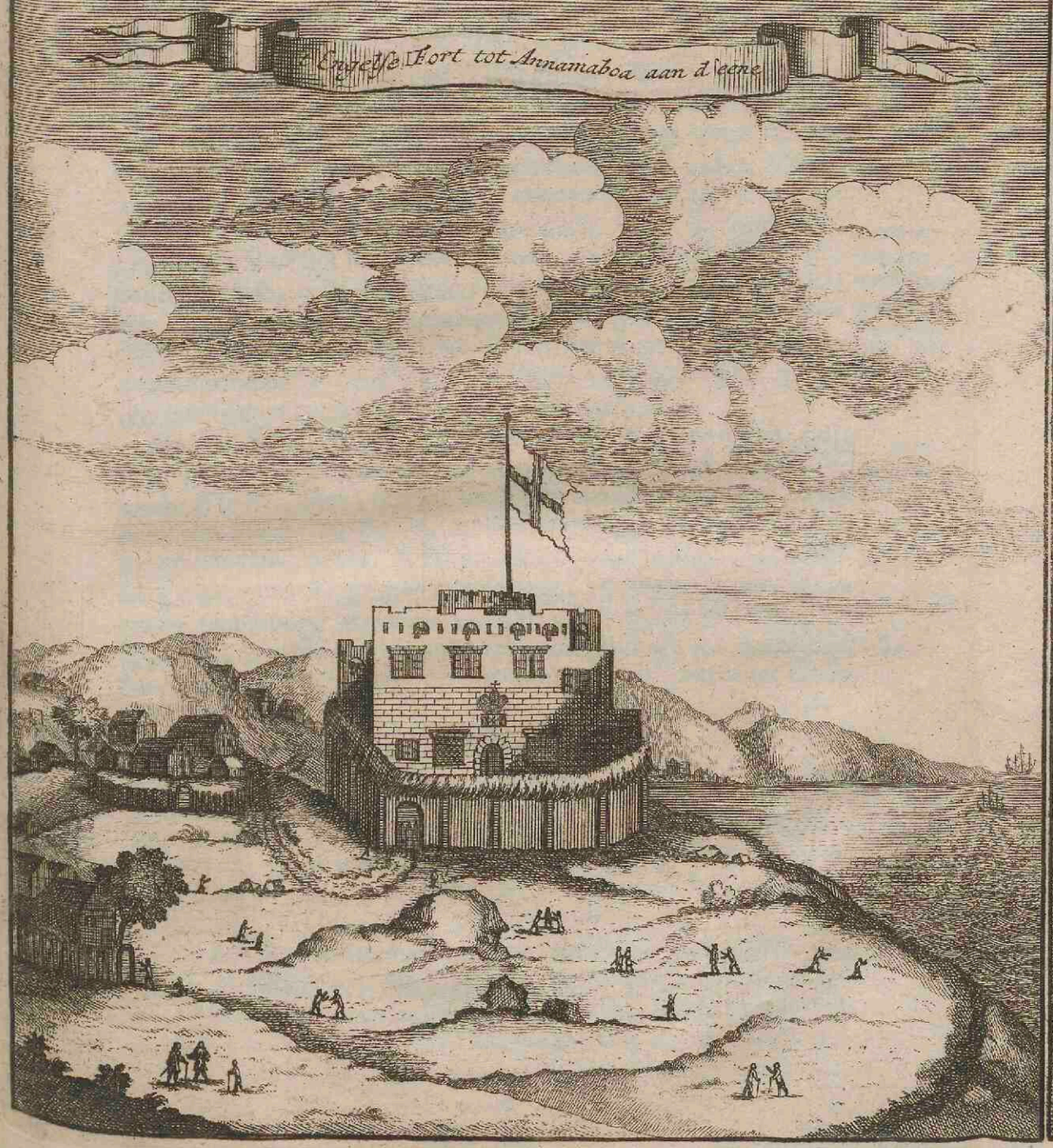
N.o 7.

en aan d'andre zyde.

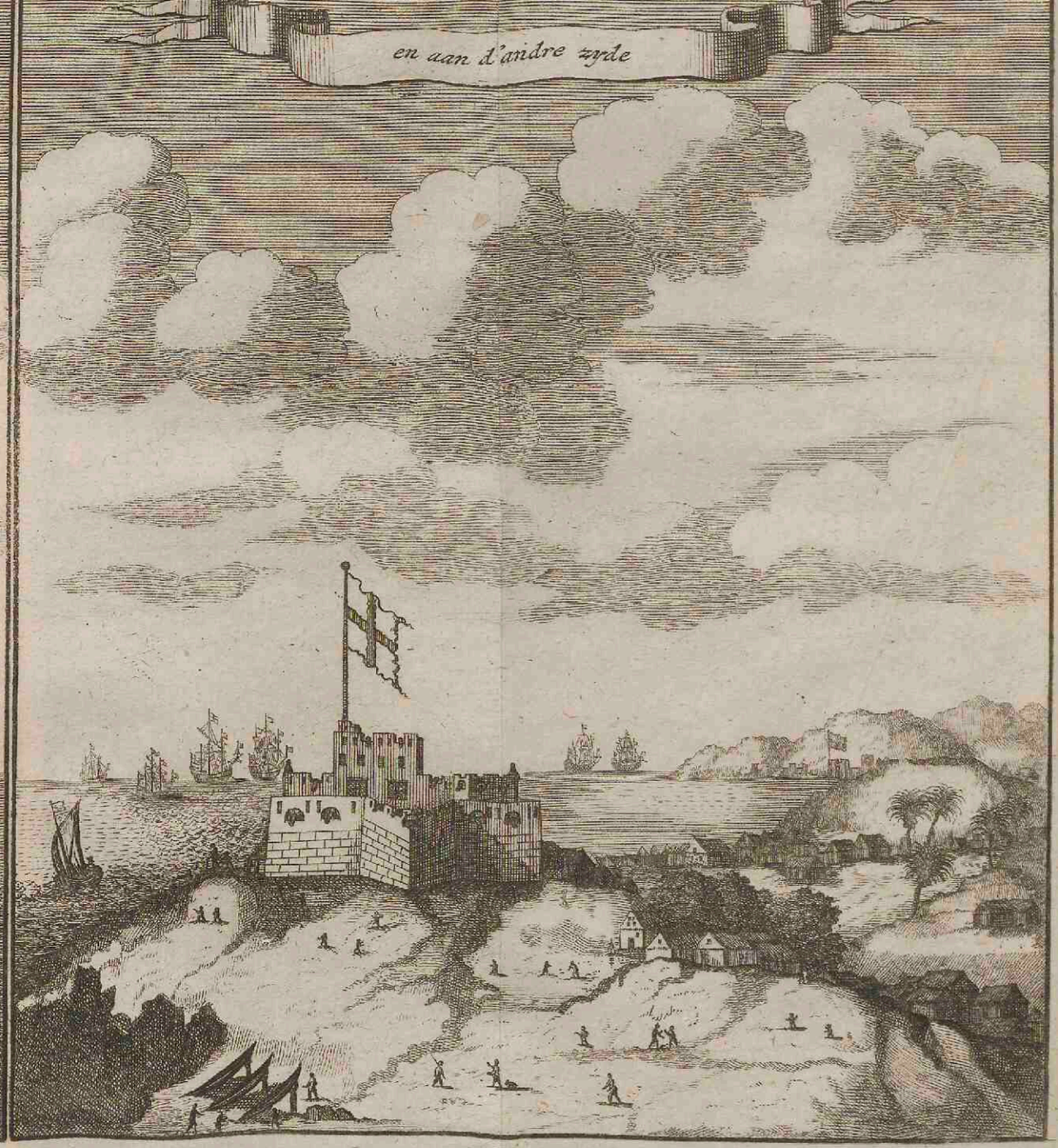
N.o 8.

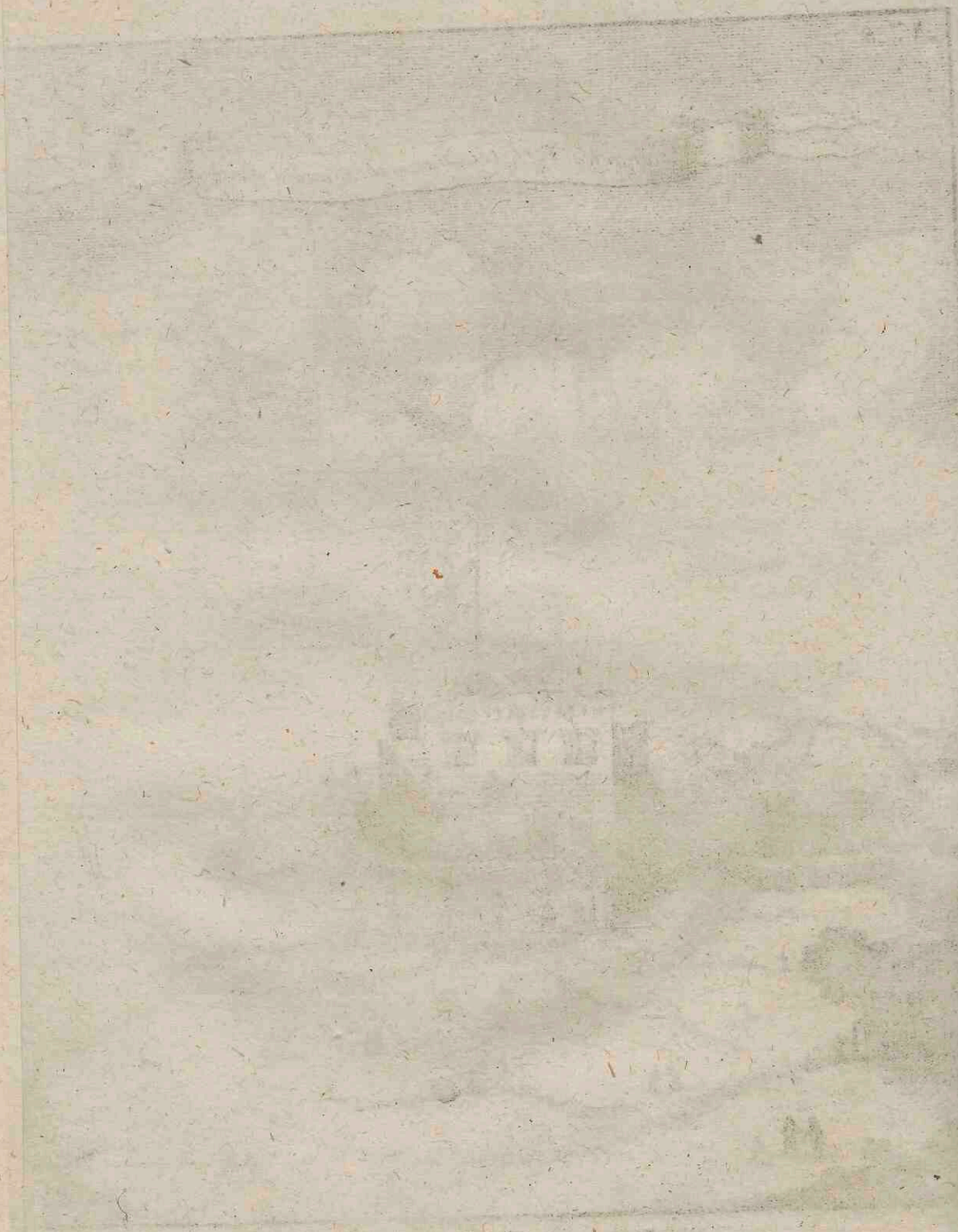
Het Fort tot Annamaboa aan d'eene

N.o 9.

en aan d'andre zyde

voor *Tol* aan den *Opper-Koopman*, die hier het geſag heeft, betalen; welke *Tol* op noch drie *Plaatzen* door ons word geheeven, als aan *Axim*, *Chama*, en *Elmina*, om reeden, dat wy deſe *Plaatſen* met het *Swaard* hebben gewonnen; alhoewel ik het van *Mourée* niet voor vaſt derf ſeggen. Geene van de *Europianen* hebben, buyten ons, dit voorregt, noch niemand van haar alle voeren ſo een volſlagen gebied over haare onderhoorige als wy, 't geen voor 't meerendeel haar eygen ſchuld is, en door haar hebben wy ook veel van ons geſag verlooren. Eer ik het *Saboeſe Land* zyn affcheid geef, moet ik noch zeggen dat dit *Volk* het beſt en langſt aan onze *Maatſchappy* is bekend geweeſt, mits de Heeren *Bewindhebbers* twee van derſelver *Afgeſanten* binnen *Amſterdam* hebben geſien, dog 't ſelve is ſo lange jaren geleeden, dat ik van haar verrigtinge niet de minſte kennis heb, ſelf niet den tegenwoordigen *Koning*, en ten wat inſigte ſy naar *Holland* wierden geſonden.

aldaar, en op nog drie andere plaatſen geheven.

Saboe is lang aan ons bekend geweeſt, derzelver Afgeſanten tot Amſterdam.

Met het *Saboeſe Land* had ik gedagt dezen te eyndigen, dog terwijl my nog wel zo veel tyd overſchiet, om het *Fantynſche* mede af te handelen, zo ſal het hier aan laten volgen. Het paalt ten *Weſten* aan *Saboe*, en de *Yſere-Berg*, een half uur beneden *Mourée*, maakt deſſelven grens-ſcheyding. Gezeyde *Berg* is omtrent een quartier uurs lang, en heeft op zyn *kruyn* onder ſeer hooge *Boomen*, een aangename *wandelplaats*, en ſijn de *Boomen* ſodanig door malkander gevlogten, dat ze een halve duyſternis by dag veroorſaken. Van den voet dezes *Bergs* ſtrekt het *Fantijnſche Land* zig nog negen à tien mylen langs de *Zee*, de breete is mede eenige mylen. In dit *Land* hebben de *Engelſe* een *Fort*, en drie *Loges*, en wy een *Fort*: 't eerſte waar dat als men van boven komt de *Engelſche Vlag* ziet waayen, is aan een *Dorpje*, *Ingenifian* genaamt, de gehele *Bezetting* alhier beſtaat uyt een geheelen *Engelsman*; dewelke daar legt, om, is het mogelyk, de *eer* van de *Vlag* te bewaren.

Fantyn.

Lengte van het Fantynſe Land.

Logie der Engelſchen aan het Dorp Ingenifian, en een Fortje aan Annamabo.

Een half uur verder na beneden, hebben de *Engelſche* aan het *Dorp Annamabo*, een kleyn maar zeer ſinlyk *Fortje*, zynde heel beknopt en net gebouwd. Ik zal my, om het te *beſchryven*, niet ophouden, maar UE. wijzen tot de *Afteekening* onder No. 8. en 9. In 't verſchiet zult UE. ook eenige Scheepen

op de *Reede* zien leggen, om reden, dat het hier geſtadig vol *Engelſche Scheepen* is, buyten 't welke zo hier als aan *Cormantyn*, groten *Handel* in *Goud* en *Slaven* zou zyn; dog nu ſlepen die *Meſſieurs* het meeſt weg, en 't geene zy noch agterlaten, werd door de *Zeeuwſche Lorrendrayers* weg gehaald.

Veelheyd van Scheepen aan deſe Plaats.

Vreeſlyk werden de *Engelſche* hier van de *Fantynſe Negers* geplaagt, dewelke zy zomtijds in haar eygen *Fort* bannen, zonder de vryheid te hebben van 'er te mogen uytkomen, en by aldien het *Opperhooft* niet na haar zin is, zo zendenſe den zelve op een ſnadelijke wijs met een *Canoa* na *Cabocors*, en met geweld konnen de *Engelſche* zig hier niet tegen ſtellen, of zyn genootzaakt de *Fantynſe* weder met eenige vereeringe te bevredigen. Dit *Dorp Annamabo* mag tegenwoordig voor het magtigſte van 't geheele *Strand* gehouden werden, want het heeft met het geen 'er onder hoord wel zo veel *Volk* van *Oorlog* als het *Saboes* of *Commanyſche Koningryk*, en dit is maar een vyfde part van *Fantyn*, dies U E. hier uyt der zelven magt moogt afmeeten. Waarom de omleggende *Landſchappen*, by aldien de *Fantynſe* onder den ander niet oneenig zyn, zig wel wagten zullen, deſelve te beledigen: want haar zulks zuur ſou komen op te breken; by deſe haar *Volkrykheid* zynſe ook rijk in *Goud*, *Slaven*, en alderhande *Levensmiddelen*; die ſy, voornamentlijk *Koorn*, met grote menigte aan de *Engelſe Scheepen* verkopen; op deſen haren *Rijkdom* ſijnſe ook ſo opgeblaſen, en ſtout, dat een *Europiaan* die iets met haar te doen heeft, wel met de hoet in de hand dient te ſtaan.

De Engelſchen werden hier van de Negers ſonderling geplaagt.

Grote magt der Annamaboſe, en mede van geheel Fantyn.

Geen *Koning* voerd hier de *Heerſchappy*, maar in deſelfs plaats een voornaam *Hoofd*, van haar *Braffo* genaamt, zoo veel als men het na de *Europiſche* trand wilde verklaren, als *Stadhouder*; dog het woord ſelver betekend *Voorganger*, of *Voorvegter*. Hy is de eerſte, en heeft het grootſte *geſag* in het geheele *Land*; dog werd door een deel *Oudvaders* dapper in den band gehouden; dees *Ouden* van dagen, ſo veel als *s'Lands Raden*, of ſo 't my vry ſtaat, als 't *Engels Parlament*, dog daar by maar voor vuylnis te rekenen, ſchikken de ſaken na haar believen, ſonder ſig veel met den *Braffo* te bekreunen, behalven geſeyde *afgeleefde mannetjes* heeft men hier over ieder deel van *Fantijn* noch een voornaam *Hoofd* van groot vermo-

Opperhoofd van Fantyn zyn Bedieninge.

werd door enige oude Raadsluyden in toom gehouden,

gen,

gen, dewelke den *Braffo* zomwijlen ook niet veel toe geven, zo dat hy de opperſte onwederſprekelyk in naam, maar niet met der daad is. als ook door andere Hooſden.

De *Inwoonders* landwaards in gelegen, erneren zig buyten den *Koophandel* met den *Akker-bouw*, en het *Tappen* van *Wyn de Palm*, waar onder men een zeker ſlag heeft, alhier *Quaker* genaamt, 't welk ook geheel eygen aan onze *Taal* is: want hy heeft de bequaamheyd, om de geen die 'er wat veel van binnen ſlaat, binnen korten in een vrygeeſtige gedagten te brengen; de ſelve is tweemaal ſo duur als de andere, en egter vindſe ſo veel kopers, dat 'er noch altoos te kort komt. Seker ſlag van Wyn de Palm, alhier Quaker genaamt, is zeer ſterk.

De *Fantijnſe Strand-Negers* handelen ſeer ſterk met alderhande *Lorrendrayers*, en dat vry, in 't geſigt van beide de *Natien*, te weten *Engelſche*, en *Hollanders*, zonder dat een van beide het hert heeft, om haar ſulks te beletten: het ſou haar, 't ſelve willende ondernemen, ſuur opbreken, want over de *Fantynſe* hebben wy niet het alderminſte te gebieden. 't *Fantynſe Land* is ſo vol *Viſſchers*, dat ik geloof dat ſy 'er een getal van vier duyſend ſouden konnen uytleveren. De Fantynſe ſijn grote Handelaars. Groot getal Viſſchers.

Nu weder voortkuyerende, ſo komt men binnen 't half uur aan het *Dorp Adja*, waar dat wy, en van s'gelijken ook tot *Annamabo*; voor deſen onſe *Fortreſſen* hebben gehad: doch door verraderye hebben wy deſelve verloren en aan de *Engelſche* moeten overlaten, dewelke met ons *Volk*, die te dier tijd daar in *Bezetting* leggen, op een *wreede* en *Barbariſche* wijs hebben geleeft, nu hebben de *Engelſche* hier haar *Vlag* geplant, dog maar op een *Negers Huys*, hoewel ſy nog hier een *Koopman* gelegt hebben, om *Milhio* van de *Fantijnſe* voor de *Slave Scheepen* van haar *Maatſchappy*, in te kopen; dog deſe *Koopman*, die meer voordeel ſiet met het aan de *Lorrendrayers* te verhandelen, maakt wel dat 'er weynig voor haar eygen *Schepen* overſchiet. Engelſche Logie aan het Dorp Adja.

Noch een weynig meer na beneden legt aan het *Dorp Kleyn-Cormantijn*, 't geen ſijn naam ten regten draagt, ons *Fortres*, *Amſterdam* genaamt, 't geen voor deſen de *Hooftplaats* der *Engelſchen* is geweeſt, doch door de *Heer de Ruyter* in 't jaar 1665. van daar verdreven; dit *Fort* is redelyk groot, geſterkt met drie kleyne en een brave grote *Battery*; te ſamen voorſien 't Fort Amſterdam aan het Dorp Kleyn-Cormantyn, in vorige tyden geweeſt zynde het

met twintig stukkē *Kanon*, siet de *Aftekening* onder N°. 10. en 11.

Engelsche Hoofd-Comptoir, dog door den Heer de Ruyter van daar verdreven.

tot *Gezaghebber* van dit *Fort* hebben wy hier, gelijk aan *Mouree*, een *Opperkoopman* met een tamelijke *Bezetting*, 't geen in vorige tijden so sterk is geweest als aan *Mourée*. Men zou dit *Fort* met 'er eenige onkosten aan te doen mede aansienlijk genoeg konnen maken, dog wijl den *Handel* zulks niet kan vergoeden, is het raadsamer dat het agterwegen blijft. Het *Dorpje* dat onder ons *Fort* legt, is so kleyn en armelijk, dat het niet verdiend om 'er eenig gewag van te maken, dog het *Dorp Groot-Cormantijn* dat een *Kanonschoot* beneden ons *Fort* op een hoogen *Berg* legt, is so veel te grooter, en soo *Volkrijk*, dat het wel groot mag genaamt werden; de Bewoonders zijn, buyten de Kooplieden, alle *Visschers*, wel ten getale van zeven à agt honderd, en somtijds wel duyzend. Van hier strekt zig het *Fantijnse Land* noch zeven of agt mijlen gaans langs het *Strand*, en ziet men 't zelve *Strand* over al met kleyne *Dorpjes* bezet, 't geen zeer vermakelijk aan 't gesigt is, soo wanneer men 'er met een *Canoa* digt voor by vaart.

Soude aansienlyk genoeg te maken zyn.

Geringheyd van het Dorpje hier onder leggende, en de volkrykheid daar en tegen, van Groot-Cormantyn.

Ten eynde van het *Fantijnse Land* hebben de *Engelschen* voor twee jaren nog een *Vlag* van haar geplant, en een *Fort* beginnen te bouwen, of haar verwagting niet werd voldaan, of datze met de *Negers* niet over een konnen komen, altans zy tragten tegenwoordig om 'er weder van daan te geraken; dog 't zelve is haar tot noch toe door 't Opperhooft van die *Negers* met geweld belet. Hoe het noch zal vergaan, moet den tijd leeren.

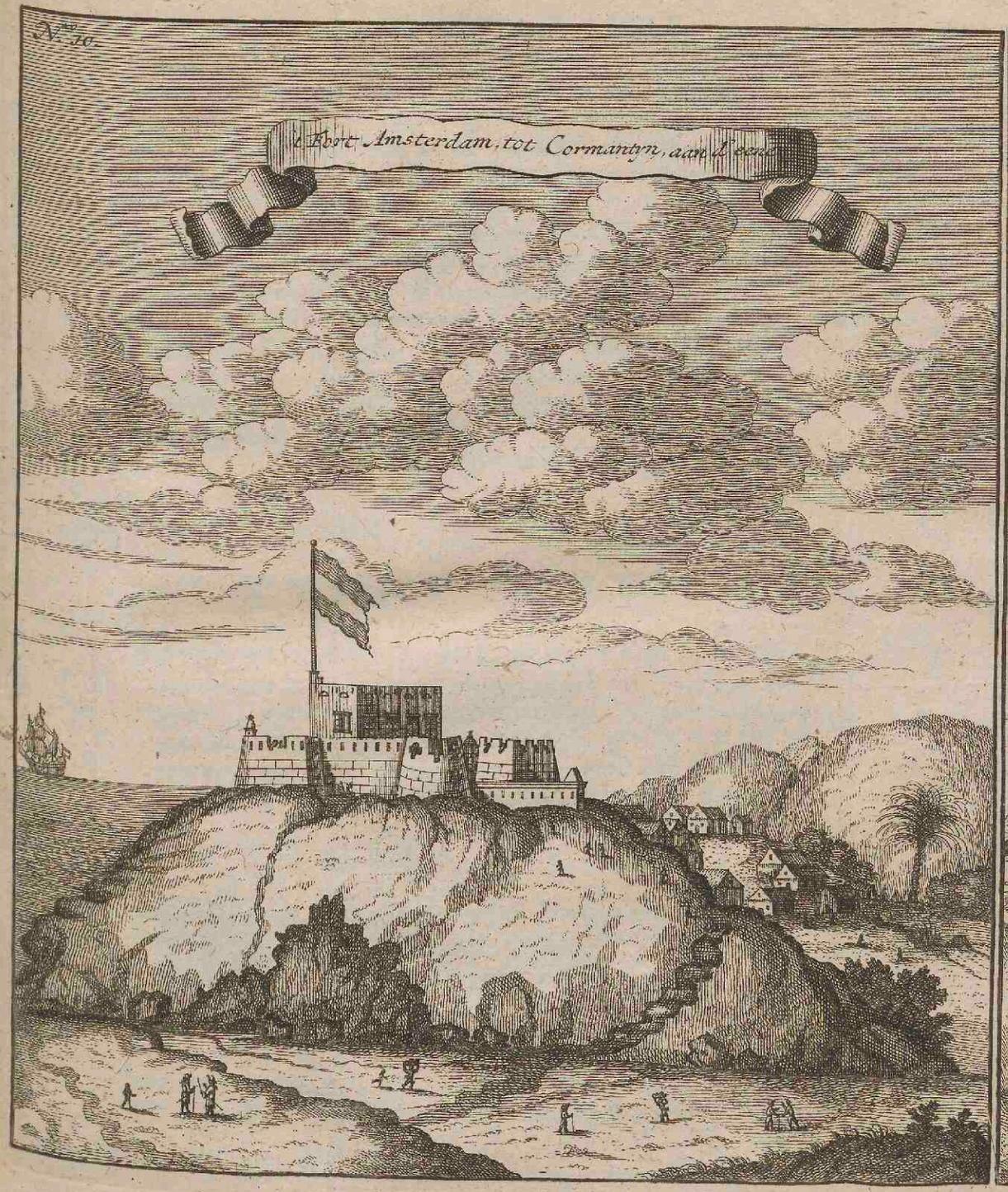
Nieuwen opbouw of aanvang, van een Engelsch Fort aan het Dorp Lajou, eynde van 't Fantynse Land.

Uyt het vooren verhaalde hebt U E. gesien, wat *Plaatzen* de *Engelsche* en *Wy* in 't *Fantijnse Land* besitten: byde hebben wy 'er evenveel te zeggen, te weten, niets; want als het die schelmen maar in den zin komt, zo sluytense de *Passen* toe, dat 'er geen eenig *Koopman* uyt het *Land* met ons kan komen *handelen*, en daar mede noch niet vergenoegt, snydense de toevoer van alderhande leeftogt af, 't geen zo lang duurd, tot dat wy haar weder te vreden hebben gesteld. Wy leggen veelmalen met haar over hoop; want in voortijden hebben wy haar zo voor de hulp, die zy ons in 't innemen van 't Fort *Amsterdam*, als anders, hebben toegebragt, boven een goede som gereede *penningen*, noch ruym drie honderd *gulden* toegelegt

Hoe qualyk so wel wy als de Engelsche van de Fantynse werden gehandeld.

van

N.o 10.

N.o 11.

van alle *Scheepen* welke hier ter *Kuſt* van onze *Maatſchappy*, Koopmanſchappen zouden aanbrengen, dog van de *Slave-Scheepen* en hadden wy niets te geven; maar nu zynze zo onredelijk, datze de uytzondering van *Slave-Scheepen* niet willen dulden, maar willen het van alle, zonder onderſcheyd, hebben; en ſchoon wy haar met beleeftheyd voor houden, dat dit tegens 't gemaakte verdrag ſtrijd, zoo mag 't evenwel niet helpen; wy moeten, willen wy in ruſt leven, haar het zelve meeſt altoos inwilligen. Van de *Engelſchen* trekkenſe ook alle jaar een goede ſom. Kort om, zy ontzien den een zo min als den ander. Dit zal, geloof ik, voor deze keer genoeg zijn, dies UE. voor als nu niet anders hebt te verwagten dan mijne verzeekering als dat ik, na UE. in wil, en gedagten, de handen te hebben gekuſt, verblyve.

Wat ſy van yeder Schip hier ter Kuſt komende, trekken, waar uyt veelmaals krakeel ontſtaat.

Eynde van den vierden Brief.

VYFDE BRIEF.

Beſchryvende eerſt het *Acronſe* Land en ons Fort in het zelve, vervolgens 't Landſchap *Agonna*, met het *Engelſche* Fort daar in, en laatſtelijk 't grote Koningrijk van *Aquambœ*, en wat Forten zo van ons, de *Engelſche*, en *Deenen*, in het zelve gelegen zijn: mitsgaders eenige aanmerkelijke zaken in gezeyde Landen, of voorgevallen, of wel aan te merken.

MYN HEER,

't *Antynſe Land* was 't ſlot der *Verhandeling* van mynen laatſten, gedagtekend den 27. 't Geen ons nu noch van de *Goud-Kuſt* is over gebleven, zijn drie *Koningrijken*, als *Acron*, *Agonna*, en *Aquambœ*. 't Eerſte grenſt aan het *Fantijnſe Land*, in 't midden van dit *Koningrijk* aan het Dorp *Apam*, hebben wy in 't jaar 1697. een kleyn *Fortje* of liever een *Huys* met twee *Batteryen* geſterkt, beginnen te bouwen. Uyt de

't Koningryk Acron en ons Fort Leydſaamheyd in 't zelve.

Aftekening No. 12. en 13. zult UE. konnen zien wat voor een doorlugtigen Gebouw het is; wy hebben het de naam van *Leydzaamheyd* gegeven, vermits wy ons geduld in 't opbouwen, wegens verscheide tegenstrevinge der *Swarten*, zeer hebben geoeffend; en ons tegenwoordig Opperhoofd aldaar, werd wegens den slegten *Handel* en quaden aart der *Negers* somtijds zo zeer geringeloord, dat hy zijn Leydzaamheid midden in *Leidzaamheid* verliest. 'k En ben noch nooyt zo zeer in mijn verwagting bedrogen geweest, als even met deze *Landaart*, dezelve quamen my zo wel voor, dat ik met mijn *Raad* den Opbouw van dit *Fortje* zeer heb verhaast; dog ik heb 'er ook haast genoeg berouw van gehad. Op de twee gezeyde *Batterytjes* leggen agt stukken *Kanon*, maar zijn meeste *sterkte* en *cieraad* ontfangt het van een aansienlijke *Punt* voor 't zelve Gebouwd.

Het Dorp Apam is nog heel gering.

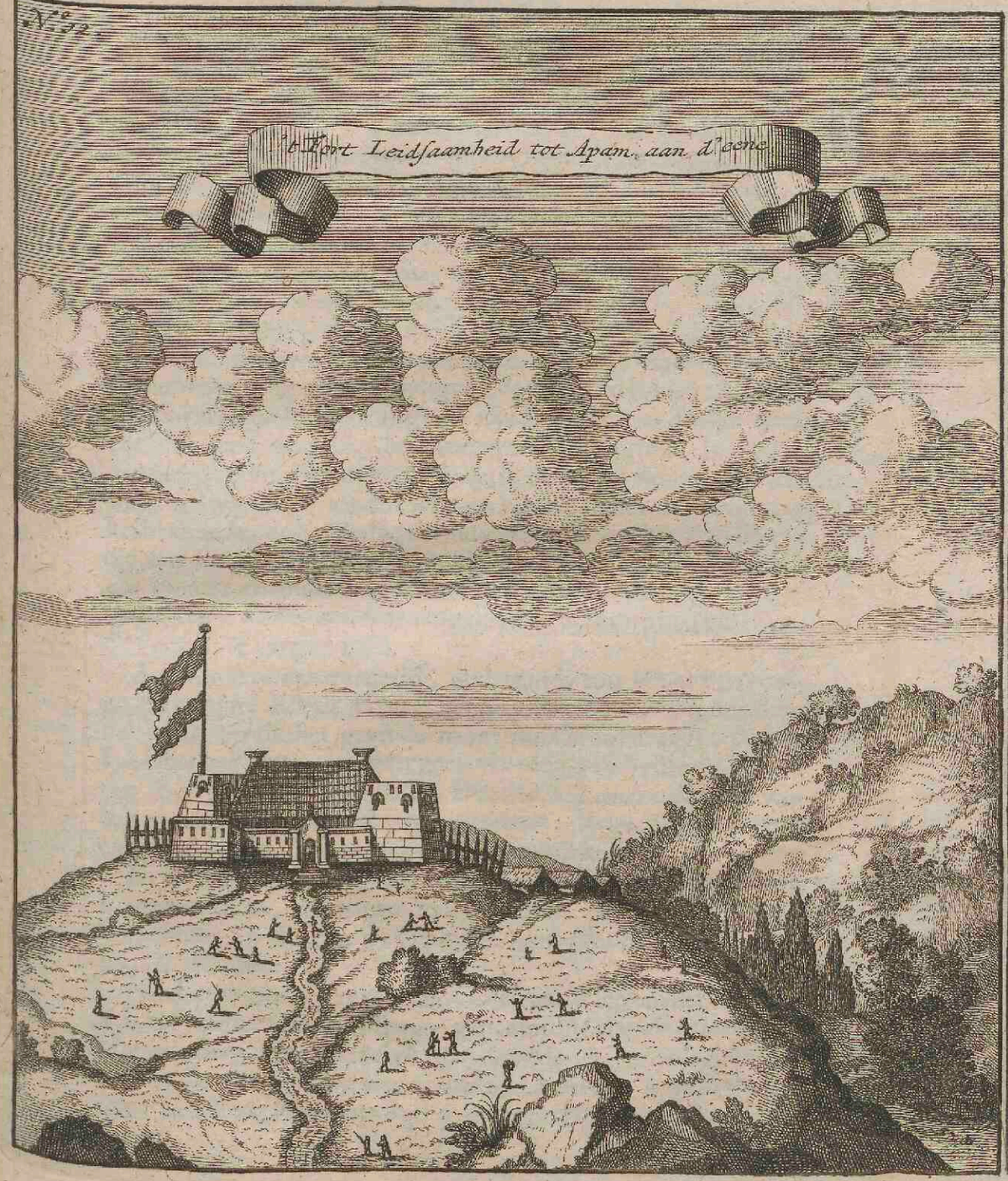
Het Dorp hier onder gelegen is kleyn en voor als nog maar met *Visschers* bewoond; dog wijl dees *Plaats*, als de *Acronse* zig wat rekkelijker willen aanstellen, heel wel ten *Handel* gelegen is, zo zou het ligtelijk konnen gebeuren, dat men hier binnen weinig jaren een Volkrijk *Dorp* zag. *Acron* is, als ik gezegt heb, een Koningryk; maar desselfs *Koning* werd van zijn onderhorige Groten bestierd en geregeerd, voornamentlyk van eenen, die zijn *Neef* en *s'Lands Veld-Overste* is. Dezen is een scheve en leliken *Duyvel*, die van schelmstukken aaneen-hangt, en welke eenlijk oorzaak is, dat ons alhier zo veel wederwaardigheden zijn ontmoet. Ik ben verscheyde malen met hem in gesprek geweest, en schoon ik niet kon bespeuren, dat 'er veel *Geest* in stak, zo draayd het geheele *Rad* dog eygentlijk en alleen op hem, zijnde de overige Grooten alle byzondere goede *Menschen*, dewelke aan 't voeren van Oorlogen in waarheid geen schuld hebben. Den *Koning* is een *Man* van niet veel minder dan t'zeventig jaren, uytsteckend goedaardig en voldoende, met wien ik my menigen dag heb vervrolykt. Hy werd de rijkste *Koning* in gereed *Geld* van 't geheele *Strand*, uytgezonderd die van *Aquambœ*, en nogtans heb ik hem de meeste tyd *Kleederen* zien aan hebben, die met haar alle geen halve *Ryksdaalder* waardig waren.

Den Koning van Acron word door sijn onderhorige geregeerd, voornamentlyk van een.

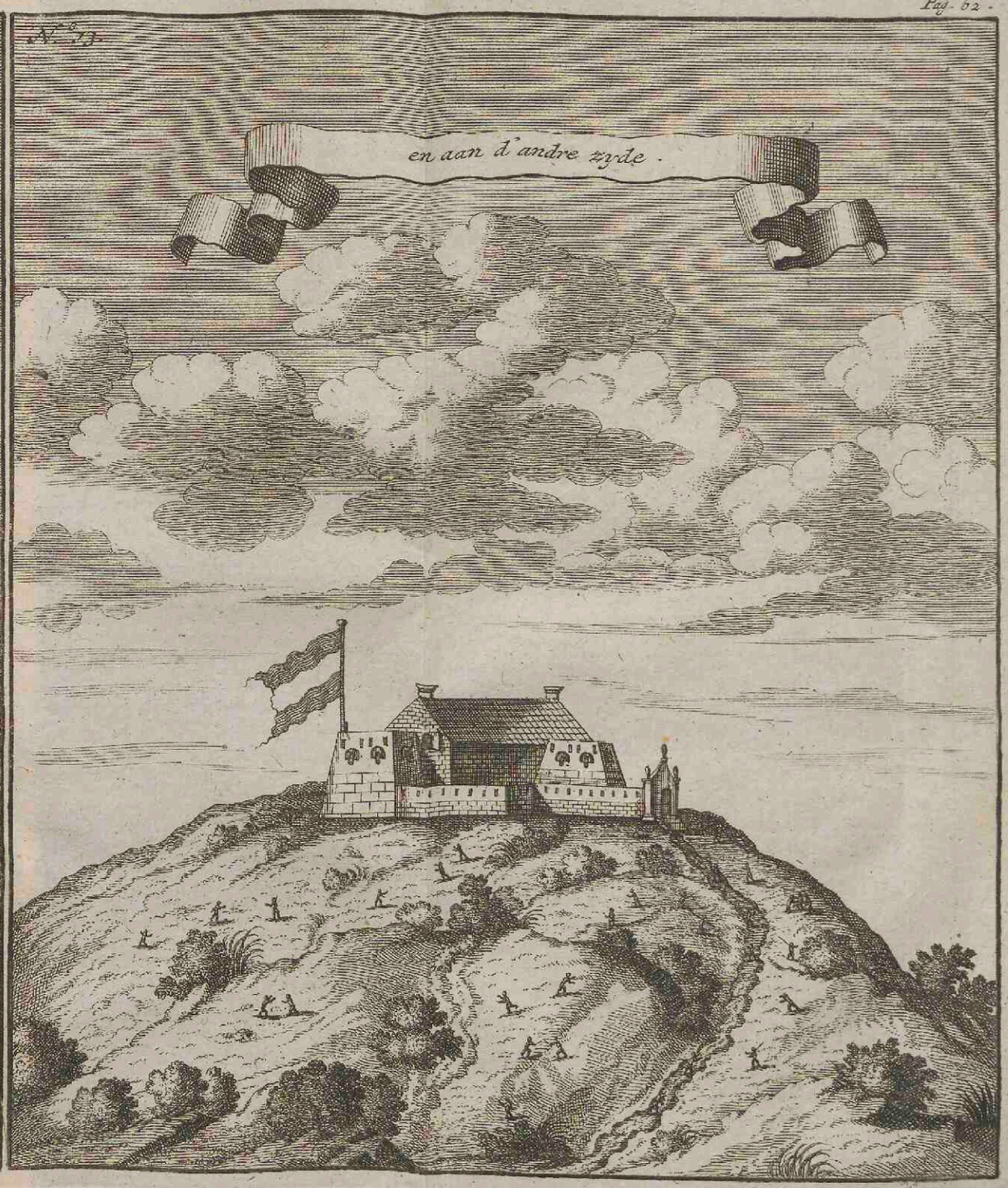
Den Koning is een zeer goed mensch.

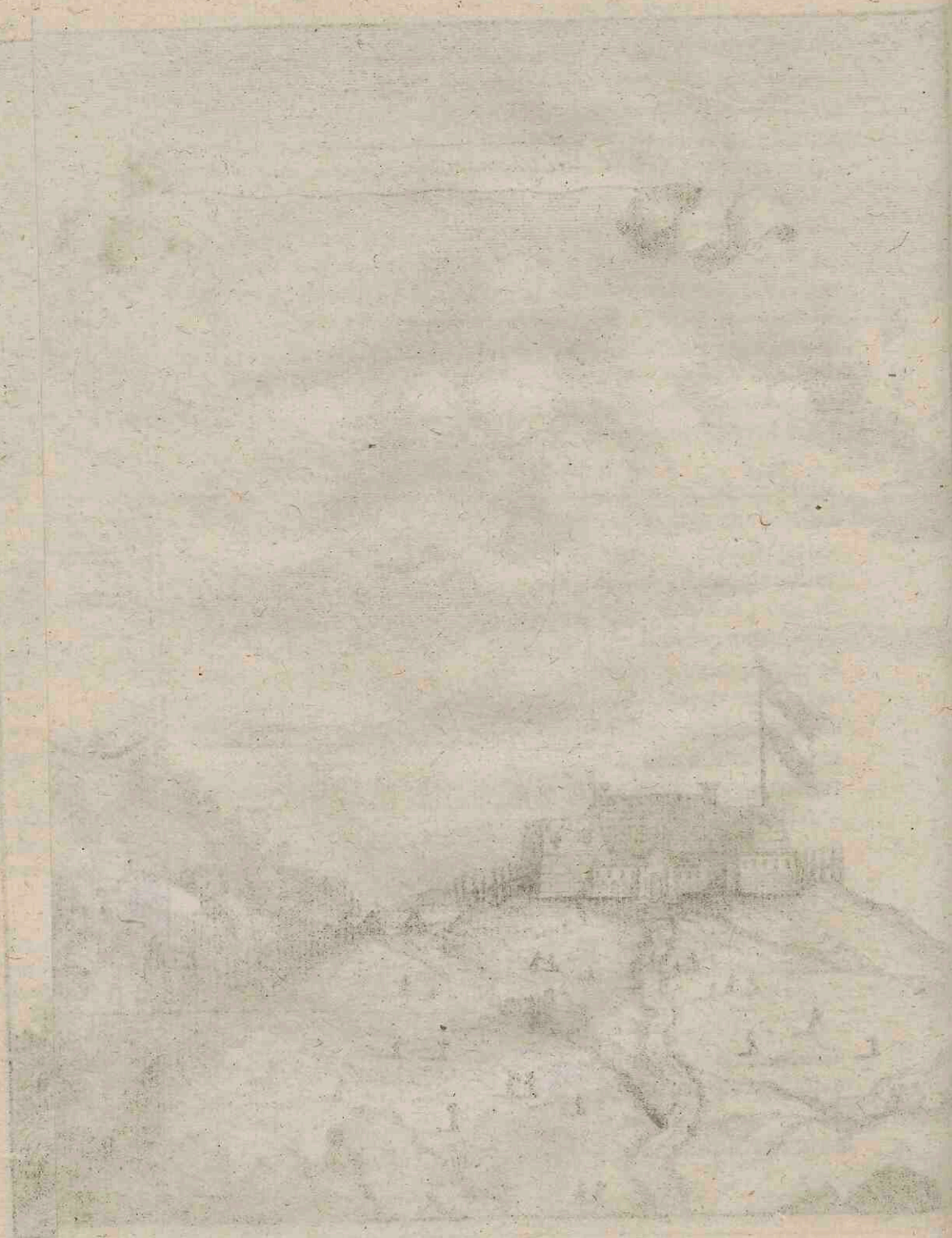
Die van *Acron* voeren nooyt Oorlog, of ten minsten zeer zel-

N.o 72.

Een Poort Leidsaamheid tot Apam, aan d'eene

N.o 73.

en aan d'andre zyde.

zel len, want wijlze de *Fantynse* tot haar *Beschcrm-Heeren* hebben gekooren, zo is'er niemand die haar derft beledigen, waar om ze ook goede gelegentheid hebben haar *Land* in een ftille ruft te bebouwen, 't geen ook zo wel van haar word waargenomen, datze alle jaren een rijken *Oogft* inzamelen, en na andere *Plaatzen* verzenden. Het *Wild*, als *Harten*, *Hazen*, *Patryzen*, *Phæfanten*, *Vogels*, en wat des meer zijn mag, heeft men hier veel en goed. Voor drie à vier maanden had ik, nevens eenige andere *Vrienden*, het vermaak van op een aardige wys een jong *Haasje* te vangen; agter ons *Fort*, dat op een *Berg* gebouwd is, legt een *Valley* van meer dan een myl in zyn vierkant, in dewelke men veel kreupel, en *Heybosjes* heeft, hier ontmoete ons tuffchen ligt en donker een jonge *Haas*, dewelke van mijn Hondje na gezet zijnde zig in een Bosje moeft verfchuylen, waar in, hoe zeer wy ook zogten, het zelve niet konden vinden; dies het Bosje in de brand wierd geftoken, waar na wy het, 't geen wonderlyk is, onder de as van het verbrande *hey* onbefchadigt vonden zitten, en het alzo levendig aan *Elmina* bragten. Uyt dit voorval en 't groot getal *Hazen* van ons en andere ter dezer *Plaats* gezien, zou men mogen befluyten, dat by een wel aangeleyde *Jagt* een goed getal van dit *ras* zou te vangen zyn.

Die van Acron leven zonder Oorlogen.

't Land is vrugtbaar,

en heeft alderhande Wild.

Schoone Valley,

en Hafe Jag.

Acron is in tween verdeeld, anderzinds zou het al van eenige kragt zyn; *Kleyn Acron* is het gene waar van wy gefproken hebben; zynde het geen de naam van Groot draagt, dieper *Landwaards*, waar dat men geen Koninglyke beftiering, maar een *Regering* van velen heeft. Deze twee *Landen*, fchoon van een gefcheyden, en den ander vreemd, leven dog altoos in een goed verftand, en verknogte vriendfchap.

Acron in op- en neder verdeeld.

Even beneden ons Fort heeft een zout *Riviertje* zyn loop *Landwaards* in, ter lengte van een myl. Dezelve is Vis- en Vogelryk, en daar by vermakelyk genoeg om zomtyds bezogt te worden.

Soute Rivier.

Noch omtrent een myl meer Ooftwaards legt in het *Agonnafe Land* een zeer hoogen *Berg*, genaamt *Monte de Diable*, of *Duyvels Berg*; vermoedelyk hem door de *Zeevarende* gegeven, om dat als men met een tegenwind van beneden komt dezelve door zyn hoogte eenige dagen in 't gezigt houd. Dees *Berg* werd

Den Duyvels-berg, en waarom fo genaamt is goudryk.

werd gezegt heel *Goudryk* te zyn, en dat de *Agonnaſe Negers* hier alle jaren na de *Regen* tyd (als wanneer het *Goud* met de Aarde van den *Berg* door de zware *Regen* afloopt) een goed gedeelte konnen verzamelen; dit jaar is aan *Cabocors* eenen Mr. *Baggs* overleden, dewelke door de *Engelſche* alhier was gezonden voor *Agent* of *Generaal*, met zo een breede en wyd-uytgeſtrekte magt, als in lange aan gene van zyn Voorzaten was verleend geworden, en zelf niet aan de lang geduurd hebbende Regering van drien. Dees grote *magt* was hem, zoo men de *Engelſche* geloven mag, van de Heeren *Bewindhebberen* gegeven, om dat hy haar ED. had wys gemaakt en belooft van haar *Bergſtof* en *Goud* (uyt gemelte *Berg* te graven) zou over maken, ten welken eynde hy ook alderhande gereedſchap had mede gebragt. Dog ik ben verzekert, dat by aldien hy zijn voornemen werkſtellig had gemaakt, die van *Agonna* hem en zyn Volk immers zo qualijk zouden gehandeld hebben, als de onze aan *Commany* gedaan zyn, dies het; myns eragtens, door zyn Opvolgers ook wyſelijk is geſtaakt geworden.

Aanſlag der Engelſche op den zelve.

't Land van Agonna,

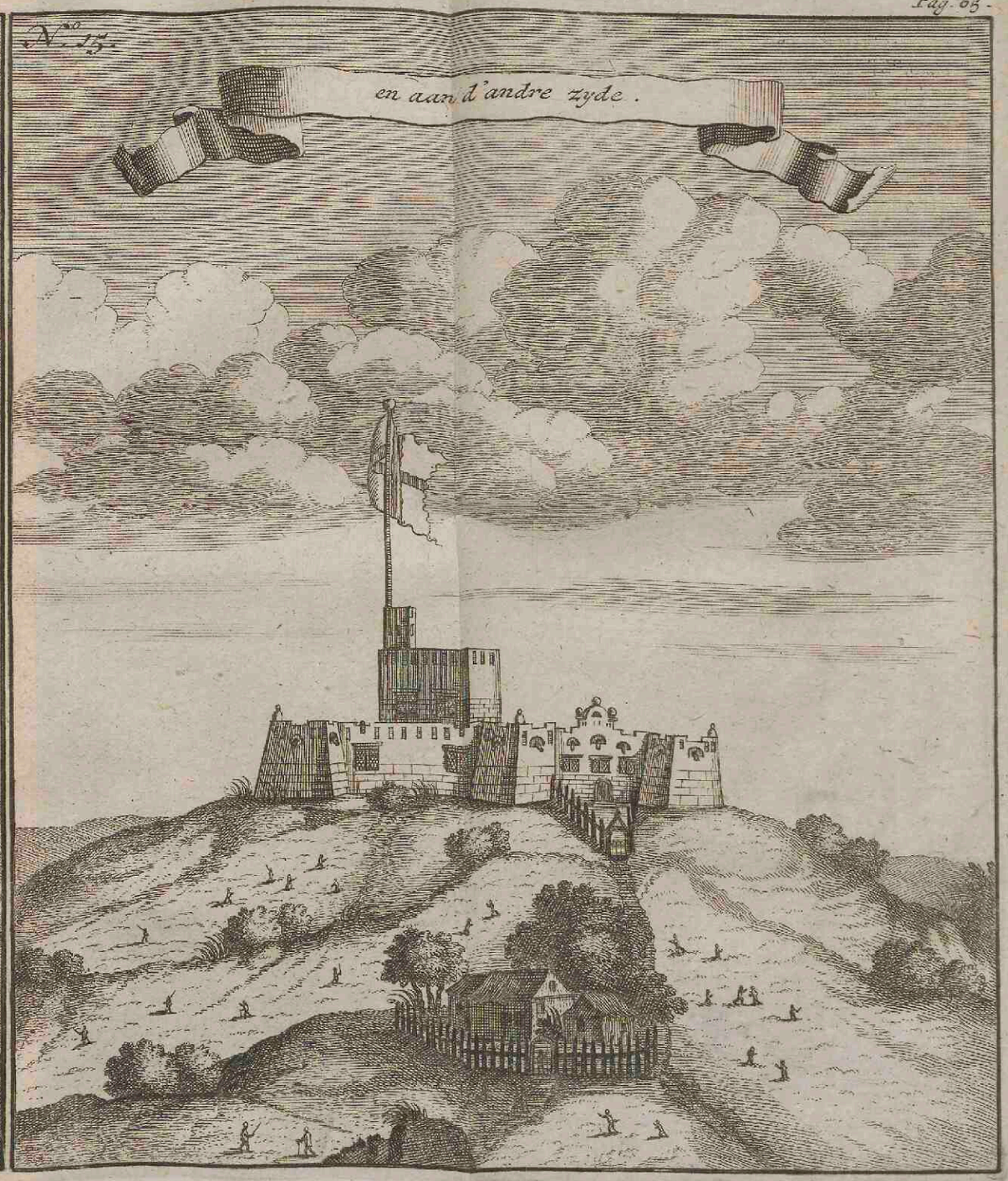
Het *Agonnaſe Land* neemt met, of omtrent dezen *Berg* zyn aanvang, 't word tegenwoordig, en ook al van eenige tijd herwaards, door een *Vrouwsperzoon* geregeerd, en dat met immers zo veel moed en beleyd, als in andere *Landen* van *Mannen* geſchiet. 'k Weet niet, dat 'er onder de *Negers* meer *Landen* gevonden werden, waar dat het *Koningrijk* zo wel op de *Wyven* als *Mannen* komt te verſterven, als alleenelijk hier. Deze *Heerſcherin* is wel zo wijs, dat zy, om niet genoodzaakt te werden het *Gezag* over te geven, of ten minſten in tween te ſplitſen, geen *man* wil trouwen, maar alleen blyven: en om egter 't *zoet* van de *min* niet te ontbeeren, heeft zy een jonge *Slaaf* van een brave geſtalte doen koopen, met dewelke zy haar *luſt* boet, en hy vermag op zijn verbeurte van zijn *Hoofd* zig met geen ander *Vrouwsperzoon* vermengen; en wanneer haar dees niet meer gevald, zo werd hy tegens een ander verwiſſeld. Dog zy zou, zo men zegt, noch zo eerlijk zijn, datzer nooyt meer als een te gelijk toegang geeft; 't geen men al voor een grote bezadigtheid, en als een half wonder moet aanmerken, alzo ik geloof, dat haar s'gelijk ons zelden in de wereld zoude voorkomen, vermits het haar zelf zonder opſpraak vry

word door een Wyf geregeerd, die om redenen van ſtaat niet begeert te trouwen; dog neemt egter haar vermaak met een By-ſlaap.

N.o 14

N.o 15.

vry ſtaat, dat goed aan zo veele te geven, als haar zelf behaagd.

't Engelſche Fort aan Simpa.

Omtrent het midden van het *Agonnaſe Land* hebben de *Engelſche* in 't jaar 1694. een kleyn *Fortje* gebouwd, gefatſoeneert als by de nevens gaande *Aftekening* N°. 14 en 15. blykt. 't Is van boven met een *Plat* gedekt, heeft vier *Batteryen*, en die zo groot, dat men ze zonder ſtok ligtelijk zou over ſpringen. En 't *Kanon* dat op dezelve legt, is mede van een zeldzame grote, eenige tot een half pond *yzer* ſchietende. Kort om, 't is als onze *Forten* aan *Boutry Zacondé*, *Chama*, en *Apam*, ook als 't hare aan *Dikjeſchoof*, een *Fort*, om op een ander *Fort* toe te geven. Het *Dorp* dat hier onder legt van zommige *Wimba*, en andere wederom *Simpa* genaamt, is van een gemeene grote, en ook meeſt door *Viſſchers* bewoond, 't legt zeer vermakelijk tuſſchen het *Geboomte*, en heeft een goede ſtand; den *Handel* is tegenwoordig alhier even als aan *Apam*, heel ſlegt, maar by aldien de inlandſe *Oorlogen* eens komen te eyndigen, ſo maak ik ſtaat, dat deze beyde *Plaatzen* niet misdeeld zullen werden.

Agonna overtreft Acron in grote, en macht, dog niet in vermaaklykheyd van Landsdouwen.

Het *Agonnaſe Land* overtreft dat van *Acron* ver in *Magt*, *Rykdom*, en *Grote*, dog in *vrugt* en *vermakelijkheyd* evenaart het met het zelve geheelijk, behalven dat dit *Land* noch een ſchone en grote *Rivier* van *Soet-water* heeft; dewelke, volgens 't zeggen der *Engelſche* en *Swarten*, zo rijk in *Vis*, *Oeſters*, *Vogels* en alderhande ſlag van *Apen* is, als eenige *Rivier* op de geheele *Goud-Kuſt*; dog ik en heb dezelve niet geſien, dies ik er niet anders dan van hooren zeggen, af kan ſpreeken.

Schoone Rivier in 't zelve.

Eyndelijker als eyndelijk, zijn wy tot het laatſte *Landſchap* van de *Goud-Kuſt* gekomen, namentlyk, aan dat van *Aquambœ*, 't geen ſchoon voor 't grootſte gedeelte *Landwaards* in gelegen is, zo zullen wy het egter onder de *Strand-Koningen* een rang geven, en dat eensdeels, om dat wy zeer veel met het zelve dagelijks te doen hebben, en ten anderen ook, om dat den *Aquambœſen Koning* zyn gebied over de *Strand-Negers* uytſtrekt ter lengte van meer dan twintig mijlen. En niet tegenſtaande men onder dezelve *Koningrijken* heeft, zo zal ik ze egter aan het *Aquambœſe Koningrijk* hegten, gemerkt dien *Koning* over haar zo een volkomen en meerder gezag voerd,

't Koningryk van Aquambœ, waarom onder de Strand-Koningryken beſchreven.

als over zijn eygen *Onderdanen*, niet tegenſtaande hy in zijn *Regering* over *Aquambœ* onbepaald is; want men wil wel zeggen, dat men in *Aquambœ* maar tweederhande *ſtaaten* van *Menſchen* heeft, als den *Koning* met zijn *Vrienden* voor 't een, en haar lieder *Slaven* voor 't ander deel, dies hy ook geen nood heeft om van een andere aanhang buyten zyn eygen *Huys* te zullen aangevogten worden.

De Aquamboeſe zyn een ſtout, en te gelyk ook magtig volk.

Het *Aquamboeſe Volk* is zeer hoogmoedig, trots en ſtout, altoos genegen ten *Oorlog*; zijnde haar *magt* ook ontzaggelijk voor al de om her leggende *Landſchappen*, uytgezonderd aan die van *Akim*. Elendig werden de *Menſchen* die onder haar ſtaan, van dezelve geplaagt, als werdende dagelijks door de *Aquamboeſe Soldaten* beroofd, zonder dat zy 'er zig met geweld derven tegens ſtellen, uyt vrees voor den *Aquamboeſen* Koning, die niet gebrekig zou blyven een zware ſtraf te oeffenen over die geenen die zijn *Soldaten* qualijk quamen te bejegenen, gemerkt dezelve alle, zo als reeds gezegt heb, zyn *Bloedverwanten* of *Slaven* zyn.

Tweehoofdige Regering voor weynig jaren in Aquamboe,

Voor drie à vier jaren was de *Aquamboeſe Regering* tweehoofdig, en beruſt onder den ouden en jongen *Koning*, welke laatſte het *Rijk* door 't overlyden van zijn *Vader* aangeſturven was; dog zyn *s'Vaders Broeder*, en by gevolge zijn *Oom*, ziende de minderjarigheid van zijn *Neef*, hield 'er hem met toedoen van zijn eygen *Moeder* met geweld uyt, tot dat den zelve naderhand tot zijn jaren was gekomen, en na zig een aanhang hadde gemaakt, zig zelver met de *Wapenen* in 't bezit ſtelde; Dog maar voor een gedeelte, alzo den ouden *Koning* het overige deel nog inhield, zo datze beyde met gelijke magt heerſchten over dat gedeelte waar van een ieder zig had meeſter gemaakt. Dees twee hoofdige *Regering* was voor de *Inwoonders* zonderling nadeelig, mitſe den ander met verlies van beyde zijde dagelijks aantaſten. Tot het jaar van 1699. heeft dit geduurd, als wanneer door 't *afſterven* van den ouden, den jongen *Koning* in 't volle bezit quam, 't geen hy ook tegenwoordig nog *Regeerd*.

was heel nadeelig aan de Onderdanen.

Den ouden Koning overleeden zynde, erft de jongen Koning de geheele Regeering.

Den ouden *Koning*, *Ahinſan* genaamt, was een vuyl en nijdig *Menſch*, ganſch tot de *Europeërs* ongenegen; want, ſchoon hy van de *Engelſche*, *Deenen*, en *Ons*, alle maanden een once *Goud* ontfing voor de vryheid, door zijne Voorſaten

Aart van den ouden Koning,

om

om hier te bouwen, aan ons alle verleent, zo deed hy ons dog zomtijds zeer plagen, en dit op een zo onredelijke wijs, dat by aldien hy, na zijn inbeelding, van een van ons *drien* was beledigd, zo moesten wy 'er alle *drie* voor leyden, sluytende aanstonds de *Passen*, op dat 'er geen eenig Koopman meer by ons zou konnen komen om te handelen. Dies ik ook niet twyffele, of desselfs dood zal veel nut voor den *Handel* te weeg brengen, wijl den tegenwoordigen *Koning Ado*, vry redelyker en geschikter *Neger* is, en daar en boven een beminnaar van de *Europianen*, voornamentlijk van de *Hollanders*, 't geen noch onlangs heeft gebleeken, wanneer hy van een dodelijke *ziekte* wierd aangetast, welke zijne *Swarte Doctors* niet konden genezen, hy zijn *lyf* en *leven* aan ons heeft vertrouwd, komende in Perzoon met eenig gevolg zijn verblijf in ons *Fort* nemen, waar dat hy van onzen *Barbier* ruuw genoeg wierd aangetast, en gelukkiglijk van zyn quaal hersteld; altans voor het meerendeel, want dezelve al zodanig was verargerd, dat hy nooit ten vollen zal konnen genesen worden, en niet bequaam zijn om eenige *kinderen* voort te teelen, ja zelf niet, zo men zegt, om een van zijn *Wyven* te bekennen, niet tegenstaande hy 'er een goede menigte van heeft.

als mede van de jonge,

die ziek wordende, in ons Fort komt, om te genezen te worden.

Dees onmatigheid heeft hy zig zelven in zijn jonkheid, door 't overdadig pleegen van 't *Minnespel*, op den hals gehaald; en alle zyn *Wyven*, die hem daar van wilden afhouden, heeft hy tot loon van haar goede raad, den hals doen breeken, 't geen hem nu, als ziende dat hy toen ten besten geraden was, noch menigmalen berouwd. 't Is waarlijk jammer, en ik moed hem, wanneer hem zo Elendig in ons *Fort* zag beklagen, want hy is buyten dat een wel gemaakten *Neger*, en noch maar even op 't best van zijn leven.

Waar uyt zyn ziekte is ontstaan.

Op desselven begeerte zouden wy noch ten tyde van den ouden *Koning* den opbouw van een *Fort* hebben begonnen, ten eynde van de *Goud-Kust* aan het *Dorp Ponni*, doch zo als ik, met ik *Schip* en *Goed* tot den opbouw vereyst, aan *Acra* quam, verstond, dat *Ado* te *Veld* was tegens een ander *Landschap*, en uyt vrees voor den ouden, die ons hard deed dreygen, by aldien wy begosten te bouwen, zo liet ik het steeken, en 't gevolg heeft doen zien, dat we daar in gelukkig zijn geweest,

Het bouwen van een Fort, gestaakt.

weest, vermits wy onnodige kosten zouden hebben gedaan, want ons te dier tijd vergenoegende met 'er maar een *Loge* en een *man* of twee te leggen, hebben wy bevonden, dat 'er zo groten *Handel* niet werd gedreven, als men ons wilde wys maken; Dies ik ook niet geloof dat 'er ooyt een *Fort* zal gebouwd werden, of de zaken moesten wonderlijk veranderen.

'k Heb UE. hier voren met weynig woorden gezegt, dat Wy nevens de *Engelsche* en *Deenen* hier een *Fort* hebben leggen, dezelve konnen alle drie onder de beste *Forten* van de *Kust* gerekend werden. Het eerste dat men uyt 't *Westen* komende, ontmoet, is het *Engelsche*, een wel gebouwd en vierkant *Fort* met vier *Batteryen*, fatsoendelijke hooge en dikke *Muuren*, voornamentlijk na de kant van ons *Fort*, waar dat de muur bezonder dik is; in dit *Fort* leggen vyf-en-twintig stukken *Kanon*, dog meerendeel heel ligt en slegt, en dewelke zy, indien 't haar wierd aangeboden, wel voor twaalf goede en wat zwaarder, zouden mogen verruylen. Ziet desselfs gelegentheid uyt de *Aftekening* onder N°. 16. en 17. Hier is, gelijk op alle *Engelsche Plaatzen*, een slegte *Bezetting*, even of het genoeg was *Forten* te bouwen, en dezelve met *Kanon* en andere *Oorlogs-behoeften* te voorsien, zonder dat 'er de *manschap* by behoorde. De *Engelsche* hebben dit gebrek doorgaans, en 't ware niet dan des te beter dat zulks van andere mede niet wierd na gevolgt. Dog ik zal om zekere reden niet verder hier in gaan; niet twijffelende of die gene, welke het aangaat, zullen 'er te zijner tijd in voorzien.

't Engelsche Fort aan Acra.

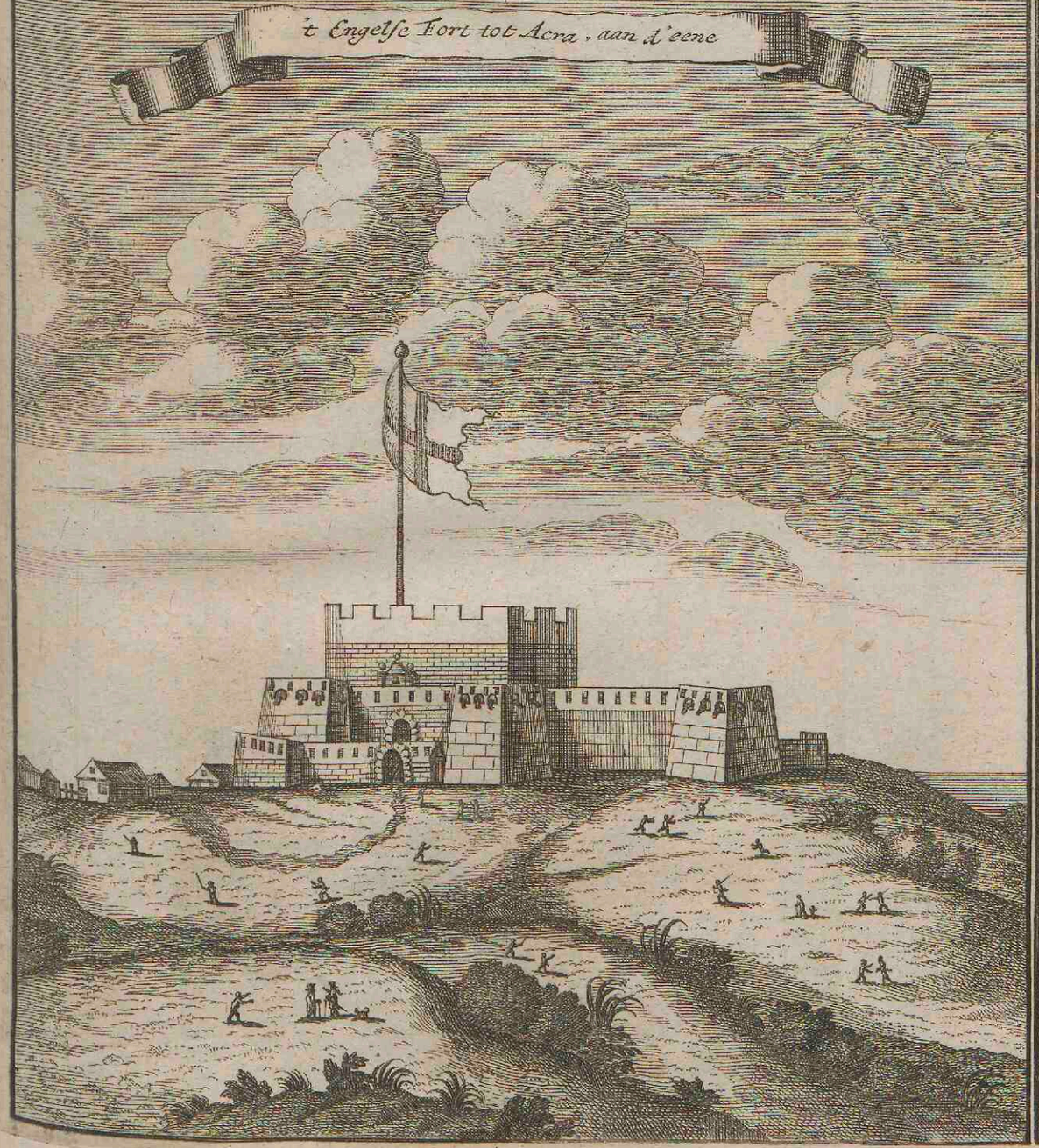
Een *Boukaniers-schoot* beneden het *Engelsche*, legt ons *Fort*, *Creveceur* genaamt, hoewel het geen *Creveceur* is om aldaar voor *Opperhoofd* te leggen, aangemerkt den goeden *Handel*. Dit *Fort* overtreft dat der *Engelsche* in grote en goed *Geschut*, dog de sterkte komt al meest op een uyt, behalven dat onze *Muuren* zo dik niet zijn als de hare, en by gevolge zoudenze ook zo groten geweld niet konnen uytstaan. Wy mogen hopen met dezen *Landaart* te zullen vereenigd blijven, anderzints zouden wy malkander hier dapper konnen begroeten; de *Aftekening* van ons *Fort* zult U E. onder No. 18. en 19. konnen vinden.

Ons Fort Creveceur aan deselve Plaats, leggen digt by den ander.

Nog

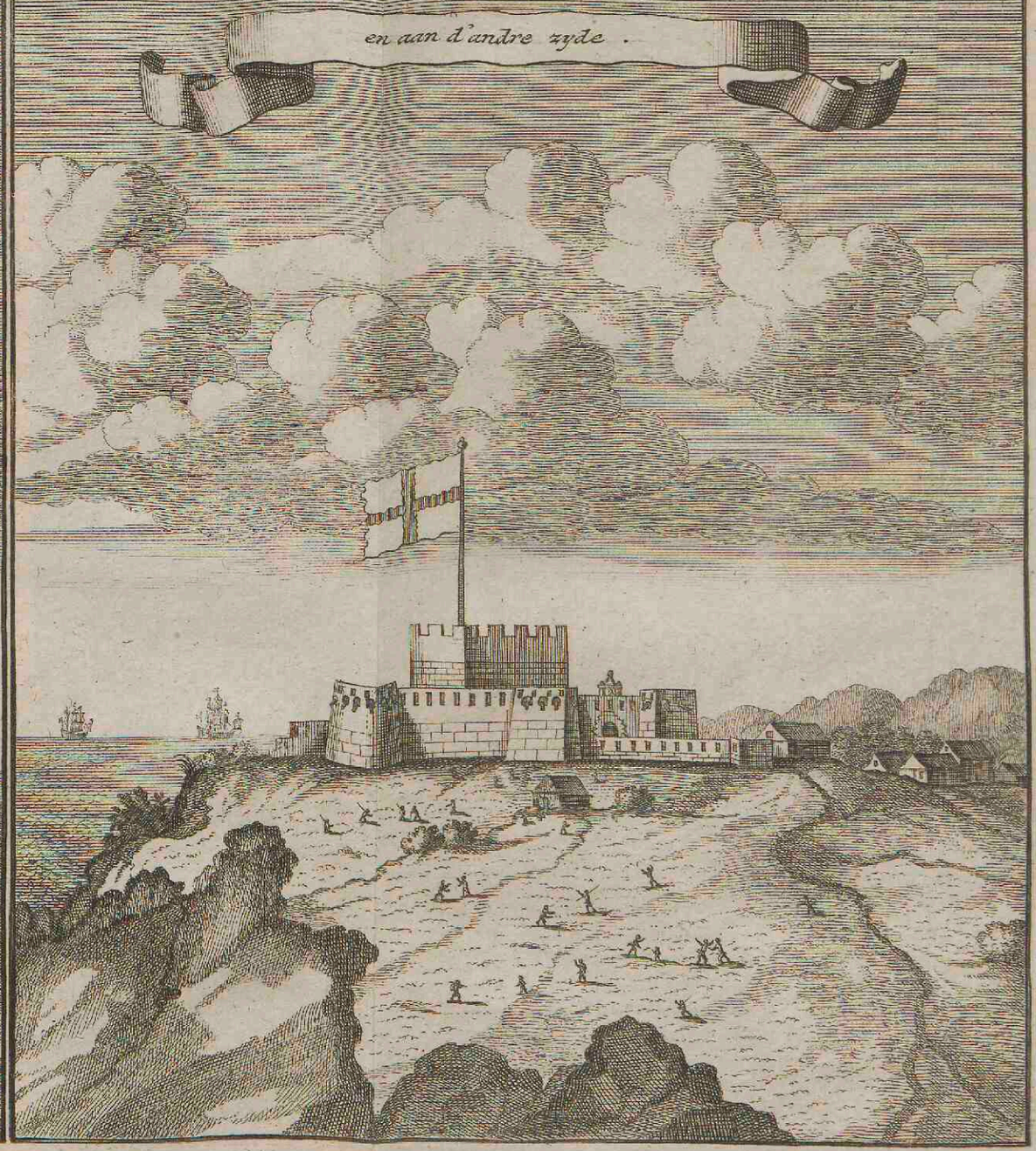
N°. 36.

't Engelse Fort tot Acra, aan d'eene

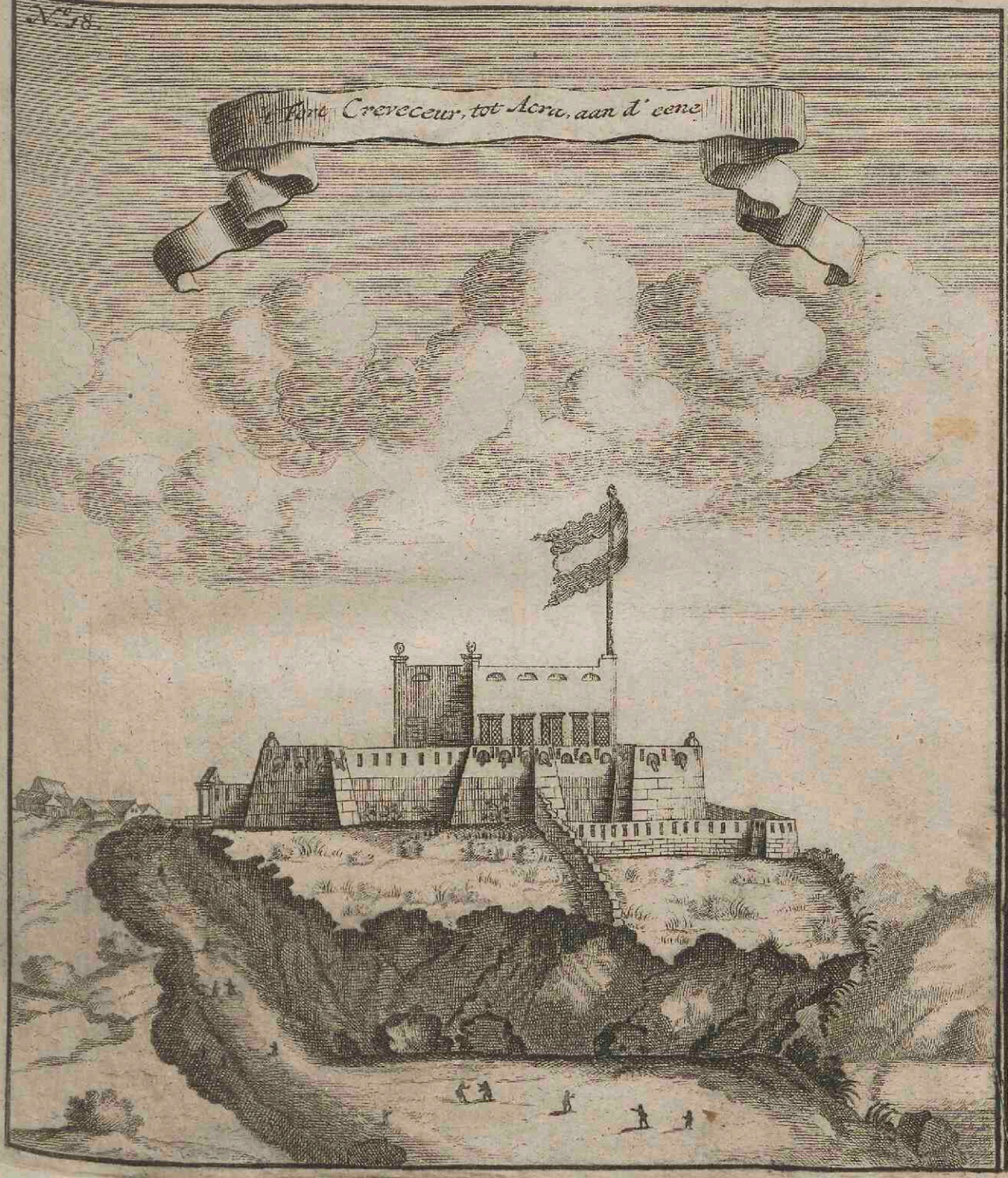

N°. 37.

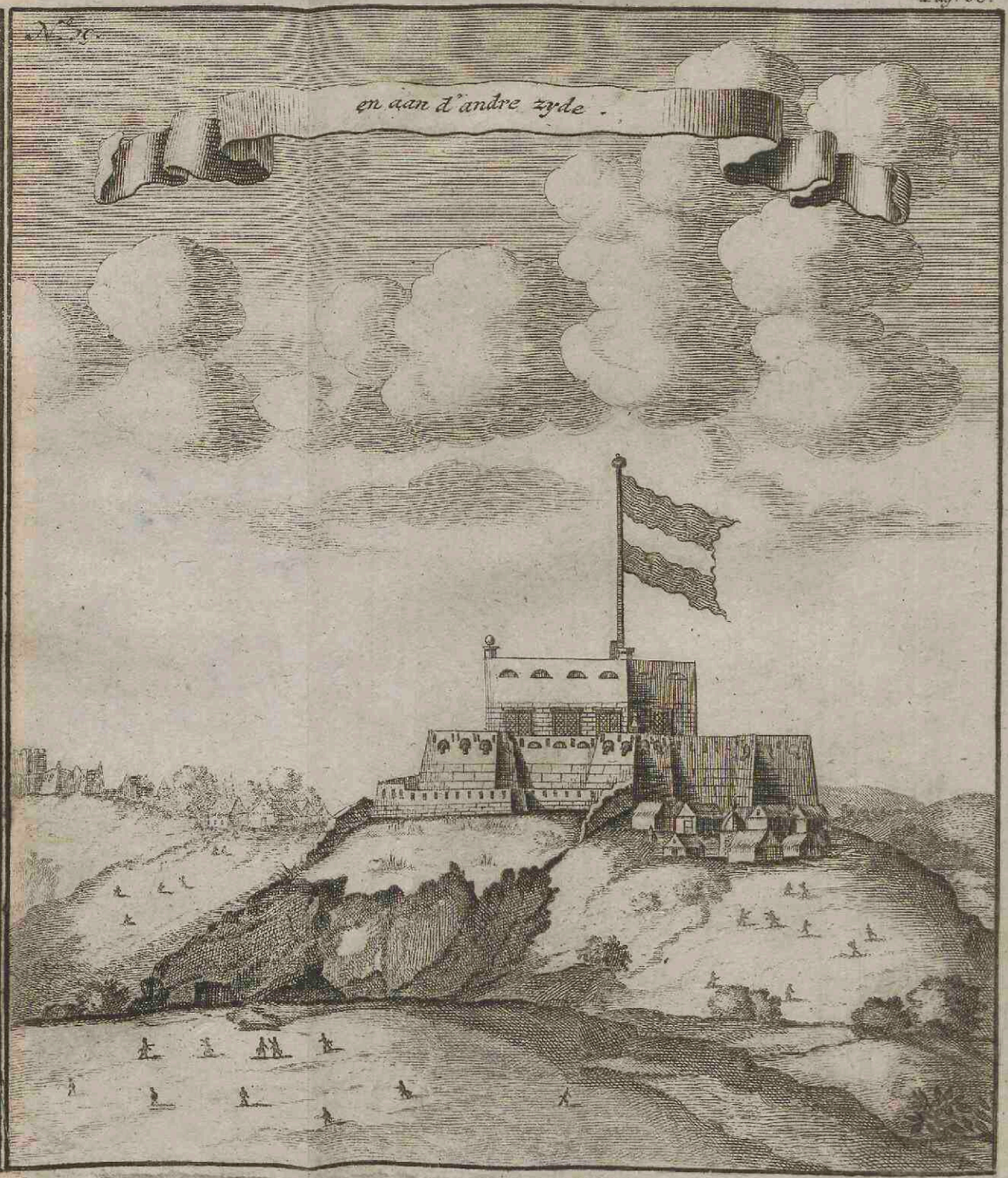
en aan d'andre zyde.

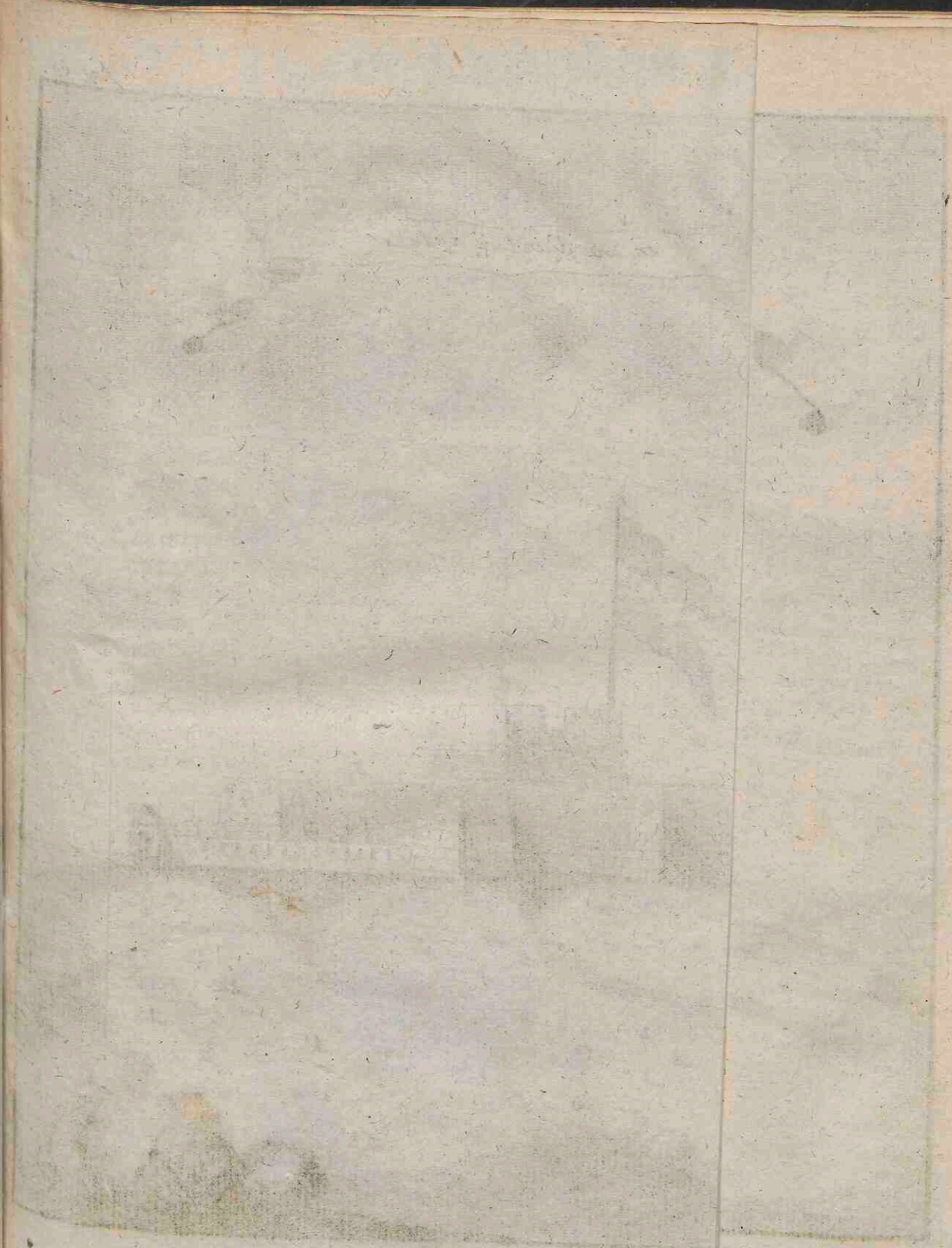

N.° 18.

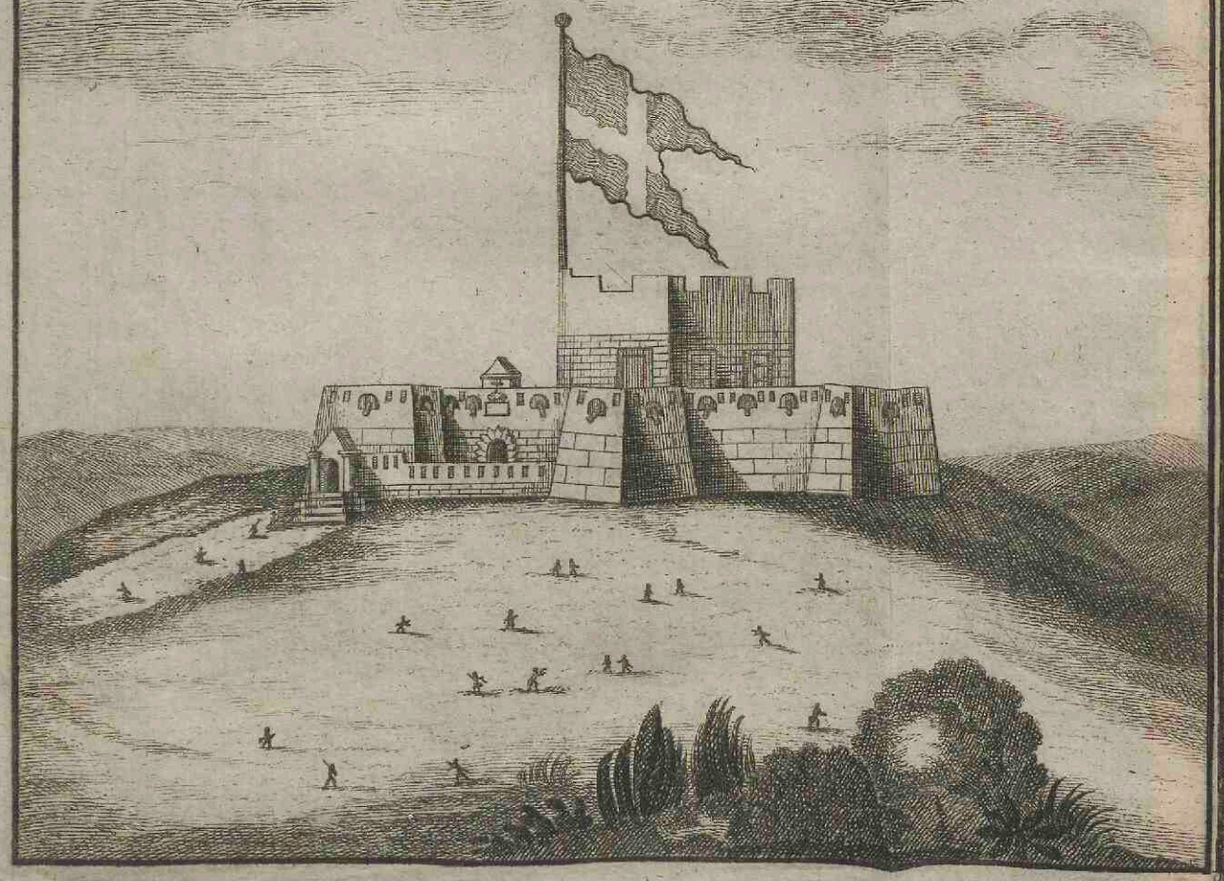
N.° 19.

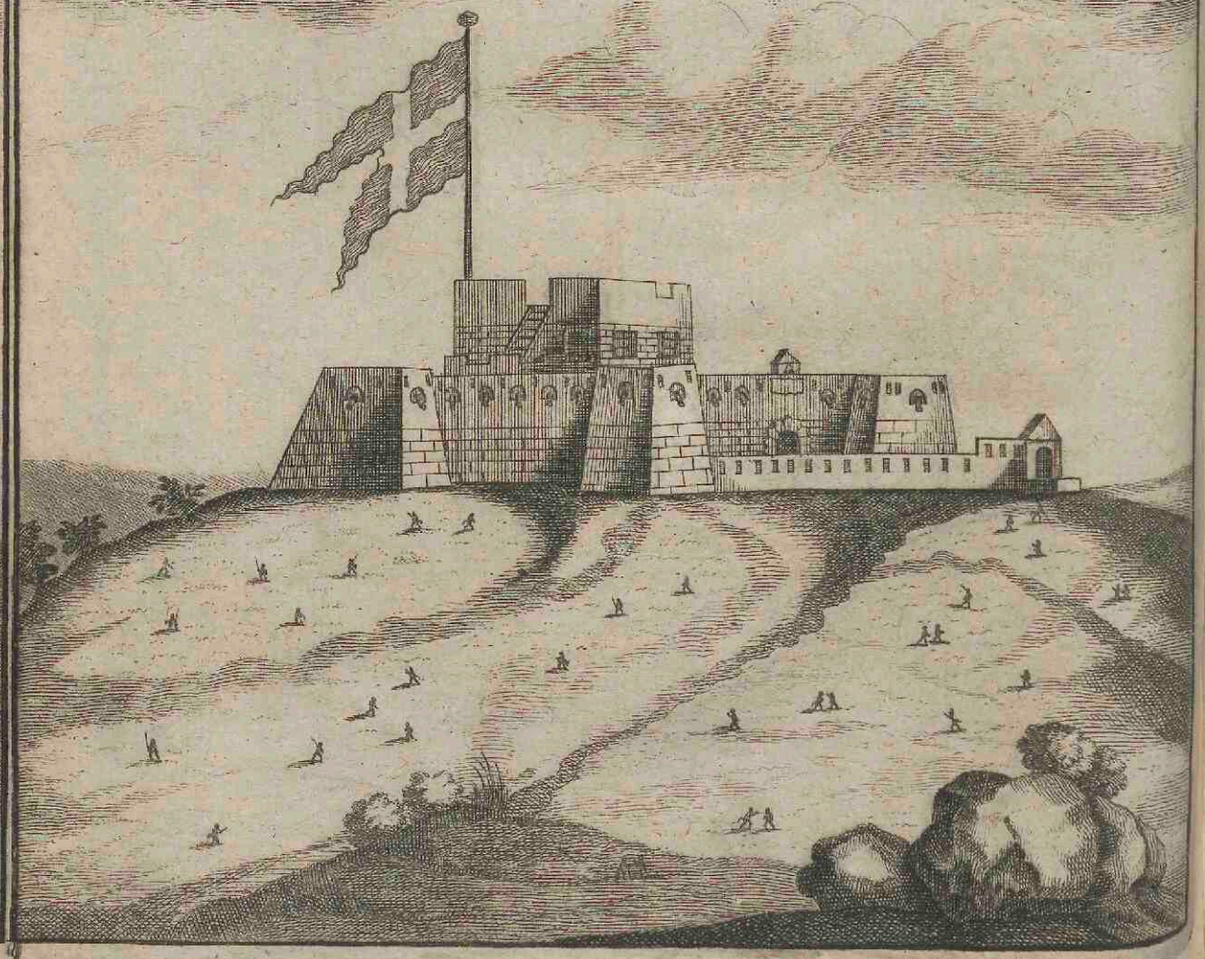
N.o 20.

't Deense Fort Christiansburg, tot Acra, aan d'eene

N.o 21.

en aan d'andere zyde.

Nog ruym een *Kanon-schoot* meer na beneden legt het *Deense Fort Christiaansburg*, 't eenigste dat zy op deze *Kust* hebben, en 't geen haar in 't jaar 1693. door de *Negers* nog afhandig wierd gemaakt, dewelke het ten eenemaal beroofden en eenige tijd behielden. Deze overrompeling geschied en niet, dan met de dood van eenige uyt de *Bezetting*. 't Was (als men't ongeluk van de *Deenen* beklaagde en aan een zyde stelde) vermakelijk om te zien, hoe dat de *Negers* met dit *Fort* omsprongen, haar *Opperste*, *Assammeni* genaamt, kleede zig in 't *gewaad* van den *Deensen Gouverneur*, liet zig ook met die *naam* begroeten, in welke hoogheid hy veel belaggelijke kuren aanregte, en donderde dagelijks tot zijn vermaak met het *Kanon* zodanig, of 'er geen eynde aan 't *Bospolver* te krijgen was, alle de *Scheepen* 't zy *Engelsche* of *Zeeuwsche Lorrendrayers*, die daar ter *Reede* quamen, begroete hy met het geschut, en meest altoos met dubbelde schoten; hy bleef zo lang in 't *bezit* van dit *Fort* tot dat 'er weder twee *Scheepen* van de *Deenen* hier ter *Kust* quamen; dewelke met eenige grote *Vereeringe* aan den *Koning* van *Aquamboe* te doen, dog voornamentlijk door onze voorspraak, haar *Fortres* wederom kregen, en op nieuw bemanden. De dienst, die wy haar hier deden, hebben zy ons naderhand met een verfoeijelijke ondankbaarheid beloond; dog zy en hebben 'er ook geen grote winst mede gedaan, want door 't ligten van *manschap* uyt de twee gezeyde *Scheepen*, om dit *Fort* te bezetten, hebben zy dezelve zo zeer verswakt, datze kort daar aan beyde door *Zeerovers* in de *Bogt van Guinea* zijn genomen.

Als mede het Deense word door de Negers overrompeld,

dog door Geschenken en onse hulp weder aan de Deenen gegeven.

Ondankbaarheyd van de Deenen dieswegens

Het *Fort* in zig zelve kan gemakkelijk tegens 't *Engelsche* en *Onze* op, ja zelfs overtreft het die beyde in sterkte, 't is mede meest vierkant met vier *Batteryen*, en na mijn beste onthoud, twintig stukken *Kanon* voorzien. 't Vertoond zig uyt stekend fraay, en men zou zeggen dat het geheele *Fort* maar een *Battery* was, en het is 'er eygentlijk ook voor te houden, want wijl het boven altemaal *plat* is, en op schoone *Verwulfzels* rust, zo kan men aan alle kanten het *Kanon* planten. 't Verdient heel wel, *Myn Heer*, dat UE. de *Afbeelding* onder No 20. en 21. wat nauwkeurig bezigtigd; en ik twijffel niet, of het zal UE. wonder wel gevallen. UE. hebt nu al de *Aftekening* der *Forten* van de halve *Kust*, te weten van *Elmina* tot *Acra*; in-

't Deense Fort is seer fraay en beter als 't Engelsche of onze.

dien 'er weder een *Tekenaar* hier ter *Kuſt* komt, zo hebt UE. de geen, die *beweſten Elmina* leggen, en noch een gelijk getal, te weten, elf ſtuks uytmaken, mede te verwagten; ik hebſe U E. van twee kanten willen vertonen meerendeels uyt den *Ooſt* en *Weſten*, een ſtreek of vier onbegreepen, want daar op heb ik zo nauw niet willen zien, noch 'er het *Compas* by nemen: Wy zullen dat voor de *Liefhebbers* overlaten.

Kleyn gezag der Europianen alhier,

Het zal haaſt tijd zijn om ons van *Strand* wat dieper *Landwaards* in te begeven, dieswe in 't afhandelen van het *Aquamboeſe Land* noch hebben te zeggen, dat, niet tegenſtaande de *Engelſchen*, *Deenen* en *Wy*, ieder een *Fort* alhier hebben, *ons gezag* dog gezamentlyk zeer gering is, en dat de *Forten* ons maar eenelijk dienen om 'er ons zelven mede te beſchermen, zonder gedagten te maken van 'er de *Swarten* mede te willen dwingen; want zulks zou ons zonderling qualijk bekomen.

't Acraſe Koningryk door de Aquamboeſe uytgeroeyd en verdreven.

Ieder *Fort* heeft zijn eygen *Dorp*, ook alle met een bezondere naam, dog de generale naam is *Acra*, na een *Koningrijk*, dat in voorgaande tijden alhier en in 't *Land* is geweeſt, doch door de *Aquamboeſe* zyn verdelgt en na een *Plaats*, *kleyn Popo* genaamt, verdreeven, waar dat zig het overſchot van het verdreeve groot *Acraſe Koningrijk* noch huyden ten dage ophoud.

Goeden Handel aan Acra, 't gene echter meerder ſou konnen zyn, doch door de oneenigheyd der Akimſe en die van Aquamboeſe belet, reden van die oneenigheid.

Men zou denken, dat, wijl hier door drie verſcheide *Maatſchappyen* werd gehandeld, zy met tegens een te kladden, den ander zouden bederven, en ſchoon zulks van een ieder ook werd voorgenomen en datze malkander alle mogelijke afbreuk doen, zo komt hier (als de wegen voor de *Kooplieden* vry, en veilig zijn) dog zo veel *Goud*, en *Slaven*, datze geen van drien werden misgedeeld, mits den eene altoos goed heeft waar van de andere onvoorzien zyn, 't geen dan de een en ander *Koopmanſchap* te zamen doed ſlyten.

Aan deze *Plaats* word zomtijds meerder *Goud* ontfangen als elders op de geheele *Kuſt*, en het zou noch ongelijk meer zyn, als die van *Aquamboe* met de *Akimſe* in een goed verſtand leefden; dog de meeſten tijd leggenze te zamen over hoop, en willen die van *Akim Meeſters* en *Heeren* van *Aquamboe* zijn, en dat dezelve haar jaarlijks in erkentenis een zekere *zom* zullen opbrengen, waar toe deze niet konnen verſtaan; dog dat zou haar

haar wel 't geheele *Land* konnen koſten, indien die van *Akim* het maar eens konden werden; dog den *Aquamboeſe* Koning weet door goede woorden, en dagelijkze geſchenken, altoos een verwijdering onder de *Groten* van *Akim* aan te regten, waar door hy vry en geruſt in zijn *Land* blijft zitten, en met den *Handel* na zijn eygen welgevallen leeft.

Van de uytgebreidheid des *Aquamboeſe Koningrijks* heb ik bereeds gewag gemaakt, zal 'er dan noch maar byvoegen, dat deſſelfs *Koning* en zijn *Groten* by uytnementheid *rijk* zijn, zoo wel in *Goud* als *Slaven*, ja ik geloof, dat dit *Land* alleen meerder *ſchatten* bezit als al de gene waar van we tot nog toe geſproken hebben te zamen, de *Inwoonders* generen zig, of met den *Koophandel*, *Landbouw*, of den *Oorlog*, waar toe zy zonderling geneigt zijn. Waar mede de de Inwoonders haar generen.

Niet tegenſtaande het *Land* in zig zelven *vrugtbaar* genoeg is, zoo komenſe dog ten eynde van 't jaar noch *levensmiddelen* te kort, dewelke haar dan van andere *Plaatſen* werden toegevoerd. Komen altoos levensmiddelen te kort.

Die van *Aquamboe* bemoeyen zig niet met *Viſſchen*, noch 't *koken van Zout*, 't geen hier in meerder overvloed, en gemakkelyker, als op andere *Plaatzen* word vergaard, maar zy laten dat zelve over voor de *Strand-Negers*, dewelke hier *geboo-ren*, of van andere *Plaatzen* met 'er *woon* zyn gekomen, en die mede geen kleyn getal *Menſchen* uyt maken, maar veele ſchone *Dorpen* bewoonen. Deſe vergenoegen zig ook alleen met den *Viſvangſt*, en 't beryden van Zout niet, maar zy dryven zoo ſwaren *Handel* met vreemde *Scheepen*, als de *Negers* van *Axim* en het *Fantijnſe Land*. Hier werden ruym zoo veel *Slaven* in gehandeld, als op de geheele *Goud-Kuſt* (ten ware *Annamabo*) te zamen; gemerkt de *Landſchappen*, die hier na by leggen, heel *Volkrijk* zyn, ook meeſt altoos in *Oorlog* leeven en veel *Gevangenen* bekomen, dewelke meeſt alle de *Europeërs* werden verkoft. Veelheyd van Strand-Negers, 't welk Handelaars zyn.

By wylen heb ik geſproken van *Negers*, welke zig met den *Oorlog* generen. Dog UE. moet dit niet verſtaan, dat dit zoodanige *menſchen* zyn, eeniglyk ten *Oorlog*, zonder iets anders te doen, afgeſondert, in geenen deele; al de *Negers* in 't generaal zyn *Soldaten* ſoo lange den *Oorlog* duurd, alſe maar Soldaten, hoe te verſtaan,

de

de magt hebben om *Geweer* te koopen, of dat het haar *Heer* werd gegeven, en soo haast den *Oorlog* is geeyndigd, keerd een jegelyk weder tot zyn werk, 't zy wat het zoude mogen zyn. Dog zyn 'er eenige onruſtige geeſten, welke buyten den *Krijg* niet konnen leven, dezelve zullen, ſoſe geen gelegentheyd in haar eygen *Land* hebben, ter hulp van andere optrekken, of wel ergens gaan ſtropen, en dit zyn de geen die men afgezonderde *Soldaten*, en welke zig door den *Oorlog* onderhouden, zoude mogen noemen. Onder de *Viſſchers* vind men egter weynig *Soldaten*, want die op het *Strand*, en onder onſe beſcherming woonen, hebben niet ligt nood om door haare *Vyanden* te zullen werden overvallen; dies zy zig ook niet eens van *Wapenen* voorſien.

worden onder de Viſſers niet gevonden.

Tot dus verre dan, *Myn Heer*, heb ik de geheele *Goud-Kuſt* afgelopen, ik zal U E. tyd laten om zig in derſelver gelegentheyd te konnen verluſtigen; zal UE. by mynen naaſten, kondſchap werden gegeven van de *Landen* welke *Landwaards* in gelegen zyn, en van werwaards het *Goud* op 't *Strand* word gebragt, altans voor zoo veel tot onſe kennis gekomen is. Middelerwijl verhoope dat ik U E. met het geene reeds is afgedaan, eenige vergenoeging zal gegeven hebben, in welke hoope, en verwagting, ik deſen korte, en op nieuw de vryheyd neme van my ſoo wel in deſen als altoos te noemen.

Slot van dees Brief.

Eynde van den vijfden Brief.

SESDE

SESDE BRIEF.

Handelende van de *Landſchappen* daar het *Goud* gegraven of gevonden word, ſware *Oorlogen* en geheele *omkeeringen* van eenige der zelven. *Manieren* van 't *Goud zoeken* door de *Swarten*. *Gedaante* van 't *Goud*, het *valſe* hoe gemaakt, en waar aan te kennen. 't *Goud-gewigt*, en eyndelyk een *Aanmerking* over 't graven van 't *Goud*, als dat het door de *Europeërs* met meerder geluk en voordeel zou konnen gedaan worden.

MYN HEER,

INgevolge van mynen laatſten, waar in U E. belooft heb, om van de *Landſchappen* van werwaards het *Goud* op 't *Strand* gebragt werd, te zullen ſpreeken, zal ik deſe laten dienen, en tot een toegift daar noch byvoegen, *hoedanig het Goud* werd *gevonden* of gegraven, de *geſtalte* desſelven, en het *Gewigt* van dien, als mede het *valſche Goud*, op dat U E. als in een opſlag alles wat 'er aan behoord, zult mogen beſchouwen.

't Dinkiraſe Landſchap, hoe ver van onſe Forten gelegen.

't Eerſte *Landſchap* van waar wy ons *Goud* van daan krygen, is genaamt *Dinkira*, en legt zoo diep *Landwaards* in, dat onſe *Dienaars* wanneerſe van *d'Elmina* daar na toe trekken, gemeenlyk vyf dagen onderwegen zyn, en van *Axim* derwaarts, meer dan tien dagen; niet dat het zoo verre van 't *Strand* legt, maar om de kromte der wegen, waar doorſe ſomtyds de weg dubbeld moeten gaan: en dit willen, of konnen de *Swarten* niet verhelpen. Het *Dinkiraſe Landſchap* is zedert vyftien à ſeſtien jaren door desſelfs *Volks* dapperheyd, ſoodanig in *magt*, en vermogen, aangegroeyd, dat zy, daar ſe eerſt maar een hand vol *Volks* waren, en een kleyne *ſtreek Lands* beſloegen, het zoo ver hebben weten te brengen, datſe van een jegelyk wierden geëerd en ontzien, als zynde ten ſchrik van al de om

heen leggende *Landen*, uytgezonderd *Asianté* en *Akim*, welke noch al veel magtiger dan zy waren

Hebben een swaren rijkdom van Goud beseten.

De *Dinkirase* bezaten een swaren *Rijkdom* van *Goud*, niet zoo zeer van 't geene zy uyt haar eygen *Land* hadden gekreegen, als wel van den *Roof* uyt andere *Landen* gehaald, en van haar winst uyt den *Koophandel*: want dies tijds niemand van al de *Swarten* in't stuk van *handel* in't minste by haar te vergelyken waren; hier en boven hadden zy noch drie *Landschappen* onder haar geweld, waar dat eenig (dog echter niet veel) *Goud* werd gevonden, met namen, *Wassa*, *Encasse*, en 't *Juffer*, welke alle drie aan den andere grensen, en het laatst genoemde paald aan't *Commanyse Koningrijk*. Met het *Goud* van gezeyde *Landen*, dat van haar eygen en 't geen zy uyt het *Land* kreegen, verslagense voor een, twee of drie jaren, de geheele boven *Kust* van *Axim* af tot *Zacondé* toe, en dat gedurende den *Commanysen* *Oorlog*, dog wanneer wy met die van *Commany* in vrede leven, en de wegen voor de *Kooplieden* veylig zyn, zoo zullense om de verheyd van de weg het op de boven *Kust* niet begrypen, en niet verder komen als aan *Chama*, *Commany*, *Elmina* en *Cabocors*, ter welker tyd de boven *Kust* weynig *Goud* komt te ontfangen: want schoon 'er dog noch *Landen* tusschen beyde met *Goudmynen* voorzien, leggen, als *Eguira*, en *Adom*, ook een weynig in *Abocroe* en *Ancober*, soo kan het egter soo veel niet maken, dat 'er al de boven *Forten* door voorzien werden. Ik ben in 't jaar 1694. by de *Brandenburgers* geweest, die welke klaagden, dat se by wylen geen *twee Marken Gouds* in een geheele maand quamen te ontfangen, en zoo voeren wy in onse *Forten* mede, over al was het even slegt en doods.

Aan wat Plaatsen sy komen handelen.

Hebben uytgezonderd de Fetiches, goed Goud.

Het *Goud* dat ons door de *Dinkirase* wierd aangebragt, is zuyver en goed, uytgezonderd dat zy het te veel met *Fetiches* vermengen; een zeeker slag van alderhande gemaakt *Goud*, en daar onder eenige van een heel aardig *fatsoen*: dese *Fetiches* weten zy in *vormen* van swarte en geheele sware aarde te gieten, en 'er soodanige gedaante als haar goed dunkt, aan te geven; en dit gemaakte *Goud* is somtijds met een vierde en ook wel de helft, *Silver* of *Koper* vermengd, en bygevolge soo veel minder in waarde; en egter vallense ons met de zelve

Wat Fetiches zyn.

En hoe de zelve gemaakt.

langs

langs de geheele *Kuſt* moeyelyk, en is 't zaak, dat we deſelve weygeren te ontfangen, zoo zyn eenige *Swarten* wel ſoo onredelyk, datſe als dan het zuyvere en ongemengde *Goud* mede weer na haar nemen, zonder iets te beſteden, 't geen ons dwingd om 'er zomtyds al iet van *St. Anna* te laten onder loohen; men heeft ook wel *Fetiches* van goed *Berg-Goud* gegoten, dog de zelve komenſe heel zelden te beſteden, maar houden die om 'er zig zelven mede te *vercieren*, of ſoſe die noch al brengen, dat geſchiet of uyt nood, of ook wel om datſe vol van gemelte *ſwarte aarde* ſteeken, waar mede iemand, die van deſe ſtreken niet en weet, dapper kan bedrogen werden, want in plaats van *Goud* ontfangt hy veeltyds de helft aan *aarde*.

werden en vervalſt,

ook goede daar onder, dog vol aarde.

U E. kond uyt het vooren verhaalde de groote *magt* en *Rijkdom* der *Dinkiraſe* af meeten, dog voor weynige maanden is 'er ſoodanigen *omkeering* geſchiet, datſe tegenwoordig elendig en *verwoeſt* zyn. Het zal mynes dunkens, niet ondienſtig zyn ter neder te ſtellen, op hoedanige wijs dit magtige *Land* zoo ſwaaren *ramp* heeft ontfangen, en waar uyt haar geheel *verderf* is ontſtaan, alles maar uyt het verhaal van eenige *Negers*, dog die ik om het geene daar op gevolgd is, gehouden ben te geloven.

Dinkira was door ſijn *Rijkdom* en *Magt* van *Volk* ſodanig verhovaardigd, dat zy de *Swarten* van andere *Landen* min als niet waren agtende, maar bejegenden deſelve even of het maar *Slaven* van haar waren geweeſt, 't geen haar by alle zoo zeer gehaat maakte, dat een ieder haar uyterſte verderf met groot verlangen te gemoet zag; egter niemand had het hert om zig tegens *haar* aan te kanten, tot dat eyndelyk den *Aſianteſe Koning*, niet ver met zyn *Land* van het hare gelegen, van haar *Opperhoofd* beleedigd zynde, beſtond om 'er op een gevoelige wijs wraak van te nemen.

Hovaardy van de Dinkiraſe.

Aſianteſe Koning door haar Opperhooft beledigt.

De beledigíng beſtond eygentlyk hier in. De *Koning* of *Opperſte* van *Dinkira*, genaamt *Boſianté*, noch een *Jongman*, dog van wiens dapperheyd over de geheele *Kuſt* als met verwondering wierd geſproken, ſond op zeekere tijd eenige ſijner *Wyven*, om den *Aſianteſen Koning* ſijnent wegen te gaan begroeten: waar in deſelve ſoo een welgevallen nam, dat hy

En op wat wijs de belediging geſchiede.

dees *Vrouwlieden* heel minnelijk onthaalde. en met goede *Vereeringen* weder liet vertrekken, en om te toonen, dat hem dees *Besending* aangenaam was geweest, en het *Dinkiraſe Opperhoofd* gelyke *eer* willende aandoen, zoo zond hy na eenige tijd van s' gelyken eenige zyner *Wyven*, om den zelven te groeten, en verzekering te geven van de groote *agting* die hy voor zyn *Perzoon* had. Dees *Vrouwlieden* wierden in *Dinkira* niet minder onthaald, noch met *geſchenken* opgehoopt, en wel meer, als men zag, dat het *Dinkariſe Opperhoofd* ſijn onkuys oog op eene van de *Aſianteſe Wyven* liet vallen: dewelke *hy* gedreven door ſijn wulpſe en loſſe *min*, ook tot zyn *wil* misbruykte. De *Aſianteſe Koning* hier door in't groote *Gild* van *Acteon* ſtellende, en na zyn *luſt* wel geboed te hebben, liet hy deſelve nevens de andere weder na haar *Land*, en *Man* vertrekken; dog wanneer die dees *ſchendaad* te weeten quam, was hy 'er ſoodanig over *gebelgd*, dat hy het *Dinkiraſe Opperhoofd* deed weeten van niet te ſullen ruſten voor dat hy de ſchande, hem aangedaan, in des *Beledigers* bloed had afgewaſſen. Den zelven die nu wat beſadigder was, en wiſt met wien hy te doen had, wenſte wel dat zulks niet was voorgevallen, dog een gedaane zaak zynde, zogt hy den *Aſianteſe Koning* met eenige honderd *marken Gouds* ter neder te zetten; maar die wilde gantſchelyk daar na niet luyſteren, maar bereide zig tot een wakkeren *Oorlog*, om met een ſwaar *Leger* in 't *Dinkiraſe Land* te vallen, en terwijl hy niet genoeg voorſien was van *Bospolver*, en *Geweer*, zoo deed hy het zelve in een groote meenigte aan 't *Strand* opkoopen, en tot zig brengen; de *Dinkiraſe* waren ſot genoeg om hem daar in zelfs behulpſaam te zyn, en lieten zy zyn *Volk* onverhinderd met het gezeyde *goed* door haar *Land* trekken, niet tegenſtaande zy wel wiſten, dat het niet anders dan tot haar verderf zou dienen. Midlerwijl was het *Dinkiraas Opperhoofd* komen te ſterven, 't welk gedagten baarde, dat deſe *Oorlog* geen voortgang zou nemen, maar by gelegt werden. Maar of de overgebleve *Gezaghebbers* van *Dinkira* te hoogmoedig waren om den *Aſianteſe Koning*, *Zay*, tot de vreede te verzoeken, of ook wel dat *Zay* door de *Vyanden* van *Dinkira* wierd opgemaakt, altans hy bleef in zyn beſluyt, om *Dinkira* uyt te roeyen, volharden;

Dewelke ſig dis-wegens verſtoord dat hy voorneemd om 'er een ſware wraak over te nemen.

Dus ſig ten Oorlog toeruſt.

Waar in door de Dinkiraſe zelfs werd geholpen.

en

en zynde eyndelyk in dit lopende jaar klaar geraakt, soo quam hy met een verschrikkelyke *Magt* af; en wanneer hy met de *Dinkiraſe*, die hem wel gemoed afwagte, tot een treffen gekomen was, verſloeg hy deſelve ten eenemaal, na dat 'er bevorens in twee *Veldſlagen* (volgens 't zeggen der *Negers*) over de honderd duyſend *Menſchen* waren gebleeven, eenlyk zyn'er van *Akim*, die de Dinkiraſe te hulp waren gekomen, omtrent de dartig duyzend *geſneuveld*, behalven dat noch een groot *Caboceer* van *Akim* voor de *Slag* met al zyn *Volk* in de *Pan* is gehakt. Wat dunkt u, *Myn Heer?* Dit zyn andere *Slagen* als de *Koningjes* hier omtrent malkander leveren, welke met haar alle, al namenſe *kreupele* en *blinde* om haar te verſterken, zoo een *magt* niet by een zouden weeten te brengen. Om den *Buyt* door dees Slag gevallen by een te vergaderen, zouden de *Aſianteſe* vyftien dagen werk gehad hebben. (dog hier is, geloof ik, wat by gedaan) de buyt voor *Zay* alleen is, op eenige duyzend *marken Goud* geſchat, zelf door een van onſe *Blanken*, die in *Gezantſchap* na *Zay* geſonden is, en dewelke het menigmalen zoo gezien hebben. Deſen onſen *Afgezant* bevind zig tegenwoordig noch in het *Aſianteſe Leger*, en wijl hy laſt heeft om een nette aantekening te houden, van alles dat daar voorvald, en hem ontmoet, soo wenſte ik wel om daar een *Afſchrift* van te hebben, 'k en twyffele niet of men zou'er veel *zeldzaamheden* in vinden; dog dit uyt geſtelt tot op een ander tyd. Gemelten onſen afgeſant David van Nyendaal, is kort na myn vertrek weeder aan d'Elmina gekoomen, dog in ſoodanigen ſlegten ſtaat, dat hy na eenige weynige dagen is komen te overlyden, zyne meede gebragte en beſchreeve papieren wierden door een myner goede vrienden benadert, dog den zelve heeft het ongeluk gehad om in zyn herwaart komſt van de Franſe genomen te worden, welke die Papiere van weynig dienſt of nut zullen zyn, ik had aan den voornoemde Nyendaal een maniere van aanteekening, 't geen hem onderwegen zoude mogen ontmoeten meede gegeeven, gelyk ik hem in zyn togt na Rio de Benin meede had gedaan, het is in waarheyt jammerens waardig, dat wy het zelve moeten miſſen, want ik en twyfele niet of ons zoude zeer veel vreemdigheeden ontdekt zyn geworden, waar meede dit werk had konne ver-

Slaat de Dinkiraſe tweemaal, in welke Slagen over de honderd duyſend Man ſijn gebleven.

De Aſianteſe bekomen een ſwaren roof.

Een geheel verderf der Dinkiraſe.

vergroot en verciert worden, en wel te meer, om dat zoo lang de Kuſt bekend geweeſt is, ſoo een Reiſe van Enig Europiaan oyt ondernomen is, en zo ik geloove ook nooyt meer ondernomen zal worden; Hier legt nu geheele hoogheyd van *Dinkira* in de aſch, werdende de *Vlugtelingen* van de geen, die zy eerſt maar voor haar *Slaven* hielden, nu zelf tot *Slaven* gemaakt, en verkoft; wy en hebben van al het voorgevallene noch het regte beſcheyd, of zekerkerheyd niet, dog als my het zelve by vervolg aan de hand komt, zal 't UE. werden mede gedeeld.

't Acanniſte Landſchap welkers Inwoonders al van oude tyden af groote Handelaars ſijn geweeſt en ſchoon Goud door haar gebragt.

Naar het *Dinkiraſe Land* volgt dat van *Acanny*, dewelke van oude tyden af, en een reeks van jaren voor de *Dinkiraſe*, voor groote *Handelaars* zyn berugt geweeſt, komende hier met het *Aſianteſe* en *Akimſe Goud* ter *markt*, als ook met haar eygen, en 't *Goud*, dat zy bragten, was ſo zuyver en goed, dat noch huyden ten dage al het beſte *Goud*, van de *Negers Acanni Sita*, of *Acaniſte Goud*, werd genaamt. Sy waren gewoon om met de *Cabeſterraſe Volkeren* (een *Landſchap* tuſſchen haar en *Saboe* gelegen) te komen *Handelen* aan *Elmina*, *Cabocors*, *Mouré*, *Annamabo*, *Cormantijn*, en meer neerwaards heen tot het *Engelſe Dorp Simpa* toe; haar *Goud* was niet, als dat van *Dinkira*, met *Fetiches* vermengd, en derhalven ook veel deugdelyker; dog het waren moeijelyke *Draken* om mede om te gaan, niet ſoo rekkelyk of geleggelyk als de *Dinkiraſe*, willende het meeſt altoos na haar ſin hebben: maar in de laatſte drie jaren hebben wy over haar *Handel* niet te klagen gehad, vermits zy 'er in die niet veel in gedaan hebben; want zy, (ik weet de reden niet waarom) verſchil met *Dinkira* kregen, die haar zodanig hebben geſlagen, dat al haar *Grooten* en geen kleyn getal gemeene, dood, of gevangen bleven; en moeten zy, om zig van de *Dinkiraſe* ſlaverny vry te koopen, die haar op los-geld hadden geſteld, alles watſe in de weereld hadden, opbrengen; waar doorſe ten uyterſten *arm* en *onmagtig* ſijn geworden; dog wijl de *Dinkiraſe* nu meede ſijn verdelgd, en dat zy zig voor *Aſianté* hebben verklaard, ſoo kon het wel gebeuren datſe haaſt weder bequamen, en iets van haar oude *Luyſter* verkreegen.

Waren niet wel om mede om te gaan.

Werden door de Dinkiraſe verſlagen en verarmt.

Het *Akimſe Land* zullen wy aan *Acanny* laten volgen. Dit lee-

leeverd zoo meenigvuldig veel *Goud* uyt, als eenig *Land* waarvan wy tot nog toe eenige kennis hebben, 't is ook het *deugdelykſte* dat van deze *Kuſt* werd vervoerd, men kan het ligtelyk van ander *Goud* door zyn donkerheyd onderſcheyden, *Acra* trekt hier van tegenwoordig het meeſte, dies men daar ook niet anders als goed *Goud* heeft, zonder *Fetiches*, of *Kakeraas* van dezelve gekapt. Ik had menigmalen gehoord dat *Akim* by uytnementheyd groot in zijn begrip was, dies ik eens eenige van haar *Inwoonders* verzogt my te willen zeggen hoe veel dagreiſens haar *Land* wel lang was, dog zy zeiden het zelve van zoo een wyde uitgeſtrektheid te zijn, dat weinige *Akimmers* wiſten hoe verre het zig na de *Barbaryſe Kuſt Landwaards* in ſtrekte, 't geen, volgens haar zeggen, een ongelooffelyke lengte zoude zijn. Dit *Land*, voor zoo ver het aan ons bekend is, heeft voor deſen een *Koninglyke Regeering* gehad, dog zijn *Opvolger* noch *jong*, en van een quaden *aart*, heeft zig geen *meeſter* van het geheele *Land* konnen maken, maar moet zig met een gedeelte laaten vergenoegen: want de andere *Grooten*, welke vreesde dat hy al te *tyrannig* mogt *heerſchen*, hebben de *Regeering* mede aan haar genoomen, om deſen *Jongman* in den *toom* te houden, en dies moet men het tegenwoordig als een *Gemeene-beſt* aan te merken; 't geen voor die van *Acanny* en *Aquamboe* ook heel wel komt: want ſtond het onder een *Hoofd*, zoo zoudenſe tot haar eygen verzeekerheid, gelijkſe nu doen, geen verdeeldheid konnen aanregten, en dan warenſe binnen korten tijd vernietigt.

Akim heeft het meeſte en beſte Goud van geheele Kuſt.

Grootheid van 't Akimſe Land.

Is een Koninglyk geweeſt, dog in een Gemeenebeſt veranderd.

't Geen heel wel ſlaagt voor Acanny en Aquamboe.

De drie voornoemde *Landen* hebben wy altoos voor de *Goudrijkſte* aangezien, dog dat 'er zeekerlyk meer zijn, is onwederſprookelyk; *Aſianté* kan ons hier van tot een zeeker bewijs ſtrekken, want die nu maar t'zederd weynige jaaren bekend geworden zynde, bevinden wy rijker in *Goud* te zyn als *Dinkira*, mitsgaders nog een *Landſchap Ananſé* tuſſchen *Aſianté* en *Dinkira* in gelegen, en zoo zullen 'er buyten twijfel meer weezen, waar van wy noch onkundig zyn.

Nog meer Landen daar Goud werd gevonden.

't *Awineſe Landſchap* moeſt ik egter mede niet vergeeten. Dit meen ik is het al der eerſte van de *Goud-Kuſt*, en zeer verre boven *Axim* gelegen, van welke *Menſchen* wy in voorige tyden ook zeer veel *Goud* hebben ontfangen, 't geen mede heel goed

't Awineſe Land het eerſte op de Goud-Kuſt

goed en zuyver was, en de gemakkelykſte *Kooplieden* van allen, daar zeer wel meede was te *Handelen*, dog de *Dinkiraſe*, die over al den baas wilden ſpeelen, hebben dit *Volk* mede t'onder gebragt, zeederd welke tijd wy ook niet veel van haar *Goud* meer hebben gezien; de *Dinkiraſe* vonden in 't *Beoorlogen* van dit *Landſchap* een dappere tegenſtand; en zy haddender zeekerlijk onder geraakt, hadden die van *Awine* te zamen geſpannen, want de *Dinkiraſe* op een reys, tegens maar een *Awinees Opperhoofd*, te *Veld* komende, verlooren over de twee duyzend *man*, zonder dat'er een overbleef, om de *Dinkiraſe* van dees nederlaag kennis te geven; en waren dezelve alle met vergiftigde *Pylen*, waar mede de *Awineſe* zonderling wel wiſten om te gaan, *geveld*; hier na trokken de *Dinkiraſe* met een meerdere *magt* op, 't geen den overwinnende *Awinees* verſtaande, zond hy iemand van zijn *Volk* om onderſtand van zijn *Landsgenooten* te verzoeken; dog dezelve lagten hem uyt, en beſchuldigden hem van blodigheyd, met te zegge, dat hy alleen in ſtaat was de *Dinkiraſe* te ſtuyten, dog zoo hy in 't onderſpit raakte, dat het dan haar *beurd* mede zou zijn, om aan de man te komen; dies zy een voor een met de *Dinkiraſe* ſlaande, haar *Land* en *Volk* verlooren, by na op de zelve wyſe als de *Chineeſen* tegens de *Tartaars*; daarſe de *Dinkiraſe*, haddenſe zig willen vereenigen, anderſinds ligtelijk te rug hadden konnen dryven.

Zyn mede door de Dinkiraſe t'ondergebragt,

dog die egter groote tegenſtand vinden, en een ſwaar verlies lyden.

Als ik vooren gezegt heb, ſoo hebt U E. in deſe de *Landſtreeken*, van werwaards ons 't *Goud* werd gebragt; dies U E. zig daar meede kond vergenoegen, en mede met het weynige dat ik gezegt heb, waar, en hoe de zelve leggen. De *Negers* wetender ons geen net *denkbeeld* van te geven, en van ons komt 'er niemand zoo ver *Landwards* in, dieshalven, *Mijn Vriend*, zijt hier meede te vrede, en ziet wat ik U E. van het *Goud* zelfs zal opdiſſchen.

In *Europa* zijn 't geringſte getal niet van de *Menſchen*, welke gelooven dat de *Goudmynen* in ons geweld zijn, en dat wy de zelve, gelijk de *Spanjaards* in *Weſt-Indien*, door *Slaven* laten bearbeyden, en 'er het *Goud* voor ons uyt graven. Dit, zeg ik, wanen veele; dogh U E. weet wel beter en dat wy zelfs tot de *Mynen* geen toegang hebben, 'k en geloof ook niet eens:

Gedagten van eenige, als of de Goud-Mynen in ons geweld ſoude zyn, wederſproken.

eens: dat iemand van ons ooyt eenige van de zelve heeft gezien, en ook niet zonder reden: want de *Swarten* die dit als een *Heiligdom* aanmerken, zullen alle middelen aanwenden om 'er andere uyt te houden. Het *Goud* werd op driederley *Plaatſen* gevonden, als eerſtelyk, en 't geen wel 't voornaamſte is, in, of tuſſchen 't *Gebergte*, waar dat de *Negers*, alſe gewaar werden dat 'er *Goud* is, diepe kuylen graven, met de *aarde* daar uyt komende levenſe, als ik aanſtonds zal zeggen.

Op wat plaatzen het Goud gevonden word.

Eerſtelyk.

De tweede *Plaats* is aan, in, en omtrent eenige *Rivieren*, en *Water-vallen*; waar dat men een groote of ſterke afſpoeling van *aarde* heeft, 't geen door 't *water* of van de *Bergen*, of andere hooge plaatſen, werd afgedreeven, en daar door het *Goud* mede ſleept.

Tweede.

't Derde is aan de *Zeekant*, waar dat men gelyk aan *Elmina*, en *Axim*, kleyne ſpruytjes heeft daar het *Goud* even als aan de *Rivieren* van hooge plaatſen naar toe zakt; hier ziet men, wanneer het s'nagts ſtark heeft geregend, honderde van *Swartinnen*, dewelke of geheel naakt zijn, of maar een kleyn *Lapje* aan hebben, om dat geene te dekken dat haar de eerbaarheid gebied. Een ieder van haar is voorſien met een groot en kleyne *Bak*, welke eerſte zy vol *Aarde* en *Sand* ſcheppen, 't geen geen dan zoo lang t'elkens met vars water werd geroerd, en omgeſpoeld, tot 'er al de *Aarde* uyt is, en by aldien 'er eenig *Goud* onder is, het zelve blijft door zyn ſwaarte, onder op de grond van de *Bak* leggen: waar uyt zy het in 't voorzeyde kleyne *Bakje* over gieten, en als dan weder aan het *ſpoelen* gaan, blyvende gemeenlijk tot omtrent de *middag* daar in bezig, wanneer eenige vijf of ſes *ſtuyvers*, ook wel meer en minder aan *Goud* hebben gevonden; dog zomtijds gebeurd het wel, datze *ſtukjes* van twee, drie, en vier *gulden* vinden, dog dat is wat zeldzaams, maar niet datze den geheelen dag om *ſonſt* hebben geſpoeld. De *aarde* in 't *Land* uyt kuylen gegraven, ook dat van de *Rivieren* werd op voren verhaalde wijs door *water* weg gedreven, zonder dat zy het op een andere wijs weten te klaren.

En derde.

Hoedanig gezuyverd.

Ea hoe weynig de Swartinnen zomtyds op een geheelen dag maar vinden.

Het *Goud* dat dus gegraven, of gevonden word, is maar van tweederhande *geſtalte*, het eene dat men hier *Stof*-*Goud*

Gedaante of geſtalte van 't Goud.

noemt, en byna zo fijn als *meel* is, is het alderbeſte; en in *Europa* het meeſte waardig; het twede beſtaat uyt *ſtukjes* van verſcheide groote, eenige qualijk een *oertje*, en andere weder twee of drie honderd *gulden* zwaar wegende; doch van het laatſte ſlag ziet men 'er heel weinig, alhoewel ons de *Negers* willen verzekeren, dat men 'er in 't *Land* van een en twee duyzend *guldens* heeft; deze *ſtukjes* noemt men *Berg Goud*, 't geen als 't gemolten is, vetter en beter *toets* heeft, als het *Stof-Goud*; doch de meenigvuldige *ſteentjes* die 'er altoos aan vaſt blijven, veroorzaken groot verlies in 't ſmelten, en daarom houd men ook meerder van 't *Stof-Goud*. Dit is nu voor zo ver het zuyveren en goede betreft. Het gemengde en valſche ſtaat ons nu ook eens te bezien. Het eerſte zijn de met *Zilver* en *Koper* vermengde *Fetiches*, waar van ik hier voren geſproken heb; deze *Fetiches* werden door de *Swarten* tot kleine *ſtukjes* gekapt, ter waarde, als men het wat nauw wilde uytrekenen, van een, twee, en drie duyten. Het ſpreekwoord zegt wel, dat men niet veel *Gouds* voor een *oertje* kan kopen, doch hier kan men der evenwel mede te markt gaan, en 'er zijn benodigdheid, 't zy *Brood*, of *Fruyt*, voor krijgen, en de waarde van dees kleine *ſtukjes*, weten de *Swartinnen* zo net op 't gezigt, datzer nooit in zullen feilen, zy tellenſe zonder te *weegen* malkander toe, als wy hier 't gemunt geld, men noemd die *ſtukjes* alhier *Kakeraas*, eene benaming die van de *Swarten* her komd, en iets gerings of van kleine waarde betekend; gelijk dit *Goud* in zich zelven ook van ſlechte deugd, en geringe waarde is, zullende zommige niet boven de twintig *gulden* de *Onçe* by ons in *Holland* waard zijn; en doch gaat het over de geheele *Kuſt* meeſt in zwang. Onze *Bezetting* werd 'er haar *Koſt-geld* mede betaald, en die konnen 'er alderhande *Eetwaren* van de *Negers* voor kopen, dewelke het onder ander *Goud* vermengen, tot ons brengen, als wanneer wy het door onze *Dienaars* doen uytzoeken, en wederom uytgeven, zo dat dit *Goud* als de *wandelende Ducaat is*, gaande, en komende, zonder dat het ooyt verminderd, niet tegenſtaande de *Engelſche*, *Franſe*, *Portugeeſe*, en zelfs *Wy*, jaarlijks een goede menigte daar van na *Europa* zenden; doch wijl de *Swarten* raſſer ander maken, als wy het weg zenden, zo zal het 'er wel eeuwig blijven.

't Gemengde.

Hoe genaamt, en wat het betekend,

gaat meeſt in zwang.

Om

Om valsch *Goud* te maken daar op verstaan zig de *Swarten* mede meesterlijk, zy konnen het *Stof-Goud* en de *Berg stukjes* zo fraay na bootsen, dat 'er niet weynig malen *Menschen* mede bedrogen zijn, die zig lieten voorstaan goede kennis van *Goud* te hebben; zommige *stukjes* werden van haar gegoten datze rondom ter dikte van een *mes* heel goed *Goud* hebben, en van zijnze niet anders als *Koper* en zommige ook maar *Yzer*, doch dit is een nieuwe vinding van haar, en noch niet lang bekend geweest, maar 't gemeene *valsch Berg-Goud* is *Zilver*, *Koper*, en weinig *Goud* onder een, 't geen zeer hoog gecouleurd is, waar mede zy de onkundige ligtelijk konnen bedriegen: want als die een pond *Goud* of twee zullen ontfangen, waar in verscheide *stukjes* zijn, zo konnenze dezelve niet wel alle op de *toets* brengen; zelfs denkenzer niet eens op, om dat het zo fraay voor 't oog is; noch een andet slag 't geen mede na *Berg-Goud* gelijkt, is niet anders dan zeker *stof* van gesmolte *Couraal*, 't geen zy zo aardig weten te *koken*, *gieten*, en *couleuren*, dat 'er ter wereld geen onderscheid in te zien is, als in de zwaarte; van het zelve makense ook *Stof-Goud*, doch meest van geveild *Koper*, datze mede een goede *couleur* weten te geven, doch al het *valsche gecouleurde Goud* verliest binnen een maand of twee ten eenemaal zijn *glans*, als wanneer men ten eersten bespeurd, dat het *vals* is, doch met de *stukjes* die met *Goud* zijn overtogen, gaat het zo niet: want die blijven altoos zonder verandering, en daarom zo veel te gevaarlijker.

't Valse Goud, waar van gemaakt.

't Bedrog in 't Goud.

Indien U E. begeerig zijt te weten, hoemen zig voor het *Valsche-Goud* zal konnen wachten, of het U E. t'avond of morgen te pas mogt komen ('t geen den *Heemel* echter verhoede) zo gelieft het volgende in acht te nemen, en eerstelijk van de grote *stukjes*, als men in twijffel is, of dezelve *vals* of *fijn* zijn, zo heeft men ze maar met een *mes* midden door te kappen, als wanneer het zich aanstonds zal ontdekken, de kleine *stukjes* die mede na *Berg-Goud* gelijken moet men op een *steen* leggen en 'er met een *hamer* opslaan, zo dezelve van *Couraal stof* gemaakt zijn, zo zullense verbrijzelen, en geeft een vaste *proef*, doch dit uytstaande, al mede met het *mes* 'er agter: Maar omtrent het *valse Stof-Goud* en van de alderkleinste *stukjes* kan men voorzeide *proef* niet te werk stellen, doch heeft

Hoe men 't zelve zal mogen kennen.

men buyten dat een goed middel om het *valſe* van het *fijne* te onderſcheiden, met ſimpelijk maar een *Koper Blaas-bekken* te nemen, waar mede wy het *ſtof* uyt het *Goud* blaſen, wanneer het vermoede *Goud* hier in legt, en men 't omhutſt even of men *wand*, en 'er als dan ſterk op blaasd, zo zal het *valſe Goud* aanſtonds het *Bekken* uytvliegen, en het *goede* daar in blijven, mits het zich door zijn ſwaarte niet licht laat weg blaſen, met dit drie à vier malen over te doen, zal men het *goede* zeer gemakkelijk van het *quade* konnen ſcheiden.

Het komt ons hier geheel belaggelijk voor, dat meeſt alle *nieuwelingen*, voornamentlijk *Zeevarende Perzoonen*, altoos *Sterkwater* met zich voeren, om het *Goud* te *beproeven*; maar by aldien zoodanige *menſchen* maar dachten op het gemeene ſpreekwoord, als dat 'er geen *Goud* zonder ſchuym, dats te zeggen, *onreynigheid* is; zy zouden deze ſwakke *Proef* haaſt laten varen, en om niet bedrogen te worden, zich opgezeide wijs laten onderrichten.

't Goud hier te Kuſt met ſterk-water te beproeven, word niet goed geoordeelt.

Het *kenteeken* waar aan zy menen te zien, of het *Goud vals* of *goed* is, beſtaat hier in, dat zy het in een *aarde Kopje* of *Glas* ſmyten, en 'er als dan *Sterkwater* opgieten, zoo wanneer het nu *vals* is, zo zal het *water* aan 't koken gaan, en *groen* werden, als mede 't *valſe Goud*. Arme wetenſchap waaragtig! Laten die *Menſchen* by voorbeeld eens veertig *gulden* nemen, en dat 'er een zevende agtſte of tiende deel *vals Goud* onder is, of het 'er met *Sterkwater* op te gieten niet dezelfde werking zal doen, (ſchoon zo ſterk niet) dan of het altemaal *vals* wa; zo dat deze *Proef* immers niet vaſt gaat, en te meer, wijl het daar als ter vlugs zonder tijd te verſpillen, moet geſchieden; en zal men derhalven om een agt of tiende deel *vals Goud* al het goede laten gaan, dat zy verre: want in waarheid, *Myn Heer*, ten is 'er tegenwoordig de tijd niet na, veel liever dan met de *Blaas-Bekkens* gearbeid, en 't grove met de hand of vingers uyt gezocht, en zo zal men zuyver *Goud* krijgen, en dat zonder de moeyte te doen, van het eerſte door *Sterkwater* nat, en daar na weder droog te maken, 't geen de *Swarten*, zoze goed *Goud* hebben, ook zeer zober gevalt.

Het *Goud* met alles dat 'er omtrent aan te merken is, heb ik UE. vertoond, nu dienen wy ook wel iets van het *Gewigt* te

zeg-

zeggen, beſtaande in het volgende, als *Ponden*, *Marken*, *Onçen*, en *Engelſe*; in *Europa* heeft men twintig *Engels* in een *Onçe*, doch hier maar zeſtien, ook rekend men *Peſos* zijnde vier *Engels*, en *Bendos* bedragende twee *Onçen*, vier *Bendos* een *Mark*, en twee *Mark* een *Pond Goud*, beloopt een *Pond Goud* na de gemeene waarde, ruym zes honderd en zeſtig *gulden*. Dog hier is zomtijds eenig onderſcheyd, eens deels dat het eene *Goud* meerder waardig is, als 't ander, en ten anderen ook dat het *Goud* in *Europa* daald en klimt; maar goed *Goud* rekenen wy altoos hier drie *Mark* voor duyſend *gulden*, en zoo vervolgens het andere *Gewigt* na even gelykheid. Boven 't voorzeyde *Gewigt*, heeft men hier ook noch een ander ſlag om alderhande kleynigheden mede te betalen, beſtaande in zeker ſlag van *Boontjes*, de kleynſte zyn *Rood* met ſwarte *Spikkeltjes*, genaamt *Dambas*, waar van de vier-en-twintig een *Eegels Goud* doen, en alſoo ieder ruym twee *ſtuyvers*, de tweede zyn net eens zoo ſwaar, en *wit* met ſwarte *Spikkels*, of ook wel geheel *ſwart*, werden *Tacoes* genaamt, en doen wat meer als vier *ſtuyvers*: maar dit is van de gemeene *Tacoes* en *Dambaas* te verſtaan, anders vind men noch Boeren-Gewicht, waar van een *Tacoe* zomtijds een halve, of ook wel een geheele *gulden* bedraagt, maar die konnen onder het vaſte *Gewigt* niet gerekend werden, mits een iegelijk dezelve na zijn eigen zin neemt, met voornemen om 'er de *Menſchen* mede te bedriegen. Eenige hebben gemeend als dat de *Negers* niet als *Gewigt* van *hout* beſtgden, doch dat is verre mis, zy hebben alle, door haar *gegoten*, *Kooper-* of *Tin-Gewigt*, en ſchoonſe het zelve anders, als wy, hebben verdeeld, zoo komt de reekening dog op een uyt.

Goud gewigt.

en waarde in Silver.

Nog ander-ſlag van kleyn gewigt.

Met het beſchryven van 't *Gewigt*, hebben wy noch iets vergeeten van het *Goud*. U E. hebt gezien hoedanig het *gegraven*, of *gevonden* werd, ik wil een iegelijk nu te bedenken geven, voornamentlijk de geene die kennis van het *Berg-werk* hebben, of hier niet veel *Minerale-aarde*, en *ſteen* verlooren gaat, waar uyt men door de *Schey-konſt Goud* zou konnen trekken? En niet alleen dat, maar ik beelde my ook vaſtelyk in, dat 'er veel zuyver *Goud* blijft leggen: want de *Swarte* graven maar dommelijk weg zonder eenige kennis, of agt te geeven, om.

Overdenking of de Europianen geen meerder Goud uyt de Mynen zouden konnen halen.

om de *Aderen*, die men zegt in de *Mynen* te zijn, na te spooren; dies ik ook niet en twijffel, by aldien dit *Land* de *Europeërs* in eygendom toe behoorde, zy zouden uyt het zelve meerdere *Schatten*, als de *Swarten*, weeten te halen. Dog 't en is niet waarschynelijk dat wy zoo veel vryheid ooyt zullen verkrygen; dieshalven mogen wy ons belyden met het op den ouden voet *meester* te worden; 't geen wel aangelegt, en by een goede *bestiering* al van eenig gewigt kan zijn. Ik en wens 'er U E. geen gering gedeelte van toe, of ten minsten *Silver* in de plaats, en my daar en boven noch een reex van jaren te mogen volharden, in de hoedanigheid van, &c.

Dog zullen daar toe vermoedelyk noyt vryheyd erlangen.

Eynde van den Sesden Brief.

SEVENDE BRIEF.

Waar in eerst een overslag werd gemaakt, hoe veel *Goud'er* jaarlyks wel uyt het *Land* komt, waar het zelve *vervaard*, en *verdeelinge* van dien, *Handel* met de *Swarte Kooplieden*, wat *Bediendens* van ons over den *Handel* zyn gesteld, en de *Namen* der verdere *Bediendens*, mitsgaders een generale *Lyst* van alle: en laatstelyk werd tot slot van dees *Brief*, de *Regeering* van de *Kust* en de *Raads-Vergadering* beschreeven.

MYN HEER,

MYnen laatsten aan U E. handelde van de *Landschappen*, van werwaards het *Goud* op het *Strand* werd gebragt, hoe het *Goud* werd *Gegraven*, des zelfs *Gestalte*, 't *valsche Goud*, en zoo voort. Als we nu op dien voet voortgaan, te weeten, om noch meer melding van het *Goud* te doen; en gezegt hebbende van werwaards het komt, zoo diendewe met eenen ook wel te toonen, waar dat het *vervaard*, en hoe veel *Goud* gezeyde *Landen* jaarlyks wel op *Strand* brengen: waar op ik onbeschroomt,

Overslag van 't Goud gemaakt, hoe veel 'er jaarlyks wel aan 't Strand werd gebragt.

beſchroomt, en voor vaſt derf ſtellen, datſe jaarlyks niet alleen konnen *leveren*, maar het in *Vredens-tyde* ook zeekerlyk doen, een *somma* van *ſeven duyzend Marken Goud*. Dit is een goede *ſom*, dog die weynig *zooden* aan den *Dijk* zet, aangemerkt het onder zoo veele werd verdeeld, zoo dat 'er een iegelyk wat heeft, de geheele *ſom* weg is. De *verdeeling* zou na de kennis, die ik 'er van heb, aldus konnen geſchieden. Namentlyk voor de en de verdeelingen van dien.

	Marken
Weſt-Indiſche Maatſchappy, jaarlyks	1500
Voor de Maatſchappy der Engelſe	1200
	2700

Dog dan gaat het beyde *Maatſchappyen* al heel voorſpoedig, want ik vermeene wel te weeten, dat haar E D. t'zederd eenige jaren niet veel meer, of veelligt maar omtrent de helft, hebben gehad.

De *Zeuwſe Enterloopers* of *Lorrendrayers*, ſleepen jaarlyks niet minder weg, als onſe *Maatſchappy*, namentlyk

	1500
De *Engelſe Enterlopers*, ook ruym	1000

Dog deſe hebben in de twee of drie laatſte *jaren*, overmits haar ſtarke *Vaard*, wel tweemaal zoo veel ontfangen.

De *Brandenburgers* en *Deenen*, wel te verſtaan in *Vredens-tijd*, ſamen omtrent	1000
De *Portugeeſe* en *Franſe* te ſamen op het alderminſte omtrent	800
Samen Marken	7000

Ik Seg van de laatſte op het alderminſte agt honderd *Mark*, 't geen ook waarlyk zoo is, want gemerkt de *Portugeeſe* hier ter *Kuſt* komen, in naam, en onder ſchijn, van haar *Americaanſe Waren*, beſtaande in *Braſiliaanſe Tabak*, en *Brandewijn*, of *Room* van *Suyker* geſtookt, te verkoopen; zoo zynſe dog daar en boven met zoo wel gewilde *Koopmanſchappen* voorſien, als

de

de *Lorrendrayers* zelfs, en wat wonder, wijl zy dezelve in *Holland* gaan inkopen, daar haar *Volk* aan nemen, de *Scheepen* uyt reeden, en om kort te gaan, zomtijds van *Hollandze Kooplieden* werden uytgeruſt, waar in de *Joden* geen kleyn aandeel hebben, dewelke ook lichtelijk een *Portugeeſe Konings Pas* weten te bekomen, waar door dezelve als ze hier ter *Kuſt* komen voor goede en oprechte *Portugeeſen* doorgaan. Wat hartzeer dit voor een welmeenend *Dienaar* van onze *Maatſchappy* is, moogt UE. afmeeten, dat zoo wanneer een *Koopman* op een onzer *Forten* gebiedende, zeker narigt heeft als dat 'er eenige *Swarte Kooplieden* met een goed gedeelte *Goud* uyt het *Land* zijn gekomen, met wil, om het zelve by ons te beſteden, en dat ondertuſſchen zo een *Portugees*, of *Lorrendrayer* komt, dewelke door het goed koop geven zijner *Koopmanſchappen*, al dit *Goud*, of het grootſte gedeelte van dien, na zig ſleept, en *Wy* midlerwijl met onze *Goederen* even of 'er de *Peſt* in was, blijven zitten. Dit is mijn *zelven* tot mijn leetwezen meer dan eenmaal voorgekomen, dies ik hier omtrent niet zonder eigen ondervindingen ſpreeke.

Portugeeſe volkomen Lorrendrayers.

Ik heb zo ruuwelijk een overſlag van 't *Goud* gemaakt, 't geen met de gedagten der *kundige* wel zal over een komen; dog andere zig des niet verſtaande, en die hier in een ſlegten tijd zijn geweeſt, zullen het niet wel konnen begrijpen, maar denken, dat ik te ruym ga, en dienvolgens een quade *rekening* make. Doch, als my zodanige voorkomen, die zal ik *vriendelijk* verzoeken van het te willen *verbeeteren*; tot noch toe is zulks van *niemand* by der hand genomen, en om U E. te voldoen heb ik het hier ter neder geſteld, zo als ik vermeene met de waarheid beſt over een te komen.

Na onze gedachten dan, zou den *aan-* en *afvoer* van 't *Goud* bedragen, ruym *drie-en-twintig Tonne Schats*, de *drie Mark* tegens *duyzend Florynen* gerekend. 'k Zeg nochmaals, dit moet men van een gelukkige *tyd* verſtaan, wanneer al de *Paſſen* open zyn, en de *Kooplieden* onverhinderd de wegen konnen gebruyken. Want in tijden van *Oorlog*, en dat de *Negers* oneenig zyn onder den ander, zo geloof ik niet dat 'er de helft van het genoemde *Goud* werd afgebragt; waar van de *Lorrendrayers* haar deel zonderling wel weten te krygen. En geſteld, dat onze

De geſtelde Som, van 't Goud te verſtaan in een vredige tyd.

Maat-

Maatſchappy een vyfde van't geheel krijgt, zoo kan dat zelve *haar Edele* in een *ſlegten-tijd* niet veel helpen, maar moeten 'er van *haar Edele* winſten, dieſe van andere *Kuſten* genieten, een gedeelte by in ſchieten. Dies ik hope, dat'er eerlang een *middel* zal werden uytgevonden, waar door onſen *Handel* alhier met meerder geluk, en tot nadeel van de *Lorrendrayers*, zal konnen gedreeven werden; 't geen, mijns dunkens, geen ſware zaak zal zijn, en zal maar beſtaan om hier ter *Kuſt* een bequame *Regeering* te ſtellen, en in *Holland* zorge te dragen, dat 'er geen andere dan wel gewilde *Koopmanſchappen*, na herwaads worden gezonden. Verwagt niet, *Mijn Heer*, dat ik U E. een ontleding van onſen *Handel* zal doen, namentlijk, hoe den zelve beſtaa, ten wat *ſlag* van Koopmanſchappen hier altoos gewild zyn, en de *hoedanigheid* der zelver, noch ook wat *zoort* reeds tot een inſtal zyn gekomen; hier van een verklaring te geven, zou gantſchelyk het werk van een *Getrouw Dienaar* niet zyn, behalven noch, dat dees *Brief* door het een of ander ongeluk in handen van de *Reeders* der *Lorrendrayers* zou konnen vallen, die 'er haar voordeel wonder wel mede zouden weten te doen, en zy *lieden* beſteelen van nu af genoeg het regt, dat den *Staat* boven andere, om deſe *Kuſt* te behandelen, aan de *Weſt-Indiſche Maatſchappy* heeft gegeven; zonder dat wy, of iemand van ons, oorzaak behoeven te zyn, datſe meerder opening van dees *Kuſts* gelegentheid krygen. Dieshalven laate U E. het zig genoeg zyn met het gezeyde te weeten, en noch, dat tot een generalen *Handel* op deſe *Kuſt* wel anderhalf honderd 'er hande ſlag van *Koopmanſchappen* benodigd zyn.

In mynen *derden Brief* hebt U E. gezien, dat het *Kaſteel St. George Elmina* de *Hoofd-plaats* van deſe *Kuſt* is, ook dat hier den *Generaal*, *Opper-Koopman*, *Fiſcaal*, en de *Voornaamſte* haar verblyf hebben. Voor dit *Kaſteel* is het ook, dat alle onſe *Scheepen*, die uyt *Europa* komen, het *Anker* in de grond werpen, en haar *Koopmanſchappen loſſen*, om welke te bergen wy zeer veel en ſchoone *Pakhuyſen* in het *Kaſteel* hebben; uyt dit *Pakhuys*, dat ter verantwoording van den Opper-Koopman ſtaat, en zomtijds een aanmerkelyke *ſom* waardig is, werden alle onſe *Buyten-Plaatſen* voorzien van zoodanige

Koopmanschappen als zy komen te ontbieden. UE. en moet zig niet verbeelden, als dat wy van ons goed een *Markt* aan regten, of elders buyten onse *Forten* te verkoopen zenden; gantschelyk niet, de *Negers* komen dagelyks met haar *Goud* by ons in 't *Kasteel* of *Fort*, alwaar het zelve eerst *gewogen* en *gezuyverd* werd, eer zy 'er *goed* voor krygen, gaande geen *Koopmanschappen* uyt onse *Pakhuysen*, voor de zelve gekogt, en betaald zyn, ten ware een *Koopman* de zelve wilde uytborgen, 't geen voor zyn eygen *Rekening* is, en niet voor onze *Maatschappy*, welke daar door niet mag benadeeld werden, noch in *Rekening* gebragt de vereeringen aan de *Swarte Kooplieden* gedaan: dog daar om hebben *Myn Heeren* de *Bewindhebberen* ook aan de *Kooplieden*, welke over den *Handel* gesteld zyn, een zeeker voordeel van al het geene zy komen te *Verhandelen*, toegelegt: waar van ze niet alleen eenige *Vereeringe* aan de *Swarten* konnen geven, maar jaarlyks noch een goed *stuyvertje* over behouden, om haar daar door in de *dienst* der *Maatschappy* des te williger te maken. Om het goed dat de *Swarten* by ons hebben gekogt *Landwaards* in te voeren, hebben *zy lieden* het gemak niet van *Wagens*, *Paarden*, of eenige andere *Lastdragende Beesten*, maar het zelve moet altemaal van *Menschen* gedragen worden. En gebuerd het, dat ze wat veel *Yser*, *Koper* of *Tin* hebben *ingehandeld*, zoo hebbense tot een duysend *gulden* of drie, een anderhalf honderd *Menschen* van noden; dog of die met een dag of agt, zomtyds met deze sware last *Landwaards* in te brengen haar bekomst niet konnen krygen, wil ik UE. te bedenken geven voornamentlyk alese van die elendige *Weegen* ontmoeten, of over het *Gebergte* klimmen: in waarheid. winnen zy 'er iets aan, zoo verdienen zy het ook heel wel, dog de geene, die by ons uyt het *Land* komen om te *Handelen*, zyn voor 't meerendeel *Slaven*, door hare *Meesters*, voor wiense dees togt doen, uytgezonden. Een van hun alle, waar op den *Meester* zig 't best verlaten mag, en die reeds preuve van zyn trouw heeft gegeven, steld hy, tot *Hoofd* van dees *Caravane*. Deesen by ons komende, word van ons niet als een *Slaaf*, maar als een groot *Koopman* aangemerkt; dewelken wy op alderhande wyse t'onswaards zoeken te verpligten, vermits ons niet onbekend is,

Op wat wyze het Goed verkoft word.

Slaven voor groteKoopliden aangemerkt.

is, dat zoo een, die zeer wel by zyn *Meester* staat, kan gaan *Handelen* op wat *Plaatsen* het hem gevald, 't zy by de *Engelse*, *Deenen*, *Brandenburgers*, of by *Ons*, waarom wy soodanig een zoo veel, en by na meerder vieren, als zyn *Meester* zelf.

Gy hebt gehoord van wien den *Handel* onder de *Swarten* gedreeven werd, laten wy nu ook eens bezien, wat *Bediendens* van onze kant daar over zyn gesteld, en hoe veel trappen van verhoging wy hier ter *Kust* hebben. Dese *Stoffe* zal U E. niet onaangenaam konnen zyn, vermits U E. daar uyt zult zien, wat bedieninge U E. zyn *Neef*, als hy zig wel draagd, by vervolg van tyd noch zal konnen bekleeden.

Soldaten in vorige tyden tot Assistenten gevorderd.

Eerstelyk heeft men hier de *Soldaten* met haar *Bevelhebbers*, Voor desen wierden de beqnaamste hier uyt gekosen om de *Maatschappy* in de hoedanigheid van *Assistenten* te dienen, 't zy tot de *Pen*, of in de *Koophandel*: hier door hebben eenige, en daar onder eene die U E., noch my niet vreemd is, gelegentheid gekregen om zig gelukkig te maken, en by na tot de hoogste *Bediening* op te klimmen. Dog t'zederd tien of elf jaren heeft zulks niet meer mogen geschieden: want vermits *Mijn Heeren* van de *Maatschappy*, zagen dat niet alleen bequaame, maar ook onbequame en *Dronkaards* tot die waardigheid wierden gevorderd, zo hebben zy verboden, datmen voortaan geen *Soldaten* meer tot *Assistenten* zou hebben te vorderen, maar wel tot *Korporaals*, *Sergianten* en verdere *Bevelhebbers* onder haar, en aan die van den *Treyn* of *Handwerks-Volk*, zoodanige verbeteringe, als onder de zelve komt voor te vallen: en het *Scheeps-* of *Boots-Volk*, ter *Zee*, en op haar *Scheepen*; dog een *Assistent* kan door langheyd van tijd het opperste *Gezag* van de geheele *Kust* in handen krijgen.

Dog nu verboden.

De Assistents plaats is de geringste.

De bediening van *Assistent* is de laagste in rang, zo onder de *Messieurs van de Pen*, als der *Koopmanschappen* met een maandelijks *Tractement* van *zestien gulden* en *agt Rixdaalders* aan *Kostgeld* daar en boven. Derzelver eerste verhooging is tot *Onder-Kommies* met *vier-en-twintig gulden*, by, of door deze *Onder-Kommisen*, of anders *Onder-Koeplieden* gezegt, werd het meeste *Goud* voor onze *Maatschappy* ontfangen: waar van zy *Rekening* moeten doen aan den *Koopman*, of ook wel *Opper-Koop-*

Onder-Commisen.

Koopman, de geen die te dier *Plaats* het *Hoofd* van den *Handel* is, en dezelve weder aan de *Maatschappy*, dog waar van de *generale Boeken* aan *d'Elmina* worden gehouden. Aan *Elmina* bevind zig ook noch een *Magazijn-Meester*, dewelke alle natte *Waren*, als *Wijn*, *Bier* en *Brandewijn*, nevens alderhande *Mondkost* van *Spek*, *Vlees*, *Erweten*, *Boonen*, *Gort*, *&c.* onder zyn bewaring, en te verkoopen heeft. Soo wanneer een Opper-Koopman of ook een *Koopman* bemerkt, dat zyn *Onder-Kommies*, of *Magasijn-Meester*, wat losjes leeft, zoo is het sijn beurd om wel op te passen: want al wat de zoodanige door sijn ligt leeven deur brengt, en aan de Maatschappy te kort komt, moet den *Koopman* opleggen en betalen. 't En is noch geen vier jaren verleden, dat ons hier van een levendig voorbeeld is nagelaten, en dat een myner *Confraters*, by U E. niet onbekend, in soo een geval tusschen de seven en agt duysend *guldens*, en waar voor hy niets genoten had, heeft moeten betalen; dies een *Koopman*, die zoodanige *Missieurs* onder zig heeft, de wagt aanbevolen is, of hy kan binnen korten tyd ten eenemaal werden bedurven. 't Is wel waar, hy behoud zyn regt op den *Deurbrenger*; dog wat kan hem dat geven, alse geen *geld* of *goed* in *Europa* hebben leggen, 't geen zeer zelden gebeurd: want ik en geloof niet dat de geene, dewelke middelen genoeg hebben om in *Holland* te konnen bestaan, dat dezelve in zoo een *Land* als dit is, zouden willen komen, en dat zulke *Messieurs* vrienden in *Europa* zouden hebben om voor haar te betalen, is om redenen als vooren, mede niet bedenkelyk; 't eenigste dat zoo een bedrogen *Koopman* dan noch over blyft, is, om den *Deurbrenger* aan het *Geregt* aan te geven, en den zelve met zyn *Huyt* te laten betalen, 't geen hy aan het *Goud* te kort komt; dog daar mede heeft hy zyn verlies niet weder, dieshalven niet beter dan, als gezegt, wat nauw agt op het leven van zoodanige ligte *Quanten* te geven, en't zelve in den beginne te stuyten.

Doen verantwoording aan haar Koopman, dewelke voor de zelve moet instaan, en somtijds tot syn grote schade.

Een voorbeeld daar van.

Uyt de voorschreeve *Onder-Kommisen*, werden de oudste in dienst, of de bequaamste gekooren, om voor *Kommisen* ofte *Koopluyden* op onse buyte *Forten* te leggen, aldaar 't *Bevel* te hebben, en den *Handel* waar te nemen. Haar *Maandgeld* bedraagt *ses-en-dartig gulden*, nevens *vier Rijxdaalders* om *een*

Kommisen zyn 't Hoofd van den Handel en van onse buyte Forten.

Die-

Dienaar of *twee* te houden, mitsgaders *agt Rijxdaalders* voor *Koſtgeld*, daar en boven hebbenſe noch een vaſt voordeel van den *Handel*, zoo als ik hier vooren heb gezegt.

De oudſte en ervarenſte van de voorzeyde *Koopluyden*, werden by 't open komen van een *Opper-Kommis* plaats aan *Mouré*, of *Cormantyn*, tot het zelve gevorderd, en haar *Gage* werd verhoogd tot *taggentig guldens*. Wel te verſtaan, als zy hier van den *Raad* daar toe gekoren zijnde, door de *Heeren Bewindhebbers* werde beveſtigd; want de ſchikkinge van dees voorname *Plaatzen*, gemelte *Heeren Bewindhebbers* niet zonder groote oorzaak aan haar hebben behouden, zo ook de naaſte *Plaats* daar aan, te weten die van *Opper-Koopman* aan *Elmina* of de *tweede Perſoon* van de *Kuſt*, met een *beſolding* van *honderd guldens* s'maands. Deſe laatſte *Plaatſen*, waar van de *Beſitters* het eygen voordeel van den *Handel* als andere *Kooplieden* hebben, mitsgaders zoo veel *Koſtgeld*, dog de *tweede Perſoon* de *Tafel* van den *Generaal* en *vier Rijxdaalders* voor een *Dienaar*, hebben de *Heeren Bewindhebberen* aan haar willen houden, om by verſterf van een *Generaal*, en *twede Perſoon*, bequame *Menſchen*, en van wiens trouwe zy verzeekerd mogten zyn, aan de hand te hebben, om tot die hoogſte *waardigheid* te konnen opklimmen, 't geen een *Opper-Koopman* aan *Elmina* na een jaar of drie in zyn *hoedanigheid* gediend te hebben, en eenigſints van de *Geluk-Godin* beſtraald, ligtelijk kan te beurd vallen; als wanneer zijn *waardigheid* beſtaat in *Directeur Generaal* over de geheele *Kuſt*, en 't *gebied* van de *Maatſchappy* te hebben; met een *bezolding* van *drie honderd gulden* s'maands, als mede een vaſt geſteld voordeel van al het geene voor de *Maatſchappy* op de gehele *Kuſt* werd *verhandeld*, 't geen, als den *Handel* eenigſints gelukkig gaat, al een mooye *zom* jaarlijks kan bedragen.

Opper-Kommiſen.

Opper-Koopman.

Directeur Generaal.

De *Opper-Kommiſen*, van *Mourée* en *Cormantyn* plagten nog voor twee jaren ook het voordeel van den *Fidaſen*, of *Ardraſen Slave-Handel* te hebben, 't geen haar mede noch iets opbragt, en meerder als met haar *Goud-Handel* op de *Kuſt*, en waar van zy ook onmogelijk zouden konnen beſtaan: want de gezeyde *Plaatzen* zijn niet ryk in *Handel*, en zy moeten een ſtaat houden die met haar bedieninge over een komt, en dieshalven zou-

Slavenhandel door de Opper-Kommiſen voor dezen verrigt.

denſe buyten de *Slave-Handel* ten agteren hebben geteerd. Dog onlangs, of voor ruym twee jaren de *Heeren* Bewindhebberen door quaadwillge *Menſchen* diets gemaakt zynde, dat de *Opper-Kommiſen* van gezeyden *Handel* te veel opſtaaken, en rijk wierden, ſoo hebben *haar E D.* konnen goedvinden om haar het zelve af te nemen, en dien *Handel* voortaan te vertrouwen aan de *Schippers* van *haar E D. Schepen.* Wat daar nu van zal worden, moet ons den tijd openbaren; dog als ik 'er mijn gevoelen van zal zeggen, zoo en beloof ik 'er my niet veel goeds van: want de meeſte van haar wel ervaren zyn in dingen, die de *Zeemanſchap* betreffen, dog in zaken van die *Natuur*, als die niet veel ommegang met de *Swarten* hebbe gehad, zal het haar zoo wel niet voegen; behalven noch, dat eenige, (dog niet alle, want 'er bequame *Menſchen* onder zijn) de eer van de *Maatſchappy* door haar *Boerſen aart*, by dien *Landaart* niet zullen weeten te bewaren; en noch veel meer zal derzelver wel-leventheyd uyt blinken, omtrent andere *Europianen*, als *Engelſe*, *Franſen*, *enz.* daar ter *Handel* komende; dies het wel mogt gebeuren, dat dees verandering geen groot voordeel aan de *Maatſchappy* toebragt. Dog wy willen 'er het beſte van wenſchen, en het wyders op zyn beloop laten. Ik hadde voor het welweezen van de Maatſchappy welgewenſt, dat myn voorſegging omtrent voorzeyden Slavenhandel zoo wel niet was bewaarheid geworden, en ik wenſte in 't vervolg nog wel, dat 'er niet meer na dusdanige onverſtandige Raadslieden wierd geluyſterd, wanneer den handel nu door de Schipper genoegſaam bedurven was, zo is de zelve weeder aan de Kooplieden gegeven, keerende de Maatſchappy als den hond (zy vergeeve my dees gelykenis) weeder tot zyn eerſte uytbraakſel, hoe het hier nu verder mede gaan zal moet den tijd leren. Buyten den *Handel* of de geene welke den ontfangſt van't *Goud* niet en hebben, heeft men nog de volgende *Bedieningen.*

En waarom dezelve afgenomen, en de Schippers gegeven.

Als eerſtelyk een *Opperfiſcaal* met een *beſolding* van *vijftig gulden* ter maand, *vier Rijxdaalders* voor zyn *dienaar*, en de *Tafel* van de *Generaal.* De *Gage* van een *Fiſcaal* is zeer gering, dog zyn voordeel is, als hy wel toe ſiet en op alle wanbedryven agt geeft, vry groot; want al het gene zoo van *Goud* als

Fiſcaals bedieninge is ſeer profijtelyk.

Koop-

Koopmanſchappen wegens verboden *Handel* van hem werd aangehaald, en verbeurdverklaard, daar van heeft hy een geregte Derde Part, zoo wel dat van de *Swarten* als *Blanken* agterhaald werd, behalven ook nog een derde van de *boete* daar de laatſt genoemde, overmits den ongeoorlofden *Handel*, in verweſen worden; en daar en boven nog van alle misdaden door onſe *Bedienaars* begaan, en die nevens lichamelike ſtraffe ook met verbeurmaking van haar verdiende *Gage*, door den *Directeur Generaal* en *Raden* werden afgedaan, welk een en ander al een zoete *somme gelds* jaarlyks komt te bedragen. De volgende in rang naar den *Fiſcaal*, is ken *Boekhouder Generaal*, houdende de *Groot-en-Contra* of *tegen-Boeken* tegen alle die van onſe *Forten* en *Plaatſen* op de *Kuſt*; of in 't kort, van alles wat de Maatſchappy, den *Handel* betreffende, op de *Kuſt* bezit; zyn *Gage* is *ſeventig gulden* ter maand *vier Rijxdaalders* voor zyn *Dienaars*, en de vrye *Tafel* of *twaalf Rijxdaalders* Koſtgeld. Den zelven werd gemeenlyk door een *Onder-Boekhouder* met *dartig gulden*, en *twee Aſſiſtenten* ondersteund, en geholpen. Naar deſe komt den *Boekhouder* der *Guarniſoenen*. zyn naam doet genoeglaam aanwyzing, wat zyn beſigheyd is, des zelfs *Gage* bedraagt als *Onder-Commies vier-en-twintig gulden*, dog als *Commies ſes-en-dartig gulden*; behalven dat hy ook noch al de *Goederen* der *overledenen* aan de meeſtbiedende verkoopt, en daar voor vijf ten honderd geniet. Hy werd mede gemeenlyk door een *Aſſiſtent* geholpen; zomtijds heeft men hier ook noch een *Geheym-Schryver* met *vijftig gulden* s'maands, en van drie à vier *Aſſiſtenten* geholpen; dog te mynen tyde hebben wy het altoos met een *Ondergeheym-Schryver* en gezeyde *Aſſiſtenten* afgezien.

Boekhouder Generaal.

Boekhouder der Guarniſoenen.

Geheym Schryver

De laatſte en met eenen ook de veragtſte *Bedieninge* is die van *Onder-Fiſcaal*, gemeenlyk alhier *Auditeur*, dog in de wandeling *Verklikker* genaamt, alſoo het in waarheyd ook niet veel beter is. Deze ſijn *Soldy* bedraagt *twintig gulden*, en zyn voordeel een tiende van al de verbeurde *Goederen*, ſoo dat dien *Signoor* noch al eenige overeenkomſt met de *Leviten* ſchijnd te hebben. Zyn *Perſoon* is by een iegelyk verdagt; dog om hem noch wat aanzien te doen hebben, zoo heeft men hem de rang gegeven, boven alle de *Onder-Commiſen*, en den *Fiſcaal*, de-

Onder-Fiſcaal.

dewelke Amptshalven ook niet seer bemind is, heeft de rang boven alle de Opper-Commisen, en zelfs voor de *tweede Persoon*; dog egter in der daad veel minder, want by aflyvigheyd van den *Generaal* de *tweede Persoon*, en niet de *Fiscaal*, optreed; zelfs zouden de Opper-Commisen van *Mouree* en *Cormantijn* hem voorgaan.

Predicant en Voorsanger.

Nu komen wy tot den *Geestelyken* stand, dewelke in 't geheel bestaat uyt een *Predicant* en een *Voorleser* of *Voorsanger*, de eerste met *honderd*, en de twede met twintig *gulden* ter maand, behalven dat den eerst genoemde daar en boven noch *vier Rijxdaalders* om een *Dienaar* te onderhouden, en de vrye *Tafel* van den *Directeur Generaal* heeft. Wat zegje, *Mijn Heer*, belonen wy de *Geestelyke* niet redelijk wel? UE. en moet zig niet inbeelden, dat wy hier roekeloos of ligtvaardig leven, daar in zoud U E. zig zelven bedriegen: wy zyn in tegendeel heel *sinceer*, en *Kerkelyk*; want we moeten alle dagen ter *Kerk* gaan op de verbeurte van een halve *Rijxdaalder*, behalven des *Sondaags* en *Donderdaags*, als wanneer de boete een geheele *Rijxdaalder* bedraagt. Dog ik weet, dat U E. zyn antwoord hier op al reede is, namentlyk, dat dit maar is *un service du Dieu par force*, en dien volgende niet veel om 't lijf heeft. En zeekerlyk, als ik de waarheyd zal zeggen, 't en is niet veel beters; want zonder dees dwang zouden zommige met *Aarnoud van Overbeek* wel mogen zeggen, dat een mooy *Meysje* alhier meerder inkomst en gevolg, als een *Armbos* met een *Predicant* zou hebben; U E. moet het zoo nauw niet neemen, al brey ik de woorden van voornoemde Heer wat uyt.

Dit nu zyn al de *Bedieningen*, dewelke wy buyten de *Soldaten* en *Arbeyds-Volk* op de *Kust* hebben. Der zelver getal bedraagt gemeenelyk als volgt:

Een *Directeur General*.
Een *Predicant*, als die den rang naast den *Generaal* heeft.
Een Opper-*Fiscaal*.

Namen en getal van de voornaamste Bedieningen op de Kust.

Een Opper-*Koepman*.
Twee à drie Opper-*Commisen* } Dit onderscheid werd in *Holland*, en niet van my, soo gemaakt, want anders is de Benaming van Opper. *Koopman* en Opper *Commies* een en het zelve.

Seven

Seven à agt *Commiſen.*
Negen à tien Onder-*Commiſen*
Agtien à twintig *Aſſiſtenten.*
} Dog hier in komt dagelyks verandering, de eene tijd min, en de andere tijd meerder zynde.

Een *Magaſijn-meeſter.*
Een *Boekhouder Generaal.*
Een Onder *dito.*
Een *Boekhouder der Soldyen.*
Een Op- of Ondergeheym-*Schryver.*
Een *Voorſanger.*
Een *Auditeur*, *alias* Toehoorder.

Synde over de geheele *Kuſt* noch geen *feſtig Perſoonen*, en daar onder een derde *Aſſiſtenten*, dies U E. wel kond afnemen, zo wanneer iemand voor die Bediening hier te Land komt, en zig wel draagt, door 't overlyken van andere haaſt tot een voorname *Bediening* kan bevorderd werden. Hoedanig dit van de meeſte werd betragt, en wat leven hier van eenige werd gevoerd, zal miſſchien op een andere plaats beter te pas komen: en dieshalven zal ik nu maar eenlyk tot *ſlot* van deze *Brief* hier noch by voegen, door wien deſe *Kuſt* wierd beſtierd en *geregeerd.*

De *Directie* ofte *Regeering* dezer *Kuſt* beruſt eerſt en voornamentlyk onder den *Directeur Generaal*, als Opperſte *Gezaghebber*, van wien alle Opperhoofden der buyte-Plaatzen, haar *beveelen* ontfangen, en waar na zy zig moeten ſchikken, zonder dat zy vermogen, buyten zyn weeten en volkomen toeſtemming, iets van belang te verrigten; zaken van groote aangelegentheyd komen tot de *Raeds-Vergadering*, beſtaande in De Regeering en wat Bedienders in den Raad komen.

De *Directeur Generaal.*
De *Fiſcaal* buyten de *Criminéle* of *ſtraffelyke zaken.*
De *Opper-Koopluyden.*
De *Vaandrager*, en zomtijds ook de *Boekhouder-Generaal.*

Al te zamen als gemeene, en de *Kommiſen* van de buyten *Forten*, als on- of buyten gemeene *Raden.* Op al het geen in deeſe *Raads-Vergadering* werd voorgeſteld, ſtaat het een iegelijk vry zyn *gedagten* te uyten, en 'er zijn goedvinden op te zeggen,

gen, dog egter onder deſen *verſtande* nochtans, dat een ieder eerſt by zyn zelve overlegt, voor hoe verre hy van den *Directeur* af hankelijk is, en dieshalven wel toeſiet, om niet in *ongunſt* te komen, zig tegens den zelven aan te kanten, of zijn *ſtellingen* te weder leggen; dog dit is by, en ik geloof ook, voor mijn tijd, van de meeſte zoo wel in agt genomen, dat'er weynig *Raads-Beſluyten* tegens des *Directeurs* ſin genomen ſijn. Nu dit ſteund noch al op eenige *reden*, te weten, dat men voor ſijn *Meerder* al wat believentheid moet hebben; behalven noch, dat veele haar rekening daar by wel hebben weten te vinden, quam het zo even met het belang van de *Maatſchappy* niet over een, dat wierd zoo nauw niet onderzogt; men had 'er ondertuſſchen te gelyk *ruſt*, en *voordeel* mede gewonnen; 't geen anderzints beyde zou gebrekkig geweeſt zyn; en by aldien het waar is, en een *Regel* in deſen betamelyk te volgen, als dat het *Hemd nader is als de Rok*, zoo zal'er voor eenige zoo veel quaad niet in ſteeken; noch ook voor my niet, ſchoon altoos van een ander *gevoelen* ben geweeſt; en mijn egter om *redenen*, die ik aanſtonds zal zeggen, binnen gehouden. Wat heb ik veel malen niet om den *naam* van *Raad* over de *Noord-* en *Zuyd-Kuſt* van *Africa*, (ſoo men ons hier noemt, en U E. ook gewoon zijt te *ſchryven*,) moeten *laghen*, als ik overdagt, hoe veel de *naam*, en *daad*, van den ander verſcheelden, en hoe *kittel* ik my nu noch niet wegens de *waan* van eenige, ſoo op de *Kuſt* als in *Europa*, dewelke zig inbeelden, dat hier een welgeſtelden *Raad* belegd, en niets zonder gemeene bewilliging verrigt werd. Maar, *Goede Vriend*, gy en al de geene die daar in met U E. van een en dezelve gedagten zyn, ſijn zonderling bedrogen. En gelieft U E. te weten hoedanig de *Raad* is, en voor hoe verre de *naam* by de meeſte met de *daad* overeen komt, zoo is 't nodig dat U E. zig eerſt verbeeld een *Directeur* te zien, dewelke met een groot *Gezag* en uytgeſtrekte *Magt* heerſcht over een iegelyk van de geheele *Kuſt* van de minſte tot de meeſte toe; en die altoos, als 't hem maar *luſt*, dees en geene benadelinge aan zijn mindere, ſchoon tegens alle regt en reden, kan toebrengen, ja zelfs *af-zetten*. en zoo ſe voorgeven, zonder eenige *reden* te geven, van de *Kuſt* verzenden. Een *Directeur*, ſoo als ik hem heb afgebeeld, in

Slegte geſteldheid van den Raad.

En hoe ver de naam van Raad by eenige met de daat over een komt,

den

den *Raad* komende, om dees of geene *zaak* voor te ſtellen: waar van hy bevoorens na zijn bevatting al een ſchikking heeft gemaakt, en vaſtgeſteld, om het zoo uyt te voeren, en dieshalven garen heeft, dat het van een iegelyk werd goed *gekeurd*, ſoo wenſchte ik nu wel eens te weten, wie de geen zou zijn, die de *vryheid* zou derven nemen om 'er zig tegen te ſtellen, als wel wetende, hoe duur hem zulks zou te ſtaan komen, als hy daar in van *andere* ('t geen niet bedenkelyk is) niet werd *onderſteund*: en daarom wil een ieder voor die tijd liever de naam van *Ja-Boer* dragen, als zig van zijn *geluk* verſteeken te zien; behalven noch, dat 'er de *Maatſchappy* dog geen *dienſt* mede zou geſchieden; vermits 'er andere genoeg zouden zijn, om den *Directeur* mede te vallen, en die daarom egter zyn wil zou hebben.

En 't groot gezag van den Directeur in den zelven Raad.

By aldien U E. voornemens mogt zyn, om my te vragen, als den *Directeur* zyn zin dog wil opgevolgt hebben, waar om 'er dan een *Raads-Vergadering* werd belegt? Ik antwoorde om drie *redenen*; eerſt en voor al, om dat de *Heeren Bewindhebbers* het zoo hebben gelieven te verſtaan, alzoo haar E D. nooyt gedagt hebben, dat het zelve door een *Generaal* zou misbruykt werden; ten tweeden, wegens *hals* of *lighamelyke ſtraffe*, die, zullenſe in *regten* beſtaan, ook op een regtmatige wijs moeten gevonniſt werden; en ten derden, wegens de *Regeering* van de *Kuſt*, het welk in den *Raad* werd afgedaan; om, of het mogt komen te gebeuren, dat dees of geene *zaak* ofte *onderneming* qualijk quam uyt te vallen, den *Directeur* des wegens geen *verantwoording* zou hebben, als konnende hy in zoo een geval altoos voorwenden, dat het dus by den geheelen *Raad* is goed gevonden, en beſloten; ſchoon haar gedagten, veeltijds van haar *uytdrukkinge*, zo ſeer verſcheelende zyn geweeſt, als het *Ooſten* van het *Weſten*.

Waarom den Raad werd belegt

Kort om, den *Raad* diend voornamentlijk maar, om in de misſlagen van een *Directeur*, deel te hebben, en hem voor verantwoordinge te bevryden; dies ook de zaken van de *Maatſchappy* onder een trouwloſen *Directeur* onmogelyk wel konnen gaan; en dieshalven hoop ik, als tot het ware *belang* van de *Maatſchappy* dienende, dat de *Heeren Bewindhebberen*, in't toekomende 't *Gezag* van een *Directeur* wat zullen beſnoeyen,

Een nodige verandering.

en hem uytdrukkelyken *laſt* geven, om zig wat meerder naar het goed-vinden van zyn *Raad* te ſchikken, en zoo wanneer dezelve door opene *Brievon* (of zoo als de gemelte *Heeren* het zullen goedvinden) daar toe magtig gemaakt werden, zoo en twyffele ik niet, of men zal haaſt een gereguleerde *Regeering* op de *Kuſt* zien, en de *zaken* met meerder beſcheydentheyd, en ook regtvaardigheid zullen werden afgedaan.

Wat iſter gemeender in de weereld dan dat een ieder menſch zig zelven ſtreeld en kitteld, met zaken waar in hy miſſchien part of deel heeft. Ik zoude, terwyler zeedert het uytgeven van myn Boek zulke merkelyken verandering in de Regeering op de Kuſt gemaakt is, myn zelve nu wel willen doen geloven, dat myn ſchryven het zelve heeft te weeg gebragt, dog het zy daar meede zo het wil, het is myn over genoeg dat ik met andere en wyzer als ik, van een en het zelfde gevoelen ben geweeſt, en ik hope dat het tot nut en voordeel van de *Maatſchappy* zal ſtrekken; en dat haar Ed. van tijd tot tijd nog meerder Ligt van de waare geſteldheid der Kuſt zal gegeven werden, op dat haar ED in ſtaat mogen geſteld werden, om de nodige verandering t' elkens te maaken.

Hier, *Mijn Heer*, heeft U E. nu opening van de berugte *Raads-Vergadering* dezer *Kuſt*. Soud U E. 'er wel een *Lit* van begeeren te zyn? Ik geloove van neen, en myn behaagtſe ook zoodanig, dat ik liever de *eer* wil miſſen, en daar voor de vryheyd verkrygen, om ten regten den *naam* te mogen voeren van, &c.

Eynde van de Zevenden Brief.

AGTSTE

AGTSTE BRIEF.

Behelsd een *Beschryving* van de *Ongezondheid* deeses *Gewest*, en d' *Oorzaake* van dien, volgens gedagten van den *Schryver*. Onderscheyd in 't *Weer* tusschen de tegenwoordige, en voorige tyd. Eenige *Voorbeelden* van swaare *Donder-Slagen*, en de schade daar door geschiet, beschreeven.

MYN HEER,

GIsteren verzegelde ik mynen laatsten aan UE, alzo niet beter wist, of het *Schip* zou noch dien eygensten avond de *Reys* aangenomen hebben; dog wijl 'er iets van *gewigt* is voor gevallen, zoo is het tot van daag toe blyven leggen; en terwijl ik niet veel andere bezigheid voor tegenwoordig heb, zo zal deze dag noch tot U E. dienst besteeden met het *schryven* van het geene U E. de moeyte nemende, in 't vervolg van deze zult konnen lesen.

De *Guineese Goud-Kust* is gelegen op omtrent de *vijf graden Noorder breete*; dies ligtelijk te bevroeden is dat we hier een heete, en verbrande *Lugt-Streek* hebben; dog egter niet zoodanig, als 'er de *roep* van gaat; want het schijnd een algemeen gebrek onder de *Menschen* te zijn, om wel iets tot een zaak, maar 'er zelven iets af te doen. Ik en meer andere met my die eenige jaren hier ter *Kust* geweest zyn, zullen moeten bekennen, dat het in de Maanden van *October*, *November*, *December*, *January*, *February* en *Maart* uytnemende *heet* is, dog daar en tegen is 't in de zes overige Maanden zoo *heet* niet, of men kan het zonder in 't minste te verveelen, ligtelyk verdragen; en zelfs heb ik tyden bygewoond, dat by aldien wy ons niet en hadden geschaamt, het *vuur* ons immer zo wel zou behaagd hebben, als ten tyde van de *Herfst* in *Europa*; en hier en boven heeft men meest het geheele jaar door *koele Nagten* en *Avondstonden*; dies iemand, die hier een jaar of tien heeft door

Op wat hoogte de Goud-Kust gelegen is, is soo heet niet als 'er de roep van gaat.

gebragt, en dienvolgende een losser *lighaam* heeft als wel in *Holland*, niet zeer over de *hitte* zal klagen.

Ongezondheid van dit Land, waar uyt het zelve bestaat

Waar uyt nu de *Ongezondheid* van dit *Gewest* ontstaat, zijn, volgens myn gevoelen, dese de reden: als eerstelyk wegens de *hitte* des daags, en de daar op volgende *koude* van de nagt, welke schielyke verandering, mijns *eragtings*, ook een strydige werking in ons *lighaam* veroorzaken moet, voornamentlyk zoo wy ons niet gewennen de *hitte*, wat meerder als de *koude*, te verdragen, en door 't ontbloten van het *lighaam*, te ontydig de *koelte* zoeken.

Tweede oorzaak van dien.

De tweede oorzaak die ik 'er van kan geven, en die ook wel de *voornaamste* werd bevonden, is, dat de *Goud-Kust* van boven tot beneden bezet is met een menigte hooge *Bergen*, van tusschen welke men des s' morgens een dikke, stinkende, en swavelagtige *Damp*, of *Mist* ziet op komen, voornamentlyk omtrent *waterige Plaatsen* en kleyne *Riviertjes*. Dese *Mist*, of *Damp*, verspreyd zig, en vald in zoo een menigte over al op het *Aardrijk* ter neder, dat het by na onmogelyk is, om 'er niet van besmet te werden, te meer, wijl men dan noch nugteren is, en onse *lighamen* gereeder zyn de *bezmetting* te ontfangen; in de *Quatijd*, of de *ses Maanden* alhier voor de *Winter* gehouden, heeft men dese *Mist* het aldermeest, voornamentlijk in de Maanden van *July* en *Augustus*, waarom wy op die tyd ook meerder door *Siektens* en *Qualen*, als in de *Goetijd*, of *Somer*, werden aangetast. Met de voorzeyde *Damp* vermengt zig noch een *vilayne stank* door de *Negers* veroorzaakt, dewelke voor een gewoonte hebben, om haar *Vis*, eerse die eeten, *vijf à zes* dagen te laten rotten of stinken, behalven noch, datse omtrent haare *Wooningen* en over al het geheele *Dorp* door, toestaan, dat een iegelyk zijn *Gevoeg* doed. Dieshalven een ieder ligtelyk kan bevroeden, als dat dese *Duyvelse* samenmenging van *stank*, groote *Ongezondheyd* moet veroorzaken; en 't is niet wel mogelyk tegens het zelve bestand te zyn, zoo wel voor de gene, welke al eenige tijd op de *Kust* zyn geweest, als die hier eerst komen. De eerste konnen 'er door haar *swak lighaam* niet tegen, en de laatste hebben noch immers zoo veel *nood*, gemerkt het groote onderscheyd tusschen dese en de *Europische Lugt-streek*: waar om de meeste ook al in den beginne

Groote sterfte.

van

van een *Siekte* werde aangetast, 't welke niet weynige na de *Elizeïsche Velden* doed overgaan, en dat wel voornamentlyk, om dat men hier zoo slegt voorsien is van 't geene, waar mede men zoodanige *Menschen* zou mogen verfrissen: want bedurve *Genees-Middelen*, en onkundige *Heel-Meesters* (mits het maar *Barbiers* zyn,) brengen iemand in 't uyterste gevaar van zyn leeven; en schoon de *natuur* noch al zoo sterk in iemand bevonden wierd te werken, dat by aldien men dezelve met goed *Voedzel*, en kragtige *Genees-Middelen*, te hulpe quam 'er goede hoop tot zyn *herstelling* was, zoo en is men de meeste tijd dog niet in staat, om het vereyste by te brengen, want de *Genees-Middelen* zijn, zoo ik bereeds gezegt heb, voor het meerendeel bedurven, en het *voedsel* voor den gemeene *man* wat is dat anders, dan *Vis*, of een *dor* en *mager Hoen?* want tot iets anders kan haar *Beurs* niet strekken. En schoon genomen zy hadden de *middelen* noch al, zoo vindmen egter hier niet te koop 't geen men met fatsoen een *Sieken* zou derven voortzetten: want *Koe-Beesten*, *Schapen*, *Hoenders*, en soo voort, alles is even *dor*, *mager* en *taay*. Ja zoo, dat 'er een gezond *Mensch*, 'k laat staan een *Sieken*, vergenoeging in kan vinden. 't Beste buyten de *Genees-Middelen* om de *Sieken* op de been te helpen, als daar zyn de *Moes-Kruyden*, mitsgaders *zagt* en *strelend voedsel*, ontbreekt hier gantschelyk; want van *Moes-Kruyden* is den *Directeur* en verdere *Opper-Hoofden* genoeg voorsien, dog egter niet voor alle *man*.

Slegte genees-middelen, en onkundige Genees-meesters.

Ook gebrek van goed voedsel voor de zieken.

Verscheyde zynder my voorgekomen, dewelke wilden beweeren, dat de *Menschen* zelfs schuldig waren aan de *Siektens* en *Qualen*, die zy hier te *Land* kreegen, en dat een iegelyk sig daar voor ligtelyk zou konnen wagten, met maar gereguld te leven, en in het *eten* of *drinken* niet overdadig te zyn; dog dat dees *Menschen* zig zelven zeer bedriegen, leerd ons de *ervarenheyd*, dat veele, hoe wel een gewenst leven voerende, nochtans de *dood* en veel minder de *Siekte* hebben konnen ontgaan.

Waan van eenige, weegens meenigvulige ziektens, als dat de menschen daar van zelfs oorzaak van waren, voor een gedeelte, dog niet ten opsigten van alle tegengesproken.

Dog met het gezeyde tegen te spreeken, en is egter myn meening niet te loghenen, dat zommige *Menschen* aan de haar over komende *Qualen* zelfs schuldig zyn; in geenen deelen. 'k Wil 'er alleen geen *generale* stelling van gemaakt hebben, maar

maar wel, dat het van *eenige* maar meer als al te waar is; want by aldien zommige wat meerder agt op haar zelven gaven, zoo zou men, *menſchelyker* wijs geoordeeld, hier jaarlijks zoo veel *Sieken* en *Dooden* niet hebben. Want de *Soldy* van dees ligte *vinke* is zoo dra niet by haar ontfangen, (ſoo ſe het niet bereeds ſchuldig zyn) of het werd in *Brandewyn* en *Wijn de Palm*, twee *Peſten*, onmatelyk gebrukt, verteerd; waar doorſe niet komen over te houden waar voorſe *eten* zoude mogen kopen: moetende zig dieshalven met *Brood*, *Oly* en *Zout* belyden, of op zyn beſt, met een weynig *Vis*; waarom het ook wel te bedenken is, dat deze naauwelyks *gezond* konnen blyven. Onder de gemeene *man* gaat het meeſt dusdanig toe, en het ware te wenſchen, dat het van de geen, die in aanſien zyn, niet en wierd gevolgd; zynde by dezelve het overdadig *Suypen* ook geen gebrek: en hebben dezelve wat meerder *Soldy*, zy hebben ook des te meerder *Dorſt*; 't welk dan mede noodzakelyk een ſchrale *Keuken* moet veroorſaken, indienſe het geluk niet en hebben, dat den een of den ander haar *geld* komt te verſtrekken: en dat onder verband van het geene zy de *Maatſchappy* hebben, of zullen verdienen; ook wel op het *geloof* van dat de betaaling door haar *Vrienden*, of *Ouders*, in *Holland* zal geſchieden. Dog terwyl zoodanige ſchulden als de *Kanker* invreeten, zo word het haaſt met zoodanige *Meſſieurs* erger, en wennen zy met 'er tyd zoodanig aan den *Drank*, dats'er namaals met *Stokken* niet weder af te ſlaan zyn; en tot ophooping van noch meerder quaad, gaanſe dagelyks met zoo een brandenden yver haar *Offerhande* in den *Tempel* van *Venus* brengen, even of 'er haar *Gelukzaligheyd* aan verbonden was: en zoo werd het weynig *Vlees* en *Bloed*, dat haar door 't ongeſchikt *Suypen*, en de ſchadelyke *Lugt* noch overgebleven is, hier aan beſteed, en daar mede *adieu* welvaren, *gezondheid*, en eyndelyk ook het leven. Dog dit moet zoo al in zyn werk gaan, zal een ander mede een *plaats* krygen: want by aldien de *Menſchen* hier zoo lang wilden leven, als in *Europa*, zoo zou het noch veel ſlegter zyn: mits men dan een ſchoone tyd zou moeten wagten eer men tot een aanzienlyke *Bediening* quam; en zonder dat zal men niee ligt iemand rijk uyt *Guinea* zien t'*huys* komen. 't Zyn maar de *Voornaamſte* die gelegentheid

Ongeregelt leven van den gemeenen man op de Kuſt.

Ook van de geen dewelke overmits hen Ampten in aanſien zyn.

Waar door ſe aan andere plaats komen te maken.

heid hebben om iets te vergaderen, en dan noch in lang zoo veel niet, als haar werd nagegeven. De winſten alhier werden waarlyk zuur genoeg gewonnen, mits 'er het beſte *pand*, namentlyk 't *leven* voor werd gewaagt.

Maar om weder tot de *Ongezondheyd* van het *Land* te komen. Men vind *Menſchen*, dewelke tuſſchen de een en andere *Plaats* onderſcheyd maaken: en ik zou my ook heel ligt by haar voegen, mits datſe zoodanige *Plaatſen* uyt koozen, waar dat men geſtadig een friſſe *wind* had, en daar de minſte *ſtank* door de *Negers* wierd gemaakt; zulke *Plaatzen* zouden vermoedelyk de beſte zyn; als wanneer men in zoo een geval *Boutry* en *Zacondee* wel de voorrang zou mogen geven.

Onderſcheyd tuſſchen de ongeſondheyd van de eene plaats en de andere.

Hoe *Ongezond* het *Land* immers zyn mag, zoo vind men dog zeer weynig *Inwoonders* met *Siektens* beladen; en waar over men zig ook niet te verwonderen heeft, overwegende dat zy, onder dees *Lugt-ſtreek* gebooren, en in de *ſtank* opgevoed zynde, het zelve haar niet kan deeren, noch beſmetten. Twee *qualen* zynſe egter meerder onderworpen als de *Europianen*, als de *Kinden-Pokjes* en de *Wurm*. Door 't eerſte zyn voor dartien à veertien jaren duyſenden van *Menſchen* hier om heen, weg geſleept; de *Wurm* krygenſe veelmaalen in alle plaatſen van het *ligbaam*, dog meeſt in de *Benen*. Dit is een zonderling pynlyke plaag, waar datſe zomtyds maanden lang aan lopen; tot dat'er de *Wurm* geheelyk uyt is, 't geen van de kundige op volgende wijs geſchiet. Soo haaſt de *Wurm* door 't *Geſwel* heen gebroken is, en dat gemeenelyk eerſt met de *kop*, zoo zienſe den zelve daar by vaſt te krygen, en Palmen hem een weynig uyt de *wonde*, 't geenſe dan om een kleyn *houtje* vaſt maken, alle dagen een weynig om drayen, en alzo de *Wurm* van langſamer hand uyt het *gat* winden, volhardende zy daar zoo lang mede, tot dat hy'er ten eenemaal uyt is, en zy van de *pyn* verloſt zyn. Maar is 't zaak, datſe te hart trekken, en dat de *Wurm* ten halve breekt, zoo moetenſe een dubbelde *pyn* uytſtaan, mits het overgeblevene *ſtuk* als dan in haar *ligbaam* verrot, of weder op een andere plaats uytbreekt. De *Negers* hebben of krygen de *Wurmen* het meeſt; dog eenige *Blanken* en gaan mede niet vry. Ik heb'er gezien, die 'er een ſtuk of *tien* te gelyk hadden, waar doorſe een byna onley-

De ongeſondheyd voor de Inboorlingen niet ſchadelijk.

Qualen der Negers als Kinder-Pokjes, en Wurm, hoedanig geneſen worden.

delyke *pijn* moeſten uytſtaan. Aanmerkelyk is het, dat deeze wurmen eenige jaren in een menſch zyn Lighaam verburgen blyven, zonder zig te openbaren, wy hebben voorbeelden aan eenige onſer Bedienders geſien, welke die quaal geduurende haar verblyf op de Kuſt niet en hadden gevoeld, en dat zig de zelve eerſt openbaarde na deeze al een jaar of drie in Holland waren geweeſt, ik voor my heb deſelve Gode zy dank noyt beproefd. Dees *Wurm-Siekte* heeft men de geheele *Kuſt* over, dog ons *Volk* is 'er aan *Cormantijn* en *Apam*, het meeſt van geplaagt; vermoedelyk wegens het ſlegte *water* dat zy daar moeten drinken. Zijt U E bedieuwd te weten, hoe lang deze *Wurmen* wel worden, ziet *Focquenbrogs Boek* eens na, al waar niet onaardig van *Guinea* gezegt werd:

Lengte der Wurmen door een Vaars verklaard.

Een Land waar d'Onder-aardſe Pieren,
Niet wagtend' naar een Menſch ſijn dood
Maar levendig ſlingeren om zijn Spieren,
Als Ellen, ja als Pieken, groot.

In 't *Anteſe Land* ziet men zonderling veel *Negers* met groote *Gemagten* gequeld, 't geen zy meenen veroorzaakt te werden uyt het *drinken* van zeekere *Wijn de Palm*, alhier *Criſia* genaamt.

Noch zyn de *Inwooners* te beklagen, dewelke ten *Oorlog* trekkende, *geſtooken*, *geſchooten*, *gehakt*, of anderzinds *gequeſt* werden, mits zy om dat te geneeſen, geen andere middelen, als eenlyk *groene Kruyden* by der hand hebben, dewelke zy in het *water* kooken, en daar mede het *gequeſte* deel betten. Dit helpt wel eenige, gemerkt dees *Kruyden* van een verwonderlyke kragt zyn; dog andere dieſe niet ten regten kennen kennen, of 'er niet wel mede weten om te gaan, die hebbender geen dienſt van, maar de *wonde* eet hoe langer hoe dieper in, daar zy dan somtijds haar geheele *leven* lang aan gaan *quynen*. Met de *onreyne Siekte* gaat het even zoo, dies de geene, welke onder onze *Forten* woonen, gelukkig zijn: want die laten zig door onze *Meeſters* of *Barbiers* voor een goede ſomme gelds *geneeſen*.

De Negers ſchoon geſond levende, komen

Buyten de voorſchreeve *Qualen* leven de meeſte *Negers* doorgaans in een goede *gezondheid*, dog zeer zelden komenſe tot een hogen *ouderdom*. De reden hier van derf ik my niet ver-

vermeten te zeggen, als my onbewuſt zynde. Men ziet hier wel veele *greyſe Menſchen*, en die 'er al vry ouwelijk uyt zien; dog in der daad en zynſe het niet. Hier van zou men, na mijn gedagten, deſe *reden* konnen geven, namentlyk datſe *Vrouw Venus* wat te vroeg, en ook te veel ten dienſt ſtaan, 't welk haar in 't *aanſien* haaſt kan doen *verouderen*, en waar doorſe ook wel zoo zeer zouden konnen verſwakken, dat met haar *vyftig jaar* ('t geen al een goeden *ouderdom* onder haar is) maar van eene *Siekte* aangetaſt werdende, naar de andere *weereld* moeten verhuyſen; geheel vroeg werd het gezeyde *Ambagt* hier geleerd, *kinderen* van *agt* en *negen jaren* weeten al, hoe de *weereld* moet voort geplant werden, en met haar *twaalfde jaar* ook wel *vroeger*, beginnenſe al mede te doen, zoo wel de *Vrouwelyke* als *Mannelyke* kunne: waarom men ook zeer beſwaarlyk den *huwbare Maagd* zou konnen vinden. De *Inwoonders*, om een *Maagd* ten bed-genoot te krygen, trouwen dezelve alſe noch geheel jong zijn, en egter hebbenſe het zomtijds noch zoo vaſt als een hand vol vliegen; want die kleyne *Pis-kousjes*, hoorende dagelyks zoo veel van den *natuurlyken arbeyd* ſpreeken ('t geen dog der *Negers*, alſe by den anderen zijn, haar gewoone *geſprek* is) werden zo kittelagtig, datſe ſelden tot haar bequaamheyd toe, willen wagten, maar beproeven het ondertuſſchen al eens met haars gelijk; 't welk oorzaak is, dat zy, alſe namaals dat *ſpel* met haar eygen *man* zullen ſpeelen, niet van nooden hebben om 'er haar *Moeder* by te roepen, 't geen egter de geene, die niet te ſeer op ſijn *ſchoonens Maagdom* gezet is, noch al eenig gemak by brengt, als zynde het ſwaarſte werk reeds voor hem afgedaan. Dog *Baſta!* en wel dubbelde *Baſta*, om reden die ik hier na zal zeggen.

egter tot geen hogen ouderdom, hoewelſer ouwelijk genoeg uitſien, en wat daar de reden van is.

Vroege kennis der Inboorlingen omtrent de werken van Venus, zo wel Vrouwen als Mannen.

Waarom zelden een huwbare Maagd gevonden word.

't Sal de moeyte noch wel waard zyn om hier met eenen ook wat van de *Winter* en *Somer*, of de *goede* en *quade tijd*, zoo als men het hier noemt, te ſpreeken, aangezien de groote verandering, welke ik 'er in de tijd van tien jaren in heb beſpeurd. De *Zomer* rekend men gemeenelijk omtrend met onzen *Herfſt* zijn aanvang te nemen, en zes agter een volgende Maanden te duuren; als wanneer de *Winter* begind en van s'gelijken zes *Maanden* ſtand houd, die dan weder werden verdeeld in twee

Verandering van het weer op de Kuſt van Guinea.

Regen- twee *Mist*- en twee *Wind*-*Maanden*. Dog het veranderd van jaar tot jaar zodanig, datwe de *reekening* tegenwoordig by na t'eenemaal quyd zijn, komende de *Zomer* nu zomtijds een gehele *Maand* vroeger, en op een ander jaar weer zo veel later de *Mist*, *Regen*, &c. Alles loopt nu geheel verward onder malkander, zo dat men 'er nauwelijks ſtaat meer opmaken kan.

In voorige tijden, en wanneer ik eerſt hier ter *Kuſt* quam, zag men dat een ieder, zo wel *Zomer* als *Winter* op een *zekere* en *nette tyd* quam, en dat alles veel harder en zwaarder was als tegenwoordig. Het *regende* te dier tijd by wijlen zo vervaarlijk eenige dagen agter een, dat het was of het gehele *Land* wilde onderlopen, en een twede *Zundvloed* veroorzaken, doch tegenwoordig gaat het al vry ſchappelijk in zijn werk, hoe wel, 't geen al heel zeldzaam is, men aan *Axim*, ſchoon maar ruym twintig mijlen *Beweſten Elmina*, ongelijk meerder *regen* als elders op een *Plaats* van de *Kuſt* heeft. Ik verwonderde my daar over niet weinig, wanneer ik de eerſte maal aan *Axim* wierd geplaatſt, dat de *Regentyd* zo lang duurde, dies aan een *Bevelhebber* van onze *Soldaten* vroeg, hoe lang de *regen* hier gemeenelijk wel aanhield? en kreeg ten antwoord, niet meer dan *elf Maanden* en *agt en twintig dagen* in 't *jaar*. Gevolglijk ieder *Schrikkel-jaar* een ſchone dag weer; en ſchoon dit wat verre geweyd was, zo is het dog waaragtig, en onwederſprekelijk waar, als dat het hier ten minſten de halve tijd van 't jaar *regend*, waarom de *Vrugten* daarom heen, buyten de *Ryſt* en 't *Gebcomte*, ook niet willen opnemen, als veel te veel *water* krygende.

Zware regens in voorige tyden.

Een wonder is het, dat de *Stormen* of *Travados*, als men hier zegt, t'zederd eenige jaren zo zeer zijn afgenomen en verminderd. Wy zullen van de *Wind* en *Donder* afzonderlijk ſprekende, zeggen, dat hoe zeer de *Wind* hier in vorige tijden hoeft gewoed, men by de Heer *Focquenbrog* kan vinden, wanneer zijn E. zegt, als datze te zijnen tijde zo onverwagt en ſchielijk quamen uyt te barſten, dat de *Zeevarende* nooyt met volle *Zylen* hunne *Reys* derfden vervorderen, uyt vrees van door dezelve overvallen, en om-of tegens de *Klippen* of 't *Land* aangeſlagen te worden. Doch nu ter tijd heeft men daar voor

Als ook van Winden.

in

in 't alderminſte niet te vrezen; want, ſchoon dat 'er zomtijds noch zware *Travaden*, van *Donder*, *Blixem* en *Wind*, komen; zoo en komenze doch zoo ſchielijk, noch ook zoo zwaar niet meer, dat 'er eenige merkelijke ſchade door geleden werd.

Donder en Blixem met een voorbeeld van des zelfs kragt aan Elmina.

'k Heb in een oud *Papier* van deſe *Kuſt*, door den *Heer Directeur Valkenburg* aangetekend, geleſen, als dat aan d'*Elmina* in den jare van ſeſtien honderd een en vyftig een ſwaaren *Donder-buy* is geweeſt, dat een iegelyk voor den zelven ſchrikte en beefde, en zig inbeelde, dat de *weereld* op zyn eynde was. 't *Goud* en *Silver* wierd door den *Donder geſmolten*, zonder de ſakjes, waar in het zelve wierd bewaard, te beſchadigen: 't *Geweer* wierd in de *Scheede verbreyſeld*, zonder het *leder* te verſengen; en veel andere zeldſaamheden meer quamender in die tijd voor te vallen, dewelke ik, overmits 't gezeyde *Papier* zeer door de *Papier-Wurm* geſchonden was, niet ter degen kon leeſen; dog men kon zien, datſe het meeſt voor 't *Bospolver*, omtrent welke plaats de *Donder* zyn grootſte werking wrogt, bedugd. en in de uyterſte benauwdheid des *weerelds* waren.

In het Anſe Land omtrent Bouduy.

Omtrent het *jaar* van *ſeſtien honderd een-en-tneegentig* woedde de *Donder* en *Blixim* vervaarlijk in het *Anteſe Land*, zynde ik te dier tijd aan *Boutry* geplaatſt. Honderden of veel liever duyſenden van *Boomen* wierden, of door den *Donder* ter neder geveld, of van den *Blixem* verbrand. Onſe *Vlagge-ſtok* wierd op zeekere namiddag door een *Donderſlag* van boven tot beneden aan ſpinters geſlagen, en bleef nogtans over eynde ſtaan; maar zodanig geſchonden, dat het geleek, of 'er een honderd *wigge* of twee, om hem te doen ſplyten, waren in geſlagen geweeſt. De *Negers*, die in de zelfde waan met eenige onder ons zyn, de welke zig laten voorſtaan, dat de kragt des *Donders* in zeekere *Steen* beſtaat, bleeven in geen gebreeken om ons. wanneer het quade *Weer* over was, een *Steen* boven te brengen, dewelke onſe *Vlagge-ſtok*, volgens hun dwaſe meening, zoodanig had gehavend; ik bevond hem even zoo te zyn alſe van de onſe, en die zig inbeelden het beſonder wel te weeten, werd beſchreeven. Dog het geene ik by wylen door den *Donder* heb ſien uytregten, zal my niemand door *natuurlyke Redenen* bewyſen, zulks van een *Steen* te konnen geſchie-

waan van een Donder-ſteen.

den; en om het voor een *boven-natuurlyke* zaak aan te neemen, daar toe meene ik niet gehouden te zyn. 'k Wil veel liever geloven, dat het door een swaare uytparsing van *wind* geschied. Dog hoe de werking hier omtrent is, zal ik aan de *Natuurkenners*, om'er van te oordeelen, over laten.

Donder omtrent Axim.

Niet lang na 't schenden van gezeyde *Vlagge-Stok*, gebeurde diergelyks aan een *Schip* van onse *Maatschappy*, 't geen dies tijds omtrent *Axim* kruyste, en wiens *Steng* en *groote Mast* zeer door den *Donder* wierd beschadigd.

Aan Cormantijn.

In het *jaar* van *drie à vier-en-tneegentig*, sloeg de *Donder* aan *Cormantijn* in des *Koopmans* kamer; al de drink-glasen in de zelve verbreyselende, en sijn *Kind*, 't geen te verwonderen was, wierd met des zelfs *Bed* opgenomen en eenige voeten van daar weder ter neder gesmeeten, zonder het zelve eenigsinds te beschadigen. Wat zegje, *Mijn Heer*, kan dit door een *Steen* uyt gewrogt werden? Ik zegge rond uyt van neen.

Aan Acra,

Een weynig later sloeg de *Donder* in het *Engelse Fort* aan *Acra*, met zoodanigen geweld door de *Muuren* heen borende, tot voor de *Kruyd-Kamer* toe, waar dat'er eenige *Tinne Kommen* door wierden gesmolten en tot een klomp gemaakt. UE. moogt afmeeten, in wat angst die *Menschen* moeten geweest zyn, wanneer zy het zoo na by het *Bospolver* zagen.

en eindelyk ook aan Mouree.

Te mynen tyde overviel ons aan *Mouree*, daar ik toen het *Gezag* had, zoo swaren *Donder-buy*, dat een van de *Toorens* aldaar door 't zelve, ter lengte van eenige voeten, wierd gescheurd, en mijn *Konstapel* die in de zelve zyn *Wooning* had, betuygde 's morgens, door dien *slag* zeer onzagt op zyn *arm* getroffen te zijn, zonder verder eenige schade of ongemak geleden te hebben. Dog ik was in geen kleyne verlegentheyd: want zynde in 't verstellen van mijn *Kruyt-gaten*, zoo had ik s' daags te vooren tusschen de twee en drie duyzend pond *Polver* op Solder laten brengen, waar dat het in den beginne van dit sware *Weer*, onder de *Pannen* lag; maar 'k en ruste niet voor dat het weder op een zeekerder plaats was gebragt; maar eer het zoo ver was, stond ik geen kleyne angst uyt.

Aan 't vooren verhaalde moogt U E. zien, wat Weer wy hier in voorige tyden hebben gehad, 't geen nu voor het mee-

rendeel

rendeel ſchijnd op te houden: want in de tijd van drie of vier jaren hebben wy 'er niet zonderlings meer van vernomen.

't Onderſcheyd tuſſchen de *Hette* en *Koude* van de *voorleden* en *tegenwoordige tijd*, is ook zeer groot, want voor deſen had men hier zoo ſware *Hette*, dat men hier des *Somers* zoo wel *Honds-dagen* ſcheen te hebben, als in *Europa*, dog nu is het vry *gemagtigder*, en de meeſte tijd wel te verdragen; de *Koude* was doen ook op zyn tijd, wel te verſtaan des nagts, ſoo fel, dat we malkander wijs maakte als dat *Vroor*; en waarlyk het en ſcheelde de helft ook niet: want daar het *Aardryk* te anderen tyden geheel nat van den *Dauw* was, zoo was het nu in tegendeel droog, en, even of het had *Gerypt*, wit uyt geſlagen. Eenige, dewelke voor my hier op de Kuſt waren geweeſt, verklaarden, datſe voor deſen wel des morgens op hun *Schryf-Comptoiren* waren gekomen, en de *Ink* bevrooren hadden gevonden. Of het waar is of niet, zal ik niet konnen zeggen, 'k geef het alleen weder over zoo als ik het ontfangen heb.

Groot onderſcheyd tuſſchen de hitte en koude van de tegenwoordige en voorgaande tyd.

Dit weet ik egter wel, dat we hier zoo *koude nagten* hebben uytgeſtaan, die ons wel hebben konnen doen trillen. en dewelke, zoo als ik hier vooren al gezegt heb, ligtelijk tegens onſen *Herfſt* zouden op mogen; in de Quatijd is het nog wel kout, maar egter zoo ſwaar niet als voor heen, dog daar en tegen duurd de zelve nu ook zoo veel te langer: want wy hebben nu wel twee derden deele van 't jaar *Winter* of ten minſten *Herfſt*. Den ouderdom van 't laatſte begind U E. heeden ook al te gevoelen, en gaat het na mijn wenſch, den gryſen Winter zal U E. te zyner tijd mede noch t'huys komen, dogh, hoop ik, op een zagte manier, en zonder eenig ongemak, maar wel met zoo veel vermaak als ik my in deſen tegens U E. betuyge te zyn, &c.

Eynde van den agtſten Brief.

NEGENDE

NEGENDE BRIEF.

Beſchryft den *Aart* en *Zeeden* der *Negers* op de *Goud-Kuſt*. Syn geheel *Bedriegelyk*, gantſch niet *Arbeydſaam*, *Sorgeloos*. Haar *Kleding*, *Opvoeding* der *Kinderen*, *Groeteniſſen*. Zyn *voldoende* alsſe bezogt werden. Hoe zulks van *Grooten* geſchiet. *Handwerken*, waar in de zelve beſtaan. De *Scheepvaard* en *Viſſchen*, *Land-bouw*. Verſcheydentheyd van *Spraak* op de *Goud-Kuſt*. Genaamde *Edelen*. Hoe veel *Standen* onder de *Negers*. Zyn onverſchillende in 't nederſlaan van haar *Dorpen*, zoo ook in't maken of leggen van haar *Weegen*. Haar *Speeltuygen*. Hebben geen *Bedelaars* onder haar, als de Onbeſchaamde, en zonder Nood. Beſchryving van de *Mulatten*.

MYN HEER,

DEn uwen van den 24..... is my te zyner tijd wel geworden, welkers *Inhoud* zeer wel heb begrepen; dog gemerkt de *Stoffe*, die ik voor tegenwoordig van meening ben in *deſen* te verhandelen, van haar zelfs lang genoeg zal vallen, zonder dat 'er het vereyſte *antwoord* van U E. *Brief* by komt, zoo zal ik 't zelve met U E. believen voor dees tyd overſlaan, met belofte om 'er my by nader gelegentheyd behoorlyk van te quyten.

Myn voorgenomen *Stoffe* in deſen is, om van de *Aart* en *Zeeden* der *Inboorlingen* te ſpreeken; dog by aldien ik dees *Brief* niet zonderling uyt en breyde, zoo zoud ik my wegens de verwardheyd, die ons ſtaat te ontmoeten, niet weynig verlegen vinden. Dies U E. het niet qualijk gelieve te nemeen, dat ik ſoo veel zaken in een kome te begrypen, zonder daar in een verdeeling te maken. 't Komt my op dees wijs het gemakkelijkſte voor, en daarom, *Heer* en *Vriend*, 't zy mede ſoo van u behagen.

Om dan een aanvang te maken, zoo zeg ik, dat de *Inboorlingen*

lingen of *Negers*, *Negros* ſoo als ik haar voortaan zal noemen, (vermits het woord van *Neger* of *Niger*, *Swart* beteekend, en *Negers*, *Swarten*, alle, en geene uytgezonderd, van een *ſchelmagtigen* en *bedrieglyken Aart* zyn, op wien men zig zelden mag verlaten. Zy en zullen geen gelegentheid om een *Europiaan*, ja om malkander te bedriegen, laten voor by gaan; 't is een *witte Valk* indien men 'er een van een opregte trouw vind, en welke trouw dan ook zelden verder gaat, als omtrent haar eygen *Meeſters*; want het zou wonder zyn, als men haar *levenswandel* eens ging onderzoeken, zo men niet iets vond waar inſe haar aangebooren *Aart* en *neyginge* omtrent andere hadden laten blyven. Sy ſchynen 'er toegebooren te zyn, woonen het van *jongs* op by, waar door het ook zoodanig inworteld, datſe het naderhand onmogelyk konnen agter wegen laten, mits 't haar al, als een *noodzakelykheid* voort komt, en derhalven komenſe hier in, wonder wel met het gene men van van de *Moſcoviters* ſchrijft, over een. By dees *ondeugd* voegt zig, als de *Sufter* van 't zelve, de *luye lediggang*, waar aan zy zig zoodanig overgeven, dat menſe niet aan den *Arbeyd* zal krygen, of de nood moet 'er haar ſeer toe parſen: hier en boven zijnſe noch ſoo *zorgeloos*, en trekken zig haar verrigtingen zoo weynig ter herten, dat het ongelooflijk ſchijnd, en men kan qualijk bemerken offe voor-dan tegenſpoed hebben ontfangen; want by voorbeeld, in dienſe te *Veld* ſijn geweeſt en de *Slag* gewonnen heben, men ziet haar wederom komende, zig zelven met *danſen* en *ſpringen* vermaken; het zelve geſchiet mede ſoo, wanneer zy het *Veld* hebben moeten ruymen, en op de *vlugt* gedreeven zijn, ergens een vrolyke *Feeſt* zijnde van s'gelijken, en in een *Lijkſtatie* of omtrent een *Sterf-huys*, niet minder. Kort om, 't zy in *voor* of *tegenſpoed*, men zal haar een en 't zelve zien bedryven, zonder dat men het anders, dan in de *Kleeding* en 't *afſcheeren* van 't *Hayr*, zou konnen onderſcheyden. Dog hier van op een ander tijd. 'K en gedenke niet van mijn leven een *Vaars* zoo wel ter *ſtoffe* dienende, geleeſen te hebben, als't geene op de *Tytel-plaat* van de *Heer Focquenborg* zijn *werken* is gemaakt. Ik zal de laatſte woorden, die mijns eragtens niet te verbeteren zijn, hier laten volgen:

Der Negers aart is bedrieglyk en guytagtig.

Luy en ſorgloos.

Een Vaars op haar gemaakt.

Aan d'andere kant ziet gy, een Moorse Ronde-dans,
Een doodelijk gespuys, van Vrouwen, en van Mans;
Die zig niet kreunen met de droeve Brand van Troyen,
't Mag branden al wat wil, zy zingen, springen, Poyen,
En weten van geen druk, zy weeten van geen nood,
Maar speelen tot haar Graf, en dansen tot haar dood.

Sekerlyk woorden, met zoo veel *waarheyd* gesprooken en die zo wel op dees zorgelooze *Menschen* passen, dat men zig, na mijn gering *verstand*, met soo weynig woorden niet beter zou konnen uytdrukken. 't Is waar, zy zorgen wel om *geld* en *goed* te vergaderen, en zyn 'er altoos op uyt; dog zy trekken het zig zoo weynig aan, dat, schoonse een swaar *verlies* hebben geleden, men het niet eens aan haar zal konnen zien, en zy zullender ook geen uur *slapens* om laten; want zoo haast genakense haar *Rustplaats* niet, of se *slapen* als de *Beesten*, onbekommerd weg, zonder zig ergens over te bekommeren; dies het schijnd, dat de *Spreuk*, of *leere*, om *niet voor* den *morgen bezorgt te zijn*, alleen maar tot dese *Menschen* is gesprooken.

Grootshertigheyd der jonge Manschap,

Voor een derde *gebrek* mogen wy van de *Jonge Manschap* gevoeglijk stellen haar *grootshertigheyd*, dewelke garen voor *Persoonen* van vermogen willen aangesien zyn, schoon somtijds niet meer dan *Slaven* zynde; dese zyn ook zeer *keurlijk* om haar lijf *cierlijk* en wel op te *pronken*.

in kleeding.

Maar laten wy eens sien hoedanig zy zig toetakelen. Het *Hoofd* werd op verscheyde wyse opgeschikt; eenige dragen *lang Hayr* fraay met tuyten in een gevlogten, en boven op het *Hoofd* te samen gebonden; andere wederom maken heele kleyne tuytjens, die zy met *Oly* en *Verf* bestryken, en in maniere van *Roosjes* rondom het *hoofd* heen leggen; tusschen beyde met goude *Fetiches* vercierd zynde, en zecker slag van *Couraal*, alhier *Conte de Terre* genaamt, en somtijds viermaal zoo veel waardig als het *Goud*, mitsgaders noch een slag van *blauwe Couraal* van ons *Agrie*, en door de *Negers Acorri* genaamt, dewelke indiense wat groot zyn, tegens *goud* werden opgewogen. Sonderling begeerig zynse ook om onse *Hoeden* te dra-

dragen, en ontzien zig niet deselve duur genoeg te betalen. Om haar *Armen* en *Beenen*, als mede om haar *Middel-lijf* zynze mede met *Goude* en gezeyde *Couraal* vercierd. Haar gewoone *Kleed* is van drie *à* vier ellen *stof*, 't zy *Fluweel*, *Syde*, *Laken*, *Perpetuaan*, of wat het ook zyn mag. Veele, die 'er wel vijftigderhand hebben, zoo een *Kleed* of *Paan*, als men hier zegt, om het lijf slaande, wetense met een weynig op de *heup* in een te rollen, vast te maken, en hangt van de *Navel* tot halver weeg haar *Beenen*. Om haar *Armen* dragense ook cierlyk van *Ivoir* gemaakte *Ringen*, eenige ook van *Goud*, *Silver*, &c. En om haar *Hals* verscheyde *Snoeren* van *Goud*, en alderhande *Couraal*, daar onder ook die geene, van welke ik hier vooren heb gesprooken, en heb ik verscheyde *Snoeren* gezien, waar van eene meer dan *duysend gulden* waardig was. Dies men dit als haare *Juweelen* moet aanmerken, en die daar van onvoorsien is, die en mag niet mede.

Soo pragtig als de *Mancevos* (*Jongelingen*) zig opschikken, zoo nedrig zijn de *Caboceros* (*Hooft-luyden*) weder daar en tegen: want die hebben liever dat men haar voor *Geldeloose*, als *rijke Menschen* aanziet; waarom? zult U E. hier na hooren. Deze zyn gemeenelijk maar met een goede *Paan* voorsien, een *Muts* van een *Harte-vel* gemaakt, op 't *Hoofd*, en een *staf* als de oude *Israelyten* in de hand, nevens een *Ketting* of *Snoer Couralen* om den *Hals*. En dit zyn de vercieringen, waar meede zy dagelyks zyn uytgestreeken. Kleeding der oude is geheel sober.

De *gemeene man* als *Wyn-Boeren*, *Visschers*, en zoodanig slag meer, *kleeden* zig heel onkostelyk, de zommige met twee ellen *slegte stof*, en andere maar met een *Band* tusschen be *beenen* door gehaald en voor haar *schamelheyd* gebonden; behalven dat de *Vissers* noch een *Muts* van *Harte vel*, of *Biesen* gemaakt, op hebben: dog de meeste zien van de *Matrosen* een oude *Hoed* of *Muts* te krygen, dewelke haar dient in *heet* en *koud* weer. Dat de *hovaardy* in *Kleeding* maar voor een kleyn gedeelte aan de *Mannen* eygen is, en de zelve zyn regte *zeetel* onder de *Vrouwen* heeft, betoonen, boven ons *Nederland*, alle andere *Landen* in *Europa* gelegen; en daar en boven ook deze domme *Heydenen*. Hier hebben de *Vrouwen* even als by *Ons*, driemaal zoo veel gebrus om zig te *Palleeron*, als de *Mannen*, zo ook van de gemeene man.

Hovaardy van de Wyven in haar klederen.

het *Hoofd-Hayr* weeten deze *Diertjes* zonderling cierlyk te vlegten en met *Goude Fetiches*, *Couraal* en *Olifants-staarten* op te pronken, vry fraayer als dat der *Manlieden*. Om haar *hals* dragenſe *Kettingen* van *Goud* en fraaye *Couralen*, neevens tien à twaalf mooye en korte witte *Snoertjes* verſien met *Conte de Terra*, en *Goud* ſoo ook om *Armen* en *Benen* een geheele menigte, en om haar *Middel* ſoo veel, en veelderhand, dat'er haar geheele.... by na mede bedekt is, waarom men deſelve ſchoon niet gekleed, maar *naakt* zynde, beſwaarlyk zou te zien krygen, te meer, om datſe altoos een *Kouſeband* dragen. Ik geloof waarlyk, dat de *Heer Conſtantin Huygens* van deeze *Vrouwlieden* moet gehoord hebben; want zyn ED. zegt elders in zyn *Snel-Digten*, dat hy aan de *Mans* twee, en zommige *Vrouwen* drie *Kouſebanden* zou raden, of geeven te dragen. En zeekerlijk, als het hier de mannier was om *Kouſen* te dragen zoo mooſten de *Vrouwlieden* altoos *drie* banden hebben, mits zy zonder *Kouſen* tegenwoordig, dog een *band* gebruyken. Deſe afwyking wil ik U E. op den hoop toe geven, en daar mede weder aan 't opſchikken van onſe *Negrinnetjes* gaan. Dezelve dragen om haar onderlijf een *Paan*, zomtijds drie of vier maal zoo lang als die der *Mannen*: dewelke zy rondom haar *Middel* winden, en 'er een *Band* van *rood Laken* of iets anders, een half el breed, en twee ellen lang, over heen vinden, om de *Paan* zoo veel te vaſter te doen ſitten, hangende beyde de eynden van dees *band* voor over haar *Paan* heen, op dewelke van groote *Juffrouwen* noch een *Goude* of *Silvere Kant* is gelegt, dat mede al eenige verciering by brengt. Om haar *Boven-lijf* hebbenſe een *Sluyer* geſlagen, 't zy van *Syde*, of eenige ander *fraaye Stof*. De *armen* zyn mede met *Ringen* van *Goud*, *Silver*, *Elpenbeen*, &c. voorzien. Dus deze *Swartinnetjes* zig na *s'Lands* wijze wonder wel weten voor te doen, en eenige *Europianen* te bekooren, om haar te *liefkozen*, voornamentlijk de gene, welke geen groot onderſcheyd tuſſchen 't *zwart* en *wit* weten te maken; en dat wel te eerder, om dat de laatſte couleur hier ten eenemaal ontbreekt, en 'er dienvolgende geen andere voorwerpen werden gevonden.

Heb ik nu van de *Kleding* der *Mannen* en *Vrouwen* gehandeld,

zo laat ons ook eens zien, hoedanig hier met de *Kinderen* werd omgesprongen omtrent de *opvoeding*, waar mede de *Mannen* zig niet en bemoeijen, en de *Wyven* ook weynig genoeg; zy laten dezelve tot haar *twee* of *drie* jaren toe, *zuygen*, dog dat over zijnde, en datze fatzoendelijk konnen gaan, zo is 't *heer uyt Canailje*; hebbenze honger zo geeft haar de *Moer* een stuk droog *brood* en daar mede ten *huyze* uyt, gaande over al waar het haar maar gevald, op de *Markt*, aan de *Zeekant* om te leeren *swemmen*, of hoe het haar maar voorkomt zonder dat 'er de *Moeder* of iemand anders na om ziet. UE. zijn *Vrouwtje* en andere *Hollandze Wijfjes* meer, die zo mal met haar *Kinderen* zijn, moesten hier komen, hier zoudenze honderden van *Kinderen* niet onder dan vier, vyf, of zes jaren, geheel *naakt* langs 't *Strand* en aan de *Zeekant* zien loopen, dewelke op zijn best een stuk droog *brood* hebben genuttigd, en waar mede zy immers zo wel te vreden zijn, als onze *Kinderen* met alderhande *Lekkernyen*. Zy denken om, noch weten van geen zwarigheyd, en de *Moeders* zijn ondertusschen met dezelve ook niet belast, maar konnen ongestoort het gene zy te doen hebben, verrigten. By ons is men zo bekommerd, wanneer de *Kinderen* maar eens buytens *huys* alleen gaan, dat haar het een of ander ongeluk zal ontmoeten, en hier, waar dat het dagelijks geschiet, hoord men daar nooyt van.

d'Opvoeding van haar Kinderen is slegt, en onkostelyk.

In 't *Kinderbaren* gaat het hier voor de *Mannen* mede na wensch, als zijnde het hier gantschelijk de gewoonte niet, om een lange *Kraam* te houden, of 'er eenige *onkosten* om te maken, 't zy van *Kinder-maal*, of anders, wat naam het ook zoude mogen voeren. Eenmaal was ik heel gevallig niet ver van de plaats, waar dat een *Negerin* het *Baarens-wee* op den hals kreeg, 't geen in minder dan een *quartier uurs* was verrigt, en die, in het hevigste, en wanneer het 'er aldermeest op aan quam, niet een woord en sprak, veel minder datze van *weedom* zou geschreyd hebben; en die eygenste dag zag ik haar al weer naar 't *Strand* gaan, om zig te wasschen zonder eens meer om 't *Kramen* te denken. De meeste zijn in dat werk zo voorspoedig; dog egter gebeurd het wel, datze eenige dagen het *Bed* moeten houden, en 'er ongelukkig genoeg aan zijn: dog dat vald zo zelden voor, dat het niet eens werd gerekend. Bloe-

't Kinderbaren valt hier wat gemakkelyker als in Holland.

merharten wat deugd wou dit menigen *Hollandſen* Beurs doen, konden de *Vrouwtjes'er* daar zo gemakkelijk van ſcheyden! Dog ik ſchey'er uyt, gy mogt 'er met u *Wyfje* zomtijds agter de *Gardeynen* eens van kouten, en dan zag ik kans om al de *Hollandſe* Vrouwtjes aan den hals te krygen, en daar heb ik *bylo* niet veel zin in; want eens over komende, zoudenſe my noch al een goe den dienſt konnen doen; dieshalven het raadzamer is dezelve te vriend te houden. Maar evenwel al zou 'er een *kind* af komen, dit volgende moeter noch by, namentlijk, dat hier nooyt *Luyermand* werd toegeſteld, noch *linnen* gekogt om *Hullen*, *Flepjes*, *Naveldoekjes*, *Kinderbroekjes*, (als *Mewis* tegens *Neeltje Teunis* in't *Liedje* zegt) van te maken. Geen van al dees *ſnuyſtery* is hier in 't gebruyk, en nochtans werden de *Kinderen* hier zo weynig aan haar leden verminkt, als by ons, uytgezonderd, dat eenige zeer grote *Navels* krijgen; dog dit is de *Moeders* haar eygen ſchuld, mits zy 'er gemakkelijk voor konnen zijn. Wat dunkt u, *Mijn Heer*, by aldien het *Kinderhalen* zo goed koop in *Holland* was, zoud gy 'er al te met niet wel eentje te meer toeſtellen? Antwoord UE. daar niet op, dat en zal my egter niet beletten om 'er van te geloven 't gene my goed dunkt. Zo haaſt een *Kind* geboren is, werd den *Prieſter*, of *Offer-Paap*, alhier *Feticheer*, of *Confœ* genaamt, ontboden, dewelke aanſtonds laſt geeft, dat men het *Kind* een gehele dragt met *Touwetjes*, *Couraal*, en andere vodderyen om het *lijf*, *hals*, *armen* en *beenen* zal binden, 't geen dan door hem met zijn gewoonelijke *Beſweeringe* werd *gewijd*, en *beſwooren*, waar mede het als dan tegens alle *ziekte* of andere *ongemakken* is gewapend. En waarlijk, ik agt het ook van zoo groten kragt te zijn, dat, ſchoon dees *Beſweering* door den *Paus* was geſchied, zo en mogt het niet verzekerder zijn geweeſt. Dies UE. moogt denken wat magt dees *Prieſters* over de *quade Geeſten* hebben. Wanneer ik van 't *Getrouwde leven* der *Negers* komt te ſchrijven, zo zal ik UE. noch wat van 't *Kinderhalen* opdiſſen, en hier voortgaande, zeggen, dat gezeyde *Touwetjes* de *Kinderen* voor *Klederen* verſtrekken, gemeenlijk tot haar zeven en agt jaren toe, wanneer zy een *Lapje* van een half- of heele El *Stof* krijgen om zig mede op te pronken.

En weynig koſten daar omtrent.

Bygeloviglheid omtrent jonge Kinderen gebruykelyk.

Wanneer de *Vader* van het *Kind* een *Viſſer* of *Landbouwer* is,

en

en 't *Kind* een *Zoon* zijnde, zo onderwijft hy het zelve in zijn *Handteering*, wel te verftaan, als 't met deszelven goedvinden over een komt; want gemerkt hy nu haaft voor zig zelven zal moeten zorgen, zo vat hy ook by der hand 't gene met zijn zinlijkheid over een komt; zonder dat *Vader* of *Moeder*, zig daar tegens zullen ftellen. Slegt voedzel der Negers.

'k Heb gezegt of beſchreven met hoe *weynig* en *gering voedzel* de *Negers* hare *Kinderen* weten te payen en van de hand wijzen, nu en zou het gantſch niet paſſen dat zy ondertuſſchen rijkelijk zouden leven en dapper ſmullen: hier mede zijnze waarlijk niet te beſchuldigen, maar wel datze al te zober leven, zy konnen gemakkelijk met twee ſtuyvers daags toe. Haar gewoone *Koſt* is een *Pot* vol gevreve *Milhio* of *Koorn*, tot *brood* gekookt, of in plaats van *Milhio*, *Jammes* en *Pattattes*, waar over zy een weynig *Oly de Palm* met gekookte *groente*, en een ſtukje *ſtinkende Vis* doen: en dan verbeeldenſe zig, noch wel dapper te ſmullen; want de meeſten tijd ontbreekt haar de *Vis* en 't *Groente*: vlees als *Koeyen*, *Schapen*, *Hoenders*, of wat des meer is, zullenze niet kopen, als op hun *Heylige dagen*, waar van nader. Dat de *Negers* dus gering in haar *eeten* zijn, geſchiet niet om datze nietbeter zouden luſten, dat ziet men wel anders als wy haar ten *eeten* hebben: want dan proppenze den *balg* zo vol, en van 't beſte dat op de *Tafel* komt, even ofze voor drie dagen moeſten vreeten; ook en geſchiet het niet uyt gebrek van *Geld*, maar eenelijk uyt een duyvelſe *Gierigheyd* en waan. Spruytende uyt gierigheyd.

Ik geloof, datze zig inbeelden dat alles wat duur is, en veel *geld* koſt, voor haar niet goed, maar *ongezond* is: de *gemeene man* eet zodanige *koſt* als ik beſchreven heb, en de *Ryke* niet veel beter, ten ware dezelve een weynig meer *Vis*, en *Groente* namen; en als die *vetpot* willen ſpeelen, zo nemenze *Vis*, dieze met een hand vol *Greyn*, ook zo veel *Deeg*, en wat *Oly de Palm* zamen in *Water* koken, dit noemenze *Mallaget*, en dat is voor haar een *Heeren* eeten, en 't is ook voor die geen welke het gewend is, geen onſmakelijke *ſpijs*, en hier te *Land* zeer dienſtig en gezond. Soo wel onder de Rycken als Armen.

Even de *Negers* dus gering en weynig, zy *zuypen* des te overvloediger. By uytnementheyd zijn het *Liefhebbers* van *ſterken drank*, Syn alle Liefhebbers van ſterken drank.

drank, ze moeten s'morgens de *Brandewijn*, en s'namiddags *Wijn de Palm* hebben, 't gaat hoe 't ook wil, die een *stuyver* aan *Rijkdom* bezit, heeft wel voor drie aan *dorst*, het *drinken* komt haar nagt noch dag t'onpas, 't geenwe aan ons eygen *Dienaars* 't best gewaar konnen werden; welke onze *Kelders* met *drank* by nagt en ontyden maar al te wel weten te verkragten. Zy zijnder zo zeer op verzot, dat men met meerder verzekerheid de *Kat* het *Spek*, als haar *Tabak*, en *sterken Drank* mag vertrouwen, en dat zonder eenige uytzondering, *Mans* en *Vrouwen*, een iegelijk *zuypt* als om strijd, en even of het een *deugd* was, ook leerenze het haar *Kinderen* al met de drie en vier jaren.

Groeteniſſe en Pligtplegінge onder de Negers.

De *Pligt-plegінge* en *Groeteniſſe* onder de *Negers* gebruykelijk, verdiend hier mede wel een plaats, als eenigsints aanmerkelijk zijnde. Indienze malkander komen te ontmoeten, zo geschiet de *groete* van weerkanten met het afligten van den *Hoed*, of *Muts*, wat zy dan op hebben, geschiedende dit meerendeel van *Negers*, die met ons om gaan; want *Landwaards* en werd het ontbloten van het *Hoofd*, onder 't eerbewijs niet gerekend. Wyders vragenze na malkanders welstand, dog niet als wy zouden doen, hoe staat het met UE. zijn gezondheid, of anders, maar zy vragen, *hoe hebje geslapen?* daar op den ander antwoord; *heel wel*, en die zelfde vraag weder aan den eersten doed, die, zo het wel is, mede zo antwoord. Dies men bemerken mag, dat de *Negers* een goede en gerustige *slaap*, hoognodig en voor 't voornaamste aanzien, om s'*Menschen* gezondheid te onderhouden. Alsze van afgelegene *Plaatzen* by den ander komen, zo vat den *Inwonende* den *Vreemden* by der hand, *knippen* beyde haar middelste *vingeren* over een, en heet hem welkom; te verstaan, als hy nooyt aan die *Plaats* geweest is, dog van daar na een ander *oord* verreyst, en wederom gekomen zynde, zo gebruykenze de volgende woorden, om hem te verwellekomen, *Gy zijt uytgegaan, en wederom gekomen?* even ofze hem daar mede geluk wensten; waar op den andere antwoord, *Ik ben weder gekomen.* En dit gaat van beyde kanten voor een grote heus- en beleefdheyd door. Heel voldoende zynze, wanneerze van een andere *Plaats* eenig bezoek krijgen, zo haast de *Pligt-plegingen* zijn afgelegt, doed den gene, die bezogt

Zyn heel voldoende alsse besogt werden.

bezogt werd, door sijn *Wijf* ofte een *Slavin*, *water* en *smeer* of *Salf* aan brengen, op dat de *Gast* sig *wasschen*, en *Salven* mag. Seer net hier in met de *Oudheyd* over een komende, dewelke zoo ons nagelaten is, mede voor een gebruyk hadden, de *voeten harer Gasten te wasschen*, en te *salven*.

Hoe de besoekingen tusschen de Grooten geschier.

In de *bezoekingen* van *Koningen* of andere *Grooten*, bespeurd men mede veel vreemde *Pligtplegingen*, gelyk ik het hier aan zal laten volgen. Soo een *Heer*, als ik heb genoemd, aan, of omtrent het *Dorp* van de geen komt, die hy gaat bezoeken, zoo zend hy een van zyn *Volk* af, om den ander te gaan zien en nevens 't afleggen van *groetenis*, hem van zijn aankomst kennis te geven, dewelke dan iemand met den *Afgezant* te rug zend, om den aankomer te *begroeten*, en te betuygen, dat hy seer welkom zal sijn. Terwijl dese op weg slaan, gaat den *Opperste* zig klaar gemaak hebbende, met al zijn *Volk* en *Soldaten* in volle *Krygs-rusting* op de *Markt*, of voor sijn *Huys* ter neder zitten, veelmalen drie *à* vier honderd *man* sterk, verwagtende aankomst van sijn *Gast*, dewelke om zyn *Staat* en *grootsheyd* op het alderkragtigste te toonen, met een zatte tred aannaderd, en is ook met een groot getal gewapend *Volk* voorsien zynde, dewelke onder 't loopen en springen een groot *Krygs* geschrey maken.

En grooten omslag van het z lve.

Als hy eyndelyk ter *plaatse* gekomen is, daar den ander hem zit in te wagten, soo en gaat hy niet regt naar den zelven toe, maar zend al zijn *Volk*, die van eenig aanzien zijn, en die geen *geweer* dragen, voor uyt, een voor een agter malkander de hand gevende aan 't *Volk* van de geen die bezogt werd, en welke rondom, en nevens hem zitten, en zoo mede aan hem zelfs; ten laatsten ook de twee *Opperhoofden*, welke van weerkanten met *Schilden* bedekt zijn, by den ander komende, zoo staat de die bezogt werd, op, en is 't zaak dat hy den bezoeker lieft, of dat den zelve hooger in *rang* is, als hy, zoo omhelst hy den zelven tot drie keeren agter een, en heet hem welkom, anderfinds soo de geen, die bezogt werd, meerder is, soo blijft hy sitten en verkomt den ander met hem drie maalen maar *simpelyk* de *hand* te geeven, en de *middelste vingers* tegens een te kuypen, dit geven van de *hand* geschiet met drie *ommegangen* na den ander, en wanneer dat gedaan is, soo gaat den *Bezoeker*

zig met zijn *Volk* tegens den ander over, op een besondere *plaats*, ter neder setten; aldaar afwagtende, dat hy van den ander met sijn *Volk* begroet! en verwellekomd werd, dewelke het ook, na eenige tijd stil geseten te hebben, komt doen, maakt van s'gelyken een drie ledige *ommegang*, waar na hy zig weder op sijn oude *plaats* ter neder zet, en send op nieuw iemand van de zyne naar den anderen *Trop*, om nochmaals de *Groete* af te leggen, en onder 't verwellekomen, te vragen na des zelfs *gezondheyd*, en wat sijn *aanbrengen* is, die met iemand van de zyne na de andere kant te zenden, daar op na vereysch doed antwoorden. Dese *Pligtpleging* duurd somtijds een uur of twee naar den ander, tot dat de geen, die belogt werd, oprijst, en zijn *Gast* noodigd om mede na zijn *Wooning* te gaan. 't Welk geschiedende, werd hy aldaar van den zelven beschonken, soo ook van des zelfs *Dorp-Grooten* met *Schapen*, *Hoenders*, *Jammes* en wat des meer, en den *Gast* aangenaam mag zyn. En hier mede eyndigd dees lang-wijlige *Groetenis*, in 't beschryven van welke ik ook al vry wat lang heb gevallen; dog hope niet UE. daar eenig verdriet mede aangedaan te hebben; want ik om zulks te vermyden, noch al eenige omstandigheden meer heb over geslagen.

Weynig konsten onder de Negers, en wat haar Handwerken sijn.

In den beginne van desen *Brief* heb ik UE. gezegt, dat de *Negers* geheel *luy*, en niet wel aan 't *werken* te krygen zijn, dies sy ook seer weynig *Konsten* en *Handwerken* onder haar hebben. Al haare *Handwerken* bestaan maar voornamentlyk in 't *bereyden* en *maken* van *houte*, en *aarde* Koppen, *Bakken*, *Stoelen*, *Matten*, *koopere Salf-doosen*, *Armringen* van *Goud* en *Silver*, mitsgaders van *Olifants-Tanden*; en andere vodderyen en kleynigheden meer, zynde haar beste *Handwerk* het *Smeeden*, waar mede zy noch al redelijk wel weten om te gaan, vermitse met haar slegt *Gereedschap* alles konnen maken, watse tot den *Oorlog* (uytgesonderd *Schiet-Geweer*) van nooden hebben, zo ook alles, wat tot den *Landbouw* en haar *Huys-houding* werd vereyst. Van *Staal* hebbense geen kennis, en nochtans makense haar *Sabels* en *Kapmessen*, hard, en *snydig* genoeg, en zoo van s'gelyken haar *Houweelen*, en verder *goed* tot het bebouwen van 't *Land*, en waar toe zy het mogten benodigd hebben. Haar voornaamste *Gereedschap* be-

beſtaat uyt een groote harde *Steen*, die haar voor een *Ambeeld* verſtrekt, twee à drie *Mookers*, een *Tang*, en een kleyne *Blaasbalk* heel aardig met drie en meer *Pypen* gemaakt, zynde een zeeker ſlag van *Blaasbalken* van haar zelfs uytgevonden, en dewelke ſeer ſterke wind geven: dit zyn meeſt alle haare *konſten*, behalven het maken van *Goude Fetiches*, waar van hier vooren geſprooken heb; dog het fraayſte van al haar *werk* ſijn *Goude* en *Silvere* Hoedbanden, die zy voor ons maken, dewelke van ſoo een *fijne* getrokken *draad* in een ſijn gevlogten, dat ik geloove de *Goud-Smits* in *Europa* het beſwaarlijk zouden namaken; en ſoo het noch al gedaan wierd, en dat zy 'er geen grooter *arbeydsloon* als hier, voor en ontfingen, ſoo mogtenſer pas droog *brood* mede verdienen.

Deſe *Brief* ſal als een mengelmoes van alderhande *Stof* onder den ander zyn, dies U E. het zig niet qualijk moet laten gevallen, dat ik van het een op het ander, of als het ſpreekwoord zegt, *van den Os op den Eſel ſpring*. Want ik, my uyt dees verwarring zullende redden, ſchryven moet 't geen my maar eerſt in den zin komt; dies nu eens van haar *Scheepvaard*, welke van geen groot belang is, geſprooken. Tot deſelve gebruykenſe lange *Schuyten*, welke alhier *Canoas* genaamt werden: waar van de grootſte in de dartig voet lang, en ruym ſes voet breed zjn, van groote verminderenſe tot de kleynſte ſlag, namentlijk dartien à veertien voet lengte, en drie en vier breette. Met het grootſte ſlag vervoeren wy onſe *Koopmanſchappen* naar de eene en andere *Plaats*, konnende in een van de grootſte *Canoos*, een kleyne of redelyke *Koopvaardy-Schips-boots Lading*, deſelve werden voort geroeyd al na ſyn groote is, als met twee, drie, vijf, ſeven, neegen, elf, dartien, vijftien, en ſeventien *Roeyers*: want U E. gelieve te weten, als het boven 't getal van twee komt, dat de *Roeyers* dan altoos oneven moeten ſyn, vermits zy by paren nevens den ander zitten uytgeſonderd een die alleen agter zit om op het *Stuuren* te paſſen; zy en gebruyken geen *Riemen* als by ons, maar in derſelver plaats ſeeker ſlag van *Scheppers*, harts-gewys gemaakt, of even als de *Spaden*, waar mede het *Land* werd omgeſpit, en ook met omtrent ſoo een lange *ſteel*. Met deſe *Scheppers*, die ſy in beyde de handen houden, en gedurig als

Haar Scheepvaard en Vaartuygen.

agter s'hands in 't *water* ſcheppen, ſettenſe de *Canoa* ſeer ſnel voort, met de kleynſte *Canoas*, waar op ſy twee of ten hoogſten drie *man* hebben, gaanze uyt *Viſſen*. Haar *Vistuyg* beſtaat in grote en kleyne *Hoeken*, mitsgaders *Harpoenen*, om, wanneerze grote *Vis* aan de *Hoek* krijgen, dezelve daar mede te ſchieten; vervolgens *Werpnetten* en ook grote *Warnetten*; welke laatſte zy s'avonds in *Zee* zetten, en s'morgens weder gaan ligten, waar in zig zomtijds een grote menigte van alderhande ſlag van *Vis* heeft verward, dieſer dan uythalen: maar komt 'er eens een quade *Vis*, als den *Swaard-Vis*, en andere in dees *Netten* te verwarren, zo is zodanigen *Net* op een maal geheel aan ſtukken, mits hy het *Net* met zyn *Swaard*, dat hy op de *Neus* heeft, aan alle kanten van een rijd: dog dit en heeft noch ſoo veel ſwarigheyd niet als de *Negers* het maar by tijds gewaar werden: want dan gaanſer met drie à vier *Canoas*, wel van *Harpoenen* voorzien, op los, om hem te vangen, en ſoo een *Vis* kan, overmits zyn grootte, en dat de *Negers* hem garen eeten, 't breeken van een *Net* of twee gemaklyk vergoeden

Landbouw. Van der *Negers Landbouw* behoeven wy voor tegenwoordig niet te ſpreeken, want niet alleen dat wy het hier vooren al eenigſinds hebben gedaan, ſoo vertrouw ik, dat we hier na tot het zelve noch beter gelegentheyd zullen krygen.

Verſcheydentheyd van Spraak opde Goud Kuſt. Schoon de *Goud-Kuſt* maar omtrent de *ſeſtig mylen* lang is, ſoo heeft men dog op deſelve ſeven of agtderley *Spraaken*, en waar onder drie of vier die den ander niet konnen verſtaan. Die van *Jumnoré* tien mylen boven *Axim*, konnen met die van *Egira*, *Abocroe*, *Ancober*, en *Axim* te regt raken; dog egter is 'er in haar *Spraak* een groot verſchil; zynde de *Aximſe Taal* geheel onlieffelijk, ja beeſtagtig leelyk; die van het *Anteſe Land* weder geheel anders, dog in lieflykheyd niet veel beter; maar noch affchuwelyker is de *Acraſe*, dewelke ſchier met niemand eenige gelykheid heeft; de overige *Goud Kuſt-Negers*, behalven *Aquamboe*, konnen den ander meeſt verſtaan, maar de geene, welkers *Spraak* het lieffelykſt en aangenaamſt is, zyn de *Negers* die uyt het *Land* komen, als die van *Dinkira*, *Akim*, *Acanny*, en na die de *Adommers*; en waarlyk die de *ſpraak* der *Negers* maar een weynig verſtaat, kan een groot onder-

derſcheyd in dezelve beſpeuren, en wel ſo veel, als by gelykenis tuſſchen de *Brabanders* en de *Menſchen* van over *Zee*. En by aldien de *Negers*, dewelke onder onſe *Forten* woonen, en waar mede wy dageliiks moeten omgaan, zo aangenaam in haar *uytdrukkinge* waren, zo en zou het voor ons niet zwaar vallen om de *ſpraak* in een jaar of drie te leeren, daarwe het nu in geen tien jaren konnen doen, altans niet volmaaktelijk. Eenige, en waar onder *Ik* my ook derf rekenen, zijn 'er wel verre in gevorderd, en zodanig, datwe het meeſtendeel konnen verſtaan; dog de *uytſpraak* heeft altoos bezwaarlijk willen volgen; gemerkt de *Naamen* en *Woorden* van ſommige zaken zoo wonderlyk zyn: dat ſoo wanneer wy dezelve op onſe wijs wille *ſchoeijen*, en *ſpellen*, altoos bevinden verkeerd te arbeyden, en terwijl de *Negers* niet *Leeſen* noch *Schryven* konnen, en by gevolge geen *Letter-konſt* hebben, ſoo is 't ons niet wel mogelijk om de *Fouten* na te ſpeuren. O. D. dewelke hier nooyt geweeſt is, heeft in ſijn *Beſchryving* van *Africa* eenige, en verſcheyde *benamingen* en *tellingen* der *Negers* laten invloeijen, en *Ik*, die my wel derve vermeeten het vry wat beeter te weten, en derve het my niet *onderwinden*, als verſekerd zynde het *doel* niet veel beter, als D. gedaan heeft, te zullen treffen.

Maar ware het zaak, dat de *Negers*, als ik gezegt heb, konden *Leeſen* en *Schryven*, ſoo was 'er kans om het met 'er haaſt te leerenn, vermits men dan zou konnen zien wat *Letters* by haar tot deſe en geene *zaak* wierden gebruykt; dog het nu maar alleen na de *klank* te doen. agte ik voor zottigheyd; dierhalven, *Mijn Heer*, verwagt hier omtrent niet meerder van my.

My gedenkt voormaals by een zeekere, of laat *Ik* liever ſeggen, onzeekere *Autheur*, geleeſen te hebben, dat den zelven in 't *Beſchryven* van deſe *Kuſt* van eenige *Edellieden* gewaagd: maar *Ik* en heb in al die tijd, dat *Ik* hier geweeſt ben, niet konnen gewaar worden, wat ſlagh van *Negers*, of welken *Stand* daar voor zou te houden zyn. 'k Sal de moeyte neemen om in 't *breede* hier aan te laten volgen, wat onderſcheyd dat 'er tuſſchen den een en ander *Neger* is, en waarom den een boven den ander werd *geeerd*, en *ontzien*, 't geen eyndelijk hier op uyt zal komen, namentlijk, dat de gene, die de grootſte

Misſlag van eenige Schryvers, dewelke van Edellieden alhier hebben gewaagd.

Rykdom bezit, ook de meeste *Eer* ontfangd, zonder dat'er zig in 't alderminste eenigen *Adeldom* onder vermengd.

Vyf ierly Standen. Eerstelijk haar Koning of Capiteyns. Twee Caboceros of Hoofdluyden.

Vyf Graden of *Trappen* heb ik onder de *Negers* aangemerkt; als eerstelijk haar *Koningen* of *Capiteyns*; want deze *benaming*, een en het zelve is.

Ten tweden, de *Caboceros* of de *Hoofd-luyden*, dewelke men na onze maniere zullende noemen, gevoeglijk de naam van *Burger-Vaderen* zou mogen geven; mits zy het haar werk laten zijn, om voor 't welzijn van haar *Stad*, of *Dorp*, zorge te dragen, en de ontstane *geschillen* te slegten.

De derde zijn de gene die door haar Geld, zig zelven een naam maken.

De derde zijn de gene, welke zig zelven door haar eygen *Rykdom*, 't geen haar door *verflerf* of wel den *Koophandel* aangekomen is, een groten naam hebben gemaakt. En deze geloof *Ik*, dat by gezeyde *Autheur* voor *Edelluy* zullen aangezien zijn. Dog of hy aan dezelve den *naam* niet ten onregten heeft gegeven, zullen wy aanstonds tragten te bewijzen.

Vierde de Gemeeneman. Vyf de Slaven.

De vierde *Stand* zijn de *Gemeene-man*, als *Wyn-Boeren*, *Visfers*, *Landbouwers*, *&c.*

't Vyfde. of laatste, zijn de *Slaven*, door armoede daar toe vervallen, of door haar *Vrienden* verkogt, of ook wel in den *Oorlog* gevangen.

Dit nu zijn de vyf *Standen* welke men onder de *Negers* heeft, en buyten welke 'er geen meer te vinden zijn. Laat ons nu eens bezien, hoe de drie eerste haar *Staat* en *waardigheyd* verkrijgen.

't Verkiesen of Bevestigen van een Nieuwen Koning.

Eerstelijk de *plaats* van *Koning* of *Capiteyn*, is in meest al de *Negers Landen* erffelijk van den *Vader* op den *Zoon*, en die ontbrekende, op de naaste *Mannelijke* erfgenaam. Ook werd zomtijds wel agt gegeven, op de *Bequaamheyd* van zodanig een *Erfgenaam*, en mede op deszelven *Magt* van *Slaven* en *Geld*; waar door iemand, die dit wat rykelijk bezitten, den regten *Erfgenaam* zomtijds wel werd voorgetogen.

Omtrent het *Verkiezen* of *Bevestigen* van een nieuwen *Koning*, doed zig niet veel zeldzaamheyds op, want de *Kroning* en 't afleggen van een *Eed*, by haar niet in 't gebruyk zijnde, zo werd den *Nieuwen Koning* maar aan het *Volk* vertoond, en zomtijds 't *Land* door gevoerd, en daar na met een *vrolyke Dag* alles besloten; dog in geval van twespald, en dat twee te

ge-

gelyk naar de hoogheyd om *Koning* te zijn, ſtaan, ſoo doet een iegelijk van weerkanten zyn *aanhang*, om zig des te beter op haar te mogen verlaten, *getrouwigheyd ſweeren*: anderſins gaat het, als ik gezegt heb, al heel gemakkelyk toe: alleenlyk noch, dat 'er eenige *Offerhanden* werden gedaan, 't geen ook by alle groote *Verhandelingen* geſchiet. De *Hooft-luyden* hebben gemeenlyk altoos haar gezet getal, behalven dat de *Plaatſen* der *Overledenen* niet ſoo haaſt weeder werden gevuld; maar als ze te zwak werden, zo kiezen zy'er, by malkander gekomen zijnde, eenige uyt de *Gemeente*, die bereeds goed *Ouders* zijn; want *Jongelingen* ziet men zelden in dit eerwaardig *Gezelſchap*, dewelke dan aan zijn toekomende *Mede-Broeders* een *Koebeeſt* en eenige *Drank* voor zijn *Verheffing* ten beſten geeft, als wanneer hy op een behoorlijke wijs werd beveſtigt en aangenomen. Aan *Axim* geſchied het als volgd. De geen, welke de *Hoofdluyden* aldaar tot een *Caboceër* begeren te maken, moet een *Inhoorling* zijn van haar *Land*, en aan *Axim* woonen, of ten minſten aldaar een *Huys* hebben door eenige van zijn *Wijven* en *Volk* bewoond, en waar dat hy mede zomtijds zijn *verblyf* komt nemen, 't geen even zo veel is als by ons, datwe om ons *Burger-Regt* niet te verliezen, *vuur* en *ligt* moeten houden. Dit zo zijnde, zo werd hy, indien 't maar een *Een* is, of alle, zo'er meer zijn, in ons *Fort* gebragt, en onzen *Koopman* aldaar voorgeſteld, met verzoek, dat den zelven in haar *Gezelſchap* mag *ingelijft* werden: dewelke zoo hy 'er niets tegen heeft, den *Nieuweling* op den *Bybel* doed *Sweeren*, als dat hy de *Nederlanders* getrouw zal zyn en blyven, en dezelve met al zyn *vermogen* te zullen helpen en beſchermen, tegens alle hunne *Vyanden*, ſoo wel *Europianen* als *Swarten*, geene uytgezonderd; en voort alles doen dat een getrouw *Onderdaan* toekomt; gelyke *trouw ſweerd* hy ook omtrent zyn eygen *Land* en *Volk* te zullen bewyſen. Den *Eed* gedaan zynde, welke hy op ieder *lit* heeft *beveſtigd*, met deſe woorden, *dat hem God moet dooden ſoo hy valſchelyk*, of *ten onregten ſweerd, en het zelve niet nakomt*; zoo werd hem de *Bybel* tot meerder beveſtiging tegens zyn *Borſt* aangehouden, en op het *Hoofd* gelegt, als wanneer den *Eed* vaſt en bondig is, waar na de *Koopman*, ſijn *naam* aangeteekend hebbende, hem

Van de Hoofdluyden.

hem voortaan als een een mede *Lit* in de *Vergadering* laat verſchynen, en 't *Regt* van 't voordeel, dat uyt de *Regtsgedinge* ontſtaan, nevens de andere *Hoofd-luyden* genieten; ſoo wanneer hy nu zyn *Mede-Maats* beſchonken heeft, met het geene daar toe *ſtaat*, ſoo is, en blyft hy *Caboceer* voor al zijn leven. Op andere *Plaatſen* van de *Kuſt* werd een *Caboceer* op een andere wijs *ingehuldigd*: dog wijl het aan *Axim* wel ſoo geregeld toegaat, ſoo heb ik met het van daar aan te tekenen my laten vergenoegen.

Hoedanig de derde ſtandsperſonen in aanſien komen.

De derde *Stand* onder de *Negers* zyn de geene, die door *Erfenis* of *Koophandel* eenig *Geld* by den ander hebben vergaderd, en die, om een *Naam* te verkrygen, zeven niet van de grootſte ſlag van *Oliphants-Tanden* koopt en dezelve tot *Blaas-Hoorens* (ſoo menſe hier noemt) doed vervaardigen, waar op hy dan zyn *Volk* na de wyſe van 't *Land*, alderhande *Deuntjes* laat leeren ſpeelen, of blaſen; wanneer dezelve volleerd zyn, zoo doed hy zyn *Vrienden* en *Bekenden* de weet, dat hy gezind is zyn *Blaas-Hoorens* in het openbaar te vertoonen: welke zig daar op by hem laten vinden, en eenige dagen agter een met hem *vrolyk* zyn; komende hy ondertuſſchen met zyn *Wyven*, en *Slaven*, met ſoo grooten *Pragt* en *Praal* voor den dag, als hem immers doenlyk is, leend zelfs om des te *Ryker* te ſchynen, veel *Goud* en koſtelyke *Couraal* van andere, deeld ook verſcheide *Geſchenken* aan zyn *Vrienden* uyt, ſoo dat hem dit *Feeſt* al een mooye *ſomme Gelds* komt te koſten. Dit *Feeſt* geeyndigd zynde, ſoo is hy voor al zyn leven bevoegt om voor zyn vermaak en tot allen tyden op deſe *Horens* te laten *Blazen*; 't geen niemand vermag te doen dan die 'er op de voorzeyde wijs als toe *ingewijd* is; maar, ſoo een ander luſt krygt om een *vrolyken Dag* te hebben, ſoo is hy gehouden, indien hy *Hoorens* hebben wil, dezelve te leen te verzoeken. Hoe wonderlyk gaan de *zaken* in de *weereld!* Hier moet men malkander om de *Hoorens* verzoeken, en op andere *Plaatzen* werdenſe de *Menſchen*, zelfs tegens haar dank, t'*huys* gebragt.

't Eerſte middel.

Het tweede.

Een *Neger* zig op de gehoorde wijs groot gemaakt hebbende, doed, om noch meerder *Eer* en *aanſien* te verkrygen, eerſt een, en naderhand twee *Schilden* vervaardigen die hy mede als de *Hoorens* in 't openbaar gaat vertoonen, en dat met

geen

geen minder *Pragt*, als omtrent de *Blaas-Hoorens* is geſchiet. De eerſte nagt *Wapend* hy zig met al zyn *Volk*, en moet die geheele nagt over in volle *Krygsruſting* onder den *blooten Heemel* ſlapen, of doorbrengen; daar mede te kennen gevende, dat hy in tyd van *Oorlog* geen moeyte noch gevaar ontſien zal, om voor de zyne te *Stryden*. Den dag aangekomen zynde, brengd hy die met zyn *Volk* met *Schieten*, en 't bedryven van alderhanhe *Krygshandelingen* door; de overige dagen, want dit *Feeſt* agt dagen lang duurd, worden met *Danſen*, *Springen*, en anderhande *Vrolykheyd* door gebragt, en is hy weder met zyn *Wyven* en *Volk* op 't *Koſtelykſte* opgeſchikt, en werd alles, wat hy ter *weereld* heeft, ten toon geſteld en over al om gedragen. Dele *Vrolykheyd* komt hem zoo veel niet te koſten als de andere, want daar hy in 't vertoonen van de *Hoorens* geſchenken heeft moeten geven, zoo ontfangd hy 'er hier in tegendeel van andere, en daar onder eenige niet zeer gering; ook als hy naderhand genegentheyd mogt krygen om in den *Oorlog* te gaan, of ook wel dat hy een *vrolyken dag* houd, zoo is 't hem geoorlofd om *twee Schilden* voor hem te mogen laaten dragen, 't geen meede aan niemand als de zoodanige vry ſtaat.

Waarom dees Negers voor geen Edelluyden zyn te houden.

Dit nu zouden de *Edel-lieden* moeten zyn, welke men hier ter *Kuſt* wil hebben: dog dat menſe voor geen *Edel-lieden* mag rekenen, leerd ons het volgende. Eerſtelyk en kan niemand zig zelven *Edel* maken, maar moet het uyt zyn *Geboorte* ſijn, of 'er door andere toegevorderd werden. Dit ontbreekt in zommige van deſe beyde: want zy uyt haar *Geboorte* niet anders dan *Slaven* zijn, en dies halven zeer van den *Adelyken Stand*; en haar vordering geſchiet door niemand als haar *eygen zelfs*, en haar *Geld*; want maar *Geld* en *Goeds* genoeg hebbende, zoo ſtaat het iegelyk vry tot dees *Eeren-trap* op te klimmen. Behalven noch, dat op andere *Plaatſen* 't werk van een regtſchapen *Edelman* is, zig den *dienſt* van hun *Koning* of 't *Land* niet te ontrekken: dog deſe zien niet eens naar den *Koning* om, bemoeyen zig zelden met iet anders dan met hun *Koophandel* te dryven. Wil iemand egter hebben dat het *Edelluy* zyn, goed, ik zal het haar laten blyven, en dan zal ik des te meer eer hebben om dat ik lange jaren agter een, door ſoo-

danigen *Edelman* als een *Lijf-Dienaar*, ben opgepaſt, zonder dat ik ooyt eenige agt op zijn *Adeldom* heb gegeeven.

De vierde en vyfde *Stand* onder de *Negers* verklaard zig zelven onder de naam van *Gemeene-Man* en *Slaven* genoegſaam, zonder dat ik nodig agte my daar omtrent verder te verklaren.

Onverſchillentheyd der Negers omtrent het bouwen van haar Dorpen.

Het vertoonen van gezeyde *Blaas-Hoorens* brengt my ook in gedagten, dat ik een *Beſchryving* diene te maken waar mede de *Negers* zig het meeſte vermaken, en wat haar gewoonelyke *Speeltuygen* zijn. Dog eerſt zal ik voor af laten gaan, dat de *Negers* in het nederſlaan en bouwen van haare *Dorpen* of *Huyſen*, geen agt geven, of zulks aan een vermakelyken *oord* geſchied of niet. By ons houd men, (en ook ten regten) ſeer veel van *Plaatſen*, welke een fraay *uytzigt* hebben, of daar vermakelyke *Wandel-wegen* te vinden zyn, of ook wel waar omtrent men een luſtige *Vaard* ziet, welke eenig vermaak en genoegen kan geven: dog dit lompe *Volk* ſtaat zig over al zonder onderſcheyd, of ergens op te letten, ter neder, en dat zomtijds aan geheele dorre, en onaangename *oorden*; daar het hier aan luſtige *Valleyen*, welbeplante *Bergen*, en ſchoone *Rivieren* niet en ontbreekt, 't zelve verſtrekt haar tot geen vermaak of vreugt. En even ſoo onverſchillende zynſe ook in 't maken van haare *Wegen*, dewelke van de eene *Plaats* na de ander ſtrekken; dezelve zyn ſoo krom en verdraayd als haar *Geſlagt* zelve, een *Weg* van twee mylen, is hier, overmits zyn *kromte*, zomtyds wel drie. En ſchoon men haar het zelve aantoond en raad om de *Weg* te verleggen, zy en zullen het dog niet verhelpen, al konde het met weynig moeyte geſchieden. De *Weg* die eens gemaakt is, moet blyven, al zoudenſe om den zelven te begaan, tweemaal zoo veel tyd van hebben.

En ook in 't leggen van haar wegen.

Speeltuygen der Negers beſtaan eerſt in Olyphants tanden, en hoe gemaakt.

Wat haar *Seeltuygen* aangaat, dezelve zyn zeer veel en verſcheyden. Dog alle van een *Barbariſe* en ongure toon; haar voornaamſte zyn de gezeyde *Blaas-Hoorens*, die, als gezegt heb, van kleyne *Olyfants-Tanden* werden gemaakt, dog egter zoo kleyn niet, of eenige weegen noch wel tuſſchen de twintig en dartig pond, andere ook wel meerder. Hier op ſnydenſe

tot

tot *cieraad* eenige *Beeldteniſſen* van *Menſchen* of *Beeſten*, en dat zoo fraay, dat het ſchijnt als of zy in opvolging van het tweede *Gebod*, daar mede voor hadden, *geen gelykeniſſe te maken*; want men beſwaarlijk zou weeten te onderkennen waar het meer na gelijkt, na een *Menſch* of *Beeſt*? Om het onderſte of dikke eind van de *Tand* legt een woeling van touw met bloed van *Schapen* of *Hoenders* ſwart gemaakt, en aan het dunne eind is een vierkant gat, waar door zy blaſende, een zeldzaam geluid voortbrengen; 't geen egter op een zeekere *maat* en *toon* gaat, en die zy ook verſcheide wijze na haar ſinlijkheid konnen veranderen; zomtijds blaſende noch wel iets op deſe *Hoorens*, 't geen, ſoo het niet bevallig is, ten minſten ook niet en verveeld, en men, als *Focquenbrog* zegt, geen baal *Katoen* in 't jaar van doen heeft om ſijn geluid-vangers te ſtoppen.

Trommels.

De tweede ſlag haarer *Speeltuygen* zijn haar *Trommels*, welke wel tienderhand zijn, dog meeſt alle zijn het uitgeholde *Boomen*, dewelke aan het eene eind met een *Schape-Vel*, zijn overtogen, de andere kant blijft open en werd op de grond even als een *Ketel-Trom* neer gezet, dog als 'er mede voort moeten, zoo hangenſe dezelve met een band om den hals. Op deſe *Trommels* ſlaanſe met twee lange en *hamergewijs* gemaakte *ſtokjes*, ook wel met een regt *ſtokje* en de vlakke hand, dog alle gevenſe een geluyd, 't geen verveelt, werdende de *Trommels* meeſt altoos onder 't *geblaas* van de *Hoorens* geſlagen, 't geen het fraayſte *Ezels-Accoord* geeft dat men zou konnen bedenken, en om het noch bonter te maken, ſoo hebbenſe altoos een kleyne *Jongen* die onder 't *blaſen* van de *Hoorens* en het *ſlaan* der *Trommels*, geſtadig met een hout op een hol *Yſer* ſlaat, 't geen ten eenemaal een verfoeijelyk geluid geeft, en verveel dit duivels ding meer als de *Trommels* en *Hoorens* te ſamen. Voor weynige jaren hebbenſe noch een zeeker ſlag van kleyne *Trommeltjes* uitgevonden, die aan weerkanten met een *Vel* overtogen zyn, en geſpannen op de wijs van een *Sandlooper*. 't Geluyd van dees *Trommeltjes* komt wonder wel over een met de *Rommel-potten* die de *Jongens* omtrent *Vaſten-avond* by ons gebruyken; behalven dat deſe rondom met *yſere Ringen* zijn behangen, die in de *toon* eenigſinds verandering maken. Het

Slegt en verveelend geluyd van Speeltuygen.

zou zotterny zijn indien ik van al de *Speeltuygen* der *Negers* gewag maakte, geene van alle zijn het waardig; dieshalven 'er af ga scheyden, met 'er noch maar eene by te voegen, zynde een uytgehold *Houtje*, van twee hand-breet lang, en eene breed, van welkers agter eynde een *stok* krom om na vooren loopt, waar over zy vyf à zes *Snaren* hebben gespannen, gelijkende dieshalven wel na een kleyn *Harpje*, en na de verbeelding die my van de hedensdaagze *Griekse Speeltuygen* zijn gegeven, by na op dezelve wijs. Dit is ook het beste dat zy hebben, en geven het zoetste geluyd. Dit is genoeg van hare *Speeltuygen* gezegt. Nu weder van wat anders.

Geen Armen of Bedelaars onder de Negers.

't Geen ik het meest pryzenswaardig onder de *Negers* heb bevonden, is, dat men onder dezelve geen *Armen* siet, dewelke met te gaan *Bedelen* haar kost zoeken; want hoe weynig datze ook hebben, nooyt vervallenze tot den *Bedelzak*. De reden hier van is deze: dat, zo haast een *Neger* ziet, dat hy van zig zelven niet bestaan kan, zo verpand hy zig aan dees of gene voor een zeekere *somme gelds*, of 't word ook wel door zyn *Vrienden* gedaan, wanneer dezelve in nood is. Van den geen nu, aan wien hy verpand is, krijgd hy sijn onderhoud, mits zoodanigen werk te verrigten, als hem opgelegt werd, 't geen seer gering en ganschniet *Slaafachtig* is, bestaande maar om zijn *Meester* met het *Geweer* ten dienst te staan, en in de *Zaaytijd* zoo veel werken, als hem zelfs gevalt. Regte *Bedelaars* uyt *Armoede* heeft men, zoo als ik gezegt heb, hier niet; dog *Bedelaars zonder nood* en *schaamte*, des te meer; en men mag zonder te misdoen, haar alle zonder onderscheid die naam wel geven, mits een *Koning* zelver het zig niet en schaamd om dagelijks te *Bedelen*, en om zoo geringe zaken zomtijds, die hy elders voor een *stuyver* of twee zou mogen koopen; hier in zynse alle zoo lastig, en onbeschaamt, dat men, zonder te geven, niet van haar ontslagen kan werden, alles, *groot* en kleyn, watse maar zien, is haar gading.

Uytgezonderd Bedelaars zonder Nood.

Beschryvinge van de Tapoeyers of Mulatter.

Al schoon ik wat lang in desen geweest ben, soo en is myn *Schrijf-Lust* dog noch niet verzadigt, dies U E. het niet qualijk gelieve te nemen, dat hier noch een *Volkje* van een wonderlyken en zeldzamen aart by voegen, namentlijk, de *Tapoeyers* ofte *Mulatten*, dewelke van een *Europiaan* by een *Negrin*

grin zijn gewonnen, of ook wel van een *Blanke* by een *Mulattin*. Dit half slag is een *Schelmagtig* en tot alle quaad genegen *Volk*, welke het byna zoo weynig met de *Negers*, als met ons houden, ja zelfs en vertrouwense malkander niet, zoo dat men 'er nooyt eenige te zamen ziet paren. De naam van *Christenen* eygenen zy zig toe, maar ondertusschen houdense zig zoo wel aan de *Afgodendienst* als de *Negers* zelfs. De *Vrouwlieden* speelen meest alle openbaar de *Hoer* met de *Blanken*, ja zelfs, dog wat geheymer, ook met de *Swarten*; zoo dat ik haar qualyk een naam na verdienste weet te geven, anders als dat het een schuym van *Blanken* en *Swarten* te zamen is, en dan noch van beyde het slimste; of, om rond te gaan, *Hoeren* en *Boeven* te samen, alle van eenderley slag, de *Mannen* zijn voor 't meerendeel in onsen *dienst* voor *Soldaten*, gaan, even als wy, gekleed, dog de *Vrouwlieden* takelen zig op een andere en geheel zeldsame manier toe; die van eenig vermogen zijn, dragen een *goed* en *fijn Hemd*, en over het zelve een kort *Lijfje* van *Syde* of andere *Stof*, van onder haar *Armen* tot op de *Heupen* zonder *Mouwen*, en alleenlyk maar met een breede *Strook* over de *Schouders* vast; op 't *Hoofd* dragense verscheyde *Mutsen* over den ander, dog de opperste is van *Syde*, van vooren is dezelve *gefronseld* en staat boven rond op; om de *Muts* vast te doen zitten, hebbense een *Lint* twee à driemaal om het *Hoofd* gewonden; dies zy met de *Kop* een wonderlyke vertoning maaken. Om haar *Beneden-Lijf* zynse even eens als de *Swartinnen* gekleed, en de geene die weynig *geld* hebben, sijn met de *Swartinnen* in kleding niet anders onderscheyden, dan door de *Muts*, wantse ook met het *Boven-Lijf* naakt gaan.

Syn een Schelm- en Hoeragtig Volk.

Haar kleeding

zyn lelyk,

Dit geheele *gebroed* is, als se nog jong zyn, niet seer *mooy*, en oud wordende, zou men 'er de *Kinders* meede konnen na *Bed* toe jagen; by aldien een *Schilder* de *Nijd* zou moeten uytschilderen, 'k en wist hem geen netter voorwerp, dan een *oude Mulattin* te beschikken, mits zy die seer levendig verbeelden, metter tijd word haar *Lijf* gevlakt met witte, bruyne, en geele spikkels, even als de *Tygers*, na welke *Beesten*, overmits haar boosheyd, zy zonderling wel aarden. Dog wy zullen haar laten rusten, op dat niemand en denke, dat ik tegen dezelve met *haat* ofte *vooroordeel* ben ingenomen, Dog dat is

en van een bozen aard,

zeer verre van daar, en ik geloof, dat een iegelyk, die haar lieder ommegang kend, zal moeten betuygen, dat zy niet verdienen dat men zelfs eens van haar spreekt. Soo onlieflijk het my is, het *Gezelschap* van dit *Volkje* te moeten verdragen, soo aangenaam zal het my daar en teegen zijn, als ik over weynige *Maanden* in U E. tegenwoordigheyd zal mogen betuygen, hoe zeer ik t'allen tyden zal tragten om te zyn, &c.

Eynde van den Negenden Brief.

TIENDE BRIEF.

Is sprekende van der *Negers Godsdienst*, en verscheydenheyd van 't zelve, haar *gevoelen* van *God*. En vierderley *gevoelens* van des *Menschen Scheppinge*. Maniere van *Eed-sweeren* in verscheyde voorvallen. 't Vragen aan den *Afgod* hoe zulks geschiet, en de *Bedriegery* der *Papen* daar omtrent. *Hoe*, en *waarom* een algemeene *Gods-dienst* werd verrigt. Ieder *Mensch* heeft een bezonderen *Afgod* en *Heylige-dagen* ter Eere van de zelve, *Offerhanden* voor haar gedaan. Wie van ons het naast zou zyn om de *Negers* tot het *Christendom* te bekeeren. Verbode *Spijs*. Wat verbeelding zy van hunne *Afgoden* hebben, van de *Belooning* wegens 't *goed* en *quaad*. *Doodslag*, *Overspel*, &c. is geen zonde by haar, en waarom. Verscheyde *gevoelens* van een *ander leven*. Wonderlyke *Priester* Landwaards in woonende, de *Negers* geloven aan *Toveraars*, den *Duyvel*, en verschyninge van *Geesten*. 't Uytbannen van den *Duyvel*, hoe zulks in zyn werk gaat. Maar *twee Feesten* onder de *Negers* bekend. Haar onderscheyd in *Gelukkige* en *Ongelukkige dagen*. Zyn zonderling *bygeloovig*. En een voorbeeld van't zelve.

Verscheydenheit van gevoelens onder de Negers, wegens de Godsdienst.

MYN HEER,

MYnen laatsten aan U E. van den ..... is vry lang geweest, en by aldien ik de *Stoffe*, die tegenwoordig voorgenomen heb te *verhandelen*, wilde uytbreyden, zoo en zou dese niet korter zyn: Want de

Gods-

Godsdienst der *Negers*, waar van ik nu zal spreeken, zou ons *Stof* genoeg aan de hand geven, om een geheel *Boek* te vullen, overmits de *verscheydenheid*, die men daar allerwegen in vind: want geen *Land*, *Dorp*, ja zelfs geen *Geslagt*, ofze verscheelen daar in met den ander; dog dat alles aan te haalen, dunkt my de moeyte niet waardig te zijn, zullen het dierhalven overslaan, en maar eenlijk van haar lieder *Algemeene Godsdienst* (en waar in zy meest alle over een komen) spreeken.

De *Strand-Negers* geloven meest alle aan den *eenigen, waaren, en waaragtigen God*, den zelven de *Schepping* van *Hemel*, *Aarde*, *Zee*, en *alles* wat daar op, onder, en in is, toeschryvende. Dog egter maar op een ruwe wys, zonder 'er een *goed* of net *Denkbeeld* van te konnen maken; op gelijke manier gelovense ook de dagelykse *onderhouding*, en *bestiering* van al het *Geschapene*. Dit geloof, hoe onvolmaakt het ook zyn mag, en hebbense noch van haar zelven, noch door *overlevering* van haar *Voorouders*, maar eenlyk door de gestadige verkeering met de *Europianen*; welke haar zulks van tijd tot tijd hebben tragten in te planten. Om dit van haar te gevoelen werd ik tweevoudig gesterkt, eerstelyk, om datse *God* nooyt met *Offerhanden* vereeren, noch hem in haar nood aanroepen, maar in alle hunne *swarigheden* zig ten eersten tot hun *Fetiche* (dit hier na te verklaren) wenden; en dezelve om een goede uytkomst van haar voorneemens smeeken. Het tweede is de verscheydenheyd van *Gevoelens*, die onder eenige van haar wegens de *Schepping* noch is overgebleeven; want het getal der geener, welke gelooven, dat de *Menschen* door den *Ananse*, zynde een groote *Spin*, geschapen is, is noch heden ten dage niet weynig, werdende zulks van zommige noch heel hartnekkig gedreeven. De overige geven de *Schepping* wel aan *God*, dog op de volgen wijs, te weten, van 't *Menschelyke Geslagt*, als dat *God* in den beginne so wel *Swarte* als *Witte* of *Blanke Menschen* heeft geschapen, om gesamentlyk de *Weereld* te bevolken; hier uyt tragtense te bewysen, dat zy zoo wel van den beginne als wy, zyn geweest. Hier by, om zig zelven noch meerder *eer* te geven, verdigtense, als dat *God*, na dat hy dees twee *Geslagten* van *Menschen* had geschapen, dezelve ook *Gaven* had voorgesteld: Namentlijk, het *Bezit*, van 't

Geloven een eenige Godheyd; dog op een onvolmaakte wys.

Mitsgaders de onderhouding of bestiering van 't geschapene.

Synde haar 't voorzeyde door de Europianen ingeboezemd.

Zy en bidden God niet aan, nog doen hem eenige offerhanden, maar keeren zig altoos tot haar Afgoden.

Hun eerste gevoelen van de

Goud

Schepping der Menschen, als dat dezelve door een zekere Spin zyn geschapen.

Goud, of de *Kunst* van *Leesen* en *Schryven*; en wijl de *Swarten* de eerste keur van *God* gegeven was, soo hadden zy het *Goud* gekoosen, en aan de *Blanken* de *Letterkunde* gelaten; * 't geen haar van *God* wierd toegestaan, die egter over haar begeerlykheyd en *Geld-zugt* verstoord zynde, besloot, dat de *Blanken* ten eeuwigen dagen over haar zouden *heerschen*, en dat zy dezelve te allen tyden als *Slaven* zouden moeten oppassen en dienen. Andere wederom dryven, dat den *Mensch* in soodanigen *Postuur*, als hy zig nu bevind, niet en is *geschapen*: maar dat om des te gemakkelyker voort te *teelen* de *Mannen* dat geene, waar door se van de *Vrouwen* zyn onderscheyden, op een andere en openbare *plaats* droegen: Soo ook de *Vrouwlieden* het haare, alsoo het een naar 't ander moest gevoegt zyn. Wat dunkt U E., *Myn Heer*, is dit niet een belaggelyke en wonderlyke stelling, en zonden de *Turken* mede zomtyds niet in dees *waan* zijn, om datse by wylen haar beestagtige *Lust* met de *Vrouwen* op een *onnatuurlyke* wijs, ('k geswyge met *Manlieden*) versaden.

Ander gevoelen, als dat God Blanke en Swarte Menschen in den beginne geschapen had, en twee gaven om te verkiesen, voorgesteld.

'k Heb maar weynige *Swarten* gevonden, welke het gezeyde dreeven, en wanneer ik dezelve vroeg, *waarom*, en *op wat tijd*, den *Mensch* wederom soo, als men hem tegenwoordig ziet, is *veranderd*? Soo antwoordense, dat *God* het, om de *Eerbaarheyds* wil, weder had veranderd, ten tyde dat de *weereld* al zodanig was *Bevolkt*, dat om 't *Geslagt* der *Menschen* te onderhouden, de hedendaagse wijs genoeg was. Noch andere heeft men op de *Goud-Kust* van *Guinea*, dewelke beweeren, als dat de *eerste Menschen* uyt *Hoolen* en *Putten* zyn voortgekomen, hoedanig een ons noch huyden in een groote *Klip* aan *Zee*, en by, of neven ons *Fort* aan *Acra*, werd vertoond. Dog zagjes wat, indien ik alle de *Gevoelens* van de *Schepping* wilde aanhalen, en wat verbeelding zy van *Zon*, *Maan* en de *Sterren* hebben, zoo zoud ik, in plaats van kort, wel verdrietig lang vallen. Dit zal ik maar eenlyk zeggen, dat *Pater Kircherus* niet veel werk zou hebben om haar de *Bevolking* der *Planeeten*, ten

Een derde gevoelen van des Menschen schepping geheel onnosel en belaggelyk.

Nog een vierde stelling der Negers, als dat de Menschen niet geschapen, maar uyt onderaardse holen en spelonken zyn voortgekomen.

* De *Negers* waanen, dat 'er buyten haar *Land* geen *Goud* gevonden werd, noch ook dat 'er *Swarten* zyn, dewelke de *Letterkunde* verstaan; die zy van de uytgebreydheyd des *Weereld*s geen andere kennis hebben, als voor zo verre zy uyt ons verhaal konnen begrypen.

ten minſten van de *Maan*, te doen gelooven; want zy 'er van nu af een *Kaarel op de Trom ſlaande*, in konnen bekennen.

't Woord *Fetiche* heb ik op 't vorige blad belooft te zullen verklaren, en wijl het veel *betekeniſſen* heeft, zoo zullen wy het zelve eens gaan ontledigen. *Fetiche*, anders *Boſſum* in de *Negers* taal, heeft zyn benaming van haar *Afgod*, die zy *Boſſum* noemen, zelfs. Als ſe nu aan haar *Afgod* willen *Offeren*, of iets van den zelven begeeren te weten, ſoo zeggenſe, *komt laat ont Fetiche maken*; willende daar mede even ſoo veel zeggen, als, komt laat ons onſe *Gods-dienſt* verrigten, en zien of hooren wat ons *God* 'er af zegt. Van s' gelyken mede ſoo wanneerſe dees of geene *belediging* van iemand hebben ontfangen, ſoo makenſe *Fetiche* om den zelven te bederven, 't geen op volgende wijs geſchiet: zy laten eenige *koſt*, *drank*, of iets anders, door hun *Feticheer* of *Offer--Paap* beſweeren, en ſtroyen het zelve op ſoodanige plaats, waar dat zy weten dat haar *wederparty* gewoon is te gaan: en geloven vaſtelijk, dat, zoo wanneer de zelve dit *beſwooren goed* komt aan te raken, hy zeekerlijk binnen korten tijd zal moeten *ſterven*. Dies de geene, de welke hier voor bevreeſt zijn, alle ſoodanigen *plaats* ontmoeten, zig over dezelve laten dragen, als wanneer het haar niet kan deeren; noch ook niet den *drager*: want dit *beſwoorne* en doed niemand eenig *leed*, dan eenlijk den geene, waar voor het toegemaakt is. Dies dit vry beſcheydender is als ik voor deſen wel van ſommige *Italianen*, dewelke het *kunsje* van *vergiftigen* mede eygen is, heb geleeſen, die om haar *Vyanden* van kant te helpen, zig niet ontſien ook onſchuldige in groot gevaar te ſtellen, waarom ik van de *Iataliaanſe Fetiche* niet veel zou houden; maar liever over alle, die van de *Negers* gemaakt zijn, ſchoon uytdrukkelijk voor my gelegt, gaan.

't Woord Fetiche heeft zyn oorſpronkelijke benaming van hun Afgod zelf, en heeft buyten dien een grote beteckenis.

Hoedanig in het eerſte geval.

Ten tweeden, om eenige zaak te laten beſweren tot verderving haarder vyanden dienende.

Op even gelyke wijs, als ik verhaald heb, gaanſe te werk, wanneer haar iets *ontſtolen* is, om door dat middel den *Dief* te ontdekken, en den zelven zyn behoorlyke *ſtraf* te doen erlangen; zy gelooven dit ſoo hartnekkig, dat, ſchoon men haar honderd *voorbeelden* aan wijſt die het tegendeel betuygen, zy van dit gevoelen niet zijn af te brengen, weetende altoos iets

Ten derden, wegens dievery.

voor te wenden, wanneer het tegens haar gedagten en meening uytvald. Iemand op 't *ſtroyen* van 't *beſwoorne* betrapt werdende, werd ſwaarlyk, ja ſomtijds wel met de *dood* geſtraft; of ten ware wegens 't laatſte geval, namentlyk, *Dievery*, 't geen een iegelyk vry ſtaat. Het volgende heet al mede *Fetiche maken*; te weeten, het *Eed-ſweeren*; want alſe een verbond met den ander aangaan, ſoo gebruykenſe deſe woorden: *komt laat'er ons tot beveſtiging Fétige op nuttigen.* Wanneerſe nu den *Eed-drank* drinken, ſoo ſeggenſe, *'t Fetiche moet my dooden, ſoo by aldien ik al, wat by dit Verbond werd beſlooten, niet na en komt.* Dees *Drank* moet een iegelyk, die in dit *Verbond* treed, *drinken.* Soo wanneer een *Landſchap* ter hulp van 't andere werd om gekoft, ſoo moeten al de *voornaamſte Hoofden* den *Eed-drank drinken*, en de bygevoegde woorden gebruyken, als *dat haar het Fetiche*, of *de Afgod moet dooden, zoo zy den Vyand niet helpen vervolgen om den zelven, des mogelyk zynde, uyt te roeyen.* Dog den *Eed* in dit geval is al van zoo veele onder haar overtreeden, en gebrooken, datſer zelfs weynig geloof meer aan geven, behalven noch, en 't geen aanmerkelyk is, zy konnen zig van den *Eed* laten ontſlaan; trekken het *geld* van den geen, die haar tot zyn hulp omgekoft heeft, en doen egter het tegendeel dat zy met *Eede* belooft hebben: want, wijlſe den *Eed* voor een *Feticheer* of *Offer-Paap* doen, zoo geloovenſe dat de zelve ook magt heeft, om haar weder daar van te ontheffen, en op vrye voeten te ſtellen. Dit moogt U E. zeggen, ruykt een weynig naar het *Pausdom?* Ik beken het mede, dog 't is egter in waarheid zoodanig, als ik gezegt heb. t'Zederd weynige jaren zijn eenige *Negers* zoo arg geworden, dat zy, zullende nevens andere een *verbond beſweeren*, eerſt en voor al de *Feticheer* den *Eed-drank* deden *nuttigen*, en *ſweeren*, dat hem het *Fetiche* moeſt dooden, zoo by aldien hy een, of meer van de hare, zonder gemeene bewilliging van den *Eed* los maakte. Verbonden, op deſe wijs aangegaan, zyn noch meeſt altoos ongeſchonden bewaard, en nagekomen. U E. zoud my mogen vragen, wat verbeelding de *Negers* hebben van de geene, die valſchelijk den *Eed-drank* nuttigen? Wel aan, ik zal het; zonder gevraagt te zyn, zeggen. Zy beelden zig in, dat den ſchuldigen, die vals

Ten vierden, in het maken en aangaan van Verbonden.

De Negers konnen van haar Eed ontſlagen werden, ſchoon de geen, wienſe iets met Eede belooft hebben, 't zelve niet zou willen dulden.

Dog een middel van eenige daar omtrent uytgevonden.

vals *sweerd*, door den *Drank* opsweld en *barst*, dog zoo zulks niet geschiet, dat hy binnen korten aan een *quynende Siekte* zal komen te sterven. De eerste straf geloven zy meerder eygen te zyn omtrent *Vrouwlieden*, welke zig over 't beschuldigen van *Hoerery* moeten zuyveren; dies, zoo het my geoorloft is een vergelijk te maken, zoo zal men zien, dat dees *drank* heel veel over een koming heeft met het *bittere water*, of *water der Yvering*, dat de *Vrouwen* onder 't *oude Testament* wierd gegeven, wanneer dezelve van *Overspel* wierden aangeklaagt, en beschuldigd. Ongevoelijk ben ik in 't *Beschryven* der *Negers Gods-dienften* aan 't afleggen van haar *Eden* gekomen; dog gemerkt den *Eed* meede een weesentlyk deel van den *Godsdienst* is; soo zal ik 'er noch al een weynig meer van gewagen. By aldien iemand van *Diefstal* werd betigd, en de beschuldiging niet al te klaar is, zoo moet de beschuldigde zig met het nuttigen van den *Eed-drank* zuyveren, met de meer gemelte woorden, dat hem het *Fetiche* moet dooden, zoo wanneer hy aan de *Dievery* schuldig is. Daar zijn veele en verscheyde wysen om *Eeden* af te leggen: om dezelve alle aan te halen zoud ik niet alleen U E. maar ook my zelve verdriet aan doen: dies ik 'er noch maar eene zal by voegen, dewelke voor de swaarste van alle werd gehouden, en die ook niet dan in zaken van gewigt werd gebruykt, en geschiet op volgende wijs.

Watse van den Eed drank gevoelen.

Gelykenis.

Ieder *Priester* of *Feticheer* heeft zijn bezonderen *Afgod*, ook bezonderlyk toegerigt, de meeste, hebben een groote *houte Bak* opgepropt met *aarde*, *oly*, *bloed*, *Menschen* en *Beesten*, *doods-beenderen*, *veeren*, *hayr*, en kortelijks alderhande *ruygt* en *snuyftery* onder den ander. Dit *goed* werd tot geen *Beeld* of eenige *gelykenis* gemaakt, maar legt geheel verward in de *Bak* of *Kalabas* onder malkander. De geene nu, die den *Eed* voor dees *Afgod* zal doen, gaat regt tegen over den *Bak* staan; vraagt aan den *Paap*, hoe zijn *Afgods* naam is? (vermits, als ik gezegt heb, een ieder een *besonderen* heeft) die hem dan den zelve verklaard; dit verstaan hebbende, zoo roept hy den *Afgod* by zijn naam, en verhaald hem in 't breede wat hy van voornecmens is met *Eede* te bevestigen; met begeerte en verzoek, zoo wanneer zijn *Eed* vals is, dat den *Afgod* hem met de dood gelieft te straffen. Dit gedaan zijnde, gaat hy rondom

Hoedanig der Negers alderswaarste Eed werd afgelegt.

En de omstand gheid aan 't zelve.

de *Bak*, en houd op zijn eerſte *ſtandplaats* ſtil, waar dat hy wederom als vooren *ſweerd*, en weder rond gaat, 't geen tot *drie malen* toe geſchiet. Hier na neemt de *Paap* iets uyt de *Bak*, waar mede hy des *ſweerders*, *hoofd*, *armen*, *buyk* en *beenen* mede aanraakt; laatſtelijk houd hy 't boven het *Hoofd* van den geen die *geſwooren* heeft, en draayd den zelven drie malen om, vervolgens ſnyd hy hem van twee *vingers* een ſtukje nagels namentlyk van ieder hand een, zoo ook van beyde de *voeten* mitsgaders een weynig *hoofd-hayr*, dit werd geſamentlyk al mede in den *Bak* gepropt, waar in den *Afgod* huysveſt, en daar mede is den *Eed* vaſt en bondig.

Vragen aan den Afgod wegens dees of gene ſaak van gewigt.

Nu weder wat anders. Soo by aldien de *Negers* een *Oorlog* zullen aanvangen, *Koophandel* dryven, zig op *Reis* begeven, of iets anders van belang onderneemen, zo is haar eerſte werk zig by haren *Feticheer* te vervoegen, om door hem den *Afgod* te laten vragen, hoe haar voorneemen zal gelukken? dewelke haar zelden iets *quaads* voorzegd, maar heel goede hoop geeft, 't geen zy ook zonder de minſte twyffeling aan nemen; en doen alle het geene haar van den *Prieſter* werd geboden: te weten om *Schapen*, *Verkens*, *Hoenders*, *Honden*, of *Katten*, aan den *Afgod* op te *offeren*; zomtijds ook *Klederen*, *Wijn* en *Goud*, waar dat den *Paap* op die tijd de meeſte trek toe heeft. Want hy al het zelve fraaytjes na zig ſleept, zonder den *Afgod* iets anders te gunnen, dan den *drek* en *darmen* van het geſlagte vee, waar mede dezelve zig mag vrolyk maken; en de *Paap* beloond zig boven het *geld*, dat men hem moet geven, dapper met de *Offerhande*, voor zyn kleyne moeyte.

Hoe zulks geſchied.

't Vragen aan den *Afgod*, zoo wanneer den *Paap* de *vrager* wil believen, doed hy in des zelfs tegenwoordigheid, en gemeenlijk, op een van beyde volgende wyzen. 't Eerſte geſchiet door een *Bondeltje* van omtrent twintig ſmalle reepjes *Leer*, in welkers midden, zoodanige *goederen* zijn gebonden, als ik hier vooren verhaald heb, daar den *Afgodiſchen Bak* meede was opgevuld. Eenige van deſe *goederen* beduyden geluk, en andere daar en tegen ongeluk. Dit *bondeltje* gooyd den *Feticheer* eenige malen door malkander, en zoo wanneer de dingen, welke geluk beteekenen, veel malen by malkander komen, zoo voorzegt hy den *vrager* een gelukkige uytſlag in ſijn

voor-

voorneemen. Dog hier by ſtaat aan te merken, dat den *Paap* door zyn behendigheid de reepjes kan doen by den ander komen, ſoo als hem zelfs gevald, en is't zaak dat hy een ongelukkig uitſlag voorſpeld, zulks geſchied maar alleen om dat'er meerder *Offerhande* zal gedaan werden. Even of den *Afgod* verſtoord was om den zelven daar mede te paayen. En zoo krygt *Monſieur* de *Paap* dubbeld deel.

En bedrieghery der Prieſters daar omtrent.

De tweede manier om den *Afgod* te vragen geſchiet met ſeekere *Pitten*, of wilde *Nooten*, die ſy, volgens haar zeggen, by de gis opvatten, en weder laten vallen, als wanneerſe dezelve tellen, gaande hier by na't even en onceven te werk, dog der *Papen* gauwigheyd komt hier al weder te pas. Kort om, zy weten dees ligtgeloovige *Menſchen* dapper by de *Neus* om te leyden, en in de *beurs* te taſten, veroorſakende haar ligtgeloovigheid, als dat de *Papen*, die gemeenelyk ſlimme *Quanten* zyn, de ſchoonſte gelegentheid des *weereld*s hebben, om haar te doeken, en te bedriegen. Want vald haar zeggen qualyk uyt, aanſtonds hebbenſe een uytvlugt, als dat dees of geene zaak niet wel in agt is genomen, waar over den *Afgod* zig heeft vergramd; en daarom de zaak anders heeft doen uytvallen. Dit werd ten eerſten voor zuyvere waarheid aangenomen, den *Paap* werd nooyt van onwaarheid beſchuldigd, al was'er ook een geheel *Land* verlooren; zy blyven altoos aan de eer. Dog gebeurd het by geval zoo alſe voorzegt hebben, geen verſtandiger noch *heyliger Man*, als hy, is'er als dan in de geheele *Weereld*, men blyft dan ganſch niet in gebreeken om hen wel te beloonen.

De Papen zyn gemeenlyk ſlimme Schelmen, en hebben wegens de ligtgeloovigheyd van haar volk goede gelegentheyd om dezelve te bedriegen, hun zelven te zegenen, en hoe het ook uytvalt, altoos aan de Eer te blyven.

Een algemeene *Gods-dienſt* over een geheel *Land*, of *Dorp*, geſchied in een onvrugtbare tijd, 't zy om *Regen* te verkrygen, of ook wel, als deſelve te overvloedig vald, te doen ophouden; in een van beyde ongelegentheden, vergaderen de *Hooftlieden* van ſoo een *Land*, of *Dorp*, by den ander; en vragen de *Papen* om raad, wat'er tot ophouding van de *quaal* of *plaag*, waar mede zy bezogt werden, diend gedaan te werden? dewelke de *Hoofd-lieden* daar op na tijds gelegentheyd dienen; 't geene nu van haar werd voorgeſlagen, werd aanſtonds door *Omroeper* het geheele *Land* door verkondigd, 't geene gemeenelijk belaggelyke *Ge-* of *Verboden* zijn; en egter werden de

Hoedanig en waarom een algemenen Godsdienſt werd verrigt.

geene, die zulks komen te overtreden, een fraaye *geldboete* opgelegt.

Als mede wegens den Visvang!.

Als de *Vis-vang ſt* aan't ſtremmen is, of dat 'er in eenige tijd niet veel is opgedaan, ſoo doenſe *Offerhande* aan de *Zee*; dog gewoonlyk geſchiet zulks teegens de maanden van *Auguſtus* en *September*, alſoo zy door ervarentheyd weten, dat'er om die tijd veel *Vis* werd gevangen, en egter heeft het de naam dat het op de *Offerhande* gevolgd is.

Afgodiſe Boſſchen mogen niet ontreynigd, of beſchadigt werden.

By na ieder *Dorp* heeft een kleyn *Bosje*, waar in de *Overigheyd* menigmalen gaat *Offeren*, 't zy voor het *Gemeene-beſt*, of voor haar *eygen* zelfs. Deſe *Boſſen* werden by haar voor *Heylig* gehouden, zynde het aan niemand geoorloft om de zelve te ontreynigen, of met het af kappen van *takken*, te beſchadigen; indienſe, buyten de gewoone *ſtraf*, zig ook den algemeene *vloek* niet op den hals willen halen.

Wanneer het oppergezag aan *Zaconde* had, en in onmin met die van *Adom* leefde, welke tegens de *Anteſe Negers*, gevolglyk ook tegens myn onderhorige ten Oorlog waren opgetrokken, zo ſtond niet wyd van onze Loge een deſer zo genaamde heylige *Boſſchen*, die mijn het geheele uytzigt belette, en waar door ik van de *Adommers*, alſe dit tot hun voordeel hadden gebruykt, ligtelyk had konnen verraſt werden, om welke overrompeling dan voor te komen, zoo verzogt ik de *Negers* na haar de noodzakelykheyd had aangetoond, datſe 't gezeyde *Boſch* wilde om ver hakken, dog dat was voor een doodmans deur geklopt, niemand wilden der de handen aan ſlaan; en daarom wierd ik genoodzaakt dat werk door de Slaven van de Maatſchappy, 't geen *Ardraſe*, en by gevolge van een andere Godsdienſt waren, te laten verrigten, en 't was waarlyk of 'er meer als een meede ſpeelde, maar een dag of drie na 't om ver hakken van 't *Boſch*, komt zig een Vogel op deszelfs overgebleeve ſtompen zetten, welke ik knaphandig met de Snaphaan van boven neer ligte, dog zynde wat te ieverig om dezelve te krygen, zoo bruyden ik plomp verloren van boven neer tuſſchen het houd in, waar door my niet weynig quam te beſeeren; of my dit van de *Neegers* wierd gegund, weet ik niet; maar wel dat ſe in mijn tegenwoordigheid niet en ontzage te zeggen, dat hun Gode my dees ſtraf over het ontheylige

heylige van haar *Bosch* hadden toegezonden, en dat ik my wel gelukkig mogt noemen, om dat ik 'er zoo gemakkelyk en goedkoop af gekomen was, U E. kond wel denken dat ik haar uytlagchende, met haar zotte, en bygelovige gedagten liet vertrekken.

Ieder *Mensch*, 't zy *Man* of *Vrouw*, heeft zyn bezonderen *Afgod*, welken zy op haar weekelyke geboorte-dag vereeren; namentlijk, 't zy datse op een *Son-Maan* of anderen dag van de *week* gebooren sijn; noemende dezelve haar *Bossum*, of op haar *Portugees*, *Sancte-dag*. Dien dag zullense geen *Wijn de Palm* drinken, voor en al eer de *Zon* onder is, gaan den geheelen dag in 't *wit* gekleed, en sijn, ten teken van reynigheid, met *witte Aard* besmeerd. Veele, en meesten deels de *Voornaamste* onder haar, hebben buyten, en behalven dees *dag* noch een andere alle *weeken* aan haar *Afgod* toegewijd. Op geseyde *dagen* doodense een *Hoen*, en zomtijds ook wel, alsse het vermogen hebben, een *Schaap*, 't geense als dan aan haar *Afgod opofferen*, te weten, met woorden: want dadelyk knappen zy het zelfs, zonder iets over te laten, op, meenende zy dat genoeg is, soo by aldien zy het maar de naam geven, dat het ter eeren van haar *Afgod* werd geslagt. Van een *Schaap* in dusdanigen geval gedood, behoud den *Eygenaar* het alderweynigste: want zijn *vrienden* en *bekenden* vallen 'er ten eersten op aan, als een *hond* op een zieke *Koe*; passende een iegelyk maar wat te raken en een *stuk* te krygen, waar mede zy aanstonds te *vier* gaan, *vuyl* of *schoon*, daar op siet men soo naauw niet, de *darmen* van 't *Schaap* snydenze in kleyne stukjes, en de *drek* 'er met de vingers uyt gedouwd hebbende, kokense het zonder te *wassen* in het *bloed*, met de *Long*, *Lever*, en *Hart* mitsgaders een weynig *Zout* en *Malaget* of *Guineese Peper*. Dees kost, van haar *Eyntjeba* genaamt, houden zy voor het alderlekkerste dat iemand kan werden opgedist.

Een iegelyk Mensch onder de Negers heeft zyn bezonderen Afgod, en eenige ook wel twee Heylige dagen.

Offerhande op dezelve gedaan.

Indien het doenlyk was, dat men de *Negers* tot het *Christendom* zou konnen bekeeren, zoo zouden de *Rooms Catholyken* daar omtrent met meerder vrugt, als wy, arbeyden: gemerkt zy in veel *dingen* meest met de zelve over een komen: is 't niet in 't wesentlyke (gelijk dat ten grooten verschil is) ten minsten in de overige *Aperyen*, als ik het zoo mag noemen:

Wie van de Christenen met de meeste vrugt tot de bekeering der Negers

want

zou arbeyden, en de reden waarom.

want hebben de *Roomaniſten* een dag of twee in de *week* datſe geen *Vlees* eeten, deſe hebben daar en tegen gelyke *dagen* datze geen *Wijn* en drinken, 't geen waarlyk (gemerkt zy zulke groote *Lief hebbers* zijn) haar al vry hard vald. Die onder de *gehoorzaamheid* van *Roomen* ſtaan, hebben haar tijd, datſe dees of geene *Spÿs* niet mogen *eeten*; dog de *Negers* gaan daar in vry verder, want een iegelyk onder haar heeft zijn verbode *ſpÿs*, den een eet geen *Schapen*, den ander geen *Geyten*, *Koebeeſten*, *Varkens*, *Wild*, *Hoenders*, met *witte Vederen*, en ſoo voort; een iegelyk heeft het zyne. En dit en is haar voor geen *week*, *maand*, *jaar*; maar voor al haar leven verboden. En laat *Roomen* niet roemen op de *Oudheyd* van haar *gebod*, hier zoudenſe het verlieſen; want, vraagt men de *Negers*, waarom zy dees of geene *ſpÿs* niet en *eeten*? Soo antwoordenſe, om dat het onſe *Voorouders* niet gedaan hebben. Verſtaande door het woord van *Voorouders*, zoo lang de *weereld* geſtaan heeft, en dat het door *Overlevering* van het eene *Geſlagt* op het ander is gekomen. Dog hier by ſtaat aan te merken, dat de *Soon* niet zal *eten* 't geen den *Vader* niet vry geſtaan heeft, en zo van s' gelyken volgt de *Dochter* haar *Moeder*. Dit onderhoudenſe ſoo ſtriktelyk, dat menſer onmogelyk zou konnen afleyden.

Verboden ſpys onder de Negers voor haar geheele leven.

Fetiche.

Wat het woord *Fetiche* al betekend, heb ik U E. reeds gezegt, en dat het voor 't meerendeel tot de *Godsdienſt* behoord, of ten minſten dat het 'er zijn oorſpronk uyt heeft. Eer ik verder ga om te zeggen, wat de beteekende *zaak* zelve zy, of hoedanig zy haar *Afgoden* verbeelden, ſoo gelieve U E. noch eerſt te weten, dat alle het geene ter eeren haarder *Afgoden* gemaakt en gedragen word, hoe gering het ook is, *Fetiche* werd genaamt; en hier van daan heeft het gemaakte *Goud*, waar van in mynen *zesden Brief* melding gedaan heb, ook ſijn benaming gekreegen.

Wat zy van hunne Afgoden verbeelden.

Wat nu eygentlyk de betekende *zaak* is, of hoe zy zig haar *Afgoden* verbeelden, heb ik tot noch toe niet konnen ervaren, vermits zy het zelfs niet en weten. 't Naaſt dat men 'er volgens haar *inbeelding*, van zou konnen zeggen, is, dat zy een zeer groot getal van *Afgoden* ſtellen, en 'er aan een ieder *Menſch*, of ten minſten een iegelyk *huysgeſin*, een geven; dewelke

welke zy wanen, dat een nauw toeverſigt neemt op een iegelyks *handel* en *wandel*, en dat den zelve het *goede* beloond en het *quade* ſtraft; ſtellende de *belooning* in de *veelheyd* van *Wyven* en *Slaven*; en de ſtraf in de *ontbeering* van het zelve. Dog de alderſwaarſte *ſtraf*, die zy zig verbeelden konnen, is de *Dood*, waar voor zy by uytnementheid bevreeſt zijn. En dit doed haar eenlijk zo yverig zijn omtrent het *oeffenen* van haar *Afgoden-dienſt*, en om geen andere redenen ook, onthouden zy zig van de verboden *ſpys* en *drank*; zig vaſtelijk inbeeldende, datze zouden moeten ſterven, indienze het maar quamen te proeven; *Doodſlag*, *Overſpel*, *Dievery*, en wat misdaden van die natuur meer mogen zijn, rekenen zy voor geen zonde: reden waarom? om datze het zelve met *Geld* konnen afmaken, en het andere niet; maar dat werd op de *Kerfſtok* geſteld. De *Heer Frederik Cojet* beſchrijft ons het gevoelen van de *Bewoonders* des *Eylands* *Formoſa*, op even gelijke wijze,

Beloning van goed en quaad, en hoedanig.

Doodſlag, Overſpel, &c. werd voor geen zonde geagt, en waarom.

Van een *ander leven* na dit, zijnze het niet eens. De meeſte egter geloven, dat, zo haaſt iemand *overleden* is, hy in een andere *Wereld* komt; en aldaar in gelijke waardigheyd als hier leeft, en dat al het gene de *Vrienden* van den *overledenen* na zijn dood *offeren*, hem in de andere *Wereld* te ſtade komt. Dog van de *belooning* in 't andere leven voor 't *goed*, of *quaad*, alhier door haar bedreven, wetenze met geen grond van redenen te ſpreken, uytgezonderd eenige, dewelke vaſt ſtellen, dat den *dooden* aanſtonds na zijn *overlyden*, na zekere bekende *Rivier*, *Landwaards* in gelegen, en *Bosmanque* genaamd, werd vervoerd, (Dees *vervoering* moetenze geeſtelijk verſtaan, vermitsze voor haar oogen zien, dat het *Lighaam* by haar blijft) en aldaar door haar *Afgod* werd onderzogt, wat leven hy, of zy, in deze *wereld* hebben geleyd. Is 't nu zaak, dat hy de *Heylige dagen*, aan zyn *Afgod* toegewijd, wel, en behoorlijk heeft gevierd, niet meyneedig is geweeſt, noch zig aan de verboden *ſpijs* heeft *bezondigd*, of zig te buyten gegaan; ſoo werd hy door den *Afgod* zagtelyk over gezeyde *Rivier* in een *Land* van alderhande *Gelukzaligheden* gebragt. Niet ongelijk van *Mahomets Paradijs*, of de Elizeuwſche Velden der Oude Heydenen. Dog is 't zaak, dat den *overledene* aan 't voornoëmde ſchuldig is, zoo bruyd hem den *Afgod* van boven neer in de

Gevoelen van een ander leven na dit tegenwoordige zijn de Negers het niet eens,

Eerſte gevoelen.

Tweede.

Rivier, waar in hy verſmoord, en aan de *vergetelheid* werd overgeleverd, zo dat deeze wel een belooning in 't andere leven, maar geen ſtraf als de *Ewre* ſtelle.

Derde. Andere wederom zijn van *gevoelen*, dat de *dooden* naar 't *Land* der *Witte*, of *Blanken* werden gevoerd, en aldaar in *blanke Menſchen* veranderen. Dit zou *Pythagoras* zijn lering al vry na komen, en hier uyt moogt U E. afmeeten, hoe veel heerlyker zy den ſtaat der *Blanken*, als de haare ſchatten.

Wonderlyke Paap diep in 't Land wonende. De *Negers* uyt het Land, maken de *Swarten* die onder ons woonen, wijs, als dat by haar in een *aanzienlyk Huys* een groot *Feticheer* woond, waar van niet dan zeldzaamheden verhaald werden; als, dat hy over 't *Weer* te gebieden heeft, en 't zelve *hart* en *zoet* na zijn believen doed opkomen, en weder verdryven. Zijn wooning *zonder dak* en *open* zynde, werd altoos van de *Regen* verſchoond. 't *Voorledene* is hem gants geen kunſt te weten, vermits hy het toekomende zoo net voor ſegt, of het tegenswoordig waar. Alle *zieken* en *qualen* werden door hem geneeſen. Kort om, hy voert zulke wonderlyke zaken uyt, dat *Pater Marcus d'Avianus* by hem maar een *hontsfot* is geweeſt, en 'er zijn *broek* wel had mogen hy neder leggen.

En van wien niet dan zeldzaamheden werden verhaald.

Ik ben naar het uytgaan van den eerſten Druk, door eenige myner goede vrienden en vrome Catholyken beriſpt geworden; om dat ik van Pater *Markus Davianus* zijn Broek geſchreven had, daar het dog tegen zyn order op Regul ſtrijdig is om 'er een te dragen maar wat fiert ons dat, men zal my hier omtrent ligtelijk verſchonen, ik heb P. M. noyt geſien, en genomen ik had hem al gezien, mijn Nieuwsgierigheid zou noyt zo ver gegaan hebben van onder zijn Rok te kijken of hy een Broek aan had ofte niet, ik wil dat liever aan die heilige devoteniſſe die der meer deel aan gehad hebben, en 'er ook meerder aangelegen is geweeſt, overlaten, en maar eenvoudig zegge dat ik zeer hart in twijfel ſta of P M. wel meerder Mirakule als dees Neger tegens wien hy werd overgeſteld, heeft gedaan, en daar mede *je ſuis voſt Serviteur*.

Voor dees *Neger* nu, zeggen zijn *Landsgenoten*, moeten alle de gen-, die daar omtrent komen te ſterven, verſchynen, en van hem onderzogt werden. Indien ze bevonden werden wel te hebben geleeft, zo laat hy dezelve in vrede gaan, tot

de

de *gelukzaligheid*; dog van neen, zo slaat hyze voor de tweedemaal dood, met een hout voordagtelijk daar toe bereid, en voor zijn *wooning* geplaatst, om het zelve altoos by der hand te hebben. Hier uyt, *Myn Heer*, moogt UE. afmeeten, of dees *Neger* van zijn *Landslieden* niet ge-eerd en ontzien moet wezen, vermits zy hem van nu af, en by zijn leven al voor een halve *God* aanzien. 't Geen dien argen *schelm* door dees of gene slimme trek haar zo heeft weten in te boezemen, om zig zelve groot te doen agten. t Vooren verhaalde is geen verdigtzel van den *ouden tyd*, de *Paap* leeft noch huyden ten dage, en de *Negers* van daar komende, verhalen gestadig nieuwe *wonderen* van den zelven.

En die door zyn Landsgenoten voor een halve God werd gehouden.

Aan 't gezeide kond UE. zien, dat de *Negers* niet vreemd zijn van *Toveraars*, en *Wonder-bedryvende Menschen*; in genen deelen. Zy geloven het vast, en onwedersprekelijk, dog egter op een eerlijker en te gelijk ook betamelijker wijs als die *Sotten* of *waanwyzen* by ons, dewelke drijven, dat geen *Toveraar* iets zonder mede-hulp van den *Duyvel* zou konnen uytvoeren. Deze *Menschen* stellen het tegendeel, en zeggen niet, dat het een kragt van den *Duyvel*, maar een gave *Gods* is. En schoon 't maar loutere *bedriegeryen* zijn; zoo komt het haar dog (die van 't *bedrog* onkundig zyn) als een wonder-werk te vooren, en de kragt des *Menschen* te boven gaande; maar om den *Duyvel* hier van de *eer* niet te geven, soo noemense het een *gave Gods*: en waare het zaak, dat'er *Menschen* waren met voorzeyde *hoedanigheden* begaaft, zoo zoud ik het oordeel van de *Negers* als dat het van *God*, en niet van den *Duyvel* komt, zeekerlyk toevallen.

De Negers geloven aan Toveraars, of Wonderbedryvende Menschen; dog egter op een betamelyke wys.

Van den *Duyvel* gewagende, moest ik ook niet vergeeten te zeggen, dat zy geloven, dat hy'er is, en dat hy haar zomtyds veel *quaad* en *nadeel* toevoegd; dog dat eenige voor desen hebben *geschreven* dat zy den zelven *aanbaden* en met *Offerhanden* vereerden, is onwaar. Ik meene by *O. D.* gelesen te hebben, dat de *Negers* niet zullen *eten* of *drinken*, of zy zullen eerst wat voor den *Duyvel* op de *aarde* werpen. Dit is een grove misslag van den *Schryver*. 't Is wel waar, dat zy de gewoonte hebben, om iets, voor dat zy *eeten* of *drinken*, uyt te storten of weg te gooijen; dog dat en is niet voor den *Duyvel*, (s'en gunnen

Geloven mede aan den Duyvel, dog doen, als eenige gemeend hebben, hem geen Offerhande, nog de aanbidding.

den zelven zo veel niet) maar wel voor haar *Afgoden*; en zomtijds ook voor haar *afgesturve Vrienden*.

Werd door haar op zekere tyd van 't jaar uytgebannen.

De *Duyvel* werd op een zekere en vastgestelde tijd van 't jaar, door haar lieden uyt al haar *Dorpen* gebannen, 't geen met een wonderlijke *Plegtigheyd* geschiet. Ik heb het aan *Axim*, waar datser wel het meeste werk van maken, tweemalen gezien; eerst gaat 'er een *Feest* van *agt dagen* voor af, op dewelke zy alnerhande *vrolijkheyd* met *danzen*, *zingen* en *springen*, bedryven; op die dagen hebbenze ook vryheid om van een iegelijk, wie het ook zijn mag, alderhande *quaad* te *zingen*, 't zy zijne *bedriegeryen* ofte *schelmstukken* op te halen, of al wat haar maar gevald, zonder datze deswegens *strafbaar* zijn of gestoord mogen worden; 't eenigste middel om haar te doen zwijgen, is, datmenze braaf met *drank* beschenkt; als wanneerze haast van *toon* zullen veranderen, en in plaats van *quaad*, des *Schenkers* lof, en deugden gaan ophalen, en zingen.

Hoe zulks in zijn werk gaat, aan Axim

Op den agtsten dag voormiddags, jagenze de *Duyvel* uyt, met een groot *geschreeuw* lopen alle agter den ander, gooijende met *drek*, *steenen*, *hout*, of watze maar krijgen konnen, den *Satan* zo dapper na 't gat, dat het wel een *hagelbuy* van alderhande *goed* gelijkt. Wanneerse de *Duyvel* nu een flukweegs buyten het *Dorp* geleid hebben, zo keerenze alle wederom, en eindigen daar mede haar *agtdagige Gods-* of liever *Duyvelsdienst*. Dog hier by staat noch te letten, dat 'er al meer als eenen *Duyvel* mede moet spelen: want op een en dezelve tijd werd hy wel uyt honderd *Dorpen* te gelijk weg gejaagt. En op dat hy zig niet ergens in haar *Huyzen* mogt verschuylen, zo hebben de *Wyven* de voorzigtigheid, om alle *houte* en *aarde vaten* wel fraaytjes uyt te *schuuren*, en te *wassen*, omze van alle onreynigheid, of den *Duyvel*, te zuyveren.

Als ook in 't Antese Land waar datze noch een andere Heer Duyvel hebben.

In het *Antese Land* is dezelve *Plegtigheid*, om den *Duyvel* uyt te bannen, gebruykelijk; maar die arme *Menschen* zijn daar met noch een flimmer *Duyvel* (alhoewel zy het een *God* noemen) gebruyt. Namentlijk, eene van een *Reuse* gestalte, dewelke aan de eene zijde van zijn *lighaam* gezond, en aan de andere zijde verrot *Vlees* heeft; en zo by aldien deze eenige *Menschen* komt aan te raken, zo moeten dezelve aanstonds sterven, 't geen ik ook zonder de minste twijffeling geloof) dog

om

om dit voor te komen, zo tragtenze dien *Sinjoor Duyvel* of *Afgod* (dat en verschild zoo veel niet) met *eten* te versoenen, ten dien eynde ziet men het geheele *Land* door duysende van *Potjes* of *Bakjes* met *eten* staan; en het moest waarlyk al een hongerigen *Dief* zyn, indien hy daar van het *lijf* niet vol kon krygen!

De verschyninge van *Geesten* stellen zy mede vast, en ook dat de zelve de *Menschen* hier zomtijds komen quellen, en beangst maken. Soo wanneer iemand (voornaamelyk een voornaam *Persoon*) gestorven is, zoo makense malkander dapper benauwd, geloovende dat den zelve noch eenige nagten agter den ander, omtrent zyn *Woonplaats* verschijnd, en komt waren. Verschyninge van Geesten by de Negers geloofd.

Feesten of *Hoogtyden* hebben de *Negers* niet als eene, die zy houden wanneer het *Koorn ingeoogst* is, en die wy hier *Kermis* noemen; en dan noch het *Feest* van den *Duyvel-Ban*. Maar twee Feesten by de Negers.

Buyten het geene de *Swarten* van ons geleerd hebben, weten zy het *Jaar* niet te verdeelen in *maanden* noch *weeken*, maar maken haar rekening na de *Maanschyning*, waar by zy de tyd om te moeten *Zaayen*, konnen afmeeten. Dat de verdeeling van *maanden* in *weeken*, en die wederom in *dagen* van over lang aan haar is bekend geweest, zoud ik wel konnen gelooven, om dat ieder dag een bezondere *naam* in haar spraak heeft. Der *Negers Sondag* komt op onse *Dingsdag*: dog die van het *Antese Land*, als de *Mahemetanen*, des *Vrydaags*. Haar *Sondagen* werden door haar niet anders gevierd als datse beletten, dat'er niemand in *Zee* gaat om te *Vissen*; dog ander werk mag een iegelyk vry en onbekommerd, gelyk op andere dagen, doen. Verdeling van tyde.

De *Negers* in het *Land*, onderscheyden de *tyden* op een wonderlyke wijs, noemende de eene *gelukkig*, en de andere *ongelukkig*, in eenige *Landen* duurd de groote *gelukkige tijd*, *negentien*, en de *kleyne* (want U E. moet weten, dat hier in ook noch onderscheyd is) *seven dagen*; en tusschen de zelve in, heeft men *seven quade*, of *ongelukkige dagen*, 't geen soo veel is, als haarlieder *Vacantie*; want in de zelve zullen zy niet op *Reys gaan*, te *Veld trekken* noch iets van aangelegentheid onderneemen: maar, zoo lang dezelve duuren, stil blyven zitten, zonder Als mede omtrent gelukkige en ongelukkige. En hoedanig.

iets uyt te voeren. De *Inwoonders* van *Aquamboe* zijn hier op meer, dan iemand, gezet; want behalven datſe niets geduurende die tijd zullen verrigten, zoo en begeerenſe ook geene *Vereeringe* van iemand wie het ook zy, aan haar gezonden, aan te nemen; maar zenden deſelve wederom, of doen op ſijn beſt de *Geſchenken* zoo lang elders op een *plaats* bewaren, tot de *goede* of *gelukkige dagen* gekomen zyn.

Gedagten van waar 't onderſcheid in de tyd is van daan gekomen.

Van, of door wien dees *goede* en *quade dagen* zijn geſteld, zoud ik, noch niemand konnen zeggen. 't Naaſt dat ik ier van kan denken, is dat den een of ander groot *Sinjoor* op dees tijd *gelukkig* en op een andere tijd weder *ongelukkig* is geweeſt; en dat hy daar op agt gevende, een gelofte heeft gedaan, om 'er zijn *levenswandel* na te zullen ſchikken; en dat dit zyn voorbeeld van andere nagevolgt is, het een gewoonte onder haar is geworden, waar uyt by vervolg van tijd, zeekerlyk een *Wet* zal geſprooten zijn.

Tuſſchen het eene *Land* en 't ander is hier in noch groot onderſcheyd, want zy komen met malkander in de *rekeningen* niet over een; den een heeft het op dees, en de andere weder op een andere *tijd*, en de *Strand-Negers* wederom bekreunen 'er zig weynig mede, maar houden de eene *tijd* zoo goed als d'andere.

Op de *Goud-Kuſt* is de *Beelden-dienſt* onder de *Negers* niet bekend; maar in de *Ardraſe* Landen heeft men geheele Legers van *Afgoden-Beelden*.

De Negers vallen zonderling bygelovig.

Van der *Negers Godsdienſt* dunkt ons genoeg te hebben geſprooken, dies het daar by willen laten beruſten, en om de ledige plaats van dees *Brief* te vullen, alhier een ſtaaltje van haar over groot *Bygeleof* volgen laten. Verwonderens waardig zijnſe in het zelve, geen zaak van eenige opmerking komt 'er voor te vallen, welke zy niet aan de een of ander *Wonderwerking* toeſchryven. Hier van zoud ik verſcheyde *voorbeelden*, te mynen tyde gebeurd, konnen bybrengen; dog wyl 't zelve wat te lang zou vallen, zoo zullen wy 'er een uyt duyſent nemen, en ons met het navolgende vergenoegen.

Aanmerkelijk voorbeeld van 't zelve.

In't *Jaar* 1698. in de maand van *November* wierd de *Commanjiſen Koning*, wel eer onſe bitterſte *Vyand*, aan *Cabocors* door de *Engelſe* omgebragt. Weynig dagen daar na quam onſen

Op-

Opper-Koopman van *Elmina* te *overlyden*; toen hadden de *Negers* het bezonder druk. Niet eenen, of zy geloofden vaſtelyk, dat den *Commanyſen Koning* voorſeyden onzen *Koopman* uyt het *Land* der levende tot hem in de *Elizeeſe Velden* had gehaald, om zig daar door aan ons te mogen wreeken. En wijl hy by zyn leven geen gelegenthyd hadde gehad om een voornaam *Perſoon* van ons te agterhalen, ſoo had hy zulks na zijn dood willen doen, op dat wy ons over ſijn *Heenvaard* niet te zeer zouden verheugen. Tot dus verre en zelfs noch wyder ſtrekt zig haar *Duyvels Bygeloof*. Wy zullenſe daar in laten ſteeken (als onmogelyk zynde om 'er haar uyt te trekken,) en deſen met myne hart grondige *Groete* aan U E. en *Mejuffrouw* U E. *Huysvrouw*, ſluyten en betuygen dat ik onveranderlijk ben en blyve, &c.

Eynde van den Tienden Brief.

P. S.

Alzo in den eerſten Druk geen verklaring heb gegeven hoedanig ofte op wat wijs de *Neegers* op de *Goud-Kuſt* tot den Prieſterlyken ſtand werden verheven, zo zal ik het hier, (om de gene die des wegens eenige aanmerkingen hebben gemaakt, te voldoen,) kortelijk zeggen; dees Prieſters werden nog door eenig Koning, Vorſt, Overigheid, of wie het ook zijn mag tot den geeſtelyken, of laat ik liever zeggen beeſtelyken ſtand gevordert, maar zy bekleeden het Prieſter-Ampt door aanneeming van hun eige zelf, en om 'er winſt meede te doen, geen geleerdheid maar bedriegery komt haar te ſtade, zy en behoeve niet gelijk *Alexander Ros* in zijns *Weerelds Godsdienſten* zegt, voor het volk te prediken, dat is ten eenemaal onwaar, zy weeten nog van Prediken nog van Leeraaren, ofte eenige onwyſing in de Godsdienſt te doen, maar wel van alderhande ſchelmſtukken te verſinnen, en hoe zy de menſchen om offerhande te doen, tot haar, en van andere af zullen trekken, een ieder die 't maar begeert, kan en mag Prieſter werden, en als 't hem niet genoeg na zijn zin opbrengd, zoo laat hy het weder varen, en vat iets anders by der hand, waar meede hy zijns eragtens meerder voordeel kan doen.

ELFDE

ELFDE BRIEF.

Spreekt eerſt van de *Regeering* der *Negers*, dewelke overmits het kleyn Gezag der *Caboceros*, heel ſlap, en ongereguld toegaat. Onderſcheyd tuſſchen een *Koninglyke* regeering, en die van een *Gemeene-beſt*. Uyt wien de *Regeering* aan *Axim* beſtaat; hoedanig een *Regts-geding* aangelegt, en bevorderd word; en onglukken die daar uyt komen te ontſtaan. Wat geloof de *Getuygen* in een *Regts-geding* verdienen. Groot Gezag van onſen *Koopman* aan *Axim*. *Straf* die hier te *Land* over een *Doodſlag* werd geoeffend, wegens *Diefſtal*. Aanſien van *Perſoonen* voor geen ongeregtigheid gehouden, en waarom? *Menſchen*-en *Vee-Dievery* swaar geſtraft. 't Regters *Ampt* brengt onſen *Koopman* aan *Axim*, al vry wat op. Een nader verklaring daar omtrent. Onregtmatige wijs van ſchuld invorderen der ſommiger; op twee, en drie manieren. *Oorlogen* daar uyt ontſtaan. Waarom zomtijds *Oorlogen* aangegaan werden; vallen onkoſtelyk. *Krygsmagt* der *Negers*, omtrent het *Strand* of de *Zee* woonende, is zeer gering. Blooheyd der *Negers* in het Vegten. Hoeſe zig in een *Veldſlag* gedragen? Wat *Buyt* dezelve konnen maken. 't Gezag der *Papen* in den *Oorlog*. 't *Geweer* by de *Negers* in gebruyk, Gezag van haar lieder *Koningin*, die geen *Staat* houden, noch het alderminſte werden ontſien. Hun *inkomſten*, *armoede*, van eenige, *opvoeding* van haar *Kinderen* is geheel ſlegt. s' *Konings*, of een ander voornaam *Perſoon*, ſijne *Bedieninge*.

MYN HEER,

VE. aangenamen en zeer ge-eerden van den 4. *Octo*- gedagtekend, is my met het *Schip* de *vliegende Draak*, wel, en zeer ſpoedig aangebragt, dies het gezeyde *Schip* hier door zijn naam grootelyks heeft bekragtigd; dog ik wenſte wel, dat hy in andere *gelegentheden*, wat minder te *vliegen* wierd bevonden, te weten, ſoo wanneer hem onſe *Scheepen* agter de *vodden* zitten;

ten; want dan gelijkt het, dat hy in plaats van twee, zoo 'er agter geschilderd staat, wel vier, en meer *Vleugels* heeft; gemerkt hy de onse binnen korten tijd als uyt het *gesigt vevlogen* is. Dog dat's tot daar en toe, als wy 'er dog niet aan hebben, zoo verleene den *Heemel* hem een behouwde *Reyse* en overkomst, liever en eerder, dan dat'er den *Beer*, in plaats van op zijn *Poot te zuygen*, zig *vet* aan zou *mesten*.

Met zeer veel vergenoeging, *beoog* ik uyt voor gemelte *Brief*, dat U E. bereeds vier van de *myne*, welke van dese *Kust* handelen, hebt ontfangen, te meer, wijl U E. zig de zelve wel laat gevallen, en wel voornamentlijk het geene ik U E. van den *Commanysen Oorlog* heb mede gedeeld. U E. zijt my bedankende, voor de moeyte die ik dieswegens heb genomen, met verzoek, dat ik op dien *voet* zou voort gaan, en U E. 't geen noch ontbreekt, mede deelen; en om my daar toe t'eerder te *beweegen*, zijt U E. niet gebrekig mijn *Arbeyd* doorgaans te *prysen*. Waarlijk, *Mijn Heer*, het zelve zou wel goed zyn, om die geene, welke van een andere *gesteldheyd* zijn als ik, aan te zetten? Dog ik die zeer wel weet, voor hoe ver my de *lof*, die U E. *beleeftheid* my gelieft te geven, toekomt, werd 'er niet eens door *bewogen*; en U E, behoeft, om my aan te moedigen, geen andere *beweegredenen* te gebruyken, als maar eenlyk te zeggen, dat het U E. behaagd; als wanneer overwegende de *verpligting* die ik omtrent U E. zijn *Persoon* heb, niet nalatig zal zijn, om met alle doenlyke middelen U E. te believen. Dese zal van myne *goedwilligheid*, en hoe seer ik ten *dienst* van U E. bereyd ben, een goede *preuve* konnen geven: want terwijl niet weten of in lange wel weder *gelegentheid* zal krygen, om aan U E. te konnen *schryven*, zoo zal ik hem opvullen met zoo veel *Stof*, daar ik anders wel twee, of ten minsten anderhalve *Brief* mede had mogen vullen.

't Geene, waar van wy tegenwoordig gezind zyn te *handelen*, zal bestaan in der *Negers Regeeringe*, *Regts-gedingen* en *Oorlogen*; dog van ieder maar ten deele, gemerkt ik van de twee eerste *Posten*, op andere *plaatsen*, en daar het mede wel te pas zal komen, eenige *melding* denke te doen; en van 't laatste heb ik U E. onder de *Beschryving* van *Commany* al iets opgedist. 't Slot van dees *Brief* zal zijn, om U E. de *Guineese*

Koningen in haar volle *Luyſter* en *Praal* levendig uyt te *ſchilderen* en af te *malen*.

Slappe Regering waar uyt dezelve ontſtaat.

Aanbelangende de *Regeering* der *Neegers*, de zelve gaat ſeer ſlap en ongeregeld in zijn werk, en dat eenlijk wegens 't kleyn *Geſag* der *Regeerders*, welke de *Hoofd-luyden*, of *Caboceros* zijn, en dieshalven ontſtaat uyt dees ſlordige *Regeering* en quaade gewijsdens, niet weynig maalen een geheelen *Oorlog*.

Onderſcheyd tuſſchen een Koningryk, en Gemeneheſt.

Tuſſchen de *Landen* die door *Koningen*, en andere, welke als een *Gemeene-beſt* werden *geregeerd*, is een groot verſchil in de maniere van *Regts-vorderinge*: van 't eerſte, als zynde eer een *Geweldenary*, als *Regts-geding*, te noemen, zal ik voor het tegenswoordig niet te veel zeggen; maar alleenlyk ſpreeken van de *Gemeene-beſten*, en daar in my het meeſt rigten naar die van *Axim* en *Ante*, welke ons nog wel het *gereguleerſte* voorkomen; ſoo men het anders die naam mag geven: want in der waarheid hun beſte wyſe van *Regeeren*, en *Rechts-vorderen* is eerder een *verwarring* te noemen, waar dat men by zynde nauwelijks een begrip van krygen kan, veel min dat men het in zyn vereyſte *zamen-hang* op het *Papier* zou brengen.

Regeerders van Axim, wie dezelve zyn.

De *Aximſe* Regeering is twee-leedig, als de *Caboceros*, (*Hooft-luyden*) en de *Mancevos* (*Jonge Manſchap.*) By, of door de *Caboceros*, werden *verhandeld* alle *Burgerlyke* of *gemeene zaaken*, welke dagelijks komen voor te vallen; maar de zoodanige, die het geheele *Land* raken, als daar zijn het maken van *Vreede* en *Oorlog*, het opbrengen of betalen van eenige *Laſten* en *Schattingen* aan andere *Landen*, ('t welk egter zelden gebeurd,) dat werd door beyde *Leeden* gezamentlijk *afgehandeld*. En in dusdanigen geval voeren de *Mancevos* veel malen het hoogſte woord, voornamentlijk ſoo de *Caboceers* geen groote *Rijkdom* van *Goud*, ofte *Slaven* beſitten; om haar daar door te konnen dwingen, van *haarlieden* toe te vallen.

Op hoedanigen wys een Regtsgeding werd aangelegt.

Haare maniere van *Rechts-vordering* geſchied dusdanig, ſoo by aldien iemand van de *Swarten* iets van een ander heeft te *eyſchen*, ſoo gaat hy met een gevulde hand, te weten, een *Vereering* van *Goud* en *Brandewijn*, (want het laatſte is de

Mag-

Magneet om dit *Volkje* te trekken,) naar de *Caboceers*, ſteld haar na 't overleveren van 't zelve zyn zaak voor, met verſoek, datſe hem met den eerſten willen helpen, en hem over zijn tegenparty doen *zegenpralen*. Is 't nu zaak, datſe hem goedgunſtig zijn, ſoo werd aanſtonds, of na een dag of twee, naar dat het beſt gelegen komt, den *vollen* R*aad* vergaderd, dewelke, na lang genoeg *geraadpleegt* te hebben, het *vonnis* in zijn voordeel *vellen*, en dat veel malen tegens alle regt en reden, en eenlyk maar, om datſe omgekott zyn geweeſt.

Valsheyd der Regters, die ſig laten omkopen.

Maar is't, dat zy hem in tegendeel niet gunſtig zijn, maar benyden, of datſe van ſijn *tegen-dinger* meerder *Geld* hebben gekregen, zoo zullenſe hem, hoe R*echtvaardig* zijn zaak ook mag wezen, in 't ongelyk ſtellen; of zooſe zig des al *ſchamen*, 't zelve onafgedaan, en hem agter na laten lopen. Dies ſo eene gedwongen is, een betere gelegentheid of andere R*echters* voor hem af te wagten; 't welk hem zomtijds in ſijn geheele *leven* niet voorkomt, en by gevolge dit *Geſchil* tot een *erffenis* aan zijn *Vrienden* nalaat; die 'er zig, de gelegentheid daar toe op doende, ook wonder wel van weten te bedienen, al was het ook *dartig jaren* naderhand; gelijk my zelfs zoodanige *zaken* meer als eens zijn voorgekomen, 't geen men by na zou *oordeelen* onmogelyk te zyn, en datſe het vermitſe niet konnen L*eeſen* of *Schryven*, ſoo wel hebben weten onthouden.

Het gebeurd ook wel dat den *Aanlegger* of ook wel *Verweerder* van 't *Geding*, wie van beyde dat het ook mag zijn, zig tegens alle *billikheid* in 't *ongelijk* ziende geſteld, en wat krekelyk van *kop*, niet *langmoedig* genoeg kan zijn, om zijn tijd af te wagten, waarom hy dan, zijn kans ſchoon ziende, eenig *Goed* of *Goud*, wat het ook zijn mag, en waar uyt hy zijn *betaling* kan vinden, in verzekering neemd, en dit *Goud* of *Goed* laat hy niet alleen nemen van zijn *tegendinger*, of *ſchuldenaar*, maar van wie dat hem maar voor komt, als ſe met den gezeyde maar in een *Stad of Dorp* woonen; dit *Goed* en zal hy ook niet weder geven, 't en zy men hem eerſt heeft voldaan, en te vreeden geſteld, of dat hy met *geweld* tot de overgaaf werd gedwongen. Is hy nu *machtig* genoeg om zig zelven en dit genoomen *Goed* te beſchermen, ſoo blijft hy 'er voor die tijd B*ezitter* van; en hier door werd dit een *Geſchil* van drien, na-

Waar uyt zomtyds grote ongelukken en zelfs Oorlogen ontstaan,

mentlyk de twee eerste, en den geene, wiens *Goederen* zijn aangeslagen, dewelke dan wederom zijn verhaal heeft op den geene, om wiens wil datse in *verseekering* zijn genomen. Hier uyt is 't dat veelmalen *Moord* en *Doodslagen*, ja zomwylen gantsche *Oorlogen* ontstaan. Dog van dees *Stoffe* hier na meerder.

Door regtmatige vonnisse voor te komen.

Maar by aldien, dat de *Caboceros* een regtmatig *vonnis* wysen, of dat het onder onse *Forten* voorvald, en in tegenwoordigheid van onsen *Koopman* werd *verhandeld*, soo werd de *zaak* in der minne afgedaan, met de beschuldigde te *veroordeelen*, of vry te spreeken. De zelve werd *veroordeeld* indien 'er *getuigen* tegens hem sijn, en hy den zelven niet wederleggen kan;

Wat kragt de Getuygen hier te Land hebben.

en vry gesprooken zoo hy door *getuygen* zijn *onschuld* kan doen blyken, indien *Partyen* van weerkanten *getuygen* ontbreeken, werd den *beschuldigde* gevraagt, of hy sijn ontkennen met *Eede* wil bekragtigen? Indien ja, soo werd hy vry gesprooken en ontslagen. Maar niet dervende *sweeren*, soo staat hy blood

In wat geval den Eed is geldende.

voor 't *Oordeel*, dat over hem geveld zal worden, om het te moeten betalen; behoudens dat hy *Regt* heeft, den *beschuldiger* alvoorens te doen *sweeren*, het welk den zelven ook gehouden is te doen.

Den *Eed* van ontkennen werd voor den *Eed* van *beschuldiging* aangenomen; dog by aldien den *Aanklager* met *twee* ook wel *een getuygen* wil *sweeren*, soo en werd de *Aangeklaagde* niet toegelaten een *Eed* te doen.

Grote magt van onzen Koopman aan Axim in zyn Regter Ampt.

Dit baard ook niet weynig maalen groote *ongevallen*: want, zynde het *vals Sweeren* onder de *Negers* niet nieuw, en dat iemand hier door in eenige *schade* vervald, soo zal hy op alderhande manieren zig daar van zoeken te wreeken. Dog dees ongeregtigen *handel* vald niet voor, als op *Plaatsen*, die ver van de hand, en *Landwaards* in gelegen zijn, en waar van onse *Kooplieden* geen kennis konnen nemen; dog 't geene onder, of omtrent de *Forten* geschiet, werd in haar tegenwoordigheid *verhandeld* en *afgedaan*, doende den *Koopman* nevens de *Caboceers* daar uytspraak over, als wanneer 'er ten eeuwigen dage geen *verhaal* meer op is; want, alles dat door hem en de *Caboceers* werd geweesen, is vast en bondig, zonder dat het zelve voor eenig ander *Geregt* mag betrokken werden, als voor

den

den *Directeur Generaal*, 't welk byna nooyt gebeurd, ten waare den *Koopman* en *Caboceers* door qualyk van de *zaak* onderrigt te zijn, iemand ten onregten hadden verweesen: anderzinds zijn de *Inwoonders* met het gewijsde van *hen-lieden* wonder wel te vreeden, en zullen daarom ook de opgelegde *Boetens* met de meeste goedwilligheid betalen. Waar in dezelve beſtaan, zullen wy aanſtonds, met de begaane *Misdaden* daar neven te ſtellen, gaan toonen.

Pleyten zonder voorſpraken, of Pleyt-bemoorgers.

Hier ziet UE. nu, wanneer een *zaak* aangelegt werd dat wy dezelve ook zonder behulp van *Advocaten*, of *Procureurs*, konnen meeſter werden; en dat op een vry korter manier, en miſſchien zoo regtvaardig als op andere *Plaatſen*. Dog ik moet 'er egter dit by zeggen, dat hier zelden ſoo ſwaare *zaken* voorvallen, waar over men de gedagten van een *Advocaat* ſou behoeven in te nemen; want de *Saak*, de *Aanleggers*, *Verweerders*, en de *Rechters*, alles is even *eenvoudig*, en dus ziet men daar haaſt een gat in. Oordeeld zelfs, of deſe maniere van doen *goed* of *quaad* is?

Straf wegens Doodſlag tweederly, en onderſcheyd in een vrygebooren of Slaaf.

Wat de *Boetens* nu aanbelangd, zoo werd eerſtelijk een *Doodſlag* op tweederley wyſe geſtraft, eensdeels met den *dood* des *Doodſlagers*; en ten anderen, met het *boeten* van *Geld* voor de *Man-ſlag*: welke al weder tweederley is, te weten, aan *vrye* of *onvrye*, dat 's te zeggen, *vry Geboorne* of *Slaven*.

Seer zelden komt het te gebeuren dat iemand over een *Moord* ofte *Doodſlag* weder werd *gedood*, indien hy maar eenige *Middelen*, of ryke *Vrienden* heeft, om de *boeten* hier toe ſtaande, te betalen.

Hoe veel boete voor een vrygeboore werd betaald.

Indien iemand een *vry-gebooren Neger* aan *Axim* om 't leven brengt; en dat de *Doodſlag* met *geld* geboet zal werden, zo werd van hem de van ouds daar op geſtelde *boete* gevorderd, dewelke *vijf honderd Rijxdaalders* bedraagt, dog zelden werd den geheelen *Eyſch* opgebragt, de *Doodſlager* krijgt gemeenlyk al eenige *afſlag*, al na de *Vrienden* van den *Verſlagene* zig rekkelyk aanſtellen, by wien het ſtaat om met zoo weynig als 't hen gelieft, te vreeden te zijn. Gantſchelyk in tegendeel van ſeeker *Schryver*, die ik heb geleſen: want dezelve zegt, in zyne beſchryving van *Guinea*, dat de *Boetens* hier ontrent voor den *Koning* zijn. Dog dat is mis, de *Koning* krygt 'er niets van,

ten waare dat hy zijn *hulp* daar omtrent had toegebragt, als wanneer hy voor het zelve werd *beloond*, en anders niet.

Werd in voorname Perſonen verſwaard.

Voorzeyde *Som* van *vijf honderd Rijxdaalders* moet men verſtaan, van een gemeene *vrye Neger*; dog wegens een voornaam *Perſoon* heb ik die *ſomma* wel *tien malen* ſien vergrooten, En het en zou ook niet goed zijn, gemerkt men 'er menig een zou vinden, dewelke ligtelijk *vijf honderd Rijxdaalders* zoude geven, om dees, of geene *Groote*, die hem in de weg was, van kant te helpen. Dies deſe gevallen naar gelegentheyd van zaken, ter beſcheydentheyd van een *Regter* of *Regters* ſtaan.

Hoe veel voor een verſlage Slaaf moet betaald werden.

De *Doodſlag* aan een *Slaaf* gepleegd, werd met *ſes-en-tnegentig Rijxdaalders* geboet. Dog hier mede gaat het als vooren; namentlyk, dat 'er op 't ſterk aanhouden, afflag werd gegeeven, en gemeenlijk krygt de *Beledigde*, een *bende Goud*, of *twee-en-dertig Rijxdaalders*, met een andere *Slaaf* in de plaats.

Een Doodſlager geen Geld hebbende om de Boete te voldoen, werd op een elendige wys met de dood geſtraft.

Wanneer een *Neger* een *Man-ſlag* heeft begaan, en niet in *ſtaat* is, om door zig zelfs, of de hulp zyner *Vrienden*, de geſtelde *boete* te voldoen, zoo moet hy, gelyk 'er *geſchreeven* ſtaat, *huyd voor huyd*, geven, werdende op een erbarmelyke, en ganſch pynelyke wijs, om 't leven gebragt. Want zy hem bevoorens dat hy aan zyn eynde komt, duyſend dooden, (met *hakken*, *ſchieten*, *ſnyden*, *ſteeken*, en wat zy meerder konnen bedenken,) doen ſterven, ten waare den *Koopman* zig zyner ontfermde, en hem zonder aan haar over te leveren, liet ſtraffen met het afflaan van zijn ſchuldig *Hoofd*. De ſwaarſte ſtraffe, na den *Doodslag* werd geoeffend over 't *Steelen*, en 't begaan van *Overſpel*: dog van 't laatſte zal ik op een andere *plaats* ſpreeken, en nu maar eenlyk van de ſtraf der *Dieven* handelen.

Straf over Dievery, en onderſcheid van, en door wien het geſtolen werd.

Begaane *Dief-ſtal* werd gemeenlyk *geboet* met het *geſtoolen Goed*, en een *boete* daar en boven wederom te geven, werdende dees *boete* gerigt naar de groote van de begaane *Dief-ſtal*, tot wat *Plaats*, van, en door wien het *geſtoolen* is, dog hier omtrent is een wonder groot onderſcheyd; want de eene zal, boven het geene hy *geſtolen* heeft, by voorbeeld moeten geven,

een

een *boete* van *twintig Rijxdaalders*, en een ander, over even diergelyke *misdaad*, *honderd*, of meer gelyke *Rijxdaalders*, en dat noch zonder de minſte *ongeregtigheid*, wel te verſtaan, na de wyſe van dat *Land*, en om dat hunne *gewoontens* of oude *herkomens* zulks mede brengen. Hierom dient een *Koopman*, die over dees *Regts-plegingе* zal zitten, niet onkundig te zyn, op wat *wyze* de *Swarten* gewoon zijn te *regten*, of hy zoude zomwylen het *oordeel* enkelyk na ſijn gedagten *vellende*, een zeer *Slinckſe pas* doen.

't Aanzien of aannemen van *Perſoonen* in 't *Geregt*, is hier in 't alderminſte geen ongeregtigheid; dog het beſt hier af, is, dat de *Ryken*, en die van eenig vermogen zyn, gemeenlyk *ſwaarder*, als de *gemeene-man* of de *behoeftige*, werden geſtraft: waar toe zy twee redenen vermeenen te hebben; eerſt, om dat het de *Ryke*, zonder nood te hebben, doet. En ten tweeden, dat de *boetens* van zijn *goed* gemakkelyk af konnen: want niemand werd ligt boven vermogen gekaſtyd, ten waare dat hy het al te grof maakte, en men hem deswegens in *Slaverny* verzond. Dog dan moet hy dees *zonde* al meermalen begaan hebben. Dit is ook de eenigſte reden, dat alle verſtandige *Negers*, welke eenige *goedere* bezitten, zig altoos armer zullen *veynſen* als ſe in der daad zijn; om, of het zaak waar, datſe by ongeluk door hun zelfs, of haar *Vrienden*, in de handen der *Rechters* vervielen, niet al te ſwaar geſtraft te werden.

't Aanſien of aannemen van Perſoonen, voor geen onregtvaardigheid gerekend.

Menſchen-Dievery ſtraffen de *Negers* zeer ſwaar, en zelfs wel met de *dood*. Het *Steelen* van *Vee*, als *Varkens*, *Schapen*, en zoo voorts, immers ſoo hart. En hier in zynſe met ons van eene gedagten, terwijl het *ſtommr Vee* zig niet verweeren, noch iemand tot zyn hulp kan roepen. Over 't *ſteelen* van *Schapen* zullenſe ligter ter dood werden veroordeeld, als over 't *verſlaan* van een *Menſch*, inzonderheid aan of omtrent *Plaatſen*, waar dat zy van der *Europiaanen* magt, en *Gezag* zyn bevryd, dewelke het anders gemeenelyk al met een *Geld-boete* afmaken. Of dat nu is, om dat de *Europianen* niet bloedgierig vallen, of om het voordeel datſer in zien, wil ik, om 'er over te *oordeelen*, aan U E, zelfs overlaten, mits dat U E. bevoorens ook weet, dat de *Swarten* onder ons ook lieſt zien, dat het met een *Geld-boete*, als het zonder *heb-luſt* of *begeerlykheid*

Menſchen en Vee Dievery werd zwaar geſtraft.

heid verzeld gaat, werd afgemaakt. En dieshalven heb ik *My* in mijn *Rechter-Ampt* ook altoos daar aan gehouden, waar van ik hier na een aanmerkelyk *voorbeeld* zal verhaalen.

Al de *Boetens*, die aan *Axim* komen voor te vallen, behandigd de geen, die de zelve verbeurd, aan den *Koopman*, die dezelve dan weder uytreykt aan de geen, wienſe toebehooren, namentlyk, de *beledigde Party*; dog al bevoorens neemt hy 'er zijn verdienden *loon* af, 't geen voor weynig *jaren* noch al eenigzinds aanmerkelyk was. 'k Seg voor weynig *jaren*, want het noch niet zeer lang is verleden, dat zeeker *Heer* zulks heeft verboden, en gelaſt, dat een *Koepman* voor 't afdoen van een *Geſchil*, hoe groot het zoude mogen zyn, niet meerder zou hebben te *eyſchen*, als de waarde van *agt Rijxdaalders*; en ſchoon men hem meerder wilde geven, hy egter het zelve niet zou hebben te ontfangen. Al te harden of ſtrengen *gebod* waaragtig, dat men een ander wil beletten *goed* te doen, of van het zyne na eygen welgevallen, te ſchikken. Deſe *Heer* wilde hier mede zyn *barmhertigheid* betoonen, om de *Swarten* niet al te zeer te drukken. Dog ik, en meer andere met my, en hebben het zoo niet aangemerkt, maar wel, dat het uyt een *pure Nydigheid* beſtond, en dat hy buyten en behalven ſig zelve, niemand anders, die zoo wel *Dienaars* van de *Maatſchappy* waren als hy, iets gunde, en dit heeft zyn gedurigen *Handel* met de *Swarten* ook meer als te veel beveſtigd. Want hy een *zaak* voor haar afdoende, of de zelve over dees, of geene wan-bedryf ſtraffende, liet zig met geen *agt Rijxdaalders* paayen, maar kon het zelve zomtyds wel tot eenige *Honderden* doen oplopen. Dies ik ook geloove, dat de *Aximſe Koop-lieden*, ziende dees *Wet* van den *Wetgever* zelfs ſoo ſwaarlyk o-treden, zig aan de zelve niet zeer hebben gebonden. En met reden, want het zelve tegens de *oude herkomens* der *Swarten* zelfs was ſtrydende; waar by, als het *My* was voorgekomen, ik my ook, zonder op dees nieuwe *Wet* eenige agt te geven, zou gehouden hebben; met vaſte verſeekering, dat ik daar door van de *Swarten* zou bemind zyn geweeſt; daar in tegendeel dees inhalige *Wetgever*, door zijn ongeregtigen *Handel*, en ongewoone *heb-luſt*, van al de *Swarten* als de *Duyvel* zelfs

wierd

wierd gehaat en genoeglaam *vervloekt*. Dog genoeg hier van. Ik zal eens gaan toonen, waar in de voordeelen van den *Koopman* aan *Axim*, wegens zijn *Rechter-Ampt*, beſtonden.

't Regters Ampt aan Axim is profytelyk, en waar uyt het zelve beſtaat.

Als een *Neger*, by voorbeeld, over dees of geene *misdaad* een *boete* van *honderd Rijxdaalders* opgelegt was, zoo had de *Koopman* van het zelve *twee derde* deelen, en de geſamentlyke *Caboceers*, een *derde* deel. Dog wegens *Doodslag*, *Dief-ſtal*, of het invorderen van iemands *ſchulden*, ſoo kreeg den *Eyſcher drie vierde* van 't geheel, 't overige was voor den *Koopman* en de *Caboceers*, werdende weder onder haar als vooren verdeeld; te weten, een *derde* voor de *Caboceers*, en *twee derde* voor den *Koopman* dies het hier voor een *Koopman* vry voordeeliger *Regter* was te weſen, als by ons in *Europa*, altans voor ſoo veel de *Regters* daar op een eerlyke wijs krygen, 't geen buyten dien op een ongeoorlofde manier vald, wil ik niet rekenen, dat is een zaak waar van ik geen kennis heb, noch ook niet en begeer te hebben. 't Voorſeyde *Rechts-loon* betalen de *Negers* (altans 't is voor deſen ſoo geweeſt) met de meeſte goedwilligheid, zonder het ooyt tegens te ſpreecken, zelfs de geen, voor wiens den *Koopman* maar een zuyvere ſchuld had in gevorderd, betaalde van zyn geheelen *ontfang ſt* een geregte *vierde*, en dit was zoo vaſt en gezet, als men weet dat men tot *Amſterdam* by den *Bakker* een *duyt* voor een *bol* moet betalen.

Omſtandig berigt wegens een Geſchil tuſſchen twee Grooten aan Arcober, en wat daar op is gevolgt.

Hier zal ik, volgens beloften, als een tuſſchen-poos, laten invloeyen, wat my, terwijl ik het *Gezag* als *Koopman* aan *Axim* had, voor een zaak te vooren is gekomen. In 't *Landſchap* van *Ancober*, dat van voor langen tijd onder de gehoorzaamheid van *Axim* had geſtaan, woonden twee *Caboceers*, beyde van een redelyk groot aanſien, dewelke al van eenige *jaren* herwaards met den ander over hoop, en in *verſchil* hadden gelegen; latende een ieder van dezelve zig voorſtaan, dat den ander zijn *Slaaf* uyt de geboorte, en 't regt van *erffenis* was geworden. Dit was een ſeer ſtrydig *verſchil*, en een iegelijk wiſt zijn *ſtelling* met redenen, en *bewyſen* van den ouden tijd, en menigten van *jaren*, zodanig te bekleeden, dat de *Hoofdluyden* van *Ancober* zig bezwaard vonden, om 'er een uytſpraak over te doen. En de *Partyen* egter van den ander

willende zijn, quamen over een, datze hun *geschil* voor my zouden bepleyten, en af wagten wat mijne gedagten daar omtrent zouden zijn. Niet, dat zy, geloof ik, zig inbeelden, dat ik wijzer zou zijn, als al hun *Lands-genoten* en *eerwaardigen Raad*, maar als eenlijk, om door mijn *Gezag* de zaak by te leggen. Altans het quam voor mijn berugten *Regterstoel*, en ik verledigde my om hun zaak een geheelen dag te hooren bepleyten. Dog ik verklaare U E. dat ik op het eynde soo wijs was, als in den beginne: want een iegelyk van haar bekragtigde zyn zeggen met soo veel getuygen, dat ik moest oordeelen, zy beyden even veel regt te hebben. Dierhalven kon ik geen van beyde doen *zegenpralen*, of in 't ongelyk stellen. En om egter een eynde van de zaak te hebben, vroeg ik, of zy gezind waren 't zelve aan mijn *uytspraak* te stellen? 't Antwoord van weerkanten was, ja, heel garen. Dieshalven haar in der minne aanspreekende, vertoonde ik haar met zagtigheyd, dat alles wat zy hadden bygebragt, op grond van redenen steunde, en daarom het ook onmogelyk was te oordeelen, wie van hun beyde gelyk had; dat al hun *getuygens* maar bestonden uyt *Menschen* van een later tijd, welke het maar hadden van hooren zeggen, en by overlevering; dat de geene, welke daar omtrent het regte bescheyd zouden konnen geven, al lange gesturven, en genoeglaam vergeten waren. Wanneer haar dit op de bescheydenste wijs had voorgehouden, en dat ik bemerkte datset het beyde scheenen toe te stemmen, zoo en maakte ik geen swarigheid om de volgende uytspraak te doen: als dat ik begeerde, zy zouden, eerst uyt mijn *Fort* gingen, zig met den ander *verzoenen*, en *vriendschap* maken, zonder nu of ten eeuwigen dage, dit *verschil* weder te vernieuwen, maar malkander voor *vrye menschen* aanzien te erkennen, en de geen die den ander weder voor een *Slaaf* quam te schelden, zou in een sware *Geld-boete* werden verweesen.

Met dit *vonnis* scheenen zy beyde zeer wel vergenoegd, en, malkander *omhelzende*, swoeren zy een eeuwige onderlinge *vriendschap* te zullen onderhouden, en om noch meer te toonen, dat het haar wel geviel, soo dedense my van weerkanten, om dat ik hun zaak in der minne had bygelegd, goede *geschenken*. En daar mede was ik van gedagten, dat alles vergeeten

geeten en vergeven zou geweeſt zijn; gaande een ieder wel te vreden na zijn *huys*, zonder malkander meerder te moeyen. Dog een *maand* of drie naderhand wierd my berigt, dat een van hun beyden den ander door twee opgemaakte *Schelmen* had laten om hals brengen, *ſchietende* den zelven des nagts in zyn eygen *huys* voor de *kop*. Ik was hier over ten hoogſten gebelgt, en, gelyk men by ons zegt, *conſidereerende*, dat dit een zaak van groote *conſequentie* was, welke in een wel geſtelde *Republieq* niet moeſt *getolereert*, maar anderen ten exempel geſtraft werden, zo zond ik aanſtonds eenige van mijn voornaamſte *Dienaars* naar het *Ancoberſe Land*, met laſt dat zy de *Moordenaars*, om geſtraft te werden, aan my zouden hebben over te leveren. Dog het antwoord was rond uyt, met te zeggen, wy en ſtaan onder 't *Gebied* van uw *Heer* niet, laat hy zyn *Gezag* oeffenen over de *Landſchappen* die onder hem behooren. Dit ontſtak my nog meer in gramſchap, want hier door quam niet alleen *Ik*, maar de *Maatſchappy* in haar *Hoogheid* en *Geſag* te leyden; om 't welk te bewaren, men hier niets onverzogt moet laten. En dieshalven kon ik ligtelijk beſluyten om my met eenig gevolg naar 't voornoemde *Landſchap* te begeven, waar dat ik, omtrent drie mylen van ons *Fort* weſende, een *vergadering* van omtrent de vijf honderd welgewapende *Negers* vond, alſoo zy vermeenden, dat ik daar door zou afgeſchrikt werden, om mijn voorſtel te doen; dog ganſch in tegendeel: want zoo haaſt en waren de *Pligt-plegingen* niet geeyndigd, of ik vroeg haar, waarom zy zig de *gehoorzaamheid* van de *Maatſchappy* wilden ontrekken? Datſe bedagt moeſten zijn, wat quaad zy zig deswegens op den hals zouden halen. Hier op kreeg ik ten antwoord, dat men haar belogen had, dat het nooyt in haar gedagten was gekomen, de *Hollanders* te verlaten, noch zig derzelver *beſcherming*, ſoo noodzakelijk voor haar *Land*, te ontrekken. Wanneer ik hier op voldoening had, ſoo quam ik tot mijn voorigen *eyſch*, te weten, datſe my de *Moordenaars*, om ter ſtraf te voeren, zouden overleveren: dog dit en wilde niet vlotten; zy verklaarden rond uyt 't zelve niet te zullen doen; maar miſſchien haar lieden zelfs ſtraffen. Ik nam daar op mijn afſcheyd van de geheele *Vergadering*, en meende te vertrekken, dog voerde haar eerſt dit

dreygement en verwijt te gemoed, als dat ik van nu af aan haar alle voor hand-dadig aan gedagte *Moord* hield, en dat ik dieshalven niet na zou laten, alle, die ik van hun *Land* kon krygen, in verseekering te nemen, en als *Doodslagers* te straffen. Dit bragt zoo veel te weeg, datse de *hoofden* by malkander staken, en eenige toeschooten, met versoek, ik wilde dog noch een weynig vertoeven, zy zouden mijn *eysch* nader overwegen, en my bescheyd komen brengen. Ik bleef omtrent noch een quartieruurs wagten, als wanneer zy my de *Moordenaars* geboeyd quamen ter hand stellen, versoekende maar alleen, dat ik my met haar te straffen, niet zou haasten, maar haar alle, om tegenwoordig te zijn, afwagten; 't geen haar beloofde. En zoo ging ik met dese *Misdadigers* gerustelijk naar mijn *Fort*; zeer wel over myne uytvoering voldaan zynde.

Geen drie dagen hier na, of alle de *Groote* van *Ancober* quamen zig met een geheel *Leger* voor mijn *Fort* vertoonen; verzoekende, ik wilde haar dog bekend maken, hoedanig ik de *Misdadigers* meende te straffen? 't Antwoord was, *Kop af*, en om noch meerder schijn te geven, deed ik *Monsieur* de *Beul*, met zijn *Moord-geweer* in haar tegenwoordigheid verschynen. Waar op zy niet anders en deden, als lamenteeren, en versoeken, dat ik het, volgens de gewoonte van hun *Land*, met *geld* wilde afmaken. En schoon ik zelfs niet anders en zogt, zoo geliet ik my egter als of dees voorstel my niet behaagde tot dat de *Vrienden* van den *Verslagenen*, welke reeds door haar waren te vreeden gesteld, my zulks zelfs quamen versoeken; en, 't geen nog wel het aldermeest klemde, aan my de geheele *boete* over gaven. Dit was 't geene dat ik zogt, dog om egter my zoo *Edelmoedig* te toonen als zy, zoo liet ik my met de halve *som* vergenoegen. En zoo waren wy van weerkanten wonder wel voldaan; en de *Misdadigers*, die voorname *Lieden Kinders* waren, wierden op vrye voeten gesteld. Dit geval heb ik U E. wijdlopig willen mede deelen, op dat U E. daar uyt moogt zien, hoedanig wy gewoon zijn zaaken van die *natuur* te behandelen, en ook met eenen 't *Gezag* en *hoogagting* van onsen *Koopman* af te beelden; 't geen het volgende noch meer zal bekragtigen. Geen *Swarte* vermag, buyten

Groot Gezag van den Koopman aan Axim.

weeten

weeten van den *Koopman*, een *twist-zaak* onder de hand afdoen, op verbeurte van al het geene hy daar by is bevorderd. 't Geschiede te mynen tyde eens, dat een *Neger* by *My* quam met verzoek om een schuld voor hem in te vorderen; 't welk hem beloofde, en ook volbragt. Dog verstond van den *Schuldenaar*, die hem niet zeer gunstig was, om dat hy by my was komen klagen, als dat dees schuld was spruytende over het *beslapen* van des anderen *Wijf*, 't welk zy met malkanderen voor de *Hooft-luyden* hadden afgemaakt. Wanneer den *Eyscher* nu om zyn *geld* quam, vroeg ik den zelven, of hy wel wist, dat het verbeurd was, terwijl hy het zonder mijn kennis of weeten had verrigt? Hy zeyde volmondig, *ja*, en verzogt, dat ik 'er hem maar een *vierde* van zou geven. Ik, daar aan zyn mildadigheid ziende, gaf hem de helft, waar voor hy *My* zeer nedrig bedankte, en blymoedig heenen ging.

't Voorzeyde geschied, om daar door de *Negers* alle gelegentheyd te benemen, dat zy in hunne gemeene en afgezonderde *Vergaderingen* niets tot ons nadeel, of om eenigen opstand te verwekken, komen te besluyten.

Nu weder tot het vorige. Aan vele *oorden* van de *Kust* werden de schulden op een onregtmatige, en schelmse wijs ingevorderd, en dat op zodanige *Plaatsen*, waar dat wy weinig, of wel gantsch niet hebben te zeggen; of ook wel in *Koningryken*. Een baldadige *Schurk* aan zo een *Plaats* een schuld hebbende uytstaan, zal in plaats, van zijn *Schuldenaar* daar over aan te spreken, en by weigering hem voor 't *Geregt* te roepen, maar iets dat hem voorkomt al was het zes maal zo veel als hy moet hebben, na zig nemen, en zig toe eygenen, zonder iemand, wie het zelve toekomt, te ontzien; en komt den *Eygenaar* hem daar over aanspreken, hy zend hem na den *Schuldenaar* toe, zeggende, *laat die u betalen*. De deze hier op niet slinx, gaat aanstonds daar na toe, en eyst *betaling* voor zijn goed. Dog, let eens, hoe godloos dit toegaat? De eerste *Schobbejak* heeft reeds zes maal zo veel als hy moest hebben, en de deze, wiens *Goederen* genomen zijn, eyst, indien hy zoo onredelijk is als den ander, mede een dubbelde waarde voor het zelve, met betuyging, dat hem het zelve nooyt voor een

Ontegtvaardige wys om schulden in te vorderen.

mindere *Prys* is afftandig geweeſt. In navolging, zoo ik my niet en bedrieg, van de oude *Romeynen*, dewelke, iets zijnde ontvreemd of in haar *Eer* benadeeld, waar voor zy vergoeding eyſten, een zekere *zom* moeſten noemen, en *ſweeren*, datze het voor niet minder, als het aan haar geſtaan had om te kiezen, zouden willen geleden hebben. Even zo gaat het hier in dusdanigen geval mede. En de geen, om wiens wil het voorſchreve *Goed* genomen is, is gehouden den *Eyſcher* volkomen te vergenoegen. En wijl dit gemeenelijk over kleyne *ſchulden* gebeurd, zo moet zo een *armen Duyvel* zomwijlen zo veel *Guldens* betalen, als hy *dubbeltjes* ſchuldig is geweeſt; en egter vermag hy 'er zig niet tegens ſtellen, mits den ander meerder magt heeft dan hy of ook wel door 't *Volk*, van den *Koning*, of eenig ander *Opper-Hoofd* werd ondersteund. Dit ziet men op gezeide *Plaatſen* dagelijks gebeuren, ja zelfs dat zommige *Menſchen*, op deze wijs van hun geheele armoedje werden ontzet. En dat draagd onder haar noch al den naam van *Regt*; dog, mijns eragtens, is het wel *Duyvels* krom. Noch een andere verduyvelde manier hebben eenige *Negers*, om de *Menſchen* het *geld* af te dwingen. Namentlijk, dat een van gezeide *Moedwilligers* by dees of gene zullen komen, en tegens den zelve zeggen, ik heb van UE. zijn *Zoon*, *Neef*, *Slaaf* (of wie het ook is, dezelve eenigſints rakende) dusdanigen *leet*, ofte *hoon* ontfangen, waar voor ik van u voldoening kom *eyſchen*, of zal my anders ten uwen koſte om 't *leven* brengen, mijn *lighaam* anderſints zwaarlijk bezeeren en verwonden, of ook wel iemand anders overhoop *ſchieten*. Is 't nu zaak, dat de geene, welke dus aangerand werden, de zaken niet met haar afmaken, en dat dees *Schurken* hert genoeg hebben, om haar *dreygementen* werkſtellig te maken, gelijk ik twee malen zelfs heb bygewoond, zo werd de *gedreygde* aangetaſt, en moet, als of hy het *Feyt* zelfs gedaan had, daar voor bloeden; by aldien de voorgewende *Belediging* maar waar is.

Noch een andere Wys die mede Schelms genoeg is.

Het voorſchreve, en 't gene wy tot noch toe hebben verhaald, is voor zo veel hunne gewone wijs van *Regtsvorderen* aangaat. Zy hebben noch een andere en wonderlijker maniere van *Regten*, waar van de *Mancevos* meeſter zijn; dewelke in ieder voornaam *Dorp* een gezelſchap onder den ander hebben opge-

Regtbank der Mancevos.

opgeregt, om over alle kleyne *misdaden* van andere te *oordeelen*, en *vonnis* uyt te ſpreeken. En gemerkt de *Negers* op veelderley wijze tegens malkander komen te misdoen, 't zy met *vloeken*, *ſchelden*, *slaan*, en zo voorts, zo gaat de geen, die zig agt *beledigd* te zijn, naar 't *Gezelſchap* van deze *Mancevos*, zeggende, die, of die, heeft my *ſmaatheyd* aangedaan, dieshalven kom ik hem aan UE. verkoopen, of aangeven, *ſtraft* hem na verdienſte. Deſe *Meſſieurs* hier op zeer *greetig*, krijgen de andere aanſtonds by de *lurven*, en na zijn *zaak* ten ruwſten onderzogt te hebben, beſlaanſe hem in een *boete* van eenige *Ryxdaalders*. En by aldien hy zig onwillig toond van de *boete* te betalen, om dat hy ten onregt en is veroordeeld, of dat zy op zijn *verantwoording* geen agt hebben gegeven, *Signores Soldados*, of *Mancevos* bekreunen zig des weynig, maar gaan *ſimpelijk* na de *Markt*, en halen voor zijn rekening zo veel *Goed*, als de opgelegde *boete* bedraagd, 't welk hy daar na tegens wil en dank moet betalen. En dit *geldje* werd aanſtonds door haar in *Wyn de Palm* of *Brandewyn* verteerd.

De *misdaden*, waarom de *Mancevos* iemand een *boete* opleggen, zijn zo veel en verſcheyden, en eenige ook zo belaggelijk, dat ik my niet mag verontledigen eenige van dezelve aan te halen; 't zal genoeg zijn, dat ik zeg, als dat dit *Volkje*, den gebeelen dag niet te doen hebbende, en somtijds geen *geld* om *drank* te koopen, geſtadig op alderhande middelen bedagt zijn, waar door zy iemand mogen agterhalen, die haar den *drank* komt te verſchaffen.

Aangaande nu het gene tuſſchen de *Caboceros* en *Mancevos* in een *Raadsvergadering* werd verhandeld, waar van ik hier voren heb gewaagd, 't zelve heeft meeſt zijn opſigt op het *Oorlogen*, en daar van zullen wy voor het tegenswoordig melding gaan doen. Beraading der Caboceers en Mancevos, over 't aangaan van een Oorlog.

Alsze begeerig zijn een *Oorlog* aan te vangen, zo beraadſlagen zy, als gezegt heb, met den ander. Dog UE. moet dit verſtaan omtrent *Oorlogen*, die uyt *Eerzugt*, of het haken naar *Buyt* werden aangevangen, of ook wel om andere *Landen*, die bereeds in *Oorlog* zijn, te helpen, anderſinds vallen de meeſte *Oorlogen* voor, wegens het invorderen van *Schulden*, en *Verſchillen* van eenige *voorname Perſonen* onder haar. Ik hebbe van dees

dees *Stof* hier vooren eenig gewag gemaakt, met beloften, van het zelve nader te zullen verklaren.

Hoedanig een Oorlog uyt het invorderen van Schuld ontstaat.

Naburige *Landen*, die met den ander in *Min* en *Vriendschap* leven, werden niet weynig malen op de volgende wijze *verontruft*; te weten, als een *voornaam Perzoon* in 't eene *Landschap geld* moet hebben van een ander uyt het *Land* van hun *Nabuur*, en de *betaling* niet spoedig genoeg na zijn sin komt, zo laat hy met den eersten zoo veel *Goederen*, *Koopmanschappen*, of *Slaven*, van dat *Land* roven, waar dat zijn *Schuldenaar* woond, tot dat hy zijn *betaling* rykelijk meend te hebben. Dan slaat hy de *Geroofde Menschen* aanstonds in de *Boeyen*, en als 'er geen *geld* komt om haar te losen, zo laat hy dezelve, om daar uyt zijn *betaling* te vinden, verkoopen. Dog is de *Schuldenaar* een rekkelijk *Mensch*, en de *schuld* opregt, zo zal hy met den eersten, om zijn *Landsgenoten* weder in vryheid te stellen, zijn *Schuld-Heer* tragten te voldoen; waar toe de *Gevangene* haar *vrienden*, indienze anders magtig genoeg zijn, hem met geweld ook zouden dwingen; dog daar voor niet bedugt zijnde, en onwillig te betalen, zo zal hy zijn *Schuld-heer* voor een onregtvaardig *Mensch* in zijn *Land* uytkryten, en een iegelijk tragten wijs te maken, dat men ten onregten, en zonder *schuld* te hebben, met hem dus handeld. Krijgt dit nu ingang op de gemoederen van zijn *Lands-lieden*, en datze hem geloven, zo zoekt hy weder eenige *gevangene* van het ander *Land* in vergelding te bekomen, en onderwijl maakt een iegelijk zig van weerkanten sterk, loerende om *malkander* op het onvoorsienst te overvallen. 't Eerste *werk* is, om de *Caboceers*, die eenige *Manschap* hebben, op haar hand te krijgen, vervolgens ook de *Soldaten*, en dus ontstaat uyt een zaak, die in den beginne maar gering was, een geheelen *Oorlog* tusschen twee *Landen*, die anderssins in een goede *Nabuurschap* leefden. Dezelve houd dan ook zo lang aan, tot dat een van beide in het *onderspit* is geraakt, of datze, alsze niet op den ander konnen winnen, weder aflaten, en *Vreede* maken. 't Welk de *Hoofdluyden* dikwils op begeerte der *Soldaten* zijn gedwongen te doen, en dat meest omtrend de *Zaaytijd*: wanneer een iegelijk heen wil, om zijn *Land* te bearbeyden. Want wijl zy in den *Oorlog* om niet *dienen*, en op hun eygen *Beurs* moeten *teeren*, zoo kon-

konnenze het ook zeer haast moede werden; inzonderheyd zooze geen voordeel op hun *Vyanden* hebben behaald, en de *Buyt*, waar op zy staat hadden gemaakt, niet komt te volgen.

Oorlogen uyt begeerte tot eens anders Goed aangevangen.

Wanner de *Opper-Hoofden* van eenig *Land* te *Oorlogen* gesind sijn, en met *Nyd* ontsteeken tegens haar *Nabuuren* om dat dezelve in *voorspoed*, en meerder *geluk*, als zy, leven: en dierhalven begeerig om derzelver *Goederen* onder den anderen te verdeelen, vergaderenze gezamentlijk nevens de *Mancevos* by den ander, deelen de laatste hun *gedagten* mede, vullen dezelve op, en vleijen haar met de *ydele waan* van *Buyt*. Deze noch *jong*, en *onbesonnen*, zijn met den eersten op het woord van *Buyt* verlekkerd; en stemmen het haast toe: dieshalven gaat een iegelijk zig toestellen en tot den *Oorlog* vervaardigen, en vallen, klaar zijnde, in het *Land*, waar op zy het hebben gemunt, zonder eenige *waarschouwing* of andere reden te hebben, als zeker voornaam *Potentaat*, *c'est mon Plaisier*, of anders, *Pour ma gloire*. Dus vallenze malkander op het *lyf* en *rooven* in dees overval niet meer, als ze magtig konnen werden. De deze, om zulke onverwagten *Bondbreuk* betaald te zetten, en zig zelve daar toe niet magtig kennende, gaan heen om een ander *Landschap* tot hun hulp om te koopen; 't geen zy, en dat nog wel van de *voornaamste*, voor minder als *twintig duyzend gulden* konnen doen, en waar voor zig de andere noch van alderhande *Oorlogs-behoeften* moeten voorsien. Dies U E. kond denken, dat het *Oorlogen* hier goed koop is, en ook afmeeten, dat het geen groote magt moet zijn die zig voor zoo weynig *geld* te *Veld* begeeft, en een *Oorlog*, die hy anders voor by kan, aan gaat. Maar de *buyt*, *buyt* is haar oogwit: dog somwylen krygense in plaats van 't zelve, de huyt vol slagen, en dat hebbense op gemelte *som* toe. Het gefeyde *geld* werd verdeeld, eerst onder de *Hooft-lieden*, en 't overschot krygen de *Mancevos*, 't geen zomtijds voor ieder pas *een gulden*, of *drie* bedraagt; ja veeltijds noch wel de helft minder; vermits de *Hooft-luyden* soo een *Blanken-berg se reekening* maken, dat zelden iets van belang overschiet. Dog van den *buyt* maakt een iegelyk zijn aandeel wel te krygen: want schoon de zelve voornamentlyk moet dienen, om 'er de on-

Oorlogen der Negers onkostelyk.

En hoe weynig de Soldaten krygen voor datze zig ten Oorlog begeven.

koſten des *Oorlogs* eerſt uyt te vinden, en het overige onder den ander te verdeelen, ſoo paſt een iegelyk maar wat te raaken, zonder eens om gezeyde onkoſten te denken. Maar is't zaak, ſoo als ik geſegt heb, dat de *buyt* niet en volgd, ſoo ſteecken de *Mancevos* de kat in het *vegten*; en mits zy aan niemand verbonden zijn, gaat een ieder zijns weegs na huys.

't Vegten der Negers zeer verward, en kleyn Geſag der Hoofdlieden.

Wanneer zy in *Oorlog*, of tot den zelve optrekken, is een iegelijk wel onder dees of geen voornaam *Hoofd* beſcheyden, dog dezelve hebben egter geen *Gezag* als over hun eygen *Slaven*. Een *vrye Neger* en onderwerpt zig haar *Gebied* niet ligtelyk, zelfs niet van hunne *Koningen*, ten ſyſe door zyn groote *magt* daar toe als half gedwongen werden, anders levenſe na hun welgevallen, dog wil den geen, die tot haar *Voorvegter*, of *Aanvoerder* geſteld is, voor af aan den *Vyand* gaan, hy kan zulks doen, en een *Proef* nemen, hoedanig hy van de zyne zal gevolgd worden.

't Maken en voeren van een *Oorlog* vald hier, ſoo als ik reeds tweemalen, (ſoo in deſen als in mijn *Brief* van 't *Comanyſe Land* handelende) gezegt heb, ſoo koſtelyk niet als in *Europa*. De vierjarige *Oorlog*, welken wy met die van *Commany* hebben gevoerd, heeft ons, (de ſchade aan den *Handel* buyten gerekend) niet boven de *zeſtig duyſend gulden* gekoſt. En hier voor hebben wy na den ander tot onſen dienſt gehad *vijf Landſchappen*. Dog ik heb U E. wegens deſe *Stof* in mijn boven gemelte *Brief* wijdlopig onderhouden, dies hier geen herhaling van noden heb.

Kleyne magt der Strand Negers behalven Fantyn en Aquamboe.

Als een *Landſchap* ten *Oorlog* trekt, ſoo komen dezelve gemeenlijk met een *magt* van *vier duyſend man* te *Veld*; te verſtaan, als zy beſchadigender-wijs gaan, dog verweerende, om hun *Land* te beſchermen, wat meerder. Eeniger getal beloopt zomtijds niet boven de *twee duyſend*; en egter werd het nog een *Leeger* genaamt. Dit zyn de *Strand-Koningryken*, en *Gemeene-beſten*, waar van men niemand behoefd uyt te zonderen, als *Fantyn*, en *Aquamboe*. De eerſte zouden wel met *vijf-en-twintig duyſend man* in 't *Veld* konnen komen, en de laatſte met nog veel meerder; dog de *Landwaardſe magten*, als *Akim*, *Aſianté*, en ſoo voorts, zyn by deſe niet te rekenen, dezelve komen met een geheele *vloed* van *Volk* af, even ofze

het

het *Land* wilden overſtromen. Dog ik zal, of kan U E. van dat *Volk* niet veel zeggen, anders als uyt het berigt der *Swarten*, en daar aan mag men zomtijds niet veel geloof geven: maar van de hier om her leggende *Koningjes* derf ik zeer wel zeggen, dat ſchoon beyde de *Leegers* uyt vijf of zesderhande *Volkeren* beſtaan, zy, alle te zamen gerekend, egter geen *vyf-en-twintig duyzend man* zullen uytmaken. Hier door, en ook wegens hun *blodigheyd*, komen weynig *Menſchen* in een *Veldſlag* te ſneuvelen. 't Moet al heet van de rooſter gaan, als 'er een *duyzend man* op de plaats blijft. Want ſe ſijn zo afgryzelijk *vreesagtig* van *aart*, dat zy, zo haaſt alsze zien, dat 'er eenige omtrent haar ter neder werden geſchoten, het aanſtonds op een lopen zetten, en een goed heen komen zoeken. In de laatſte *Slag*, dewelke die van *Commany* deden met die van *Saboe*, *Acanni*, *Cabes-Terra* en nog twee of drie andere *Landſchappen*, geloof ik niet dat 'er boven de *honderd* zijn verſlagen geworden. En des niet tegenſtaande, wonnen de eerſtgenoemde volkomentlijk de *Slag*, en dreven hun *Vyand* uyt het *Veld*. Blodigheyd der Negers.

In 't *Slaan* of ten tyde van 't *Vegten*, ſijn de *Negers* geheel ongereguld. Zy en ſtellen zig niet in maniere van *Slagorder*, maar ieder *Hoofd* heeft zijn *Volk* als in een *Drom* digt in een geſloten, en hy is, om wel verzekerd te wezen, daar meeſtentijds midden in: s'en taſten de *Vyand* ook niet gelijkerhand aan, maar *een* voor *een*, of *hoop* tegens *hoop*, ja eenige *Hoofdluyden*, ziende dat hun *makkers* het tê quaad krijgen, kieſen, in plaats van haar te ontzetten, het haſepad, en dat dikmaals eerſte eens *handgemeen* zijn geweeſt, zo dat de dapperſte en die de meeſte moed hebben, dus van haar *makkers* verlaten, gemeenlijk in de loop blijven; inzonderheid als 't verlies aan haar kant is, wylze, bevorens dat de andere op de loop zijn, zig zodanig met de *Vyanden* vinden ingewikkeld, datze hoe goed haar *hart* ook is om dezelve na te ſpeuren, daar toe geen gelegentheyd konnen krijgen. En dierhalven moetenſe veel malen, ſchoon tegens hun dank, de naam van *goede Soldaten* verdienen. Hoedanig zy zig in een Veldſlag dragen.

In, of onder 't *Vegten* ſtaan de *Negers* niet over eynd of op haar voeten tegens malkander, maar lopen al hurkende, op dat de *kogels* hun over 't hoofd mogen vliegen, voort. An-

dere bekruypen den *Vyand*, en alsſe digt by gekomen zijn loſſen haar *Geweer*, wanneerſe uyt al hun magt zo veel alsſe lopen konnen, en of haar de *Duyvel* agter 't gat was, zig weder agter hun *Volk* begeven, om hun *Geweer* te laden, en weder aan den dans te komen. In 't kort, zy maken onder 't *Slaan*, met het kruypen, 't buygen van hun *lyf* en 't ſchreeuwen, even of 'er dat ook iets toe zou doen, zo veel *Grimmatſen*, dat het eerder na een *Narre-* of *Apenſpel*, als na een *Veldslag* gelijkt.

Waar in den Buyt beſtaat.

De *Buyt*, waarom de gemeene-man den *Oorlog* na volgd, zijn de *Gevangene*, en 't *cieraad* 't welk dezelve zo van *Goud* als *Conte de Terra*, dragen: want eenige zijn zot genoeg, om ſig in dusdanigen gelegentheid, op het koſtelijkſte toe te takelen; voornamentlijk de *Negers* uyt het *Land*. Dezelve zijn zodanig met *Goud* en *Conte de Terra* behangen, datze nauwelijks voort konnen.

Hoog Losgeld van eenige die gevangen werden.

De *gemeene Gevangene*, en die geen *Losgeld* konnen opbrengen, werden tot *Slaven* gemaakt en verkoft, of zy houden dezelve ook wel om hun te dienen, al na dat het haar in den zin komt. Maar wanneerſe *voorname Perzonen* van haar *Vyanden* gevangen krijgen, die werden wel bewaard, en op een hoog *Losgeld* geſteld. Dog den geen, die den *Oorlog* tegens haar heeft aangevangen, zullenze niet ligt voor *Losgeld* laten gaan, al wilde hy zig ook tegens *Goud* opwegen, uyt vrees, dat hy het namaals weder mogt hervatten, en haar op een nieuw verontruſten.

En dewelke dat niet konnen betalen in een eeuwige Slaverny moeten blyven, of ook wel omgebragt werden.

Geen *Neger*, hoe groot van vermogen hy ook zijn mag, kan zig, vry zijnde, beroemen, of verzekeren van nooyt in *Slaverny* te zullen vervallen: want maar eens ten *Oorlog* trekkende, kan dat ligtelijk zijn beurd werden, in welke *ſtaat* hy dan ook moet blyven, tot 'er tijd dat zijn *Losgeld* volkomen is betaald, 't welk by wijlen zo hoog werd geſteld, dat hy, nog zijn *Vrienden*, in ſtaat zijn, om het zelve te voldoen; en is derhalven gedwongen, om voor eeuwig en altoos in *Slaverny* te blyven, en de alderveragtſte dienſten, die hem opgelegd werden, te verrigten. Eenige, die ſig verſteeken zien om van hun *Gevangene* een hoog *Losgeld* te trekken, hebben de *Barbaarsheyd* wel van dezelve op de wreedſte wyze van kant te helpen, en daar mede zig zelven te betalen.

Oor-

Oorlogen, die tuſſchen twee *Koningryken* werden gevoerd, waar van ieder *Koning* zo magtig is, dat hy zijn *onderhorige* na zijn wil kan buygen, zijn van een langen naſleep, en konnen dezelve zomtijds eenige *jaren* na den ander duren, tot dat een van beiden in 't voetzand geraakt. Veelmalen leggenſe wel een geheel *jaar* tegens een te *Veld* zonder iets uyt te regten, als zo nu, en dan, met kleyne *troepen* malkander wat tyd-verdrijf te geven; derhalven zy tegens de *Regen-tyd* wel weder na *huys* trekken, zonder den ander eens te hebben aangetaſt.

'tGezag der Papen in den Oorlog.

Dog dit komt meerendeel door 't beſtel hunner *Papen* toe, zonder welkers toeſtemming zy niet ligtelijk een *Veldslag* zullen aangaan, dewelke haar het zelve afraden, onder voorwendzel, dat hun *Goden* het nog niet verſtaan, en haar, zo ze het egter willen doen, een quaden uytſlag voorzeggen; maar zo wanneer deze *Schelmen* zien, dat hun *Leger* veel magtiger is als dat van den *Vyand*, en de *Soldaten* redelijk wel gemoed zyn tot *vegten*, zo zullenze het zelve aanraden; dog egter met zo veel *voorbedinge*, dat ſchoon het qualijk komt uyt te vallen, zy altoos iets, om zig te verſchoonen, weten hervoort te brengen: als dat de *Hoofdluyden*, of ook wel de *Soldaten*, deze of geene onbehoorlykheid hebben begaan, en daarom het geheele *Leger* is geſtraft geworden. Kort om, 't mag gaan zo het wil, de *Paap* is onſchuldig, en blijft altoos aan de eer.

Nu vermeen ik, datwe eenmaal lang genoeg van dees *fotſen Oorlog* hebben gehandeld, die ik zelfs nauwelijks weet, of wel verdiend heeft, dat wy 'er ons zo lang omtrent hebben opgehouden; dieshalven ik ook de gevallen, die te mynen tyde in dezelve gebeurd zijn, zal over ſlaan, en my gaan begeven, om het *Krygs-geweer* der *Negers* te beſchryven.

't Geweer der Negers beſtaat eerſt uyt Snaphanen.

't Voornaamſte daar van zijn *Snaphanen*, ofte *Carabyns*. Met het zelve wetenſe wonderlyk gezwind en handig om te gaan, 't is niet onvermakelijk om haar een *Wapenſchouwing* te zien houden, zo aardig als zy het *Geweer* behandelen, *loſſende* het zelve op verſcheide wyze, op, en door malkander, de eene *ſit*, den tweeden *kruypt*, *legt*, en zo voorts, dies het ook groot wonder is, datze den ander niet en *beſchadigen*.

't Komt UE. veel ligt vreemd voor, dat de *Negers* van *Schiet-geweer* voorsien zijn, en nog wel meerder, als ik daar by zeg, dat wy het haar zelfs in overvloed verkoopen, en alzo een *mes* geven, om ons zelven den *hals* af te snyden. Dog wy werden tot het zelve genoegzaam als *gedwongen*, want zo wy het al niet en deden, zo zoudenze het dog genoeg konnen krijgen van de *Engelse*, *Deenen*, en *Brandenburgers*, en of die het met *Ons* ook al eens waren, om 't aan haar niet te verkopen, zo zouden de *Engelsen* en *Zeeuwse-Enterlopers* het zo veel te overvloediger brengen. En wijl het nevens *Bospolver*, t'zederd eenige tijd al een van den voornaamsten *Handel* is geweest, zoo zouden wy slegt gedaan hebben, dat wy 'er ons deel mede niet van hadden zoeken te krijgen. 't Was wel te wenschen, dat dit *Goed* hier nooyt was geweest, of in 't vervolg nooyt wierd gebragt, ik meen dat we de *Negers* dan binnen korten tijd anders souden doen opsitten. Dog dit en zal na alle gedagten nooyt gebeuren.

Swaarden. 't Twede *stuk*, en 't *voornaamste* na de *Snaphanen* van haar *Geweer*, is haar *Swaard*, sijnde gemaakt op de wijze van een *Kapmes*, voor aan heeft het de breette van twee à drie handen, en agter aan 't *handvatsel* is 't een handbreed, de *lengte* is van drie à vier spannen, op zijn aldermeest, van voren is het *lem-met* een weinig omgekromt. Dese *Sabels* sijn seer swaar, *hegt*, en *stark*, dog gemeenlijk zo *bot*, datse al eenige kappen moeten doen, eer sy 'er iemand de *Kop* mede zullen afbrussen. Het *geveft* is van *hout*, agter, en zomtijds ook voor van 't selve, sitten ronde *houte Klootjes*, met een seker slag van *vel* overtogen, van sommige ook maar met *touwen* dat met bloed van *Schapen*, of ander *Vee*, zwart gemaakt is, en vorders versierd met een bosje *Paarde-hayr*, en van de *voornaamste* met dunne *Goude Plaatjes* beslagen, een *leedere Scheede* aan de eene zyde meest open, bewaart desen *Sabel*; aan de zelve hangt tot *cieraad* een *Tygers Kop*, of een grote *rode Schelp*, welke beide hier al eenig *geld* waardig sijn. De *Sabels* steeken zy als se uytgaan op de *linker Heup* in een *Band*, welke zy tot dien eynde om het *lijf* hebben, of tusschen haar *Paan*, die zy in dusdanigen gelegentheyd ook maar om haar *lijf* gewonden en tusschen de *beenen* door gehaald hebben, om des te ligter te

sijn

sijn in 't lopen. Vervolgens hebbense een *Bandelier* in maniere van een *Patroontas*, van tien à twintig *Maatjes* om 't *lyf*, een *Muts* op de *kop*, die van een *Kayman* gemaakt is, en aan de zijde voorsien met een rode *Schelp*, en van agteren een bos *Paarde-hayr*, en een wigtige *eysere Ketting*, of iets anders, om den *hals*; dus ten *Stryd* toegerust, en het *lijf* wit gemaakt zijnde, zo gelijken deze *Helden* eerder na *Duyvels* dan *Menschen*.

Hun verder *Geweer* zijn eerstelijk de *Boog* en *Pylen*. Dog dese zijn by de *Strand-Negers*, uytgezonderd die van *Aquamboe*, weynig in gebruyk. 't *Volk* van 't laatst genoemde *Landschap* weet wonderlijk *net* met den *Boog* te schieten, zy zullen, alse op de *Hase-jagt* zijn, en met kleyne *Pyltjes* voorsien, de *Pijl* in dat gedeelte des *lighaams* van een *Haas* schieten, als men zal begeeren. De *Pylen* hebben agter aan een *veertje*, en van voren of de *punt*, zijnse beslagen, met een *weerhakig Yser*. De *Negers* van *Awince* vergiftigen haar *Pylen*; dog omtrent het *Strand* weet men daar niet van, en ik geloof zelfs, dat de *Negers* daar niet eens en weten wat *Vergift* is. Pylen en Boog. Vergiftige Pylen.

Na *Pyl* en *Boog* volgt den *Assagay*, of ook wel *Hassagay* van eenige genaamt. Dese sijn twederly, de kleyne sijn een of anderhalve *El* lang en geheel dun, welke zy gebruyken voor *werp Spiesen*. De twede, of grote zijn omtrent eens zo lang, en swaar na advenant. Dese zijn van voren als een *Piek* beslagen, en eenigers beslag is wel een span of twee lang, dog zy laten het op alderhande maniere maken. De *Assagay* diend haar in plaats van de *Sabel*, om, hun *Schild* in de linker hand hebbende, met den regter hand den *Assagay* te werpen: want 'er altoos iemand omtrent haar is, die haar eenige van dezelve nadraagt. Assagayen.

En voor 't laatst komen wy tot haare *Schilden*: dog die men onder 't *Geweer* niet kan rekenen, alzo niemand daar mede werd beschadigd, en maar diend tot *dekking* van hun *lijf*. Ik heb *Negers* gesien, die by uytnementheyd fraay met de *Schilden* wisten te speelen, hielden dezelve in hun *linkerhand*, en in de *regter* de *Sabel*, waar mede zy zulke wonderlijke *beweeginge* en *buyginge* met het *lijf* wisten te maken, en 't zelve zo wel met het *Schild* te dekken, dat het genoegzaam onmogelijk was, Schilden.

om

om aan haar *lijf* te komen. De *Schilden* zyn van *Teenen* gemaakt omtrent, of tuſſchen de vier en vyf voeten lang, en drie breed; de zommige zijn over deze gevlogte *Teenen* overtogen met *Goud-leer*, met *Tygers-vellen*, of iets anders. Aan ieder hoek, ſo ook in het midden, hebben de ſommige breede dunne *kopere Platen* geſlagen, op dat 'er de *Pylen* en ligte *Aſſagayen* des te beter zouden af ſtuyten; om dezelve als ook de ſlagen van een *Sabel* af te weeren, zynze goed, dog niet beſtand voor een *Snaphaans* kogel.

Kanon. Ik vermeen, dat dit al het *Geweer* is, dat de *Negers* in den *Oorlog* gebruyken, ten ware men wilde zeggen, dat eenige van haar ook *Kanon* beeſigden. Dit is waar; maar op een zeer ſlordige wys; de *Saboeſe Koning* heeft 'er eenige weynige.

Waar mede zy niet wel weten om te gaan. 't Is ook wel gebeurd, datſer mede te *Veld* zijn geweeſt, dog ſonder met dezelve veel uyt te regten. Eenige hebbenſe eens af *geſchoten*, en vervolgens door den *Vyand* laten nemen, gelijk die van *Commany*; en de geene, dieſe den anderen afnamen, wiſten 'er haar voordeel ook niet mede te doen, dies dat het *Kanon* dees *Koningen* niet anders en dient, als 'er zomtyds eenige *Eerſchooten*, waar op zy zonderling geſet zyn, mee te doen.

Beloften, zegtmen, maken ſchuld. Ik heb UE. in den beginne belooft, dat het eynde van dezen *Brief* zou handelen van de *Grootmogentheyd* deſer *Koningen*. Wel aan, laten we eens gaan beſien, hoe verre het zelve gaat.

't Geſag der Koningen. 't *Geſag* van de hier om heen leggende *Koningen* is zo kleyn, dat het van eenige niet en overtreft 't *Geſag* van een ſimpel *Hooftman* of *Capiteyn* van een gemeen *Dorp*. Zy dragen ook een en dezelve naam onder de *Negers*, wyl zy voor de komſt der *Europianen* hier ter *Kuſt*, van geen hoger *Eernaam* als *Capiteyn* of *Overſte* hebben geweeten, en hadden maar alleen dit onderſcheyd, dat den een het van een *Land*, en den ander van een *Dorp* was; dog t'zederd datſe met ons hebben beginnen om te gaan, zo hebben *Sy*, of liever *Wy*, onderſcheyd tuſſchen een *Koning* en *Capiteyn* gemaakt: egter nog met de eerſte

En derſelver benaming op ſijn Negers. *benaming*, zynde *Ohin*, of *Ahin*, 't welk een *Capiteyn* beteken.l, als men het naar onſe taal wil buigen: dog de *Negers* verſtaander, een *Overſte* van eenig *Land*, *Dorp*, of *Volk* door,

want

want onze *Schippers* doopenſe met even dien zelfde naam, en zo zoudenze ook met den *Directeur* en alle andere *Opperhoofden* der *Forten* handelen, indien wy zelver haar het onderſcheid niet en leerden.

Houden hun Geſag met geweld van Volk ſtaande.

Een K*oning* moet hier te *Land* zyn *Geſag* met groot geweld ſtaande houden. Dieshalven hoe grooter *magt* of *Rykdom* hy van *Goud* en *Slaven* beſit, hoe meerder hy ook werd *ge-eerd* en ontſien: want zonder dat *ſteunzel* en had hy over zijn *Onderdanen* niet het alderminſte te *gebieden*; maar zou gehouden zyn, wilde hy iets van haar gedaan hebben, hen tot het zelve niet alleen te bidden, maar zelfs te koopen. Dog is het zaak daar en tegen, dat de *Geluks-Godin* hem van haar *Schat* een rijke *Bedeeling* heeft gegeven, zo zijnze van naturen *wreed* genoeg om *Tyranniſch* over hun *Onderſaten* te gebieden, ſtraffende dezelve over het alderminſte *wanbedrijf* zoodanig in de *Beurs*, datze het al haar leven mogen heugen: niet tegenſtaande het nog al onder eenige ſchijn van *regt* toegaat ook, mits hy iets tot laſte van een ander hebbende, het zelve in handen van de *Caboceers* ſteld, om het na regten af te maken, en 'er het *vonnis* over uyt te ſpreeken. Dog de zelve zeer wel weetende, voor hoe ver zy in hem zyn gehouden, zullen de *Misdaad* zo groot als immers mogelijk is, uyt meeten, en wel zorg dragen, dat het niet tegens zyn *zin* werd afgemaakt, maar dat hy in het *gewijsde* van haar genoegen neemt.

De Koningen houden ganſch geen ſtaat in hunne Woonplaatſen.

De K*oningen* houden in de *Plaatze* harer *Woninge*, of, als men 't zeggen mag, *Hof*, ganſch geen *ſtaat*, waar aan men haar van de andere zou mogen onderkennen. Voor hun *Huys* ziet men niemand die de *wagt* houd, nogte ook eenige om hen te dienen. En by aldienſe in haar *Dorp* uyt gaan, zoo zynſe zelden met *Volk* verzeld, als met twee kleyne *Jongens*, waar van den eene hun *Sabel*, en den andere haar *Stoel* draagt. En zooze van iemand werden ontmoet, zoo ontfangenſe zoo veel *Eerbewijs* omtrent, als een *Schoenlapper* of ander gemeen *Perſoon* by *ons*; voor wien, als men deſelve kend, ter naauwet nood de *hoed* werd geligt. Geen *Menſch*, al was 't maar een ſimpele *Slaaf*, ſal voor haar een trede uyt de weg gaan; dog by aldien zy iemand in een ander *Dorp* gaan beſoeken, of

ook wel van een voornaam *Persoon* zullen bezogt werden, soo wetense hun *Grootsheid* soo veel te beter te toonen: want in soo een gelegentheid zynse altoos met een menigte gewapend *Volk* verzeld, en laten eenige *Schilden* om hun her dragen, mitsgaders een *Quitesol*, of *Sonne-Scherm* boven het *hoofd*; op dat mijn *Heer* dog door de *Son* niet *bruyn* van *vel* zou worden. Haar *Wyven* zyn dan mede luftig *opgeschikt* met *Goud* en andere *versieringen* meer, en zy zyn mede met een langte van *Goud Conte de Terra* behangen: maar in haar *Dorpen* dragen *zy*, en ook al haar *Wyven*, zulke slegte *Kleeden*, die zomtijds geen *tien stuyvers* waardig sijn. Dies mense daar door altoos niet uyt de alderminste *Slaaf* ofte *Slavin* zal onderscheyden.

Hun inhaligheyd en gierigen aart.

Dees *Grootmogende Heeren* zyn soo inhalig en begeerig, dat zy zig niet en schamen, indien haar iemand (al was het ook maar een *arm man*) een *Vereering* wil doen, hoe gering het ook zijn mag, om het met de meeste greetigheid aan te vatten. Dit, en haar vertoeyelyke *Gierigheid* doed dat haar-lieder *keuken* niet beter van *Spijs* is voorzien als die van een gemeene *Neger*, belydende zig mede met *Oly*, *Brood*, en een weynig *stinkende Vis*, en drinken door den dag *water* toe, s'morgens, alse het hebben, drinkense de *Brandewijn*, en s'namiddags de *Wijn de Palm*. In somma, haar *levens-wandel* is als de minste onder haar.

Syn zeer gemeenzaam, met een iegelyk en selfs hun Slaven.

s' Namiddags als de *Wijn de Palm* uyt het *Land* komt, soo gaanse gesamentlyk, de *Slaven* daar onder gerekend, als *fraeres Compagnons* op de openbare *Markt* met malkander zitten drinken, hebbende een ieder, wie maar wil, zyn eygen *Stoel*, en voegt zig by den *hoop*, of gelyk de *Westphalingers* zeggen, *vlyt dich im riegen*, daar zuypense dan dat *hun de luysen op de kop berften*, en als ze een weynig binnen hebben, en de eerste dorst over is, dan drinkenze op zijn *Caboceers* of *groot Scheeps*, te weeten, de *Calabassen*, waar uyt zy de *Wyn* drinken, houden eenige een *Pint*, *Kan*, ook wel een *Stoop wyn*. De deeze latense dan half, of ook wel heel vol doen, zetten de zelve aan haar *mond*, en laten omtrent twee derde deelen al drinkende by de *baard* op de aarde neder en weg loopen, zoo dat op de *plaats* daar zy zitten, haast een *Wyn-Rivier* komt te ontstaan. Dit werd by haar als zonderling *grootmoedig* gepre-

Drink-plaats, en

zen,

zen. De *Europianen* (waar van ik zomtyds niet vry ben geweest) alsse wat geuren willen hebben, konnen dit *konsje* ook braaf, dog het is goed dat het geen *Rynsche* of *Franse Wijn* en is; want anderzinds zou de *beurs* te grooten last lyden. En hier kan men voor *een gulden* of *drie* al vry wat *Wijn* laten storten.

Wanneer deze *Drinke-broers* dus by malkander op de *Markt* zitten, zo hebbense zo veel *gesnaps* en *gerammel* door malkander, even of men in de *Smouse* Kerk te *Amsterdam* quam. Dog UE. moet zig niet verbeelden, datze hier *Staats-* of andere *sinceere zaaken* verhandelen; in genen deele, 't komt gemeenlijk op het *Naymantje* uyt, hier van is hun hart altoos vol, en zy loopender van over. En schoonder *Wijven* by zijn, of komen, 't *gesprek* werd daarom in 't alderminste niet veranderd; want dezelve doen om tydverdrijf wel lustig mede, en hebben omtrent die *Stoffe*, immers zo veel in te brengen als de *Mannen*, zonder dat het haar tot *schande* of *oneer* werd gereekend. Kort om, dit is een regt *Klap-School* of de plaats voor alderhande *Labbekakken*, om een iegelijk, zo als men zegt, als by de *naars* om te halen, en het zijn te geven. Dog egter is het hier nog wel zo goed als in andere *Landen*, daarze zulks doen in *Saletten*, of in *Binne-kameren*, en hier daar en tegen geschiet 't in 't openbaar, waar een ieder om zig te verantwoorden, kan by komen. Dog, *holla hey*, dat weyd al weer te ver! Niet tegenstaande dat de *Koningen* dus gemeenzaam met hun *Slaven* leven, zo als ik gezegt heb, zo konnenze deselve somwijlen dog wel om zeer geringe oorzaken den *hals* doen *breeken*, en hier van zijn alleen maar uytgezonderd de zodanige, welke by haar, en 't *Volk* in aanzien zijn. En ik heb 'er zodanige gesien, dewelke meerder te zeggen hadden als zy zelfs: want zy, (aan welke voor eenige tijd het *Gebied* over eenig *Volk* van haar *Meesters* gegeven is,) werden door hun eygan *Handel*, waar doorse zelfs eenige *Slaven* overgaderen, met 'er tijd zo magtig, dat hunne *Meesters* hun na de oogen moeten zien Ook hebbense het hart somwijlen wel, om zig tegens dezelve aan te kanten en veel sporreling te maken, waar vanse ook niet af en laten, voor en al eer zy weder met een *Vereering* zijn bevreedigd.

Klap-School der Negers.

Groot Gesag van eenige Slaven.

Een *Koning* hier te *Land* heeft wonder garen, dat andere *Landen*, die met den ander in *Oorlog* zijn, hem tot haar *hulp* verſoeken en omkoopen; want het meeſte *geld*, dat daar van komt, ſteekt hy in zijn *ſak*, zonder zig in 't vervolg veel te bekreunen of het beloofde *onderſtand* op zijn tijd volgt, of niet; alſe het *Goud* maar eerſt weg hebben, wetenſe de andere altoos met deze of geene *leugens* te payen, en gedragen zig daar omtrent zoo argliſtig, datze de beſte konnen bedriegen, zonder dat men het zal merken. Tot *Middelaars* om de ſtrydende deelen te vereenigen, laten zy zig nog liever gebruyken: want dan trekkenſe van weerkanten, en ondertuſſchen zijnze voor 't meerendeel hier op uyt, om de *Geſchillen*, zo lang immers mogelyk is, gaande te houden; om des te beter gelegentheyd tot *ſtoffeering* van haar *beurs* te mogen hebben. Hier van moetenſe beſtaan; want wat haar *inkomſten* aangaat, dezelve zijn van geen belang altoos. 't Is wel waar, dat zy een *Tol* hebben gezet op de *Goederen* die door haar *Land* werden gevoerd; dog haar *Tolmeeſters*, die voorname *Perſonen* zijn, varen daar by het alderbeſt: want zy het *Tolmeeſters-Ampt* zo wel voor hun zelfs bedienen, dat 'er den *Koning* weynig genoeg van krygt. Kort om, een *Koning* moet bedriegelijk van zijn *Onderdanen* eenige *boetens* trekken, of van zijn, en zijner *Slaven* handen arbeyd beſtaan. En ongelukkig zyn de geene, dewelke weynig *Slaven*, en by gevolge geen *magt* en hebben. Ik heb 'er van dat ſlag gekend, die niet in ſtaat waren om voor de geen, die haar quamen beſoeken, een pot *Wyn de Palm* te koopen, nog geen geloof hadden, om het te konnen borgen. UE. zult nu verſtaan hebben, van hoe groten *magt* en vermogen de hierlandſe *Koningen* (dewelke de Heer *Doudyns* in zyn *Mercurius* niet ten onregten *winter Koninkjes* noemt) zyn. Hun *Pragt*, *Luyſter*, en *Praal*, zo omtrent haar zelven, *Wyven*, *Slaven*, en verdere *Huyshouding*, gelieft UE. nu ook te weten, hoe het met de *Opvoeding* der *Doorlugtige Princen* en *Princeſſen* deſes *Lands* toegaat, *erinnerd* UE. 't geene ik voor deſen van de *Kinderen* der *Swarten* in 't generaal heb geſegt, mits tuſſchen die, en de deſe, niet het alderminſte onderſcheyd te beſpeuren is. De *Princen*, alſe tot hun *ouderdom* gekomen ſijn, geneeren ſig om eerlijk door

Wat van de Koningen hier te Land moeten leven, en beſtaan.

Kleyne inkomſten.

Armoede van eenige Koningen.

Opvoeding van derzelver Kinderen, en eerſt der Sonen.

door de *weereld* te komen, met het *Beploegen* van het *Land*, of 't *Tappen* van *Wyn de Palm:* 't geen zy zig niet ſchamen om zelfs op de *Markt* te dragen, en te verkoopen. Of doen ook wel iets anders, waar toe hare *ſinlijkheid* ſtrekt. En deſe bekleeden hier namaals nog haars *Vaders* Koninglijke *Zetel*. Dieshalven, *Mijn Heer*, verwondert UE. van nu af niet meer als UE. in de *Hiſtorien* van den ouden tijd leeſt, dat een *Boer*, *Schapen-hoeder*, of een *Pottebakkers Soon*, als *Agathocles*, tot de *Koninglijke* waardigheid zijn verheeven geworden. Hier ſien wy het zelve dagelijks gebeuren, ook zomtijds zodanige, die in hun *jonkheyd* by ons voor *jongens*, of *knegts* hebben gediend. En dierhalven kan UE. wel denken, dat wy de grootſte agting voor deze *Potentaten* ook niet konnen hebben. Gewiſſelijk niet, de minſte van onſe *Kooplieden* beelden ſig in, dat hun zo veel *eer* toekomt als de beſte *Koning*. En waarlijk, ons *ontzag* alhier is vry aanſienlyk, voornamentlijk van den *Directeur Generaal* en *Raden*, altans die de *naam* daar van voeren; 't mag gaan met de *weſentlijkheid* gaan zo 't wil. Ik wil van ons *Grandeur* niet meer zeggen, UE. moogt het *Focquenbrog* zelf eens naſien, wat 'er dien *Heer* van getuygt.

Wat nu *Madames* de *Princeſſen* aangaat, UE. denkt veel ligt, dat dezelve te teeder zijn om tot de *Landbouw* opgevoed te werden. Ja, *ſwiens Vedderen*, zegt den *Bovenlander*. Zy moetender zo wel aan als de andere; dog egter heeft men 'er ook wel eenige van dees *Konings kinderen*, die ſig te *Edel* van gemoed kennen om dus als *Slavinnen* haar hoge *Geboorte* met arbeyden te veronteeren: en dies nemen zy een beſigheyd ter hand, die ſy meenen dat hun kunne beſt voegt, te weeten, om haar *koſt* te winnen, met dat geene waar *Madame* N. haar *Rijkdom* mede heeft vergaderd, en krygenſe niet ſoo veel, s'en hebben wederom ook ſoo veel niet van nooden, en leven dierhalven welvergenoegd. Veele werden in haar *jonkheyd* ook ten *Huwelijk* beſteed, en daar in werd niet geſien op het *Goed* of *hoge Geboorte*, als by ons. Een ieder kieſt hier een *Partuur* na zyn zin, en het geeft geen ongelijk *Houwelijk*, een *Konings Dogter* met een *Slaaf*, zijnde nog beter als dat de *Soon* eens *Konings* een *Slavin* trouwd (en dat geſchied onver-

Der Dogters.

mydelyk alle dage:) want wyl volgens het gemeen zeggen, *de kinders de Moeder volgen*, gelyk hier mede gebruykelijk is, zoo zyn de *Kinderen* van de eerſte *vry*, en de andere daar en tegen *Slaven*. Hier hebt UE. nu het geheele *Koninglijke huys*. Aan het ſelve ontbreekt niet meer, dan derzelver *Bedienden*, dewelke zoo *veel* en *verſcheyden* zyn, dat ikſe nauwelyks in eenen adem weet op te tellen. Zy beſtaan in de volgende *Perzonen*: als *Braffoos*, anders ook *Vaandragers* (dog meeſt door ons zo genaamt) gezegt, *Sabel-dragers*, *Tié-tiés* of *Omroepers*, *Oppaſſers* van haar *Wyven*, mitsgaders *Horenblaſers* of *Trompetters*, en *Tamboers*, zijnde buyten de laatſte in 't geheel *vier Bedieningen*. De *Bediening* van een iegelyk beſtaat hier in: die van *Braffo* hebben wy voor dezen uytgelegt, zo veel als *Voorvegter* te zijn: dat is ſyn werk, en als hy 'er moed genoeg toe heeft, zo voerd hy het zelve ook uyt. De tweede ſyn de *Sabel-dragers*, waar van zy 'er wel een ſtuk of *vier* hebben. Of de *Wapendragers* der *Oudheyd* ook ſulk ſlag geweeſt ſyn? weet ik niet. Ik denke van *Ja*, en dat het al een brus ſal geweeſt ſyn. Deſe *Sabel-dragers* bekleeden ook veeltijds de waardigheid van *Afgeſant* aan vreemde *Hoven*, zo dat het *Parbleu* geen *Kanailieuſe Bediening* is. Hoewel die *Eer* eygentlijker de volgende *Bediening* toekomt, namentlijk de *Tié-tiés*, of ſo ik geſegt heb, *Omroepers*, om dat zy daar ook toe werden gebruikt. Deſe werden door hnn *Meeſters* over al heen geſonden, by *Vriend* of *Vyand*, vermits zy een vrye *Pas* (namentlijk haar *Muts*) hebben, om over al te gaan en te keeren, te weten, als zy uytgezonden zijn, en anders ook niet. En dieshalven kan men haar aanmerken als de *Tamboers* of *Trompetters* in tijd van *Oorlog* by ons. Ieder *Dorp* heeft ook een of twee van deſe *Quanten*, om het geene geſtolen, of vermiſt word, om te roepen, en de geboden der *Overigheid* de gemeente aan te kondigen. 't Derde werk van haar is, om in een *Raads-vergadering* zittende, en dat de ſtemmen al te verward door den ander lopen, te roepen, *tié! tié*, of, *geeſt gehoor!* en hier van hebben zy ook eygentlijk hunne benaming gekregen. Om haar uyt andere *Negers* te onderſcheyden, ſo dragenſe een *Muts* van een *ſwart Apen-vel* gemaakt, welkers *hayr* wel een vinger lang is, en daar en boven in hun handen

Bediendens der Koningen.

Syn eerſt de Braffos.

Wapendragers.

Tiétié, of Omroeper wat haar werk is.

een

een bos *hayr* uyt de *ſtaart* van een *Oliphant* gemaakt, ook wel van dunne *houte Reisjes*, om daar mede de *vliegen* van hun *Meeſters* lijf te weeren, als hem dezelve komen beſtormen. De vierde en laatſte, 't welk ook wel de aanzienelykſte *Bedieningis*, zyn de *Oppaſſers* der *Wyven*. Hun voornaamſte bezigheyd is, om agt te geven, dat niemand vreemds de *Vrugten* van zijn s'Heeren *Boomgaard* komt te plukken; en derhalven dragenſe de naam van *K... Wagters*. Dog ik gelove, dat die *Schelmen*, zoze wat mooy van *Smoel* en *Poten* ſijn, hun *Meeſters Bogaard* meermalen, als zy zelver, beſoeken. Vervolgens gaat haar opſigt ook over haar *Meeſters* geheele *Schat*, waar van zy de *Sleutels* by zig dragen, 't geen buyten haar, aan niemand anders, al was het ook nog zo een na beſtaande, werd toevertrouwd. En zy zijn het ook alleen, dewelke na de dood van haar *Heeren*, *Bewijs* en *Rekening* van deszelfs ſtaat en gelegentheyd, konnen, en ook moeten, geven. Buyten 't voorzeyde hebben de *Koningen* geen *Bedieningen* meer, en UE. moet ook weten, dat de *Koningen* het niet alleen zijn, die dus werden bediend; in geenen deele, een iegelijk voornaam *Perzoon* heeft even dezelve, en is daar in met den *Koning* gelijk En by aldien hy een groten *Rykdom* beſit, zoo munt hy veel malen boven den ſelven uyt.

Oppaſſers der Wyven is de aanſienelykſte Bedieningh.

Ik en vertrouw niet, dat UE. klagtig vallen zult, dat deſe UE. te kort, maar wel te lang is gevallen. Dog dat ſal de hoogwigtigheyd van de *Stof* wel weg nemen, en 'er UE. een welgevallen in doen hebben. In welke hoop, en verwagtinge ik deſen ſluyte, en onderſchryve in de waardigheyd van, &c.

Eynde van den elfden Brief.

TWAALF-

TWAALFDE BRIEF.

Behelst voor eerst de maniere van 't *Trouwen* der *Negers*. Een *Dogter* brengt niets mede ten *Huwelijk*, en een *Jongman* mede zeer *weynig*. Onkosten zijn op de *Trouwdag* gering. Veelheyd van *Wijven*. Derselver *arbeyd*, en 't *Ledig-gaan* der *Mannen*. De *Wyven* der *Kooplieden* hebben het verre 't best. Eenige dryven *handel* met hun *Wijven*; en besondere *arglistigheyd* van die *Vrouwlieden*. Boetens wegens 't *Beslapen* van een andermans *Wyf*, en hoedanig het selve werd bepleyd? De *getrouwde* hebben geen *gemeenschap* van *Goederen*. Erven niets van den ander. Nog de *Kinderen* ook van hun *Ouders*. Hoe het met de *Erffenis* gaat? Sware *Straf* Landwaards in, over het plegen van *Overspel*, zijnde een ieder daar voor 't meerendeel zijn eygen *Regter*. De *Wyven* en vermogen hun *Mannen* niet te bestraffen, schoon deselve *Overspel* bedrijven. 't *Byslapen* onder de *Wyven*, door de *Mans* verdeeld. *Bevrugte Vrouwen* werden geëert en ontsien. Belaggelijke *Plegtigheyd*, gebruykelijk als een *jonge Vrouw* voor de eerste maal werd *bevrugt*. *Namen* aan de *Kinderen* gegeven. Wonderlijke *afzonderinge* van de *Vrouwen* in 't *Antese Land*, wanneerse tien *Kinderen* ter wereld hebben gebragt. *Maanstondige-Vrouwen* onreyn. *Besnydenis*, en gedagten van eenige van waar zy deselve hebben. Van *Ongetrouwde*, *vroege Trouw*, en waarom de *Vrouwlieden* het langst ongetrouwd blyven? Veelheyd van *Vrouwlieden*. Gemeene en openbare *Hoeren* werden tot dat *Ambagt* ingewijd. Haar geringe *Loon*; werden, alse gezond zyn, hoog geagt. Ongetrouwde *Wyven* zyn wel geen *Hoeren* in *naam*, dog met 'er *daad*. Beschryvinge van de *algemeene Hoeren* in het *Ardrase Land*.

MYN HEER,

MYnen laatsten aan UE. is geweest, op den .... t'zederd heb ik geen *schryvens* van UE. vernomen, niet tegenstaande, dat 'er in die tusschen tyd, al eenige *Scheepen* op deze *Kust* sijn aangeland; dies ik byna niet

en

en weet, wat ik van UE. sal moeten oordeelen, of het door *sloffigheid*, te veel werk, of *onpasselykheid*, bykomt? 't Laatste wil ik niet hopen, en het twede kan men om aan een *Vriend* te schrijven, niet voorwenden; mits het selve voor alle beesigheid diend te gaan. Dierhalven zal ik UE. aan het eerste schuldig houden, tot tyd en wyle, UE. sig met bondige redenen komt te verantwoorden, en dese nalatigheid in 't toekomende met een van *Stof* wel opgevulde *Brief*, verbeterd.

In mijnen vorigen heb ik onder anderen gesproken van *Oorlogen*, en 't *Bloedvergieten* van *Menschen*, 't welk de zelve doed verminderen en vergaan; en nu sal ik sodanige *Stof* behandelen, waar door 'er weder andere in desselfs plaats werden gesteld, 't geen, sullende door een eerlijk middel gebeuren, noodsakelijk door den *Band des Huwelijks* moet geschieden. Hoe zulks onder de *Negers* toegaat, sal het eerste van ons voorgenomen *werk* in desen zijn, en daar na alle het gene dat naar het zelve eenigsinds is gelykende.

Van 't Trouwen der Negers.

Het *Trouwen* der *Negers* geschied met weynig *Plegtigheyd*; want van bevorens een *Huwelijkse Voorwaarde* te maken, daar van hebbense geen kennis, behoeven ook niet over het *Huwelyks Goed*, nog de *Bruyd-schat*, te verdragen; en dierhalven heeft iemand, die sijn *oog* op een *jong Wyf*, (*Maagd* derf ik bynа niet seggen) heeft laten vallen, niet anders te doen, als by de *Vader*, *Moeder*, of eenige andere *Vrienden* haar het naast bestaande, te gaan, en dezelve van haar te *eyschen*; dewelke het ook seer selden komen te weygeren, indien het maar eenigsinds met de zinlykheid der *Dogter* over een komt.

Een Dogter is heel ligt te bekomen.

Is 't nu saak, dat de *Dogter* huwbaar is, en een *Man* kan lijden, so neemd hyse na zig; dog anders sijnde, so laat hyse nog eenige tyd by haar *Ouders* blyven; 't geen eenige egter niet garen doen om redenen, die ik hier na sal seggen. De *Dogter* brengt buyten haar *Lighaam* niets mede ten *Huwelijk*, en de *Jongman* heeft mede niet veel van doen, als eenlijk maar de *onkosten*, die op de *Trouwdag* vallen, op te brengen. Dese bestaan in een weynig *Goud*, *Wyn*, *Brandewyn*, en een *Schaap* voor de *Vrienden*, en nieuwe *Klederen* voor de *Bruyd*, 't geen meestendeels na 't vermogen van den *Bruydegom* is gerigt. Van alles dat de zelve in dese gelegentheid, so aan de *Bruyd* als haar

Brengt niets mede ten Huwelyk en den Jongman ook niet veel en de onkosten die op de Trouwdag

vallen, zyn seer gering.

Vrienden komt uyt te geven, houd hy seer goede en nette *rekening*, om, of het mogt gebeuren dat zy 't eeniger tyd een *weerzin* in hem mogt krijgen, en hem quam te verlaten, alsdan al het voorseyde *Goed* wederom te mogen eyschen; 't welk zy, of de *Vrienden*, in so een geval *hem* nevens al de *onkosten*, die hy op de *Trouwdag* om harentwil heeft gemaakt, tot een *duyt* toe weder moeten uyt keeren en voldoen. Dog zo hy haar komt te verstoten, zo is hy alles *quyd*, sonder het geringste van de *Vrienden* te konnen of mogen eyschen; ten waare hy gewigtige redenen kon bybrengen, dewelke hem om haar te verlaten, hadden aangeset, in welk geval hem het uytgeschotene ook weder voldaan moet werden.

Waar van nette rekening werd gehouden, en waarom.

Op den *Trouwdag* wetense van geen *Feest*, of het bedryven van eenige vrolijkheid. 't *Vrouwmens* gaat alleen eenige dagen agter een met fraaye *Kleeden*, *Goud*, en andere *Versieringen* meer, pronken, 't welk zy in zodanigen geval van malkander *leenen* of *huren*, zijnde daar in de gene gelijk, welke by ons, om op een *Feest* of *Doodmaal* eerlijk aan den stemp te geraken, zig met eens anders *Pluymen* versieren.

Hebben geen Feest op den Trouwdag.

Een iegelijk trouwd zo veel *Wyven* als hy begeerd, en zijn *staat* mede brengt. Dog selden komense hier boven het getal van *twintig*, maar laten sig gemeenlijk al met *drie*, *vier*, tot *tien* toe, vergenoegen: en die geheel groots willen zijn, klimmen tot het genoemde getal van *twintig* op. De meeste deser *Wyven* moeten met het planten van *Milhio*, *Jammes*, of wat het ook sijn mag, voor hun *Mannen* in het *Land* gaan arbeyden, en daar en boven nog besorgen, dat de *Man*, *t'huys* komende, wat te *eten* vind; waar van weder het best is, dat sy hem, als we reeds gezegt hebben, met zeer weynig of ten minsten geringe *kost* konnen voldoen, en ondertusschen doen de meeste *Mannen* niet anders, dan *ledig gaan*, en verslyten hun tyd met *Labbekakken*, (t'geen men zegt dat by ons het werk der *Vrouwen* is) en het *zuypen* van *Wyn de Palm*, waar toe dese arme *Wyven* zomtyds nog *geld* moeten opbrengen, en met hun arbeyd de *wijndorst* deser *luye beesten*, versaden. Dog andere, welke zo veel van het grote *beest* niet en hebben gegeten, als insonderheid de *Vissers*, en *Wynboeren*, die sorgen mede nog eenigsins voor de *Huyshouding*, 't zy met het *tappen*, en *verkopen* van

Ieder Man trouwd zo veel Wyven als hy begeerd, en deselve moeten voor hem in 't Land gaan arbeyden.

Wyn

Wyn de Palm, en de Visserr om ter Visvangst uyt te varen, of zig voor *Roeyers* aan ons te verhuren, al na de gelegentheyd zig op doed, en dese *Huyshoudens* leven ook het vreedsaamste, en geraken het beste door de wereld.

De gene, die van eenig vermogen zijn, hebben twee *Vrouwen*, die meest altoos van den arbeyd zijn uytgesonderd, zijnde eerst de *Oudste* en voornaamste *Vrouw*, alhier *Muliere grande* of *Opperste Vrouw* genaamd. Deselve is het *huyselijk* bestier toe vertrouwd, en heeft het *gebied* over alle de andere. De twede is de gene, welke hy zijn *Afgod* heeft toegewijd, en dienvolgende *Bossum* genaamt is. Van dese laatste maken de *Negers* seer veel werk, en zijn wonder gestoord, zo dezelve van een ander werden *afgesoent*, en zy soudender ligtelijk (als het heymelijk kon geschieden) zodanigen *straf* over oeffenen, dat zy in 't gevolg niet in *staat* zou zijn, om hem die *poetsen* meer te speelen. Dog op zijn overige *Wyven* ziet hy zo wonder nauw niet, mits dat hy 'er maar *Geld* van komt te trekken.

De vooname hebben gemeenlijk twee van hun die niet en arbeyden; als hun Opperste, en Bossum, waar van zy groot werk maken.

De *Bossums* of *Wyven* aan hun *Afgoden* toegewyd, sijn *Slavinnen*, door haar voordagtelijk daar toe gekoft, en dieshalven ook niet van de lelijkste. By dezelve slapense op de *dag*, of *nagt*, van haar *Geboorte*, en die hun *Afgod* toegeheyligd is; waarom dezelve alle weken een *Vriendschap* werd aangedaan. Wel te verstaan, zo wanneer de *Mannen* daar toe in staat sijn. En hierom rekenen zy hun *lot* ook gelukkiger, als die van de andere *Wyven*.

Syn Slavinnen en niet van de lelykste, en op wat dag of nagt zy van den Man werden beslapen.

De *Wyven* op, of aan 't *Strand*, aan voorname *Kooplieden* getrouwd, zijn het aldergelukkigste, mits *zy-lieden*, buytens *huys*, niet veel te arbeyden hebben, en egter van hun *Mannen* wel genoeg werden versorgd.

Kooplieden Wyven aan 't Strand hebben het best.

Veel *Negers* zijn zo beestagtig, dat zy maar alleen veel *Wyven* trouwen, om 'er een *goed leven* van te hebben, en vergulde *Horens* te mogen dragen; en sijn met de naam van een willigen *Horenbeest* wonder wel voorzien, mits dat zy 'er maar door bevorderd werden: en daarom gevense aan hun *Wyven* volkomen *last*, om andere *Mannen*, tot haar te *beslapen*, aan te moedigen; 't geen die *Schorbeesten* dan hun *Mannen* aanstonds openbaren, die 'en zijn nieuwen *Swager* wel braaf over weet te pluymen: 't En is niet om uyt te drukken, wat listige trekken dese *Phœdrates*

Eenige Negers trouwen veel Wyven om 'er geinakkelyk van te leven.

Listigheyd van zoda-

nige Wyven ontzien dere Mannen in 't net te krygen.

gebruyken, om de *Manluy* in 't net te krijgen, voornamentlijk vreemde *Perzonen*, en die haar niet en kennen. De zodanige zullenze wijs maken, datze geen *Man* hebben, maar ongetrouwd en vry zijn: dog zo haast zijnze niet *afgezoend*, of den *Man* komt voor den dag, en doed hem het tegendeel haast gewaar werden, en hem met gevoelige en klinkende *reden* zijn ligtgelovigheyd vervloeken.

Andere *Wyven* daar en tegen, waar van men zekere kennis heeft, datze getrouwd zijn, zullen haar *Minnaars*, om dezelve tot de *omhelsing* aan te moedigen, een eeuwig *stilzwijgen* beloven, en des nood zijnde ook wel *Sweeren*; dog de meeste komen hun woord na, als een *Vrouw*- Zy en zeggen het haar *Man* niet, voor datse hem zien en by hem zijn. En zy zouden ook ongelukkig zijn, by aldiense het verzwegen, en dat 'er de *Man* door een ander agter quam; waarom men het deze *Venusdiertjes* niet zeer kan wyten, datze hun *Omhelser* beklappen. En wil men het met reden voorstaan, en bekleeden, 't is immers een *vaste* en *natuurlijke wet*, dat een *Vrouw* gehouden is, 't welwezen en voordeel van haar *Man* te behartigen. En niet alleen dat zulks hier door geschiet, maar zy stellen zig zelven ook buyten *gevaar* van *quade bejegening*, die zy met het te verzwijgen, van hun *Mannen* hadden te verwagten. *Pots tausend slapperment*, zegt den *Duytser*, dat deze *mode* eens tot in *Europa* overvloog? namentlijk, dat de *Vrouwtjes* aldaar zo veel vryigheyd mogten gebruyken, om onbeschroomd, een, of meer *Luytenants* tot hun *Mannen* te verkiesen, wat zou het *Gild* van *Acteon* binnen korten tijd aangroeijen en toenemen. Dog het en zou *bylo* egter niet goed zijn: want ik heb my wel laten wijs maken, als dat het voorzeide *Geslagt*, zonder deze vryigheid, reeds al zo groot is, (voornamentlijk in de *Landen* die wat *Zuydelijker* als *Nederland* leggen,) dat het weinig scheeld of zy *brussen* in grote byeenkomsten malkander de *Horens* van de *Kop* af. Dog laat ik 'er van afscheiden, de *Stof* is te teer voor my, om 'er zo weyds van te handelen. Ik begeef my liever weder aan mijn eygen werk.

Boetens over het Beslapen van een an-

Het *Beslapen* van een andermans *Wyf*, boet de *gemeene man* onder malkander, met *veertig*, *vyftig*, en *zestig guldens*; dog de geen, die wel begoed zijn, moeten vry meerder bloeyen,

voor-

voornamentlijk zoo hy by een *Vrouwmens* is geweest, wiens *Man* mede van groot vermogen is. Aan de sodanige komt het zomtijds wel *een duyzend gulden*, of *twee* te kosten. dermans Wyf.

UE. zoud zig bedoen, hoe aardig deze *geschillen* voor het *Geregt* werden aangelegt, en verweerd. Ik heb over zaken van die *natuur* gedurende mijn aanwezen alhier, meer dan honderd malen de plaats van *Opper-regter* moeten bekleeden. UE. weet, dat het ontkennen de eerste *Regel* in de *Regten* is; en hier van weten de *Negers* zig ook wonder wel te bedienen; en zy zullen gemeenlijk de *zaak* in 't eerst ontkennen, en dierhalven moet 'er, om hen te overtuygen, zekerder bewijs bygebragt werden. Werd aardig bepleit.

En wyl 'er werd geoordeeld, dat het *Vrouwmens* wel de beste *reden* van *wetenschap* kan geven, zoo is zy gehouden om zelver in de volle *Vergadering* te verschijnen, en aldaar haar beschuldiging op het klaarste voor te stellen, met heel naakt en breed te ontleeden, wat *tyd*, op wat *plaats*, en *hoe* de beschuldigde zijn *zaken* heeft verrigt, en wat zy van hem heeft gekreegen? Om kort te gaan, zonder de minste omstandigheyd te vergeeten. Door het Vrouwmens die de beschuldiging doed.

Wat dunkt u, *Myn Heer*, is dit niet een stigtelijk *Regtsgeding?* zeer net dit eerwaardige *gezelschap* van oude *Mannen*, daar uyt deze *Raads-Vergadering* is te zamen gestelt, voegende; behalven dat hier nog by komt, dat den *verweerder* zomtijds zijn verschooning bybrengd, dat hy wel van *Leer heeft getrokken*, en bereid is geweest, om een *preuve* van zyn *Manmoedigheid* te geven, dog dat hy op de *Grenzen* van zijn *Vyandin* genaderd zijnde, en op het *gevolg* denkende, een inkeer had gekreegen, en dieshalven zonder eenige dadelijkheyd te pleegen, sijn *Geweer* weder had opgestoken. En door den Jongman verweerd.

Zy daar en tegen betuygd hoog en laag, dat hy tot in 't *midden* van haar *Land* is doorgedrongen, brengende zo veel blijken, en schynbaarheden van haar *tegendingers Wapenen* by, als haar immers doenlyk is. Dies dat gezeide eerwaardige *Raadsheeren* veeltijds zig verlegen vinden, om 'er uytspraak over te doen; gemerkt beide deelen zo hartnekkig op hun *stuk* blyven staan, en dat een iegelijk zijn zeggen met vele *schijnbaarheden* weet te bevestigen, waarom zy dan ook niet naders weten te doen, (gemerkt in dese *zaak* geen getuygen werden geleden) dan tot den *Eed* te komen, Werden door den

Eed gescheyden.

den welken te doen, den *Jongman* werd opgelegd, waar na zy hem vry spreeken. Dog indien hy weygert te *sweeren*, zo word hy veroordeelt.

Getrouwde Lieden hebben geen gemeenschap van Goederen.

De *getrouwde* hebben met den ander geen *gemeenschap* van *Goederen*, maar een iegelyk blyft in het *bezit* van sijn eygen. En over de *onkosten* van het *huyshouden* verdragen zy met den ander, vallende gemeenlyk de *kost* den *Wyven*, en de *Kleding* den *Mannen* te beurd, om 'er zorg voor te dragen.

Erven ook niet van malkander.

Als een van beyden, te weten de *Man* of 't *Wijf* komt te sterven, soo verschynen de *Vrienden*, en neemen al de *nalatenschap* na zig, zonder dat *Man* of *Wijf* iets van het zelve mogen trekken, of 'er door verrykt worden; niet tegenstaande zy nog veelmalen de onkosten van de *Begraaffenis*, moeten helpen dragen.

Byzitten der Negers, hoe dezelve en haar Kinderen werden behandeld.

Enige *Negers* hebben buyten haar getrouwde *Wyven*, ook nog eenige *Byzitten*, of *Concubynen*; waar van zy somtijds meerder, als van hun eygen *Wyven* houden, en ook voor dezelve meerder zorg dragen. De *kinderen* die zy by deze *Byzitten* krijgen, zijn *onegt*, en werden onder de *verwandschap* niet gereekend.

Iemand een *kind* by zijn *Slavin* krijgende, 't zy dat hyze *getrouwd* heeft gehad of niet, zal na zijn dood voor *Slaaf* of *Slavin*, van zijn erfgenamen werden aangemerkt en gehouden. Dierhalven een *Neger*, welke zijn *Slavin* lieft, zal, om zulks voor te komen, haar voor zijn *dood*, met haar *kind*, of *kinderen*, vryheid geven, latende de *Plegtigheyd*, daar omtrent gebruykelijk, by zijn leven verrigten, als wanneer zy buyten 't geweld der *Vrienden* is gesteld, en voortaan als een *vry Persoon* ge-eerd word.

Kinderen erven niet van hun Ouders.

De *kinderen*, die zy by hun *getrouwde Vrouwen* winnen, zijn wel *Egt*, dog en beuren daarom egter geen *Erffenis*, wijl de *kinderen* op de *Goud-Kust*, *Acra* alleen uytgesonderd, van haar *Ouders* niet en erven. De *oudste Soon* alleen, indien zijn *Vader* een *Man* van *Staat* is geweest, te weeten, een *Koning*, of *Capitein* van een *Dorp*, volgt zijn *Vader* in deszelfs *waardigheyd* op, en krygt zijn s'*Vaders Schild*, en *Sabel*. Dog buyten dat niets ter weereld meer; zoo dat het hier niemand te stade komt van rijke,

en

en welhebbende *Ouders* gebooren te zijn, ten waare dat de zelve by *levende Lyve*, ('t geen zelden gebeurt) door natuurlijke liefde bewogen, hen het een of 't ander by zetten. Dog zulks moet nog al stil en geheim geschieden; want by aldien 'er de *Vrienden* agter quamen, zy zouden 't deze *kinderen* na haars *Vaders* dood weder tot een *duyt* toe doen uytkeeren.

Met de *Erfbeuring* gaat het al heel zeldzaam toe, en na dat ik heb konnen ervaren, op de volgende wijs. *Broeders*- en *Susters-kinderen* zijn de regte en wettige *Erfgenamen*, met dezen verstande nogtans, dat dezelve niet gelijkelijk tot de *Erffenis* komen, maar een *Jongman* de *oudste* van zyn *Moeders* kinderen zijnde, *Erft* de *nalatenschap* van zijn *Moeders Broeder*, of deszelven *Zoon*, en zo mede de *Dogter* van haar *Moeders Suster*, of derzelver *Dogter*. Hoe het met de Erffenis gaat.

De *Vrienden* van s'*Vaders* kant, als haar *Vader*, deszelve *Broeder*, of *Suster*, *&c.* rekenen zy haar niet te bestaan, konnen ook van dezelven geen *Erffenis* heffen. De reden, waarom? weten zy ons zelfs niet te zeggen. Maar ik meen, dat het hier in voorige tijden wegens der *Wijven hoorery* is ingevoerd, en dat ze het, om even die zelve reden als eenige *Koningen* in *Oost-Indien*, dus hebben ingesteld, dewelke haar *Susters Soon* voor haar eygen, tot de *Koninglijke* waardigheyd verheffen. 't Welk, zoo ons de *Schryvers* van die *Landen* verzeekeren, daar geschiet, om dat zy zig konnen verzeekeren, dat haar *Susters Soon* van haar bloed is; altans van s'*Moeders* wegen, 't welk zy van hun zelven, of eygen *kinderen*, niet en konnen doen. Want een vreemde *Vrouw* trouwende, en dat dezelve de *Hoer* speeld, en uyt die omhelsing een *kind* overgaard, zo zou het zelve haar ten eenemaal vreemd zijn. Van Vaders kant rekenen zy hen niet te bestaan, konnen ook van dezelve niet Erven en waarom.

Aan gezeyde *Plaatzen*, in *Oost-Indien*, zijn de *Koningen* bezorgd om hun *Ryk*. en *Kroon*, aan geen vreemd *Geslagt* na te laten; en hier, dat hun *Goederen* niet vervremd mogen worden, en tot een ander *Geslagt* overgaan. Dog wijl de *Eer* ver boven 't *Goed* te stellen is, zoo zoud ik, als een van beiden moest zijn, overhellen om de *Wet* der *Indianen* te pryzen. En ik gelove, dat UE. van die zelfde gedagte zult zijn.

Wan-

Hoe het verder met de Erffenis, die geheel verward is, gaat.

Wanneer voorzeide *Erfgenamen* ontbreken, zoo komen *Suſters*, of *Broeders*, tot de *Erffenis*. Dog die mede niet zijnde, zoo volgen de andere *Vrienden*, die den *Overledene* van *Moeders* wegen het naaſte beſtaan. Dog de *Rekening* hier van is voor ons zo verward en duyſter, dat 'er tot nog toe geen *Europiaan* het regte beſcheyd van heeft konnen krijgen, en ik ben verzekert, datze het ook nooyt zullen krijgen; niet tegenſtaande de *Negers* het *wel* en zeer *net* weten, dies men 'er haar ook nooyt in ziet feylen of dwalen. Egter gebeutd het niet weynig malen, dat ter zake van *Erffenis*, grote *geſchillen* onder haar ontſtaan. Dog dat en komt niet, van dat zy onwetende zouden zijn, wie tot de *Erffenis* het naaſte is; maar om dat eenige die magtig van *Volk*, en *Wapenen* zijn, hun *Regt* tot de *Erffenis* verder als hen toekomt, willen uyt rekken.

Verſchillen ter zake van Erffenis.

Der Negers Rykdom beſtaat in hun Slaven die veelmalen tot haar eygen verderf ſtrekken, en om wat redenen.

Hoe veel *Wijven* de *Negers* trouwen, heb ik UE. reeds gezegt. Hier in meenenſe hun grootſte *Glori* geleegen te zijn; en hun *Rijkdom* in de *veelheid* van *Slaven*; niet tegenſtaande dezelve veelmalen tot hun eygen verderf ſtrekken; om reden, dat een iegelijk moet inſtaan, en boeten het quaad dat zijn *Slaaf* komt te bedryven, 't zy van *Diefte*, *Overſpel*, of wat het ook zijn mag, de *Heeren* werdender over aangeſproken, en moeten de *boeten*, die den *Slaaf* voor zijn gepleegde *misdaad* opgelegt werd, voldoen.

Van s' gelyken moeten de *Negers* ook inſtaan voor haar *Soonen*, *Neeven*, en verdere *nabeſtaande*; dog hier in helpen de gezamentlyke *Vrienden* gemeenlyk malkander, een iegelijk brengd na vermogen iets tot het zelve toe: want zoo zulks niet en geſchiede, zoo zou den *Misdadiger*, zoo als ik mijn laatſte gezeg heb, ter *dood* of *Slaverny* werden verweeſen.

Ik heb nu al eenigzinds breed van 't *Trouwen* der *Negers*, die omtrent het *Strand* woonen, geſprooken. Laat ons met eenen ook eens bezien, hoe de *Negers* in het *Land*, in haar *Egten Staat* leven, en de *Straf*, die zy aldaar aan de *Overſpeeders* oeffenen; wijl zy, bevryd zynde van der *Europianen* magt, daar omtrent veel ſtrenger te werk gaan.

Een

Als een *Negers Wyf* aldaar beslapen werd, soo en is het niet nieuw, dat de geen, die het *seyt* begaen heeft, ten eenemael werd bedurven, en veelmalen moetender desselfs *Vrienden* mede om lyden: want soo de geen die beleedigd is, een groote *Magt* heeft, soo en vergenoegd hy sig niet met den *Misdadiger* simpelyk te bederven; maer sal ook niet rusten, voor en al eer hy den selven van kant heeft geholpen. En is 't saak, dat de *Schuldige* geen *vrye* Neger, maer een *Slaef* is, soo staet sijn dood onwedersprekelyk vast, en dat op so een *wreeden* wijs, alsse maer konnen uytdenken. Waer en boven desselfs *Heer* nog voor de daer toegestelde *boete* werd aangesprooken. En wijl de *Manlieden* hier so ligt geen handel dryven, als aan 't *Strand*, soo is een *Vrouwmens*, welke daar op *Overspel* werd betrapt in groot gevaar van haar leeven, ten sy de *Vrienden* met een goede *Geldsomme* den *Man* komen versoenen. Dog die met haar *Mans Slaef* te doen heeft gehad, is gewisselyk *Lyveloos*, so ook de *Slaef* met wien sy heeft geboeleerd. En daer en boven moeten de *Vrienden* aan de *Man* nog al iets uytkeeren.

De Negers Landwaards in woonende straffen 't Overspel veel swaerder, en somtyds ook met de doot.

Ieder voornaem *Neger* is in dusdanigen geval sijn eygen *Regter* voor het grootste gedeelte, en is 't saak, dat hy sig te swak bevind, soo versoekt hy sijn *Vrienden* om hem te komen helpen; welke sig daer toe aanstonds gewillig, en bereyd toonen, gemerkt sy alle mede een veeg uyt de *Pan* krygen.

De *Negers* in het *Land* sijn ongelyk *Ryker*, als de geen, die onder ons woonen; en dieshalven werden de geen dewelke aldaar komen te sondigen, by uytnemendheyd swaer gestraft. Ik heb van boetens gehoord, die wegens 't plegen van *Overspel* gegeven sijn, welke over de *vyftig duysend guldens* bedroegen. Daer sijn geen *Plaatsen* op de *Goud-Kust*, waer dat ik niet gelegen heb, behalven *Acra*, *Apam* en *Cormantyn*, alhoewel op bey de laatste nog al eenige maanden, en my staat niet te vooren, dat ik op alle *Plaatsen*, waar ik gewoond heb, eenen *Neger* heb gesien, dewelke soo een *Rykdom* in de weereld had, selfs geen *Koning*, of hy sou syn geheele *Have* en *Besit*, tot *geld* moeten maken, en dan sou het de meeste

Sware Geldsommens welke daar over 't Beslapen van een anders Mans Wyf werden betaald.

den, als de *Man* in een goede luym is: want anders en soude zy 'er niet veel mee opdoen.

Eerwe verder gaan, wil ik *UE.* niet nalaten te seggen, als dat het geene ik *UE.* van de *Negers* uyt het *Land* heb mede gedeeld, ik sulks niet by eygen ondervinding en heb, vermits aan die *Plaatsen* nooyt ben geweest; 't is alleen t'samen gesteld uyt het *Verhaal* der *Negers* die daar van daan komen; dog egter soodanige, die ik in die, en andere saken meer, wel geloof derf geven. Egter verkoop ik 't *UE.* voor het myne niet.

De Beurt van 't Byslapen onder de Wyven verdeeld.

Ieder *Vrouw* doet haar best om de *Man* op het aldermeeste te mogen believen, om daar door de *Liefkosinge* van hem als te winnen, gemerkt dit voor het meerendeel, van het welbehagen des *Mans* afhangt. Dog de meeste *Negers* maken hier ontrent een verdeeling, en om alle twist voor te komen, gevense dese *vriendelyheyd* aan hun *Wyven* by beurten. De geene, welkers beurt het is, en datse wel by haar *Man* staat, en hem gelegen komt, so werdse dien *nagt* van hem geliefkooft; dog anders synde, so staatse op, so alse by hem is gaan leggen; en egter is haar *Toerbeurd* over, schoonse maar als een *Tantalus* tot den hals toe in 't water gestaen had, sonder van het *nat* te mogen proeven.

Een Vrouw die Bevrugt is, werd seer ontsien en van den Man opgepast.

Een *Vrouw* soo gelukkig synde van *bevrugt* te werden, werd seer van de *Man ge-eerd*, en ook *opgepast*; en is het voor de eerste reys, soo werden voor haar ryke *Offerhanden* aan den *Afgod* gedaan, op datse wel bevallen mag. De bedryven ontrent een *Vrouwmens*, die voor de eerstemael werd *bevrugt*, sijn sot en belaggelyk genoeg. Soo haast sy van haar *Swanger gaan* seekere kennis hebben, brengen sy deselve na de *Zeekant* om gewasschen te werden. Dog eerse so verkomt, werdse de geheelen weg over, door een groote meenigte aankomende *Jongens* en *Meysjes* gevolgd, dewelke haar na schreeuwende, met alderhande *drek*, en *vuyligheyd* goyen, tot datse aan *Strand* gekomen sijn, wanneerse haar in de *Zee* dompelen, en wel schoontjes afwasschen. Dit geschied, alleenlijk, om dat sy wanen, by aldien het wierd nagelaten, dat de *Moeder*, het *Kind*, of iemand van de naaste *Vrien-*

Plegtigheyd omtrent de geen die voor de eerstemaal Bevrugt is.

den

den ſeekerlyk binnen korten tyd ſouden moeten ſterven.

Soo haeſt een *kind* is gebooren, en dat de *Paap* het ingewyd en beſwooren heeft, ſo krygt het, als het wat meer als gemeen is, drie *Namen*, (alhoewel het altoos maer met eenen werd genoemt) eerſtelijk na de dag van de week, op welken ſy geboren werden; en dan vervolgens ſo het een *Soon* is, na ſijn beide *Grootvaders*, en een *Dogter* na haar *Grootmoeders*; dog dit en volgen al de *Negers* juiſt ſo ſtriktelijk niet na; want eenige noemen hun *Kinderen* wel na *haar eygen ſelfs*, of eenige van haar andere *Vrienden*. Vervolgens groeyen met de jaren te gelyk ook de *Namen* aan. Heeft iemand ſig in den *Oorlog* dapper gedragen, hy werd daar na genaamt. Verſlaat hy een voornaam *Perſoon* van den *Vyand*; van 's gelyken. Dood hy een verſlindend *Beeſt*, al weder een nieuwe *naam*. Dog ik ſou dag werk hebben, met al de *Namen*, en van waar ſy deſelve krygen, op te tellen. 't Sal genoeg ſyn te ſeggen, dat het getal der ſommigen wel tot twintig ſtuks kan oploopen. De voornaamſte daar van en waar mede hy het meeſt is vercierd, werden ten ſynen lof, als hy ergens *Wyn de Palm* ſit en drinkt, opgenoemd, en daar mede ſynſe wonder wel gediend. Haar gemeene *Naam*, en waar mede ſy dagelyks werden aangeſproken, is een van de geen, die ſy op haar *Geboorte* hebben gekregen. De ſommige werden ook wel genaamt na 't *getal* van *kinderen* door haar *Moeder* ter weereld gebragt; als het *agſte*, *negende* en *tiende* kind. Doch dit gebeurd maar aan de ſoodanige, welkers *Moeder* boven de *ſes*, of *ſeven* kinderen ter weereld heeft gebragt.

Veele, en verſcheide Namen aan de Kinderen gegeven, en van waar ſy deſelve halen.

Als een *Vrouw* in het *Anteſe Land* tien *kinderen* heeft gebaart, ſo moet ſy ſig van haar *Man* affonderen, en een geheel rond *jaar* in een kleyn *hutje* van de menſchen afgeſcheyden gaan woonen, waar datſe van alles, dat tot onderhoud van haar leeven nodig is, werd verſorgt; en na dat de geſeide tyt om is, en de *Plegtigheden* hier omtrent gebruykelyk verrigt ſijn, ſoo keertſe weder by den *Man* in, en leefd met den ſelven ſo gemeenſaam als voorheenen. Dit doen, weet ik niet, dat van eenig *Land-aard* wert na gevolgt, en waarom het hier ge-

Affondering der Vrouwen in het Anteſe Land, die tien kinderen ter weereld hebben gebragt.

ſchied is my ook onbewuſt, als dat het een *bygeloovigheyd* is, waar door ſy het een of het ander *ongeluk* meenen van ſig te weeren.

Maanſtondige Vrouwen ſyn voor die tyt onryn.

De *Vrouwen*, welke het gaat na de wyſe van hun kunne, ſijn voor die tijd niet alleen *onrijn* en afgeſcheyden van haar *Mannen*, maar moogen ook niet in een andermans *huys* gaan, altans niet om te vernagten. En op ſommige *Plaetſen* moeten ſy ſig in een kleyn *hutje*, naaſt het huys van haar *Man*, of *Vader* ophouden. Dit werd wel het ſtrikſte in't *Anteſe Land* opgevolgt, als ook aan *Aximbre*, dog ontrent *Elmina* zynzer zo vies niet op.

Beſnydenis, en van wat geſlagt of Volk eenige die willen afleyden.

Op de *Goud-Kuſt* werden de *kinderen* niet *beſneeden*, uytgeſonderd aan *Acra*; dog waer deſelve de *Beſnydenis*, en de andere het *onrijn houden* van geſeide *Vrouwen*, van daan halen, is my niet bekend: en om het tot de tyden der *Jooden* over te brengen, dunkt my wat te ver gehaald te ſijn: alhoewel eenige *Europianen* het daar van willen afleiden, voor reden van deſe hunne ſtelling gevende, dat de *Negers* nog veel *Wetten* onder ſig hebben, welke met het *Jodendom* een goede *overeenkomſt* hebben, als het vooren geſeide van de *Vrouwen*, en het *Beſnyden* der kinderen, 't eeren van de *Maan* op welke tijd de *Jooden* hun *Feeſt* aanvingen, 't *Trouwen* van zyn's *overledenen Broeders Huys-Vrouw*; en veel andere ſaken meer, waar inſe het met den ander meeſt eens ſijn, en voornamentlijk de *Namen*, waar van men'er hier verſcheyde vind, even ſoo als ons deſelve in het *Oude Teſtament* voorkomen. Dog dit alles en kan my om het voorſeide gevoelen toe te ſtemmen, niet beweegen, ik wil dan veel liever geloven, dat het van de *Mahometanen*, herkomſtig is, (welkers *Godsdienſt* dog een *Rapſodie*, of *Mengelmoes* uit het *Chriſtendom*, *Jodendom*, en *Heidendom* is,) en dat het van 't eene *Landſchap* tot het ander overgaande, eindelyk tot hier toe is gekomen. En om dit nog meer te gelooven werd ik door die van *Ardra* en *Fida* grootelyks geſterkt; want deſelve nog huyden gewoon ſijn hun *Koophandel* eenige hondert mylen *Landwaards* in, na de *Barbaryſe Kuſt* te dryven. Dies het geen dwaling ſijn ſou om vaſt te ſtellen datſe ook tot in der *Mo-*

Gedagten van den Schryver des aangaande.

ren

ven *Land* toe gaan. 't Geen zoo zynde, zoo was 't ligtelijk te denken, dat zy van deselve eenige stukken, rakende den *Godsdienst*, geleerd, en na herwaards overgebragt hadden.

Van de Ongetrouwde.

Nu weder als vooren. *Menschen*, die sig (ten minsten voor een tijd,) buyten het *Getrouwde leeven* houden, werden hier ook genoeg gevonden, soo wel *Vrouwen* als *Mannen*, (dog egter ongelijk meerder van de eerste, en dat om twee redenen, die ik dadelyk sal melden,) en des niet tegenstaande, siet men weynig *Negers* sterven, of het moest heel jong sijn, die niet getrouwd sijn geweest. De *Mannen* trouwen so haast zy de onkosten van de *Trouw* konnen opbrengen, en vermits dit voor den *Gemeenen-man* seer weynig is, soo raaken deselve al heel vroeg aan 't *Wyf*. Voorname *Lieden kinderen*, dewelke ryke, en hen toegeneygde *Vrienden* hebben, en die het dieshalven aan geen *Geld* en ontbreekt, sijn veelmalen al getrouwd, eerse eens ter deegen weeten wat een *Wijf* in heeft. En by aldien eenige huyshoudens sig met den ander willen vermaagschappen, soo trouwen sy hun *Kinderen* al van de *Geboorte* af aan malkander, waar omtrent geen andere *Plegtigheden* gebruykt werden, als dat de *Ouders* desweegens met den ander overeen gekoomen sijn.

Vroege trouw.

De redenen, waarom de *Vrouwen* hier langer ongetrouwd blyven, sijn eerst, om dat sy in 't *vrye Leeven*, en de omhelsingen van veele en verscheyde *Mansperſoonen*, meerder vermaak en genoegen scheppen, als van *een* alleen, alhoewel dit slag van *Vrouwen* gemeenlijk aan den *Gemeene-man* trouwende, sig dog selden met den selven alleen vergenoegd houden.

Reden waarom de Vrouwen het langste ongetrouwd blyven.

De tweede reden is, de *veelheyd* van het *Vrouwelyke* geslagt, mits hier ongelijk meer *Vrouwlieden* als *Mannen* werden gevonden, en daarom moetense ook so lang wagten, tot dat haar iemand komt te eyschen. Dog dit wagten en verveeld haar in geenen deele, wijlse onderwylen dapper in *Grasduynen* gaan, en 'er de *Roest* uyt houden, te meer om dat haar het selve tot geen *schande* werd gerekend; nog sy en mogen ook

Veelheid van Vrouwen hier te Lant.

Hoerery is hier geen schand.

ook voor geen *Hoeren* werden uytgeſcholden, mits dat nog een affonderlyke *hanteering* is, waar van dadelyk. Alſchoon de voorſeyde *Wyven* dus eenige jaren agter den ander hebben gearbeyd, ſo ſijnſe daarom niet een hayr te minder, maar krygen te ſyner tyd nog al een *Man*.

Vrouwliede aan wien de naam van Hoeren maar alleen eygen is.

In de *Landen* van *Eguira*, *Abocroe*, *Ancober*, *Axim*, *Ante*, en *Adom*, heeft men *Vrouwlieden*, dewelke nooyt en trouwen, en die maar eenlijk *Hoeren* mogen genaamt werden, deſelve werden tot dat *Ambagt* ook wel feeſtelyk op de volgende wyſe ingewyd.

Wie deſelve ſijn, en hoedanig ſy tot die Hanteering werden ingewyd.

Wanneer de *Mancevos* ſien, dat haar een algemeene *Hoer* ontbreekt, ſoo gaanſe na de *Caboceers* met verſoek, dat deſelve'er een voor 't *Gemeen* willen koopen, dewelke dan een *Slavin*, die wat hups is, ſien in te koopen, of anderſinds doen de *Mancevos* de koop wel ſelfs. Dit *Vrouwmens* dan van wienſe ook gekoft mag ſijn, werd op de openbare *Markt* gebragt, nevens een andere (die in dat *Ambagt* al volleerd is) om haar te onderrigten, waar na zy ſig in 't toekomende ſal hebben te gedragen. Dit volkomen verrigt ſijnde, ſoo werd de Nieuweling met *Aarde* beſmeerd, en voor haar eenige *Offerhanden* gedaan, op dat ſy in haar toekomende *Staat*, mag *gelukkig* ſijn, en veel *Geld* winnen. Als dit mede gedaan is, ſo komt een kleyne *Jongen*, die tot het *Minneſpel* nog onbequaam is, welke in 't openbaar, voor 't geſigt van de geheele weereld, en alle, 't ſy *jong* of *oud*, daar tegenwoordig met dit *Vrouwmens* in ſchijn te doen heeft; waar meede ſy haar een indruk willen geven, datſe van nu af aan gehouden is, om een iegelijk, die tot haar komt, te ontfangen, ſonder ſelfs dusdanige *Jongens* uyt te ſonderen. Het *ſpel* van den *Jongen* over ſijnde, ſoo werd haar eenige treeden van de weg af, een kleyn *hutje* opgeſlagen, waar in zy zig *agt à tien dagen* lang moet ophouden, en zig aldaar met een iegelijk *Manſperſoon*, die tot haar komt, vermengen. Hier na krijgtſe de eernaam, van *Abelcré* of *Abelecré* 't welk een *algemeene*, of *openbare* Hoer, beteekend. Men beſteld haar vervolgens een *woonplaats*, by een van haar *Meeſters*, of ook wel alleen aan een afgeſonderde oort van 't

Dorp,

Dorp, mogende zy voortaan, en haar geheele leven lang, 't gebruyk van haar lighaam aan niemand weigeren, hoe weinig loon deselve haar ook willen geven, 't geen selden de waarde van een *stuyver* te boven gaat: 't en zy, datse iemand soo wel mogt gevallen, die haar wat meerder gaf: doch dat is zyn beleeftheyd, waar in niemand is gehouden. Hoeren loon heel gering.

Ieder *Dorp* in de boven genoemde *Landschappen*, hebben een stuk of *drie* van dese elendige *Schepsels*, al na hun *Gemeente* groot is. 't *Geld* dat zy komen te verdienen, brengense aan haar *Meesters*, die 'er haar dan meede soo veel van uytkeeren, als tot onderhoud van haar lighaam, en om sig van *Kleederen* te versorgen, van noden is. Is voor haar Meesters.

Elendig syn dese *Vrouwluy*, wanneerse na eenige tijd, door *Venus-siekte* werden aangetast; 't geen selden lang aanloopt: want, gemerkt zy dagelijks met so veel, en verscheyde *menschen* mocten omgaan, waar van de eene *rein* en de andere *besmet* is, so loopen sy gestadig gevaar. En in dusdanigen geval moeten sy in haar *onreinigheyd* vergaan, wyl het heel selden gebeurd, dat iemand het sig aantrekt, of haarentwegen met eenige ontferming werd bewogen, selfs niet haar eygen *Meesters*, wiense in *eigendom* toebehooren. Want soo haast de winsten maar komen op te houden, trekken die 'er de handen van af, sonder dat sy 'er eens meer na om willen sien, en dus krygen dese arme *Schepsels* een elendig, en rampsalig eynde. Elendige staat deser Vrouwlieden, soo wanneer door onryne Siekten werden aangetast.

Dog soo lang sy *gesond*, en in haar *fleur* sijn, werdense in hoogagting gehouden. En men kan een *Land* of *Dorp* geen meerder leed toevoegen, nog gevoeliger treffen, als met dese *Hoeren* in verseekering te nemen. Als, by voorbeeld, so de *Koopman* van *Axim* verschil met sijn onderhoorige *Negers* krygt, soo kan hy haar niet eerder of ligter tot reden dwingen, dan dat hy, als gesegt is, dese *Hoeren* by de kop laat vatten, en binnen sijn *Fort* houd: want so haast komt sulks de *Mancevos* niet ter ooren, of sy gaan met een opgetoge *zeil* na de *Caboceers*, om deselve met kragt aan te setten, dat sy den *Koopman* voldoening moeten geeven, en met hem Dog in gesondheyd en volle fleur sijnde werdense hoog gesagt.

vereffenen, om daar door haare *Hoeren* weder in vryheyd te mogen krygen. Datſe dit ſoo kragtig voortſetten, is, om dat de geene, welke geen eyge *Wyven* hebben, gedurende 't gevangen ſitten der *Hoeren*, honger moeten lyden, ten waare ſy ſig met gevaar, by een andermans *Wyf* wilden vervoegen. Hier van kan ik met goede ſekerheyd, en eyge ondervinding ſpreeken: alſo ik'er meer dan eenmaal de *Preuf* van genomen heb: want de eene tyd *vyf à ſes Caboceers* verſeekerende, en de andere tyd *twee à drie Hoeren*, ſo ſag ik, dat ſig met de eerſte byna niemand, dan hun eyge *Vrienden*, bemoeyden; daar in tegendeel voor de laatſte het geheele *Dorp* op de been quam, en een ieder, ſchoon hem niet rakende, voor derſelver vryheyd in de weer was.

Ongetrouwde Wyven zyn meeſt alle hoeren, dog dragender de naam niet van, en blygen hun eyven Meeſter.

In de *Landen* van *Commany*, *Elmina*, *Fetu*, *Saboe*, *Fantyn* en ſo voorts, heeft men geſeyde *Hoeren* niet, en egter hoeft een *vry Geſel* daar niet verlegen te ſijn: want'er nooyt ongetrouwde *Vrouwluyden* ontbreken, en die ſijn byna alle, ſonder veel uytſondering te maken, t'en ſyſe nog heel *Jong* ſyn, *Hoeren*; en eenlyk maar met dit onderſcheid, dat ſy'er de *naam* niet van voeren, en met de *Jongmans* over 't loon mogen verdragen, ook datſe niet gehouden ſijn een iegelyk *toegang* te vergunnen, maar dat ſulks van hun welbehagen afhangd. Dog 't *Loon* belangende, ſy laten ſig met ſo *weinig* vergenoegen, dat daar ſelden *verſchil* over valt. En of dit tot gerief der *Jonge Luyden* nog niet genoeg was, ſoo en ontbreeken'er daar en boven geen oude *Matroonen*, dewelke een geheele *Winkel*, of *Queek-School*, * van dit ſlag van

* *Ik weet niet wat ſeeker Fotslapper tot Utrecht teegens dit woord heeft, of hoedanig het den ſelve wil genaamd hebben, ik noem het Queek-School, en niet ſonder reeden, om dat'er de Meysjes van jongs op aan wierden geleerd en onderweeſen, is 't niet in 't goede, het is in 't quade, en daarom ik voor als nog niet ſien kan dat ik het hier een quade benaming gegeven heb, en daarom ſullen wy het die ook lateu houden, tot dat deſen Signoor Sifter, ons anders onderrigt ſal hebben.*

van *Volk* opregten, en de mooyſte voordagtelyk voor den verlegen man opvoeden.

In 't *Landſchap* van *Fida*, en daarom heen, in al de *Ardraſe Landen*, heeft men meede de voorſeyde gemeene *Hoeren* in een grote menigte, en voor nog geringer prys als op de *Goud-Kuſt*. In 't *Fidaſe Land* heb ik een menigte van *hutjes* geſien, niet langer dan *tien voeten*, en omtrent *ſes* breed, ſtaande het geheele *Land* door by de groote weegen. Hier in moeten ſig geſeyde *Vrouwlieden* op ſeekere dagen van de week, laten vinden, om een iegelyk, die 't gevald, te gerieven. En terwyl deſe *Landen* ſonderling *Volkryk* ſijn, voornamentlyk van *Slaven*, en dat de getrouwde *Wyven* hier wonder kort werden gehouden, ſoo moeten deſe *Vrouwlieden* op die dagen ſwaare aanſtoot lyden. En men heeft my willen verſeekeren, dat eenige van deſelve wat *fraay* van *Leeſt* zynde, op eenen dag met *dartig Manſperſoonen* te doen hebben. Of die nu haar bekomſt niet konnen krygen? ſou men aan *Livia*, by aldien ſy nog in weſen was, mogen vragen. Ik ſal, als my des niet verſtaande, niet onderwinden om 'er het oordeel over te vellen.

Gemeene Hoeren in de Ardraſe Landen.

Beter: Messalina!

Het ſchijnd ſchier ongelooflijk, en egter werd'er hier niet aan getyffelt. Haar *loon*, dien ſy hier mede verdienen, beſtaat in drie *Horentjes*, alhier *Boesjes*, en by ons *Caurits* genaamt, bedragende daar te *Land* ontrent de waarde van *twee duyten*. Dit is een geſette prijs, en hier van moeten ſy *leven* en *beſtaan*, ten waare ſy buyten dat nog eenig *Handwerk* konden doen, om iets over te winnen: want terwijlſe aan niemand toebehooren, ſoo en ſiet geen *Menſch* na haar om, ſy en werden tot dit *Ambagt* ook niet ingewijd als op de *Goud-Kuſt*; maar voorname of ryke *Wyven* op haar *Sterfbed* leggende, koopen eenige uytlandſe *Slavinnen*, die ſy, om tot deſe *hanteering* gebruykt te werden, aan het *Gemeen* ſchenken. En hier mede meenen die *Juffers*, datſe werken van *barmhertigheid* doen, en dit verſtrekt haar, ſo ik een gelykenis ſo verſcheiden van den ander, alhoewel van een en het ſelve oogmerk, mag maken oor *Zielmiſſen* als by de *Papiſten*. Gy, nog ik, ſullen, na mijn gedagten, het oordeel

Werden tot die Hanteering niet ingeweid, maar door ryke en vermogende Vrouwen aan het gemeen geſchonken, en wat deſelve daar mede voor hebbe.

vellen, welk van beiden meerder vrugt aan den gever sal doen. Wy sullen haarlieden daar liever selfs voor laten sorgen, en maar alleen seggen, dat dese *Juffrouwen* het sig vastelyk inbeelden en niet en twyffelen, of het sal haar in het andere leven werden vergelden. En hoe meerder *Hoeren* sy voor het *Gemeen* koopen, hoe grooter *vergelding* sy sig beloven hier namaels te sullen ontfangen.

't Eynde van deese *Hoeren* is, als op de *Goud-Kust*, te weeten, *arm*, en *elendig*, en nog te meer, om dat sy hier groter torn moeten uytstaan, daarom ook des te eerder *siek* en *besmet* worden, en waar door sy ook nog heel *jong* sijnde in de *Poel* van *Acheron* gedompeld en versmoord werden: sijnde selden so gelukkig, datse tot een redelyken *Ouderdom* geraken.

Redenen des Schryvers waarom hy dese Brief op een raillante wijs heeft opgestelt, en verhandelt.

Nu, heb ik *UE. Myn Heer* en waerde *Vriend*, lang en breed onderhouden, wegens het *Trouwen* der *Negers*, en alles opgedist en voorgeset wat de *Winkel* van *Venus* alhier uytlevert. Ik soude my sonderling bedrogen vinden, by aldien *UE.* myn maniere van schryven, doorgaans in desen gebruykt, quam te laken. Want by aldien ik maar de alderminste bewustheyd hadde gehad, dat *UE.* tegenwoordig met de oude styve deftigheid waard beset, sijt verseekert, dat ik my selven verwrongen, en als geweld sou aangedaan hebben, om het op een sediger manier te hebben mogen behandelen. Dog ik kan my niet verbeelden, dat *UE.* soo schielyk van imborst soud verandert sijn, dieshalven aanmerkende de *Stof*, welke in sig selven *fotsig*, en geheel dierlyk is, en daar nevens my voorstellende, van wat drift *UE.* voormaals sijt gedreeven geweest, namentlyk, dat *UE.* en ik, veel liever van die saken op een *Raillante* wijs hebben willen redeneren, als'er ons eenigsints mede te besoedelen, het selve voor de *Sluypers*, (waar van het spreekwoord segt, *stille waters hebben diepe gronden*,) overlatende. Dit is dan de reden dat ik het op geseide Leest schoeyende, soodanig heb verhandeld, als het *UE.* en my voor desen heeft konnen vermaken. Dies ik ook in antwoord deses *UE.* sijn toestemming en goed keuring, hier op te gemoet sal sien, aan het welke ik so weinig twyffel

twyffel ſla, als *UE.* behoeft te doen, van ſig te verſekeren, dat ik nooit gebrekig ſal bevonden werden, om van gantſcher harten te ſijn, &c.

Eynde van den twaelfden Brief.

P. S. In de voorreeden van dit Boek, en het ſlot van deſen twaelfden Brief is wel te ſien, als dat het my niet vreemd te vooren ſou komen, al quam den inhoud van dien aan eenige wat aanſtootelyk te vooren, het is even ook ſo uytgevallen; maar aan wat voor ſlag van menſchen dog, van de geen die wijdborſtig en openhartig in de weereld leeven, en ſonder ergernis te geeven een ieder ſaak met zyn eygen naam noemen, geenſinds: maer van ſodanige ſemelkouſſen waar over den Ridder Montagne te zynen tyde al heeft geklaagt, dewelke of in een eenvoudige onnoſelheyt, of verſoeyelyke ſcheinheiligheyt ſteeken, en die geſtadig in den mond hebben, dat'er van ieder ydel woord 't geen der geſprooken werd, rekenſchap ſal moeten gegeven worden; dog ik en ſou haer nog niet eens willen toeſtaen, dat hier een ydel woord in te vinden was; daar meen ik hebben wy ſorg voor gedragen; dog dat overgeſlagen, de eerſte kan ik het toe geeven, als die het ſeggen in haar onnoſelheid, en uyt een goede meening, nog niet eens weetende wat vryheyt ons, om van ſodanige dingen te ſpreeken toekomt, want mogenſe niet genoemt worden, wat doenſe dan met een naam, en hoe komenſe aan deſelve, waarlijk in den beginne is het alſo niet geweeſt, maar toen mochtmen onbevreeſt en openhartig van alles ſpreeken, ſonder vreeſe van kuyſſe ooren, ſo men nu ſegt, te quetſen; en het is niet anders als voor een ingeſloope misbruyk te agten dat men jegenwoordig onderſcheid in het een of ander te ſpreeken maekt, wel is 't waar, dat men ſig ſo veel doenlyk is moet voegen na 't algemeen gebruyk, en dat een ieder ſig voor onſinnig te ſijn moet wagten, dog hier mede geloof ik niet datwe beſchuldigt ſullen worden, maar laten die Scheinheylige beeſten, dat ik haar een naam na verdienſte geef, welke het werk wel,

maar niet dat men der van ſpreekt, mogen veelen; even als het Meniſte Susje, dat in een ſtoep gecarreſſeert wierd, en teegens haar Lief, vraagsgewys ſei, *wat ſouden de Godlooſen niet wel ſeggen?* meenende daar meede de geen die ſo ſchynheylig niet en leefde als ſy, alsſe ons eens in dusdanigen ſtaat vonden; dog dit in Parentheſis, en weeder beginnende daer we het ſo even gelaten hebben, ſo ſeg ik laatſe my eens aantonen waer in ik myn te buyten heb gegaan, en wat uytdrukkinge ik gebruyke die men in gewyde Schryvers, ik geſwyge ſelf de H: Schriftuur niet en ſou vinden, weeten ſy wel dat het onderſcheyd maer eenlyk en alleen beſtaet dat het van geſeyde Schryvers zeedig, en van my boertende werd verhandeld, en geen wonder, want ſo wel als de gevallen die men verhaald verſcheyden zijn, ſo zyn ook de uytdrukkinge en maniere van verhandeling verſcheyden, dog dat en belet egter niet dat de woorden ſo wel van den een als ander deſelfde beteekenis hebben; maar waar op hebbenſe het ſo geladen, laat ons dat eens gaan beſien, is het over pagina 186 daar ik van de Hoornbeeſten ſpreek, is dat ſo vuyl, ik meen het ſelve jegenwoordig wel zo gemeen en bekend by ons te weeſen, dat nog Paapſe Klop, of Geuſe Queſel niet onwetende van het ſelve ſijn, of is het miſſchien over de volgende pagina, ſo geſchied het maar van de Vrouwtjes, die ik eenigſinds ſchijn verdagt te houden datſe haar Mannen een quaden part ſpeelen, maar myn alderliefſte harten, die der geen ſchuld toe heeft behoeft het ſig immers niet aan te trekken, en de geene die mede haar beſt doen om het groote gild te vermeerderen, en ken ik dog niet, en genomen daar waren der al eenige aan myn bekend, ſo en behoeven deſelve dog voor my niet bedugt te zyn, als wel weetende hoe ver men die ſwakke vaatjes te gemoet, of te hulp moet komen; heeft men het ook op het Regtsgeding van den eerwaarden ouden Raad voorſien, dat is immers ſo men hier ſegt genoeg bewimpeld, en ik meene dat het hier voor de Regtbanke ſomwyle nog vry naakter en klaarder werd verhandeld, de liſtigheyd der Swarte Vrouwen, waar van 194 en 195 geſproken word, kan ik ook niet ſien dat de betamelykheid te buiten

ten gaat, en ik gelove dat 'er in ons Land wel te vinden ſijn, die in dat geval de vlag voor deſelve niet en ſoude willen ſtryken; om het mededogen dat ik met de Vrouwtjes heb, denk ik althans niet dat men my ſal haten, nog ook niet dat ik van de volgende liefkoſerye ſpreek, maar pagina 200 1. 2. en drie, ſeggen ſommige, daar werd al te naakt en klaar de ronde waarheid geſchreven, wel, is het de waarheid, gelyk het onwederſprekelyk is, wat ſwarigheid dan? men zegt wel, de waarheid wil alto os niet gezegt of geſchreven zyn; dog dat is een valſe ſtelling en genoegſaam een misbruyk en vind hier ontrent ook geen plaats; maar ſegt my dog eens die hier zo veel tegen heeft, hoe, eerſt vaſt ſtellende dat ik, zonder iets onaangeroerd te laten van alle de zeeden en gewoontens der Negers zullende ſchryven, hoe vraag ik, of op wat wyze dat ik het zeediger zou konnen behandelen, vind gy der wel een vuyl woord dat niet gezegt mag worden in? immers neen, wat ontbreekter dan dog? niets anders denk ik, als dat het met u vieze zinlijkheid niet over een komt, en daar bekreun ik my ſeer weynig mede, ik heb het na myn, en myner goede Vrienden ſmaak geſchreven, ſtaat uw dat niet aan, daar is weynig aan verbeurd, eigend uw toe, dat ik in de voor-reden van dit Boek heb gezegt, te weeten, dat gy 't geſeyde moogt overſlaan, of niet alleen denken, ne maar ook vaſt ſtellen, dat ik niet voor uw, maar voor menſchen die, als men zegt wel wit mogen ſien, geſchreven heb, en daar mede wil ik uw, nevens welvaren, ook een ſpoedige verloſſing van uw geveynſtheid toewenſchen.

BE-

BESCHRYVING
VAN DE
GUINESE
GOUD-KUST.

Waar by gevoegt is, een net verhaal van den

SLAVEHANDEL;

En een generale Beschryving van de *Slave-Kust*, of *Ardrase Landen*, mitsgaders een omlandse *Reis* door den *Schryver* in den jare van 1698. gedaan, na *Rio de Gabon*, *Cabo-Lopez di Consalvez*, de *Eilanden* van *Sainct Tomé* en *Annaboa*, en wederkomst op de *Goud-Kust*.

TWEEDE DEEL.

BESCHRYVING

VAN DE

GUINESE GOUD-KUST.

DERTIENDE BRIEF.

Is eerst spreekende hoedanig de Negers *sig ontrent een sieke gedragen. Verlaten sig niet op de Geneesmiddelen alleen, maer offeren voor den sieken; en wat. Dankbaerheid naer herstelling aen de Geneesmeesters. Verandering van Heelmeester, en nieuwe offerhanden; van 's gelyken van de dienaers der blanke voor hun Meesters; van de* Mulattinne *voor hun Mannen; werd van eenige* Europianen *goedgekeurd. Geneesmiddelen, en der selver gebruik, 't gunt met de quael schynt te stryden; en werd egter goed bevonden. Groote kragt der groene Kruiden in siekte, en selfs ook voor wonden; onderzoek waerom den kranken overleeden is, en een geval deswegen met een van des Schryvers sijn dienaers, 't Vragen aen den Dooden, en Afgod, en wie'er antwoord. 't Schryven van sommige, dat de* Negers *de Duyvel om raed vragen, wedersprooken. Hoedanig 't vragen aen den Dooden geschied. 't Kaal scheeren en gebaer maken van de Wyven over 't afsterven van haerlieder Man. Ryniging van 't doode lighaem. 't Beklagen van Rouw met geschenken, kleeden, en opschikken van den Dooden. Hoe het Lyk werd begraven. Pragtigen uitvaerd van voorname persoonen; en op wat wys sy deselve sonder te rotten eenige maenden boven de aerde houden staen. Menschen voor deselve geofferd, en wreedheid daer ontrent, van den Schryver selfs bygewoond, 't Bouwen van een hutje boven 't Graft, en 't schryven van sommige deswegen, wedersprooken. Verjaring van den uitvaerd. De* Negers *sijn gaerne in hun Vaderland begraven, of dat anderstints haer gebeente daer word gebragt, en hoedanig dat geschied.*

MYN HEER.

ZEdert *mynen laetſten* voor ontrent een maend voorleeden, ben ik vereerd geworden met den *uwen* van den 25..... Men ſegt voor een gemeen Spreekwoord: *Lang vaſten ſpaerd geen brood.* Dat ſelfde bevinde ik tegenwoordig waer te zyn; alſo beooge *UE.* in 't ſtellen van *geſeide Brief*, de penne van een vaerdigen Schryver hebt gehad; en waer mede *UE.* de klagte *van mynen laetſten* ter regter tyd ſyt voorgekomen. Ik houde my dieshalven volkomentlyk voldaen, ſonder *UE.* meerder verantwoording of verſchooning wegens *UE.* nalatenheid nodig heeft by te brengen. Synde met eenen verblyd *UE.* en *Mejuffrouw*, *UE. waerde Huisvrouws*, geſontheid te mogen verſtaen. Ik bidde den hemel, *UE.* geſamentlyk nog een *reeks van jaren* daer by gelieve te bewaren.

UE. verkondſchapt my onder anderen mede 't ontfangſt myner *brieven* van den ..... makende met de de *vier voorige* de geheele verdeeling van deſe *Kuſt* uyt. 't Is my lief en aangenaam, dat UE. vergenoegt ſyt met de verklaring en opening, die ik *UE.* van onſen handel hier ter *Kuſt* heb gegeven: te meer, om dat *UE.* met my van een en het ſelve gevoelen ſyt; nevens de belofte welke *UE*, my doed, om 't *ontwerp*, dat ik tot verbetering heb opgeſteld, ter tyd en gelegentheid te ſullen voordragen. Ik wenſche *UE.* geen andere van de geene, waer mede *UE.* geſind ſyt *'t geſeide* te verhandelen, als dat *UE.* die van ſodanige geſteltheid moogt vinden, dat *UE. voorſtel* ingang by *Haer E. E.* mag vinden, en dat'er dienvolgende ſodanigen *beſluit* over gemaekt mag worden, 't geen ten meeſten voordeele van de *Maetſchappy* ſal worden bevonden.

't En komt my gantſchelyk niet vreemd voor *UE. verwondering wegens de Regeering deſer Kuſt*; ik en twyfel geenſints of een iegelyk die 't hoord, ſal door de ongeregeltheid van 't ſelve als *opgetogen* zyn. Ik prys *UE. voornemen* dien aengaende mits hopende dat het van een *goed gevolg* ſal zyn, anders zou het my leed zyn; niet alleen, dat ik het aen *UE.* had *voorgeſteld*, maar

maer ook, en voornamentlyk, dat *UE.* daer ontrent *sonder vrugt* soud moeten arbeiden: dies nogmaels segge, ik verhope het beste, en dat ik *UE. goede voortgang* daer in sal mogen verstaen.

De *brieven* die ik tfedert de geene welke *UE.* reeds van my hebt ontfangen, vervaerdigd, en *UE.* toegesonden heb, syn *vyf in 't getal;* behelsende der selver inhoud als volgt: De eerste *handeld van de ongesontheid deses Gewests; en waer d selve onses oordeels uit ontstaet.* De tweede *spreekt wijd en breed van den aert en zeeden der Inwoonders deeses Lands.* De derde *bevat haerlieder geheelen Godsdienst;* en de vierde *hare Regeering, Oorlogen, en de magt hunner Koningen. Vervolgens is* de vyfde *of* laetste *sprekende van hare manier van Trouwen, en dat daer na eenig sints gelykt.* Ik hope dat *UE* reeds eenige derselver sult ontfangen hebben, en dat de overige t'syner tyd sullen volgen; dog of een of ook wel meer het ongeluk aentroffen, van niet te regt te komen, so sende ik de *affschriften* van alle deselve hier nevens.

De *dood*, een *uiteinde* van 's *menschen handel* hier beneden synde, so sal ik met daer van te spreken ook een *einde van de beschryving deses Gewests* maken, en 't geen kortelyk de *stoffe* van dese zal zyn; waer na UE. nog maer *drie brieven* hebt te verwagten, waer van de *eerste* sal spreken van het *viervoetig gedierte deses Lands*, so wel *wilde* als *tamme.* De *tweede* van de *vogelen*, *'t kruipend gedierte*, *gekorve beesjes*, en de *visschen*: en de *derde* van de *hierlandsche boomen*, *en der selver vrugten*; mitsgaders van *koorn en 't ander veld-gewas*: en so my dan nog iets in den sin schiet, so sal 't'er werden bygevoegd: waer mede UE. sig dan kond *vernoegen*, en *vrolyk maken.*

Komende dan tot de *verhandeling* van onse voorgenomene *stof*, so laet ons eens beschouwen de gebruiken der *Negers* ontrent haer *siekte*, *sterven* en *begraven.*

Hoedanig de Negers sig ontrent een sieke gedragen.

Iemand van de *Negers* hier te Land *siek* werdende, werd van de syne vlytig genoeg opgepast en gediend, so veel syn *staat* en *vermogen* immers lyden mag: want terwyl ik hier voren gesegt heb, dat de *Negers* sonderling voor de *dood* vreesen, waer in sy ook so byster grooten ongelyk niet en hebben: als synde her aen haer mede niet onbekend, datmen maer eenmael te *sterven* heeft, om voor altoos in 't *vergeetboek* te raken; so

lenſe niet nalaten, om alles aen te wenden 't geene ſy meenen tot het *uitrekken van haer levensdraad* ſou mogen dienen: en byaldien ſy ſo wel, als de *oude Grieken*, kennis aen die *drie Geſuſters* de *Parcæ* hadden, ik ben verſekerd, dat die haer *voornaemſte Goddinnen* ſouden zyn, en welke ſy met de *meeſte offerhanden* ſouden vereeren.

Geneesmiddelen te kragteloos van haer geagt om alleen door 't ſelve een ſieke te herſtellen:

't Eerſt dat ſy *in tyd van ſiekte* ter hand nemen, ſijn, gelyk overal in de geheele wereld, de *Geneesmiddelen*, hoewel ſy deſelve al te *kragteloos* agten om daer door alleen by *levenden lyve* te konnen blyven, en haer *geſondheid* wederom te mogen bekomen; en dieshalven moeten'er *kragtiger middelen* ter hand genomen werden, altoos die ſy voor ſodanige houden, beſtaende wederom in 't *plegen van haer gewoonlyken Afgodendienſt*: en t'eerder komenſe hier toe, wyl de geene, die hier te *Land* de Rol van Heelmeeſter ſpeeld, te gelyk ook *Feticheer*, of *Prieſter* is; dus het deſelve niet ſwaer valt om de *vrienden* wys te maken, dat de *ſieke* niet kan geholpen, of weder *geſond* worden, ten ſy voor hem aen den *Afgod* met een *offerhande verſoening* werd gedaen; en vermitſe hier toe uit der aert ſeer geneigd zyn, ſo ſynſe aenſtonds op 't ſeggen van den *Prieſter* gereed; bidden den ſelven vervolgens om den *Afgod* te willen vragen wat ſijn *begeerte* is. De *Prieſter* laet ſig hier op niet lang nooden, wyl'er voordeel voor hem in ſteekt; waerom hy met den eerſten ſyne *bedriegeryen werkſtellig* maekt: en na het ſelve verrigt te hebben, belaſt hy de *vrienden* dat ſy een *Schaep*, *Varken*, *Hoenders*, *Hond* of *Kat*, of wat hem, in den ſin koomt, moeten *offeren*; ſomtyds ook *Goud*, *Kleederen*, *Drank*, en andere *fraeye ſaekjes* meer; 't geen alles gerigt is na dat de *middelen* van de geene die hy bediend, ſig uytſtrekken: want hier ontrent gaen deſe *Bedriegers* nog al vry beſcheiden te werk, overleggende, of de *menſchen* in ſtaet ſyn om deſe *onkoſten* te konnen dragen; en gaen daer mede de *beſcheidenheid* ſommige godlooſe *Roomſche Prieſters* te boven, welke meenigmael door 't veel eiſchen en vorderen voor hare *Misofferhanden*, veel lieden kael en beroid maken.

maer offeren voor deſelve aen de Afgoden;

en wat.

't Geen dan, als geſegt is, door den *Prieſter* word geeiſcht, brengen de *Negers* met de meeſte goedwilligheid des werelds toe;

toe; die'er ſig dan ook wel van weet te *zeegenen*. Is 't ſaek dat den *ſieken* kort hier na door eenig *toeval*, 't ſy door de kragt der *Geneesmiddelen*, of door ſyn *goede natuer* geholpen, *geſond* word, ſo en blyft den *Heelmeeſter*, of *Paep*, ook gantſchelyk niet onbeloond. Want de *Negers* ſyn met die *ondankbaerheid*, waer van de *Heer Willem Godſchalk van Fokkenborg* ons heel aerdig beſchuldigd, niet beſet, dat ſy de *Doctoors* als de *Duivel* ſouden haten, ſo haeſtſe maer ſlegs *geneeſen* waren. Of ſo als zyn Ed. ſegt:

Dat al de Menſchen in 't gemeyn,
De Doctors als de Duivel haten,
So haeſt zy ſlegts geneeſen zyn,

Men heeft reden om dat *Vers* t'eenemael om te keeren, en te ſeggen, dat hier de *menſchen* in 't gemein de *Doctoors* tot den *hemel* pryſen, ſo haeſt ſy ſlegs *geneeſen* zyn. Vers-omſetting

Maer gebeurd 't, dat dees *ſieke* ſyn *quael* blyft dueren, of wel dat deſelve *verargerd*, ſo moeten'er op nieuws *offerhanden* worden gedaen, en dat met nog vry meerder *onkoſten* als te voren; welk *offeren* ſo lang duerd tot den *ſieken* weder *geneeſen* is, of dat den ſelven onderwyl koomt te *ſterven*.

Veelmalen werd den *Heelmeeſter* ook wel afgedankt, en een ander in ſyn plaets geſteld en aengenomen; welke dan weder *van nieuw af aen* begind, en ſyn *voordeel* met ſyns *makkers ongeluk* wel weet waer te neemen. Verandering van Heelmeeſters;

Deſelfs *eerſte werk* is, als de *Heelmeeſters* gemeenlyk by ons, om alles, waer mede de *andere gearbeyd* heeft, te *veroordeelen*, en den ſelven van *onkunde* in ſyn *kunſt* te beſchuldigen, waer op het *offeren* weder op nieuw met ſeer *groote onkoſten* aengaet: want dees *nieuwen gaſt*, vreeſende voor *gelyk ongeval*, als ſyn *Voorſaet* is wedervaren, *zeegend* ſig in tyds ſo veel immers doenlyk is, en dat met ſo *ſlimme ſtreeken*, dat ſy'er meenigen *Europiſchen Heelmeeſter* (alhoewel ook arg genoeg) mede ſouden beſchamen. Trekt u dit niet aen, *Myn Heer*, 't word van *UE.*, als weſende van de *vroomen*, niet geſegt. en nieuwe offerhanden;

Het veranderen van *Heelmeeſters* gebeurd ſomtyds *twintig en meermalen*, en geſtadig by vergelyking met meerder *onkoſten* als by ons; ſynde de *Negers* ſo wonderlyk geſet op het *offeren*,

't geen de Swarten, in dienst der Blanken sijnde, sonder ons weten, ook voor hunne Heeren gewoon sijn te doen.

dat sy'er de *Papen* somtyds als toe dwingen. De Jongens, welke de *Blanke* dienen, en weten dat sy een *goeden Heer* hebben, sullen, so haest den selven maer iets scheeld, aenstonds, sonder desselfs weten, by de *Paep* gaen, om eenige *offerhanden* voor den selven aen de *Afgoden* te doen, op dat hy weder tot *gesondheid* mag komen. Verscheidemalen hebben wy op de *bedden* of in de *kamers* eenige *voorname persoonen* uit ons, als den selven *overleden* was, door eenige door den *Priester beswoorene saken* gevonden, welke door desselfs *bediende* aldaer gelegt waren, op dat het haer *Heer* van de dood mogt verlossen: en om dat sy weeten dat wy'er qualyk over te vreeden zyn, so doense het altyd so *verborgen* en *geheym*, dat het ons onmogelyk is om'er *agter te konnen komen* voor dat den *kranken overleeden* is, en sy geen tyd hebben gehad, om het aen een kant te brengen.

Offeren der Mulattinne voor hare Mannen.

De *Mulattinne*, waer van ik *UE.* voor desen heb *geschreven*, die gaern de naem van *Christenen* willen voeren, schoon sy niet minder *als dat* zyn, syn deese *bygelovigheid* by uitnementheid onderhevig; want so'er een aen een *blanke getrouwd*, of, so men hier segt, *gecalistaerd* is, en dat den selven *siek* word, en sy van hem *bemind* syn, en *rykelyk* van hem trekken, so blyven sy gantschelyk niet in *gebreeken* van *ryke offerhanden* voor hem aen de *Afgoden* te laten doen, met *tienmael* soo veel yver en vastet vertrouwen als de *Negers* selfs: dog het *alderverfoejelykste* en *beklagtelykste* is, dat hier by myn aenweesen selfs *blanken* gevonden zyn, welke niet alleen een *welgevallen* in desen *Afgodendienst* hadden, en'er *eenig geloof* aen gaven, maer die selfs daerenboven hare *bedienden* daer toe aenporden, en ook met veel *toegeneigtheid* eenige *beuselagtige dingen* aen haer lyf droegen, welke van den *Feticheer gewyd* en *beswooren* waren.

Eenige Blanken meede aen dat euvel siek.

Geneesmiddelen,

Aenbelangende de *hierlandsche Geneesmiddelen*, deselve bestaen *eerst* en *voornamentlyk* in *Limoensap*, *Grein* of *Malaget*, *wortelen van boomen*; ook mede de *gom* en *schors van deselve*, nevens verscheide slag van *groene kruiden*, wel tot *dertigderhande* toe, welke *laetste* van een *uitneemende groote kragt* zyn.

en der selver gebruik, het geen tegenstrydig schynt te zyn:

't Gebruik deser *heelmiddelen* koomt ons *veelmalen* met de *quael*, waer mede iemand beset is, *t'eenemael strydig* te voren:

en

en egter werd'er somtyds *heel gelukkig* mede gearbeid tot een voorbeeld sal ik dit *eene* en 't *aldergewoonste heelmiddel* stellen.

Als sy iemand onder handen hebben, welke sy met een *swaer Colycq* of *Persting* gequeld is, so gevense den selven eenige dagen agter een *'smorgens* en *'savonds*, een goede *Calabas* met *Limoensap* of *Malaget* vermengd, te drinken: en in andere *siektens* nog immers so *strydige middelen*; dog wyl myn *beroep* niet medebrengd, om hier over te konnen, of mogen *redeneeren*, so wil ik het selve gaerne aen UE., en andere des beter verstaende, overlaten: en maer *alleen* hier *byvoegen*, dat ik, hoe tegenstrydig *geseide middelen* ook mogen zyn, verscheidemalen eenige onser *Blanken* heb sien *geneesen*; en selfs als *onse Meesters* daer geen raed meer toe en wisten,

en egter werd'er meenig een door genesen.

De *groene kruiden*, 't voornaemste *middel* waer meede de *Negers* in haer *siektens* arbeiden, syn van so een *verwonderlyke groote* en *goede kragt*, dat het hooglyk te *beklagen* is, dat geen *Europisch Heelmeester* sig tot nog toe *aengelegt* heeft, *om den aert* en de *eigenschappen der selver* te ondersoeken: want ik *beeld* my niet alleen in, maer *geloof* het ook voor vast, datmen met *dezelve* vry *gelukkiger* ontrent de *siektens* en *qualen*, sou arbeiden, als met de *Europische heelmiddelen*, om dat *deselve*, alse *hier te Land* komen, haer *grootste kragt* al hebben verlooren, en voor 't *meerendeel bedorven* zyn. En daerenboven ook, om dat onse *lighamen hier te Land* van een andere *gesteltheid* bevonden worden, waer door *deselve* na *alle gedagten* sig beter na's *Lands middelen*, als de *Europische* souden schikken,

Groote kragt van de groene kruiden, en dienstelyk voor de sieken:

De geene, welke na my komen, en'er de *vereiste kennis* of *wetenschap* toe hebben, mogen het, als 't haer gelieft, nader ondersoeken; ik voor my ga'er voor tegenwoordig van *affscheiden*, met nog maer *alleenlyk* te seggen, om de *kragt* der *hierlandsche kruiden* des te beter te mogen *vertoonen*, dat de *Negers* door hulp der selver seer *sware* en *gevaerlyke wonden* geneesen, gelyk ik niet sonder *verwondering*, tot verscheide reisen heb *gesien*, en *ondervonden*.

en selfs tot wonden.

Alles dan, als vooren *geseght* is, aengewend sijnde, het geen eenigsints tot *bevordering* van den *sieken* sou mogen dienen, en 't selve egter niet koomt te *helpen*, maer dat den *sieken* zyn *ziel*

uit-

uitblaeſt en *ſterft*, ſo is'er weder *nieuw werk* voor handen; namentlyk, om te mogen weeten wat de *oorſaek* van ſyn *overlyden* is, of *waerom* den ſelven is *geſtorven*: want ſchoon *blykelyk* en *kenlyk* genoeg is, dat het een *natuerlyke* en *eige* dood is geweeſt; 't ſy wegens *ſiekte*, *hoogen ouderdom*, *wonde*, of de een of andere *gevaerlyke* en *doodelyke quael*, ſulks kan haer-lieden in 't alderminſte niet *voldoen*; daer moet hares dunkens een andere *oorſaek* weeſen; dies het Spreekwoord, *de dood moet altyd een oorſaek hebben*, in geen plaets ter weereld meer werd *bewaerheid* als even hier. Aenſtonds moet den *Prieſter* nevens de *vrienden onderſoek* doen, of den *overleedenen* geduerende ſyn *levenstyd* ook *meineedig* is geweeſt; indien *ja*, ſo hebben ſy volgens haer gedagten de *oorſaek* uitgevonden; als weeſende dan desſelfs *dood* de *ſtraf* van ſyn *meineedigheid*; dog wanneer dit *ontbreekt*, ſo werd *nagevorſt*, of hy ook wel ſo *groote vyanden* mogt gehad hebben, die door 't ſtroojen van *Fetiche* (wat dit is, heb ik *UE.* vooren in 't beſchryven van haer *Godsdienſt* geſegt) hem mogt *om hals* gebragt hebben. 't Gebeurd wel dat eenige van ſyn *vyanden* maer op *enkel vermoeden* werden aengetaſt en onderſogt: en is 't ſaek dat hy t'eeniger tyd 't geſeide heeft *gepleegd*, al was het ook nog ſo lang *geleeden*, hy koomt daer ſyn leven niet *heels huids* af.

Onderſoek waerom den ſieken is geſtorven;

't geen door den Prieſter geſchied; en eerſt of den overleedenen meineedig is geweeſt,

of heimelyk door zyn vyanden vergiftigd.

Ik mag niet voorby gaen ſonder *UE.* hier een *Geval*, dies aengaende, te verhalen, 't welk my ſelfs gebeurd is: ſynde ontrent *acht jaren* geleeden, als wanneer ik tot *Axim* lag, en my geraden wierd, tot voortſetting van *'s Compagnies handel*, een *beſending* aen 't *Opperhoofd*, of de *Koning van Dinckira*, te doen: ik ſond, in opvolging van geſeide aen my gegeeven raed, een van myn *Dienaers* met een *fraei Geſchenk* na 't geſeide *Opperhoofd* af, werdende van hem ſeer *minnelyk* en met veel *toegenegentheid* ontfangen; ſo ook 't *Geſchenk*. De *Brandenburgſche Heeren* hadden ter dier tyd ook juyſt een van hare *Dienaers* met een *vereering* aen den ſelven afgeſonden. Hy, die met alle *Europianen* in een *goed verſtand* begeerde te leven, ontfing deeſen *Dienaer* en ſyn *Geſchenk* van 's gelyken met veel teekenen van *agting* en *vriendſchap*. Geſeide *Dienaers*, ſo van de *Brandenburgers* als van de myne, waren dus te gelyk aen 't

Aerdig geval, waer door des Schryvers Dienaer, nevens een ander, in levens gevaer werd geſteld.

Hof

Hof van deesen *Oppervorst* en wagtende, dat hy haer, als 't hem geleegen quam, weder aen ons mogt *afvaerdigen*; dog haer wagten was t'eenemael vergeefs: want na hier ontrent *ses weeken* vertoefd te hebben, quam 't *geseide Opperhoofd* deeser weereld t'overlyden, 't geen haer in 't *grootste levensgevaer des weerelds* bragt: want de *Vrienden* van den *overleedenen*, gedagten krygende, of onse *Dienaers* wel schuld aen sijn *dood* mogten hebben, deeden haer by de kop vatten, en wel styf en sterk binden: lieten vervolgens door de *Papen* onderzoek doen, of de *Vereeringen*, die sy meede gebragt hadden, niet *vergiftigd* of *beswooren* waren, geweest; dog die *Fielten* wierden te dier tyd nog soo *eerlyk* bevonden, datse, na haer *Godsdienst* (ten minsten in schyn) gepleegd te hebben, onse *Dienaers* voor *onschuldig* en *vry* verklaerden; welke daer op aenstonds *ontslagen*, en van dit *blykelyk gevaer verlost* wierden, en so vervolgens weder met eenige *Geschenken* voor ons afgevaerdigd, en te rug gesonden. Siet eens, *Myn Heer*, hoe ligtelyk men hier te *Land*, tegens alle vermoeden en gedagten, aen een *ongeluk* sou konnen geraken. Nu ga ik het weder aenbinden waer dat ik het so even gelaten heb.

Als 't vermoeden van *vergiftigen* mede ontbreekt, dan werd ondertast, of syn *wyf*, *kinders*, en andere *nabestaende*, of ook wel sijn *slaven*, hem sorgvuldig genoeg *gediend* en *opgepast*, en wel rykelyk genoeg voor hem hebben doen *offeren*, maer kan men door dit alles de ware en regte *oorsaak*, niet uitvinden, dan werd weder de *Godsdienst* (schoon het onder 't voorverhaelde al eenigsints vermengd is geweest) op het *hevigste* en *kragtigste* ter hand genoomen, als synde de selve haer *gemeenste*, *gereedste*, en ook *laetste* toevlugt.

Meerdere plechtigheden ontrent het ondersoeken waerom den dooden gestorven is, waergenomen.

De *Priester* gaet dan niet alleen den *dooden* vragen, waerom dat hy *gestorven* is, maer ook den *Afgod*; en nooit ontbreekt het ook aen antwoord. Gelieft *UE.* te vragen, wie den *antwoorder* is; ik geloof dat *Simon de Vries*, welke de *Duivel* dog overal in 't spel brengd, als seer gemeensaem met sommige *menschen* omgaende, wel sal willen seggen, en veelligt sweeren, dat den selven, te weeten de *Duivel*, in schyn van den *dooden*, of den *Afgod* antwoord, dog gelieft *UE.* hier myn *gedag-*

Het vragen des Priesters, hoe in sijn werk gaet.

Wie, en wat 'er geantwoord word.

dagten en *antwoord* op te hooren; ik seg, dat'er de *Duivel*, nog den *Afgod*, nog den *Dooden*, eenige schuld aen hebben; sy syn, myns agtens, alle drie even *stom*, en dieshalven t'eenemael om te antwoorden onbequaem, maer dat den *antwoorder* den *schelmschen Priester* selfs is; welke, na 't verrigtigen van syn *dienst*, de *Vrienden* wys maekt, dat den *Afgod* van den *Dooden* so, en sodanig, hebben *geantwoord*, al na hy weet met syn *belang* best over een te komen, en 't geen de meeste *schyn van waerheid* mag hebben; welk *seggen* van den *Priester* dan ook voor *ontwyfelbaer* en als een *Euangelie* gehouden word; sig geheel in haer *doen* na 't selve *richtende*.

seekere Schryvers: dit aengaende, tegengesprooken.

Hier schiet my te binnen, dat ik voormaels *sekeren Schryver*, en veelligt *meer als een*, geleesen heb, welke *geloofden* en *vast stelden*, dat de *Negers* in *verborgene saken*, en na de regte geschapenheid der selver, de *Duivel* om raed gingen vragen, en sig na der selver *antwoord* waren richtende; doch ik kan door *eigen ondervinding* betuigen, dat het selve t'eenemael *valsch* en *verdigt* is, sy begeeren, en 't geen ook het *pryselykste* is, so grooten gemeenschap met de *Duivel* niet te hebben: synde al haer *vragen* in tyd van *verleegentheid* en *aenbelang*, gerigt tot hare *Afgoden*, of liever *Papen*; sonder ooit eens aen de *Duivel*, of syn *Dienaers*, te denken; veel min dat sy hem in *verborgene saken* souden om raed vragen, en sig aen syn *beschеid* of *antwoord* binden, en hare *saken* daer na aenstellen.

Op verscheide manieren word den *Afgod* en ook den *Dooden* gevraegd, doch *een voorbeeld* sal ik hier maer stellen, 't welk in sijn werk gaet, als volgt: Eenige *Mannen* neemen den *Dooden* in tegenwoordigheid van den *Priester* op hare *schouderen*; en vragen dan: *Syt gy om die of die oorsaek niet gestorven?* indien het so is, so werden de *geseide Mannen*, door, ik weet niet wat voor een *verborgene kragt*, gedwongen, om met het *lighaem* van den *Dooden* na den *Vrager* over te hellen, 't welk so veel als *ja* gesegt is; anderstints blyven se *stil staen*. Gelooft *UE*, het; ik denk van *neen*; ik ook niet.

So haest merken sy niet dat den *Sieken* den *geest* heeft gegeeven, of het gaet op een *huilen*, *schreeuwen* en *kermen*, dat het 't geheele *Dorp* door en over klinkt, waer door men seer haest

-ge-

gewaer kan worden, dat'er iemand *overleeden* is; behalven dat met den *eerſten* ook eenige van de *jonge Manſchap*, des *overleedenen bekende* geweeſt ſynde, met het *ſchieten* van haer *Snaphanen* den *overleedenen* de *laetſte plight* en *eer* komen bewyſen.

Indien den *overleedenen* een *Mansperſoon* is, ſo *ſcheeren* desſelfs *Wyven* aenſtonds het geheele *hoofd* kael, en *beſmeeren* haer geheele *lyf* met witte *Aerde*: in deeſe *gedaente*, hebbende maer een oude verſleetene *Paan* om het lyf, lopen ſy als *dolle Menſchen*, (doch die eigentlyker na *Duivelinne* of *Helſche Furien* gelykt) met een vervaerlyk *geſchreeuw* en *getier*, langs de *ſtraet* door het geheele *Dorp*; noemen geſtadig den *naem* des *overleedenen*, en verhalen wat voor *groote ſaken* hy in ſyn *leven* al heeft verrigt. Dit *getier* der *Wyven* duerd eenige dagen achter een, ſelfs als den *Dooden* al *begraven* is. De Wyven ſcheeren haer hoofd over 't afſterven van haer Mannen, en maken een wonderlyk gebaer.

Byaldien een *voornaem perſoon* in een *Veldſlag* koomt te *ſneuvelen*, en ſijn *Meedebroeders* geen geleegentheid hebben, om ſyn *lichaem* te konnen *bergen*, of ook *geborgen* hebbende, door het aenhouden van den *Oorlog* den *gebleevenen* na ſijn *ſtaet* en *waerdigheid* in ſijn *Land* niet konnen *begraven*, (als ſullende desſelfs *uitvaerd* op geen andere *Plaets* of *Land* houden) ſo moeten deſſelfs *Wijven*, in al dien geheelen *tuſſchentyd*, in *Rouwgewaed* en met een *geſchoren kop* gaen; en nog iets weder laten *groejen*, waer toe ik tegenwoordig te *eerbaer* ben om te *noemen*.

Na eenigen tyd, ſomtyds *tien* of *twaelf jaren* naderhand, als'er *gelegentheid* is, ſo werd de *uitvaerd* van ſodanig een gehouden, met ſo veel *pracht* en *prael*, en op deſelve *manier*, als of hy noch maer even *geſtorven* was; waer na *geſeide Wijven* ſig dan ook *reinigen*, 't *Rouwgewaed* uittrekken, en haer weder *optoijen* gelyk als andere.

Terwyl de *Wijven*, ſo als ik boven *geſegt* heb, ſig dus *buitens huis* aenſtellen, ſo ſitten *binnen* by het *Lijk* de *naeſte Verwanten*, die daer meede niet weinig *gebaer* maken, het lighaem *waſſchen* en *reinigen*, en *vervaerdigen* het ſelve tot de *begraving*: de verdere *Vrienden*, welke den *overledenen* eenigſints beſtaen, komen meede van alle *Oorden* t'ſamen, om de *Lykſtatie* by te woonen: de geene die hier in *nalatig* is, ſou namaels braef moeten *bloeden*; ten ware hy *wettige reden* van ſyn *achterblyven* kon bybrengen. Wat de naeſte Verwanten ondertuſſchen met het doode lighaem uitvoeren.

't Beklagen van den Rouw door bekende, geschied door het geven van eenige Geschenken.

Andere des *overledens bekenden*, mitsgaders desselfs *Dorpvolk*, komen meede om den *Rouw* te *beklagen*; een yder van deselve brengt een *Geschenk* van *Gout*, *Brandewyn*, een *fraei Kleed*, *Slaaplaken*, of iets *anders* meede, hebbende dit de *naem* als of het *gegeven* word om den *dooden* daer meede ter *aerde* te bestellen; en hoe meerder iemand komt te *geven*, hoe grooter *eer* en *naem* hy'er door verkrygt.

Onder dit *gaen* en *komen* van yder een, is men in het *Sterfhuis* braef met *schenken* besig; des *morgens* *Brandewyn*, en s'*namiddags* *Wyn de Palm*; dies een *Negers begraving*, als hy van eenig *vermogen* is, seer veel koomt te kosten; *Persónen* van *aensien* werden rykelyk *gekleed*, en *opgeschikt*, in een *Kist* gelegt, en *begraven*; synde by hem in de *Kist* nog andere *fraeijigheden* meer gevoegt, om'er sig in 't *andere leven* van te konnen *bedienen*, bestaende die *goederen* gemeenlyk in *mooje Kleden*, *goude Fetichies*, *Comte de Terras*, een *Courael* van *groote waerde* waer van ik verscheidemalen *gesproken* heb, en meer andere *dingen*, welke den *overledenen* souden mogen te pas komen.

Den dooden werd fraei gekleed en opgeschikt in de Kist gelegt, nevens veelderhande fraeijigheid, als na desselfs staet mede brengt en syn Vrienden hem genegen zyn.

De veel en rykelykheid deser *ingelegde Goederen*, is, al na de *overledene ryke Erfgenamen* nalaet, en dat deselve hem *genegen* zyn. Dit alles besteld synde, word den *dooden*, 't zy na *een*, *twee* of *drie dagen* (al na de *Vrienden* met den anderen deswegens over een syn gekomen) *begraven*: voor 't *Lyk gaen*, of liever *loopen*, een gedeelte *jonge Soldaten* gestadig de *geheele weg over* niet doende dan hare *Snaphanen* te *laden* en *af te schieten*, tot'er tyd den *dooden* in 't *Graf* is gelegt. Het *Lyk* word van een *groote meenigte* gevolgt, so wel *Mannen* als *Vrouwen*, ja selfs ook *Kinderen*, altemael *verward onder den ander*; maer van eenen *soetjes*, en den *anderen hard op huild* en *schreeuwd*; andere *lagchen* en *praten* weder so hart, of'er geenen *dooden* ontrent was waerom men, schoon maer in *schyn*, eenige *droefheid* behoefde te laten blyken.

Hoedanig het Lyk ter aerde werd besteld.

So haest den *dooden* ter *aerde* is bestelt, gaet een yder syns weegs, de meeste echter weder na het *Sterfhuis*, om sig met den *drank* noch wat *vrolyk te maken*, 't geen noch *enigen dagen achter den anderen* duert, so dat dit *Rouwklagen* wel eigentlyk een *Bruiloft*, of een *Feest* gelykt.

Een

Een *Koning* of *Overſte* onder de *Negers*, of die van een *groot aenſien* onder haer is geweeſt, latenſe ſomtyds wel een *geheel jaer* boven de *aerde* ſtaen: en op dat den ſelven niet mogt *verrotten* en *ſtinken*, ſo leggenſe het *lighaem* op een *houte Rooſter*, over een *klein ſmeulend vier*, waer dat het van *langſamer hand* uitdroogt: andere *begraven* den *overleedenen* in't *geheim* wel in ſyn *Huis*, doch maken de *weereld* wys, datſe hem op *geſeide manier* bewaren, tot dat de tyd ſal gekoomen zyn, om hem met *Statie* te mogen *begraven*. Alſe hier na den dag beraemd hebben, om den *overleedenen* in 't openbaer te *begraven*, ſo werd het ſelve aen al de *Volkeren*, ook ſelfs in andere *Landen*, kond gedaen; 't welk ſoo een *vervaerlijken toevloed* van *menſchen* veroorſaekt, dat het te *verwonderen* is; een yder even *benieuwd* ſynde, om deeſe *uitvaerd* te *beſchouwen*; en het is ſeeker de pijne ook wel *waerdig*, mits daer een ygelyk op het *alderkoſtelykſte* aenkomt, en men alſo in eenen *dag* meerder *pracht* ſiet, als op *andere tijden* in meenigte van *jaren*.

Een voornaem perſoon word niet aenſtonds begraven, maer ſomtijds een geheel jaer bewaerd.

Groote pracht op desſelven uitvaerd.

In duſdanigen *uitvaerd* werden ook verſcheide *Slaven* van den *overleedenen* ter dood gebragt, en den ſelven *opgeofferd*, om hem, volgens hare *meening*, in de *andere weereld* te *dienen*. Voornamentlijk raken ſyn *Boſſums*, of die geene, welke hy ſyn *Afgod geheiligd* heeft, om hals, ſynde de eene een van ſyn *Wijven*, en de andere een van ſyn *voornaemſte Dienaers*: doch het *aldergrouwlykſte* hier van is, dat tot deeſe *duivelſche* en *vervloekte offerhanden* ſommige *arme* en *ellendige menſchen* voordachtelijk worden *verkocht*: en dat gemeenlyk ſodanige, welke, of door *ouderdom*, of eenig ander *gebrek*, geen *dienſt* meer doen konnen.

Menſchen voor den overleedenen opgeofferd.

Erbarmlyk is 't, om deeſe *menſchen* te ſien om hals brengen: mits ſy deſelve, eerſe haer *einde bereiken*, met *hakken*, *ſteeken*, en andere *quellingen*, duiſend *dooden* doen *ſterven*.

Ik heb ſelfs in *perſoon* in 't *Landſchap Ante* omtrent twee myle van *Infuma* landwaerds in gelegen, elf *menſchen*, doch niet ſonder *afgryſen*, op de *gehoorde wys* ſien aen kant helpen; en onder anderen was'er *eenen*, welke, na veel uitgeſtane *pyn* en *ſmert*, door een *Kind* van ſes jaren het *hooft* wierd afgekapt; waer meede het byna een *uur tyds* doende was, als hebben-

van den Schrijver ſelfs bygewoond, en wreedheid daer ontrent gepleegd.

de soo veel kragt niet, om de *Sabel* te konnen voeren.

Deese *Menschen-offerhanden* geschieden van die *Negers*, welke niet ten vollen *onder ons* staen, en een goed stuk wegs van onse *Forten* woonen; andere, onder *ons Gebied* staende, sullen wy het niet *toelaten*, hoewelse het selve op *andere plaetsen* egter noch in 't *geheim* laten *verrichten*.

Een hutje boven de Graven gesteld.

De *Negers* doen boven hare *Graven* een *huisje*, *hutje*, of ook wel een *tuintje* van *ryse* stellen; waer in sy eenig *goed* van geender *waerde*, 't geen den *overleedenen* toebehoord heeft werpen; doch niet so als sommige voor deesen hebben gelieven te *schryven*, al desselfs *huisraed*, en andere *kostelykheden*; dit is nu gantschelyk niet meer in *gebruik*: en ik *geloof*, na dat ik haer *aert* heb konnen *merken*, datse het ook noit gedaen hebbben, of 't moest ten tyde van *Mathusalem* geweest syn; doch so lang kan ik, noch sy ook, niet *heugen*.

Stelling van eenige Schrijvers wederspro-ken.

Wassching van Beelden, op de Graven geset na een jaer tijds en een twee-de en te gelijk ook prachtigen uitvaerd.

Tot *Axim* en *elders* stellense verscheide *aerde Beelden* op de *Graven*, welke, na dat den *dooden* een jaer *begraven* is geweest, *gewasschen* worden; als wanneerse weeder een *uitvaerd* houden, even als ten tyde van de *begraving*; ook met geen minder *onkosten*.

Wonderlyk syn de *Negers* geset, om in haer *Vaderland*, of *Geboorteplaets*, begraven te worden: derhalven ook, so iemand *buitens Lands* komt te *sterven*, so gebeurt het dikmaels, dat sy het *doode lighaem* na syn *Geboorteplaets* voeren, en daer *begraven*; doch by aldien het te ver *van de hand* is, so werd daer ter *Plaets* de *uitvaert* gevierd; en is 't, dat al daer eenige *vrienden* of *goede bekenden* van hem syn, so snyden deselve den *overledenen* gemeenlyk het *hooft*, nevens een *been* en *arm* af; dit *kokense*, en maken het *fraei schoon*, en brengen dat *gebeente* dan na syn *Vaderland*, waer dat het weder seer *eerlyk*, en na des *overledenen staet* werd *begraven*.

De Negers syn seer geset om in haer Vaderland te mogen werden begraven, of ten minsten iets van haer Gebeente; en hoedanig sulks toegaet.

Het aenmerkwaerdigste, *Myn Heer*, ontrent de *Negers* haer *siekte*, *sterven* en *begraven*, heb ik *U E.* nu aengetoond: eenige *kleinigheden*, om 't *papier* niet onnut te *vullen*, overslaende; waer neevens ook koomt, dat het *Schip* daer dees meede *overgaen* sal, alle uuren staet te *vertrekken*, 't geen myn *noodrukt*, om self noch eerder *af te breeken* als ik wel had gedagt; daerom,

daerom, *Myn Heer*, wilt *UE.* met het *voorschrevene vergenoegt* houden; en gelooft, dat ik *UE.* in 't toekomende van een andere *stof* breeder *bericht* sal geven.

Einde des dertienden Briefs.

VEERTIENDE BRIEF.

Handelt van al het viervoetig Gedierte, so tamme als wilde; als eerstelyk van Stieren en Koeyen, Schapen, Geiten, Paerden, Esels, Varkens, Honden, Katten, Ratten en Muisen. Na den aert en eigenschappen van 't voorseide Gedierte beschreeven te hebben, gaet den Schrijver over tot het Pluimgedierte, te weeten het tamme, als Hoenders, Eendvogels, Kalkoenen, Duiven: en daer na tot het verslindent en wilt Gedierte; eerstelyk werd den Oliphant als 't voornaemste in 't breede beschreven; en eenige Schryvers van onwaerheid beschuldigt. Vervolgens koomt hy tot de Buffels, Tygers, Boshonden, Caymans en Wilde Varkens; veelderlei aert van Hartebeesten, Hasen, Yservarkens, Egels, Luiaerds, Bosrotten, Boutees, Civetkatten, Boskatten, Muscusmuisen, Berbé, Eekhoorentjes, Koekeboe, Leguanen, Arompo; menigerlei Apen, en veelderlei slag van Haegdissen, Salmanders; en laestelyk een breede beschryving van den Cameleon; getrokken uit de Reisbeschryving van den Heer Cornelis de Bruin; *en onderscheit tusschen de* Guinese, *en die van* Smirna.

MYN HEER.

Achtervolgens de *belofte* in *mynen laetsten* gedaen, om *UE.* een *beschryving* van 't *Gedierte* deeses *Gewests* te geeven, sal ik deesen *tegenwoordigen* laten dienen; echter van geen andere, als alleenlyk van het *viervoetige* en *tam Pluimgedierte* spreeken; 't *kruipende* en de *vogelen* sal ik overlaten tot nader gelegentheid: doch het rouwt my *sonderling* dat ik *UE*, neevens de *beschryving* van yder *Beest* in 't bysonder, niet een *afteekening* van der selver *gestalte* kan senden, 't geen by *gebrek* van een

goed

goed Teekenaer bykomt. Ik heb sodanig een *persoon* hier gehad, welke my eenige der selver geheel na 't *leven* heeft *afgeteekent*, als *UE.* by het *nevens gaende* sult konnen *beoogen*; maer voor eenige dagen verleeden, heeft de *alverslindende Dood*, die niemand ontsiet, hem uit dit *Leven* weggerukt; latende my also ten *halven* van myn *voornemen* steeken, 't geen waerlyk jammerenswaerdig is, also andersints aen *UE. gesigt* so veele en verscheide *vreemde Dieren* souden vertoont werden, dat het een lust om te *beschouwen* soude syn geweest: te meer, om dat de meeste der selver noch aen de weereld onbekent zyn. Kan het syn, *Myn Heer*, ik bidde *UE. nieuwsgierigheid* so veel op *UE. gemoed* mag winnen, dat *UE.* een ander binnen *Amsterdam* opspeurt, en den selven beweegt, om herwaerts aen te komen: *UE.* kond den selven verseekeren, dat hy rykelyk en wel sal beloont werden, en met een half jaer arbeids meer winnen, als hy in *Holland* in drie jaren sou doen. De tegensin die hy in 't *Land* mogt hebben, sal *UE.* hem gemakkelyk uit het hooft konnen praten: en daer nevens beloven, en selfs verseekeren, dat we hem hier op de *Kust*, niet een dag langer als 't hem belieft, sullen houden; maer na gedaene arbeid en syn begeerte, aenstonds weder laten vertrekken. Dies, *Myn Heer*, wilt hier doch u werk van maken; ik staborg, dat *UE.* het sig hier na niet sult beklagen.

Vermits ik met het *Gedierte* deeses *Lands* te beschryven een aenvang neem, so komt onder de *Tamme* eerstelyk 't *gehoornde Vee* te vooren; als *Stieren*, *Koejen*, *Ossen*, *Bokken*, *enz.* Lantwaerds in, als in *Dinkira*, *Asiante*, *Akim*, en meer *Lantschappen*, heeft men van alle deese een groote meenigte; doch wegens de ver-afgelegentheid deser *Plaetsen*, werden'er maer eenige weinige *Stieren* en *Koejen* op 't strand gebragt; maer echter werden'er aen *Axim*, *Pocquesou*, *Elmina* en *Acra*, al een goed gedeelte gefokt, en voornamentlyk aen, of ontrent *Acra*, om datse deselve daer gemakkelyk, en met weinig moeite, uit het *Aquamboesche Landschap*, en van *Lampi* konnen krijgen.

Stieren en Koejen,

waer, en in wat Landen men deselve heeft.

Anders siet men op de *Gout-Kust* niet als *Stieren* en *Koejen*; want om de *Stieren* tot *Ossen* te snijden, hebben de *Negers* geen kennis.

kennis. Aen *Axim* hebben deese *beesten* een redelyke goede en grasige Wey, en dieshalven teelense daer al heel wel voort, en worden ook fraei vet: van 's gelyken by de *Brandenburgers* aen *Pocquesou* en tot *Acra*; maer aen *Elmina*, en daer ontrent, synse, en blyven ook altoos even dor en mager; waer aen niet veel lieflykheid is te vinden; dog daerentegen werdense aen *genoemde Plaets*, en nergens anders, gemolken, weegens der *Negers onkunde*; doch de *melk* die sy geven, is so mager en gering, dat *twintig a dertig Koebeesten* des *Generaels Tafel* nauwlyks konnen versorgen.

By uitneementheid *klein* en *ligt* vallen deese *Beesten*: het moet al een van de *beste* Koeyen zyn, die, na syn *volle wasdom* te hebben gekreegen, *tweehonderd en vyftig pond* sal wegen; hoewelse, na haer grootte te reekenen, wel de helft meer mochten weegen: doch al het *gedierte*, so wel *menschen* als *beesten*, valt hier te *Land*, schoon *redelyk groot*, sonderling *ligt*, 't geen, myns dunkens, nergens anders als van 't slechte voedsel van daen koomt; waer doorse, in plaets van een vast en doorvoed vleesch, niet anders krygen, als dat seer spongiachtig, los, dor en taey is: daerenboven syn meest al de Koebeesten gansch onaengenaem van smaek; en echter weigerd men voor een *volwassen Beest* niet, *honderd Goudguldens* of *vijftig Rykdaelders*, en somtyds ook wel meer, te betalen. Syn klein en ligt. Ook dor en taey; nogtans duer van prijs.

De *jonge* Kalveren, die eenigsints goed behoorden te wesen, zyn, weegens de *schrale melk* diese van haer *Moer* suigen, ook slegt genoeg; dies ons het *Rundvleesch*, 't zy oud of jong, hier weinig te stade komt.

Schapen, of die'er ten minsten de *naem* van dragen, heeft men over de geheele *Kust* in genoegsame meenigte; echter vallen deselve heel duer. Dit *Vee*, behalven dat het ontrent de helft *kleinder* is, heeft de *eigenste gestalte* of *gedaente*, als de *Schapen* by ons in *Europa*, doch syn over haer *lijf* met geen *wol* beset, maer in plaets van dat voorsien met hair, ten lengte van een *vinger*, dies het hier volkomentlyk in de *verkeerde wereld* is; want de *menschen*, te weeten de *Negers*, de *wol*, en de *beesten* het *hair* dragen; gemerkt dat der *Negers* veel eigentlyker na *wol* als *hair* gelijkt. Schapen syn op de Kust in meenigte. Hebben hair in plaets van wol.

Syn op verre na so goed niet van smaek als de Europische.

Het *vleesch* van de so genaemde *Schapen* heeft met dat der *Europische* niet de alderminste *overeenkomst*, als synde dit ganssch *dor*, dieshalven sal *iemand*, die een weinig op syn *mond geset* is, seer selden van *het selve* eeten; en de *gemeene Man*, welke in de *smaek* so een grooten *onderscheid* niet maken, moeten het, om dat het *haer beurs* niet lyden wil, ook laten staen: want hoe *slegt* deese *Beesten* ook mogen syn, so moet men doch voor eene der selver *ses*, *seven* en *acht Ryksdaelders* betalen.

Hare prys.

Hoedanig de Schapen smakelyk te maken zyn.

Indien ymand echter *lust* tot *Schapenvleesch* heeft, so kan hy doch wel maken, dat hy het selve *redelyk goed* krygt, vermits dat so een de *jonge Rammen* of *Bokjens* by tyds laet *snyden*, en deselve dan met *geroost* Koorn voed, en groot maekt; want schoon het dan tegens 't *Europisch* noch niet *op en mag*, so laet het sig doch echter van de *Liefhebbers* met *smaek eeten*.

Geiten werden van sommige meer geagt dan de Schapen.

Geiten heeft men hier te *Land* meede *overvloedig* en *veel* even als by ons in *Europa*, behalve datse, als al de *Beesten*, by *uitnementheid klein* vallen; deselve syn veel *veeter* en *vleesiger* als de *Schapen*, en derhalven houden'er sommige *menschen* ook *ongelyk meer* van; voornamentlyk de *Bokjes*, die, *jong* synde, *gesneeden* worden; welke binnen weinig tyds *sonderling vet* en *doorgroeid* zyn. Voor een *volwasse Geit* betaeld men hier *vier*, en somtyds ook meer *Ryksdaelders*.

Hare prys.

Wat de Negers van deselve verhalen

Ik moet *UE.* hier een *klugtige stelling* en *geloof* van de *Negers* verhalen; die voorgeeven, en ook noch *gelooven*, dat in den *beginne des weerelds* hier een *seekere Godin*, was, die voor een *gewoonte* had, om sig met *welriekende Salf* en *Oly* te *besmeeren*, 't geen de *mannetjes* van de *Geiten* gewaer wierden, by *geseide Godin* syn gegaen; en van deselve begeerde, datse haar meede met die *Salf* en *Oly* wilde *besmeeren*, 't geen *geseide Godin* haer scheen *in te willigen*, dog in plaets van de *Bus* met *welriekende Salf* te neemen, kreegse *voordagtelyk* een, daer geheel *stinkend goed* in was, en besmeerdde met het selve der *Geiten lighamen*: en hier van daen soude de *Bokken* ten *huidigen dage* die *groote stank* hebben over behouden. De *Bokken* waren met dees *salving*, als meenende dat het de *regte* was, wonder wel in haer schik: en wyl hare *nakoomelingen* in de selfde *waen* syn gebleeven, so synse ook nog so *sorgvuldig*, om sig, als 't *re-*

aengaende de stank die een Bok by sig heeft.

gent-

gent, ergens onder een *dak* te begeeven, uit vrees, dat de *regen* of *nattigheid*, haer *lekkere reuk* mogt weg nemen. Wat segje, *Amice*, is dit niet *soet*, en soude *UE.* nu nog derven *tegenspreeken*, dat de *beesten* voor desen geen *spraek* hebben gehad, na so een vasten *bewys* van 't tegendeel te hebben gehoord.

Nu van de *Paerden*: denkt niet dat *UE.* onder deselve de weerga van *Sejanus paerd* sult ontmoeten, nog ook selfs dat van *Alexander*; het *ongeluk* van 't *eerste* syn de geene die deese *beryden* niet *onderheevig*, nog de *moedigheid* van 't *laetste* hebbense'er niet van te *verwagten*: wy mogense gevoeglyker met de *Noordsche Paerdjens* in *gelykheid* stellen; te weten van *grootte*, dog in *fraijigheid* van *Leest* soudense by deselve niet *mogen halen*. Op het *Strand* heeft men'er geen, dog *Landwaerds* in, in de vooren genoemde *Landschappen*, seer veel, en overvloedig, dog gantsch niet *fraei*, maer t'eenemael *oncierlyk*: gelykende den *hals* en *kop* (welke sy altoos na *beneeden* dragen) wonderlyk wel na dat van een *Esel*; haer *gang* is ook *verveelende*, om dat sy niet *voort willen*, ten sy men haar tot het selve gestadig met *stokslagen* aenpord, want sonder dat soudense het seer *gemakkelyk* en *soetjens* opneemen. So *laeg* van *postuer* synse, dat so wanneer een *lang persoon*, op de selve sit, en syn *beenen* na de *aerde* strekt, maer pas de *grond* mis raekt: anders heb ik van deese *Beesten* niet te *verhalen*.

Paerden.

Syn klein, en van een leelyk postuer.

Esels heeft men in 't *Land* meede genoeg: deselve syn *eenigsints hooger* als de *Paerden*, en na haer *aert* ongelyk *fraeijer*. Wy hebben'er voortyds *drie a vier* aen 't *Strand* gehad, dog sy *leefden* niet lang, by gebrek, meen ik, van *goed eeten*. Ik weet niet, dat de *Negers* deselve houden om *Lasten* te dragen; maer datse maer *enkelyk dienen*, om'er op te *ryden*; waer toese ook so *goed* syn als de *hierlandsche Paerden*.

Esels, in haer soort beeter of fraeyer als de Paerden.

Varkens ontbreeken hier te *Land* ook gantschelyk niet, dog de geene, die door de *Negers opgevoed* worden, syn van geen *deugd*, en t'eenemael *los* van *vleesch*, ook slegt van *spek*; maer die wy selfs *mesten*, konnen nog eenigsints voor *goed* door gaen; dog komen op verre na in geen *gelykheid* met die van *Fida*, welke in *smaek* en *hardigheid* van *spek*, niet alleen voor so *goed* als de

en hun prys. *Europiſche*, maer ſelfs nog *beter* als deſelve ſyn te houden. Een *Varken* van *tnegentig pond* betaeld men alhier met *twaelf a veertien Ryksdaelders*, niet tegenſtaende dat'er weinig *lieflykheid* aen te vinden is.

Om de *maet* van 't *viervoetig Gedierte vol* te *meeten*, ſo ben ik *geſind*, met eenen ook van *Honden*, *Katten*, *Ratten*, *enz.* te gewagen.

Honden voor een lekker eeten van de Negers gehouden. Groote *Liefhebbers* ſyn de *Negers* van 't *vleeſch* der *Honden*, waerom de geene, die hier een *Hond* brengd, deſelve *duer genoeg* kan verkoopen; en ſullen de *Negers*, voor eenen die wat *groot* is, geerne een *Schaep* in *mangeling* geeven. Veel *Negers* leggen'er ſig op toe, om een *Queekſchool* van *Honden* te houden: de *jongen*, die'er van koomen verkoopen zy ten duurſte, want zy eeten het *Hondevleeſch* veel liever als dat van *andere beeſten*, en noodigen malkander daer wel *Feeſtelyk* op te gaſt; en verbeelden ſig, met een *Hond* een ſeer *heerlyk mael* te doen.

Verandering in haer voortteelen. Deſe *Honden* veranderen *wonderlyk* in haer *voortteelen* hier te *Land*, als krygende met'er tyd *lange* en *ſtijve ooren*, even als de *Voſſen*, ook byna ſodanige *coleur*: waer doorſe binnen *een jaer* of *vier* een ſeer *leelyke* en byna affchouwlyke *gedaente* krygen. Na een reis of vier *voortteelens* verlieſenſe ook t'eenemael het *baffen* of *blaffen*: want het *blaffen* dat een *Hond*, hier te *Land* geworpen, doed, gelykt veel beeter na een *vervaerlyk huilen* of *ſchreeuwen*.

Katten. De *Katten* mogen van de *Negers* ook wel geleeden werden, dog egter *eetenſe* deſelve, myn weetens, niet, of 't moeſt uit *nood* zyn, gelyk de *Slaven*, die by ons in *hegtenis* ſitten'er dikwils een van ons den *hals breeken* en *opknappen*. De *Katten* ſyn als de *Honden* de *verandering* niet onderworpen, maer ſyn en blyven in *poſtuer* even als by ons.

Ratten en Muiſen; hare meenigte, en groote ſchade die deſelve veroorſaken. Tot ophooping van de *Plaagen* hier te *Land*, vind men hier ſo een *vervaerlyke meenigte* van *Ratten* en *Muiſen*, doch meeſt van de *eerſte*, dat het *verſchrikkelyk* is: dit *Duivels goed* koomt ons door haer *overgroote meenigte* ſomwylen niet weinig te *bruijen*, want zy *byten*, en *ſleepen* alles weg, daer ſy by-of ontrent konnen koomen.

Hier meede affcheid van 't *viervoetig Vee* neemende, keeren wy

wy ons tot het *Pluimgedierte*, waer ontrent ik my, aengaende de weinige *verſcheidentheid* der ſelver, niet lang ſal behoeven op te houden; beſtaende deſelve maer enkelyk in *Hoenders*, *Eendvogels*, *Kalkoenen* en *Duiven* waar van de twee *laatſte* maer eenlyk in ons *geweld* ſyn, ſonder dat'er de *Negers* een van hebben.

De *Hoenders*, als 't *gemeenſte van alle*, ſtel ik in de *eerſte* *Rang*; deſelve ſyn over de *gehele* *Kuſt* in een *groote menigte*, te weeten in *Vreedenstijd*: want een *Oorlog* op de een of andere *plaats* voor handen ſynde, is't even offe deeſe *beeſten* van deſelve, niet *deelagtig* wilden maken; mits men'er in ſodanige *ongelegentheid* geene te ſien bekoomt, dus de raed van *Boer bergt u Hoenders*, *de Kriegers koomen*, hier ſeer wel werd *opgevolgd*; want daer men in tyd van *Vreede* vier *Hoenders* voor een *Rijksdaelder* koopt, ſou men'er in den *Oorlog* wel met *twee*, als menſe dan nog maer krygen kon, ſeer wel te vreeden zyn. Hoenders.

Aen *Axim* en *elders* ſyn de *Hoenders*, behalven haer *kleine geſtalte*, heel *vet* en *goed*; dog ontrent *Elmina* en meer andere *plaetſen* van de *Kuſt*, daerſe niet te *rykelyk* zyn, vallenſe byſonder *dor* en *mager*; en waer aen ſo *weinig* is, dat een *goed eeter*, als hy'er *drie opgeknapt* had, nog na meer om ſou ſien.

Na de *Hoenderen* volgen de *tamme Eendvogels*, hier ter *Kuſt* noch maer voor *weinige jaren* bekend; ik en weet ook niet, van wat *Land* ſy na *herwaarts overgebragt* zyn. Met de *Europiſche* *Eendvogels* hebben ſy gantſchelyk geen *overeenkomſt*, en gelyke byna deſelve niet. Ruim de *helft grooter* ſynſe, ook van een *andere coleur*, gemeenlyk *wit*, of *wit* en *ſwart*, en *bruin* door den ander gemengd: de *mannetjes* hebben op de *neus* groote roode *knobbels* ſitten, byna als de *Kalkoenen*; behalven dat het niet *los hangt*, maer *vaſt in een gedrongen* ſit, en heeft ſeer wel de *gelykenis* van *Karſſen*: deeſe *Eendvogels* moeten *jong gegeten* worden, want alſe *oud* ſyn, is'er, wegens haer *taeiheid*, weinig *goeds* aen. Eendvogels, van een ander ſlag als de Europiſche.

Kalkoenen heeft men, als ik geſegt heb, onder de *Negers* niet, maer alleenlyk, en dat nog ſeer *weinig*, by ſommige van onſe *Opperhoofden*: desſelfs *vleeſch* mag men hier ook voor geen *lekkerny opſetten*, alſo 't niet minder als daer na *ſmaekt*. Kalkoenen.

Dui-

Duiven. *Duiven* hebben wy op eenige onſer *Forten* in een *groot getal* ſynde alle van de *gemeene ſlag*, welke men by ons *Krakken*, of ook wel *Veld-duiven* noemt; doch daerom latenſe niet na, wanneerſe *jong* ſyn, ons een *goed eeten* te verſchaffen, althans aen de geene dieſe luſten.

Dit is nu al het *tam Gediert* dat wy hier te *Land* hebben, derhalven, aen het *wild* koomende, ſal ik van een *Beesje* ſpreeken, 't geen ruim ſo groot als het *laetſtgenoemde* is.

Olyphant. Billyk neem ik in 't *beſchrijven* van 't *wild Gedierte* myn *aenvang* met het ſeer *verwonderenswaerdige Beeſt* den *Olyphant*: den ſelven heeft ſo *veel*, en *verſcheide* ſo goede als aenmerkelyke hoedanigheden, dat men hem, ſonder verkorting, de *eerſte plaetſt* onder de *groote Beeſten* niet mag onttrekken. Ik ſal my echter niet inlaten, om'er veel *byſonderheden* van te ſchryven: eensdeels by gebrek van *eigene ondervinding*; en ten anderen ook, om dat ſulks reeds al by *veelen* is geſchied: behalven nog, dat eenige ſig hebben mogen *ontleedigen*, om op een *wondere* en *ongeſchikte manier*, van deeſe *Beeſten* te ſpreeken; als van hare *vermenging*, *ſwanger gaen*, *voortteelen*, *ouderdom*, *verwiſſeling der tanden*, en *veel ſotternyen* meer. Ik ſeg *ſotternyen*, en dat met *reeden*, om dat geen *menſch ter wereld*, voor ſo veel als my althans *bekend* is, kan ſeggen, hoedanig de *Olyphanten* met malkander te doen hebben; hoe lang ſy haer *vrugt* dragen; op wat *afgeſcheide plaetſen* ſy die *werpen*; en ofſe haer *tanden verwiſſelen*, *enz.* Dit ſyn alle niet meer dan *loſſe giſſingen*, om dat men hier van in de *tam'gemaekte Olyphanten* geen berigt kan krygen: en derhalven moet deeſe kennis van uit het *Boſch* komen: dog hoe, wie heeft in de *Wildernis* ſo langen omgang met deeſe *Beeſten* gehad, dat hy daer ſo netten berigt van ſou konnen geeven: ik denk, *niemand* niet; of 't moeſt *enkelyk* den goeden *Plinius* weſen. De *bekende uitſchrijver* van alderhande *Boeken* en *Hiſtorien*, ſegt, na myn beſte onthoud, in eene van ſijn *Werken*, dat men *Plinius* al van langen tyd af, voor een *Fabelſchrijver* gehouden heeft; dog dat heedendaegs ſeer veel van desſelfs *ſchrijven* door 't *onderſoek* van *nauwkeurige Reiſigers* werd beveſtigd.

Hoe ongeſchikt eenige van denſelven hebben geſchreeven, 't geen den Schryver teegenſpreekt.

Niemand, geloof ik, ſal willen ontkennen, dat *Plinius* eenige

nige *saken* na de waarheid heeft *beschreeven*, dog daerentegen is ook onwederspreekelyk waer, dat al heel veel van syn *stellingen los*, sonder *grond* en *valsch* zyn. De *voornoemde Schrijver*, is, na ik heb bemerkt, veel malen al wat te lichtgelovig geweest, omtrent het geene syn *E.* van andere *Landen* heeft gehoord of geleesen, gelyk men met seer veel *Voorbeelden* uit syn *Werken* sou konnen aentonen. Syn *E.* vergeve het my, dat ik segge, dit een seer groote misslag van hem te zyn geweest, want myns achtens en voegt het geen *goed Schrijver*, al het geene men van andere *Landen* hoord, aen te neemen; maer eerst te letten wie dat sodanige *vreemdigheden* komt te verhalen, of den selven wel gelegentheid gehad heeft, het geene hy verteld of beschryfd, na te vorschen. Dog hier mede verwyder ik geheel van myn stuk, wy sullen derhalven *Plinius* laten varen; en seggen van den *Olyphant*, dat het hier in *Africa* een *beest* is, *tien*, *twaelf a dertien voeten* hoog; derhalven ongelyk *kleinder* als in *Oost-Indiën*, wyl de *Schrijvers* van die *Gewesten* aldaer aen deselve meer *Cubiten* syn toeschryvende. Haer verdere *gedaente* of *gestalte* is hier als op andere *Plaetsen*, derhalven is niet van nooden om'er *melding* van te doen. Grootte van de Olyphanten op de Kust van Guinea.

Deese *Beesten* doen een *sonderlinge schade* aen het *geboomte*, voornamentlyk aen de *Orangie-appelen*, *Bananas* en *Bakovens-boomen*, want zy eeten van de *laetste* niet alleen de *vrugt*, maer ook de geheele *stam* op. Doen groote schade aen de Ooft-boomen.

De *Negers* getuigen eenpariglyk van *haer*, datse de *menschen*, in 't *bosch* aentreffende, niet en sullen *moeijen*, als men haer ook maer niet aendoed; dog datse tot een *verwonderlijke woede* uitbarsten, als men op haer *schiet*, en niet *doodelijk* treft; maer hier van heb ik het *tegendeel* gesien, van eenen die 't *voorleden jaer* hier aen *Elmina* in onsen *thuin* is geweest, waer van ik so veel heb te *verhalen*, dat die *stoffe* een *gehelen Brief* sou de beslaen, derhalven *UE.* so lang *geduld* gelieve te neemen, dat ik eerst *desen*, en nog twee *brieven* vervaerdige, als wanneer ik *UE.* een *omstandig berigt* van onse *Olyphanten jagt* sal geeven, met nog *eene*, die ik voor deesen op een *Tijger* heb gehad; en ik ben verseekerd, dat die *brief*, so wegens *geseide stof*, als andere *seldsame ontmoetingen*, *UE.* niet *onaengenaem* sal te De Olyphanten doen de menschen, wanneer sy deselve ontmoeten, niet aen.

voo-

vooren koomen: eindelyk, ſchort *UE. nieuwsgierigheid* ſo lang op, en *let* nu maer, wat de *Negers* en andere hier meerder van weeten te *verhalen*; 't geene is, dat ſy de *menſchen* ſelfs *vervolgen* tot in het *water*, alwaerſe deſelve door haer *vaerdig ſwemmen* ſonderling *benauwen*, en ſelfs binnen korten tyd konnen *agterhalen*.

Konnen volgens 't ſeggen van de Negers en andere, heel vaerdig ſwemmen.

In *Rio de Gabon* ſyn my, en myn *geſelſchap*, verſcheide malen *vier*, *vyf*, en meerder *Olyphanten*, heel na en digt *voorby gegaen*, ſonder ons te *moeijen*, en wy hadden ook niet *moeds* genoeg, om haer eenige *kogels*, niet tegenſtaende wy wel *voorſien* waren, te *ſchenken*; gemerkt deſelve ſo beſwaerlyk ſyn *dood te ſchieten*; en dat het niet wel te doen is, als tuſſchen de *ooren* of in de *oogen*, als wanneer het nog wel *yſere kogels* dienen te zyn, want gemeene *loode Snaphaens-kogels* ſtuiten op de *huid* af, als van een *muer*, en op de *voornoemde plaets* daer meede treffende, werd de *kogel* t'eenemael tegens het *been* plat geſchooten.

Syn niet wel dood te ſchieten dan op twee plaetſen.

De *Landſchappen* hier ter *Kuſt*, waer in de *Olyphanten* het meeſt gevonden werden, ſijn eerſtelijk, eer men aen de *Goud-Kuſt* koomt, de *Tand-Kuſt*, eigentlijk na de groote meenigte der *Olyphants-tanden*, welke daer worden *ingehandeld*, ſo genaemt: vervolgens de *Kuſt* langs tot aen de *Goud-Kuſt*, en op deſelve in de *Landen* van *Awiné*, *Jummoré*, *Eguira*, *Abocroe*; *Ancober* en *Axim*; werdende in *geſeide Landſchappen* dagelyks met meenigte *gedood*; en hoe *woeſter* en *onbewoonder* de *Landen* zyn, hoe meerder *Olyphanten* en ander *wild Gedierte* men in deſelve vind.

Waer de Olyphanten werden gevonden; als eerſt op de Tand Kuſt, Awiné, Jummoré, Eguira, Abocroe, Ancober, Axim en Ante.

't *Landſchap Ante* is van deſe *beesjes* mede niet onvoorſien; mits 'er niet alleen *Landwaerds* in een menigte werden *geſchoten*, maer daerenboven komenſe meeſt *dagelijks* aen 't *Strand*, en onder onſe *Forten* (waerſe van *ons volk* konnen geſien worden) *groote ſchade* doen.

Van 't *Anteſe Land* tot aen *Acra*, heeft men'er in al die *tuſſchenſtreek Lands*, eenige weinige, dog niet ſo veel als in de vooren verhaelde *Landſchappen*, vermits deeſe *Landen* tuſſchen *Ante* en *Acra* van voor langen tyd *redelijk bevolkt* ſyn geweeſt, uitgeſonderd het *Fetuſe Landſchap*, 't geen ſederd *vyf a ſes jaren* her-

herwaerts, meest *woest* heeft geleegen, waerom men'er ook *ongelyk* meerder *Olyphanten* als op andere tyden heeft gehad.

Ontrent *Acra* werden'er 's jaerlyks een *groote meenigte* gedood, om dat men daer om heen veel *woest* en *onbewoond Land* heeft. In 't *jaer van sevenentnegentig* wierd'er aen *Acra*, kort by de *Fortresse*, een van een *ongemeene grootte* doodgeschooten; en die al *goed ouders* moet geweest zyn, vermits syn beide tanden *tweehonderd en twintig pond* woegen, waer aen *UE.* desselfs *kloekte* gemakkelyk kond *afmeeten*.

Veel Olyphanten aen Acra, en een seer groote aldaer geschooten, en swaerte van desselfs tanden.

Aen *Ardra* of *Fida* heeft men'er geen, alhoewel'er te *mynen tijd* een dood geschooten is, dog de *Negers* verklaerden, dat sulks in *tsestig jaren tyd* niet meer was gebeurd, dies ik geloof, dat den selven aldaer door een *verdooling* uit een ander *Land* moet gekoomen zyn; want het *Landschap Benin*, 't geen *Landwaerds in* aen *Ardra* paald, mitsgaders *Rio de Calbary*, *Camerones*, en meer andere *Landen* en *Rivieren* daer ontrent, syn so *vervaerlijk vol* van deese *Beesten*, dat het byna niet te *bedenken* is, hoe de *Inwoonders* aldaer noch konnen, of durven *huis houden*.

Ardra heeft geen Olyphanten: doch de Bogt van Guinea, of de Landschappen daer in geleegen, overvloedig.

't Groot getal van *tanden* die in deese *Landen* van jaer tot jaer werden *ingehandeld*, wysen genoegsaem der *Olyphanten meenigte* aen. Of al deese *tanden* van *gedoodde Olyphanten* zyn, dan of er eenige *gevonden* worden, soude ik niet *konnen seggen*: echter soude ik wel *durven gelooven*, datse op *beide manier* worden gekreegen; en daer uit sou dan *schynen*, of de *Olyphanten* haer *tanden*, gelyk eenige *geschreeven* hebben, *verwisselden*; doch hierentegen stryd de *verscheidenheid* van de *Olyphants-tanden* weder t'eenemael; vermits men'er siet die *een*, *twee* en *drie pond* weegen, en wederom andere *swaerder* en *swaerder*, tot over de *honderd pond gewigt* toe: want het is immers in 't *alderminste* niet *waerschijnelijk*, dat so een *vast lighaem*, of *harde stof*, waer uit de *tanden* der *Olyphanten* bestaen, in een jaer of twintig van *een* tot *honderd pond* soude konnen *aengroeijen*: doch hoe het'er *eigentlijk* meede is, ik moet *bekennen*, van het niet te *weeten*; en we hebben hier op ook al so *lang gestaen*, dat het meer dan tyd is, om'er van *af te scheiden*, en my te keeren tot een *Dier*, 't geen in *grootte* den *Olyphant* boven *alle andere* het naeste koomt:

Redeneering, of het wel bedenkelyk is, dat een Olyphant sijn tanden sou verwisselen.

(alhoewel het al vry wat *verſcheeld*) ſynde den *Buffel*, welke men meeſt door geheel *Guiné* heeft, dog in ſo *geringen getal*, dat men'er in *vier jaren* pas een te ſien krygt; vermits noch wel *geleegentheid* ſal hebben, om van een *Plaets* te ſchryven, waer deeſe *beeſten* in *groote meenigte* zyn, ſo ſal'er voor *tegenwoordig* niets naders van ſeggen, als datſe *heel goed* zyn ter *ſpys*; 't verdere *overlatende*, tot dat wy ter *geſeide plaets* ſullen gekoomen zyn.

Buffels ſijn op de Goud-Kuſt niet veel.

Tijgers, die in grootte van de *Buffels* niet veel *verſcheelen*, maer wel in *verwoede grimmigheid*, ſijn hier te *Land ongelooflijk veel*, van *vier* en *vijfderlei gedaente*, ſo in *grootte* als *vlakken*: of daer nu *Luipaerds*, of *Leopard*, ſo menſe noemt, *Pantherdiers*, of *diergelijken ſlag*, onder is, mag, om de *verſcheidenheid*, wel zyn; ſonder dat ik my ſal *onderwinden*, om'er over te *oordeelen*, vermits niemand my tot nog toe *voorgekoomen* is, die my, dies aengaende, 't *vereiſte berigt* heeft konnen geeven: wanneer ik den *goeden Plinius* hier op na ſag vond ik hem ontrent ſo *onverſtandig*, en *taſtelijk* te *liegen*, dat ik van doe af een *beſluit* nam, om den ſelven in 't *navorſchen van eenig Gedierte*, te ſullen laten *ruſten*.

Tygers daerentegen in meenigte;

en veelderlei ſlag.

De *Negers* onderſcheiden de *Tijgers* ook wel met *namen*; doch hoe ſulks in *onſe tael over te brengen* is, weet ik geen raed: derhalven het *onderſcheid* hier van latende varen, ſtaet my maer te *ſeggen*, dat het geſamentlyk *verwoede*, *vinnige*, en *verſlindende Beeſten* zyn, waer door *dagelyks* veel *droevige ongelukken* gebeuren.

Haer verſlindenden aert.

Sy en ontſien *menſchen* noch *beeſten*; echter ſullenſe de *menſchen* niet *aendoen*, ſo lang ſy ſig met het *beeſte-vleeſch* konnen *verſaden*; doch als dat ſelve haer *ontbreekt*, en een *menſch* haer komt te *ontmoeten*, ſo is den ſelven *lijveloos*. Hier na *breeder* van deeſe *ſtof*: voor *tegenwoordig* nog maer, dat, hoe *wreed* deeſe *beeſten* ook mogen zyn, men deſelve, als menſe *jong* krygt, heel *mak* en *tam* kan *opvoeden*, en waer meede wy ſoo *gemakkelijk* als met een *Hond* of *Kat* konnen *ſpeelen*; hebben ook even ſodanige *gebaerden*, als het *laeſtgenoemde Beeſt*, over ſig.

Makke Tygers, van jongs af by ons opgevoed, ſijn echter niet veel te vertrouwen.

Ik heb'er wel een *ſtuk of agt* hier aen *Elmina* dusdanig *mak* en *tam* ſien *opbrengen*, en *tegenwoordig* beſit de *Heer Generael* hier van noch *twee ſtuks*; doch in alle heb ik echter *waergenomen*,

men, dat met'er tyd haer *booſen aert* in 't een of ander *geval* koomt *uit te blinken*, en datſe, hoe *mak* ſy ook ſyn mogen, niet t'eenemael ſonder *groote omſigtigheid* te *vertrouwen* zyn.

Na den *Tijger* volgt hier te *Land* in *verwoedheid* een *beeſt*, van de onſe *Jakhals*, of *Boshond* genaemd. Men vind de ſelve het *aldermeeſte* ontrent *Acra* en in 't *Aquamboeſe Landſchap*, alhoewel'er hier om heen ook *eenige weinige* zyn: en deeſe *beeſten* ſyn ſo *uitneemende ſtout*, datſe *menſchen* en *beeſten*, als *Koejen*, *Varkens*, *Schapen enz.* al wat haer *voorkoomt* *aendoen*, en *verſlinden*. De Jakhals of Boshond ſijn immers ſo verſlindend als den Tyger; en waer men deſelve het meeſte heeft.

's Nagts komenſe tot onder de *mueren* van ons *Fort* aen *Acra*, om de *Varkens* uit de *kotten*, en de *Schapen* van uit de *ſtallingen* weg te halen; waer dat'er ook *meenig een* op de *volgende wijs* werd geknapt: De *beſetting* van ons *Fort* leggen eenige *welgeladene Snaphanen* met de *haen overgehaeld*, in een *Kiſt*, waer aen met een *touw* een *ſtuk Schapen* of *Varkensvleeſch* gebonden is; ſynde ſodanig *geſteld*, dat hy het *vleeſch* van voor de *trompt* moet *weghalen*, en ſo haeſt doed hy 't niet aen, of de *ſnaphaen* gaet af en hy krygt alſo tot *loon* van ſijn *dievery* een *kogel* of *vier* in de *huid*; dit koomt ſeer ſelden te *miſſen*, als op het leggen van de *Snaphanen* wel te deegen *agt werd gegeeven*. Aen Acra werden'er verſcheide van ons volk gevangen; en op wat wys.

Voortgaende in 't *beſchrijven* van het *verſlindend Gedierte*, ſo ſtellen wy, als in de *naeſte rang*, den *Cayman*, doch beeter bekend onder den *naem* van *Crocodil*. Ik ſtelſe hier onder 't *verſlindend Vee*, niet om dat ik het ſelve aen haer *bevonden* heb, om dat ik'er, in al de tyd van myn *verblijf*, alhier noch niets van heb *gehoord*, datſe *iemand*, 't ſy *menſch* of *beeſt*, ſouden *verſlonden* hebben: maer ik ſegge het *eenlyk*, om dat *verſcheide voorbeelden* van haer *woeden* (en het geen ik heel wel wil *geloven*) in *andere geleeſen* heb. Cayman of Crocodil. Doen hier geen leed aen menſchen of beeſten.

Deeſe *Beeſten* ſyn hier te *Land* in alle *Rivieren* in een *grouwſame meenigte*, voornamentlyk aen *Chama* en *Boutry*; op de *laetſte* heb ik'er wel *vyftig op eenen dag* geſien, en daer onder ook eenen, na giſſing, ontrent de *twintig voeten* lang.

Des *Caymans geſtalte* is reeds van *veelen beſchreeven*: ik ſal'er derhalven noch maer *by doen*, 't geen van anderen of *overgeſlagen*, of *vergeeten* is. Haer *lyf* is met ſo *harden huid*, in manier

van *groote vierkante ſchobben*, bedekt, datſe, *oud* ſynde, onmogelyk met een *Snaphaen dood te ſchieten* zyn: de *mutſen*, die de *Negers* hier van gemaekt hebben, en *dragen*, is als een *puer been*, 't welk met geen *Houwer doorgekapt* kan worden; en gelykt ſeer wel na 't *bovenſchild* van een *Landſchilpad*: de *buyk* van een *Cayman* is *ongelyk ſagter*, doch met deſelve geevenſe haer niet ligt *bloot*; dies menſe *beſwaerlijk* anders kan *doodſchieten*, als met haer wel ter deegen in de *kop* te treffen: op *heete dagen* en *ſterke ſonneſchijn*, leggenſe in een *groote meenigte* aen de *oevers* van de *Rivieren*, om ſig in de *ſon* te *bakeren*; maer ſo haeſt werdenſe geen *menſchen* gewaer, of ſy *loopen* heel ſagjes na de *Rivier*, en als by deſelve *komen*, ſchietenſe met een *groote kragt* daer in, en verbergen ſig aenſtonds onder het *water*, deeſe *beeſten* gelyken na 't *aenſien* ſo *wonder ſnel* niet, dan datſe de *menſchen* op 't *Land* ſouden *naloopen*, en ſo deſelve haer niet geſtadig met *rond* of *krom te loopen* vermoeiden, ſy die ſouden konnen *vangen*: het kan echter wel *moogelijk* zyn; doch hier te *Land* ſou ik'er, te *Land* ſynde, niet ſeer *beangſt* voor zyn; maer in 't *water* vertrouw ik haer (ſchoon noit van eenig *ongeluk* gehoord heb) echter niet.

Syn beſwaerlyk, wegens haer harde huid, dood te ſchieten.

Haer *aenſien* is *donkerverwig*, en konnen genoegſaem voor *heele leelijke beeſten* doorgaen.

Haer aenſien.

Aen haer *huilen*, en verdere *liſt* om de *menſchen* te *vangen*, ſla ik ſo veel *geloof*, als de *Joden* aen 't *Euangelie*.

De *wilde Varkens* werden van de *meeſte magt* onder het *verſtindend Gedierte* geteld, en, na datſe in *Europa geaert* zyn, ook niet *oneigen*. Hier op de *Goud-Kuſt* heeft men'er *eenige weinige*, doch op verre na ſo *boos* niet als in *Europa*: ik heb *verſcheidemael* hier van een *wild Varken* gegeeten, ſynde een *uitſteekend lekker* eeten, om datſe *ſonderling malſch* zyn, en *lekker vet* hebben.

Wilde Varkens ſijn hier ſo boosaerdig niet als in Europa.

Van 't *verſtindend* tot het *ander Wild* koomende, ſo ſal ik *eerſtelijk ſpreecken* van dat geene, waer van dit *Land* wel 't *beſte voorſien* is, 't welk ſyn de *Hartebeeſten*; die hier te *Land*, langs de *geheele Kuſt*, in een *ongelooflijk getal* zyn; voornamentlyk in *Ante*, en aen *Acra*, alwaermen'er ſomtyds *troepen* van *honderd* by den anderen ſiet.

Hartebeeſten.

De

N.° 1.

N.° 3.

N.° 2.

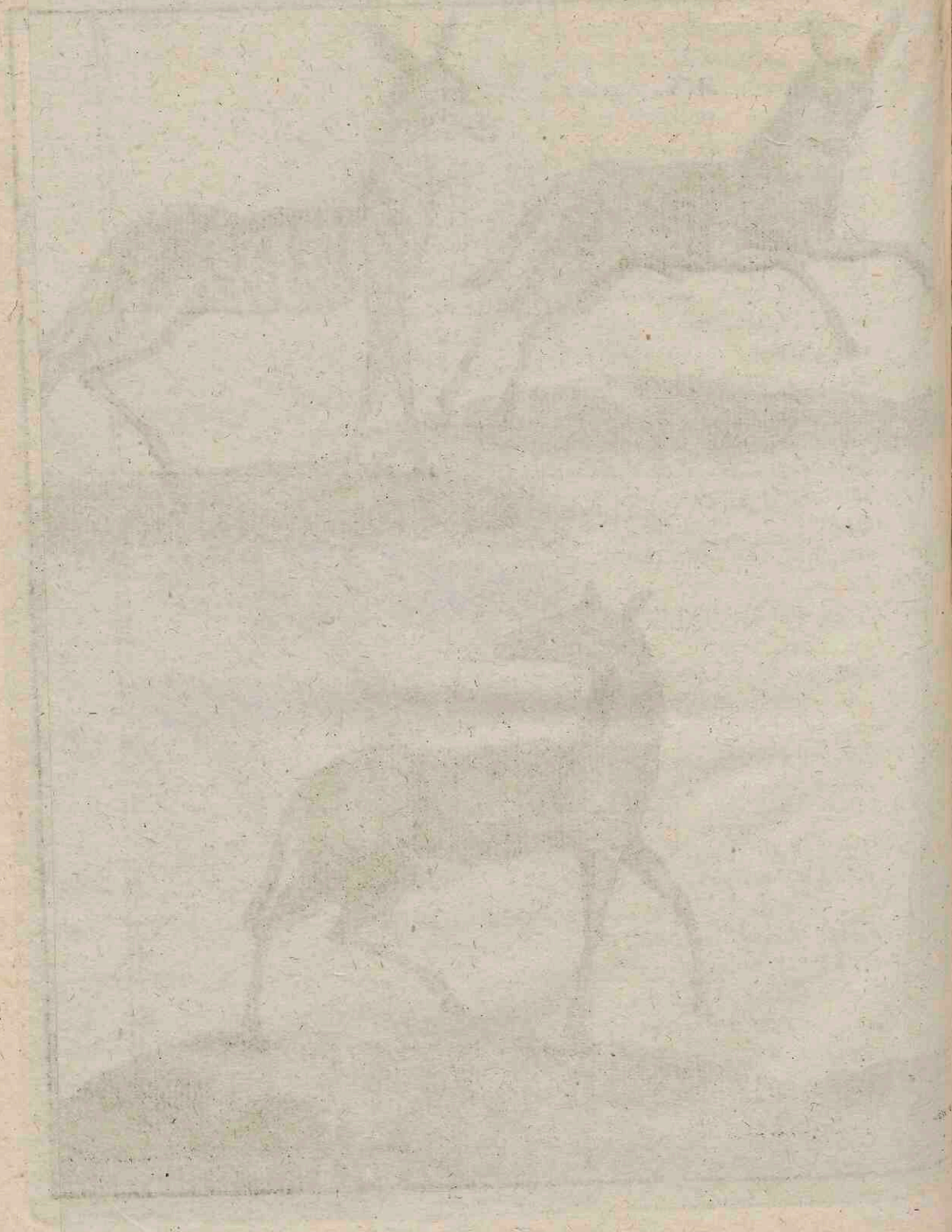
N.° 4.

N.° 5.

N.° 6.

N.° 8.

N.° 7.

De *Negers* weeten ons te seggen, dat deese *beesten* so *arg* zyn, datse op *alle uitgangen* eenige als op de *Wagt* stellen, om te sien, of'er ook *menschen* koomen, om'er de *andere* dan van te *waerschouwen*. Of het *waer* is, derf ik *UE.* niet *verseekeren*, hoewel ik gedenke, het selve elders van *andere Landen* meer *geleesen* te hebben.

De *Hartebeesten* syn hier te *Land* wel *twintigderhande*, eenige soo groot als *kleine Koebeesten*, andere als *Schapen*; gelyk *Katten*, *enz.*: de meeste sijn *ros* van *koleur*, met een *donkere streep* over den *rug*; eenige ook *ros* met *witte streepen* heel aerdig *gevlakt*: alle, geen *uitgesonderd*, syn heelgoed om te eeten, voornamentlyk *twee Geslagten*, die wy ook voor een *lekkerny* houden: de *eerste*, synde *muisvael*, waer van ik *UE. twee afteekeningen* hier neven send onder *No.* 1. *en* 2., welke, schoon van *een slag*, echter *verscheide* in *gestalte* waren; synde beide ontrent *twee voeten* lang, doch den eenen een weinig *hooger van pooten* als den ander. Veelderlei.

Hier is ook noch een *slag*, welke de helft *kleinder*, en *ros* van *kouleur* zyn; by *uitneementheid* syn dit *mooje* en *lieve beesjes*, met seer kleine *swarte hoorentjes*, en *dunne pootjes*; die, na *evenmatigheid* van haer *lyf*, redelyk *lang* zyn; doch so *uitermaten dun*, dat sommige die van een *Tabakspyp*, op syn *dunst*, niet en *overtreffen*. Even so eenen, met *goud beslagen*, laet ik *UE.* by deesen, by gebrek van de *afteekening*, toekomen; verhope *UE.* het voor *lief* sult *aenvaerden*.

No. 3. sal *UE.* noch een *Hartebeest* vertoonen, 't welk ontrent *vier voeten* lang is, niet seer *dik* van *lyf*, doch seer *hooge pooten*, en een *lange hals* en *ooren*: syn *kouleur* is *hoog geel* en *Orangie*, met *witte streepen* geschakeerd; synde dit al de *afteekeningen*, welke ik van de *Hartebeesjes* heb konnen krygen.

Der *Hartebeesten* snel en geswindheid in 't *loopen* is aen weinig *menschen* onbekend; doch de *beesjes*, waer van *UE.* het *pootje* bekoomt, syn by *uitneementheid snel* in 't *loopen*, en *verwonderlyk* (althans voor sulke *kleine dieren*) in 't *springen*. Ik heb'er, die wy *gevangen* hadden, sien *springen* over een *muer* van *tien a twaelf voeten hoog*. Van de *Negers* werden deese *beesjes* de *Koningen der Harten* genaemd. Snelheid der Harte-beesten, voornamentlyk het kleinste slag.

Haſen. Aen *Apam*, *Acra* en *Fida*, heeft men een ſlag van *Haſen* de *Steenhaſen* by ons niet *ongelyk*: op alle drie deeſe *Plaetſen* ſynſe in een *goed getal*; doch hier van heb ik *UE.* in myn *brief*, van 't *Acraſche Land* ſchryvende, al *onderhouden*.

Yſervarkens, *Yſervarkens* ſyn hier meede, doch niet ſeer *overvloedig*, althans ſy worden maer in een *gering getal* tot ons gebragt, en *groeijen* tot de hoogte van *twee*, en *twee en een halve voet*: ſo *fel* en *ſcharp* van *gebit* ſynſe, dat geen eenig *houtwerk* haer kan *tegenſtaen*.

Ik ſetten'er eens een in een *Vat*, meenende hem ſeer wel *bewaerd* te hebben; doch in eenen *nacht* had hy'er ſig ſelven *door heen gebeeten*; en dat noch in de *buik* van 't *Vat*, daer de *duigen* op 't meeſt *uitwaerts* waren *geboogen*.

Syn boosaerdig, en van een ſterk gebit. 't Is een *beeſt*, dat ſo *ſtout* en *boosaerdig* van *aert* is, dat het ſig niet *ontſiet*, om *vervaerlyke groote Slangen* aen te doen; hier van meede *breeder* hier na. Het *ſchiet*, als het *toornig* is, ſeer *vaerdig* met ſyn *pennen* (welke ſomtyds wel *ſpannen lang* groeijen) in, of na de *menſchen* en *beeſten*, en dat met ſodanige *kragt*, datſe ſelfs in een *plank* ſouden blyven ſteeken. De *Negers* houden het *vleeſch* van deeſe *beeſten* voor een *groote lekkerny*; ſoo ook eenige *Blanken*.

Schieten ſeer krachtig met hare pennen.

Egels. Ik heb hier te *Land* ook *beesjes* geſien, welke de *Egels* niet *ongelyk* waren, behalven datſe ſig niet *in een konden rollen*, als de *Egels* die men by ons vertoond, gewoon ſyn te doen.

Luyaerd, Onder *No.* 4 bekoomt *UE.* de *afteekening* van een *Beeſt* 't geen de *naem* van *Potto* draegt, doch onder ons is 't *bekend* met die van *Luyaerd*; buiten twyfel wegens desſelfs *loomen* en *tragen aert*; want om *tien treeden voort te loopen*, of liever *kruipen*, heeft het een *geheelen dag* van noden.

Desſelven loomen gang beſchreeven. Eenige *ſchryven*, dat ſo wanneer een deeſer *beeſten* op een *boom geklommen* is, hy daer niet weeder *afſal koomen*, voor dat hy niet alleen de *vrugt*, maer ſelfs ook de *bladen* heeft *verteerd* en *opgegeeten*; als hy vervolgens *glad* en *vet* van denſelven af klimt, om op een anderen *boom* te *klauteren*, heeft hy tot dien *arbeid* ſo *langen tyd* van doen, dat hy, eer hy op een anderen *boom* komt, t'eenemael *vermagerd* en *uitgeteerd* is; en byaldien beide die *boomen* wat ongemeen *hoog* waren, of wel datſe een

ver-

verre weg van den ander ſtonden, en dat *onderweegen niets te eeten* was, ſo ſou hy, midden in de *marſch*, van *honger* moeten *ſterven*. So als 't hier *ter neder geſteld* is, heb ik het by andere *geleeſen*, ſonder voor de *waerheid* daer van te derven *inſtaen*, alhoewel'er de *Negers* ook niet *vreemd* van zyn.

'T Is ſoo een *afſchouwelyk* en *leelyk beeſt*, dat ik geloof, desſelfs *wederga* op den *gantſchen Aerdbodem* niet te vinden is, de *prent* vertoond den ſelven *heel eigentlyk* en na het *leeven*: desſelfs *voorſte pooten* gelyken wonder wel na *Menſchen-handen*: de *kop* is na *evenmatigheid* van ſyn *lichaem ongemeen groot*: de geene, waer na deeſe *prent geteekend* is, was *muisvael* van *couleur*; dog den ſelven was noch *geheel jong*, dies hy ſig ook met een *gladde huid* verbeeld; doch alsſe *oud* worden, gelyk ik'er in den *jare* 1699. hier aen *Elmina* eenen *geſien* heb, ſo ſynſe van een *roſſe couleur*, als wanneer haer het *hair* even als met *wolvlokken* in malkander ſit. Verders weet ik van *deeſe beeſten* niet te *ſeggen*, als datſe, ſonder'er een *afgryſen* van te hebben, niet konnen *aengeſien* worden, en ſonder dat'er anders *eenige ſeldſaemheid*, als desſelfs *ſonderlinge leelijke gedaente*, aen is. En leelyk geſtalte.

In 't *veld* onthouden ſig hier *eenige beeſten*, welke de *Ratten* in alles *gelijk* zyn, uitgeſonderd dat haer *groote* die van een *Katten* te boven gaet: wy *noemen* deſelve ook *Bosrotten*; en ſy *onthouden* ſig *geſtadig* ontrent het *geſaeide*, waer aenſe *ſonderlinge groote ſchade* doen. Bostotten wat het voor beeſten zyn.

Haer *vleeſch* werd van eenige *Blanke*, en al de *Negers*, voor een *groote lekkerny* gehouden; en 't ſou het ook *inderdaed* zyn, byaldien de *naem*, en ſyn *leelijke gedaente*, geen *tegenſin* in den *eeter* verwekte; doch die daer *overheen konnen ſtappen*, koomt het als een *aengenaem eeten* te vooren: en om hem ſyn *leelijke gedaente* te beneemen, ſnyden ſommige, eer 't *op tafel* koomt, de *kop*, *pooten* en *ſtaert* af, als wanneer het aen *yder een*, die 't niet weet, voor een *aengename ſpijs* verſtrekt; want ſy zyn *mals*, *vet* en *lekker*. Syn aengenaem ter ſpys.

Noch een *ander ſlag* van *Bosrotten* heeft men, doch meeſt aen *Axim*; welke wel ſo *lang* ſyn als de *voorgaende*, doch ſeer *dun* en *ſmal* van lyf; dragende anders de *naem* van *Boutees*: buiten de *Negers* werdenſe maer van *weinig Blanken* gegeeten. Dit Noch een ander ſlag Boutees genaemt.

goed

goed doed een *ongelooflyke schade* aen de *Milhio* en *Rys*, welke de *Negers* al in haer *huis bewaerd* en *opgelegt* hebben. In eene *nagt* bedervense meer van het *gesaeide graen*, als *honderd Huis-rotten* souden konnen doen, mits het haer niet *genoeg* is, datse haer *lyf opvullen*, en eenige *meesleepen*, maer sy *beschadigen* daerenboven alles, waersе *aen* en *ontrent* konnen komen.

Een schadelyk goed ontrent de Granen.

Civetkatten. *Drie* of *vierderhande Boskatten* heeft men hier te *Land*, synde de *Civetkat* daer meede onder *begreepen*; die *tegenwoordig* in ons *Holland* so wel *bekend* is, dat ik byna niet *nodig agt*, om'er hier *eenige melding* van te doen; behalven dat ik hier echter noch wel mag *byvoegen*, dat sy aen *ons volk*, geheel *jong* synde, *te koop* werden gebragt, als wanneer'er *een a twee Rykdaelders* voor *betaeld* worden.

Veel *moeite* en *oppassens* heeft men met haer *op te voeden*; hare *kost* is *pap* van *Milhio* gekookt, met een wenig *vleesch* of *visch*. Alsse noch heel *jong* syn, krygense *Civet*; dat der *mannetjes* is beeter als van de *wyfjes*, om reeden dat de *wyfjes* sig niet *wagten* konnen, om in de *beurse*, daer de *Civet* in *groeid*, of *vergaderd* werd, te *pissen*, waer door deselve *bederft*.

Boskatten. Van de *overige Boskatten* weet ik niet *sonderlings* te seggen, als datse even als de *Tygers gevlakt*, en ook wel so *boosaerdig* zyn; doen onder de *Hoenders*, alsse daer ontrent konnen komen, *groote schade*.

Muscusmuisen. Ik heb hier *kleine Muisjes* gesien, welke een *soet* en *aengename Muscus-reuk* van sig gaven; doch kon niet *bemerken*, datse, als de *Civetkatten*, een *beurs* hadden; dies ik geloof, dat *gesaide reuk* van hare *huid* of *vel* moet komen.

Andere wilde Beesjes; eerste soort. Noch heeft men *drie* of *vierderlei slag* van *kleine Beesjes*: *eene* van deselve word *UE.* hier *vertoond* in de *Prent No.* 5. byna van *gedaente* als een *Kat*, behalven dat desselfs *bek* ongelyk *spitser*, en 't *lyf kleinder* is; synde syn *lyf*, even als de *Civetkatten*, *gevlakt*. De *Negers* noemen het *Berbé*, en de *Europianen Wynsuipers*, om dat het heel *vierig* achter de *Wyn de Palm* her sit.

Tweede De *tweede slag* van *gesaide Beesjes* syn niet veel *grooter als* een *Huis-rot*: 't *lyf grauw* en *ros* van *couleur*, met *kleine witte spikkelen* in 't *hair*; en de *staert* maekt met het *lange hair*, even als vooren gesegt, *gespikkeld*, een *breedte* van *drie vingeren* uit, welke

ke sy heel *fraei* achter over haer *lyf*, tot aen den *hals* toe, dragen. Deese noemd men ook *Wynsuipers*, alhoewel men haer veel *eigentlyker Eekhoorentjes* mogt noemen.

De *derde soort* syn ontrent, alse *volwassen* zyn, eens so *groot* van *lyf*, en meede *ros* van *couleur*. Dit is een *sonderling boosaerdig goed*, en heeft een *fel* en *sterk gebit*: 't *verweerd* sig, in tyd van nood, tegens *menschen* en *beesten*, sonder *onderscheid*: 't werd *Koekeboe* genaemd, en is een *vervolger* van de *Hoenders*; doch niet op *sodanige wys*, als'er de *Heer Fokkenbrog* van heeft gelieven te *schryven*, als dat het de *Hoenders* met syn *poort* sou *vangen*. Derde soort, Koekeboe genaemd, is een groote Hoenderdief.

So veel *list* behoefd het niet eens te *gebruiken*, mits het *snel genoeg* is, om de *Hoenders* te konnen *achterhalen*, en te *vangen*; en *gevangen* hebbende, heeft het ook *kragt* genoeg, om deselve *weg te sleepen*. Ik heb'er *verscheide* gehad, doch en vond aen *geen van alle* een *rooden aers*, als voornoemde *Heer* gesegt heeft, alhoewel deselve *nauwkeurig genoeg* heb *besigtigd*. Wat Fokkenbrog van deselve heeft geschreeven.

't Geen *Syn Ed.* wyders, of in 't geheel, van dit *beesje* heeft *geschreeven*, sou ik niet durven *beamen*; want behalven dat ik sulks aen deselve niet *ondervonden* heb, so en heb ook noch ooit *eenig mensch*, 't sy *Blank* of *Swart*, gesien, die het sou konnen *getuigen*.

't Overige *beesje*, of liever *beesjes*, want'er noch meer als *eenderlei slag* zyn, weet ik, vermitse so weinig aen ons *bekend* zyn, niet te *beschryven*; dies'er van af ga, en wende my voor *tegenwoordig* tot een *Beest*, dat sig so wel op het *land* als in 't *water* onthoud: namentlyk een *Leguaen*. Haer *gestalte* is byna als een *Cayman*, doch worden selden *langer* als *vier voeten*: 't *lyf* is *swart* met *ronde oogjes gespikkeld*; en de *huid* is heel *week*. Sy doen geen *menschen* noch *beesten*, uitgesonderd de *Hoenders*, aen; onder deselve bywylen een *groote slagting* aenregtende. Haer *vleesch* werd van *veel Blanken* gegeeten; welke alle eenparig *getuigen*, dat het selve 't *Hoendervleesch* in *lekker*-en *aengenaemheid* verre overtreft. Aen *Moeree* en elders werdense voor *Afgoden* gehouden. Leguaen. Aen Mouree voor Goden gehouden.

Onder *No.* 8. werd *UE.* een *Beest* vertoond, 't geen sig in 't *Bosch* onthoud; synde *lang* en *smal* van *lichaem*, met een *lange* Arompo of Menscheneeter; waerom so genaemd.

ge ſtaert, aen welkers *einde* een *quaſt* ſit: deſſelven *hair* in *lang* en *dun*, de *couleur vaal*, dog trekt een weinig na den *bruinen*: de *Negers* noemen het *Arompo*, of *Menſchen-eeter*, vermits deſſelfs *aes* in *doode menſchen* beſtaet; welke hy *opgraefd*, en ſo *verſlind*; of als *ergens* ymand *verſlagen* werd, en hy het ſelve koomt *gewaer te worden*.

De *Negers* ſeggen, als hy by een *doode* koomt, 't ſy dat hy den ſelven opgegraven heeft, of maer *ſimpelyk* vind, ſo en *valt* hy'er niet *ten eerſten* op aen, maer gaet'er eenige malen *om heen*: tot wat *einde*, ſou ik *UE.* niet weeten te ſeggen; doch de *Negers* geeven'er deeſe *verklaring* van; als dat hy, *ſulks doende*, daer meede te *kennen wil geeven*, dat men een *ander mans goederen* niet moet, of kan *neemen*, ſonder'er te vooren eenige *moeite* voor te doen, en derhalven *ſig ſelven* ook eerſt een weinig *vermoeid*.

Wat *geheim* hier in ſteekt, is *lichtelyk* te *raden*: ik denk dat dit *beeſt* door een *natuerlyke vrees*, welke alle *Dieren eigen* is, werd *bevangen*, en derhalven *rond om ſiet* na eenige *menſchen*, welke hem ſijn *proi* ſouden konnen of willen *ontſetten*.

Apen, haer groote meenigte en verſcheidenheid.

Nu eens van *Apen*. Deſelve ſyn hier te *Land* by *honderdduiſenden*, en ſo *meenigerlei*, dat het *verwonderlyk* is, en my *onmogelyk*, omſe alle *aen te halen* en te *beſchryven*, ſal derhalven maer van eenige weinige gewag maken.

Eerſte ſlag, welke weinig kleinder ſijn als een menſch, en heel boosaerdig en ſtout.

De *eerſte* en *gemeenſte ſlag* werden van *ons volk Smitten* genaemd; deeſe zyn *muisvael* van *couleur*, en koomen tot een *wonderlyke grootte*. Ik heb'er *ſelfs* eenen van *vyf voet* geſien, en ſo *weinig kleinder* dan een *menſch*. Dit *Vee* is heel *arg* en *ſtout*; en 't ſchynd *ongelooflyk*, 't geen my van een *Engelſch Koopman* voor de *waerheid* is verhael; te weeten, dat ſig achter het *Engelſch Fort* aen *Wimba* een *ſchrikkelyk groot getal* van deeſe *Apen* onthouden; welke ſo *ſtout* zyn, datſe de *menſchen* derven *aenranden*; gelyk hy *verhaelde*, dat onder anderen aen *twee* van ſyn *Compagnies Slaven* was gebeurd; welke de *Apen* vat kreegen, en de oogen ſouden *uitgeſtooken* hebben, indienſe niet tydig door eenige *Negers* waren *ontſet* geworden; want dit *geſpuis*, om haer *werk* te verrigten, al eenige *houtjes klaer gemaekt* hadden.

Een voorbeeld van 't ſelve.

UE. doe als ik, en *gelooft'er* van 't geen *UE.* gelieft, dit weet ik,

ik, dat het een *verduiveld ſlim goed* is, 't geen maer, alleen om *quaed* te doen, ſchynd *geſchapen* te zyn.

Sommige *Negers* geloven voor *vaſt*, dat de *Apen* heel wel konnen *ſpreken*, maer datſe het *achterweegen laten*, om niet aen den *arbeid* (waer vanſe niet houden) te moeten komen; dies *UE.* hier uit moogt *afmeeten*, hoeſe by dit *volk te boek* ſtaen. Wat de Negers van de ſelve geloven.

Voorſeide *Apen* ſyn genoegſaem van een *leelyke gedaente*, ſo ook de *deeſe*, welke de voorige in *alles gelyk* zyn, uitgeſonderd datſe met *haer vieren* pas ſo *groot* als een van de *voren genoemde* zyn. 't Beſt dat men aen dit *ſlag* van *Apen* vind, is, dat men haer byna *alles wat men wil* kan leeren. Tweede ſlag.

De *derde ſlag* ſyn by *uitneementheid fraei*, en koomen *gemeenlyk* tot de *hoogte* van *twee voet*, hebben *pikſwart hair*, 't geen wel een vinger en meer lang is, met een *langen witten baerd*, waer na ſy ook *Baerdmannetjes* genaemd werden. Van haer *vel* werden de *mutſen* voor de *Tiétiés*, waer van ik *UE.* in een *andere Brief* geſprooken heb, gemaekt, die de *Negers* aen malkander voor deſelve ſomtyds *vier* en meer *Ryksdaelders* betalen; en alsſe tot *ons overgebragt* wierden, ſouden wy ook niet *weigerig* zyn, om het daer voor te geeven. Derde ſlag. Baerdmannetjes genaemd.

Noch *twee* of *driederlei ſlag* van *Baerdmannetjes* heeft men hier, waer van een yder *even fraei* is, dog ruim de helft *kleinder* als de *geſeide*, en *kort* van *hair*, 't geen gemengt is van *couleur*, als *grauw*, *ſwart*, *wit* en *ros* door den ander, en voor 't meerendeel een *witte borſt* en *baerd*. Doch *holla*, ik ſou in plaets van een *blad papier* of *twee*, wel een *geheel Boek* van de *verſcheidenheid* deeſer *Apen* konnen vullen; 't geen ik niet kan ſien de *pijne waerd* te zyn; wil haer derhalven liever *laten varen*; en noch maer ſeggen, dat van't *kleine ſlag* hier meer dan *twintigderlei* zyn, en alle *byſonder fraei*; doch, 't geen *ſpijtig* is, ook ſo *wonderlijk teer*, dat het iet *ſeldſaems* is, ſo men'er eenige van kan *opbrengen*: en noch *ſeldſamer*, omſe na *Europa* over te voeren. Meerderlei aert van Baerdmannetjes.

Nu heb ik in 't *algemeen* van de *Apen* noch te ſeggen, dat de *diefachtigheid* aen *yder Geſlagt* ſchynd *aengebooren* te zyn. Ik heb deſelve in 't *ſteelen* van *vrugten*, en voornamentlyk van *Milhio*, *aerdige* en *wonderlyke kueren* ſien aenregten. Diefachtigheid van alle de Apen.

ge ſtaert, aen welkers *einde* een *quaſt* ſit: desſelven *hair* in *lang* en *dun*, de *couleur vaal*, dog trekt een weinig na den *bruinen*: de *Negers* noemen het *Arompo*, of *Menſchen-eeter*, vermits desſelfs *aes* in *doode menſchen* beſtaet; welke hy *opgraefd*, en ſo *verſlind*; of als *ergens* ymand *verſlagen* werd, en hy het ſelve koomt *gewaer te worden*.

De *Negers* ſeggen, als hy by een *doode* koomt, 't ſy dat hy den ſelven opgegraven heeft, of maer *ſimpelyk* vind, ſo en *valt* hy'er niet *ten eerſten* op aen, maer gaet'er eenige malen *om heen*: tot wat *einde*, ſou ik *UE.* niet weeten te ſeggen; doch de *Negers* geeven'er deeſe *verklaring* van; als dat hy, *ſulks doende*, daer meede te *kennen wil geeven*, dat men een *ander mans goederen* niet moet; of kan *neemen*, ſonder'er te vooren eenige *moeite* voor te doen, en derhalven *ſig ſelven* ook eerſt een weinig *vermoeid*.

Wat *geheim* hier in ſteekt, is *lichtelyk* te *raden*: ik denk dat dit *beeſt* door een *natuerlyke vrees*, welke alle *Dieren eigen* is, werd *bevangen*, en derhalven *rond om ſiet* na eenige *menſchen*, welke hem ſijn *proi* ſouden konnen of willen *ontſetten*.

Apen, haer groote meenigte en verſcheidenheid.

Nu eens van *Apen*. Deſelve ſyn hier te *Land* by *honderdduiſenden*, en ſo *meenigerlei*, dat het *verwonderlyk* is, en my *onmogelyk*, omſe alle *aen te halen* en te *beſchryven*, ſal derhalven maer van eenige weinige gewag maken.

Eerſte ſlag, welke weinig kleinder ſijn als een menſch, en heel boosaerdig en ſtout.

De *eerſte* en *gemeenſte ſlag* werden van *ons volk Smitten* genaemd; deeſe zyn *muisvael* van *couleur*, en koomen tot een *wonderlyke grootte*. Ik heb'er *ſelfs* eenen van *vyf voet* geſien, en ſo *weinig kleinder* dan een *menſch*. Dit *Vee* is heel *arg* en *ſtout*; en 't ſchynd *ongelooflyk*, 't geen my van een *Engelſch Koopman* voor de *waerheid* is verhael; te weeten, dat ſig achter het *Engelſch Fort* aen *Wimba* een *ſchrikkelyk groot getal* van deeſe *Apen* onthouden; welke ſo *ſtout* zyn, datſe de *menſchen* derven *aenranden*; gelyk hy *verhaelde*, dat onder anderen aen *twee* van ſyn *Compagnies Slaven* was gebeurd; welke de *Apen* vat kreegen, en de oogen ſouden *uitgeſtooken* hebben, indienſe niet tydig door eenige *Negers* waren *ontſet* geworden; want dit *geſpuis*, om haer *werk* te verrigten, al eenige *houtjes klaer gemaekt* hadden.

Een voorbeeld van 't ſelve.

UE. doe als ik, en *gelooft'er* van 't geen *UE.* gelieft, dit weet

ik,

ik, dat het een *verduiveld ſlim goed* is, 't geen maer, alleen om *quaed* te doen, ſchynd *geſchapen* te zyn.

Sommige *Negers* geloven voor *vaſt*, dat de *Apen* heel wel konnen *ſpreken*, maer datſe het *achterweegen laten*, om niet aen den *arbeid* (waer vanſe niet houden) te moeten komen; dies *UE.* hier uit moogt *afmeeten*, hoeſe by dit *volk te boek* ſtaen. Wat de Negers van de ſelve geloven.

Voorſeide *Apen* ſyn genoegſaem van een *leelyke gedaente*, ſo ook de *deeſe*, welke de voorige in *alles gelyk* zyn, uitgeſonderd datſe met *haer vieren* pas ſo *groot* als een van de *voren genoemde* zyn. 't Beſt dat men aen dit *ſlag* van *Apen* vind, is, dat men haer byna *alles wat men wil* kan leeren. Tweede ſlag.

De *derde ſlag* ſyn by *uitneementheid fraei*, en koomen *gemeenlyk* tot de *hoogte* van *twee voet*, hebben *pikſwart hair*, 't geen wel een vinger en meer lang is, met een *langen witten baerd*, waer na ſy ook *Baerdmannetjes* genaemd werden. Van haer *vel* werden de *mutſen* voor de *Tiétiés*, waer van ik *UE.* in een *andere Brief* geſprooken heb, gemaekt, die de *Negers* aen malkander voor deſelve ſomtyds *vier* en meer *Ryksdaelders* betalen; en alsſe tot *ons overgebragt* wierden, ſouden wy ook niet *weigerig* zyn, om het daer voor te geeven. Derde ſlag. Baerdmannetjes genaemd.

Noch *twee* of *driederlei ſlag* van *Baerdmannetjes* heeft men hier, waer van een yder *even fraei* is, dog ruim de helft *kleinder* als de *geſeide*, en *kort* van *hair*, 't geen gemengt is van *couleur*, als *grauw*, *ſwart*, *wit* en *ros* door den ander, en voor 't meerendeel een *witte borſt* en *baerd*. Doch *holla*, ik ſou in plaets van een *blad papier* of *twee*, wel een *geheel Boek* van de *verſcheidenheid* deeſer *Apen* konnen vullen; 't geen ik niet kan ſien de *pijne waerd* te zyn; wil haer derhalven liever *laten varen*; en noch maer ſeggen, dat van't *kleine ſlag* hier meer dan *twintigderlei* zyn, en alle *byſonder fraei*; doch, 't geen *ſpijtig* is, ook ſo *wonderlijk teer*, dat het iet *ſeldſaems* is, ſo men'er eenige van kan *opbrengen*: en noch *ſeldſamer*, omſe na *Europa* over te voeren. Meerderlei aert van Baerdmannetjes.

Nu heb ik in 't *algemeen* van de *Apen* noch te ſeggen, dat de *diefachtigheid* aen *yder Geſlagt* ſchynd *aengebooren* te zyn. Ik heb deſelve in 't *ſteelen* van *vrugten*, en voornamentlyk van *Milhio*, *aerdige* en *wonderlyke kueren* ſien aenregten. Diefachtigheid van alle de Apen.

In yder *poot* neemenſe *een* of *twee Milhio-ſtruiken*; (indien ik hare *pooten* ſo mag noemen) van's *gelijken* ook ſo veel onder haer *armen*; meede een *ſtuk* of *drie* in de *bek*; en *dus beladen* ſynde, gingenſe *haers weegs*, ſprongen geſtadig op de *achterſte pooten* voort, en *vervolgd* werdende, ſo houdenſe, dieſe in den *bek* hebben, *vaſt*; de *andere*, om in hare *vlugt* niet belet te zyn, *weg werpende*.

Hun keurlykheid in 't ſteelen.

Het *wegſleepen* van ſo veel *Milhio* te gelyk, heeft by het *volgende* noch niet te gelyken; want yder *Milhio* dieſe *afplukken*, werd door haer op't *nauwkeurigſte beſigtigd*; en byaldienſe haer niet *aenſtaen*, ſo werpenſe deſelve *weg*, en plukken wederom *andere*; dies hare *vieſe keurlijkheid* ongelyk meerder *ſchade aen* 't *Gewas* toebrengt, als hare *dieſſtal*. Hier meede ſeg ik de *Apen adieu*.

Haegdiſſen, veelderlei.

Duiſende van *Haegdiſſen*, of *Egdiſſen*, hoe menſe wil noemen, ſiet men hier te *Land*, overal; voornamentlyk op en langs de *mueren* van onſe *Forten*; waer dat ſy haer *koſt* moeten *ſoeken*, 't geen voor 't meerendeel in *Spinnen*, *Wormen*, *Vliegen*, en andere *kleine beesjes* beſtaet. Sy zyn van *veelderhande ſlag*, eenige der *grootſte* ſyn met haer *ſtaert* ontrent een *voet lang*, en een *hand breed*, *donker* van *couleur*, met een half *roode kop*: andere ſyn deeſe wel meeſt gelyk in *grootte*, dog *verſcheiden* in *couleur*.

Beſchryving van de Haegdiſſen.

't Syn meeſt alle *onguere* en *leelijke beesjes*; behalven de volgende, die men, ſonder voor *leelijk te ſchatten*, noch ſou konnen laten *doorgaen*.

Eerſtelyk een ſlag, ontrent de *helft kleinder* als de *voornoemde*, ſyn meeſt *groen* van *verwe*; en dan noch eene, wel de *helft kleinder* als de *laetſtgeſegde*, van een *grauwe couleur*, welke ſig met meenigten *overal in onſe Huiſingen* onthouden, en de *kamers* ſeer *fraei* van 't *ongedierte ſuiveren*: wy noemen deſelve *Salamanders*.

Salamanders.

Wat van de beſtandigheid deſelven tegens het vuer, te houden is.

Dat de *Haegdiſſen* een *menſch* ſouden *waerſchouwen* voor *Slangen* ofte andere *onreine Gedierten*, houde ik vooral ſo *geloofwaerdig*, als des *Salamanders beſtandigheid* tegens 't *vuer*; ten ware ymand geliefde te ſeggen, dat dit *Spreekwoord* eenlyk is *ontleend*, wegens de *tegenſtrydigheid* van het *vuer* met den *Salaman-*

mander, welke, nevens alle andere *Haegdiſſen*, *yskoud* van *natuer* zyn, de ſodanige ſoude ik met den eerſten *toevallen*, en my daer by ook *houden*, tot'er tyd *beweeſen* ſal worden, dat, volgens 't ſeggen der *Ouden*, ergens *Salamanders* te *vinden* zyn, van geſeide *hoedanigheid*, te weeten, ſodanige, welke ſig ontrent het *vuer* onthouden, en daer in leeven.

Tot *beſluit* van deeſen *Brief* ſal ik hier noch *twee beesjes* byvoegen, van welke in *voorige tyd* niet alleen *wonder breed*, maer ook *heel ongeſchikt* geſprooken is: deſelve werden *UE.* vertoond onder *No.* 6. en 7.

Des *eenens eigene* of *natuerlijke couleur* is *groen*, met *grauwe ſpikkels* en *vlakken*; de *ander groen*, *vierig*, en *grauw* door den ander. 't Syn *heel rare* en *ſeldſame beesjes*, en verdienen wel genoeg, dat men ſig *inlaet* wegens der ſelver *aert* en *geſtalte*, eenigſints wydlopig te *ſpreeken*.

Veele hebben het ſelve reeds *ter-hand genoomen* en *verrigt*, doch *onder alle* gevald my niemand beeter als *Pater N. N.* en de *Heer Cornelis de Bruin*, in ſyn uitgegeevene *Reiſen* door *Aſia*, *enz.* 't Geen *Syn Ed.* van deeſe *Beeſten* ter neder geſteld heeft, moet ik t'eenemael *bewaerheden*, ſonder dat ik'er iets ſonderlings by, of *af kan doen*: hebbende aen deeſe ook juiſt *deſelfde eigenſchap* als die van gemelde *Heer* bevonden; dies ſal ik, als niet *in ſtaet* ſynde, om'er *UE.* een *volmaekter denkbeeld* van te konnen geeven, *Syn Ed.* eige woorden, doch met eenige *verkorting*, ſo als hy deſelve *in 't beſchryven deeſer beesjes* gebruikt heeft, laten volgen.

Beſchryving van den Cameleon, na het voorſchrift van de Heer Cornelis de Bruin.

Syn Ed. ſegt dan: terwyl ik nu met *ſonderling genoegen*, en weinige bekommering voor de dringenſte *noodſakelykheden van dit leeven*, de tyd tot *Smirna* doorbragt, kreeg ik geleegentheid om eenige *Cameleons* te bekoomen, ſynde nieuwsgierig, om by de ondervinding te *leeren*, hoe lang deſelve in het *leeven* konden blyven: gemeenlyk had ik'er *vier* in een groote *Koi*, en lietſe bywylen in *vryheid* door myn *kamer* loopen: ook bragt ikſe dikwils achter in de *Sael* van het *Huis*, daer de *wind* van de *Zeekant* door heen ſpeelde; wanneer men *beſpeurde*, datſe veel *luſtiger* als na *gewoonte* waren, en die *friſſe koelte* met *geopende bekken* inhapten.

't Is een *vaſt gevoelen* van de *natuerkenners*, dat deeſe *beeſten* van de *wind leeven*; en inderdaed 't ſteund op de *ervarentheid*, want ik heb de myne noit *ſien eeten* of *drinken*, ten ware eenige *vliegen*, gelyk in 't *gevolg* ſal ſeggen.

Ook is het een *waerheid*, dat ſy ſig ſeer dikwils van *couleur veranderen*: ik heb deſelve *bywijlen* in de tyd van een *half uer drie* of *viermael* van *verwe* ſien *verwiſſelen*, ſonder dat'er eenige *couleur* ontrent was; als wanneer ik hen met'er haeſt met *water*, en ook wel *olyverwe* afteekende.

De *couleur*, welke ſy het meeſte aenneemen, ſyn een *heel ſchoon groen*, vermengd met *geele ſtippen* of *vlakken*, ſo *fraei* als menſe met *eenig Penſeel* kan *verbeelden*: ſomtyds ook met *bruine vlakken*, en aldus is het *gantſche lighaem* geteekend, ſelfs tot de *ſtaert* toe: bywylen neemen ſy een *bruine couleur* aen, als die der *Mollen*.

Hun *gewoonlyke couleur* is *grauw*, of liever *muisvael*, en de *huid* ſeer dun, en byna *doorſchijnende*: meeſtentyd neemen ſy een *couleur* aen als van een *Hagedis*. Doch wat belangd dat ſy de *couleuren* ſouden *aenneemen* van *alle dingen* daer men hen opſet; ik heb by *ondervinding* geleerd, dat de *natuerkenners* in dit gedeelte *mis-taſten*, want ſy neemen de *roode* en verſcheide andere *coleuren* niet aen: echter moet ik *bekennen*, dat'er *geeſtige veranderingen* ten *deeſen opſigte* in heb gevonden.

Noit heb ik'er langer in 't *leeven* konnen houden als *vyf maenden*, en de meeſte *ſtierven* my af in de tyd van *vier*.

Ik was *nieuwsgierig*, om te weeten, waer hun *ingewand* in beſtond; opende derhalven eene, en bevond'er *eenendertig Eyeren* in, van grootte als die der *kleine vogeltjes*, ſynde alteſamen als in een *draed* nevens malkander vaſt; doch geen *gedarmte*, of iet anders.

De *tong* is het *aenmerkelijkſte* van alle, ſynde ſo lang als het *geheele beeſt*; hier *vangen* ſy de *vliegen* meede, 't geen'er de *Natuerkenners* ook van *getuigen*. 't Geſchied op de *volgende wijs*. De *Cameleon* houd ſig *geheel ſtil*, en als'er een *vlieg* koomt, ſchiet hy met een *groote ſnelheid* de *tong* uit, gryptſe met de *ſpits*, en fliktſe *binnen*, waer toe ſyn *groote wijde bek*, die hy *open ſpard*, ſeer *bequaem* is.

Als

Als deese *beesten* van eenige *hoogte* na de *laegte* willen weesen, laten sy met *groote voorsichtigheid* de eene *poot benedewaerts* dalen, en dan de *andere*; 't geen sy vervolgens ook met de *achterste* doen: slaende ondertusschen de *staert* om het een of ander, daer sy sig *aen vast* konnen houden, welke sy so lang *vieren* als'er *bot* aen is; doch konnende als dan noch de *grond* niet *bereiken*, so latense sig *plomp verlooren* neder vallen. Hunne *gang* is seer *langsaem*, en hun *grootte* als in de *prent* vertoond werd.

Eenige willen, dat de *Cameleon* den *meesten tijd* de *bek open* heeft; doch ik heb dit *seer selden* gesien, en byna noit, dan wanneer ik hem ter *plaetse* bragt, daer hy het *vermaek van de wind* kon genieten. Meest spardde hy den *bek open*, en betoonde door syn *beweegingen*, gelyk ook door syn *meenigvuldige veranderingen*, 't *vermaek* het geen hy'er in schepte. De *oogen* deeser *beesten* syn rond, geheel *swart*, en bysonder *klein*; en het geene 't *aenmerkelykste* is, sy draeijen het *eene oog* na deese, en het *ander* na die syde, so datse te gelyk na *boven* en *beneden* konnen sien.

Dus verre de *Heer de Bruin*: waer by ik noch maer sal *voegen* 't onderscheid dat tusschen de *hierlandsche*, en die van *Smirna* heb *bespeurd*; bestaende *voornamentlijk* hier in, eerst, datse hier somtyds so veel *jaren*, als de *Heer de Bruin* syn *maenden*, leeven; doch dan had mense geset in de *tuin*, op een der *boomen*, waer datse eenigen tyd, sonder *af te koomen*, bleven sitten. Ook synder *verscheidemalen* na *Europa* gesonden, en *levendig* overgekomen.

't Tweede *verschil* is, dat ik geene van de *hierlandsche* met *opene bek* heb gesien, en bygevolg ook niet de *tong* of haer *vliegevangst*; 't geen echter niet en *belet*, dat ik het *seggen* van de *Heer de Bruin* niet en sou gelooven: ik neem het *in tegendeel* sonder de minste *twyfeling* aen; want heeft *Sijn Ed.* al het overige so *net* en *wel beschreeven*, so is 't ook *waerschijnelijk* genoeg, dat dit ook so van hem sal zyn *bevonden*.

Voor 't *verdere* koomense hier met de *voorseide* t'eenemael overeen; so dat ik'er niet *naders* van sal, of kan seggen, dan dat de *Heer de Bruin* hare *Eyeren* beter by die van *Haegdissen*,

had

had mogen *vergelijken*, als by *Vogelen*; want ik by *ondervinding* heb geſien, dat al het *viervoetig* en *kruipend Gedierte*, 't welk geen *jongen* werpt, maer *eyeren* legt; als *Haegdiſſen*, *Cameleons*, *Leguanen*, *Slangen*, *Schildpadden*, enz., der ſelver *eyeren* met geen *harde ſchael* ſyn overtogen, maer dat deſelve *week* en *buigſaem* zyn, en meer uit een *dik vlies* dan *ſchael* beſtaet. Wat dunt u, *Mijn* Heer, is deeſen *Brief* niet redelyk *uitgebreid?* ik meen het *althans*; en derhalven is't *hoog tijd*, om den ſelven te *eindigen*; hebbende voor als nu *niet anders te ſeggen*, dan dat ik van *gantſcher herten* ben, *Mijn* Heer, *&c.*

Einde des veertienden Briefs.

VYFTIENDE BRIEF.

Handeld *eerſtelijk van de Vogelen; als tweederlei Phæſanten. Patrijſen. Wilde Eendvogels, en groene van tweederlei aert. Tortelduiven. Krombekken. Snippen, en meer andere eetbare, doch onbekende Vogels. Kroonvogels. Een ſchoone groene Vogel. Reigers, blauw en wit. Portugeeſe. Arenden. Kiekedieven. Riviervogels. Kroonvogels van de Goud-Kuſt, heel fraei. Een groote Vogel, raer om ſijn leelijke gedaente, en genaemd Pokkoe. Noch een Vogel, in grootte de voorgaende niet ongelijk doch fraeijer, en vierderlei. Saadvogeltjes. Een fraei Riviervogeltje. Perokieten. Papegayen. Stier-of Stervogel. Kikvorſchen en Padden, waer onder eenige ſeer groot, Slangen, veel en verſcheiden; ook met twee hoofden. Schorpioenen. Duiſendbeenen. Veelderlei aert van gekorve beesjes.* Honingbyen. *Meenigten van Mieren; en ſeldſaemheid der ſelve. Van de Viſſchen; als Braſiliaenſche Cabeljauw, Snoeken, Schol, Bot, Pampher, Kuttedekker; met meer groote Viſſchen. Steenbraeſſems, veelderlei. Stompneuſen. Baerdmannetjes. Makreel. Saffer. Aboei. Rogg'. Tong. Scharren. Kreeften. Krabben. Garnalen. Steurkrabben. Sardyn. Karmou.* Harder, *en Batavia. Mitsgaders drie groote en verſlindende Viſſchen; als Noordkapers, Swaerdviſſchen, en* Hayen.

MYN

N.° 9.

N.° 10.

N.° 11.

N.° 12.

N.° 13.

N.° 14.

N.° 15.

N.° 16.

MYN HEER,

MYnen *laetſten* in 't *lang* en *breed* gehandeld hebbende van het *tam* en *wild viervoetig Gedierte*, als meede van het *tamme Pluimgedierte*, ſo is in deeſe noch *overig*, te ſpreeken van de *Vogelen*, 't *kruipend Gedierte*, *gekorve Beesjes*, en van de *Viſſchen*.

Onſen *aenvang* dan neemende met het *Gevogelte*, ſo ſal ik *eerſtelyk afdoen* het *eetbare*, en ſtelle daer van in den *eerſten rang* de *Phæſant*. Deſelve werd *UE.* in *Prent No.* 9. vertoond; welke men ontrent *Acra*, in 't *Aquamboeſe Landſchap*, ook om en by *Apam*, in 't *Acraſe Land*, *veel* en *overvloedig* heeft: zy ſyn *uitneemende fraei* en *ſchoon*. Hare *grootte* is ontrent als een Hoen; hebben *blauwe* met *geſpikkelde veeren*, welke *geheel glinſterend* zyn; een *hemelsblauwe kring* van *twee vingeren breed* om den *hals*; op het *hoofd* een *ſchoone ſwarte kroon* of *kuif*: in 't kort, 't is ſo *fraeijen Vogel*, als men onder de geene, die ſig meeſt *op der aerd*, en *langs de grond* onthouden, ſou mogen *vinden*; en onder de *ſeldſaemheden*, die men uit *Guiné* brengen kan, naeſt het *Goud*, ('t geen ik altyd voor 't *fraeiſte* en *waerdigſte* geſchat heb) wel het *alderraerſt*. Schoone Phæſant, om en by Acra.

No. 10. ſtaet meede een *Vogel* afgeteekend, welke wy hier de *naem* van *Fidaſe Phæſant* geeven, om reeden dat *daer ter plaets* het *aldermeeſt gevonden* werden: anderſints werdenſe hier op de *Goud-Kuſt* meede *gevangen*. Fidaſe Phæſant.

Hy is in *grootte* byna als de *voorige*, doch in lang ſo *fraei* niet. Het *lyf* is *grauw*, *wit*, en *eenigſints blauw geſpikkeld* door den ander. Hare *kop* is *kael*, met een *hard vleeſch* of *dik vel* overtrokken, geheel *knobbelachtig*. Syn *bek* is uit den *geele*, waer van na de *kop* aen weerkanten een *roode lel* loopt, of ſit.

Aen *geſeide Phæſanten* moeten wy de *Veldhoenders* of *Patryſen* laten volgen. Deſelve heeft men, de *geheele Kuſt* over, *veel* en *overvloedig*, alhoewel wy'er niet *veel* krygen, by *gebrek* van *goede* en *yverige Wildſchutten*; doch aen *Fida* bekoomt men'er ſo *veel*, als men maer begeerd, en voor een *heel geringe prys*. Als 't in de *tyd is*, ſo geeft het hier een *goed* en *lekker eeten*. Patryſen.

Wilde Eendvogels, *lekker* en *goed*, ontbreeken hier ook niet, wel- Wilde Eendvogels.

welke byna van *fatsoen* syn als de *Europische*, uitgesonderd datse hier *kleinder vallen*.

Groene Eendvogels.

Onder de *wilde Eendvogels* heeft men'er noch *tweederlei slag*. Van de *eerste* heb ik'er, so lang hier ter *Kust* ben geweest, niet meer dan *eene reis*, *twee stuks* gesien, welke den *Trompetter* van den *Heer Directeur* had geschooten. Deselve waren de andere *Eendvogels* in *grootte* en *gestalte* niet *ongelyk*; doch hare *couleur* was *heel schoon groen*, met *fraeije roode bekken* en *pooten*. So *uitneemend hoog* en *schoon* was de *couleur*, dat ik my niet *ontsien* sou hebben, indiense *levendig*, en *te koop* waren geweest, om voor deselve *honderd* en meer *guldens* te hebben gegeeven. 't Is *aenmerkenswaerdig*, dat ons, voor of na die tyd, geene meer van dat *slag* te voren syn gekoomen.

Noch een ander slag.

Van 't *tweede slag* heb ik'er, voor ontrent *vier maenden* verleeden, maer *eene gesien*, welke meede door iemand van de *Besetting* geschooten was; synde meede even van *gestalte* als de *voorige*, met *geele pooten* en *bek*, en het *lyf half groen* en *half grauw*, dus ook in verre na so *moi* niet als de *voorgaende*.

Torteldui-ven, drie-derhand.

Torteldui-ven heeft men'er hier van *twee*, of liever *driederlei aert* en *gestalte*; de *eerste* syn *klein* en *rosgrauw* van *couleur*; is een *goed* en *lekker eeten*, en in lang so *taei* niet als de *volgende*; welke ontrent de helft *lichter* van *couleur* zyn. Het *derde slag*, in *grootte* en *taeiheid* deese gelyk, syn van een *heele fraeije groene couleur*, met een *geele bek* en *pooten*, eenige *roode veeren*, en om de *oogen* twee groote *wit gespikkelde kringen*, waer onder dat sig van eenige ook wat *blauwe* is *vermengd*.

Daer onder eene, die niet leelyk is,

Even boven *ons Fort* aen *Axim* legt een *redelyke groote Klip*, *twee a drie Snaphaens-schooten* van de *wal*, synde seer *digt* met *Kreupelbosch* bewassen. Hier op onthouden sig *duisende* van *Torteldui-ven*, van beide *laetstgenoemden aert*; doch om dat, gelyk ik *gesegt* heb, de *Klip* so *digt bewassen* is, so kan men'er *weinig* krygen: want schoon men deselve *schiet*, en sy *dood nedervallen*, so en synse niet te *vinden*. Alle *avonden* tegen *ses ueren* koomense hier haer *rust neemen*, en vlieg en met den *dag* weeder na *land*, om hare *kost* te gaen soeken.

Krombek-ken, en Snip-pen.

Krombekken, mitsgaders *veelderhande Snippen*, heeft men hier te *Land* al meede genoeg, waer van eenige *seer goed* syn om

te

te *eeten*; doch de meeste echter zyn, wegens hare *taeiheid*, niet veel *byſonders*.

Noch heeft men een meenigte van *alderhande ſlag*, ſo *groote* als *kleine Vogels* welke *geſchooten*, en ter *ſpijſe genuttigd* worden; doch behalven dat deſelve by ons *onbekend* zyn, en ſo hebbenſe hier ook geen *ſonderlingen naem*. Alderhande onbekende Vogels.

Nu van de geene, die niet *gegeeten*, maer *ſimpelyk gehouden* werden of om hare *fraeijigheid*, of *ſeldſaemheid*, wel te verſtaen als menſe *krygen* kan. De *gemeenſte* onder deſelve gelieve *UE.* te ſien in de *Prent* van *No.* 11. Men heeft'er van deſelve *verſcheide* aen *Fida*, en in 't *geheele Ardraſe Land*, ook *eenige weinige* om en by *Acra*.

Sy zyn van *lyf* en *pooten* ontrent ſo groot als een *Ojevaer*, en men noemd deſelve *Kroonvogelen*, om datſe een *groote geelachtige kuif* of *kroon* op het *hoofd* hebben, van *geſpikkelde lange veederen*, die ſig even eens als *Varkens-borſtels* vertoonen. Syn over haer *lyf* meeſt *ſwart van pluim*, en hebben in de *vleugels*, *roſſe*, *geele*, *witte* en *ſwarte ſlagpennen*. Aen den *hals* ſynſe *vercierd* met *purpure vlakken*, aen *weerkanten* van de *kop*, ter grootte van een *halve duim* breed. Op het *voorhoofd* ſit een *plek* of *bosje* van *heel korte* en t'eenemael *ſwarte vedertjes*; en ſo digt in een, dat het ſig van *verre* als een *lapje ſwart Fluweel* op doed. Kroonvogels.

In *Europa* ſchynd men van deeſe *Vogels* groot werk te maken, mits wy'er door eenige *Heeren* geſtadig om werden *aengeſogt*. Ja ſelfs is my geſegt, dat men'er den *Koning van Engeland* een heeft derven *opdragen*: van wienſe ook ſou *aengenoomen* zyn. Ik voor myn, kan'er echter ſo *grooten fraeijigheid* niet aen ſien; want, buiten haer *hoofd* en *hals*, is'er niet *ſeldſaems* aen; ſynde het *overige deel* eerder voor *leelyk*, dan *ſchoon* te ſchatten.

De *Vogel*, waer van ik *UE.* de *afteekening* onder *No.* 12. laet *toekoomen*, is wat *anders te ſeggen*: deſelve is niet min *ſchoon* dan *ſeldſaem*; om dat de meeſte *Vogels* langs de *geheele Kuſt* te *vinden* zyn, daer ik deeſe in tegendeel *nergens anders* als aen *Apam* heb *geſien* en *bevonden*, en waer dat ik gelove ſy in een *goede meenigte* zyn; mits ik'er, *twee dagen* na den ander *op uit ſendende*,

dende, my t'elkens in *korten tyd* een wierd gebragt; doch *dood geſchooten*, wylſe niet wel *anders* te krygen zyn.

Een ſchoone Vogel, van grootte als een Papegai, doch heel fraei gecouleurt.

Van *gedaente* ſynſe byna als een *Papegai*; hebben ook, uitgeſonderd de *kromte*, even ſodanigen *bek*, *donker-geel* van *couleur*: de *borſt* en het geheele *onderlyf* is *ſeer ſchoon groen*; het *bovenlyf grauw*, *rood*, *paers* en *donker-blauw*, heel *aerdig* door den ander vermengd. Het *hoofd*, *hals* en *ſtaert*, welke meede *groen* zyn, ſetten deeſe *Vogel* geen geringe *ſchoonheid* by. De *veederen* verheffen ſig op het *hoofd* even als een *kuif*. Heeft *groote oogen*; ook *boven* en *onder* deſelve *twee kringen*, van de ſchoonſte *roode couleur*, die men ſig ſoude mogen *verbeelden*. Kort om, het is een *Vogel*, die in *ſchoonheid* byna *ſijns gelyk* of *wederga* niet en heeft.

Blauwe en witte Reigers.

Tweederlei ſlag van *Reigers* vind men hier, als *blauwe* en *witte*. Wy hadden deſelve *hier vooren* onder 't *eetbare Gevolte* wel mogen *ſtellen*, gemerkt *veele menſchen* deſelve ter *ſpijs* nuttigen.

Vogels, Portugeeſe genaemd.

Hier is ook een *by ons onbekende Vogel*, ſo groot als een *Gans* van *lijf*, en van *couleur* meeſt *wit*, met *ſwarte vlakken*. Wy noemen deſelve *Portugeeſen*, en werden meede van *eenige weinige* gegeeten.

Arenden en noch een andere ſterke, alhoewel kleine Roofvogel.

Arenden ontbreeken hier ook niet, en *even eens* van *gedaente* als in *Europa*, of ten minſten met ſeer weinig *onderſcheid*.

Een andere *Roofvogel* is hier ter *Kuſt* meede, ſeer wel na een *Valk* gelykende; en ſchoon maer een *weinig grooter* als een *Duif*, ſo is hy doch ſo *ſtout* en *ſterk*, dat hy *volwaſſe Hoenders* aen doed, en met deſelve *weg vlied*.

Kiekedieven.

Het *derde ſlag* onder de *Roofvogels* alhier, ſyn de *Kiekedieven*. Deeſe *ſteelen*, behalven het geene daerſe na *genaemd* zyn, alles watſe maer *ſien* en *machtig* konnen werden; te weeten, *vleeſch* en *viſch*; en dat met ſodanige *ſtoutigheid*, datſe het de *Negerinnen*, alſe met haer *viſch* ter *markt* ſitten, of *langs de ſtraet* gaen, ſullen *ontneemen*.

Rivier vogel.

No. 13. laet ſig een *Vogel* ſien, welke ſig ontrent *Meiren* en *Rivieren* onthoud; konnende genoegſaem de *naem* van *fraei* en *moi* dragen. Syn *grootte* is ontrent als een *Hoen*, het *bovenlyf ſwart* of *bruin*, met *witte ſpikkels*; en van *onderen donker-geel*,

of

of uit den *roſſen*. Op de *kop* heeft hy meede *geſprenkelde veederen*, dewelke ſig als een *kuyf* verheffen. De *bek* is, na evenmatigheid van het *lichaem*, ongemeen *dik* en *lang*.

Kroonvogels van de Goud-Kuſt.

Op 't andere *blad* heb ik *UE.* de *Fidaſe* Kroonvogels beſchreeven, en in *Prent* vertoond; ik wenſte het ſelve van die men op de *Goud-Kuſt* vind, meede te mogen doen; als wanneer *UE.* een groot *onderſcheid* ſoude ſien, om dat deſelve wel *tweemael ſo fraei* zyn, ſynde wel van *tienderhande couleur*; als *groen*, *rood*, *blauw*, *paers*, *donker*, *ſwart*, *wit*, *enz.*, en den *ſtaert*, welke ſeer *lang* is, van 's gelyken; De *veeren* daer uit dienen de *Negers* voor *pluimen* op haer *hoofd*. De *reeden*, waerom wy deſelve Kroonvogels noemen, is, om dat ſommige een ſchoone *blauwe*, en andere een *Goudgeele kroon* of *kuif* op 't *hoofd* dragen. De *Heer Fokkenbrog* ſchryfd, dat hy *Pauwen* op de *Rivier* van *Boutry* heeft *geſien*; doch 't en ſullen geen andere *als deeſe* geweeſt zyn; want hier op de *Kuſt* geen *Pauwen* ſyn te *vinden*.

Een groote en ſeer leelyke Vogel.

No. 14. beeld een *Vogel* af, de welke, byaldien een *leelyke gedaente*, *raer* geagt kan werden: ik alsdan wel derf ſeggen; dat hy ſyn *wederga* in de *geheele weereld* niet heeft. Ik ben wel *verſeekerd*, dat hy niet *eigentlyker* noch *leevendiger* kan *afgebeeld* werden, als hy ſig in deeſe *Prent* vertoond: en echter ſchynd het *penceel* heel veel te *ſtreelen*, mits hy hier *ongelyk fraeijer* ſtaet, als hy inderdaed is.

Hy is ruim ſo groot van *lyf* als een *Gans*; de *vleugele* by *uitneementheit breed* en *lang*, bedekt met *donkerverwige veederen*. Aen 't *onderlyf* heeft hy *wit* en *aſchgrauwe veeren*, indien ik het ſlegs *noemen* mag; mits ik byna niet ſou konnen ſeggen, of het *hair* of *veer* is. Even onder den *hals* heeft hy een *krop* van ontrent een *ſpan* lang, en ruim ſo dik als een *arm*; 't geen ſig van buiten *als* vel, en uit den *roode* vertoond. Hier in bewaerd hy ſyn *eeten*, even als de *Apen* in hare *koonen*. Syn *hals*, met een *roode knobbel* in de *nek*, is van *veeren voorſien* als het *onderlyf*; ſynde de *hals* van een *reedelyke lengte*: de *kop* is ook, na *vergelyking* van ſyn *lichaem*, veel te groot, en, uitgenomen eenige weinige *hairtjes* die 'er op zyn, *heel kael*. De *oogen* ſyn *wart* en *groot*, de *bek* ongemeen *dik* en *lang*. Syn *koſt* of *voed-*

in 't lang en breede beſchreeven.

ſel beſtaet in *viſch*, waer van hy'er op eenmael ſo veel *verſlind*, daer *vier menſchen* genoeg aen ſouden hebben; weetende hy de *viſch*, alsſe hem toegeworpen word, heel aerdig met ſyn *bek* te *vangen*, en ſendſe dan ſo geheel *na binnen* in ſyn *krop*, of *rop*. Hy is meede een ſonderling *liefhebber* van *Rotten*; die mede in haer geheel van hem werden doorgeſlokt; 't geen ons meenigmael in ſtaet heeft gebragt van te moeten *overgeven*: want lopende in de *buitenwallen* van dit *Kaſteel*, ſo lieten wy hem in't eerſt, om *ons vermaek* met hem te neemen, ſomtyds eens *boven* brengen; als wanneer hy, even of hy'er ons eenige *dienſt* mee wilde doen, altoos een *Rot*, die al half *verteerd* was, uit ſyn *rop* hervoort bragt, en voor *onſe voeten* neer ſmeet.

't Was *vermakelyk* om te ſien, als wy een *kleine Jongen*, of wel *onſe Honden*, tegens hem aenſette, ſeer *verwonderlyk* wiſt hy ſig in ſtaet van tegenweer te ſtellen: als ſchietende met ſyn *bek* ſeer vinnig op de *Honden* of *Jongens* toe; en kon heel aerdig met deſelve tegen een *klappen*, even of men met twee *houtjes* op den ander *ſpeelde*, of *eigentlyker*, als een *Lazarus-klap*.

Desſelfs naem is Pokkoe.

Dit ſyn al ſyne *hoedanigheden*, ſo *goede* als *quade*, die hy *beſit*. Gelieft nu *ſelfs* te *oordeelen*, waer voor hy te houden is, 't ſy *moi* of *leelyk*: ik *twyfel* niet, of UE. ſult hem tot het *laetſte* doemen. By de *Negers* draegd hy de *naem* van *Pokkoe*.

Een Vogel, in grootte de voorgaende niet ongelyk.

No. 15. ſiet UE. een *Vogel*, die in lighaems-geſtalte eenigſints na de voorgaende gelykt, doch met een ongelyke langer *hals*. Als den ſelven op ſyn *pooten* ſtaet, en den *hals* na bovenen geſtrekt heeft, ſo is hy veel hooger dan een *menſch*. Hy wierd door ons op de *Rivier* van *Apam* geſchooten, en wy bevonden ſyn *vederen* van *verſcheide* gemengde *couleuren*, als *ſwart*, *wit*, *ros*, *paers*, en meer andere, het geheele lyf over; ook groote *geele oogen*. 't Geen alles is, dat ik ontrent den ſelven aengemerkt heb; konnende hy *heel licht* onder 't ſlag van *moije Vogels* werden gereekend. Syn *naem* is my, en van 's gelyken ook aen de *Negers*, onbekend.

Eerſte Saedvogeltje.

No. 16. is een *Koorn*- of *Saedvogeltje*, van geſtalte als de *Prent* vertoond: ſijnde de *bek lang* en *ſpits toe loopende*, het *lyf* geſchakeerd met *geele*, en *licht-blauwe veederen*, een halve *ſwar-*

te

N.° 17.

N.° 18.

N.° 19.

N.° 20.

N.° 21.

N.° 22.

N.° 23.

N.° 25.

N.° 24.

N.° 27.

N.° 26.

te kring om den *hals*, de *ſtaert* lang, met *geele*, *blauwe*, en *ſwarte veederen*, en op de *kop* meede eenige kleine *veedertjes*.

Tweede ſlag.

No. 17. vertoond een *Vogeltje*, van geſtalte als de voorgaende, ook van dien ſelfden *aert* en *eigenſchap*: het onderſcheid maer voornamentlyk hier in beſtaende, dat deeſens *bek kort*, *dik* en *ſwart* is: ſyn *halve lyf*, te weeten, na onderen, *ſwart*, en boven op de rug *ſchoon geel*, de *pooten* meede als de *bek* van een *ſwarte couleur*.

Derde ſlag.

No. 18. is een *Vogeltje*, meede van de eerſte niet ſeer *verſcheiden*, als dat *desſelfs couleur grauw* en *geel* door den ander is vermengd: een *korte ſpitſe bek*, doch *ongemeene lange pooten* en *klauwen*, gaende voor ſo een *klein beesje* de *maet* verre te boven.

Vierde ſlag.

No. 19. ſtaet een *Vogeltje* afgebeeld, 't geen ontrent de *helft kleinder* is als de voorgaende, en byna van geſtalte als een *Muſch*, desſelfs *couleur* maekt het ſonderling fraei; als ſynde de *kop* en *borſt pik-ſwart*; de *vleugels* en *pooten grauw*; en vervolgens het *geheele lyf* heel *vierig* en ſchoon *rood*; ſynde het *jammerenswaerdig*, dat deeſe *vogeltjes* niet by *levenden lyve* konnen gehouden werden.

Een ſchoon Rivier-vogeltje.

Doch het *vogeltje*, dat *UE.* onder No. 20. ſiet, gaet al de voorgaende in *fraei*-en *moiheid* ſeer verre te boven. Het ſelve onthoud ſig *altoos* ontrent en by de *Rivieren*, waer dat het op *kleine viſchjes* aeſd. Syn *couleur* is, als *UE.* de *Prent* vertoond: de *vleugels* en 't geheele *bovenlyf blauw*, een weinig na den *paerſen* trekkende; ſo ook de *veederen* in den *hals*, welke *redelyk lang* zyn: op de *kop* een *kuifje*, even van de geſeide *couleur*, en de *borſt donker-geel*; waer onder eenige *blauwe* en *roode veedertjes* vermengen; de *pooten* ſchoon *rood*, ſo ook de *bek*, en daer nevens ongemeen *dik* en *lang*.

Dit *beesje* is geteekend, doen de *Teekenaer* al *ſiek* was, en derhalven met *weinig luſt*: en dit is de *oorſaek*, dat hy hem ook gantſch niet in ſyn *verſcheidentheit van couleur* heeft vertoond; anderſints ſoude *UE.* hier aen het *moiſte vogeltje* geſien hebben, dat niet alleen in *Guiné*, maer in ſeer *veele Landen* te vinden is.

Saed-of Koorn-vogeltje.

Onder No. 21. ſiet *UE.* noch een *Saed*-of *Koornvogeltje*, van ge-

geſtalte als *UE.* de *Prent* vertoond: desſelfs *borſt*, *onderlyf* en *hals* is *ros-geel*; een *ſwarte kop*, uitgeſonderd een ſchoone *geele plek* op het *voorhoofd*, *ſwarte vleugels* en *bovenlyf*; en de *ſtaert* heeft *ſwarte*, *geele* en *roſſe veederen* door den ander.

Noch een ander ſlag.

Die van No. 22. is ontrent *eens ſo groot* als de voorgaende. Heeft een *fraeije roode borſt* en *lyf*: het *bovenlyf*, *vleugels* en *ſtaert pik-ſwart*, en de *kap* van *bovenen ſchoon geel*. Syn verdere *gedaente* kan *UE.* uit de *Prent* ſelve ſien.

Perokietjes.

Onder No. 23. en 24. vertoonen ſig *twee vogeltjes*, *Perokietjes* genaemd, of ook wel *Guineſe Muſſchen*; niet dat hier geen andere even als in *Europa* zyn: in tegendeel heeft men'er van die eigenſte ſlag een groote meenigte, ſonder eenige de minſte *onderſcheid*; doch de deeſe werden ook *Musjes* genaemd; maer om wat *reeden*, ſoude ik niet konnen ſeggen.

Langs de geheele *Kuſt* vind men deſelve in een groot getal; doch voornamentlyk op het *beneedenſte deel*, als aen *Mouré*, *Cormantyn*, *Apam* en *Acra*. Hare *couleur* is *heel ſchoon groen*, vermengd met *fraeije roode*, en ſommige ook eenige weinige *ſwarte* en *geele veedertjes*. Haer *bekje* is *rood* en *krom*, als de *Papegaijen*.

Komen heel ras te ſterven; niet tegenſtaende ſeker, of liever onſeker Schryver getuigd, datſe 30. a 40. jaren konnen leeven.

't Syn regte *lieve* en *moije beesjes*. Dagelyks, of by geleegentheid, ſenden wy'er een groot getal van deeſe *Kuſt* na *Holland*; waer datſe in een reedelyke groote achting zyn. Men koopt'er hier gemeenlyk *twaelf* voor een *Ryksdaelder*. In't overſenden na *Holland* koomen de meeſte onderweegen te *ſterven*: niet tegenſtaende ſeeker *Schryver* ſig niet *ontſien* heeft te ſeggen, dat deeſe *beesjes* dertig, veertig en meer *jaren* konnen *leeven*. Doch dit moet ten tyde van *Maerten van Roſſum* geweeſt zyn; want tegenwoordig konnen wy van de geene die wy hier houden, van *honderd ſtuks* in *drie jaren* tyds nauwlyks *tien* over behouden.

Papegaijen.

Onder No. 25. ſtaet een *Papegai* afgebeeld; 't geen juiſt wel niet noodig was geweeſt, om dat *UE.* den ſelven dagelyks in *Holland* leevendig kond *ſien*; doch om dat het ſo een *trouwen beeſt* is, heb ik hem die *eer* meede niet willen *onttrekken*.

Men heeft deſelve de geheele *Kuſt* over, doch echter niet *veel*, en moeten ook meeſt diep uit het *Land* koomen. De

men-

menſchen houden hier meer van die uit de *Benin*, *Calbary*, *Cabolopez*, en daer om her *van daen gebragt* werden; doch de ſulke *denken* niet, dat die *veel ouder* zyn, als menſe hier kan *krygen*, en bygevolg ook ſo *leerſaem* niet: maer 't is met die *menſchen*, al wat van ver koomt, is gewis, dat dat geen .... of .... en is.

Al de *Papegaijen* hier ter *Kuſt*, ſo ook in de *Bogt* van *Guiné*, en op de *voornoemde Plaetſen*, ſyn van een *blauwe couleur*.

't Sou een *Mooriaen gewaſſchen*, of ten minſten *onnoodigen arbeid* zyn, veel van deeſe *beeſten* te ſchryven, gemerkt dat ſy tegenwoordig in *Holland* al ſo *gemeen* zyn, dat menſe daer veel minder *als hier* agt: ſo ook in haer *waerdy* en *prijs*: want ik geloof, dat'er in *Holland* weinige ſouden *gevonden* worden, die voor een *klappende Papegai dertig*, *veertig* en *vyftig gulden* ſouden willen geeven: en hier geſchied ſulks *veelmalen*.

Dit ſyn al de *vogels*, die ik *UE.* in *Trent* kan vertoonen; doch daerom moet *UE.* niet *denken*, dat'er geen *meerderhande* zyn: in tegendeel derf ik *UE.* ſeggen, dat het noch de *vyfde part* niet is van die ik *ſelfs geſien* heb, behalven de geen die my noch niet *te vooren* ſyn gekoomen. De geene die *ontbreeken*, by gebrek van een *Teekenaer*, ſyn yder in ſyn *aert* meede uitneemende *ſchoon*; dus het my van *herten ſeer* doed, dat ik geen *gelegentheyt* kan hebben, om deſelve te moogen doen *uitteekenen*.

Doch *geduld* voor een tyd, ik ſal *afwachten* wat *UE.* op myn *verſoek* ſult *verrichten*; en derhalven nu, tot ſlot van 't *Gevogelte*, noch van eenen *gewagen*, waer van ik *gedenke* voormaels naer myn beſte onthoud by *Alexander Roſs wondere dingen* geleeſen te hebben; namentlyk, dat hy *veeren* ſou hebben als *Sterren*, een *ſtem* ſo grof als een *Stier*; en dat de *Negers*, alſe op *Reis* ſyn, en hem aen de *linker hand* hooren, haer *voorgenoomene Reis* ſouden *ſtaken*, en *weer om keeren*. Hoe verre dit *ſchryven* met de *waerheid* overeen koomt, gelieve *UE.* dadelyk *ſelfs t'oordeelen*.

Stiervogel, voor deeſen van eenige ſo genaemd; en waerom.

Deeſe *Vogel* is ontrent tweemael ſo groot als een *Muſck*; welkers *veeren* niet de *alderminſte gelykenis* na *Sterren* hebben, ten ware men eenige weinige *kleine ſpikkels* daar voor wilde houden;

den; doch dan souden'er al heel veel *Stervogels* in de *weereld* mocten zyn.

Aengaende syn *stem* en *geluid*, deselve is *doordringende* en *hel*: maer om deselve by 't *geluid* van een *Stier* te willen *vergelyken*, is even so *veel*, of men wilde hebben, dat een *klok* van *honderd pond* so grooten *geklank* sou geeven, als eene van *tienduisend*.

Wat het *derde* betreft, daer heb ik niet seer veel teegen; want wyl de *weereld* en 't leeven van den *mensch* uit een geduerige *verandering* bestaet, en dat het geene nu *dus* is, over *honderd jaren* geheel *anders*; so soude ik wel konnen *geloven*, dat de *Negers* voor deesen *bygelovig* genoeg geweest zyn, om, als se *geseide Vogel* aen de *linkerhand* gehoord hebben, hare *Reis* te staken, en weeder *te rug* syn gegaen. Tegenwoordig houdense het ook noch voor geen *goed teeken*; doch sullen'er echter haer *voorgenoomene Reis* niet om laten, of het moesten eenige *Bygotten* zyn, waer van men 'er over al in de *geheele weereld* heeft: doch na sulke *menschen* moet, of kan men sig in een *generale* of *algemeene saek* niet rigten.

Dit dan genoeg van *geseide Vogel*, en met eenen ook van 't *geheele Geslagt* der *Vogels* gesegt weesende, so keer ik my voor als nu tot al wat *anders*; te weeten, tot het *kruipend Gedierte*, en 't geen het naest by deselve koomt: waer van ik *UE.* niet meer als *twee afteekeningen* kan meede deelen, welke t'syner tyd sullen *volgen*; en nu maer eerst *spreeken* van de *Padden*.

Padden en *Vorschen* syn hier te *Land* even so *overvloedig* als in *Europa*; en de *laetste* ook van die selfde *gestalte*. De *eerste* syn hier niet alleen in *gelyke meenigte*, en ook van *deselfde gedaente* als by ons; maer daerenboven syn'er op sommige *plaetsen* noch eenige andere van een seer *vervaerlyke grootte*.

Seer groote Padden.

Ik heb'er aen *Adja*, een *Engelsch Dorp* tusschen *Mouré* en *Cormantyn*, gesien, die op syn *minst* so groot als een gemeen *tafelbord* waren. Ik meende, toen ik deselve eerst sag, dat het *Land schildpadden* (waer van men'er hier ook eenige heeft) waren; doch door haer *springen* sag ik haest het tegendeel: ook berigtte my den *Engelschen Koopman*, dat'er sig een *groote meenigte* aen die *Plaets* onthielden. Sy zyn van de andere *Padden* niet

niet *onderſcheiden*, als maer alleen in de *grootte*, en 't geen haer ook *afgryſelyk* maekt om te *aenſchouwen*.

De *Padden* ſyn hier als elders, de *Slangen* heel *vyandig*; en meenigen *kamp* hebben wy tuſſchen deſelve *geſien*.

Slangen heeft men hier *veel*, en *verſcheiden*; waer onder eenige vry *verſchrikkelyk groot* zyn. De *grootſte*, by mynen tyd *gevangen*, en *dood geſlagen*, is van *twintig voeten* geweeſt; doch *Landwaerds in* geloof ik dat'er *vry grooter* zyn. Meenigmael heeft men in der ſelver *ingewanden* niet alleen een *Hart*, en andere *Beeſten*, maer ſelfs ook *Menſchen* gevonden. Slangen, veel en verſcheide: grootte van eenige.

De meeſte ſyn *vergiftigd*, doch de *volgende* by *uitneementheid*; en welke derhalven ook *heel gevaerlyk* zyn. Der ſelver *lengte* is maer van een *groote El*; de *dikte twee ſpannen*: haer *couleur wit*, *ſwart* en *geel* door den ander vermengd. Welke de ſenynigſte zyn.

Ik ben eens door een van deeſe in 't *uiterſte levensgevaer* geweeſt; ſittende aen *Axim* nevens een *Klip*, welke met eenig *geboomte* en *kreupelboſch* was begroeid, als wanneer my een van *geſeide Slangen* tot op een tree na was *genaderd*; ter welker tyd juiſt *t'allen geluk* wierd gewaerſchouwd, en alſo uit *blykelyk gevaer* verloſt. Den Schryver door een van deſelve in gevaer van ſyn leeven.

De *Slangen* onthouden ſig niet alleen in 't *veld*, maer koomen tot in de *wooningen* der *Negers*, ja ſelfs in onſe *Forten* en *Slaepkamers*, waer dat ik deſelve op *verſcheide tyde* heb *dood geſlagen*.

In het *Fantynſe Landſchap* heb ik, nevens veel *andere* een *doode Slang* geſien met *twee hoofden*: of nu beide deſelve *dienſt* aen het *lighaem* verrigteden, gelyk eenige ſchryven dat van *deeſe Slang* geſchied, kon ik, overmits de *Slang*, als *geſegt* is, *dood* was, niet *ervaren*; en de *Negers* wiſten'er my ook geen *regt beſcheid* van te geeven. Tweehoofdige Slang.

Van al de *Slangen* heb ik niet meer als eene doen *uitteekenen*; doch ſo haeſt een *ander Konſtenaer* hier koomt *aen te landen*, ſal ik *geleegentheid* hebben, om'er hem eenige te *verſchaffen*: want behalven dat wyſe *meeſt altoos* konnen doen *vangen*, ſo zyn'er doch noch *eenige*, die van *ons opgevuld* zyn, en ſo *bewaerd* werden, in *voorraed*; waer onder eene van *veertien voet*: welke ontrent *twee voet* van ſyn *ſtaert* af *twee klauwen* of *ſpo-* Een ſlag van veertien voet, voorſien met twee ſpooren.

ren heeft ſitten. Vermoedelyk hebben deſelve *gediend*, om hem daer meede *op te rigten*, en ſyn *gang* of *kruipen* des te ſpoediger *voort te ſetten*. Syn *kop* is byna als die van een *Snoek*, en even ook met *ſodanige rye tanden*.

Noch een ander aert van een Slang.

De *Slang*, welke de *Prent No.* 26. vertoond, is ontrent *vyf voeten lang*: de *dikte* als eens *menſchen arm*; *gevlamd* met *ſwarte*, *bruine*, *geele* en *witteſtreepen*, *heel aerdig* door den ander.

't Seldſaemſte van dit *beeſt*, is ſyn *kop*, welke ſonderling *breed* en *plat* is. Geen *ſchade* doed den ſelven aen *menſchen* noch *beeſten*, als eenlyk door een *heel klein hoorentje*, of liever *tand*, welke als *verkeerd* in 't *boven kakebeen* door de *neus* heen ſteekt, 't welk *wit*, *hard*, en ſo *ſcharp* als een *Els* is: en wyl de *Negers* met *bloote voeten* gaen, ſo koomenſe by wylen des *nagts* heel *onvoorſiens* in 't ſelve te *trappen*; 't geen, volgens haer ſeggen, *veelmalen* gebeurd, om dat deeſe *Slang*, als hy *ergens* een *aes* krygt, ſig ſo *vol oppropt*, dat hy daer door *t'aller plaetſe* in ſo een *vaſten ſlaep* geraekt, dat men hem met *geenig geraes* kan *wakker maken*; derhalven hy ook heel ligt is te *vangen* en te *dooden*.

Schorpioen.

Nevens de *Slang* werd *UE.* onder *No.* 27. ook aengeweeſen een groote *Schorpioen*, tot *verklaring* van welken ik het *alderminſte* te ſeggen heb, alſo hy *onverbeeterlyk* is uitgeteekend, ook na *levensgrootte*; doch ik heb'er hier te *Land* geſien als *kleine Kreeften*, en met even ſodanige *tengels* en *ſcharen*: ſynde over het *geheele lyf* met heel lang *hair* bewaſſen.

Wat *ſchade* deeſe *beeſten* aen de *menſchen* toebrengen, is aen weinige *onbekend*. Sommige hebben agter de *ſtaert* een *blaesje* ſitten, als een *halve lid* van een *vinger*, het geene *vol gift* is, en datſe, alsſe een *menſch* of *beeſt geſtooken* hebben, *uitſchieten*, waer door den ſelven *noodſakelyk* moet *ſterven*.

Deeſe, welke in de *Prent verbeeld* ſtaet, had een *blaesje*, van grootte als een *witte Errit*, en meede vol *gift*.

Duiſendbeenen in overvloed.

De *Schorpioenen* behooren, myns agtens, gereekend te worden onder de *gekorve Diertjes*: van 's gelyken ook de *volgende*, te weeten de *Duiſendbeenen*, en van de *Portugeeſen Centepees* of *Honderdbeenen* genaemd. Deſelve ſyn hier *grouwſaem veel*, en hoewel desſelfs *ſteek* met ſoo een grooten *gevaer* niet is *vermengd*, als

als de *Schorpioenen*, ſo en laetſe doch niet na een *groote* en *brandige ſmert* te *veroorſaken*, welke ontrent *drie a vier ueren* duerd, waer na het, ſonder eenige *ſchade* achter te laten, weeder *verdwynd*.

Geen *plaets* in onſe *Forten* is van dit *goed bevryd*: de *langſte* ſyn van een *ſpan*; haer *lyf* is *plat*, en *ros* van *verwe*, *gekorven* als andere *Wormen*; hebben twee *kleine hoorentjes*, of liever *tengels*, waer meede ſy *beſchadigen*. De *voeten* of *pooten* ſtaen aen weerſyden van het *lyf*, ten *getale* van *dertig* of *veertig*; dit weet ik juiſt ſo *nauw* niet.

Als ik van al het *gekorve* wilde ſpreeken, en yder van deſelve na haer *aert* te beſchryven: als van de *Honingbyen*, *Kriekjes*, *Keevers*, *Sprinkhanen*, van meer dan *twintigderhande ſlag*, *Wormen*, *Mieren*, *Torren*, en diergelyke meer, *ſtof* om *twee boeken papier* te vullen, en ſou my niet *ontbreeken*, maer wel de *vereiſte kennis*. Veelderhande ſlag van gekorve beesjes.

Den *grooten Natuerkenner*, de *Heer van Leeuwenhoek*, wenſte ik dat *duſdanige geleegentheid* kon hebben; ik geloof *Syn Ed.* hier meerder *vreemdigheeden* ſou ontmoeten als in de *geheele weereld*. Ik ſende *UE.* tot een *ſtaeltje* een *doos vol* hier nevens, waer in *UE.* meerder als *honderdderlei* ſult ſien, en yder om het *ſeldſaemſt*. Voldoet daer meede *UE. begeerte*, en ſyt te *vreeden* met het geene ik van *twee beesjes*, die *UE.* onder de *geſeide* niet hebt, ſal ſeggen, eerſtelyk de *Honingbyen*.

Veele *menſchen* ſyn ten *vollen kundig* van de *voortreffelykheid*, des *Guineeſen Honings*. *Rio de Gabon*, *Cabolopez*, en verder in de *Bogt van Guinè*, geeft deſelve ſo *overvloedig*, nevens de *Waſch*, dat het om te *verwonderen* is. Hier op de *Kuſt* heeft menſe ook, doch maer weinig. Honingbyen.

De *Mieren* welke *vyanden* van *menſchen* en *beeſten* ſyn, mag ik, overmits der ſelver *ſeldſaembeid*, niet voorby gaen, om er eenigſints *wydloopig* van te *ſpreecken*. Mieren komen

Deeſe *beesjes* maken in het *Land* en op de *Bergen*, *Huyſen* ter hoogte van *twee mans lengte*, alle van door haer *opgeworpen aerde*, mitsgaders in hooge *boomen*, ſonderlinge groot *neſten*. Uit *geſeide plaetſen* koomenſe ſomwylen met ſo een *vervaerlyke meenigte* tot in de *Forten*, datſe ons niet weinigmalen

met een groote meenigte in de Forten, en taſten het Vee aen het geen ſy verſlinden.

by *nagt* het *bed* doen ruimen. Seldſaem is hare *woede*. Geenig *Dier* is voor haer *beſtandig*. Meenigmalen hebben ſy des *nagts* een *levendig Schaep* van my *aengetaſt* gehad, welke wy des *morgens* in ſyn *volle geraemte* vonden; en dat ſo *konſtig*, dat ſy daer meede de *beſte Meeſter*, in de *Ontleedkunde ervaren*, ſouden hebben moogen *uittarten*; als ſynde *onmoogelyk*, dat het door *menſchen handen* ſo *net* ſoude konnen werden gedaen.

Overmogende Ratten.

En om *Hoenders*, *Duiven*, of eenig ander *Pluimgedierte*, op *geſeide wys* toe te ſtellen, was maer *ſpeelen gaen* by haer. De *Rotten*, hoe ſnel ter *been*, konnen haer niet *ontgaen*: en *aerdig* is het, ſo haeſt'er maer *eene* aen een *Rot* is, ſo is den ſelven *om hals*, want hy het, op een *loopen* ſtellende, word *onderweegen* door *verſcheide andere* aengedaen, tot dat hy'er ſo *veel* krygt, datſe hem *overmogen*, en eerder ſullenſe ook niet *aflaten*: als wanneer'er binnen *korten tyd* ſo veel by komen, datſe den ſelven konnen na een *verſeekerde plaets* brengen.

Aenmerkelykheden van deſelve.

't Is *waerlyk*, als men op de *ommegang* van deeſe *beesjes* agt geeft, even of ſy een *Spraek onder malkander* hadden; want *meenigmalen* heb ik een *Worm* of *Tor* op een *ſeekere plaets* neer gelegt gehad, waer dat maer *een* of *twee Mieren* ontrent waren; aenſtonds gingen deſelve daer van daen, en quamen binnen de tyd van een *minuet* weeder, meer als *honderd* van haer *geſelſchap* meede brengende, en ſo die dan noch niet *genoeg* waren, ſo wierden'er noch al meer *gehaeld*. Eindelyk taſtten ſy de *proi* aen, en gingen'er *heel geſchikt*, malkander in 't dragen van de *laſt helpende*, mede heen.

Veelderlei ſlag van Mieren.

De *Mieren* ſyn hier te *Land* van *veelderlei gedaente*, *groote* en *kleine*, *witte*, *ſwarte* en *roode*: der *laetſter ſteek* brand even als *vier*, en is *veel pynelyker* dan de *ſteek* van een *Duiſendbeen*: de *witte* ſyn doorſchynende als *glas*, doch ſo *ſterk* van *gebit*, datſe in een *nagt* door een *dikke houte Kiſt* vol *goederen* konnen *booren*; en 't geen 's *morgens* ſo vol *gaten* is, even of'er met *Hagel* doorgeſchooten was.

Of de *Mieren* een *Koning* hebben, en dat den ſelven ſo *groot* ſou moeten weeſen als een *Rhynkreefje*, gelyk de Heer *Fokkenbrog* heeft gelieven te *ſchryven*, weet ik niet, dies het ook niet kan *bewaerheeden*.

Nu

Nu heb ik, *mynes dunkens*, al *vry omſtandig gehandeld* van al het *Gedierte*, 't welk, ſo in de *lucht*, *op*, als *onder* de *aerde*, ſig *outhoud*; ſynde *ons anders* niet overgebleeven, als om de *Zee* en *Rivieren* meede te *doorſnuffelen*, 't geen het *einde* van *deeſen Brief* ſal zyn.

Door 't *gebrek* van het *vleeſch*, en andere *noodige leeftogt* hier te *Land*, moet de *Zee* aengemerkt worden, als de *eenige onderhoudſter* des *menſchelyken levens*, ſonder de welke het niet *moogelyk* ſou zyn, om hier te konnen *beſtaen*: want alleen van *viſch*, *brood*, en *oly de Palm*, leven niet alleen al de *Negers*, maer ook meeſt al de *Blanken*: die het een *ſonderling groot geluk*, en een *byſondere voorſienigheid Gods* is, dat ſo wel de *Zee* als *Rivieren* tegens den ander *ſchynen* te *yveren*, wie dat van haer de *meeſte* en *beſte Viſch* ſal *voortbrengen*.

Viſch, waer van de meeſte menſchen op de Kuſt moeten leven.

Beide gevenſe *veel goede* en *lekkere Viſſchen*: de *voornaemſte* der ſelve ſal ik hier ten *voorbeeld* ſtellen. Voor eerſt *leverd* de *Zee* ons hier een *Viſch*, ſo *groot* als een *gemeene Kabeljauw* by *ons*. Men *noemdſe* hier ook *Braſiliaenſe Kabeljauwen*. Uitneemend *vet* en *lekker* ſyn deſelve. Hier aen volgen de

Braſiliaenſe Kabeljauw.

Snoeken, *groot* en *kleine ſlag*. Syn in *haer tyd* meede *heel vet* en *goed*, en niet ſo *hairig* als by *ons* in *Holland*.

Snoeken groot en klein.

Schol en *Bot* heeft men hier ook, doch de *eerſte ſeer ſelden*; maer de *laetſte veel* en *overvloedig*. Sy zyn wel ſo *dik* van *viſch* als de *onſe*, doch in *lang* ſo *goed* niet: verſcheelen ook *merkelyk* in *geſtalte*.

Schol en Bot.

Noch een ſlag van *platte viſch* heeft men hier, welke alle *viſſchen* van deeſe *Kuſt* in *deugdſaemheid* van *ſmaek* te boven gaen. Men noemd deſelve *Piſie Pamphers*.

Piſie Pamphers, een lekkere Viſch.

Waer na eene volgd, welke wel ſo *plat*, doch *ronder* van *lyf* is, en die met een *erlyke naem* gaet pronken, te weeten *Ku...dekker*; doch 't moeſt ſeeker al een *groote Kous* zyn, daer deeſe *Viſch* toe ſou *paſſen*.

Ku...dekker.

Halve Koorden, *Corcoados*, *Dorados*, en andere *groote Viſſchen*, als *ſwarte* en *witte Carabijns*, ſijn *goed* en *profytelyk* voor den *gemeene man*.

Veelderhande ſlag van groote Viſch.

Steenbraeſſems, van *drie* en *vierderlei ſlag*, heeft men hier *ſeer veel*, en daer onder eenige *uitneemend vet* en *lekker*,

Steenbraeſſems.

voor-

voornamentlyk twee, die men *Jacob Evertzen* en *Roojeud*, noemd.

Stompneusen. Onder de *middelbare Visschen* heeft men eerst de *Stompneusen*, om datse *heel plat* van *bek* zijn. In *smaak* koomtse onse *Schelvisch* na by.

Baerdmannetjes. De andere, in *gestalte* (doch *ongelijk kleinder*) deese niet *ongelijk*, werden *Baerdmannetjes* genaemd, om datse, aen weerszyden van de *kaken*, *twee hairen*, even of het een *baerd* is, hebben afhangen.

Makreel, Saffer, een vette Visch. *Makreel* werd hier somtyds, doch in *kleinen getale*, meede *gevangen*; maer *Saffer*, of anders *Koningsvisch* genaemd, *veel* en *overvloedig*. Deese *Visschen* zyn, als 't in de tyd is, *bysonder vet* en *goed*, en *smaken* byna als *Ael*. Men gebruykt deselve, *opgespouwen* en *gedroogd* zynde, ook in *plaets* van *Salm*.

Aboei, wat voor Visch. Onder de *kleine Visch* koomt ons eerstelyk te vooren de *Aboei*, hebbende met onse *Voorn* een *goede overeenkomst*; doch sijn *ongelyk harder* en *lekkerder* van *visch*. Sy worden hier *dagelyks* met *duisenden* gevangen.

Rogg', groot en klein. *Rogg'*, *groot* en *klein*, sijn hier meede *overvloedig* en *heel goed*.

Tongen en Scharren. *Tongen* en *Scharretjes*, by *uitneemendheid lekker*, de *eerste* de *Tongen* by *ons* overtreffende.

Kreeften, Krabben, Garnalen en Steurkrabben, ook tweederlei Sardijn. Aen *Kreeften*, *Krabben*, *Garnalen* en *Steurkrabbetjes*, ontbreekt het hier ook niet, en so meede aen meenig *duisenden* van *tweederhande Sardijns*, als *groote* en *kleine*. Beide in haer tijd *sonderling vet*; doch de *eerste*, vermits 'er *veel hair* in is, sijn niet *veel bysonders*; maer de *laetste heel aengenaem* en *goed*, om *Pekelharing* en *Bokken* van te maken; waer toe wy ook *'s jaerlyks* een *goede meenigte* gebruiken.

Rivierviſschen, als Carmou. *Rivierviſschen* bestaen, behalven de geene die uit *Zee* koomen, en die sig in deselve *op-onthouden*, in *driederhande slag*, als *eerstelyk Carmou*, sijnde een *witte Visch*, waer van de *grootste* ontrent een *El lang*, en *ruim* so *dik* als een *arm* zyn. *Wonderlyk vet* worden deese *Visschen*. Sijn, behalven datse wat te *vet* weesende, wat *tranig* zyn, *redelyk goed* om te eeten.

Harder. De *tweede* van deese, niet als in de *kleinheid* van *lijf*, en datse

datſe ook ſo *dikken kop* niet hebben, onderſcheiden, noemd men *Harder*, en ſijn wel ſo *lekker* als de *andere*.

Voor 't *derde* leeverd de *Revier* een ſlag van *ſwarte Viſſchen* uit, alhier *Batavia* genaemd, waer van de *groote* meede *redelyk goed* zyn, alſſe maer niet grondig-ſmaken, 't geen deſe *viſch* veel onderworpen is. Eenige van ons hebben deſelve, doch geheellijk ten *onrechte*, voor *Baers* aengeſien, want ſy daer meede de *minſte overeenkomſt* niet en hebben. Batavia.

Ik ſoude noch wel eenige *Viſſchen* meer hebben konnen *noemen*, doch ſal my vergenoegd houden met de *voornaemſte* te hebben *aengeroerd*; en ſeggen tot *beſluit*, dat een *Liefhebber* van *viſch*, gelyk ik *my rekene* te zyn, alhier *volkoomentlyk* te regt kan geraken. Om ſijn *genoegen* op *eenmael* aen *viſch* te eeten, ſou men het met een *ſtuyver vyf* of *ſes* konnen ſtellen: doch een *Soldaet*, of ymand die 't'er *op aen koomt*, kan 't met de *helft* en ook wel minder affien. Ik ſpreek van *gemeene tyden*, want ſomtijds ſou het wel de *helft* in *prijs verſcheelen*, ſo in de *goed*- als *dierder koop*; en *erbarmlyk* is 't om te *ſien*, als 'er geen *viſch gevangen* word, hoe ellendig dat den *gemeenen man* ſig moet *behelpen*, 't geen *gemeenlyk* in de *Quatyd*, of anders *Winter* geſegt, *voorvald*; op *andere tyden* van 't *jaer* heeft men nu *dees*, dan weder *dat ſlag* van *viſch*, ſonder oit *gebrek* te hebben.

Tot een *toegift* ſtelle ik hier de *eigenſchap* en *geſtalte* van *drie Viſſchen*, die hier ter *Kuſt* meede ſijn te vinden, welke weegens der ſelver *ſeldſaemheid* niet moogen *voorby gegaen* worden.

De *eerſte* en *grootſte* zyn, die men ſo *hier* als *elders Noord-kapers* noemd, doch van deſelve ſal ik op een *andere plaets omſtandiger* ſchryven, en hier maer *eenlyk ſeggen*, datſe hier op de *Kuſt*, als 't *moi weêr* is, en de *Viſſchers* in 't *beſt* van hare *vangſt* zijn, na de *wal* koomen; waer voor al de *viſch*, volgens 't ſeggen van de *Negers*, ſig ten eerſten *wegpakken* en *vlugten*, en dat met ſodanige geſwindheid en vrees, dat men ſelfs *'s anderen daegs* niet eenen *viſch* meer in *Zee* gewaer word, dies dit *goed* haar dapper *achter de vodden* moet ſitten. Noord-kapers.

Swaerd-visschen.

De *tweede* sijn de *Swaerdvisschen*, so genaemd wegens een *plat been*, dat sy ter *lengte* van *een* of *anderhalve El*, en ruim een *hand breed*, voor op de *neus dragen*, welk *been* aen *weerkanten* met *scharpe pennen* of *tanden* van een *vinger lang* is voorsien, *seventien*, *negentien* of meer aen een *sijde*, en meest *altoos oneeven*, en soo aen de *eene sijde* een meer, als aen de *andere*.

De *lengte* van deese *Visch* is van *seven*, *acht*, *negen* en *tien voeten*, doch *ongemeen dik*. Hoedanig deese *Visschen krijg voeren* tegens *Wal*- en andere *onguere groote Visschen*, kan *UE.* by *andere* leesen; want ik voor my sal 'er niet het *alderminste* van *na* vertellen, om dat *sulks* noit heb *gesien*, of ter *plaetse* geweest ben, waer *sulke Gevegten* sijn *voorgevallen*; naer 't *laetste* ben ik ook niet seer *benieuwd*, al so *bedugt* ben daer noit weder te sullen *van daen koomen*, en derhalven is 't *ongelyk beter* en *veiliger t'huis gebleeven*.

Hayen sijn

De *derde slag* sijn *Hayen*, by eenige, doch gantsch ten *onregten Zeehonden* genaemd, want sy hebben 'er de *alderminste gelykenis* niet na. 't Syn *heel dikke*, en met eenen ook *seer lange visschen*, eenige tusschen de *twintig* en *dertig voeten*, met een *breede vlakke kop*, dewelke na vooren *heel spits* toeloopt; verders is haer *gedaente vry leelyk* en gantsch niet *fraei*. 't Is de *Negers* haer *gemeenste* en *beste kost*. *Dagelyks* werdense op de *Goud-Kust* met meenigte *gevangen*. De *Blanken* eeten deselve niet, overmits haer *vleesch taei*, en so *dor als een hout* is; 't geen ook de *oorsaek* is, dat de *Negers* deselve eerst een *dag of acht*, om *kort* te worden, op de *markt* of *elders* laten *rotten* en *stinken*, waer na sy 't selve noch al voor een *lekkere kost* op knappen, en met het *vervoeren Landwaerds in*, *grooten handel* dryven.

de Negers haer gemeenste kost.

De Hay werpt sijn Jongen.

De *Hay* schiet sijn *knit* niet als andere *Visschen*, ook en legt hy, als de *Schildpadden*, geen *Eyeren*, maer werpt sijn *Jongen*, alsse *voldragen* sijn, gelijk 't *viervoetig Landgedierte*.

De Hay voor het vinnigste van alle Dieren geagt.

Op de geheele *Goud-Kust* verneemd men van deese *Visschen* geen *quaed*, maer aen *Fida* en *Ardra*, waer men *Slaven handeld*, sijnse *uitneemend boos* en *verslindend*; overtreffende in *felte*, meen ik, al het *verslindend Gedierte* op den gantschen *Aerdbodem*.

By-

Byaldien ymand op *geſeide plaetſen buiten boord* koomt te vallen, ſo is den ſelven genoegſaem *lyveloos*, of het moeſt zyn, dat'er ter dier tijd geen ontrent het *Schip* waren (het geen *heel ſelden* gebeurd) en men den *lyder* ſpoedig te hulp quam.

In 't *overboord* werpen van *doode Slaven*, 't geen ik *eenigemalen* heb bygewoond, ſiet men, niet ſonder *verſchrikking*, de *vreeſſelyke grouwſaemheid* deeſer *beeſten*: *vier*, *vyf* en meer, ſchieten te gelyk onder het *Schip* van daen, om het *doode lighaem* te *verſcheuren*, yder *hap* die ſy doen is een *arm*, *been*, of de *kop* af; eer men *twintig tellen* kan, hebben ſy ſomwylen de *doode* al onder haer *verdeeld*, ſonder iets het *alderminſte* over te laten, ſelfs tot het *ingewand incluis*; en byaldien'er bygeval *andere* wat te laet koomen, en dienvolgende haer *deel* niet konnen krygen, die worden, of ſijn dan ſo *verwoed*, dat ſy de *andere* wel haeſt ſouden *opvreeten*; taſten malkander met de *grootſte vinnigheid* des *weerelds* aen; gaen op haer *kop* met het *halve achterlyf* uit het *water* ſtaen, en geven malkander met hare *ſtaerten* ſulke *vervaerlyke ſware ſlagen*, dat 'er de geheele *Zee* als van *dreund*.

Hoedanig ſy der menſchen lighamen verſlinden, en 'er malkander om aentaſten.

Als een *Hay* ſijn *proi* of *aes vatten* wil, ſo moet hy ſig op de *rug omwenden*, gemerkt ſijn *bek* van *onderen* ſeer ver *achterwaerts* ſtaet, en derhalven van *bovenen* gantſch niet kan *vangen* of *aendoen*.

Als men ſomtyds een *Hay* vangd, en met de *Tali binnen Scheepsboord* overheiſd, ſo mag men haer wel *ruim ſtaen*, want behalven haer *ſcherp gebit*, ſo ſlaenſe met hare *ſtaert*, waer in ſy een *vervaerlyke groote kragt* hebben. Ymand die haer te *na koomt*, raekt in *eenmael* een *arm* of *been* af, of ten minſten *t'eenemael in ſtukken*.

Datſe de *menſchen* op de *Goud-Kuſt* niet *aandoen*, geloof ik daer *van daen* te koomen, om datſe daer *eeten genoeg* aen de *mindere viſſchen* konnen krygen, 't geen aen *Ardra* en *Fida* ontbreekt, derhalven ſy daer de *menſchen*, willenſe van *honger* niet *vergaen*, moeten *verſlinden*; en ik geloof dat deſelve haer al *heel wel* moeten ſmaken, om dat ſy de *Scheepen*, welke van *geſeide Plaetſen* vertrekken, ſomtijds noch wel een *week of vier navolgen*, en oppaſſen of'er geen meer *Slaven buiten boord* ſullen *geworpen* worden.

Niet tegenstaende deese *beesten* so *verslindend* en *gevaerlyk* zyn, als *UE.* gehoord hebt, so heeft men my doch voor de *waerheid* willen *verhalen*, dat het aen *Cabo Verde*, of de *Groene Hoek*, waer dat deese *beesten* meede *grimmig genoeg* zyn, is gebeurd, dat een onser *Schippers*, by *ongeluk* of uit *nood*, dit is my *vergeeten*, *buiten boord* sou geraekt zyn, en dat den selven, overmits hy niet al te wel kon *swemmen*, in *gevaer* van te *verdrinken* was; doch dat hem te goeder tijd een *Hay* vat kreeg, die hem *soetjes* in sijn *been vatte*, en so *na boord* van een der *Scheepen* bragt. Indien dit *waer* is, so heeft men hier *grooter Mirakel*, als eertijds van den *Harpeslager Arion*, welke den *Dolphyn* door sijn *soet speelen* bewoog om hem *aen land* te moeten *brengen*, en deese *Hay* deed het, sonder daer toe op *eeniger wyse aengeset* te zyn: doch ik moet een *sterker geloof* krygen, sal ik dit voor *suivere waerheid aanneemen*, hoewel men my, om daer door t'eerder te *beweegen*, *man*, *dag* en *plaets* heeft genoemd: doch daer sijn *twee reedenen*, welke hier *t'eenemael tegens stryden*: 't *eerst* is de *aengeboorene verslindenden aart* deeser *beesten*, en de *andere* is, om dat de *Hay*, als hy op syn *buik legt*, niets kan *aendoen* of *vatten*, dies moet hy deese *Schipper*, op syn *rug leggende*, hebben *aengetast*, en so met *den selven voortgeswommen* zyn; doch het sou *konnen weesen*, dat hy in syn *jonkheid*, als de *Jongens by ons* doen, op syn *rug* had *leeren swemmen*, om of het hem *in tijd* en *wylen* mogt te pas komen. Wat sal ik meer seggen, *Amice*, de *natuer* is *wonder vreemd* in sijn *werking*, laten wy het daer op af laten *stuiten*, en sijt voor 't *overige verseekerd*, dat ik voor *altoos* begeer te blyven, *Mijn Heer*, *&c.*

SESTIENDE BRIEF.

Handelende van de Boomen en andere Aerdgewassen; als eerstelijk van vierderlei Wijn de Palm-boomen. *Hare Vrugten en verdere hoedanigheeden. Van de* Cocosnooten; *mitsgaders de wilde.* Orangie *en* Limoenboomen. *Veelheyd, Deugd; en waerse het meest gevonden worden. Wydloopige beschryving van den* Papaiboom, *en der selver Vrugt. Mitsgaders van de* Pisang; *bestaende in*

Bak-

Bakovens *en* Bananas. Cormantynſe Appels; *wat Vrugt, en waerom ſo genaemd.* Granaet-appelen. Wyndruif. *Veelheid van wilde Boomen, en daer onder eenige ſeer hoog en groot; als onder anderen den* Capotboom. *Waerom ſo genaemd. Fraei* Werkhout; *en waer. Aerdvrugten; als eerſt 't* Koorn, *of groote en kleine* Milhio, Rys, Jammes, Pattates. *Alderhande Boonen.* Ananas *in 't breede beſchreeven; en ſommige Schryvers wederſprooken.* Watermeloenen, *een ſchoone Vrugt.* Grein, *of* Guineeſe Peper. Cardamom. Peper. Piement. Dragon. *Stinkende* Tabak; *van welk Kruid de* Negers *groote Liefhebbers zyn. Maniere van 't* Sout-*kooken.*

MYN HEER,

DEeſe ſal *alleenlyk voldoen* de *belofte* in myn *voorige* gedaen, om van de *Boomen* en *Boomvrugten*, mitsgaders *Koorn*, en andere *Aerdgewaſſen* te handelen, tot het welke my met den *eerſten* ſonder eenige *omweg* wendende, ſo *ſegge* ik, dat ſo wel, als in *Ooſt-Indien*, de *Coco*snooten-boom, om ſyn *voortreffelykheids wil*, onder de *eerſte*, en *voornaemſte Boomen* werd geteld, ſo moogen wy hier met immers ſo veel *regt*, de *Wyn de Palm-boom* onder de *hierlandſche* de *eerſte plaets geeven*, mits den ſelven, nevens *brood* en *viſch*, de meeſte *menſchen* op de *Kuſt* doet *beſtaen*, en *leeven*. Wyn de Palm-boom.

't *Eerſt* dat deeſe *boom voortbrengd* ſyn *Nooten*, dewelke alſſe noch *jong* ſyn en *gebraden* worden, ſeer *aengenaem* ſyn om *uit de hand* gegeeten te worden. Als deeſe *nooten groot* en *oud* werden, krygenſe een *roode baſt* of *ſchel*, doch aen het *achterſte* van de *noot* een weinig *ſwart*, waer onder dat de *Oly de Palm* ſit, en die'er dan, even als de *Olyven*, *uitgeſtampt* of *geparſt* word. De *oly* in *ſig ſelfs* is *rood* van *couleur*; doch byaldienſe *eenige jaren* blyft ſtaen, ſo werdſe *wit*. Voor ymand die eerſt *nieuwlings* hier te *Land* komt, valtſe wat *vies*, doch als men *deſelve gewend* word, is 't geen *onbillik eeten*, en daer nevens ook *ſonderling ſtrekkend* en *geſond*; tot *verſcheide koſt* ſoude ikſe voor de *Olyven-oly* ſtellen. Syn eerſte Vrugt beſtaet in Nooten, dewelke, jong gegeten, niet onaengenaem zyn; doch ouder werdende, komt'er den oly af, die ſoet en geſond is.

Als de *oly* van de *Noot afgeperſt* is, verſtrekt de *pit* de *Negers* noch tot een *lekkere ſpys*; en alſſe *oud geworden* zyn, iſſe

uit-

uitneemende goed, om'er de *Varkens* meede te *meſten*; die daer van een *vaſt* en *hard* Spek krygen.

De tweede vrugt is de Wyn; en hoe die werd vergaderd.

De *tweede vrugt* van deeſen *boom* is de *Wyn* ſelfs. Om deſelve te *verkrygen* en *af te tappen*, werden de *boomen*, die oud genoeg zyn, *om ver gekapt*, van al *ſijn takken* beroofd, en *t'eenemael kael* gemaekt. Eenige weinige dagen dus geleegen hebbende, werd in 't *dikſte* van de *Stam* een *klein gaetje* geboord, en daer in een *klein pypje* van *Riet* geſtooken, waer door de *Wyn de Palm* dan in een *potje*, dat'er onder geſteld is, koomt te *vallen*, doch al *droppelende* en ſo *langſaem*, dat in *vierentwintig ueren* maer pas een *Stoop wyn* uit een werd getapt; *twintig*, *dertig*, en ſomtyds ook meer *dagen*, geeft een *boom wyn*, al na de *grond* waer den ſelven gewaſſen is, bequaem voor hem is geweeſt. Als de *boom* op het laetſt begint te *loopen*, ſo werd'er een *vier* onder geſtookt, om'er de *wyn* des te meer, en met *grooter kragt* uit te dryven.

Is, vers gedronken, niet onaengenaem van ſmaek.

Deeſe *Wyn* vers by, of onder de boomen, ſo men 't hier noemt, *gedronken*, is heel *lieffelyk* en *aengenaem* van *ſmaek*, maer te gelyk ook ſo *ſterk*, dat, eer men'er op *verdagt* is, ſy ymant *fraei* by de *neus* kan vatten, en eer hy'er om *denkt*, de *hoogte* doen krygen; doch de geen welke de *Wynboeren* dagelyks aen *Strand* brengen, is niet veel byſonders, om dat *deſelve* door haar al te *ſchoon* werd *gewaſſchen* en *verlengd*; en dus wordſe, myns dunkens, van den *gemeenen man*, en de *Negers*, niet *ſo veel* om de *goede ſmaek*, als wel om'er een *verheuging* van te krygen, *gedronken*; tot het *laetſte* iſe, ſchoon *redelijk gewaterd*, heel bequaem.

De *wijn* van de *boomen* getrokken ſynde, is *den ſelven* tot geenig ding meer *nut*, dan om *verbrand* te worden; dog als de *boomen* noch in haer *groei* ſtaen, werden de *bladen gebeeſigt* om *touw* van te maken, ſo tot het *breyen* van hare *netten*, als andere *benoodigtheeden*.

Vierderlei ſlag van *boomen* werden hier gevonden, doch yder met een *byſonderen naem*. Van de *regte* en *eigentlijke Wyn* de *Palm*, hebben wy reeds geſprooken.

Tweede ſlag van wyn de Palm, genaemt Quaker.

De *tweede ſlag* van *wyn de Palm* werd op geen *plaets* anders *vergaderd* of *getapt*, dan in het *Fantynſe Land*. Men noemd deſelve *Quaker*, om welke *reeden*, heb ik *UE.* reeds in een

an-

anderen *Brief* geſegt. Sy *overtreft* de *wyn de Palm* in *lieffelykheid*, en ook *ſeer verre* in *kragt*; konnende men van *deſelve* qualyk *half ſo veel* verdragen; en de *boomen*, waer uit *deeſe wyn* werd getapt, ſyn wel de *helft kleinder* als de *regte Wyn de Palm-boomen*.

De *derde* heeft men in de *Landen* van *Ancober*, *Abokroe*, *Axim* en *Ante*, doch in 't *laetſte* maer heel weinig. Deſelve draegt de *naem* van *Pardon*; dies *UE.* wel moogt gelooven, hoe *grooten ſchelmſtuk* ymant hier te *Land* ook begaet, ſo kan den ſelven doch *heel ligt Pardon* krygen, mits dat hy maer in de *gunſt* van den *Wyngod* maekt te ſtaen. Deeſe *wyn* is in *ſmaek* van de *vooren genoemde* heel verſcheiden; is wel ſo *aengenaem*, doch lang ſo *ſterk* niet. Derde ſlag Pardon genaemt.

Deeſe *boomen* werden, als de *voorige*, niet *om ver gekapt*, maer men tapt'er de *wyn* al *groeyende* uit, even als men in *Ooſt-Indien* de *Suri* uit de *Cocosnooten-boomen* tapt; doch dit *onderſcheid* is'er in, dat ſchoon ter *geſeide plaets* de *wyn* uit de *boomen* werd getapt, deſelve echter *levende* blyven, doch hier *gaenſe uit* en *ſterven*: de *reeden* hier van geloof ik *deeſe* te zyn, dat men'er in *Indien* de *wyn* niet *t'eenemael* aftapt, maer iets tot *voedſel*, om weeder *voort te groeyen*, daer in laet, dog hier trekt men het'er tot de *laetſte druppel* toe uit; dies het ook niet *anders* ſyn *kan*, of ſy moeten, ſo haeſt'er al de *vochtigheid* uit is, t'eenemael *verteeren*.

't *Vierde ſlag* van *wyn de Palm* heeft men in de *Landen* van *Ante*, *Jabi* en *Adom*: deeſe is van *alle drie* de vooren genoemde *geheellyk verſcheiden* in *ſmaek*, by deſelve is geen *ſterkte ter weereld*, maer *ſmaekt*, *vers gedronken*, byna als *Soetemelk*; een uer of *tien oud*, en *getapt* weeſende, *deugtſe* niet meer om *gedronken* te worden, en is ook nergens toe *bequaem*. Men noemd deſelve *Criſſia*. Vierde ſlag, genaemt Criſſia.

De *Negers* geeven voor, dat men door veel van *deeſe wyn* te *drinken groote Gemagten* krygt, 't geen ook wel *aenneemelyk* is; om dat de *Negers* op geen *plaets* van de *Kuſt* die *quael* ſo veel ſyn *onderworpen*, als in de *genoemde Landſchappen*. De *wyn* werd van *deeſe boomen* vergaderd, even als van de *Pardon* geſegt is, te weeten *al groeyende*.

De *Stam* van een *Wyn de Palm-boom* in de *ronde gemeeten*, is

ontrent een *mans lengte dik*, en ook so *hoog*; die van de *Quaker*, als gesegt heb, ontrent de *helft minder*. Beide *schietense* hare *takken* in de *hoogte*, waer van eenige *twintig* en meer *voeten lang* zyn. Deese *takken* werden hier te *Land* en *elders Bamboesen* genaemt. Werden tot veel *saken gebeesigt*, als tot *Daken* van *Huisen*, *Heiningen*, en wat *des meer* mag zyn. Aen weederzyden van *gesleide Takken* of *Bamboesen*, groeyen *lange smalle reepen*, 't geen der selver *bladeren* zyn.

De *Pardonboomen* groeyen even als de *Cocosnooten*, doch *ongelyk dunder* van *stam*.

De *Crisia-boomen* groeyen meede *even so*, doch *verscheelen merkelyk* in de *dikte* en *hoogte* van *stam*, mits deese pas de *vierde part* van der *Pardonboomen hoogte* verkrygen; ook schieten aen een *Crisia-plant vier*, *vyf*, en meer *stammen* uit, uit welke alle *wyn getapt* word.

Hoe lang een Wynboom moet groeijen, en groote meenigte. van deselve, en prys van de wyn de Palm.

Een *Wyn de Palm-boom*, eer hy syn *volkoomen was*- en *ouderdom* heeft, moet *tien*, *twaelf*, en meerder *jaren* groeyen, en dan tapt men'er pas *twintig*, *dertig*, of ten hoogsten *veertig Stoop wyn* van; nochtans koomt de *wyn de Palm dagelyks* in sulken *overvloed* op 't *Strand*, dat het te *verwonderen* is; dies men ligtelyk kan *afmeeten*, dat deese *boomen* hier te *Land* met *veel duisenden* moeten wassen, of *anders* sou het haest een *eind* neemen. Voor een *Anker* van *tien Stoop* werd gemeenlyk een *halve Ryksdaelder* betaeld; doch op de eene *plaets* en *tyd* wel de helft *beeter koop* als de andere.

Cocosnoot.

Na de *Wyn de Palm-boom* moet onvermydelyk de *Cocosnoot* volgen. Wat gunst deese *boomen* de *menschen elders* toebrengen, is aen *veelen* bekend, en kan in verscheide *Oost-Indische Reisbeschryvingen* nagesien werden. Hier heeft men'er, ter oorsaek van der *Negers onkunde*, geen ander *nut* van, dan der selver *vrugt*, te weeten de *Noot*, welke, so wel de *pit*, als het *nat* daer in beslooten, *heel aengenaem* en *lekker* is.

Deese *boomen* groeyen hier te *Land* ter hoogte van *dertig*, *veertig*, en ook wel *vyftig voeten*. Hebben *takken* en sogenaemde *bladeren*, gelyk die van de *wyn de Palm*; behalven dat deese *takken dikker*, doch niet so *lang* of *bequaem* zyn om *verbeesigd* te werden. Met het *vierde*, of op het *vyfde jaer*, leverd

een

een *Cocosnooten-boom vrugt*, en werden wel *vyftig* en ook meer *jaren oud*.

Wilde Cocosnooten heeft men hier ook, ander *Palmyt* genaemt, de welke meede *vrugt* dragen, en van de *Negers* doch van seer weinige *Blanken*, werden gegeeten. Deesen *Boom* is ongelyk *dikker* van *ſtam* dan de regte *Cocosnoot*, voornamentlyk in syn *midden*, daer hy verwonderlyk *dik* is, 't geen *ſeer raer* is om *aen te ſien*, want *boven* en *beneeden* is hy meer dan de helft *dunder*. In *desſelfs top* groeid een *vrugt*, of 't is de *pit* van 't bovenſte des *ſtams* ſelfs, het geen men *Palmytkool* noemt, om reeden dat het in *ſmaek eenigſints* na *Kool* gelykt. Wilde Cocos, of Palmyt.

Orangie-appel-boomen heeft men in 't *Aximſe Landſchap* overvloedig en veel, ſo *ſoete* als *ſuere*; de *ſoete* syn redelyk *goed*, doch de *tuin* aen *Elmina*, welke by uitneementheid *vol* is, heeft'er eenige, welke in aengenaemheid van *ſmaek* de *Appelen China* weinig behoeven *toe te geeven*. Orangie-appelen.

In andere *Landſchappen* heeftmen onder de *Negers* weinig of geen *Orangie-appel-boomen*, niet tegenſtaende de *Heer Fokkenbrog* heeft gelieven te *ſchryven*, datſe in een *groote meenigte* langs de *Boutryſe Rivier* waſſen, hier in is geſeide *Heer* het *ſpoor* gantſch byſter. Ik heb die *Rivier* verſcheidemalen *bevaren*, doch'er noch oit eene *gevonden*; en na 't ſeggen van de *Negers* ſynſe'er ook noit geweeſt. Aen *ons Fort* op den *Berg* ſtaen'er *eenige weinige*, doch op de *genoemde Rivier* niet een.

Limoenboomen, die alhier *Brambaes* of *Limmetjes* werden genaemt, heeftmen over de geheele *Kuſt*, voornamentlyk aen *Mouré*, alwaer *deſelve* ook geparſt word, en 't geen 's *jaerlyk*, als het geen ongewoone *drooge tyd* is, ruim *tweehonderd Amen Limoenſap* kan uitleeveren. *Vier a vyf Ryksdaelders* is de *prys* van een *Aem Limoenſap*, of *ingeleide Limoentjes*. Limoenen.

't *Guinees Limoenſap*, en ook de *ingeleide Limoentjes*, is in *Holland* al te wel *bekend* en *geagt*, dan dat ik van nooden ſou hebben, om'er hier eenige *melding* van te doen.

Van de *Papaiboomen* is by eenige ſeer veel *geſchreeven*, doch echter ſonder behoorlyk *onderſoek*, als datſe geen *takken* noch *bladen* hebben, en maer ter hoogte van een *mans lengte* opſchieten, *enz.*; doch om dat, en 't verdere *gevoelen* dat hier Papayen.

van werd *gevoed*, te doen ophouden, so en staet, my niet *anders* te doen, dan *deesens booms regte* en *eigentlyke gestalte* te beschryven.

Derselver *stam*, die eenige voeten *dik* is, bestaet uit een *voos hout*, of liever *stronk*, waer na het wel 't *aldermeeste* gelykt. Van binnen is de *stam* hol, en konnen seer *makkelyk* met een *Kapmes* doorgehouden werden. In het eerst groeid de *vrugt* boven aen de *stam*, sonder eenige *takken*, doch wat *ouder*, schietse ook *takken* aen 't boveneind, 't geen wel *jonge stammen* gelyken, en waer aen de *vrugt* meede groeid. Uit't bovenste van de *stam*, en so ook van *geseide tak*, schieten noch andere *dunne takjes*, byna als *Rietpypen*, van *vooren* een weinig omgekromt, en van *binnen* hol. Aen 't einde van deese *Takken* of *Typen*, groeyen heel *cierlyke breede*, en tot veelmalen *van een gesplitste bladen*, niet seer qualyk na een *Wyngaerdsblad*, uitgesonderd de *grootte*, gelykende.

Sommige *Papaiboomen* schieten wel ter hoogte van *dertig voeten* op, 't geen seer *veel* van een *mans lengte* verscheeld. De *Vrugt*, of 't geen *eigentlijk* de *Papai* genaemt werd, is ontrent half so groot als een *Cocosnoot*; meest *langwerpig rond*; van *buiten groen* en *binnen wit*, doch *oud* werdende, synse van *binnen* heel *rood*, met seer veel *witte kernen*, het geen 't *saed* is daerse van *voortkoomen*; de *Papayen* syn van *smaek* niet beeter dan de *Pompoenen*, noch eerder *geringer* en *slegter*.

De *Papaiboomen* syn de geheele *Kust langs overvloedig* en *veel*, van *tweederlei aert*, *mannetjes* en *wyfjes*, altans men noemtse hier so, om *reedenen*, dat de geen, welke *mannetjes* genaemt worden, noit *vruchten* dragen, maer sitten *altoos* en *eeuwig* vol *bloeisem*, bestaende uit lange *witte bloemen*; gelyke *bloeisem* dragen de *wyfjes* meede, doch niet so *lang*, noch so *veel*.

Eenige hebben aengemerkt, dat de so genaemde *wyfjes-boomen* beeter en overvloediger *vrugt* voortbrengen, als'er *mannetjes* ontrent haer staen. Gelooft het, *Mijn Heer*, als't *UE.* gelieft; doch so niet? gy en sult daerom voor geen *Ketter uitgekreeten* worden.

Pisang, bestaende in Bakovens en Bananas.

Van de *Pisangboomen* onderscheiden in *Bakovens* en *Banantes*, of *Bananas*, is van so veele *reeds* ten *overvloede* geschreeven, dat

dat het my *qualyk* de *pyne waert* dunkt, om'er *gewag* van te maken; dan om te *bewaerheeden*, 't geen'er *andere* van *geſegt* hebben, als dat haer *vrugt*, voornamentlyk de *Bakoven*, *aengenaem* en *lekker* is, en datſe met het *jaer vrugt* dragen, doch niet meer dan *eens*; want dan werd de *ſtam afgeſneeden*; doch onder uit den ſelven *ſchieten altoos* weeder *vyf a ſes* andere *ſtammen*, dies men deeſe *Plant* wel voor een *eeuwigduerende Almanak* mag uitſchelden, die noit *uit gaet* of een *einde* heeft.

De *Stam* deeſer *boomen*, ſoſe *dees naem* moogen dragen, groeid ter hoogte van *anderhalf* of *twee mans lengte*; de geene welke van *gedachten* ſyn geweeſt, dat dit de *bladeren* ſouden geweeſt zyn, waer meede onſe *eerſte Voorouders* haer *bekleed* of *bedekt* hebben, ſyn het *ſpoor* ſo ſeer niet *bijſter*, *eensdeels*, om dat'er deeſe *bladen lang* en *breed* genoeg toe ſyn, en ten *anderen*, om dat'er van *Vijgebladeren* werd gewaegt, en deeſe de *naem* van *Indiſche Vijgen* dragen; doch echter moet ik 'er by ſeggen, datſe ſeer weinig tot *kleeding* of *dekſel* bequaem zyn, want men'er, maer even met de *vinger op ſtootende*, een *gat* in maekt; en derhalven ſoudenſe ſeer qualyk aen een *levendig lighaem* paſſen.

Hier te *Land* ſyn noch wel verſcheide andere *vruchtdragende Boomen*, doch der ſelver *vruchten* ſyn niet alleen by *ons onbekend*, maer werden ook van weinige onder *ons gegeeten*, derhalven ſal ik'er ook maer weinig van ſeggen, en *eerſtelyk*, dat men hier *vruchten* heeft, welke onſe *Pruimen* niet ongelyk ſyn in *geſtalte* en *couleur*, ſo wel *blauwe* als *witte*; doch de *ſmaek* is niet veel byſonders, ſynde de deeſe heel *mals ſoet*, *meelig* en *droog*.

Doch de *Cormantijnſe appeltjes* (ſo genaemt, om datſe daer ontrent 't aldermeeſt te *vinden* zyn) moet ik echter niet *vergeeten*; deſelve ſyn ontrent ſo groot als een *Keulſe Noot* met ſyn *baſt*; *geelachtig*, een weinig na den *rooden* trekkende, van *ſchil*. Binnen in hebbenſe vier groote platte en *ſwarte pitten*, waer om het *vleeſch* ſit, 't geen *rood* en *wit* van *couleur*, en van een *ſurpſoete ſmaek* is, doch wat meer na de *ſuere* als *ſoete kant* hellende. 't Is een *aengename* en *verfriſſende Vrugt*, en ſeer verquikkend voor een *ſiek menſch*, voornamentlyk ymant, die

Cormantyaſe Appels, wat voor een vrugt het is.

met de *Perſſing* of *Roode Loop* gequeld is, vermits het heel *ſamentrekkende* is. Met *wyn* en *ſuiker geſtoofd*, ſynſe niet alleen *dienſtiger*, maer ook veel *aengenaemer* voor een *ſieke*, als de *Tamarinde*.

Granaet-appelen. *Granaet-appelen* heb ik hier te *Land*, in de *tuinen* van *Elmina* en *Mouré*, ook *eenige weinige* geſien; doch eer deſelve tot haer *volkoomen rijpheid* koomen, vallenſe af, of *verrotten*; dies men'er byna *niets* van te *verwagten* heeft.

Wyngaerd aen Mouré. De *Moureeſe Wijngaerd* moet ook niet overgeſlagen werden: ik ſeg de *Moureeſe*, om dat menſe op geen *andere plaetſen* van deeſe *Kuſt* meer heeft. *Tweemael 's jaers* leeverd deſelve *Druiven*, gemeenlyk in de *Maend* van *Auguſtus* en *January*. Een *groote meenigte* van *Druiven* ſou men van deſelve konnen krygen, indien de *Wijngaerd* op ſyn *tijd*, en na *behooren* van ymant, die'er *goede kennis* van had, wierd *geſnoeid*; doch wyl ſulks van een *Swarten*, die'er gantſchelyk niet mede *weet om te gaen*, geſchied, ſo en komen de helft van de *Druiven* niet tot hare *volkomenheid*, en ſy *verdrogen* of *verrotten* eerſe *eens half rijp* zyn, en daerenboven ſtaet noch te *vreeſen*, dat de *Wijngaerd* binnen *weinig tijds* ſodanig met *ſnoeijen* ſal *bedorven* werden, datſe t'eenemael ſal *uitgaen* en *ſterven*.

De *Druif*, die hier aen koomt, is *blauw* en heel *aengenaem* van *ſmaek*, *vleeſig*, doch niet ſo *ſappig* als de *Druif* by ons. Ik en twyfel geenſints, byaldien'er wel wierd op *gepaſt*, of ſy ſouden ſo *goed* (indien niet *beeter*) als de alderbeſte *Europiſche* werden, vermitsſe van nu af *beeter* ſyn dan de *Hollandſche*.

Aenmerkelyk is 't, dat de *Wijngaerd* op geen *andere plaets* als *Mouree* wil *waſſen*. 't Is tot verſcheidemalen, ſo aen *Elmina* als *elders*, *ondernoomen*, doch nergens heeft het willen lukken.

Naer myn *beeſten weeten*, is de *wijngaerd* hier 't aldereerſt door de *Portugeezen* voor *eenige jaren* uit *Braſil* gebragt; en deeſe *Vrugt* koomt ons alhier ſo *aengenaem* te *vooren*, dat het een *wenſchelyke ſaek* ſou zyn, byaldien menſe op *andere plaetſen* meede kon *planten* en *voortqueeken*; want tegenwoordig heeft 'er, buiten de *Koopman* van *Mouree*, de *Generael*, en de *Heeren*

ren van desselfs *Tafel*, niemand eenige *nut* van; van *honderd Guineesvaerders* is 'er pas *een*, die deselve te sien krygen.

Dit nu sijn al de *vruchtdragende Boomen* van *Guiné*, te weeten dat *Gedeelte*, 't geen de *Goud-Kust* werd genaemt. Nu aen 't *beschryven* van het *wild Geboomte*. Doch eer ik daer aen koom, kan ik niet *voorby gaen*, om weeder een *fout* van de *Heer Fokkenbrog* aen te halen, en te seggen, dat *Sijn Ed.* groot ongelyk gehad heeft, met te *schryven*, dat aen *Elmina*, en *eenige mylen* daer om her, *Lover*, *Gras*, noch *Geboomte* groeyd. Dit is gantschelyk *onwaer*, want behalven de *Boomen*, welke men ontrent *Elmina* rondom op het *Gebergte* heeft, so is de kant van de *varsche Rivier*, maer een halve myl van hier gelegen, met seer *veel hooge* en *schoone Boomen* voorsien; dies het in *veel saken* wel koomt te blyken, dat dien *Heer* al wat te *eensydig* van deese *Kust* heeft geschreeven. 't Is wel waer, dat het ontrent *Elmina kaelder* van *geboomte* is, dan op *andere plaetsen*; doch echter so niet, dat het *verdiend*, om 'er met sodanige *verachting* van te *schryven*.

Om *ons stuk* dan te *vervolgen*, so segge ik, dat de *geheele Kust* vol *hoog* en *laeg Geboomte* is beplant, op de *eene plaets veel*, en de *andere* weeder *weinig*. De *veelheid* der *boomen*, en de *fraeije schaduw* of *lommering*, versoet de *quaedaerdigheid* van dit *Land* al heel veel; wyl 't ymand, die sig *Landwaerds in* wat gaet *vermaken*, heel *veel* en *groot genoegen* verschaft, doende hen hier door de ongemakkelykheid van de *weegen* t' eenemael vergeeten. Veelheid van wilde Boomen op de Goud-Kust.

Sommige *boomen* sijn van *natueren* so vreemd *opgewassen* en *gegroeid*, dat 'er de *konst* geheellyk moet voor stil staen: andere sijn weeder sodanig *in een gewassen*, en van so een wyd uitgestrekte *overschaduwing*, datse geheele *dreeven* of *lanen* uitmaken, een *verwondering* aen 't *gesigt*, en een *vergenoeging* aen den *Wandelaer*, sig hier onder vermakende, geeven.

My gedenkt *voormaels*, by *Olearius* en andere *Schryvers*, van *Boomen* geleesen te hebben, waer onder sig tweeduisend *menschen* soude konnen *verbergen*; en de *Boom*, daer de *Heer Kircherus* (een *Man*, die 't wel sou passen, niet dan *waerheid* ter needer te stellen) van schrijft, dat in desselfs *Vrugt*, of de

ſchel van deſelve, (een *Caſtagne* meen ik) een *Harder* met ſijn geheele *Kudden Schapen* heeft konnen *vernachten*, moet meede niet *klein* geweeſt zyn, en heeft wel verdiend, om voor een *wonder* van de *natuer* aengemerkt te worden: doch 't en koomt by de *hierlandſche Boomen* noch in 't alderminſte niet te pas. Ik heb 'er hier een geſien, daer in plaets van *twee* wel *twintig duiſend menſchen* ſouden onder hebben konnen gaen ſtaen; doch echter onder *beding*, dat den een na den ander onder deſelve ſoude moeten *gaen*, en malkander *vervangen* hebben. Indien geſeide *Schryvers* het *dus meenen*, ſo geloof ik haer ſonder de alderminſte *twyfeling*, en *UE.* ook, ſo ik meen. Doch dit overgeſlagen. 't Is een ſeekere ſaek, dat hier te *Land* uitneemende *hooge* en *dikke Boomen* ſijn te vinden, 't welk af te meeten is by de *groote Canoas*, waer van ik *UE.* voor deeſen heb geſchreeven; en wyl ſo een *Canoa* van een regte moot *hout*, en die meeſt overal even dik is, moet gemaekt worden; en dat men daer neevens ſelden *boomen* heeft, welke juiſt ſo regt opwaſſen, ſo en kan 't niet ongelooflyk voorkoomen, dat ik ſegge, geſeide *groote Canoas* pas de helfte van een *boom* uitmaken.

Groote Boomen.

Ik heb van deeſe *Boomen* geſien, welkers toppunt met ſijn *takken* men nauwlyks met een gemeene *Snaphaen* kon *beſchieten*. Men noemtſe hier *Capotboomen*, om reden dat op deſelve een ſeeker ſlag van *Katoen*, alhier *Capot* genaemt, groeid; 't welk heel bequaem is om *Beddegoed* van te maken, voornamentlyk hier te *Land*, om dat de *veere Bedden* hier al te ſeer broeyen.

Onder andere den Capot-boom; waerom ſo genaemt, en waer toe bequaem.

Het *hout* van deeſe *boomen* is *ligt* en *voos*, en byna tot geenig ding bequaem dan om *Canoas* van te maken.

De *Boom* welken *ons volk* in 't laetſt van de vijftiende Eeuw op *Ilha del Principe*, of 't *Princen-Eyland*, hebben gevonden, en die *vierentwintig vademen* dik was, twyfel ik niet, of is een *Capotboom* geweeſt. Aen *Axim* ſtaet 'er meede een, waer aen *tien mannen* meede haer werk ſouden hebben om deſelve te *omvademen*; niet dat zyn *ſtam* ſo dik is, maer ter oorſaek van zyn *wondere uitwaſſingen* en *voegen*, die hy rondom ſig heeft.

Byaldien we hier te *Land Roomſche Prieſters* hadden, wy mog-

mogten haer die *Voegen* geeven, om *Kapelletjes* van te maken. De *doorens*, waer meede deesen *boom* voorsien is, souden haer konnen dienen om haer *weelderig vlees* meede te *tuchtigen* en te *kastyden*, en so behoefdense geen geld voor *Geessels* uit te geeven.

Doch wy willen de *Papen* laten varen, en seggen noch, dat wy hier te *Land Boomen* hebben, dewelke heel schoon *Werkhout* uit souden konnen leeveren: eerstelyk in 't *Landschap Ante*, ontrent het *Brandenburger Fortje Acoda*, of anders *Dorothea* genaemt; van 's gelyken ook achter ons *Fort Lydsaemheyd* aen *Apam*, *geel hout*, waer van seer fraeije *Stoelen*, *Tafels*, &c. soude konnen gedraeid worden. Fraei werkhout van eenige boomen te krygen; en aen wat Plaetsen.

Vervolgens ook in *Rio de Gabon*, *geel* en ook *rood hout*, tot het *gesaide werk* bequaem; behalven noch, dat men in deselve *Rivier*, als ymant 'er sijn werk van mackte, ook bequaem *hout* sou konnen kappen, om *t' Scheep* te gebruiken, als *Raars*, *Stengen*, en wat meer benoodigd mogt zyn. Selfs beeld ik my in, dat 'er goede *Mastboomen* groeijen, altans de *boomen* daerse van souden konnen gemaekt werden, was 't niet voor groote *Scheepen*, ten minsten voor *Barken*, *Jachten*, en ander *klein Vaertuig*. So genaemde Mastboomen.

Om de maet van 't *Geboomte* vol te doen, staet het noch aen my, om te seggen, dat de *Negers* overal eenige *boomen* uitgekooren hebben, die sy voor *Heilig* houden, en waer onder sy hare *Godsdienst* verrigten. Dit sijn gemeenlyk sodanige, waer aen de *natuer* hare *konst* te werk heeft gelegt.

Van der *Negers Afgodery* hier ontrent, heb ik voor deesen al gemeld, derhalven is niet van nooden, om 'er hier een *herhaling* van te doen; waerom van 't *Geboomte* afscheidende, ons tot de *Aerdvrugten* sullen wenden; en onder deselve eerstelyk van het *Koorn*, alhier *Milhio* genaemt spreeken.

De *groote Milhio* werd by de meeste voor *Turkse Tarw* gehouden, en dies is desselven *gedaente* by ons so wel bekend, dat ik de moeite niet behoef te neemen, om deselve hier te *beschryven*. Van de Aerdvrugten, als eerstelyk het Koorn of Milhio anders Turkse Tarw.

Tweemael 's jaers werd deese *Milhio* hier te *Land gezaeid* en *ingeoogst*: de eerste *inoogsting* geschied gemeenlyk ontrent

Au-

Auguſtus, en de andere in 't laetſt van 't jaer, doch dan ſeer weinig, wijl de *Negers* tegens die tijd niet veel *zaeijen*, om reeden dat 'er dan niet veel *Reegen* te verwagten is, ſonder het welke de *Milhio* niet wel wil *voortkomen*.

Hoedanig deſelve waſt.

't Waer te wenſchen, dat het *Koorn* by ons met ſo weinig moeite als hier was te *winnen*: een menſch, of ten hoogſten twee, konnen hier ſo veel *Land omarbeiden* en *beploegen*, als by ons een *Ploeg* kan doen; en vervolgens werd het *Koorn* ſeer *geſwind*, en binnen *weinig tijds* in de *Aerde* geworpen.

Geeft ſeer veel,

't *Koorn* opgewaſſen ſijnde, werd de *ſtruik* of *ſtronk* anderhalf en twee mans lengte hoog; waer aen dan een, twee, drie, en ook wel vier *ſtruikken* *Milhio* waſſen, en aen yder *ſtruik* heeft men drie à vierhonderd *korrels* of *graentjes*, ſo dat de *Milhio* hier ongelyk meer geeft, als 't *Koorn* by ons in *Europa*.

en goed koop.

Als de *Milhio* eerſt *ingeoogſt* is, ſo koopt men in een *vreedige tyd* duiſend *ſtruiken* voor een *Ryksdaelder*, en in ſommige *Landen* noch wel een derde of vierde minder; bedragende deeſe duiſend *ſtruiken*, *af* of *uitgepeld*, ruim vyf *Schepel*, en dus ruim anderhalve *Sak*.

De *Milhio* waſt *wit* en *rood* van *graen*; de *witte* ſtaet wel het cierlykſt, doch de *roode* werd by de meeſte voor de vetſte gehouden. Als de *Milhio* fijn geſtampt of gewreeven is, en ook ter deegen van de *Semelen* gereinigd, ſo geeftſe redelyk goed *Brood*; doch by gebrek van *Geſt* wat *waſt* en *ſwaer*. Indien de *Milhio*, gelyk het *Koorn* by ons, wierd *gemalen*, *gebuild*, en op de *Europiſche* manier *gebakken*, ſo ſou het buiten alle twyfel heel goed *Brood* geeven; doch wijl ſulx ontbreekt, en 't met de *Suerdeeſſem* niet willende gaen, ſo is het *Brood* geheel *pappig* en *ſwaer*. Dit is voor ſo veel de *groote Milhio*, of anders *Turkſe Tarw* geſegt, aenbelangd.

Mais, of kleine Milhio.

Het *tweede* ſlag, van ons *kleine Milhio*, en van de *Portugeezen* *Mais* genaemt, is van *zaed* of *graen* byna als de *Coriander*: hier werd meede *Brood* van gebakken. Koomt ſeer na overeen met dat geene, 't welk men by ons *Kleinrogge* noemt: is van een heele goede ſmaek, en ſonderling voedſaem. 't Waſt even als de *groote Milhio*, uitgeſonderd dat de *ſtruik* niet ſo dik word; noch ook ſijn *ſtruiken*, daer de *Milhio* aen ſit, met geen *bladen*,

als

als die van de *groote*, is bedekt; daerom het ook swaerder aenstoot van 't *Gevogelte* lyd. Deese *Mais* ofte *kleine Milhio*, is wel de helft duerder als de *groote*, om datse so overvloedig niet als de andere werd gezaeid.

De *Milhio*, so wel *kleine* als *groote*, word de geheele *Kust* langs gezaeid, doch 't minst aen *Axim*, waeromse daer ook altijd duerder is. In *vreedenstijd*, en een *vrugtbaer jaer*, leeverd het *Antese Land* verwonderlyk veel *Milhio*. Ik hebse daer sien koopen, en ook selfs gekogt, de duisend *struiken* voor ses, seven, agt en negen *Takoe*, yder *Takoe* tegens vier stuivers *Hollands geld* gereekend, koomende also een *Sak* ten alderuitersten op een gulden silver geld te staen: dies het *Koorn* hier te *Land*, in een *vreedige tyd*, het goedste koop is van al de *mondkost*: doch in tijd van *Oorlog*, of een *onvrugtbaer Jaer*, kan de *Milhio* ongelooflyk in prys opslaen. Ik heb tyden beleefd, dat men voor duisend *struiken* een *ons goud*, 't geen veertig gulden *Hollantsch* bedraegd, moest betalen.

Veel doed hier ook toe der *Negers luyheid*, waer door selden meer word gezaeid, als voor een jaer van nooden is. Waer by dan noch koomt 't groot getal van *Engelsche Slaven Scheepen*, die hier 's jaerlyks ter *Kust* koomen, en van *mondkost* soo wel niet dan onse *Scheepen* voorsien, benoodsaekt zyn, om voor hare *Slaven* een groote meenigte *Milhio* in te koopen, en 't geen 's jaerlyks meenig duisend *Sak* komt te bedragen.

De *Milhio* slaet gemeenlyk in prijs op van de *Maend* van *February* af tot in de *Oogsttijd* toe, van een tot vier *Ryksdaelders* 't duisend *Struiken*.

Na 't *Koorn* volgt de *Rijsplanting*, doch deese is niet algemeen over de gantsche *Kust*. Word aen 't *Strand* op de *Goud-Kust* niet meer gevonden, of ten minsten seer weinig, als aen *Axim* en *Ante*; doch op de *Boven Kust* wast de *Rijs* so overvloedig, dat 'er op eenmael gemaklijk een *Scheeps-lading* is te krygen, tegens een stuiver en ook minder het pond schoon gemaekte. Aen *Axim*, *Ante*, ook in *Abokroe* en *Ancober*, kost de *vuile* en *onuitgepelde* ontrent so veel.

Het komt de *Aximse Negers* seer wel te stade, dat haer

Land so bequaem tot de *Rijsplanting* is, om dat daer door 't gebrek, 't geense aen *Milhio* hebben, al vry veel werd versoet.

Jammes, een Aerdvrugt; en hoe deselve groeid.

Hier aen koomt een *Aerdvrugt*, *Jammes* genaemt, wel het naest, mits 't groote gerief 't geen de *Inwooners* door deselve ontfangen. Sy groeijen, even gelyk de *Rapen*, onder de *Aerde*, en worden ontrent *twee spannen* lang, in de ronde gemeeten, ook so dik.

De *Jammes* schiet een lang *groen Loof*, byna als de *Turkse Boontjes*, doch met *kleine steekels* of *doorns* voorsien. Dit *Loof* laten de *Negers* aen *staken* opklimmen, en aen 't selve konnense sien, wanneer de *Vrugt* sijn volkomen *wasdom* heeft; als wanneerse die uitgraven.

Sy is van binnen *sneeuw wit*; werd *gebraden* of *gekookt*, en van de *Negers*, ook meede van veele *Blanken*, voor *Brood* gegeeten. Is ook van een goede smaek, byna als *Aerdakers*, uitgesonderd datse so soet niet zyn; doch veel drooger en vaster van *vleesch*.

In 't *Anteese Land* groeid seer veel *Jammes*, maer noch overvloediger in het *Landschap Saboe*; waer van daen, als het in de tijd is, deselve dagelyks met veel duisenden te gelyk na andere *Plaetsen* werden vervoerd. Aen *Mouré* geeven de *Koopers* drie *Ryksdaelders* voor 't honderd; deselve op andere *Plaetsen* met goede winst verkoopende.

Pattattes.

De *tweede Vrugt*, die hier onder de *Aerde* groeid, en *Pattattes* genaemd word, schiet meede als de *Jammes*, een *groen Loof*, 't geen langs de grond loopt. Om deese *Pattattes* weder voort te setten, werden maer eenige stukjes van de *geseide takjes* afgesneeden, en geplant, waer aen dan weeder de *Pattattes* in seer korten tijd groeijen: maer van de *Jammes* moet, om andere te *winnen*, iets van de *Vrugt* selfs geplant werden.

De *Pattattes* sijn langwerpig rond, de gemeene als de *groote Staert-rapen* by ons. Sy sijn, even als de *Jammes*, van binnen geheel *wit*, en werden meede, *gekookt* of *gebraden*, voor *Brood* gegeeten; voornamentlyk tot *Fida*, daer het der *Negers* aldergereedste kost is. De smaek is soet, en veel beeter als de *Jammes*, seer wel overeenkoomende met onse *gekookte Kastanien*.

Van

Van deese *Vrugt* leeverd het *Saboese Land* meede het aldermeest uit, en na dat het *Landschap Ante*; van 't welke men, na deese *Kust* te reekenen, seggen mag, dat het geenig ding gebrek heeft.

Voor geloofwaerdig is my van anderen verhaeld, dat eer de *Portugeezen* op deese *Kust* quamen, de *Negers* sig met de *twee geseide Vrugten* geneerden, en eenige *wortelen* van *boomen*; als ter dier tijd van geen *Milhio* weetende, welk hier eerst door de *Portugeezen* sou gebragt zyn.

Om dit te geloven, werd ik sterk aengeset, om dat men tegenwoordig noch in de *Bogt van Guinè Landen* heeft, waer dat geen, of ten minsten seer weinig *Milhio* wast; en de *Bewoonders* aldaer met de *twee voornoemde Vrugten*, bysonder de *Jammes*, sig ophouden.

Na de *vier voornaemste Vrugten*, die tot onderhouding van *'s menschen leven* dienen, beschreeven te hebben, so staet ons in *'t vervolg* te seggen, wat dit *Land*, bequaem ter spys, meerder uitleeverd; bestaende voor 't meerendeel in veelderlei slag van *Boonen*; waer van men 'er eerst heeft, welke onse *Tuin*- of *Boereboonen* niet ongelyk zyn, so in gestalte als smack. Alderhande Boonen.

De *tweede* sijn een slag grooter, welkers *huisjes* of *peulen* wel een El lang worden; en de *Boon* is van een *ligte roode couleur*.

Het *derde slag* sijn byna als de *Princesse-boontjes* by ons, uitgesonderd dat deese van een *donker-roode couleur* zyn. Deese *Boontjes* sijn niet alleen *goed* en *voedsaem*, maer daer nevens ook heel *lekker*.

Alle de *geseide Boonen* groeijen even als de *Turkse Boontjes* by ons; dat is te seggen, dat men deselve *staekt*, of by een *Heinig* doed *opklimmen*.

Doch de *volgende* groeijen op een andere wijs; als eerst een slag van *kleine Boontjes*, alhier *Jojootjes* genaemt, welke even als de *Pattattes* langs de grond wassen, en krygen lange smalle *peultjes*. Noch jong en groen sijnde, is het een *goed* en *lekker* eeten.

Ook heeft men hier te *Land Boontjes* die aen *boomen* groeijen, so groot als de *groote Besseboomen* by ons. Deese *boontjes*

ſijn uitgedopt byna als onſe *groene Erretjes*, waer voor menſe meenig een ook ſou konnen *opdiſſen*, doch en ſijn echter ſo *ſoet* noch *mals* niet.

Noch heeft men hier een ſlag van Boonen, *Gobbegobbes* genaemt, welke met twee te gelyk in *huisjes* onder de *aerde* groeijen, en heel klein *loof* boven de *aerde* geeven. Dit ſijn onder al de Boonen d'alderſlegtſte; echter latenſe ſig noch al eeten.

De *tweede ſlag*, even als de geſeide onder de *aerde* groeijende, ſijn by ons noch maer voor eenige jaren bekend geworden, en werden *Angoolſe* Boontjes genaamt, om datſe van daer na herwaarts ſijn overgebragt. 't Is een heel lekker en aengenaem eeten, als men deſelve, gelyk de *Kaſtagnes*, in de *Pan* laet braden.

De *laetſte ſlag* van Boontjes, en die meede onder de aerde waſſen, ſijn de alderbeſte; doch ſy konnen niet wel voor Boonen doorgaen, eendeels om datſe in geen *huisjes* of *peulen* waſſen; en ten anderen ook, om datſe op ſo een manier niet gegeeten worden. Veel gevoeglyker ſou men deſelve *Aerdnooten* moogen noemen; want rauw uit de hand gegeeten, ſynſe van ſmaek onſe *Haeſenooten* niet ſeer ongelyk; doch men doedſe gemeenlyk aen ſtukken wryven, in't *water* weeken, en dan door een *doek* parſſen, welk *water* met *Rys* gekookt hier te *Land* voor *Soetemelk* doorgaet; en men ſou het, met 'er een weinig *Suiker*, *Kaneel* en Boter in te doen, de *onkundige* daer voor konnen opdiſſen.

Vrugten of *Fruit* om voor lekkerny gegeeten te worden, heeft men hier ſeer weinig, en eerſtelyk den *Ananas*; die by veele voor een ſeer voortreffelyke *Vrugt* werd gehouden; en derhalven is van deſſelfs *aert* en *eigenſchap* byſonder wydlopig geſchreeven. Ik, alhoewel deſelve niet lakende, kan 'er echter ſo grooten heil niet in ſien, noch heb het 'er oit aen bevonden.

Ik ſal de moeite neemen, om 'er meede wat *breedelyk* van te ſpreeken, op dat *UE*: mogt *oordeelen*, voor hoe verre de geene, welke 'er ſo veel van geſchreven hebben, het *wit* hebben getroffen.

Buiten

Buiten *Linſchooten* en meer andere *Schryvers*, kan *U E. Simon de Vries* hier op naſien, in ſijn *Curieuſe* (ſo hy het noemt) *Aenmerkingen der Ooſt-en Weſt-Indiſche verwonderenswaerdige dingen.* Den ſelven brengt daer al eenige *Schryvers* by; of die het nu geraden hebben ſal blyken, met hier maer ſimpelyk en na waerheid den rechten *aert*, *geſtalte*, *eigenſchap* en *waſdom* van den *Annanas*, en deſſelfs *Plant*, te beſchryven. Annanas, van veele voor een voortreffelyke Vrugt gehouden.

Den ſelven heeft eenige *overeenkomſt* met een *Plant*, die men in *Holland* ſomtijds by eenige *Liefhebbers* vind, en welke *Semper Vive* genaemt word, uitgenoomen dat de *Annanas* ſijn *bladen*, of het geen daer voor gehouden moet werden, ſteilder na om hoog ſchiet, noch ook ſo *breed* en *dik* niet zyn; en daer nevens ſijn de *bladen* met ſcharpe *ſteekels* aen de kant voorſien; haer *couleur* is ook *donker geel*, een weinig *groen*, en die van de *Semper Vive* heel ſchoon *groen*. Den ſelven werd hier wydloopig beſchreeven.

Tuſſchen des *Annanas bladen* groeid, eer de *vrugt* voor den dag koomt, een *knobbel* of *bloem*, ſo dik als een *vuiſt*, heel *groen* met een uitmuntende ſchoone *roode kroon* voor aen, en de *knobbel* rondom met *kleine blaedjes*, 't geen geſamentlyk heel fraei en cierlyk is om te ſien. Geſeide *knobbel* of *bloem* veranderd langſamerhand in den *Annanas* ſelfs, welke eerſt *groen* is, en *geele blaetjes* heeft, doch rijp werdende, veranderdſe geheellyk in een *geele couleur*. De *geſeide blaedjes*, als in *voegingen* rondom de *Vrugt* ſittende, ſnyd men, als men den *Annanas* wil eeten, gelijklyk met de *ſchil* af; de *kroon*, of een gedeelte daer van, blijft, ſchoon den *Annanas* rijp geworden is, echter aen deſelve vaſt, doch veranderd meede in een byna *geele couleur*. Voor aen en rondom den *Annanas* ſchieten *kleine ſpruitjes* uit, welke men, om andere *Annanaſſen* te winnen, weeder plant. Dit voor ſo veel de *Plant* betreft.

De *Vrugt*, te weeten den *Annanas* ſelfs, is ontrent een ſpan lang, en ruim ſo dik; doch het gaet hier meede als met alle andere *Vrugten*, daer de eene *groot*, en de andere *klein* word.

In de *ſmaek* koomen *de Vries* ſijn bygebragte *Autheuren* meeſt overeen, en ik kan 'er my ook ſeer wel meede vergelyken; doch moet'er dit by ſeggen, dat het maer een *lekkernij* voor

eenige reiſen is; want wat veelmalen gegeeten, ſalſe ymant haeſt tegen ſtaen. Met *Kaneel*, *Suiker* en *Wyn* als *Aerdbeſien* gegeeten, iſſe 't *lekkerſt*, en ook geſondſt; want maer ſimpel uit de hand gegeeten, iſſe al te *vierig*: derhalven *Monardus* groot ongelyk heeft, met aen deſelve een *koude natuer* toe te ſchryven. Sy is wel ter deegen *verhittende*, en wel ſodanig, dat als men 'er wat te veel van eet, de *ſcharpe vochtigheid* ons *bloed* doed ſpouwen. Doch ſchoon dat door geſeide *ſcharpe hittigheid*, de *keel* en *tandvlees* tot bloedens toe werd ontſtooken, ſo is het doch een *groote Fabel*, dat een *Annanas* ſo *verteerend* ſou zyn, dat ſo men een *Mes* maer een halve uer in den *Annanas* liet ſteeken, het *Mes* ten deelen ſou *verteeren*; dit is ſo verre buiten de *waerheid*, dat ſchoon men in plaets van een halve uer, een half of wel een geheel jaer nam, ſo en ſoude het doch niet *verteeren*. 't Is wel waer, dat het *Mes* door de ſcharpigheid van 't nat *beſlaen* ſal; doch dat ſelve gebeurd ook in het opſnyden van een *Citroen*, *Limoen*, *Orangie-appel*, *Bakovens* en *Bananas*, en voornamentlyk ontrent de laetſte *Vrugt*, wanneer deſelve noch niet ter deegen ryp zyn; ſo dat deeſe *ſcharpigheid* niet alleen aen den *Annanas* is toe te ſchryven.

Noch een ſeer grove misſlag moet ik, eer wy hier van afſcheiden, van geſeide *Autheuren* aenhalen; en *eerſtelyk* van *Linſchooten*, welke ſegt, dat den *Annanas* een vadem hoog boven de *aerde* waſt; en den *tweeden*, datſe 'er half onder groeid. Beide ſlaenſe den *Bal* dapper mis. De *Plant* van den *Annanas* is gemeenlyk niet boven de anderhalve voet hoog, en de *ſteel* ontrent een halve, 't geen te ſamen twee voeten uitmaekt, 't geen veel van een vadem verſcheelt, en ook, datſe onder de *aerde* ſou groeijen.

Dus lang heb ik gantſch tegen myn ſin moeten zyn, in 't beſchryven der *Annanaſſen*; wil ymand nu echter noch ſeggen, dat deeſe *Vrugt* in *Aſia* of *America* een andere *geſteldheid* heeft, die kan ſulks wel doen; 't is my over genoeg, dat ik van *verſcheide perſoonen*, welke die beide *Weerelds deelen* doorwandeld hebben, gehoord heb, dat 'er gantſch geen *onderſcheid* tuſſchen is.

Waterm. Na de *Annanas* ſullen wy de *Watermeloenen* laten volgen. Deeſe,

Deese, alhoewel, *edelder* en *aengenamer Vrugt*, sal ons in geenen deele so lang ophouden. De *Watermeloen*, noch *klein* sijnde, is van binnen *wit*, en van buiten *groen*; doch alsse rijp word, slaetse van buiten met *witte plekken* uit, en verliest een weinig van hare *groenheid*: van binnen werdse dan *rood* en *wit*, doch hoe *rooder* hoe ryper, en ook aengenamer. Ryp gegeeten isse heel soet, waterachtig, verfrissende en verkoelende.

Deese *Vrugt* sou beeter en ook min schadelyker sijn dan den *Annanas* voor een *koortsig mensch*. Onryp eet men deese *Vrugt* tot *Salaed*, in plaets van *Komkommers*; met dewelke sy als dan ook eenige overeenkomst hebben; en is dan ook met sodanige *pitten* voorsien, welke, ryp geworden sijnde, *swart* werden, en als dan dienen om weeder *verplant* te worden.

De *Watermeloenen* groeyen even als de *Komkommers*, maer dragen een ander *loof*. Syn ontrent eens so groot als de groote *Meloenen* by ons. Byaldien de *Negers* niet te *onagtsaem* of te *luy* waren, so sou men hier te *Land* een groote meenigte van deese *Vrugt* konnen hebben: doch nu werdense eenlyk by sommige van onse *Opperhoofden* voortgequeekt, dies 'er den *Gemeene man* weinig nuttigheid van trekt.

In de *Maenden* van *July* en *Augustus* sijn de *Watermeloenen* gemeenlyk op haer best; en in een *vrugtbare tyd* krygt mense wel tweemael 's jaers.

Dit is al de *Frutt* die wy hier hebben: doch de volgende *Vrugten* mag ik echter met stilswygen meede niet voorby gaen: sullende dan konnen seggen, van niets *overgeslagen*, maer alles *aengeroerd* te hebben, so wel goed als quaed.

't *Eerst* is de *Magalet*, by ons *Grein* of *Guineese Peper* genaemt, sijnde deese *Vrugt* by weinig *menschen* onbekent. Deselve groeid aen *boomtjes* in *roode huisjes*, 't welk van verre seer cierlyk is om te sien. Binnen in deese *huisjes* sit de *Malaget*, in vier à vijf verdeelingen met een *wit vlies* van den ander gescheiden en overtrokken. Ook groeid de *Malaget* noch op een andere wys, en even als swaer *Gras* of *Riet*. Grein, Malaget, doch eigentlyker Guineese Peper.

Hier te *Land* groeid ook noch aen *kleine boomtjes* een *Vrugt*, welke de *Cardamom* so in *gestalte* als *smaek* niet ongelyk is; dies ik ook niet en twyfel of het sal d'eselve zyn. Cardamom.

Land-

Peper. *Landwaerds*, en in de *Benin*, heeft men ook *Peper*, de *Ooſt-Indiſche* t'eenemael gelykformig.

Piement. De *laetſte ſlag* van *Peper*, alhier *Piement*, doch in *Europa Spaenſche Peper*, genaemt, is hier *veel* en *overvloedig*, en groeid aen *boomtjes*, byna, doch lager, als die der *Beſſen* by ons.

De *Piement* is tweederlei, *groot* en *klein*; beide ſijnſe in 't eerſt *groen*, doch naderhand veranderd de *kleine* in een moye *roode couleur*, en de *groote* in *roode* en *ſwarte*; beide vertoonenſe ſig heel aengenaem aen 't geſigt.

Is by uitneemendheid heet, geſond, en maekt een grage maeg. By uitneemendheid *verhittend* is deeſe *Vrugt*, en ongelyk meerder dan de *Peper*, voornamentlyk de *kleine*, dewelke maer een vierde van de grootte der andere hebben, doch der ſelver *boomen* ſijn daerentegen wel ſesmael ſo hoog, en verder uitgebreid.

De *Piement* in *Aſijn* of *Limoenſap* gelegt, doch beſt in 't *laetſt*, werd by veelen voor een ſeer geſond eeten gehouden, en maekt een *grage maeg*.

Dragon en de Guineeſe Tabak is ſeer ſtinkend en verveelend. *Groene Kruiden*, by ons in *Europa* bekend, geeft dit *Land* niet, of het moeſt de *Dragon* en de *Tabak* zyn; van beide heeft men 'er een meenigte, voornamentlyk van 't *laetſt*; doch ſo *afſchouwelyk*, ja *doodelyk leelyk*, dat het voor ymant, die een weinig vies valt, t'eenemael onmogelyk is by de *Negers* te weeſen, alſe van dit *leelyk*, doch met recht *duivels* ſtinkend *kruid*, rooken; en echter verveeld het haer in geenen deelen.

Eenige onder haer hebben *pypen* van *Riet* gemaekt, die over de ſes voeten lang zyn; en daer aen *ſteene* of *aerde ketels*, waer in ſy twee of drie handen vol *Tabak* ſteeken; en ſo een pyp vol konnenſe gemakkelyk op een reis agter een uitrooken. Sy en hebben geen moeite om de pyp vaſt te houden, want deſelve ruſt, overmits ſijn *lengte*, altoos op de *grond*.

De Braſiliaenſe niet veel beeter. Al de *Inlandwaerdſe Negers* rooken deeſe *Tabak*, doch die, welke onder ons woonen, en dagelyks met de *Blanken* omgaen, hebben *Portugeeſe*, of beeter geſegt *Braſiliaenſe*, welke wel een weinig beeter is, doch evenwel meede *vilein leelyk* ſtinkt.

De Negers ſijn geſlage Liefhebbers So groote *Liefhebbers* ſijn de *Negers*, ſo wel *Mannen* als *Vrouwen*, van de *Tabak*, datſe 'er haer laetſte geld voor uit ſul-

ſullen geeven, en'er ſomtyds honger om lyden; 't geen bywylen ſulk een dierte in de *Tabak* veroorſaekt, datſe voor een vadem *Portugeeſe*, veel minder dan een pond, een *Engels goud*, of een *Ryksdaelder aen geld* geeven, en dat van dit lompe goed. van de Tabak, ſo wel Vrouwen als Mannen.

Laten wy dan liever onſe *Tabakrookers* pryſen, *Amice*, die het *Edel Virines Kruid*, of de *Virginiſe blaedjes* tot haer deel kieſen; maer die *lompen* onder ons meede, welke ſig met het *Amersfoorder Ruigt* laten payen, wenſte ik, dat tot ſtraf van haer *verbaſterden aert* en *valſche ſmaek*, haer geheele leven niet anders dan dit *Negers goed* kreegen, en op *Son*-en *Feeſtdagen* de *Braſiliaenſe*; doch onder beding, datſe dan met eenen ook uit het *geſelſchap* van alle *eerlyke Rookers* ſouden moeten gebannen worden. Dit noch in 't voorby gaen.

De *Tabak* groeid hier aen *Planten*, ter hoogte van twee voet; de *bladen* ſyn twee a drie hand breedte lang, en een breed: dragen een *witte klokswyſe Bloem*, die ſig, ryp geworden ſynde, tot *zaet* ſet.

Voor 't *laetſt* ſal ik hier noch een *Vrugt* bydoen, die aen ſeer hooge *Boomen* waſt; van de grootte als een *Okkernoot*, en ook wel grooter, met even ſodanigen *baſt*: de *pit* is in verſcheiden deelen van een geſcheiden, eenige ſyn *rood*, en andere weeder *wit*. Noch een Vrugt, van de onſe Kool en van de Negers Boeſi genaemt.

Op deeſe *Vrugt* ſyn niet alleen de *Negers*, maer ook ſommige *Blanken* ſeer verſot. 't Werd van de *onſe Kool*, doch van de *Negers Boeſi* genaemt. 't Word in de mond gekauwt, en het ſap daer uit getrokken, en 't overige weder uitgeſpoogen.

't Is van een *leelyke wrange* en byna *bittere ſmaek*, en het trekt den eeter byna de mond te ſamen. 't Heeft geen meer dan eene deugd aen ſig, dat is, dat 't het water afdryft: en dan noch ſeggen de *Liefhebbers*, dat het de *wyn de Palm* wel doed ſmaken; doch om geen van beide oorſaken ſou ik het willen eeten. Het werd gemeenlyk met *Sout* en *Malaget* gegeeten. Desſelfs ſmaek en eigenſchap.

Indien het aen my geſtaen had, om dit *fotſe goed* een naem te geeven, ik had het met de naem van *Africaenſe Beetel* of *Areca* gedoopt, 't geen vry eigentlyker dan *Kool* ſou zyn geweeſt; want het geen ik tot noch toe van 't gebruik der *Indiaenſche Beetel* en *Areca* heb gehoord, heeft met deeſe ſo genaem-

de *Kool* een goede overeenkomst, so in deugd als aengenaemheid van smaek.

Hier meede sou ik vryelijk mogen uitscheiden, also niet en weet dat ik in 't beschryven van de *Guineese Goud-Kust* iets van belang heb overgeslagen: doch op dat *UE.* namaels niet sult mogen seggen, dat ik in mijn *geheele verhandeling al te laf, zielloos*, en te *ongesouten* ben geweest, so sal ik *UE.* die vryheid beneemen, also ik gesind ben, om *UE.*, tot een *toegift* of *slot*, so van deesen *Brief* als de *beschryving* van de geheele *Goud-Kust*, so veel *Sout* op en voor te setten, waer aen *UE.*, met syn geheele *Huishouding*, honderden van jaren genoeg soudet hebben. Wat dunkt *UE.*? sal 't dan niet sout genoeg zyn.

Sout, waer meede de Negers groote winst doen.

Met het kooken van 't *Sout* winnen de *Negers* op de *Goud-Kust* onbegrypelyk veel geld; en byaldien het altoos of den meesten tyd *Vreede* onder de *Negers* was, so souden de geene, die sig daer meede geneeren, binnen een korten tyd heel *ryk* en *weelderig* worden; want al de *Negers* uit het *Land* moeten haer *Sout* aen 't *Strand* af komen halen; dies *UE.* seer wel sult konnen begrypen, dat het daer sonderling dier moet zyn; en den *Gemeenen-man* moet sig in plaets van *Sout* met een seeker soutachtig *groen Kruid* belyden, also 't haer *beurs* niet kan verdragen, om het *Sout* te koopen.

Eenige mylen *Landwaerds in* achter *Ardra*, waer dat de meeste *Slaven* van daen koomen, werd een *Slaef* voor maer een hand vol *Sout* verkogt; en somtyds geevense'er wel *twee Slaven* voor, dies het *Menschen-vleesch* daer heel goed koop is.

De manier om 't *Sout* te kooken is dusdanig: Eenige kooken het *Zeewater* so lang in *kopere Bekkens*, tot het sig tot *Sout* set: doch dit is de *langwyligste* en min *voordeeligste* wys, en dit geschied ook niet dan op *plaetsen* waer 't *Land* so hoog is, dat'er de *Zee* of *Soute Rivieren* niet konnen overstroomen; maer op andere *plaetsen*, daer 't *water* van de *Rivier of Zee* dikwils over vloeid, gravense *diepe kuilen*, om dit overvloeyende *water* in op te vangen; 't geen dan door de *sterke Son*, die 't *fynste* of 't *soetste* van dit *water* allengskens opdroogd (dit is tegens de gedagten van seeker *Schryver*, doch die moet weeten,

ten, dat wyl de *grond* hier *fout* en *Salpeterachtig* is, die derhalven weinig *water* eerder en bequamer tot *Sout* kan maken als een groot gedeelte,) daerom ook bequamer maekt, om'er binnen korten tyd veel *Sout* van te konnen trekken.

Op andere *plaetſen* hebbenſe ook *Soutpannen*, waer dat het *water* ſodanig door de *Son* opdroogt, datſe niet van nooden hebben, om het te kooken; maer het in *geſeide Pannen* maer hebben te vergaderen.

De geene, welke geen vermoogen hebben, om *kopere Bekkens* te koopen, of ook wel datſe 't geld ontſien om het voor deſelve uit te geeven; of ook wel dat het *Zeewater* ſo lang moet kooken, dat de *Bekkens* ſeer haeſt ſouden door branden; neemen *aerde Potten*, waer van ſy'er tien *à* twaelfs neevens den ander ſetten, en dus twee lange ryen uitmaken; ſynde alle aen den ander met *Kley* vaſt gemaekt, even of het gemetſelt was; en onder de *geſeide Potten* is 't gelyk als een *Oven*, waer dat geſtadig *hout* werd geſtookt. Deeſe manier is het aldermeeſte werk, en leeverd ook ſoo veel *Sout* niet uit, noch ſo haeſtelyk.

Het *Sout* over de geheele *Kuſt*, uitgenoomen aen *Acra*, is heel *fyn* en *wit*; voornamentlyk in het *Fantynſe Landſchap*, daer het de *ſneeuw* byna in *witheid* overtreft.

Nu heb ik gedaen, en als ik op een andere tyd een *goede luim* kryg, ſo ſou het noch wel konnen zyn, dat ik *UE.* eenige opening van de *Ardraſe Landen* quam te geeven, doch ik en ſeg *UE.* dat niet vaſt toe, maer wel, dat ik voor ſeeker ben, *Myn Heer*, *&c.*

Einde des ſeſtienden Briefs.

SEVENTIENDE BRIEF.

Deesen Brief, als een toegift of byvoegsel, handeld eerst van een Slang *aen* Axim *gevangen, ter lengte van twee-en-twintig voeten; en een andere, niet veel kleinder, aen* Boutry. *Raer Gevegt tusschen een* Slang *en twee* Yservarkens, *aen* Mouree. *Noch een Geval met een Slang aen voornoemde Plaets; dewelke een* Blanken *met sijn gift of senyn verblind.* Tygers; *een Jongen door een van deselve verscheurd.* Tyger-jagt *van den* Schryver; *en hoe hy den selven namaels in een val quam te vangen. Beschryving van de* Jakhalsen. *Aenmerkelyk Geval met een* Oliphant; *aen* Elmina *gedood, en wat sig ontrent het selve heeft toegedragen. Laetstelyk volgd een nader Beschryving van den* Ananse *ofte* Spin; *dewelke, volgens inbeelding der* Negers, *de Menschen heeft geschapen.*

MYN HEER,

IK heb *UE.* eenige reisen in myn voorgaende *Brieven* beloofd, om noch iets naders van deese en geene *Gediertens* te spreeken, voornamentlyk van onse *Oliphanten*- en *Tyger-Jagt.* Deese sal dan tot dien einde dienen; doch eerst noch iets van de *Slangen* voor af laten gaen.

Een Slang van twee-entwintig voet aen Axim gevangen. Ook eene aen Boutry.

Voor *elf jaren* hebben de *Negers* van *Axim* een *Slang* gevangen, en dood geslagen, dewelke *twee-en twintig voeten* lang was, en die, opgesneeden synde, bevonden wierd, een *volwasse Rhé* of *Hart* in syn ingewand te hebben.

Ontrent die selfde tyd is'er eenen aen *Boutry* gedood, die een *Neger* in syn lyf had, en meede niet veel korter als de voorgaende.

Aen Mourée; en aerdige Kamp tusschen den selven en twee Yservarkens.

Eenige van myn *Dienaers* op een tyd in 't *Land* achter *Mouree* gaende, vonden aldaer een *Slang* van *seventien voeten* lang, en sonderling dik, leggende ontrent een *kuil* met *water*, vermoedelyk om sig daer in te vermaken. Twee *Yservarkens*, van een ongemeene grootte, saten meede ontrent hem, en waren met den selven in een *hardnekkig Gevegt* getreeden, schieten-

de

de van weerkanten met alle moogelyke kragt op malkander; de *Slang* met syn *gift* op de *varkens*, en die weeder met hun *pennen* (welke sy ter lengte van *twee spannen* hadden) op de *Slang*. Myn *Dienaers* na dit *Gevegt* een geruimen tyd aengesien te hebben, sonder van de *strydende deelen* (door de hittigheid van haer *vegten*) ontdekt te zyn, namen hare *snaphanen*; en na deselve wel geladen te hebben, leggen op deese *drie* *Kampioenen* aen, 't geen van so een goed gevolg was, datse deselve alle drie dood schooten, en aen *Mouree* bragten, waer datse ook door haer, en hare *Kameraden*, voor een *lekker beetje* wierden opgeknapt.

Werden gelamentlyk geschooten, en opgegeeten.

Aen *voorschreeven Plaets*, te weeten *Mouree*, is 't noch eens gebeurd, ten tyde het *Fort* wierd vermaekt, dat de *Werkliéden* een *groote Slang* achter een *hoop steenen* gewaer wierden; sy, om deselve van daer te krygen, namen een gedeelte van de *steenen* weg, tot dat de *Slang* met syn halve *achterlyf* buiten de *steenen* quam. Een *Metselaer*, wel de *voorbarigste* in deese saek, nam de *Slang* by de *staert*, meende hem so tusschen de *steenen* van daen te trekken; doch toen dat niet wilde lukken, sneed hy het *lyf*, so ver hy daer kon bykoomen, met syn *Mes* af, denkende deselve daer door buiten staet gesteld te hebben, om meerder quaed te konnen doen, derhalven hy onbeschroomd noch een deel *steenen* weg neemt; doch so haest had de *Slang* geen geleegentheid om sig te wenden, of keerde sig om, en spoog de *Metselaer*, die hem met syn hand meende te vatten, het *aengesigt* vol *gift*, 't geen ten eersten sodanig doordrong, dat *geseide Metselaer* hier aenstonds t'eenemael *blind* van wierd, en eenige dagen ook so bleef; doch eindelyk wierd den selven weeder geheel hersteld; en mits ik meermalen *menschen*, voornamentlyk *Swarte*, gesien heb, welke, na datse van een *Slang* gestooken waren geweest, dapper in dikte toenamen, 't selve echter namaels weeder verging, so vermoed ik, dat der *Slangen gift* verscheiden moet zyn, en dat eenige *doodelyk*, andere *quetsend*, en wederom andere, gelyk aen *Fida*, niet schadelyk zyn.

Noch een Geval met een Slang aen Mouree, en een Blanke Metselaer,

die door de Slang blind wierd gespoogen; doch weeder hersteld.

Het Slangegift is verscheide in werkingen.

Van de *laetste soort* is de geen, welke tegenwoordig noch op de *Sael* van den *Directeur-Generael* hangt; desselfs lengte

Een groote Slang aen Elmina ge-

vangen door een Neger,

is *veertien voeten*, en is in onſe *tuin* aen *d'Elmina* gevangen, door een *Ardraſe* of *Fidaſe ſlaef*, eenlyk met ſyn *bloote handen*, ſonder *ſtok* of iets anders by ſig te hebben, werdende van den ſelven ook ſo levendig binnen 't *Kaſteel* gebragt. Wy bevonden hem onder aen ſyn *lyf twee klauwen*, gelyk van een *Vogel*, te hebben, 't geen hem, geloof ik, diende, om ſig daer meede op te geeven, en voort te ſetten, of ſyn *ſprong* te maken. Genoeg hier van, mits dit in myn *laetſten op twee na* noch eens heb verhaeld. Wy ſullen ons gaen keeren tot de

welke twee klauwen heeft.

Tygers, uitneemende ſtout, en een Jongen door eenen der ſelve om hals gebragt.

Tygers, welke hier te *Land* wel de meeſte ſchade doen, en dat met een *uitneemende ſtoutigheid*. Voor eenige jaren is 't gebeurd, dat een *Jongen* van onſen *Koopman* aen *Saccondee*, tegens den avond maer een weinig buiten de *Logie* gaende, van een *Tyger* om hals wierd gebragt.

Gevegt tuſſchen een Neger en Tyger, verlieſende het den laetſten.

Op deſelfde tyd gebeurde het daer ter plaets ook, dat een *Neger*, met ſyn *Kapmes* na 't *Land* gaende, om hout te kappen, door een *Tyger* wierd ontmoet, welke hem ook aengreep; doch de *Neger*, dat een *flukſe Vent* was, ſtelde ſig dapper met ſyn *Kapmes* te weer, en dat met ſo een goed *geluk*, dat hy, na een langen tyd *kampens*, den *Tyger* overwon, en om 't leven bragt; doch hy en quam'er ook niet *ongeſchonden* af, vermits hy'er over ſyn *geheele lyf* uit ſag, even of men hem had willen *villen*.

Stoutigheid van een Tyger aen Saccondee, doodende eenige Kabrieten ſelfs by dag.

In 't jaer 1693. had ik het *Bevel* aen *voorſchreeven Plaets*, als wanneer op verſcheide nachten door een *Tyger* eenige * *Kabrieten* van my wierden gedood, ſo ook van myn *Buerman*, den *Engelſchen* Koopman. Geſeide *Tyger* wierd op het laetſt ſo ſtout, dat 'snamiddags ten drie ueren by de *Logie* quam, en twee *Kabrieten* dood beet. Ik wierd hem tydelyk genoeg *gewaer*, dies hem, nevens myn *Conſtapel*, en twee *Engelſche Blanken*, met een deel *Negers*, yder met een *goede ſnaphaen* voorſien, naſetteden, en hem ook binnen korten tyd onderhaelden; doch echter ſo gauw niet, of hy had geleegentheid, om in een *klein kreupel-boſchje* te vluchten, 't welk aenſtonds van ons wierd beſet; maer terwyl hy ſig in 't ſelve ſchuil hield, ſo verſtoutte myn *Conſtapel* ſig, om in 't *Boſch-*

Werd vervolgd.

Vlugt in een Boſchje, en werd beſet.

je

* Sodanig werden de Schapen hier genaemt.

je te gaen, en te sien, waer ontrent hy sig onthield; doch maer ontrent een half quartier uers daer in geweest synde, quam hy'er als een *sinloos mensch* weeder uitloopen, met achterlating van syn *Hoed* en *Muilen*, hebbende een *goede krauw* van den *Tyger* gekreegen; doch t'allen geluk was den *Tyger*, so als hy den *Constapel* meende te vatten, in de *affchietende takken* van het *bosch* ('t geen als *touw* was) verward, en den *Constapel* tyd en geleegentheid gaf, om te konnen *ontvlugten*, dies bleef *Monsieur Tyger* noch in 't *Bosch* sitten.

Taft een Constapel aen.

Een van de *Engelschen*, die dit lang waehten verdroot, besloot, met syn *snaphaen* in 't *Bosch* te gaen, om, waer het moogelyk, den selven daer uit te doen *verhuisen*. Den *Tyger*, die hem eerder als 't wel van nooden geweest was, gewaer wierd, liet hem tot digt by hem koomen; vallende doe met een *verwoedelyke vinnigheid* op hem aen; met syn *pooten* hem in het *schouderblad*, en met de *bek* in de *syde* vattende. Soude hem ook seekerlyk aenstonds verscheurd hebben, indien ik op het *geschrei* van den *Engelschman* niet met een deel *Negers* was toegetreeden, 't geen den *Tyger* syn *Proi* deed verlaten.

Ook een Engelschman, welke leelyk van hem gehavend word;

Geseide *Engelschman* was echter sodanig door hem *gehavend*, dat hy een halven dag van syn selfs bleef leggen; *eensdeels* veroorsaekt door de *fenynigheid* van de *beet*, en ten *anderen* ook door de *schrik*.

Door deese *ongelukkige ondernemingen* wierden de *Negers* so bevreesd, datse de moed geheel lieten vallen, en een yder syn *Post* om het *Bosch*, daer hy ter *Wagt* gesteld was, deed verlaten, 't geen de *Tyger* geleegentheid gaf, om te konnen ontkoomen, 't welk ook haest van hem wierd *ondernoomen*; doch in syn vluchten uit het *Bosch*, gebeurde noch iets *seldsaems*.

waer door de Negers verschrikken.

Vlugt uit het Bosch,

Den *Onderkoopman* van het *Engelsch Fort* had my lang toegeroepen, (want dit *Geval* geschiedde digt onder het *Engelsche Fort*) dat hy my te hulp sou koomen en juist als de *Tyger* uit het *Bosch* trad, so quam den *Engelschman* met syn *snaphaen* aen, van meening synde, om volgens syne beloften sig by my te vervoegen. Den *Tyger* hem alleen voor sig siende, schoot op hem aen, 't geen den *Engelsch-man*, in plaets van na ons toe te koomen, dapper de *beenen* deed roeren, om wee-

en set den Onderkoopman van de Engelsche na, dien hy inhaeld. Den Engelschman valt voor den Tyger, doch werd door

den ſelven niet aengetaſt.

weeder te geraken daer hy van daen gekoomen was, te weeten in ſyn *Fort*; doch door verbaesdheid, en het hard loopen, viel hy over een *ſteen*, ontrent noch een halve *Snaphaens-ſchoot* van ſyn *Fort*, en reeds door den *Tyger* onderhaeld. Wy ſtonden van verre door ſchrik, en beefden, en verbeelde ons niet anders, of den *Engelſchman* ſou van den *Tyger* verſcheurd ſyn geworden; doch het tegendeel gebeurde geheellyk. Den *Tyger* ontrent of by hem gekoomen ſynde, in plaets van hem aen te taſten, wendde het van hem af, en ſette ſyn vlugt 't *Land* in voort, en uit ons geſigt.

Geen andere reeden kan ik hier van geeven, dat hy den *Engelſchman* niet aentaſtte, als dat hy miſſchien voor ons bevreesd was, mits wy het met een groot *geſchrei* op hem aen ſetteden, om, waer het moogelyk, hem daer door te *verſchrikken*, want om te *ſchieten* ſulks belette ons de nabyheid van meergemelde *Engelſchman*, vermits wy hem ſo ligt als den *Tyger* ſoude geraekt hebben; of miſſchien *verbeelde* ſig den *Tyger*, eer genoeg behaeld te hebben, dat hy den *Engelſchman* onder de voet had geloopen, en, ſig daer meede latende *vergenoegen*, vertrok.

Einde van de Tyger-jagt.

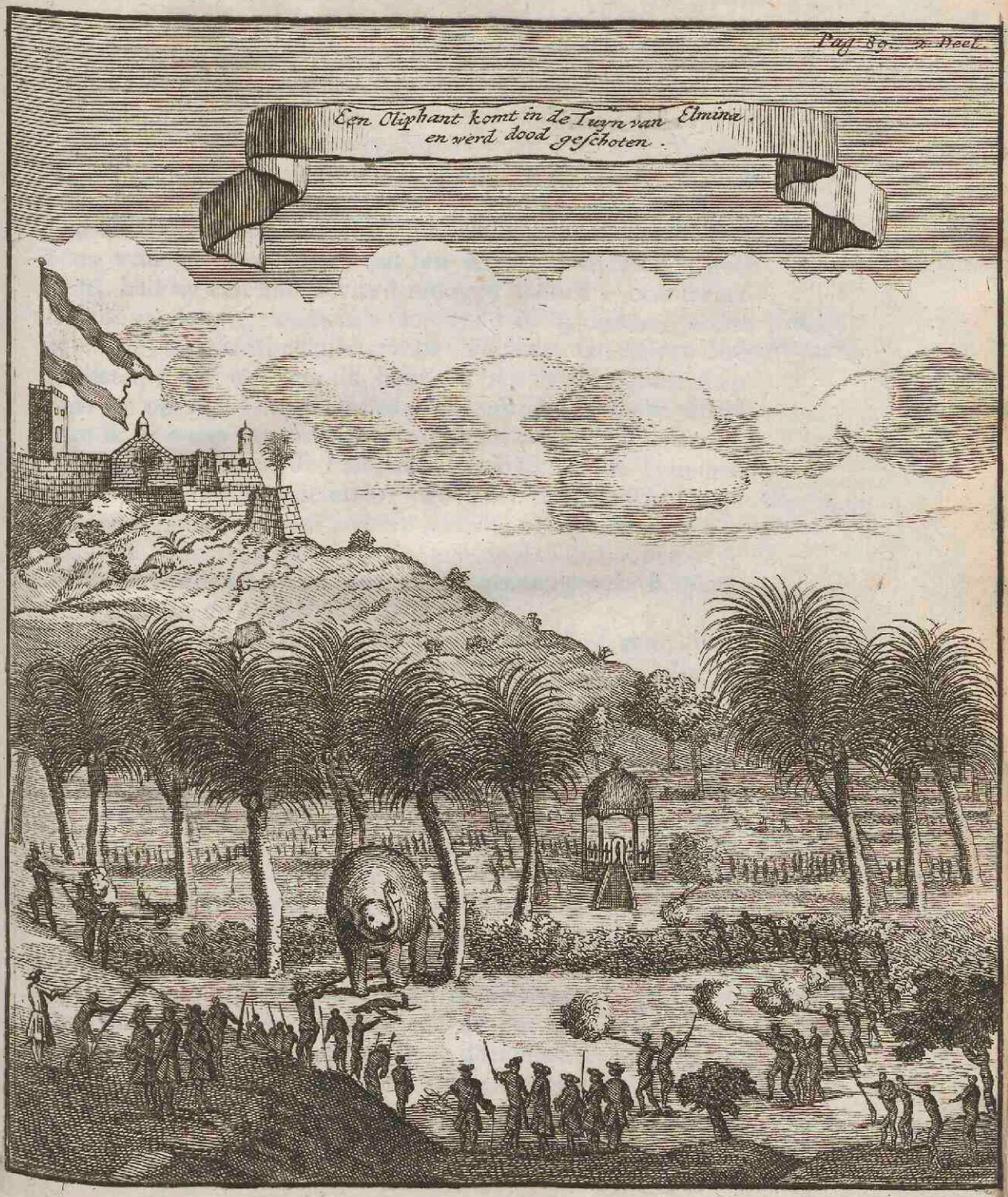
Deeſe *Jagt* nam hier meede een einde, diergelyk ik niet gaern weeder ſou willen *aenvangen*, want verſcheidemalen door de *Negers* in *gevaer* ben geweeſt, dat ſy door haer *dom ſchieten* my, in plaets van den *Tyger*, ſouden getroffen hebben.

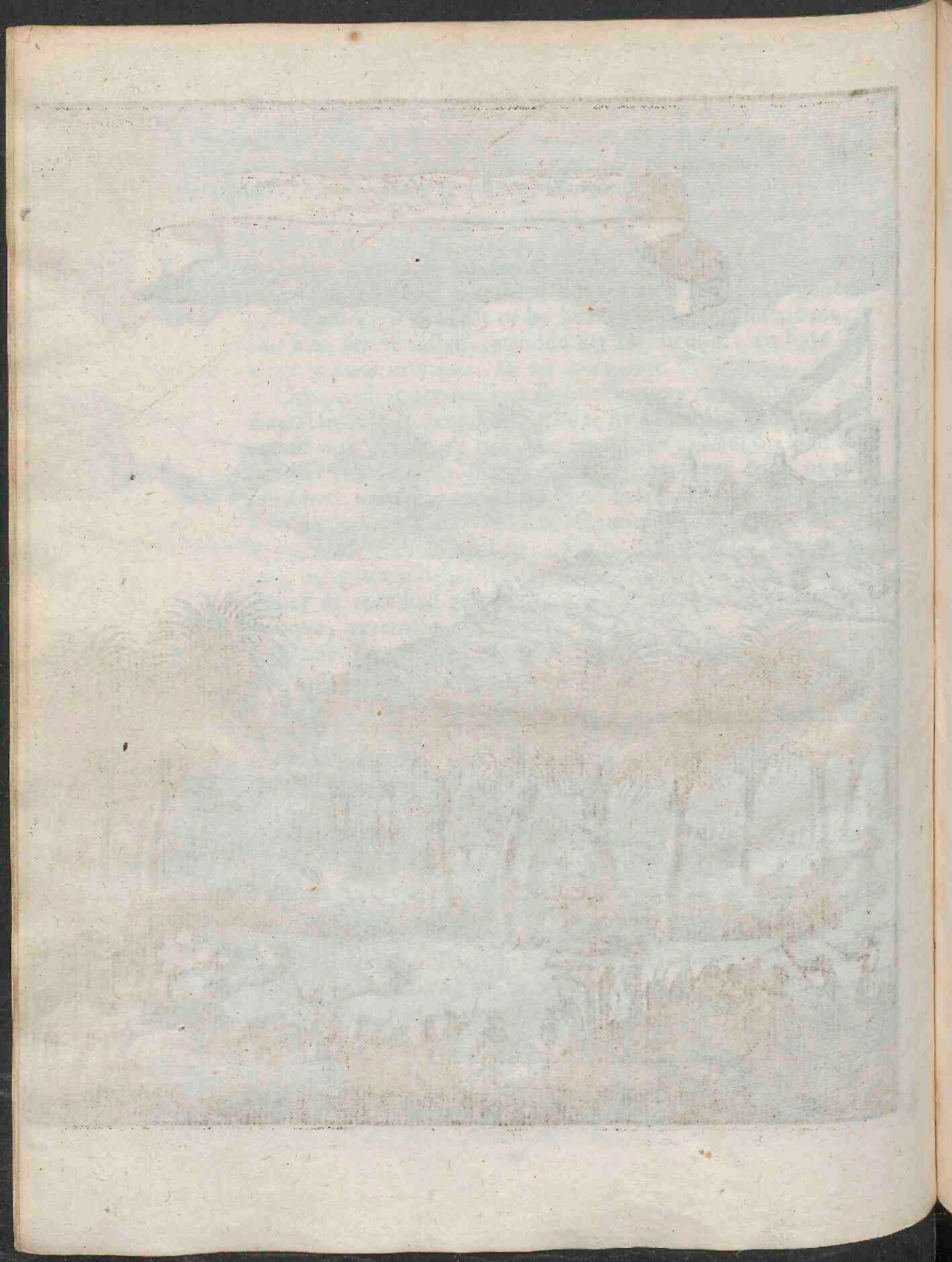
Den Tyger komt weeder eenige Kabrieten dooden.

Den *Tyger* wierd hier door echter niet afgeſchrikt, maer quam eenige dagen daer na al weer, doodende eenige *Kabrieten*, 't geen my een andere *manier*, om hem te *vangen*, deed ter hand neemen, gelyk in 't *Anteſe Land* wel geſien had.

Manier om hem te vangen bedagt; en op wat wys.

Te weeten: Ik liet een deel ſeer dikke *Palliſſaden* kappen; en daer van een *Hok* van ontrent twaelf voeten lang en vier breed maken; boven meede met *Palliſſaden* verbonden, en ontrent duiſend pond *ſteen* op gelegt, op dat hy niet boven uit ſou breeken. Toen liet ik voor het *hok* een *deur* van *dubbelde planken* maken, en vervolgens het *hok* op een vierde *afſchieten*: waer in ik twee *kleine Varkens* bragt, en daer na de *deur* op deſelve wys maekte, als men by ons de *Rottevallen* doed; konnende de Tyger niet in 't *hok* koomen om na de *Varkens*

Een Olyphant komt in de Tuyn van Elmina
en werd dood geschoten.

kens te gaen, of moeſt de *deur* achter ſig doen toevallen, als wanneer hy de *Varkens* echter, wegens 't *geſeide Affchot*, niet kon krygen.

Deſe *liſt* was van ſo een *goed gevolg*, dat, na het *Hok* drie dagen gemaekt was geweeſt, ik'er den *Tyger* middernagts in beknelde. Den ſelven, in placts van te *ſchreeuwen*, ſo 'k my had *verbeeld*, ſtelde aenſtonds ſyn *tanden* te werk, om ſig ſelven, waer het moogelyk, uit ſyn *Kerker* te byten; 't geen hem, had hy een half uer tyd moogen hebben, ook ſeekerlyk ſou *gelukt* zyn; want in weinig tyd had hy de *binnenſte deur* al van de *buitenſte* afgeſchild, en de *Palliſſaden* ten halven door gebeeten; als wanneer ik hem in ſyn werk quam ſtooren: en om niet lang te *dralen*, en *onwiſſe ſchooten* te doen, nam ik de *tromp* van de *ſnaphaen*, met drie *kogels* geladen, en ſtak deſelve tuſſchen de *Palliſſaden* in; bytende de *Tyger* aenſtonds ſeer vinnig in deſelve, 't geen my een ſeer ſchoone *geleegentheid* gaf, om hem met een *ſchoot* te vellen; en deed hem dus ſyne begane *moord* en *diefſtal* met de *dood* bekoopen.

Werd gevangen.

Deſelfs ſterk gebit.

Werd dood geſchooten;

Wy bevonden het een *beeſje* te ſyn als een *gemeen Kalf*; van *groote klauwen* en *tanden* niet onvoorſien.

Was een heel groot Beeſt.

Deeſe *Tygervangſt* bragt ons een *achtdagig Feeſt* aen; want het in 't *Anteſe Land* gebruikelyk is, dat de geen, die een *Tyger* vangd, vryheid heeft, van geheele acht dagen lang al de *wyn de Palm*, die ter *markt* gebragt word, voor niet na ſig te neemen, 't geen wy ook deeden; en ſo was'er met *ſchieten*, *danſſen* en *ſpringen*, een algemeene vreugd onder de *Negers*, acht dagen lang.

Feeſt over des Tygers dood.

Het *Aximſe*, doch noch meer het *Anteſe Land*, is vol *Tygers*. Meenigmalen koomenſe by nacht niet alleen onder, maer ſelfs binnen onſe *Forten*; niet weinig ſchade aenrechtende. Over een *muer* van tien voeten konnenſe ſpringen of het haer geen werk en was.

Axim en Ante vol Tygers.

Eer wy hier van *affcheiden*, kan ik niet voorby gaen, de *waen* van ſommige te wederleggen, als dat een *Tyger* ſo beangſt voor *vuer* is, dat men deſelve daer meede, ſonder iets anders ter hand te neemen, ſou konnen verjagen. In deeſe

Waen, om een Tyger met vier te verjagen wederlegt.

dooling heb ik voor deesen meede gestooken; doch nu niet; mits het tegendeel heb ervaren.

Voorbeeld daer van;

Na een *besoek* of twee van den *Tyger* gehad te hebben, liet ik, om hem voor 't toekoomende af te schrikken, op de *plaets* daer myn *Kabrieten* 's nachts sliepen, een *groot vuer* aenleggen, het selve noch niet genoeg *vertrouwende*, gelaste ik vyf van myn *Dienaers*, om nevens het *vier* te gaen leggen, alle met wel geladen *Geweer*; doch niet tegenstaende van dit alles quam den *Tyger* 's nachts een *Kabriet* dood byten, 't geen tusschen myn *Jongens* (welke in slaep gevallen waren) in, en so roerend aen 't *vuer* stonden. Myn *Jongens*, die door het schreeuwen van de *Kabrieten* ontwaekte vlogen overeind; en meende op den *Tyger* los te gaen; doch den selven koos het *Hasepad*.

bevestigd dat een Tyger geen Menschsal aendoen, so lang hy een Beest kan krygen.

Hier uit is te sien, dat den *Tyger* even so beangst voor 't *vuer* als de *Duivel* voor 't *kruis* is; en dit *Geval* bevestigt het seggen van de *Negers* ook, dat een *Tyger* geen *mensch*, so lang hy een *beest* kan krygen, sal aendoen; want anders was het hem lichter geweest een van myn *Jongens*, als een *Kabriet* aen te tasten.

Jakhalsen, sijn meede seer stout.

Naest de *Tyger* volgt in *verwoedheid* hier te *Land* den *Jakhals*, of *Boshond*; waer van wy hier vooren onder de *Beschryving van Acra* gesprooken hebben. Ik heb, om deselve te sien, in 't jaer 1700. myn *nieuwsgierigheid* konnen voldoen; want het *volk* van den tegenwoordigen *Koning van Commany* der eene geschooten hebbende, hadden de *beleefdheid*, om hem tot ons in 't *Kasteel* te brengen. 't Was een *beest* van grootte als een *Schaep*, doch hooger van *pooten*; kort van *hair*, en *gevlakt*; synde desselfs *pooten*, na evenmatigheid van syn *lyf*, verwonderlyk dik; waer uit desselfs *sterkte* konde afmeeten. De *kop* was meede seer groot, plat en breed, voorsien met *tanden*, yder van een vinger en meer breed; so dat al desselfs *kragt*, welke so uitgemeeten word, eenlyk in syn *bek* en *pooten* moet bestaen; waer aen hy ook seer vervaerlyke groote *klauwen* had.

Een Negerin aen Acra door een van

Een *voorbeeld* van deeser *beesten* stoutigheid wil ik hier maer ter neer stellen, synde aen *Acra* gebeurd; alwaer by nacht

een

een deeser *beesten* stoutelyk in een *Negers huis* quam, en uit het selve een *Negerin* weg nam; dewelke hy op sijn *rug* smeet, en haer met een *poot* vast hield; van meening sijnde, so hinkende op *drie pooten* met sijn *Roof* voort te gaen; doch op het schreeuwen van de gemelde *Negerin* ontwaekten een deel *Negers*, welke, op 't geschrei toeschietende, haer ontsette; en men bevond haer niet beschadigd te zyn, als een weinig door sijn *poot* gequetst, daer hy haer meede gevat en vast gehouden had.

deese beesten uit den huis gehaeld;

doch werd ontset, en lyd geen schade.

Nu noch een weinig van den *Oliphant*. Hier vooren hebben wy van deselve gesegt, dat hy de *menschen* ongemoeit niet ligt sal aendoen; doch *aengerand* sijnde, tot een *verwonderlyke woede* uitbarst. Van beide sullen wy nu een *net berigt* konnen doen, om het selve met *twee voorbeelden* te bevestigen: en ook hoe swaerlyk deselve dood te schieten zyn.

Oliphant

Achter *Axim* is 't gebeurd, dat een *Neger*, die gewoon was op de *Oliphanten-jacht* te gaen, en 'er bereeds al veelmalen eenige *geschooten* had; nu ook op een *schietende*, en den selven, mits sijn *schoot* miste, niet wel en trof; het geen den *Oliphant* so euvel op nam, dat hy 't op den *Neger* toesette, en hem, mitsgaders sijn *Snaphaen*, t' eenemael verpletterde.

slaet een Neger aen Axim te pletteren.

Het *tweede Geval* of *Voorbeeld* is aenmerkenswaerdiger, en een *goede leer* voor een yder, om in 't toekoomende niet al te reukeloos te zyn.

In 't jaer 1700., in de *Maend* van *December*, quam hier aen *d'Elmina*, 's morgens ten ses ueren, een *Oliphant* op sijn gemak 't *Strand* langs gaen, tot onder den *Berg St. Jago*. Eenige *Negers* hadden de stoutigheid, om hem sonder *Geweer*, of iets in handen te hebben, tegen te gaen, en hem als te gaen verwelkoomen, en in te halen. Hy liet sig door deese *Negers* omcingelen: ging, sonder sig aen haer te kreunen, met haer voort, tot, gelyk als gesegt heb, onder den *Berg St. Jago*; alwaer een onser *Officieren* van gemelde *Berg* met een *Neger* van boven by hem quamen; geevende ook met den eersten vuer op hem; en trof geseide *Officier* hem met een *Draedkogel* seer wel even boven sijn *oog*. Dit bewoog hem echter niet eens tot *toorn*, noch ook de *volgende schooten*, door een meenigte

Een Oliphant aen d'Elmina werd ingehaeld, en op hem geschooten.

van *Negers* op hem gedaen, ja selfs niet, dat hy daerom een stap te harder voort ging. Dreigende bywylen wel op de *Negers* in te vallen; doch en voerde het niet uit.

Dreigd de Negers; doch sonder gevolg.

Wonderlyk was het om te sien, als hy de mine maekte, om de *menschen* te willen aentasten. Sette, als dan sijn *ooren*, welke van een verwonderlyke grootte waren, geheel overeind. Eindelyk ging hy soetjes voort, en stapte na onse *Tuin*, misschien dat hy sig daer een *beeter onthael* beloofde.

Gaet naer den Tuin.

Dit *seldsaem Geval*, en de nieuwsgierigheid, om so een *Beest* van naby te sien, deed den *Heer Generael* en my een *besluit* neemen, om na buiten in de *Tuin* te gaen; werdende haest door meer andere *Blanken* gevolgd. Wy vonden *Oom Kool* dan midden in de *Tuin* staen; waer dat hy bereeds voor onse komst *vier à vijf Cocosnooten-boomen* onder de voet had gehaeld; welke hy in onse tegenwoordigheid, om ons dat *vermaek* meede niet te onttrekken, of ook om ons sijn *kragt* te doen sien, met noch *vijf of ses* vermeerderde. De *kragt* die hy, soo 't scheen, gebruikte, om een *boom* ter neer te vellen, was soo veel, of ymant een *Kind van vier jaer* onder de voet stiet.

Smyt eenige Cocosnooten boomen om ver, sonder, na het scheen, hier eenige kragt toe te gebruyken.

Terwijl hy hier stond, wierden 'er meer als *honderd schooten*, op hem gedaen, 't geen hem so vervaerlyk deed *bloeden*, even of 'er een *Os geslagt* was. Over al dit *schieten* maekte hy anders geen beweeging, als dat hy bywylen sijn *ooren* eens opsette, en de *menschen* daer door, als of hy haer had willen *vervolgen*, een vrees aenjoeg.

Krygt seer veel schooten, en bloed sterk.

Onder dit doen gebeurde een *droevig stuk* met den selven. Een *Neger*, meenende kans genoeg te hebben, gaet stil achter den *Oliphant*, greep sijn *staert*, met wil om die af te snyden; doch den *Oliphant*, gewent sijnde een *staert* te dragen, wilde deselve by sijn leven niet laten afkorten; dies geeft hy den *Neger* een klap met sijn *Snuit*, en haelde den selven vervolgens na hem toe; en wanneer hy hem ter neer had, sette hy 'er sijn *pooten* tot *twee* of *driemalen* op; en of dat niet genoeg was geweest, om den *Neger* om hals te helpen, so boorde hy noch met sijn *tanden* twee gaten in des *Negers lijf*, in yder van welke men een *vuist* had konnen steeken; en liet hem, te weeten de *Neger*, toen leggen, sonder dat hy iets anders aenving;

Een Neger wil desselfs staert afsnyden,

doch werd daer over door den Oliphant gedood.

en hoedanig.

stond

stond ook goeds moeds toe, dat twee *Negers* het *doode lighaem* van voor hem van daen haelden, sonder haer het alderminste te misdoen.

Waer uit het genoegsaem bleek, en ook uit het voorgaende, dat hy *ongemoeid* niet ligt ymant sou *beschadigt* hebben; doch datse seer *verwoed* werden, als men op haer *schiet*, en haer niet wel en *treft*, sou schynen niet vast te gaen, wyl deese wel *driehonderd* en meermalen op hem heeft laten *schieten*, sonder 'er iets tegens te doen; doch wyl *alle saken* niet even eens en vergaen, so en soude ik het niemand derven raden, ligtvaerdiglyk op een *Oliphant* te *schieten*, gemerkt deese met soo meenigen *schoot* niet onder de voet was te vellen; hoewel eenige, welke meenden, of sig lieten voorstaen, *grondige kennis* te hebben, hoe men een *Oliphant* moest *schieten*, seiden, dat men tot het selve *ysere kogels* moest hebben; dat de *loode kogels* niet doordrongen, maer op haer *huid*, of de grootste op haer *been* plat geschooten wierden.

Doed ongemoeid niemand leed.

Om een Oliphant te schieten werden yserekogels vereist, mits de loode niet doordringen, maer om gaen leggen.

Dit sou men eenigsints voor *waerheid* konnen aenneemen; want na sijn *dood* bevond men, van so een groote meenigte *schooten*, maer eenige weinige, welke door 't *been* in sijn *hoofd* ingegaen waren. Eenige saten tusschen de *huid* en de *beenen* in; doch de meeste, en vermoedelyk de *kleine kogels*, waren weeder van sijn *huid* afgestuit, even of mense tegen een *muer* had geschooten. De *kogels* moeten seekerlyk niet groot genoeg sijn geweest, vermits my van een *Engelsch Koopman* ('t geen door andere wierd bevestigd) is verhaeld, dat hy in de *Rivier Gamby* een *Oliphant*, welke hem, sittende in een *Canoa*, naswom, met maer een *schoot* ter neer velde en doodde. Want te vermoeden, datse hem hier niet wel *getroffen* hebben, sulks is niet waerschynelyk; vermits van so veel *schooten* ten minsten eenige op de *regte plaets* sijn gesonden; gelyk na sijn *dood* ook wel is gebleeken.

Een Oliphant in Rio Gamby met een schoot geveld.

Na dat den *Oliphant*, gelyk wy gehoord hebben, deese *Neger* had om hals gebragt, 't geen pas *sestien treeden* van ons af gebeurde, en ontrent een uer in de *Tuin* geweest sijnde, nam hy een *gier*, even of hy op ons alle sou *aengevallen* hebben, 't welk een *algemeen vlugten* van alle die in de *Tuin* waren, veroorsaekte,

Den voorschreeven Oliphant doet al de menschen uit de Tuin vlugten.

oorſaekte, ſoekende yder om een *goed heen koomen*; doch de meeſte ſtelden hare *vlugt* na den *Berg van St. Jago*; en dagte, gelyk ook ſeeker was, indienſe die konden bereiken, *wel beſchut* te ſullen zyn; doch den *Oliphant* en vervolgde niemand buiten de *Tuin* na, 't geen een *groot geluk* was, want hy anders ſonder twyffel onder *ons*, en ſo veel *menſchen*, een *ſchrikkelyke Moord* ſou hebben konnen aenrechten, gemerkt niemand hem met *hard loopen* ſou hebben konnen ontkoomen; ja ſelfs ben ik van gedachten, dat men het met een *Paerd* niet ſou doen.

Smyt de Poort om ver, en gaet meede de Tuin uit,

Wy *vlugten* dan, als geſegt is, alle de *Tuin* uit, door de *Voorpoort*, maer den *Oliphant*, die 't ſig niet liet gevallen om die weg te gaen, meende de *Achterpoort* van de *Tuin* uit te gaen, en of deſelve hem in de weg ſtond, dan offe te nauw voor hem was, om 'er door te gaen, altans hy bruide deſelve, niet tegenſtaende *anderhalf ſteen* dik, om ver; ik had het geluk noch om het ſelve van verre te ſien, doch en kon niet bemerken, dat hy daer eenigſints ſijn *kragt* op beſteedde; mits hy den ſelven maer even ſcheen aen te raken, en ſo om ver ſtiet.

voorby den Berg van St. Jago, in de Rivier.

Na dit gedaen was, ging hy echter die *weg*, daer de *Poort* geſtaen had, niet uit, maer drong door de *heining* van de *Tuin* heen; ging vervolgens ſoetjes den voornoemden *Berg van St. Jago* voorby, na de *Rivier*; alwaer hy ging *baden*, om ſig van 't *bloed* wat te *reinigen*, of ook van den *brand*, welke hem door 't *ſchieten aengebragt* was, wat te *verkoelen*.

Slaet eenige Canoa en eenige Vaten aen ſtukken.

Na ſig een weinig in de *Rivier* vermaekt te hebben, klom hy weeder uit deſelve, en bleef onder *eenige boomen*, welke aen de *Rivierkant* ſtonden, ſtaen. Hier lagen eenige *Watervaten* van ons, waer op hy ſijn *woed ging koelen*; ſlaende vyf of ſes van deſelve aen ſtukken: van 's gelyken ook een *groote Canoa*, die daer ontrent ſtond.

Werd ter neer geſchoten, ſijn Snuit afgekapt, en ſteift.

Terwyl den *Oliphant* hier *ſtal* hield, begon het *ſchieten* weeder op nieuw aen te gaen; tot dat hy eindelyk ter needer viel; als wanneer men hem met den eerſten ſijn *Snuit* liet afkappen; dewelke ſo *vervaerlyk hard* en *taei* was, dat de *Negers* wel *dertig kappen* deeden, eerſe die af konden krygen. 't Afkappen van de *Snuit* moet hem heel pynlyk geweeſt zyn, mits hem

dat

dat bewoog om te *schreeuwen*; het welk het *eenigste geluid* is, dat ik hem heb hooren geeven, en waer na hy ook den *Geest* gaf onder *geseide Boom*. Daer door 't seggen van de *Negers* beveſtigende, als dat een *Oliphant*, wanneer hy gevoeld sijn *dood* te naderen, altoos, so't in sijn *vermoogen* is, onder een *boom* of *boschje* sal gaen leggen.

Oliphanten sterven het liefst in een Bosch, of onder Boomen.

Om de *waerheid* hier van sou ik geen *Harnas* willen aentrekken; 't is hier aen *Elmina* altans driemalen so gebeurd; en in de *Gabon*, als hier na seggen sal, vond ik ook in een *vermakelyk Boschje* een *dooden Oliphant* leggen.

So haest was den *Oliphant* niet dood, of de *Negers* vielen 'er met meenigte op aen, yder daer so veel afsnydende als hy krygen kon, 't geen *meenig mensch* die dag de kost verschafte, so wel van *Blanke* als *Swarte*.

De Negers eeten hem op.

't En was geen *groot Beest*; want sijn *tanden* woegen niet meer als *vierendertig en een half pond*. Dus hadden wy het vermaek gehad, om een *Oliphant* van naby te sien, en hem ten deelen sijn *kragt* sien toonen; welk vermaek noch merkelyk meerder sou sijn geweest, indien het *ongeluk* van *geseide* Neger het selve niet veel gematigt had, hoewel het sijn *eigen schuld* was; doch dit deed ons naderhand bedenken, in wat *gevaer* wy ons gesteld hadden, met so digt by den *Oliphant* te gaen; want had den selven maer eens aen 't *woeden* geraekt, so sou het buiten alle twyfsel *eenige menschen* het *leven* hebben gekost; en misschien wy het eerst, als sijnde so rad niet ter been als de *Negers*; daerenboven souden ons deselve, vermitse alle na een *poort* liepen, in de weg sijn gelopen, en so malkanderen in 't *vlugten* belet hebben.

Was niet seer groot.

Overdenkingen, hoe gevaerlyk het is, sig so digt by een Oliphant te begeeven.

Dit deed ons derhalven een *besluit* neemen, om noit van so naby een *Oliphant* te gaen sien, 't geen ik ook niemand ter weereld, die sijn *leeven* eenigsints lief heeft, in so een *geval* sou raden.

Onder 't schryven van deesen *Brief* quam my in gedachten een *ontmoeting*, die ik aen *Mouree* heb gehad, en welke my *aenleiding* gaf, het volgende te schryven, 't geen ik anders of *vergeeten*, of *overgeslagen* sou hebben. Op een *avond* na myn *kamer* gaende om te rusten, so vond ik tegens de *muer* een Spin sit-

Den Ananse, waer van vooren gesprooken is, beschreven.

ſitten van een *vervaerlyke grootte*. Om de ſeldſaemheids wil liet ik myn *Onderkoopman*, van 's gelyken myn beide *Adſiſtenten*, wederom roepen, om deſelve meede te beſien. Wy bevonden hem een *lang lyf* met een *ſpitſe kop* te hebben; voor aen breeder van *lijf* als achter, doch niet rond, gelyk de meeſte ſoort van *Spinnen*. Desſelven *pooten* waren ſo groot als *menſchen vingers*, en tien in 't getal; *ruig*, en ſo dik als een *Mans pink*.

Deeſe *Spin* noemen de *Negers Ananſee*. Sy gelooven dat de *eerſte menſchen* van den ſelven *gemaekt* zyn; en niet tegenſtaende eenige door ommegang met de *Blanken* anders geleerd hebben, ſo ſijn 'er echter niet weinig, die by dat *Geloof blyven*, en welke *waen* haer niet uit 't hoofd is te praten. Dit is voorwaer noch de *grootſte ſlegtigheid* en *onnoſelheid*, welke ik in de *Negers* beſpeurd heb; en die ik *UE.* ook noch eens heb beſchreeven.

Neem deeſen *Brief* voor een *toegift* van de *Goud-Kuſt*, alſo *UE.* niet meerder te *verwagten* hebt. Syt voor het overige verſeekerd, dat ik altoos bevonden ſal werden, te yveren om de *Eer*, van te mogen zyn, *Myn Heer*, *&c.*

Einde des ſeventienden Briefs.

P. S. Dat men my ſoude beſchuldige van onwaerheden te hebben geſchreeven, daer voor ben noyt bedugt geweeſt, altans niet in weſentlyke ſaken, en die van eenig gewigt zyn; geringe dingen de verandering onderworpen zynde, ſou het ſomtyds wel ſchynen, want in ſo een geval kan 't het eene jaer dus, en het ander weeder ſo ſyn, ja ſelf kan het door langheyt van tyd wel ſodanig veranderen dat het na zyn eerſte beginſel byna niet meer en gelykt. Gy ſult Leeſer miſſchien vragen wat ik hier meede wil ſeggen? luyſtert toe, en gy ſult het in 't vervolg horen, ſo veel als 'er menſchen gevonden worden die alles wat hen van vreemde Landen werd verhaeld, geloven, ſo zynder in teegendeel ook die alles in twyffel trekken; waerlyk eenſeer grote miſlag in beyde. Dat 'er verſcheide ſaken en vreemdigheeden in dit myn Boek voorkomen dewelke een ſterk geloof vereiſſchen, wil ik niet teegenſpreecken; maer

dat

dat men aen het geval met den Oliphant in de Tuyn van d'Elmina twyffeld, en kan ik niet wel begrypen, want met daer van de waerheid af te gaen, ſoud ik immers myn gehele beſchryving verdagt maken; reeden waerom, om dat hetſelve niet in't verborge of ver van de hand geſchiet is, nemaer van naby, en om ſo te ſeggen, in't geſigt van de geheele weereld, en waar van op heeden nog honderde getuigen leeven, die myn, ſo ik onwaerheid geſchreeven had, ſouden konnen overtuigen, en leugenſtraffen; maer waeragtig, ſo wel als een jegelyk door een goed en quaed gerugte moet wandelen, ſo is een Schryver ook onderheevig het oordeel van wyſen en dwaſen. Dat ik het voorſchreeven hier aenhael, heeft ſijn Reeden, om dat eens jemand in myn tegenwoordigheid, en van wien ik niet gekend was, ſijne verwondering en ongelove breedſprakig, en ſo hem dagt, de onmogelijkheid van dit geval, toonde; dog ten laetſten ontdekt zynde, deed ik hem haeſt van toon veranderen, en andere gedagten krygen. Het was ſeker myn geluk dat ik daar tegenwoordig was, want anders had dien Heer, en meer andere met hem, altoos in die dwaling blyven ſteeken; en ſo ſal het veelligt met andere ſaken, en die tot myn kennis niet en komen, meer gaan, dog ik ſal daar in als andere Schryvers geduld moeten neemen, en hopen dat zy te zyner tyd verligt, en van de waerheid overtuigd ſullen werden.

BESCHRYVING
VAN DE
SLAVE-KUST.

ACHTIENDE BRIEF.

Spreekt eerſt, doch kortelyk, van het Goudryke Landſchap Quähoe; *vervolgens ook van het Koningryk* Ladingcour, *van eenige ook* Lampi *genaemt; welkers Koning, en onderhoorige, onder de gehoorſaemheid van* Aquamboe *ſtaen. Dit Landſchap is ſeer ryk in alderhande Vee. Slavenhandel aldaer. Landbouw, en Viſchwangſt.* Rio Volta, *een ſchoone Rivier; wydloopig beſchreeven.* Lampi, *of het* Cotoſe *Koningryk. Hun kleine Magt, en gedwerige Oorlogen met die van* Popo. *'t Land is dor, ſandig, ſonder Bergen en gantſch onvrugtbaer. Slavenhandel alhier. De Inwoonders ſijn van een rekkelyke, en goeden inborſt. Hun armoede. Leven meeſt van den Roof. Afgoden in meenigte hier ter plaetſt. Beſchryving van* Klein Popo, *en onvrugtbaerheid van het ſelve. De Bewoonders ſijn verdreevene* Acraſe. *Syn Strydbaer. Hun Oorlog met die van* Offra *en* Fida; *en wat ſig daer ontrent heeft toegedragen. Die van* Popo *leven meede van den Roof, en Slavenhandel. Schelmachtigen aert der* Popoſe; *en eenige voorbeelden van hun bedriegeryen. Grooten handel in voorig tyden aen deeſe Plaets. Meenigte van* Rotten. *Beſchryving van* Groot Popo. *Heeft onder* Fida *geſtaen; doch van deſelve afgevallen. Hun Oorlogen deſweegens gevoerd; waer by de overhand behouden.* Popo, *een Eiland. Hebben gebrek aen Leeftogt. Slavenhandel aldaer; en een* Logie *van onſe Maetſchappy voor eenige jaren aen deeſe Plaets.* Popo *onder de* Ardraſe *Landen gereekend. Begin van het* Fidaſe *Landſchap. Sware branding voor het ſelve, veroorſaekt ſeer veel ongelukken.*

Eenige

Eenige Voorbeelden daer van. Sterke Stroom voor Fida, *houd de Schepen op. Aengenaem gesigt van* Fida *in sijn begin. Strekking van het Land. Wel bebouwd, en vrugtbaerheid van het selve. De Beschryving van* Fida *in drien verdeeld. Inborst der* Fidase. *Hun beleefdheid, so tegen ons als tegens malkander. Hun Pligtpleegingen. Syn sonderling arbeidsaem. Wat hare* Hanteeringen *zyn. Arbeid der Vrouwen. Eeten en drinken lustig. Arbeiden voor weinig* Loon. *Groote Slavenhandel aen* Fida. *De Mannen van* Fida *trouwen seer veel Wyven, en wonderlyk Min-yverig op deselve. Sware Straf, weegens 't beslapen van een ander mans Wyf; voornamentlyk van den Koning, welke niet aengeraekt, en eenige ook niet gesien moogen werden. Groot getal van 's Konings Wyven; waer van hy'er een goed gedeelte versend, sonder dat het getal echter verminderd. De Vrouwlieden sijn met de Eer van 's Konings Wyf te zyn, niet gediend. De oudste Soon alhier treed in de volle Erfenis; ook van sijn Vaders Wyven. Den* Koning *aen sijn eige Dochter getrouwd. Veelheid van* Kinderen *alhier. Groote Diefachtigheid der* Fidase; *en eenige Voorbeelden van 't selve. Ryke kleeding der* Fidase. *Rood vermag niemand te dragen, dan de geene, die van's* Konings *Bloed zyn. Gemakkelyke kleeding der Vrouwen. Gaen alle met kael geschoore hoofden. Groote Offerhanden in tyd van siekte. Syn seer beangst voor sterven; waer van in tegenwoordigheid van den* Koning, *of eenig ander voornaem Persoon, niet mag gesprooken werden. Soet geval met den Schryver hier ontrent. De* Fidase *maken geen onderscheid in den tyd. Syn groote Cyferaers. Maenstondige Vrouwen, geheel onrein. Besnydenis. Hun Speeltuigen. Syn groote Dobbelaers.*

MYN HEER,

DEn *uwen* van den 25.... is my t'syner tyd wel aengebragt, en siende in den *eersten opslag* van den selven, *UE. seedige danksegging*, so beeldde ik my in, dat *UE.* sig *vergenoegd* soude houden met het geene ik *UE.* van de *Guineese Goud-Kust* had meede gedeeld; doch verder *leesende*, bevond ik het *hinkende Paerd* achter aen te koomen, en dat *UE.* sig met de

Goud-Kuſt alleen niet wilde laten affetten, maer ook begeerig ſyt te weeten, de *geſteldheid* der *Landen* en *Plaetſen*, daer onſe *Maetſchappy*, en andere, hun *Slavenhandel* dryven; en om my ter deegen aen den arbeid te helpen, ſo doet *UE.* als een *toegift* hier noch by een *verſoek*, om de *geheele Kuſt van Guinea* voor *UE.* open te leggen. Wel, *Amice*? was het niet genoeg, om my dus dapper aen den arbeid te helpen, ſonder my daerenboven noch te *foppen*, dat de *leedigheid*, voornamentlijk hier te *Land*, ſeer nadeelig is voor *'s menſchen geſondheid*, en dat, om deſelve te onderhouden, het hoognoodig is, eenig *handgebaer* te hebben, even of ik buiten deeſe *beeſigheid* mijn tijd met op de *rug te leggen* doorbragt. Met deeſe *gedagten* te voeden, ſoude *UE.* ſig ſelven ſonderling bedriegen, want ymand die eenigſints van een *leevende Geeſt* is, kan 't hier noit aen *werk* ontbreeken. De *luije leediggang* is hier, en ſo ook, vermeen ik, in de *geheele weereld*, eenlijk het deel van de *Suffers*, welke byna ſelfs niet weeten datſe, of waerom datſe *leeven*; en om te toonen, dat ik van der ſelver *getal* niet en ben, ſo ſal ik *UE.* ſijn *verſoek* alleen niet voldoen (terwijl het *UE.* hier vooren al ten naeſten by heb toegeſegt) met *UE*, ſo veel van *Guinea* te ſchrijven, als ik ſelfs onderſogt heb, maer ook ſelfs van die *Landen*, daer ik noit ben geweeſt, of ook oit meen te koomen; derhalven ook voor de *waer-* of *onwaerheid* van 't ſelve niet begeer in te ſtaen. Doch echter derf ik wel ſeggen, dat de geene, aen wien deeſe *berigten* ſal vertrouwen, in ſaken van meerder belang, *geloof* by my hebben verdiend; en dies ben ik van gedachten, dat 'er niet *ongerymds* in ſal koomen.

Ik ſal het *UE.*, ſo als het my werd aengebragt, laten toekoomen, ſonder dat ik'er iets van het mijne by of af ſal doen, ten ware my haer manieren van *ontwerp* mogt mishagen, en dat ik 't derhalven op de tot noch toe gehoudene *trand* wilde brengen, 't geen ten uiterſten alles ſal zijn, dat ik'er meene aen te doen; en op dat *UE.* voor af mogt weeten, wat *Landſtreeken* dat het ſullen zijn, ſo diend tot *UE. narigting*, als dat van *Ardra* af, de *geheele Guineeſe Bogt* door, tot aen *Rio de Gabon*, myn *werk* niet en is, mitsgaders de *Landſtreek*

beweſten

beweſten de *Goud-Kuſt*; als van het *Goud-Riviertje* tot aen *Cabo Monte*. Doch al het overige moogt *UE.* voor het mijne neemen, als niet ſonder *eigen ondervinding* daer van ſpreekende.

Dit dan mijnes achtens genoeg tot *UE. narigting* geſegt weeſende, ſo neeme ik een *aenvang*, om *UE.* het overige, en van my *doorwandelende deel* van *Guinea*, te beſchrijven.

UE. gelieve ſig te errinneren, dat ik in mijnen *vyfden Brief* de *Goud-Kuſt* hebbe geeindigt met het *Dorp Ponni*, alhoewel het *Goud* van noch een weinig meer neerwaerds heen, tot ons werd gebragt, namentlijk uit het *Goudryke landſchap Quahoe*, 't geen achter deeſe *Landſtreek* legt, doch weegens de weinige kennis, welke ik van dat *Land* heb, als ook, om dat de *Inwoonders* van dien haer *Handel* voor het meerendeel door *Aquamboe*, aen *Acra* koomen drijven, ſoo ſal ik, dit overſlaende, my eenlijk aen de *Zeekant* houden, met te ſeggen, dat de *Landſtreek* tuſſchen *Ponni* en *Rio Volta* ontrent een lengte van *dertien mylen weegs* beſlaet, werdende bewoond door *Acraſe*, *Lampiſe*, en *Aquamboeſe Negros*.

't Goudryke Landſchap Quahoe.

De *Lampiſe* hebben hier hun eigen *Koning*, met de naem als *Koning van Ladingcour*, doch metterdaed is hy, en ſyn *Onderdanen* (indien menſe ſlegts ſo mag noemen) t'eenemael die van *Aquamboe* onderdanig, naer wiens *wil* en *welbehagen* hy ſijn *levenswandel* moet rigten; want om het *alderminſte ongenoegen* dat hy, of de ſijne, aen die van *Aquamboe* koomen te geeven, werdenſe van deſelve ſo jammerlijk *geſtraft*, datſe het eenige jaren lang moogen heugen, het welk dan noch al de naem van *ſagtmoedig* en *goedertierend* draegt; want byaldien het den *Aquamboeſen Koning* maer in de kop koomt, ſo laet hyſe ſeer ligt een *geheele voet korter* maken; welke *ſtraf* ſy, ſonder het minſte tegenſpreeken, moeten ondergaen, als voerende die van *Aquamboe* over haer immers ſo een *volſlagen Geſag*, als over ſijn eigen *Onderdanen*.

't Koningryk van Ladingcour, wiens Koning en onderhoorige onder de gehoorſaemheip van Aquamboe ſtaen, en van wienſe ſomtyds ſeer veel moeten lyden.

Het *Land* is hier langs heen redelijk wel *bevolkt*, tamelijk *vrugtbaer*, doch by uitneementheid rijk in *Vee*, als *Koebeeſten*, *Varkens*, *Schapen*, *Hoenders*, *enz.*, dewelke hier dagelijks door de *Swarte* van de *Goud-Kuſt* redelijk *goed koop*, en in een groote

Deeſe Landſtreek is ſeer ryk in Vee,

te meenigte werden *ingekogt*, om na de *Boven-Kuſt* te vervoeren.

en bywylen ook in den Slavenhandel;

Den verderen *handel* van dit *volk* beſtaet in *Slaven*, welke meede door *geſeide Swarten* werden gehaeld; doch de meeſte werden van hier vervoerd door de *Engelſche*, *Franſche* en *Portugeeſche Scheepen*. Somwijlen is de *Slavenhandel* hier ſeer *gelukkig*, voornamentlijk ontrent het *Dorp Lay*.

doch gaet niet ſeeker.

Het gebeurd ook wel, dat ſo wanneer de *Oorlogen Landwaerds in* ophouden, dat hier gantſchelijk geen *Slaven* te bekoomen zijn; dies den *handel* op deeſe *Plaets* t'eenemael *onwis* is, en maer eenlijk diend, om deſelve als in 't voorby varen, eens aen te doen, ſonder dat men'er ſtaet op moet maken.

Landbouw, en Viſchvangſt.

Voor het overige *geneeren* ſig de *Inwoonders*, buiten den *handel*, met de *Landbouw* en *Viſchvangſt*, van het eerſte *tamelyk*, doch van 't laetſte *t'Zeewaerts weinig* of *niet*, gemerkt de *Stranden* hier ontrent ſeer ſteil en van een moeijelijke aenkomſt, zyn, en derhalven met *kleine Canoas* op ſommige tijden niet *vaerbaer*; doch 't gebrek van *Zeeviſch*, werd door de *viſchrijke Rivieren* of *Binnewateren* genoegſaem vergoed.

Rio Volta, een ſchoone Rivier, loopt ſeer ſnel af.

Rio Volta, vermoedelijk door de *Portugeezen* ſo genaemt, weegens ſijn *ſnelle loop* en *uitwatering*, eindigd deeſe *Landſtreek*.

Dit is een ſchoone en te gelijk ook wijde *Rivier*, die meeſt altoos ſijn *water* ſo ſterk in *Zee* drijft, dat men het ſomtijds *drie a vier mijlen* van de *wal* gewaer kan werden. Hoe verre deeſe *Rivier* ſijn *loop Landwaerds in* heeft, is my onbekend. De ſterke af, of uitwatering, voerd geſtadig een groote meenigte *ſware boomen* meede, de welke ſig, voor de *mond* van de *Rivier* vaſt ſettende, een *hemels hooge branding* veroorſaken, waer door men deſelve maer *tweemael 's jaers* met een *Canoa* voorby kan varen; en dat gemeenlijk voor *April* en voor *November*, vermits men dan hier ter *Kuſt ſtil weeder heeft*, en ook om dat het dan even voor de *Regen-tyd* is, en de *Rivier* gevolglijk ſo een *ſnelle uitwatering* niet en heeft: doch na de *Regentijd* ſal men'er geen *Neger* voorby krijgen, vermits ſy altijd het *walletje langs* gewoon ſijn te varen, 't geenſe hier, overmits *geſeide Branding*, niet en konnen doen.

Sware branding voor de ſelve.

Vier-

Viermalen ben ik deese *Rivier t'Scheep* voorby gevaren, en t'elkens wierd'er ymand van ons *volk* aen de *Steng* of in de *Mars* gesonden, om door 't sien van de *Mond* te verkennen, of wy den selven voorby waren ofte niet; en gemeenlyk riepen deselve van boven, datse de *Mond* sagen, dat wy'er regt af, en aen, of een weinig *beoosten* of *bewesten* waren: 't geen de *Schippers* door *onkunde*, en ik met haer, seer vastelyk geloofden.

Doch in den jare 1699. met een *Canoa* van *Fida* koomende, deed ik my so digt langs de *wal Roeyen*, als immers mogelyk was, en de *branding* wilde toelaten; doch hoe *opmerkend* en *nauw toesiende* wy ook waren, wy en konden geen *Mond*, noch de alderminste *opening* bespeuren, maer ondervonden de *waerheid*, van 't geene my bevorens door een myner *Dienaers* (die deese *Reis* te *Land* had gedaen) van deese *Rivier* was verhaeld; te weeten, dat hy een weinig van *Strand* af, en doorgaens, *wonderlyk wyd* is; doch dat sig van het *Westen* een *geheele streek Lands* voor den selven heeft geset, en also maer een kleine opening overgelaten; dies ook ligtelyk te begrypen is, dat dit door de *wydheid* van binnen, en 't snel afloopen van het *water*, een sterke *Eb* door deese *kleine Mond* moet koomen, 't geen, by aldien de *Mond*, na evenmatigheid van de *Rivier*, sijn wydte had, seekerlyk so swaer niet en soude zyn. Doch al genoeg hier van.

Beoosten voorseide Rivier neemt het *Cotose*, doch van de meeste het *Lampische Land* genaemt, syn *aenvang*. Van de *Rivier* tot het *Dorp Coto* of *Verhou*, is ontrent *veertien mylen*, synde dit *Dorp* voortyds geweest de *Woon*- of *Sitplaets* van den *Cotosen Koning*; waer dat ik hem in den jare 1698. ook heb gesien, en gesprooken. Lampi, of het Cotose Koningryk.

Dit *Koningryk* is van een sonderlinge *kleine Magt*, en het welke, door den *Oorlog* met die van *Popo*, dagelyks noch meer en meer afneemt, welken *Oorlog* al eenige jaren na den ander heeft geduerd; en om datse malkander in *magt* meest evenaren, so staet, byaldiense geen *Vreede* maken, hun *geschil* noch voor eerst niet te eindigen, ten ware een van beide andere *Landen* tot hun *hulp* wisten te beweegen. Kleine magt van 't selve, en geduerigen Oorlog met die van Popo;

Doch

waer onder Aquamboe syn Rol speeld.

Doch *Aquamboe*, die hun beide in staet wil houden, draegd hier voor wel *sorg*, sendende gestadig onderstand van *volk* aen het *swakste lighaem*. Ter tyd dat *Aquamboe* noch van *twee Hoofden* wierd geregeerd, so als ik vooren heb gesegt, so hadden de *Popose* een wakkere stut aen den *ouden*, en die van *Coto* wederom aen den *jongen* Koning, dies *beide deelen* altyd van *Aquamboese hulptroepen* waren voorsien.

Doch hoe het nu, wyl den *ouden* Koning niet meer in *weesen* is, met haer sal gaen, moet de tijd leeren. De *Klein Popose* hebben in 't jaer 1700. hun slag so wel weeten waer te neemen, datse, de *Cotose* op het onvoorsienste *overvallende*, het *Land* hebben doen ruimen; doch ik en twijffel niet, of *Aquamboe* sal'er haer haest wederom in stellen; en die van *Popo* een breidel in de mond leggen.

Het Cotose Land is dor, sandig en vlak, sonder Bergen of Boomen.

Het *Cotose land* is t'eenemael strydig met de *Goud-kust*: want daer de *Goud-kust* vol *Gebergtens* is, daer heeft men'er hier niet een, maer het *Aerdryk* is geheel *vlak*, *sandig*, *dor onvrugtbaer* en sonder *Boomen*, uitgesonderd *Palmiet*, of *wilde Cocos*, waer van het een goede meenigte heeft.

Van *Vee* is dit *land* niet onvoorsien, altans wel so veel als de *Bewoonders* van nooden hebben.

Rivierviseh ontbreekt haer ook niet; doch uit'er *Zee* konnense niets krijgen, overmits de *sware branding*, die men van deese *Plaets* tot aen *Ardra*, en verder het geheele *Strand* langs, heeft.

Hun Slavenhandel.

Hun *Handel* bestaet in *Slaven*, waer van sy'er somtijds een goed gedeelte konnen leeveren; echter so veel niet, dat men hier een *Scheeps-lading* sou mogen opdoen.

Beleefden inborst der Cotose; en voornamentlyk van hun Koning. Milde aenbieding door den selven aen den Schryver gedaen,

Ik vond de *Inwoonders* alhier van een seer *goeden inborst*, en *beleefden ommegang*. Seer veel *vriendschap* wierd my van deselve beweesen, voornamentlyk van den *Koning*, dewelke ik te kennen had gegeeven, dat, naer mijn *handel* aen *Fida* verrigt te hebben, ik de *wederom Reise* te *land* meende te neemen; waer op deese *Koning* sig selven aenbood, om my met syn *geheele Magt* op de *uiterste Grensen* van syn *land* te koomen ontfangen; en tot over *Rio Volta* te begeleiden, op dat my geen *ongemak* van de *om herswee vende Rovers* mogt wedervaren.

Deese

Deese *milde aenbieding* wierd van my met danksegging aengenomen; en ik sou'er my t'syner tijd ook seekerlijk van *bediend* hebben, ten ware die van *Klein Popo*, welke my insgelijks *beloofd* hadden, om so verre haer *Land* strekte, met hun *volk* te sullen begeleiden, my 't selve door hun *Afgesanten* naemaels niet hadden laten afraden, onder *voorwendsel*, dat sy bedugt waren dat ik, eerse by my waren, door de *Rovers* mogt werden *overvallen*. om den selven op de te rug Reise over Land te versellen.

Dit afraden van *geseide Gesanten* geschiedde heel flauwelijk; en onder de hand sogtense my, als uit hun selven, tot de *Landtogt* aen te moedigen, dies haer *schelms voorneemen* ligtelijk quam te ontdekken; te weeten dat sy my op de *Reis* aen de *dood* dagten op te offeren, en mijn *goederen* en *gevolg* te *roven*, en sy sig naemaels noch souden hebben moogen *ontschuldigen*, van datse my het tegendeel hadden geraden. Waerom die Reis geen voortgang had.

Hier door wierd ik afgeschrikt van *geseide Reis* te ondernemen, 't welk my anderssints noch al iets sou *ontdekt* hebben, 't geen waerdig sou zijn geweest, aen *U E. nieuwsgierigheid* meede te deelen.

Nu weeder tot de *Inwoonders* van *Coto*. Deselve koomen in 't stuk van *Regeering*, *Godsdienst*, en *verdere gemeene Huishouding*, met de *Negers* van de *Goud-Kust* meest overeen, uitgesonderd dat men hier een groote meenigte *Afgoden-beelden* siet. Veele Beelden der Afgoden.

Hare *spraek* is meest *Acraes*, met weinig *verandering*. Leven, overmits hun *kleinen Handel*, geheel armelijk; en weinige syn'er die *eenigen Rykdom* besitten. Haer meeste *voordeel* bestaet, om bywijlen een *Stroop* in het *Land* te doen, en eenige menschen te *roven*; dewelke sy dan aen de *Europianen*, hier met hare *Scheepen* koomende, verkoopen. Dit is het voornaemste, waer van sy moeten *leeven* en *bestaen*; en ook alles dat ik van haer te seggen heb. Arme Inwoonders.

Van *Coto* tot *Klein Popo*, is ontrent *tien mylen*; welk *Land* even als het voornoemde is, namentlijk *vlak*, sonder *Bergen* of *Boomen*, en by uitneementheid *sandig*; ja sodanig, dat alle *kost* die daer word bereid, gestadig vol *sand*, en daer door niet te eeten is; 't geen ik in mijn *verblyf* van drie dagen daer ter *Plaets* wonder wel gewaer wierd; want het eeten my door Klein Popo.

den *Koning* rijkelijk genoeg toegeſonden, kon om reeden voorſchreeven van my niet genuttigd werden, maer was genoodſaekt mijn *nooddruft* van *Boord* te halen.

Desſelven onvrugtbaerheid.

Deeſe *overvloed* van *ſand*, waer meede het geheele *Land* als bedekt is, veroorſaekt hier ſodanige *onvrugtbaerheid*, dat de *Inwoonders* door die van *Fida* moeten geſpijſt werden, altans voor het grootſte gedeelte.

De Bewoonders van Popo ſijn uit hun oorſpronk Acraſe.

De *Inwoonders* alhier ſyn *Acraſe*, 't *overſchot* van 't *Koningryk* achter ons *Fort* aen *Acra*, waer van daen ſy door den *Aquamboeſen Koning* in voorige tyden ſijn *verdreeven*. De *ontkoomene* hebben ſig hier ter needer geſlagen; waer datſe wel eeuwig ſullen moeten blyven, als de minſte waerſchijnlijkheid niet ſijnde, datſe oit weeder in 't *beſit* van hun *Land* ſullen koomen.

Syn ſtrydbaer; voornamentlyk hun laetſte Koning; en desſelfs Oorlogen tegens die van Offra; die hy t'onder brengt.

Van hun *Oorlogen* met die van *Coto* hebben wy bereeds gewag gemaekt. Sy en ſijn niet ſeer rijk van *volk*, doch daer tegens redelijk *ſtrijdbaer*. Voor weinige jaren haddenſe een dapper *Oorlogsman* tot hun *Koning*, met name *Aforri*, ſijnde des tegenwoordigen *Konings Broeder*. Deeſe deed ſig door ſijn *manhaftigheid* van een ygelijk *vreeſen* en *ontſien*. Voornamentlijk verkreeg hy een *groote naem*, wanneer den *Phidalgo*, van *Offra* tegens ſyn *Heer* en *Meeſter*, den *Koning* van *Groot Ardra*, opſtond, desſelven *Jok* van ſyn hals wierp, en daerenboven onſen *Opperkoopman Holwerf* van het *leeven* deed berooven.

Syn aenſlag op Fida.

Den *Ardraſen Koning*, om deeſe dubbele *ſchenddaed* te wreeken, bewoog den *voornoemde Koning Aforri*, met ſyn *Magt* af te koomen, 't geen geſchiedende, mackte deſelve het ſo gauw met die van *Offra* uit, dat hy hem ſo dra *overwonnen*, als *geſien* had, desſelfs *Land* t'eenemael *verwoeſtende*, en den *Overtreeder* in ſyns *Konings* handen *overleeverende*; doch met deeſe *overwinning* noch niet vreeden, en door den *Ardraſen Koning* aengeſet, trekt hy ook tegens de *Fidaſe* te veld; ſig, ſonder lang te vertoeven, met ſyn *Leger* in 't begin van der ſelver *Land* ter neder ſlaende; doch wyl hy gebrek aen *Bospolver* had, ſo wagte hy om de *Fidaſe* aen te taſten, tot hem het ſelve, volgens belofte, door den *Ardraſen Koning* ſou werden toe-

die hem misluckt, en noodſaekt te vlugten.

toegeſonden, dewelke daer mede ook niet lang en vertoefde, maer ſchikte hem een goede meenigte onder een *groot geleide* toe; doch die van *Fida* kreegen hier van kennis, *overvielen* met een *groote magt van volk* dit *Geleide*: ſloegen 't ſelve, en maekte al het *Polver* ten *Buit*. Als *Aforri* dit verſtond ſo nam hy ſchielyk de wyk na ſyn *Land*, en dat waerlyk te rechter tyd, want die van *Fida* hem 's anderen daegs met hun *geheele Magt* op den hals ſouden ſyn gekomen, als wanneer hy ligtelyk met al de ſyne om een lugje had geraekt.

De *Fidaſe* ſyn *vlugt* verſtaende, hadden geen luſt om hem na te ſetten, en waren ſeer wel vergenoegd ſig ſelven van ſo een *gevaerlyken vyand* verloſt te ſien.

Trekt tegens de Cotoſe op; waer dat hy met veele van de ſyne verſlagen werd.

Als *Aforri* weeder in ſyn *Land* gekoomen was, ſo verſtond hy dat die van *Coto* gereed waren ter hulp van *Fida* op te trekken, byaldien hy het daer langer had gemaekt. Dit *verdroot* hem ſo ſeer, dat hy aenſtonds met een *trotſe moed* tegens de *Cotoſe* optoog, en, niet anders ſoekende als met de ſelve *handgemeen* te raken, ſo taſtte hy deſelve in haer *voordeel* aen, dies ſy hem ook ſo wel ontfingen, dat'er binnen weinig tijds een goed gedeelte van hem quamen te *ſneuvelen*, waer door hy als *verwoed*, met een *dollen yver*, ſonder op ſig ſelven agt te geeven, op den *vyand* in ſet, met wien hy ſig in 't korte ſodanig vond *ingewikkeld*, dat het hem onmoogelijk was wederom te keeren, maer bleef, na een dappere tegenſtand, met veele van de ſyne op de *plaets verſlagen*.

Den tegenwoordigen *Koning*, niet van ſo een grooten moed, doch beſadigder, heeft naderhand door ſijn *voorſigtig beleid*, de dood ſijns *Broeders* aen de *Cotoſe* wel weeten de *wreeken*, deſelve altoos op hun *ſwakſte* aentaſtende; tot dat hy haer eindelijk, ſo als reeds geſegt heb, ten *lande uitgedreeven* heeft.

De Popoſe leven mede van den Roof en Slavenhandel.

Die van *Popo* onderhouden ſig met *deſelve middelen* als de *Cotoſe*, namentlijk met van den *Roof te leven*, en den *Slavenhandel* te drijven; doch in beide overtreffenſe die van *Coto* ſeer verre; want veel ſtouter ſijnde, ſo doenſe meer met den *Roof* op, en dienvolgende is haerlieder *Handel* ook des te grooter; doch om hier een *Schip* vol *Slaven* te krijgen, ſou men eenige *maenden* moeten doorbrengen.

In den jare 1697. kon ik in de tijd van drie dagen alhier niet meer als drie *Slaven* magtig werden; doch sy verseekerden my, dat so ik noch maer drie dagen wilde *vertoeven*, sy in staet souden zijn, om'er my een honderd of twee te *leveren*. Ik geliet my hun *voorstel* wel te gevallen, en na *boord* varende, onder schijn van eenige *Koopmanschappen*, die sy eisten, te halen, deed ik het *Anker* ligten, en onder Seil gaen na *Fida*, waer dat ik verstond, dat hun *Stropery* so wel was gelukt, datse met over de tweehonderd *Slaven* waren te rug gekoomen, die sy toen de *Portugeezen*, by gebrek van andere *Scheepen*, moesten verkoopen.

Grooten Roof op een Reis door haer behaeld.

Dit *volk* is by uitneementheid *Dief*-en *Schelmachtig*. Een *Koopman*, of die het *bewind* van den *Handel* heeft, en alhier komt, makense altoos wijs, datse een *deel Slaven* in *voorraed* hebben, en dat eenlijk maer om hem aen *Land* te krygen; 't geen haer gelukkende, so sullense hem, sonder *braef gepluimt*, en eenige *maenden* opgehouden te hebben, niet weder laten vertrekken.

Syn schelmachtig van aert.

Hoedanig men van deselve werd bedroogen;

De *Portugeezen* werden boven alle andere van haer *uitgestreeken*, en echter konnense niet van daen blijven, om datse voor haer *slegt goed* op andere *Plaetsen* nauwlijks *Slaven* konnen krijgen.

voornamentlyk de Portugeezen.

In den jare 1698. vond ik een *Deensch Schip* aen *Popo*, het welke daer langer tijd moest leggen om *vyfhonderd Slaven* in te handelen, als ik aen *Fida* tot ontrent de *tweeduisend*; in welken tijd sy sodanige *prenven* van hun *schelmachtigen aert* aen de *Deenen* gaven, dat ik niet en geloof, die *Landaert* het in 't toekoomende daer weder sal begrijpen.

Ook een Deensch Schip.

Een jaer of twee te vooren haddense even eens met een *Engelsch Schip* gehandeld, en daerenboven eenige *goederen ontvreemd*; doch deselve te mijnen tyde daer weder koomende, haelde sijn schade op de *volgende wys* weeder in. So dra hy het *Anker* voor *Popo* had laten vallen, quam'er aenstonds eenige *Grooten*, en daer onder *'s Konings Soon*, aen boord, dewelke hy alle in de *Boeyen* deed sluiten; en niet weeder los liet, of al het *voorige* was hem rykelijk, en met een *goede winst*, of *opgeld*, als een *jaerlykse Rente*, voldaen.

en een Engelschman; die'er sig wel van weet te wreeken; en hoedanig

On-

Onder de *Regeering* van deeſes *Konings Broeder* was het hier beeter te *handelen*, want wijl die'er ſijn *werk* af maekte, ſo ſou hy niet geleeden hebben, dat de *Europianen* eenig *overlaſt* van de ſijne wierd aengedaen. In ſijn tijd heeft een *Schip* van onſe *Maetſchappy* in elf dagen alhier meer als *vyfhonderd Slaven* ingehandeld; doch ik en denk niet, dat ſulks oit meer ſal gebeuren; want ſodanig als de *Popoſe* tegenwoordig *geaert* zijn, ſtaet het *onwederſpreekelyk vaſt*, dat men altoos, en t'allen tijden, de een minder als d'ander, van haer ſal *bedroogen* werden.

In voorige tyden was het hier wel te handelen.

Wat de *verdere zeeden* deeſer *Inwoonders* belangt, behoef ik niet aen te halen; want om dat het *Acraſe* zijn, ſo is't ook wel te denken, datſe in 't ſtuk van *Godsdienſt*, *Regeering*, *enz.* niet ſeer *verſchillende* ſullen zijn.

Ik vond hier, geduerende mijn *verblyf*, ſo een ongelooflyke meenigte *Rotten*, dat ik my inbeelde, den *aert der Liefde* te kort ſoude gedaen hebben, byaldien ik de *Inwoonders* niet had gewaerſchouwd, van op hun *tegenweer* wel verdagt te zijn, op dat de *Rotten*, met noch meerder te *vermeenigvuldigen*, haer niet t'eeniger tijd het *Land* deeden ruimen.

Groot getal Rotten aen Popo.

Noch *vier mylen* meer *Ooſtwaerts* aen, heeft men het *Koningryk* van *Groot Popo*, welkers *Koning* eerſt onder de gehoorſaemheid van *Fida* heeft geſtaen. Doch den tegenwoordigen *Koning*, door den *Koning* van *Fida* in ſijn *Broeders* plaets (die hy in *Ballingſchap* verſond) geſteld ſijnde, ſo heeft hy den *Fidaſen Koning*, als tot *vergelding* van de gunſt aen hem beweeſen, de gehoorſaemheid opgeſegt, en is van den ſelven *afgevallen*. Den deeſen, hier door ſwaerlijk beleedigd, deed een *magtig Heirleeger* vergaderen, en door de *Franſchen* (die ter dier tijd met eenige *Scheepen* aen *Fida* lagen) ondersteund, ſo met *Geweer* als *Volk*, ſond hy het ſelven na *Popo*, om hun alle uit te roeyen, onderwijlen dat de *Franſche Scheepen* meede derwaerts ſeilden, om *Popo* van uit'er *Zee* te beſchieten; doch wijl *Popo*, als een *Eiland*, midden in de *Rivier* lag; ſo moeſten de *Fidaſe* en *Franſche Vlotten* gebruiken, om'er by te koomen; maer die van *Popo* hadden ſig ſodanig in ſtaet van tegenweer geſteld, datſe hunne *vyanden* niet alleen wel ontfingen,

Groot Popo heeft onder Fida geſtaen; doch valt van deſelve af:

en Oorlog deſwegens gevoerd;

singen, maer ook met *bebloede koppen* de vlugt deeden neemen; sonder een *eenig man* van de hare te verliesen; want sy uit hun *Huisen*, sonder gesien te worden, op het *Fidase Leger* dapper *vuer* gaven; waer door sy een goede meenigte *Franse* en *Fidase velden*, en deselve in so een *wanordre* bragten, datse over hals en kop, met het wegwerpen van hun *Geweer*, de *vlugt* namen; en byaldien die van *Popo* hun *overwinning* hadden vervolgd, so sou'er vermoedelijk geen eenen *Franschman* (overmits so snel niet ter been als de *Swarten*) het *leven* afgebragt hebben.

waer by die van Popo de overhand behouden.

Sedert deese *onderneeming*, so ongelukkig voor die van *Fida*, heeft desselfs *Koning* het noit weeder met sijn eigen *volk* derven besoeken; maer is tot noch toe beesig geweest, om andere daer toe te koopen; dog schoon hem het selve reeds seer veel gelds heeft gekost, so heeft hy doch niets *gevorderd*, mits hy van alle kanten werd *bedroogen*; en dies is hy genoodsaekt, schoon tegens sijn sin, den *Popose* Koning een *vreedige Besitter* van sijn *Eiland* te laten.

Popo, een Eiland.

De *Popose* hebben, behalven *'s Konings Dorp*, 't geen, als gesegt heb, een *Eiland* is, byna geen *Woonplaetsen* meer. Hare *Manschap* is seer gering; en van de *Fidase* werdense so benauwd, datse het *vaste Land* nauwlijks met vreeden moogen *bebouwen*, waeromse ook meesten tijd gebrek aen *Leestogt* hebben, en van honger souden moeten *vergaen*, byaldien hun het selve niet van andere *Plaetsen* wierd toegevoerd; en hoe *groote vyanden* sy van *Fida* zijn, so krijgense doch hun meeste *onderhoud* daer van daen. En schoon den *Fidasen* Koning het selve op *Lyfstraf* heeft verbooden, so en laten de sijne het doch niet, ter wille van de *winst*, die de *Popose* haer geeven.

Hebben gebrek aen Leestogt.

Slavenhandel;

De *Groot-Popose* houden sig meede met den *Slavenhandel* op; die sy, als'er geen *Scheepen* by haer koomen, aen *Klein Popo* laten verkoopen; doch hun *grootste winst* bestaet uit de *Visch*, die sy in hun *Rivier vangen*, en elders laten *verhandelen*.

mitsgaders van Visch.

Voor eenige jaren hebben wy hier een *Huis*, ofte *Logie* gehad; doch overmits den *geringen handel*, sedert de *vyandschap* van *Fida* en *Popo*, hebben wy het, naer 't overlijden van onsen *Koopman*, verlaten; en'er sedert geen *handel* meer gedreeven

Dit

Dit *Popo* is het eerſte, 't geen men onder de *Ardraſe Landen* mag reekenen; die *Tael* werd hier ook met weinig *onderſcheid* geſprooken. De *Regeering* gaet hier meede op een andere *voet*; doch in de *beſchryving* van *Fida* ſullen wy een ſchets geeven, hoedanig de *Ardraſe Landen* werden beſtierd. Popo onder Ardra gereekend.

Even *beooſten Popo* neemt het *Fidaſe Land* ſijn aenvang; en noch *vier a vyf mylen* meer beneeden heeft men de *Rheede* en *Aenvaert*. Begin van het Fidaſe Land en Rheede.

Deeſe *Aenvaert* is door de afgrijſſelijke *brandig*, die men hier geſtadig heeft, ſo moeijelijk, en vol *gevaer*, dat men niet ſonder de *uiterſte vrees* van om te vallen, voor deſelve aen *Land* kan koomen. In de *Maenden* van *April*, *May*, *Juny* en *July* brand de *Zee* hier ſo fel, dat men, gelijk het *Spreekwoord* ſegt, niet dan op den *dubbelden hals* van, of aen het *Land* kan koomen. Sware branding.

Ontrent deeſe tijd gebeuren hier veele *ongelukken*, ſo met het verdrinken van *menſchen*, als 't verlieſen van *Koopmanſchappen*; want de *branding* ſo ſnel en ſterk komt aen te rollen, dat in een ogenblik *Canoa* en *volk* het onderſte boven, en de *Canoa* aen ſplinters werd geſlagen; waer door alles wat in de *Canoa* is, gevaer loopt van te *verongelukken*, uitgeſonderd de *Riemadoors*, ofte *Roeyers*, die ſig door hun *vaerdig ſwemmen* noch ten meeſten tijd weeten te *redden*. Dit *omwerpen* van *Canoas* is dagelijks werk. waer door veel ongelukken gebeuren:

In 't jaer 1698., wanneer ik hier was, verlooren hier, behalven de *Slaven*, vijf *menſchen* het leeven; als een *Portugeeſch Kapitein*, een *Schrijver*, en drie *Engelſche Matroſen*; behalven noch *twee* Kapiteins, die voor dood aen *Land* wierden gebragt; en het namaels noch *beſtorven* zijn. en eenige voorbeelden daer van.

Deeſe *Aenvaert* heeft my, of de *Maetſchappy*, op verſcheide reiſen over de *tweeduiſend gulden* gekoſt; doch de *Engelſche*, en andere, die ſo goede en ervarene *Roeyers* niet hadden, ongelijk meerder.

Noch een *ongemak* is men hier ontrent *voorſeide tijd* onderworpen; namentlijk een heevige *Stroom*, die om de *Ooſt* loopt, en met geen *Boot* noch *Chaloup* kan dood geroeid werden; maer ſyn de *Boots*, die van *boord* zyn, genoodſaekt, het *Dreg* Sterke Stroom.

in

in de grond te werpen; welk een en ander *ongemak* de *Scheepen* hier somtijds eens so langen tijd doet ophouden, alsse van nooden hebben tot *inhandeling* haerder *Slaven*; doch dit over, en aen *Land* gekoomen sijnde, is het of men by manier van spreeken, uit de *hel* in den *hemel* komt; want het blijkelijk gevaer van de *Zee* ontkoomen, en maer een half uer van *Strand* so een schoone *Landsdouw* voor oogen siende, so kan het niet minder zyn, of men moet sig tot in den *geest verheugen*, so weegens onse *verlossing*, als de toekoomende *genugten*, die ons dit *Land* door sijn aengenaem gesigt beloofd.

't Fidase Land beloofd door sijn aengenaem gesigt iets goeds.

Drie verscheide reisen heb ik hier huis gehouden, en in alles ontrent *agt maenden* tijds doorgebragt, niet dat ik so langen tyd tot myn *handel* van nooden had; in geenen deelen: ik heb het eene *Schip* door het ander gereekend in minder dan een *maend* afgevaerdigd, ja selfs drie van deselve yder in *veertien dagen*; maer het overige *verblyf* is veroorsackt, dat naer een *Jagt* om my af te halen, heb moeten wachten, of ook wel om my tot de *Reis* vaerdig te maken.

Hoe langen tyd den Schryver aen Fida is geweest.

Streking van het Fidase Land.

Geduerende myn verblyf alhier, heb ik alle *mogelyke middelen* aengewend, om de lengte en breedte van dit *Koningryk* te moogen weeten, doch ik en heb het tot myn *volkoomen vergenoeging* niet konnen ervaren; als eenlyk, dat het langs de *Zee* een lengte van *negen a tien mylen* beslaet. In syn midden strekt het sig *ses a seven mylen Landwaerds* in; maer dan komt het sig wyders als met *armen* uit te breiden, waer door het op de eene plaets wel *tien a twaelf mylen* breed is, en op een andere plaets weeder ongelyk minder; dies het my onmoogelyk is, om van desselfs *uitgebreidheid* iets seekers te stellen; doch dat en sal de koop niet eens breeken.

Groote en volkryke Dorpen:

ook een meenigte van kleine.

Dit is altans seeker en waeragtig, dat dit *Land* sodanig *bewoond* en *volkryk* is, dat men in een *Dorp* alleen, als 's *Konings*, of eenige *Onderkoningen*, so veel *menschen* heeft, als in een *gemeen Koningryk* op de *Goud-Kust*; en van deese *groote Dorpen* heeft men'er al eenige in dit *Land*, behalven ontallyk veel *kleine*, welke men het geheele *Land* door (sommige maer een *Snaphaens-schoot* van den ander) siet; want de geene die buiten de *groote Dorpen* woonen, slaen sig het geheele *Land* door

ter

ter needer; yder *Huisgesin* rigt so een *Dorpje* op, en vergroot het selve gestadig, al na syn *Geslagt* vermeerderd.

Het groot getal van deese *Dorpjes*, welkers *Huisen* van boven meest rond toeloopen, en rondom met een *aerde Wal* of *Heining* omtoogen zyn, mitsgaders de groote meenigte van alderhande schoone en hooge *Boomen*, die voordagtelyk in een welgeschikte order schynen *geplant* te zyn, geeft den geenen die sig hier ophoud, het schoonste en soetste gesigt des weerelds; en om'er noch meer vermaek en volmaektheid aen te geeven, so heeft men in dit geheele *Land Berg* noch *Heuvel*, welke ymand de wyde uitsigt soude moogen beletten; maer wel dat het *Land*, sonder dat men het gewaer werd, van langsamer hand ryst, en wanneer men een uer of twee gegaen heeft, en sig omkeerd, so siet men de *aengenaemste Valleyen*, die men sig sou moogen verbeelden; en ik kan niet denken, dat *eenig Land* deselve so fraei sou konnen uitleeveren. Daerenboven is dit *Land* de meeste tyd van 't jaer *even groen* en *beplant*, als met *driederlei Koorn*, *Boonen*, *Pattates*, en andere *Aerdvrugten* meer; en dat so digt op malkander, dat men op sommige *plaetsen* maer even een *voetpad* om te gaen, over behoud; want so gierig syn de *Swarten* hier op het *Land*, datse alle *plaetsen*, diese denken eenigsints *vrugtbaer* te zyn, sullen *beplanten*, selfs tot binnen de *Heiningen* van hun *Dorpjes* en *Woonplaetsen*, en dat met sodanigen yver, datse den eenen dag deese *vrugt inoogsten*, en den anderen dag weeder iets anders sullen *zaeyen*, sonder het *Land* tyd te geeven, van uit te rusten.

Schoon gesigt door de veelheid van Dorpen en Boomen.

Ook om syn vlakte.

Schoone Valleyen.

Wel bebouwd, en vrugtbaerheid.

De *aengenaemheid* deeses *Gewests* heeft my bereeds, so verre vervoerd, dat ik, sonder het te merken, aen, in, ja 't geheele *Land* al doorwandeld heb; doch wyl het wegens syn voortreffelykheid (na deese *Kust* te reekenen) wel verdiend, dat men'er een *afsonderlyke beschryving* af maekt, so ben ik voorneemens, om het al te samen in *drie Hoofdsaken* te verdeelen: en eerstelyk *van hun aert en zeeden*, ten tweeden *van hare Regeering en Godsdienst*, en ten derden *van het Vee, en de Vrugten deeses Lands*, te gaen spreeken.

De beschryving in drieen verdeeld.

't Eerste sal de *Stofverhandeling* van deese zyn, en het an-

dere yder een *Brief* in 't byſonder. Doch *UE.* ſult ſig gelieven te trooſten, byaldienſe, en voornamentlyk den deeſen, wat lang moogen vallen; 't en ſal my niet *verdrieten*, om het op 't *papier* te brengen. Doch dunkt *UE.* de tyd om het te leeſen te koſtelyk? Wel aen! ik weet beeter raed, ſcheurd het *ongeleeſe* aen ſtukken, en beeſigt het ter behoorlyker plaets; dan ſal ik buiten *verwyt*, en *UE.* buiten *verſuim* blyven.

Laborſt der Fidaſe.

Aenbelangende het eerſte, moet ik ſeggen, dat de *Bewoonders* van *Fida* alle *Swarten*, waer meede ik tot noch toe eenige *verkeering* heb gehad, ſeer verre overtreffen, ſo wel in *goede* als *quade hoedanigheeden*, gelyk *UE.* in 't *vervolg*, de moeite neemende van dit te leeſen, ſult gewaer werden.

Hun eerbiedigheid tegens de Europianen.

Eerſt ſpreekende van de *eerbiedigheid* tegens ons: moet ik betuigen, dat ſo wel de *groote* als *kleine*, ons op de ſagtſte, beleefdſte en needrigſte wyſe des weereld *bejegenen*; gaende hun *beſcheidentheid* ſo verre, dat daer alle *Swarten* ons geſtadig, om *Vereeringen* te hebben, moeyelyk vallen, de deeſen in tegendeel noit iets, buiten den *Morgendrank*, van ons ſullen eiſchen; en ſouden ſelver liever iets aen ons geeven, als ontfangen; uitgeſonderd na verrigting van den *Handel*, wanneerſe gaern ſien, dat men den *dienſt*, die ſy ons gedaen hebben, erkend; en bovendien blyven ſy ook vaſt en onwrikbaer op hun *oude herkoomens* en *koſtuimen*; doch dit beſtaet beide in reeden, waer tegens niemand ſig ook behoorde te ſtellen.

Tegens malkander, te weeten den minder voor ſyn meerder.

Tegens malkander ſynſe ſo *beleefd*, en den *minder* aen ſyn *meerder* ſo *eerbiedig*, dat ik'er my in den beginne grootelyks over verwonderde; want ſo ymand van haer ſyn *meerder* gaet beſoeken, of dat hy den ſelven by geval ontmoet, ſo ſal hy aenſtonds op ſyn *knien* vallen, en de *aerde* tot driemalen achter een kuſſen; ondertuſſchen dat hy in ſyn *handen* klapt, en ſyn *meerder*, nevens 't wenſchen van een *gelukkigen dag* of *avond*, te gelyk ook *teegend*: het geen van den ander al ſittende, of ſtaende, ſo als hy gevonden word, maer ſimpelyk werd beantwoord, met ſoetjes in ſyn handen te klappen, en den ander meede een *goeden dag* te bieden; en als hy ſeer *beleefd* wil zyn, te ſeggen, *'t is genoeg*. Onderwylen blyft den eerſtgenoemden op de *aerde* ſitten of leggen, tot den ander

der weg is; ten ware syn *beesigheeden* hem elders ander riepen; als wanneer hy, na *verlof* versogt te hebben, al kruipende vertrekt; want in tegenwoordigheid van syn *meerder* op een *Stoel* of *Bank* te sitten, sou voor een *swaremisdaed* opgenoomen en gereekend werden.

Ook van Broeders, Kinderen en Vrouwen.

Gelyke *eerbiedigheid* betoond de *jonger Broeder* aen sijn *ouder*, de *Kinders* aen hun *Vader*, en de *Vrouwen* ontrent hun *Mannen*. Geene van deese, die ik hier heb genoemt, sal aen syn *meerder*, *Broeder*, *Vader*, of *Man*, iets overgeeven of ontfangen, dan *geknield*, en met beide de *handen* te gelyk, alsso sulks noch meerder *onderdanigheid* by haer beteekend; en sose met deselve spreeken, so hebbense altoos de *handen* voor de *mond*, om den ander met hun *adem* niet te verveelen.

Hoedanig twee persoonen van gelyke staet malkander bejegenen.

Wanneer twee van *gelyke staet* of *waerdigheid* den ander ontmoeten, moeten sy gelykerhand op hun *knien* vallen, in de *handen* klappen, en onder het wenschen van een *goeden dag* malkander *zeegenen*. Van 's gelyken doed al hun *gevolg* van weerkanten, het geene niet *onvermakelyk* is om te aensschouwen.

't Nieſen van een voornaem Persoon.

Indien een *voornaem Persoon* by geval komt te *nieſen*, so vallen de geene, die daer tegenwoordig zyn, op hun *knien*, en na de *aerde* gekust, en de *handen* tegens een geslagen te hebben, wenschen sy hem alle *geluk* en *voorspoed*.

Gebruik in 't ontfangen van Vereeringen.

Wanneer ymand van syn *meerder* iets werd vereerd, so moet hy, het selve ontfangen hebbende, meede in de *handen klappen*, en, na het kussen van de *aerde*, den selven heel needrig bedanken. Kort om, den *minder* betoond sig aen de geen die boven hem is, so *onderdanig*, als ik geloof dat op een *Plaets* van de *geheele weereld* geschied; regt anders als de *Negers* van de *Goud-Kust*, die, sonder het *alderminste onderscheid*, als een deel *onvernuftige beesten* onder malkander leeven.

Arbeidsaemheid der Fidase.

In 't *volgende*, namentlyk den *arbeid*, verschillense met de so even genoemde ook niet weinig; want daer die de *luye leediggang* op het meesten *lieven* en *beminnen*, daer syn deese in tegendeel, so wel *Mannen* als *Vrouwen*, so *yverig* en *arbeidsaem*, dat sy, alsse iets onder handen hebben, niet sullen aflaten, voor en al eer het beschikt is; soekende gestadig om maer

aen den *arbeid* te geraken, waer meede sy iets moogen winnen.

en wat hun Handwerken buiten den Landbouw zyn.

Hun *handwerk* buiten den *landbouw*, waer van niemand dan de *Koning*, en eenige *Grooten*, vry zyn, bestaet in het *spinnen* van *Katoen*, *weeven* van fraeye *Kleeden*, maken van *Calabassen*, *houte Bakken*, *Assagayen*, *Smeeden*, en veel andere *konsten* meer, die hier in een meerder volmaektheid syn dan op de *Goud-Kust*, ook eenige, waer van deselve niet de *alderminste kennis* hebben.

Werk der Fidase Vrouwen.

Ondertusschen dat de *Mannen* dus aen den *arbeid* zyn, en sitten der selver *Wyven* ook niet *stil*, maer *brouwen* of *kooken Bier*, maken eeten om te *verhandelen*, als een *Gaerkeuken*, klaer; met het geene sy sig ter *Markt* begeeven, om het selve, nevens hun *Mans goederen*, te venten, so dat een yder, so wel *Vrouw* als *Man*, uit is, om *geld* te winnen, en als teegens den ander schynen te yveren, wie hier ontrent het meest in de weer is; waer van sy ook heel rykelyk *leeven*, en niet doen als de *Negers* van de *Goud-Kust*, die niet een goede mond vol derven eeten, wanneer het haer wat *veel geld* sou moeten kosten.

Leggen een goed leeven met eeten en drinken

Deese in tegendeel, so wel *hooge* als *lage Standspersoonen*, eeten van het beste datse konnen krygen, en so lang alsse wat hebben, en dan synse daer weer op uit om wat anders te winnen; maer wil men met een *leedige buik*, of *hongerige maeg*, hun aen den *arbeid* hebben, sou voor een *doove mans deur* geklopt zyn; doch hier in geeve ik haer ook geen *ongelyk*, sy moeten eerst het *gevoel* hebben, waerom datse *arbeiden*.

Laten sig voor een geringen Loon tot den arbeid gebruiken.

Voor weinig *loon* geevense sig om te *arbeiden* over; en den *dienst*, die wy van de *gemeene man* trekken, bestaet in 't dragen van onse *goederen*, van 't *Strand*, tot aen 's *Konings Dorp*, waer dat wy onse *huisvesting* hebben. Dit ontrent *drie mylen weegs*; en voor yder *dragt koopmanschappen* betaeld men gemeenlyk van *agt* tot *twaelf stuivers*, al na geseide *dragten* swaer zyn. Yder *dragt* heeft syn gesette prys, dies *UE.* wel kond afmeeten, dat de *menschen* alhier hun *lyf* ligtelyk en goed koop verhueren. Maer aber daer schuild een *boefje* achter, gelyk *UE.* in 't *vervolg* sult hooren.

Met

Met een *ſware dragt*, ſelfs van *honderd pond*, op haer *hooſd*, loopenſe geſtadig ſo ras op een *draf* voort, dat wy met ons *leedige lyf* haer niet ſouden konnen byhouden, ſonder ons ten uiterſten te vermoeyen. Lopen ſeer ſnel, de laſt op 't hooſd hebbende, voort.

De geene, die hier van *groot vermoogen* zyn, dryven, buiten den *Landbouw* (die onder hun opſigt door hare *Wyven* en *Slaven* werd verrigt) *grooten Handel* met *Slaven*, en alderhande *Koopmanſchappen*.

De *Slavenhandel* werd ſo naerſtig van haer waergenomen, dat ſy in ſtaet zyn, om yder *maend* over de *duiſend Slaven* te leeveren, wel te verſtaen als'er aen *Jakin*, dat onder *Groot Ardra* ſtaet, en maer *drie mylen* beneeden *Fida* is geleegen, geen *Scheepen* zyn; want alsdan gaet het hier ſo voorſpoedig niet, gemerkt den *Groot-Ardraſen Koning*, door wiens *Land* de meeſte *Slaven* moeten koomen, in ſo een geval, om ſyn eigen *Land* te begunſtigen, de *weegen* na *Fida* doed ſluiten, en het vervoeren van *Slaven* na derwaerts op het ſtrengſte verbieden, in welken tyd ſyn *Onderdanen* met die van *Fida* (teegens wiens *Koning* hy een *eeuwige vyandſchap* heeft) ter ſluip, en ſteelsgewys moeten *handelen*, waer in deſelve ook gantſch niet gebrekkig zyn; als hun weinig met het *verſchil* harer *Koningen* bemoeyende. Echter is het wel af te meeten, dat den *handel* in dien tyd ſo gelukkig niet ſyn kan, dan wanneer de *Koning* van *Ardra* aen ſyn *Onderdanen* den *vryen handel* met die van *Fida* toeſtaet. Grooten handel in Slaven aen Fida.

De verdere *zeeden* en *gebruiken* der *Fidaſe* (welke niet met den *Godsdienſt* vermengt zyn) hebben met die van de *Goud-Kuſt* een goede overeenkomſt, behalven dat deeſe, als ik reeds geſegt heb, in alles vry rykelyker te werk gaen; want daer de *Negers* van de *Goud-Kuſt* ſig vergenoegen met een, twee, drie, en de *voornaemſte* op ſyn meeſt met agt, tien of twintig *Wyven*, daer hebben'er de deeſe wel veertig of vyftig, en de *voorname Kapiteinen* drie a vierhonderd, ook eenige wel duiſend, en den *Koning* tuſſchen de vier en vyfduiſend ſtuks. Verdere zeeden der Fidaſe. Trouwen ſonderling veel Wyven.

't Grootſte gedeelte deeſer *Wyven* dienen maer ſimpelyk om voor hun *Mannen* in 't *Land* te arbeiden; doch de moiſte

en fraeiſte blyven in huis, waer datſe meede van den *arbeid* niet ſyn bevryd; behalven datſe noch daerenboven hun *Mannen* moeten oppaſſen en dienen, gemerkt de *Negers*, die van eenig *vermoogen* zyn, geen *Mansperſoon* in de *Wooningen*, waer dat hy ſig met ſyn *Wyven* onthoud, ſullen laten koomen.

Syn op deſelve ſo minyverig, datſe die op het minſte vermoeden van oneerbaerheid aen de Europianen verkoopen.

De *Mannen* ſyn hier ſo wonderlyk *min-yverig* op hun *Wyven*, datſe deſelve op het alderminſte *vermoeden* aen de *Europianen*, om vervoerd te werden, verkoopen; en niet als de *Negers* van de *Goud-Kuſt*, welke ſig niet ontſien, om met hare *Wyven* een *openbaren Handel* te dryven.

Hier gaet het geheel anders in ſyn werk; want byaldien ymand hier een ander mans *Wyf afſoend*, ſo is hy genoegſaem *lyveloos*, indien de *Beleedigde* maer van eenig *vermoogen* is; ja ſelfs gerackt, om de *misdaed* van ſoo eenen, ſyn *geheele Geſlagt* ſomtyds in *ſlaverny*.

Sware ſtraf over 't beſlapen van een voornaem perſoon ſijn Wyf.

Aengaende des *Konings Wyven*; indien een *Mansperſoon* deſelve maer aenraekte, 't ſy by *ongeluk* of *al willens*, ſo ſou ſo eenen ſyn *kop*, of ten minſten ſyn *vryheid* quyt zyn; en tot boete van zyn *onnooſele misdaed*, ſig ſelven een *eeuwige ſlaverny* moeten onderwerpen. Waerom ook al de geene, die ontrent *'s Konings wooningen* iets te doen hebben, ſig met roepen laten hooren, op dat *'s Konings Wyven* moogen verdagt zyn, dat'er een *Mansperſoon* ontrent is.

's Konings Wyven moogen ſelfs niet aengeroerd werden.

Om die ſelfde reeden laet ſig de *Koning*, ſo als ik hier vooren van de *voornaemſte* ook heb geſegt, binnens huis van ſyn *Wyven* dienen; ſonder dat'er oit eenig *Mansperſoon* in komt, ten ſy'er iets te *vermaken* of te *verhelpen* is, in welk geval de *Wyven* ſig ſo lang aen een andere kant moeten begeeven.

Ook eenige niet beſien.

Wanneer de *Arbeiders* op de *Daken*, om iets te *verſtellen*, moeten zyn, ſo roepenſe meede geſtadig, ten einde de *voornaemſte Vrouwen* des *Konings* ſig ſo lang binnens huis houden; want het *beſien* van de ſodanige ſelfs voor een *misdaed* werd gereekend.

Hoedanig 's Konings Wyven ſig buitens huis gedragen.

So wanneer *'s Konings Wyven* na 't *Land* gaen om te *arbeiden*, 't geen dagelyks met veel honderden te gelyk gebeurd, ſo ſullenſe, wanneer haer een *Mansperſoon* ontmoet, al van verre roepen, *ſta ruim*; dewelke dan aenſtonds van de weg af

af op syn *knien* valt, en, sonder haer eens ter deegen te derven aensien, voorby laet gaen.

Om het alderminste *ongenoegen*, en weegens *beuselingen*, verkoopt de *Koning* somtyds een stuk of twintig van syn *Wyven*, sonder dat der selver getal oit komt te minderen; want drie van syn *Kapiteins*, niet van de minste *Rang*, en welke over het *Fidase Serrail* opsigt hebben, leeveren hem alle dagen weeder in de plaets; want so sy maer een fraei *Vroumensch* sien, so brengense deselve tot den *Koning*, waer tegen sig niemand in 't geheele *Land* derf stellen.

De Koning verkoopt somtyds een goed gedeelte sijner Wyven, sonder dat het getal verminderd word.

Als een *Dame* by den *Koning* gebragt is, en datse hem behaegt, so werdse een reis of drie van hem *bekend*, daer na moet sy 't vervolg van haer *leeven* als een *zeedige Non* verslyten.

Om deese oorsaek werden de *Vrouwlieden* ook gantsch ongaern tot een *Vrouw* des *Konings* verkooren; kiesende de sommige liever een *haestige dood*, als soo een *verdrietig leeven*.

Niemand wil gaern een Vrouw des Konings zyn, maer geven eenige sig liever aen de dood over.

Voor twee jaren wilden geseide *Kapiteins* een moi jong *Meisje* tot den *Koning* brengen; doch mits sy niet veel behagen in het *Nonne-leeven* had, soo ontvlugtte sy uit hunne handen, en sig vervolgd siende, werpt sig uit mistroostigheid in een diepe *Put*, waer in verstoorde. Ik sal het aen de *Vrouwtjes* overlaten, om te oordeelen, of soo een, die dat geene, 't welk haer het *meeste vermaek* kan geeven, niet *ongelukkig* is, wanneeer se het selve na een reis *soenens* of twee met *p*..... moet verslyten. Veel beeter was 't dan noit, als wanneerse so ligt niet in *versoekingen* souden vallen. Doch, niet hooger.

By 't *afsterven* van den *Vader* des *Huisgesins*, erft de *oudste Soon* alle desselfs *Goederen*, ook syn *Wyven*, die hy voortaen voor syn eigen houd, en beesigt; uitgesonderd de geen die hem ter weereld heeft gebragt; dewelke hy een *afgesonderde Wooning*, en *noodig onderhoud* (indiense van sig selven niet kan bestaen) verschaft. Dit is by den *Koning*, de *Kapiteinen*, en ook den *Gemeenen man*, gebruikelyk.

De oudste Soon is Erfgenaem van alle sijn Vaders Goederen en Vrouwen.

Deesen tegenwoordigen *Koning* is ook aen twee van syn eige *Dochters* getrouwd geweest; doch wylse bereeds beide *overleeden*

Den Koning aen sijn eige Dochter getrouwd.

leeden zyn, en syn *vreugd* met deselve van een *korte duer* geweest is, so beeld hy sig in, dat de *Goden* hem hier meede over de *Schenddaed* hebben gestraft; en dies heeft hy ook *geswooren*, dusdanigen *daed* noit meer te sullen onderneemen.

Uittrouwen van een Dochter des Konings aen den Engelsche Koopman;

Om in geen versoeking te vallen, *trouwden* hy te mynen tyd syn *eenige Dochter* uit aen den *Engelschen Koopman*, die alhier den *Handel* weegens dien *Landaerd* waernam. Ik seer vry met hem synde, bestrafte hem hier over; en om dat hyse my niet eerst had *aengebooden*, besloeg ik hem al lachende in een seekere *Boete*, 't geen hy gewilliglyk betaelde; met byvoeging, dat syn *Dochter*, schoon *getrouwd*, echter tot myn *dienst* was, indien ikse maer begeerde; dat om deselve wederom te halen, het hem maer een woord had te kosten.

en redeneering desswegens met den Schryver.

Wat dunkt *UE. Myn Heer*, syn de *Dochters* van deesen *Koning* niet reedelyk veil en goed koop, maer 't is van den brui, dat het *trouwen* van so een *Konings Kind* hier te *Land* niet veel *voordeel* kan geeven; anderssints had het aen my selven moeten haperen, byaldien ik niet al voor lang *gelukkig* was geweest.

Veelheid van Kinderen.

Weegens de geseide veelheid van *Wyven*, is het ook wel af te meeten, dat geen klein getal *kinderen* moeten voortkoomen, indien de *Mannen* anderssints maer in staet zyn, om deselve te konnen *toestellen*; want *verandering van Spys*, seid het *Spreekwoord*, *doet wel en graeg eeten*, en dies ontbreekt het hier aen een byna ongelooflyke *Kinder-Teelt* niet; want gemerkt de *Vrouwtjes* niet geheel *onvrugtbaer* vallen, en de *Mannen* ook wel in staet zyn, om'er het hare toe te doen, so en behoeft men'er niet eens aen te twyffelen; want behalven dat de *Mans* door hun goede wys van leeven, en 't voedsaem eeten en drinken, noch geduerig *andere middelen* tot versterkinge der *Natuer* gebruiken, en te gelyk ook *sterke* en *lyvige menschen* zyn,

Mansperssoonen met over de tweehonderd Kinderen.

so moet *UE.* sig niet verwonderen, so wanneer voor vast en seeker seg, dat ik hier *Manlieden* heb gesien, dewelke *Vaders* waren van over de tweehonderd *Kinderen*; en op dat hier van in my geen twyffeling mogt overblyven, so is my het selve, en al de geene die'er van ons na gevraegt hebben, met twee *voorbeelden* nader bevestigd; eerstelyk met een van des *Konings*

Ka-

Kapiteinen, met name *Agoei*, dewelke ons zedert eenige jaren voor *Tolk* heeft gediend.

Ik vroeg den selven eens, in 't byweesen van een onser *Schippers* en myn *Assistent*, hoe veel *Kinderen* dat hy wel ryk was, vermits ik hem altoos met een goed gedeelte sag versteld? welke my daer op half versugtende antwoorde, dat hy ongelukkig genoeg was van'er niet te veel te hebben, en dat der selver getal niet boven de *seventig stuks* bedroeg. Ik vroeg wyders of hy'er geen dood had? hy seide, ontrent so veel als'er noch in *levenden lyve* waren. En overmits deese *Man* 't geseide getal (te samen ontrent *honderd en veertig* uitmakende) voor weinig schattede, so kond *UE.* eens denken, hoe veel'er die geene wel moeten hebben, die sig ryk van *Kinderen* moogen noemen. Gesprek deswegens met een Kapitein.

Waer over de *Koning* (in wiens tegenwoordigheid dit voorviel) my deese *verklaring* gaf, en een *Persoon* aenwees, een syner *Onderkoningen* synde, die alleen met sijn *Soons* en *Soons-Soons*, neevens haerlieder *Slaven*, hun *algemeene vyand*, welke met een goede *magt van volk* waren afgekoomen, hadden afgeweesen, en te rug gedreeven. Voegende hier verders noch by, dat deese *Onderkoning*, met syn *Soons*, en hare *Soonen*, een getal van over de *tweeduisend* konden uitmaken, sonder dat'er de *Dochters* of de *overleedenen* onder gereekend wierden. Als ook met den Koning.

Oordeeld nu eens, *myn Vriend*, of deese *menschen* niet bequaem souden zyn, om, of'er elders eens weeder een *Nieuwe Weereld* wierd ontdekt, deselve binnen korten tyd te *bevolken*.

Byaldien het geseide *waeragtig* is; gelyk ik het'er sonder de minste *twyffeling* voor houde (mits *'s Konings* seggen, door de daer tegenwoordig synde *Grooten*, wierd bevestigd) en dat het *veel Kindermaken* algemeen door dit geheele *Land* is, so behoefd men sig van nu af over de *volkrykheid* der selver niet meer te verwonderen; noch ook, waer dat so grooten getal *Slaven*, als hier jaerlijks werden *ingehandeld*, van daen koomen.

Weegens 't *Trouwen* der *Fidase* heb ik my al redelyk lang op- De Fidase door hun

eigen Koning voor groote Dieven uitgemackt.

opgehouden. Laet ons nu eens beſien, hoedanig hun *trouw* is ontrent het bewaren van een *ander mans goed*. Hier ontrent deed den *Koning*, wanneer ik voor de eerſtemael aen *Fida* quam, ſelfs uitſpraek; te weeten: *Dat ſijn Onderdanen niet waren als die van Ardra, en andere Landen daer om her; dewelke de Europianen om het alderminſte ongelyk, dat ſy waenden van deſelve ontfangen te hebben, door gift aen kant hielpen.* Hier voor, voer hy voort, *hebt gy niet te vreeſen; doch ik rade u, neemt u Goederen doch wel in agt, vermits myn volk met de konſt van Steelen ſchynd gebooren te zyn; en ſy ſullen u noit meer ontvreemden alſſe konnen krygen.*

Ik was over deeſe *vryborſtige verklaring* van den *Koning* ſeer wel voldaen; denkende wel ſo goede *voorſorg* te ſullen gebruiken, datſe my door hun *Diefachtigheid* weinig ſchade ſouden toebrengen, doch ik *reekende* ter dier tyd t'eenemael ſonder de *Waerd*; want ik bevond naderhand, dat het de *grootſte* en met eenen ook de *behendigſte Dieven* des werelds waren.

En dat byna ſonder uitſondering.

Alle (uitgeſonderd drie of vier van de *voornaemſte*) ſynſe aen dit euvel, *klein* en *groot*, *arm* en *ryk*. In 't kort, ſonder uitſluiting (als die ik reeds geſegt heb) van ymand in het geheele *Land*; verrigtende ſy 't ſelve met ſoodanige *behendigheid*, dat het te mynen tyde een *Franſch Koopman* dwong te ſeggen: *Datſe ſig op 't ſtuk van Dievery beeter verſtonden, als de Beurſe-ſnyders van Parys.*

Hun behendigheid.

Gelieft *UE.* te weeten, wat hem hier toe bewoog; het was om dat hy, ſtaende op ſijn *vertrek*, alle ſyn *goederen* in ſyn *Pakhuys* by den ander had gepakt, nevens een groot getal *Hoenders* tot *ververſſing*; van meening ſynde, om deſelve 's anderen daegs na *Boord* te ſenden; doch deeſe *moeite* wierd hem afgenomen; want toen hy des morgens in ſyn *Pakhuis* quam, vond hy noch *Koopmanſchappen* noch *Hoenderen*. En terwyl hy het *Pakhuis* heel en gaef vond, van 's gelyken ook het *Slot*, ſo en kon hy niet bedenken, hoedanig dit *Steelen* in ſyn werk was gegaen; doch ik ben het naderhand tot mijn ſchade wel gewaer geworden.

Steelen van een ygelyk dewelke daer komt handelen.

De *Negers* van de *Goud-Kuſt* ſyn meede *Diefachtig* genoeg, doch ſy en hebben by de deſe geen *handwater*. Ik en heb hier

noch

noch niet een *Schip*, van wat *Landaerd* het ook geweest is, gesien, van wien niet een goede somme gelds aen *goederen* ontstoolen zyn; want de *weg* tusschen 't *Strand*, en 's *Konings Dorp*, gelyk ik reeds heb gesegt, ontrent *drie mylen* lang synde, en waer langs deese *Schelmen* onse *goederen* moet opdragen, geeft hun de schoonste geleegentheid des *weerelds*, om hare *Rol* te speelen, en 't geen niet te beletten is, al had men, in plaets van den *honderdoogingen Argus*, een *Wagter* met *duisend oogen* voorsien, sy souden het evenwel weeten te klaren; en schoon men het by geval al komt te sien, en'er haer over bestraft, so synse stout genoeg, om te vragen: *Of wy ons inbeelden, datse deesen swaren arbeid voor 't geringe loon, dat sy van ons ontfangen, souden doen, sonder eenige vryheid tot steelen te moogen hebben?* Hun stoutheid daer ontrent.

By myn *aenweesen* is het gebeurd, dat de *Engelsche* hun *Vaten* met *Boesies* ('t welk het *geld* van dit *Land* is) in *Sakken* hadden genaeit; denkende deselve daer door voor de *Roofgierige handen* der *Negers* wel bewaerd te hebben; doch mis. Onderweegen sneedense de *Sakken* van de *Vaten* af, en na met een *ysere Veer* tusschen de *Duigen* in gestooken te hebben, deedense de *Boesies* uit deselve vallen. Honderdderlei wyse weetense te versinnen, om te *steelen*: deselve hier aen te halen, sou te lang vallen. Voorbeeld met de Engelsche.

Dies sal ik maer eenlyk seggen, dat niemand sig behoefd te laten voorstaen, dat hy hier in sou konnen voorsien. En schoon men hier over by den *Koning* klagtig valt, men heeft geen *Regt*, en noch veel minder *vergoeding* te verwagten. Want al geeft den *Koning* last, om de *schuldige* op te soeken en te straffen, niemand derfd het selve *uitvoeren*, uit vrees voor de *oudste Soon* des *Konings*, die'er gemeenlyk syn *deel* van heeft, en derhalven deese *Vagebonden* beschermd. Van dit steelen heeft men noch Regt noch vergoeding te wagten; en waerom.

En byaldien men sou denken, dat, so wanneer onse *Goederen* in de *Pakhuisen* syn gelegt, sy dan in *Behoude Haven* waren, dat sou meede een *groove misreekening* zyn. In den beginne was ik wel van die gedachten, doch zeedert dat my op een *nagt* voor meer dan *seshonderd gulden aen goed* was *ontstoo-*

len, wierd ik van een ander gevoelen; en dat men, om hier van bevryd te weesen, uit het *Land* en hun *handen* syn moest.

Op hoedanigen wys den Schryver werd bestoolen.

Ik vond ter dier tyd de *Slooten* van myn *Pakhuis* heel en gaef, en de *Sleutel* had ik in *goeder bewaring* gehad, dies ik'er met den eersten meede niet achter kon koomen; doch ten alderlaetsten ontdekte ik het *schelmstuk*, en bemerkte datse in de *solder* (die van *Riet* en *Leem*, om voor *brand* bevryd te zyn, gemaekt was) een *gat* hadden gemaekt, en met een *stok*, aen welkers eene eind een *haek* was, haddense al deese *Goederen* na hun weeten te halen.

Doch in 't *Pakhuis* van den *Franschman* haddense het *gat* so groot gemaekt, dat'er een *Mensch* door kon. Kort om, 't gaet hoe het wil, men moet van haer *bestoolen* worden. Doch al lang genoeg hier van *gekouwd*: nu weeder van wat anders. En eer wy overstappen tot hun *Regeering* en *Godsdienst*, sal ik noch iets anders afhandelen; doch my ontrent het selve niet lang ophouden.

Ryke Kledinge der Fidasse Negers.

De *Negers* syn hier rykelyker in hun *Kleeding* als op de *Gouden-Kust*, uitgenomen *Goud* en *Silver*; datse niet en hebben, noch waer van sy ook de *waerde* niet weeten. Sy dragen gemeenlyk *vyf a ses kleeden*, alle van *verscheide Stof*, boven den ander; en het *Opperkleed* is byna *tien a twaelf Ellen* lang, 't geen sy heel aerdig rondom het lyf weeten te ployen. *Rood* en vermag niemand te dragen, als die van *'s Konings Bloed* zyn.

Kleding der Vrouwen.

De *Wyven* dragen meede een meenigte *kleeden* of *Panen* over den ander, doch yder niet boven *anderhalve* of *twee Ellen* lang, die sy met twee einden voor op de *buik* toeknoopen; dies het geseide *kleed* hun *Billen* van achteren wel toedekt, doch van vooren sit het altoos van malkander; en wat hard gaende, so latense sien, 't geen de *eerbaerheid* gebied dat men bedekt sal houden.

Deese manier van *kleeden* seggen de *Negers* datse hunne *Wyven* hebben toegevoegt, om, als haer de *grillen* eens in 't hoofd koomen, niet lang te futselen; en so heeft yder *Moode* noch al syn gemak ofte nut.

Gaen alle met kael

't Is heel aerdig te sien, dat hier alle *menschen*, *Mannen*, *Vrou-*

Vrouwen en *Kinderen*, met *kale koppen* loopen, geheel glad met een *ſcheermes* afgeſchooren, waer meede, ſonder eenig *dekſel*, ſy gaen in *Reegen*, *Wind*, *heete Sonneſchyn*, of wat *Weêr* het ook is; derhalven, ſo het vaſt gaet, dat *bloods hoofds* te loopen *harde koppen* maekt, ik wel derf ſeggen, datſe de *Negers* verbruid hard moeten hebben, mitsſe altoos *bloods hoofds* zyn. Dit doet de *oude menſchen jonger* ſchynen alſe in der daed zyn; en dies te meer, om datſe den *Baerd* ook niet lyden, maer meede kael afſcheeren. geſchoore koppen.

Syn de *Negers* op de *Goud-Kuſt* geſet, om, *ſiek* ſynde, hare *geſondheid* weeder door de *Geneesmiddelen* en *veelvuldige Offerhanden* te erlangen, de deeſe munten daer in uit; voornamentlyk het laetſte, waer in ſy geheele dagen beeſig zyn.

De *Geneesmiddelen* ſyn hier deſelve; doch het *Offeren* gaet dusdanig toe: Een ygelyk heeft in ſyn *huis* een plaets onder den *blooten hemel*, affonderlyk hier toe geſchikt, en als een *tuintje* met *Riet* omvlogten, en eenige *ſnuiſtery* beſtooken. Hier doenſe geduerig hun *Offerhanden*, om *gelukkig* en *geſond* te moogen blyven. Groote Offerhanden.

So wonder beangſt ſynſe voor de *dood*, datſer ſelfs niet van mogen hooren ſpreeken, uit vrees dat hun *ſterfdag* hier door ſou verhaeſt werden. Geen *Neger* in het geheele *Land* ſou het ſig derven onderwinden, om'er in tegenwoordigheid van den *Koning*, of eenig ander *groot Heer*, den mond van open te doen, ten ware hy met'er daed wilde ondergaen dat geene, waer van hy hadde geredeneerd. Syn ſeer beangſt voor de dood.

't Gebeurde dat ik in myn *eerſte Reis*, op myn *vertrek* ſtaende, aen den *Koning* (die my ontrent *duiſend gulden* was ſchuldig gebleeven) vroeg: *Wie my op myn wederkomſt, en hy dood was, ſou betalen?* Al de geene, die daer tegenwoordig waren, verſtomden op deeſe *vraeg*; doch den *Koning*, die een weinig *Portugeeſch* kon, my wel verſtaende, en ſiende dat ik onkundig was, antwoorde al lachende, doch kort: *Dat ik my daer over niet behoefde te bekommeren, dat hy noit ſterven, maer altoos in het leven ſou blyven.* Ik merkte aenſtonds dat ik het verbruſt had; derhalven nam ik myn *afſcheid*, en vertrok naer myn *Wooning*; vragende aen de *Kapiteins*, die my volgden, de reeden Raer geval van den Schryver daer ontrent.

den van hun *verſtagentheid*. Die my ten *antwoord* gaven: *Dat niemand, op ſtraffe des doods, ſo openbaerlyk in 's Konings tegenwoordigheid van ſterven mogt ſpreeken; en noch ſo veel minder, als 't hem ſelfs aenging.* Ik ſweeg voor die tyd ſtil; doch in myn *tweede* en *derde Reis*, wat vryer met den *Koning* en ſyn voornaemſte *Grooten* geworden ſynde, heb ik haer meenigmalen, weegens hun ydele vrees voor 't *ſterven*, uitgelagchen; 't geenſe met'er tyd al ſoo *gewoon* wierden, datſer ſelfs om begonden te lagchen; voornamentlyk den *Koning*, (die een *ſmakelyken Broeder* is) als ik'er ymand van ſyn *Kapiteins* al gekſcheerende mee quam te dreigen. Doch een *Neger* ſal'er echter de mond noch wel van toehouden.

Maken geen onderſcheid in den tyd.

De *Negers* leven hier ſo maer by de gis weg, ſonder eenige dagen of tyden agt te ſlaen. *Feeſtdagen* hebbenſe niet, noch ook geen verdeeling van *ueren*, *dagen*, *weeken*, *maenden* of *jaren*, maer ſy reekenen eenlyk hun *zaeitijd* na *Maneſchyningen*; en dat het alle drie dagen onwederſpreekelyk groote *Marktdag* is.

Syn groote Rekenaers in den Koophandel.

In 't bereekenen van hun *Koophandel* ſynſe ſo uitneemend gauw, datſe het ſo dra uit hun *kop*, als wy met *pen* en *ink* ſullen doen; ſelfs ten getale van eenige duiſenden; waerom het ook heel gemakkelyk is met haer te *Handelen*, en niet half ſo veel werk, als met andere *domme Varkens* van *Negers*.

Laet *UE.* niet vreemd voorkomen, *Myn Heer*, dat ik het een voor 't ander ſtel ſonder een *wereyſte ſamenhang* te maken, en als van den *Oſ* op den *Eſel* ſpring; want vermits ik my de tyd niet gegeeven heb, om het ter deegen te ſchikken, ſo moet *UE.* het voor lief neemen, ſo als het maer valt. Doch begeerd *UE.* een andere *order*, bruſt en ſchikt het ſo als u beſt gevalt. Gy ſult het na ontfangſt als eigen in handen hebben. Trooſt u voor tegenwoordig, dat myn *teem* haeſt uit is, en ik byna ten einde van deeſen *Brief* ben gekoomen.

Maenſtondige Vrouwen werden voor ſeer onrein gehouden.

Vrouwen die het gaet na de wyſe van hun *kunn'*, werden hier voor ſo *onrein* gehouden, datſe in die tyd niet in 's *Konings* of eenig ander *Grooten huis* mogen komen; want de *Overtreedſters* met de *dood*, of eeuwige *ſlaverny* ſouden geſtraft werden.

Het

Het *Besnyden* der *jonge Kinderen*, namentlyk der *Soonen*, is hier gebruikelyk; doch vraegt men haer van waer het selve komt, 't antwoord is met den eersten gereed: *Als dat sy het by overleeveringen van hun Voorouders hebben, sonder te weeten waer het nut voor is, of wat het beteekend.* Besnydenis.

Ik seide so even, dat de *Soons besneeden* wierden; en *UE.* denkt misschien niet sonder reeden, om dat het aen de *Meisjes* niet sou passen. In waerheid, *Myn Heer*, het sou hier aen eenige *Meisjes* immers so wel voegen, als aen de *Knegtsjes*. *UE.*, als een *Geneesheer*, behoefd niet te vragen, *Wat?* En de *onkundige* sal ik wysen naer den *Heer* en *Mr. Aernoud van Overbeek*, daer hy van de *Hottentottinnen* aen *Cabo de Boa Esperanse* spreekt.

In 't *Besnyden* der *Kinderen* verscheelen de *Negers* hier wonderlyk van den ander; den een doet het met *vier*, *vyf*, *ses*, en andere met *agt* of *tien jaren*. Waer in seer verscheelen.

Hun *Speeltuigen* syn ongelyk aengenamer als die der *Negers* op de *Goud-Kust*, en in 't gebruik synse ook vry *besadigder*; want in tyden van *klagen* of *weenen* sullense sig met deselve niet laten hooren. Hun Speeltuigen.

Dobbelaers syn sy in den *hoogsten Graed*; verspeelende alles wat sy in de weereld hebben; en als *geld* en *goed* ontbreekt, so doen sy als de *Chineesen*, en speelen om *Wyf* en *Kinderen*; en laetstelyk om haer *Land* en *Lyf*. Syn groote Dobbelaers.

Ik sal, om *UE.* niet langer op te houden, hier haer *Speeltuigen* gebruikelyk, so tot *vermaek* als den *Dobbel*, niet afschilderen; en ik sou'er ook weinig kans toe sien. Derhalven deese werd geeindigd en beslooten, van de geen, die t'allet tyd en plaetsen sig beroemd te zyn, *Myn Heer*, *&c.*

Einde des achtienden Briefs.

Han-

NEGENTIENDE BRIEF.

Handeld kortelyk van de Fidaſe *Regeering. Halsſaken vallen hier weinig voor. Straf over Doodſlag. Over 't Onteeren van 's Konings Wyven. Andere Miſdaden met geld geboet. Eed van ſuivering; hoedanig. Ouderdom van den Koning. Syn inborſt.* Spreekplaets. *Bedienigen. Inkomſten. Tollenaers. Hoe veel den* Koning *van een verhandelde Slaef trekt. Van Viſch. Syn koſtuimens. Van yder ſchip; als ook ſijn* Kapiteins. *Rykdom van den* Koning. *Heeft veel te onderhouden; en ſware onkoſten.* Niemand *vermag den* Koning *ſien eeten, of ſyn ſlaepplaets weeten, als ſyn Wyven. Syn Geſchenken aen de Europianen, Werd van ſijn Onderdanen als een halve God geëerd.* Syn *kleederen.* Kinderen; *en der ſelver inborſt. Hoe deeſe* Koning *op den Throon is geſteld. Quade bedryven der* Fidaſe *op het afſterven hunner* Koningen. *Beveelen des* Konings *door ſijn Wyven uitgevoerd; en een aerdig Geval daer ontrent. Godsdienſt en bygeloovigheid der* Fidaſe. *Veelheid van Afgoden; ſeer aerdig door een* Neger *verklaerd. Denkbeeld der* Fidaſe *van den waren God. Wat hun voornaemſte Goden zyn. Eerſtelyk de Slang; die, voornamentlyk van den* Koning, *groote Offerhanden krygt. 't Huis van hun voornaemſte God; waer geleegen. Hoe groot den ſelven is; en op wat wys ſy hem hebben gevonden. Offerhanden in voorige tyden door den* Koning *na 't Slangenhuis geſonden; doch afgeſchaft; en waerom.* Wydloopig *berigt van de Inkomſten des* Konings *weegens den Slangendienſt. De* Negers, *ſchoon haer deeſe Bedriegery niet onbekend is, derven'er ſig niet tegen ſtellen; en reedenen waerom. Die den* Slang *eenig leed toevoegd, werd ten viere gedoemd. Droevig Geval deſweegens met eenige* Engelſchen. Noch *een ander met een* Neger *van de* Goud-Kuſt. *Veelheid van* Slangen *in de* Wooningen Europianen. *Den Schryver voor 't verdagt eeten van den* Slang *door den* Koning *betaeld. Deeſe Afgodiſche ſlangen doen de menſchen geen quaed. De* Negers *konnen niet verdragen, dat'er quaed van den* Slang *werd geſprooken. Hoe ſy ſig gedragen, als'er by ongeval eenen komt te ſnuvelen. Aerdig Geval tuſſchen een Varken en een* Slang, *'t*

geen

geen eenige honderden van de eerſtgenoemde het leven koſt. Boomen ſijn de Goden der Fidaſe *in den tweeden Rang. De Zee hun derde God. In wat geleegentheid deeſe beide met Offerhanden vereerd, en aengebeeden werden. Papen en Papinnen in groote agting. De laetſte Gods Kinderen genaemd.* Haer *groot geſag. Verbeelding der* Fidaſe *van Duivels Geeſten, en de* Hel; *waer in noch onlangs verſterkt. Redeneerig tuſſchen een* Fidaes Kapitein, *en een* Roomſche *Prieſter van* St. Auguſtinus Order.

MYN HEER,

OP den.... was mynen laetſten aen *UE.* In deſelve maekte ik een *drieleedige verdeeling* van het *Fidaſe Land.* 't Eerſte heb ik in myn *voorige* afgehandeld: en het tweede, namentlyk hun *Regeering* en *Godsdienſt*, ſal ik in *deeſen* afdoen; doch ontrent het eerſte, als niet veele *ſeldſaemheeden* in ſig beſluitende, ſal ik my niet lang ophouden.

Regeering en Raedsvergadering aen Fida.

De *Regeering* beruſt in ſaken, welke 't *Land* of *Oorlog* betreffen, onder den *Koning* en ſijn *voornaemſte Grooten*; doch in geval van *miſdaden* doet den *Koniug* ſyn *Raed*, uit *gemelde perſoonen* beſtaende, vergaderen, ſteld haer het *begane Feit* te vooren, en eiſcht dat een ygelyk ſyn *oordeel* ſal uiten, wat *ſtraf* den *Miſdadiger* heeft verdiend. Wanneer 't ſelve gedaen is, en hem wel gevalt, ſo werd het ter *uitvoering* geſteld; doch ſo hy het anders begreepen heeft, doet hy ſyn *Raden* vertrekken, en laet den *Miſdadiger* na eigen goeddunken ſtraffen.

Halsſaken vallen weinig voor.

Halsſaeken vallen hier ſelden voor, en eenlyk maer over *Doodſlag*, en 't pleegen van *Minneſpel* met 's *Konings* en andere *Grooten* hun *Wyven*; doch wyl de *Negers*, ſo als ik reeds heb geſegt, ſonderling voor de *dood* vreeſen, ſo gaenſe, om deſelve te myden, met de grootſte omſigtigheid des weerelds te werk, en echter heeft men'er ſo nu als dan noch al eenige *voorbeelden* van geſien, waer van ik'er hier vier ſal aenhalen, dewelke binnen de tyd van *vyf a ſes jaren* herwaerts ſyn voorgevallen.

Straf over doodſlag geoeffend.

De twee eerſte ſyn twee *Swarten*, dewelke weegens begane *Moord* ſyn *geregt*, beide op een en deſelve manier; na-

mentlyk dat sy levendig wierden opgesneeden, 't *ingewand* uit hun *lyf* gehaeld en verbrand; vervolgens de *doode Romp*, met *Sout* gevuld synde, op een *staek* midden op de *Markt* gesteld; waer dat ik deselve op myn eerste komst ook noch heb gesien.

Swaere straf over 't beslapen van een Wyf des Konings.

Voor vier jaren een *Neger*, die met een van 's *Konings Wyven* hadde te doen gehad, betrapt synde, wierd met het *Vrouwmensch* na de *Gerigtplaets* 't geen op 't *open veld* was, gevoerd, en aldaer ten *doel* gesteld van veele *Grooten*, die op hem hun gewisheid in 't werpen met de *Assagai*, wilden toonen; waer door deese *ellendige* afgryssely wierd *gemarteld*. Hier na wierd hy, in tegenwoordigheid van het *Vrouwmensch*, beroofd van dat *Lid*, waer meede hy voornamentlyk had *gesondigd*; en na 't selve in 't *vier* geworpen te hebben, wierden sy beide in een *diepe kuil* geset, doch *handen* en *voeten* bevorens wel gebonden. Met eenen haddense een *groote Pot* met *kookend water* op het *vier* staen, 't geen sy'er met *Calabassen* uitschepten, en daer meede beide deese *Gelieven* begooten, tot dat de *Pot* ontrent ten halven uit was, wanneerse deselve met al het *water* boven op deese *menschen* wierpen, en vervolgens de *kuil* met aerde toedolfden.

Noch eene over gelyke misdaed.

Twee jaren daer na wierd weeder een *Mansperssoon* betrapt, die, noch jong synde, sig in 's *Konings Wooning* in *Wyvekleederen* had laten opsluiten, en in die tyd verscheide *Vrouwen* des *Konings vermaek* aengedaen; doch eindelyk, vreesende dat de *bakens* mogten uitbreeken, namense een besluit om te *vlugten*; en niet vergenoegt met den *Koning* in syn *Eer te* hebben verkort, meendense ook een goed gedeelte syner *Goederen* mee te pakken, waer vanse, in een ander *Land* koomende, souden mogen bestaen; doch onder het pakken van dit *goed* wierdense betrapt; maer echter geen meer als de *Neger* en een *Vrouwmensch*; en wat pyne men den eersten ook mogt aendoen, so en wilde hy'er geen meer beklappen; dies het *oordeel* over hem ging om *verbrand* te worden, nevens het *Vrouwmensch*.

Wanneer hy nu sag dat 's *Konings Wyven* so yverig waren, om *hout* aen te brengen, 't geen tot syn *kastyding* sou dienen, kon

kon hy ſig van lagchen niet onthouden; als of hy ſeggen wilde, datſe nu ſo gedienſtig waren, om de *ſtof* tot ſyn *ſtraf* aen te brengen, daerſe doch ſo meenigen *vermakelyke nagt* met hem hadden doorgebragt. Dit en gaf hy door ſyn grimlagchen alleen niet te kennen, maer ſeide het ook opentlyk uit, ſonder echter de *ſchuldige* te willen openbaren; waerom'er ook geen meer als deeſe twee wierden *geſtraft*, welke malkander in *leven* en *dood* verſelden.

Uit 't *voorſeide* kan *UE.* ligtelyk bemerken, dat den *Koning* de geene, die hem *beleedigd*, ſeer wel weet te vinden; doch om andere *Regt* te doen hebben, valt hy wat doof.

De overige misdaden met geld afgemaekt.

De overige *miſdaden*, die de *Swarten* koomen te begaen, werden meeſt met een *geldboete* afgemaekt, 't geen den *Koning*, ſonder dat hy'er ſijn *Kapiteins* by roept, na ſig neemt, uitgeſonderd eene ſyner *Gunſtelingen*, met name *Kapitein Karter*, die men met *goed Regt* de *Ziel des Konings* mag noemen, alſoo hy ſonder den ſelven niet het alderminſte wil verrigten. Desſelven *bedieninge* was te mynen tyd *Kapitein* weegens de *Europianen* te zyn; of, ſo men hier ſegt, *Kapitein Blanke*; om dat hem de *toeſigt* over deſelve, en den *Handel* was toevertrouwd.

Eed van ſuivering; hoe die werd afgelegt.

Indien ymand hier te *Land* met deeſe of geene *miſdaed* werd beſchuldigd, en 't ſelve niet klaer genoeg kan *beweeſen* werden, ſo moet hy, als hy het *Feit* ontkent, ſig ſelven met *Eeden* ſuiveren, door het nuttigen van *Juramenten*, of *Fetiche*, even als op de *Goud-Kuſt*; of anders, en 't geen hier wel ſo gemeen is, ſig na een *Rivier*, niet verre van *'s Konings Hof*, laten brengen, welke *Rivier* deeſe eigenſchap werd toegeſchreeven; als dat ſy de geene, welke in haer werden *geworpen*, en *ſchuldig* zyn, aenſtonds na de grond trekt, en doet verſuipen; (geheel ſtrydig met de *proef*, waer meede ſommige dol genoeg geweeſt zyn, om ſulks ontrent *gewaende Tovereſſen* te gebruiken) doch den *ontſchuldigen* komter *ongeſchonden* weeder uit; mits beding nochtans, dat hy ſyn *leven* door *ſwemmen* moet behouden, en ſig redden; en wylſe meeſt alle daer wonder vaerdig in zyn, ſo en heb ik noch noit gehoord, dat deeſe *Rivier* ymand voor *ſchuldig* heeft verklaerd; want alle koo-

Ook door ſeekere Rivier; en hoe ſulks toegaet.

menſer weeder vry uit, met aen den *Koning* een ſeek're ſom te betalen; waerom ik voor vaſt geloove, dat dit *geheele werk* eenlyk is, of werd aengelegt.

Op even deſelve wys gaen de *Onderkoningen*, in haer *onderhoorige Plaetſen*, meede te werk, meeſt altyd de *menſchen* in een *geldboete*, tot hun voordeel, verwyſende.

Van hare *Regeering* weet ik niet veel meer te ſeggen; ſal derhalven daer van affien, en hier een *beſchryving* van des *Konings Huis*, en ſyn *Staet*, laten volgen.

Beſchryving van den Fidaſen Koning, ſyn ouderdom, beleefden en milden aert;

Deeſen tegenwoordigen *Koning* is een *perſoon* van diep in de vyftig jaren oud; doch noch ſo *levendig* en *vol van vier*, dat hy ymand van vyfendertig jaren niet een hair ſou behoeven toe te geeven. Hy is de *beleefdſte* en *mildadigſte* Neger, die ik gedenke onder alle *Swarten* geſien te hebben; en is noit beeter te vreeden, dan wanneer wy hem om het een of ander laten *verſoeken*. Alles wat men begeerde ſou men van hem konnen krygen, byaldien een deel *Schurken* van *Pluymſtrykers* en *Pannelekkers* hem niet geſtadig tot de *ſuinigheid* aenporden; doch niet tegens haer, maer om dat ſy 't geene hy ontrent andere beſpaerd, na ſig mogten ſleepen; en ik heb by ervarentheid geſien, dat hy aen dit *volk* hoe langer hoe meer het oir begint te leenen; gemerkt hy nu in lang ſo ſcheutig ontrent ons niet meer en is; en daerenboven werd hy ſo *wonderlyk nors* en *koppig* in 't *Handelen*, dat men beſwaerlyk met hem te regt kan geraken; want daer hy ſig in 't eerſt van ons liet *geſeggen*, wil hy het nu in tegendeel t'eenemael na ſyn ſin hebben; namentlyk voor ſyn *Slaven* de *fynſte*, *beſte* en *welgewildſte* Koopmanſchappen, 't geen Koopman, of die daer den Handel doet, ſonderling veragterd; want behalven dat men aen hem een derde, vierde of vyfde voor een *Slaef* meer moet geeven, als aen een ander, ſo ſit men, als het *beſte goed* weg is, met het overige en kykt, ſonder'er, als met *groot nadeel*, af te konnen koomen; daer men anders, indien den *Koning* wat *rekkelyk* wilde zyn, (gelyk op myn *eerſte* en *tweede Reis*) het een met het ander gemakkelyk ſou konnen *ſlyten* en *vertieren*.

doch werd door eenige verleid, 't geen hem koppig en nors doet werden;

voornamentlyk in 't Handelen.

Geringe Staet des Konings.

De *Staet* die deeſe Koning houd, is ſeer ſlegt, en byna niet meldenswaerdig, en hy werd van niemand buiten ſyn *Wyven* gediend.

Eens

Eens, of ten hoogſten tweemael 's jaers, gaet hy uit, als wanneer hy met ſyn *gevolg* noch al eenigſints *pragtig* voor den dag komt, voornamentlyk ſyn *Wyven*, die hem ten getale van meer dan duiſend verſellen; ſynde een ygelyk van deſelve op het fraeiſte en koſtelykſte *opgetoid*. Op ſo een tyd kan men al ſyn *moiſte Wyven*, die anderſints genoegſaem opgeſlooten zyn, te ſien krygen; en te gelyk ook aen deſelve een *fraeije Schat* van *koſtelyke* en meer dan *goudwaerdige Kourael* beſchouwen. Gaet eens of tweemael 's jaers met ſijn Wyven uit.

In deeſen *op-* of *uittogt* heeft hy meede niet eenen *Mansperſoon* by hem; doch hy waerſchouwd alle ſyn *Grooten* bevoorens, waer dat hy ſig meend te gaen *verluſtigen*, die hem daer dan gaen opwagten; doch ſy dragen wel ſorg, datſe ver genoeg van het *Wyventimmer* blyven; ſynde hun niet meer toegelaten, als deſelve maer in 't voorby gaen te beſchouwen.

't Overige van 't jaer blyft den *Koning* binnens huis, geen ander *tydverdryf* hebbende, als ſig met ſijn *Wyven* te verluſtigen; behalven 's morgens, wanneer hy ſig in de *Spreekplaets* laet vinden, om van ſijn *Kapiteins* te verſtaen of 'er iets is *voorgevallen*; ook om ſijn *beveelens* aen deſelve uit te deelen. Tydverdryf des Konings.

Als dit gedaen is, vervoegd hy ſig in de *Spreekplaets*, voor de *Europiaenen* afgeſonderd, om met deſelve, weegens den *Handel*, te ſpreeken. Hier heb ik meenigen dag, als hy of ik niet te *verſuimen* hadden, met hem doorgebragt; altoos 't een of ander *Spel* (waer op hy, na de wyſe van ſyn *Land*, wonderlyk geſet was) met hem ſpeelende, het ſy om een *Os*, *Varkens*, *Schapen*, of wat het ook mogt zyn, doch noit om *geld* of *goed*; en hier by had ik altoos een groot voordeel; want als ik won, ſo wierd my het ſelve aenſtonds t'huis geſonden; daer in tegendeel, als ik verloor, hy niets begeerde te ontfangen. Syn luſt tot Speelen.

In deeſe *Spreekplaets* ſyn twee *voetbanken* gemaekt; het eene breed met een *Kleed* overdekt, en een *ovale Stoel*, na de wyſe van dat *Land* gemaekt, is voor den *Koning*; en het andere, met *Matten* belegt, voor de *Europianen*, om nevens den *Koning* te ſitten, 't geen van deſelve *bloods hoofds* geHoedanig het in ſijn Spreekkamers is geſteld.

ſchied; niet dat het hem werd *gebooden*, maer om datſe ſien dat'er den *Koning* meede is gediend.

Waer in niemand met Geweer mag koomen.

Wanneer men aen den *ingang* van de *Spreekplaets* komt, ſo werd ons verſogt, het *Sydgeweer* te willen afleggen, en over te geeven; alſo den *Koning* niet gaerne ſiet, dat men met het ſelve voor hem verſchynd.

't Is alhier *geneuglyk*, al was 't een geheelen dag, met den *Koning* te ſitten; want behalven dat hy heel *korswylig* valt, ſo diſt hy altoos op, ſo wel *koſt* als *drank*, van het beſte dat hy heeft.

Niemand vermag met hem uit een *Glas*, *Kop* of *Schael* te drinken, maer hy moet altoos ſyn eigen affonderlyk hebben; en 't geen een ander aen de mond heeft gehad, ſou hy niet meer willen gebruiken, ten ware het *eenig Metael* was, 't geen door 't *vier* kon *gereinigd* werden.

Eeten der Europianen in ſijn tegenwoordigheid.

Wanneer 't gebeurd, dat eenige van de *Europianen* in ſyn tegenwoordigheid eeten, (dat hy ſeer gaerne ſiet) ſo geſchied ſulks noch al reedelyk met *order*, aen een *gedekte Tafel* met *genoegſaem Servies* voorſien. Rondom deſelve hebben ſig alle ſyn *Grooten* plat op de *aerde* ter needer gelegt, ſo lang den *Koning* daer tegenwoordig is, ſonder ſig in eeniger manier te derven opheffen. En wanneer de *Europianen* hun genoegen van het eeten hebben, ſo werd het *overſchot* aen haer gegeeven, 't geen ſy dan heel greetig na hun *Maeg* ſenden, ſchoon het haer ook niet mogt *gevallen*, en datſe tienmael beeter in hun *eigen Huis* hadden; en derhalven eenlyk maer, om *'s Konings koſt* niet te verſmaden.

Eerſte bedieningen door den Koning vergeeven.

De *Bedieningen* die deeſen *Koning* geeft, ſyn driederhand, als eerſtelyk ſyn *Onderkoningen*, alhier *Phidalgos* of *Gouvernadors* genaemt, die de *eerſte Staet* van het *Ryk* uitmaken; en de deeſe voeren, ſo wanneerſe niet by den *Koning*, maer in de *Plaetſen* van hun *Gebied* zyn, immers ſo *grooten Staet*, ja meerder als den *Koning* ſelfs.

Tweede.

De tweede ſyn de *opperſte Kapiteinen*, alhier *Kapitein Grandes* geſegt, doch de meeſte van deſelve ſyn ook met eenen *Onder-Koningen*, of *Regeerders* over 't een of het ander *Land*.

Derde; waer van

De derde ſijn de *gemeene Kapiteyns*. Hier van heeft men 'er een

'er een groote meenigte, en een ygelyk van deselve heeft sijn *bysondere hoedanigheyd*; als *Kapiteynen* van de *Markt*, te weten, die de opsigt op of over deselve heeft; van de *Slaven*; van de *Tronken* of *Gevangenhuysen*; van 't *Strand*. In't kort, men kan niets bedenken, waer over den *Koning* niet een *Kapiteyn* tot *opsiender* heeft gestelt. 'er een groote meenigte zyn.

Daerenboven heeft men noch een meenigte *Kapiteyns*, die het maer *eershalven*, om de *naem*, en sonder *Bedieningen* zyn; en een ygelyk moet voor deese *Kapiteyns-plaets*, al na deselve *aensienlyk* is, aen den *Koning* een goede som betalen, schoon 't de *naem* heeft dat hy deselve *weg schenkt*, en de syne daer mede begunstigt.

De *Inkomsten* van deesen *Koning* zyn, naer deese *Landen* te reekenen vry groot. Van meer dan duisend *Tollenaers* geloof ik dat hy werd bedient, die sig het geheele *Land* door hebben verspreyd, om op alle *Markten*, *Weegen* en *Doortogten*, 's *Konings Tol* in te vorderen, 't geen ongelooflyk veel bedraegt; want niets, hoe gering het ook mag zyn, werd'er in het geheele *Land* verkogt, of de *Koning* trekt'er sijn *Tol* af; 't welk hem, indien hy het alles opregtelyk kreeg, by uytneementheid sou verryken, doch de *Heeren Tollenaers* zeegenen sig bevoorens daer van so wel, dat den *Koning* pas een vierde van het geheele krygt. Groote Inkomsten des Konings, en meenigte van Tollenaers.

By den *Slavenhandel* met de *Europiaenen* heeft hy drie *voornaame Tollenaers*, welke voor yder *Slaef*, die'er werd *verhandelt*, een *Ryksdaelder* aen *Tol* voor den *Koning* moeten ontfangen; doch deese *Messieurs* doen gelyk al de andere, want sy maken het met de geene, die *Slaven* aen ons hebben verkogt, onder de hand af, so dat'er den *Koning* niet eenen brui van krygt; doch de *Slaven* die in *Boesies* ('t geld van dit *Land*) betaeld werden, en waer van hy voor yder *Slaef* drie *Ryksdaelders* trekt, daer in heeft hy *beeter voorsiening* gedaen, mits de betalingen van dien in sijn tegenwoordigheid geschied; en derhalven werd hy hier ontrent het alderminste benadeeld; doch eenige sijn ook wel so slim, datse by nagt en ontyden de *Boesies* voor eenige *Slaven* koomen halen, en so den *Koning* echter noch *bedriegen*; welke *vriendschap* wy haer, om dat Hoe veel Tol den Koning van yder verhandelde Slaef krygt.

dat men hun van doen heeft, niet en derven weigeren.

Van de *Boetens* en *Tollen* die in de *Landen* van sijn *Onderkoningen* werden gegeeven, komt hem de *geregte helft* toe; doch ik vermeene dat hy dapper en wel te vreeden sou zyn, indien hy maer een *vierde* kreeg.

Visch-Tol, Twee groote schoone *Rivieren* heeft men aen *Fida*; de eene voorby beide de *Popoos*, en de andere voorby *Jakin* loopende. Deselve syn so *Vischryk*, dat des *Konings Tol* uit een ygelyk van dien ontrent de *honderd Slaven* bedraegt, het welk noch pas de helft is van 't geene de *Tollenaers* daer van ontfangen.

en van de Scheepen daer ter Handel komende. Boven de voorseide aengeroerde *Inkomsten* des *Konings* kan men noch bereekenen, dat hy van yder *Schip*, hier ten *Handel* koomende, het een door 't ander gereekend, trekt, so voor *Tol*, 't voordeel van syn *eigen Handel*, en de *kostumens* die men aen hem moet betalen, een somme van *vyftienhonderd Ryksdaelders*, en somtyds heeft men hier wel *vyftig Scheepen* in een jaer, doch bywylen ook maer de helft en minder. Kort om, den *Koning* sou, byaldien hy niet *bedroogen* wierd, een *groot Inkoomen* hebben, en een *magtig Koning* zyn, wel te verstaen, so als ik bereeds hebbe gesegt, naer den *Guineesen Trand*; (doch tegens de *Orientaelsche*, of andere *Lands-Koningen* te reekenen, sou hy maer een *armen Duivel* zyn) doch het gaet hier als in de *geheele weereld*, een yder steeld niet meer dan hy kan, en de *Ampten* schynen maer voor 't meerendeel ten *voordeel* van den *Besitter* te koomen, sonder dat den *Geever* daer veel van krygt.

Den Koning heeft veel te onderhouden. 't *Inkoomen* van den *Koning*, hoe groot het ook mag zyn, heeft hy echter seer wel van nooden; want behalven de *swaere geldsommen*, die hy noch dagelyks uitschiet, so tot *verdelging* van *Popo*, als om het *Offrase Land* onder syn *gehoorsaemheid* te krygen.

Behalven dit, segge ik, en de *noodige onkosten* tot syn *Hofhouding*, mitsgaders de *ryke Offerhanden* die hy aen syn *Afgoden* laet doen, so moet hy noch dagelyks over de *vierduisend menschen* onderhouden, en deselve van *kost* en *drank* versorgen. En schoon hy syn *Onderdanen* niet hooger als syn *Slaven*

ven agt, ſo moet hy deſelve, wanneer hyſe te werk ſtelt, rykelyk genoeg betalen.

Dagelyks koomen ſyn *voornaemſte Grooten* by hem ten eeten, altans het geſchied in ſyn tegenwoordigheid, want hem aenbelangende, geen *Manſperſoon* mag hem ſien eeten, noch niemand buiten ſyn *Vrouwentimmer*; 't welk, na myn gedagten, voor deeſen is ingeſteld, om het *Gemeen* hier door indruk te geeven, dat hun *Koningen* meerder dan *Menſchen* waren, (en als *Goden* moeſten *geëerd* en *ontſien* werden) en dat ſy niet van nooden hadden, gelyk andere *menſchen*, om ſig ſelven met *Spys* en *Drank* te onderhouden. 't Laetſte doet hy nu echter in een yders tegenwoordigheid.

Niemand vermag den Koning ſien eeten,

Om even geſeide *reeden*, en noch een ander, die ik aenſtonds ſal melden, vermag niemand des *Konings Slaepplaets* weeten. Ik vroeg eens gantſch eenvoudig aen ſyn *grootſte Lieveling Carter*: *Waer den Koning des nagts ſliep?* Die deeſe *vraeg* met een andere beantwoordde; te weeten: *Waer dat God ſliep? Even ſo min*, ſeide hy verders, *kon men des Konings Slaepplaets weeten.*

noch ook desſelfs Slaepplaets weeten.

Dit meen ik, geſchied meede, om hem in *hoogachting* by ſyn *volk* te brengen; en ook dat men den *Koning* in een *oploop*, of by een *ſchielyke overval* van *vyanden*, niet met den eerſten mogt vinden, en hy ondertuſſchen *geleegentheid* ſou krygen, om ſig door de *vlugt* te bergen.

Buiten *geſeide onkoſten* maekt'er den *Koning* dagelyks noch meerder, namentlyk met geduurige *Vereeringen* aen de *Europianen* te doen, en voornamentlyk als ſy ſig ſulks wel laten gevallen, en'er hem *behoorlyke dankbaerheid* voor bewyſen.

Den Koning doet dagelyks Geſchenken aan de Europianen.

Haerlieder *Tafel* werd dagelyks door hem voorſien met *Schapen*, *Varkens*, *Hoenders*, *Offevleeſch*, of wat het ook ſyn mag; mitsgaders *Brood*, *Fruit*, *Bier*, en wat'er verder toe behoord, meerder als ſy met hun *gevolg* van nooden hebben.

De *Hollanders* wierden te mynen tyde daer wonder wel van gediend, want den *Koning* haer altoos voor en boven alle andere verſag, en meeſten tyds *dubbeld deel* toeſond; doch zeedert de *Schippers* hier den *Handel* hebben gedaen, ben ik verſtandigt, dat onſen *Landaert* met weinig onderſcheid van hem

En voornamentlyk aen de Hollanders,

myn ſelf aenporde, om ten dienſte van de Maatſchappy het Schip met den eerſte te doen vertrekken, en dat ik maer met een briefje van myn hand, de ſchuld had te bekenne, en laſt te geven, dat zy by naderkomſt van Scheepen hunne betaling erlangde. Ik ſtond gereed om het voorſeyde ter uytvoering te ſtellen, als wanneer het onweer plotſeling bedaarde en ik alſo geleegentheyt kreeg om myn goederen te loſſen, en haer te betalen; anderſints hadden zy myn geruſtelyk laten vertrekken. Dit goed vertrouwen der Negers heb ik altoos in verſer gedagten gehouden, en haer ook op gelyke wyſe behandelt, waer ontrent ik my ſo als vooren geſegt hebbe, ook noyt bedrogen heb gevonden. Dit en ſou egter altoos, of van andere ſoo wel niet vlotten, want geen Natie of Volk ter weereld, zyn oyt in ſulken aenſien tot Fida geweeſt, als de Bedienders van onſe Maetſchappy, 't geen ik, om datwe jegenwoordig op dat ſtuk zyn, met een voorbeeld of twee nader ſal toonen.

Dog moet voor eerſt geweeten worden, dat wy in vorige tyden onſen handel aen Ofra, of klein Ardra hebben gedreven, van waer wy alhier zyn gekomen, en ſo ik myn niet en bedrieg, of het geheugen my parten ſpeeld, ſo ben ik de tweede geweeſt die ſeedert ons vertrek van Ardra, alhier voor onſe Maetſchappy heeft gehandelt; den Koning en verdere Grooten wel bewuſt zynde hoe veel haer aen den handel met ons geleegen was, deeden my wanneer hier de eerſtemael quam handelen alle beleeftheyt des weerelds aen, en verſogte ſeer hertelyk, van haer te willen toeſtaen, om op hun eigen koſten een Loge voor onſe Maetſchappy te bouwen, waer van ik het omwerp ſelf ſou maken, en ſoo groot en klein doen bouwen als ik ſelf begeerde; ik bedankte haer voor dat mael, met belofte dat van haer goede wil, en geneigtheyt t' onswaerds, aen myn Heeren en Meeſters verſlag ſou doen, niet twyffelende of hun verſoek ſou by myn wederkomſt, ſo het anders met het belang van de Maetſchappy over een quam, ingewilligt worden. Wanneer er my nu voor de tweedemael bevond, en vryheid had om my na bevinding van ſaken te gedragen, ſo liet ik op haer nieuw en ernſtig verſoek op een ſeer vermakelyke en voor den handel voordeelige ſtand een Loge

ge voor ons afsteeken; den opbouw wierd aenstonds door een hónderd man of drie iverig genoeg begonnen, en sou dees Loge weynig kleynder geweest zyn als het geheele Kasteel d'Elmina, met so fraeye vertrekken en Pakhuysen voorsien, alswe ten overvloed souden mogen, of konnen begeeren; maer zynde naeuwelyks ten halve van den opbouw gevordert, soo verviel den Koning in een swaere krankheyt, en my by hem doende komen, versogt hy myn op het alderbeweegelykste, dat ik dog den verderen opbouw van de Loge wilde staken, also zyne Priesters hem te kennen hadden gegeven, dat zyn siekte nergens anders van daen quam als dat hy een Loge voor de Hollanders op een gewyde plaets deed bouwen, en so by aldien hy het selve niet en wilde stremmen, dat sy als dan aen de quade gevolgen van dien, onschuldig wilden zyn; en om myn na zyn gedagten te vreeden te stellen, soo wees hy myn een plaets om te bouwen naest zyn Hoff aen, en wanneer hem aentoonde dat die plaets om een fatsoendelyke Loge te bouwen te kleyn was, so gaf hy myn ten antwoord, dat ik so veel wooningen van zyn Hoff onder de voet kon laten halen als ik begeerde, tot tyd en wyle ik ruymte of land genoeg om onse Loge te bouwen sou gekregen hebben. Ik die seer wel wist hoedanig men die bygelovigen menschen moest behandele, en in wat gevaer ik geweest sou zyn, by aldien den Koning eens toevallig was komen te sterven, bewilligde in dit zyn nieuw verzoek; de eerste Loge bleef doen ten halve staen, en aen de tweede welke meede van een wyden omtrek was, (en de helft grooter als wy van doen hadden,) wierd met sulken magt gearbeyd, dat ik 'er na verloop van eenige weeken besit van ging neemen. In dees myn tweede reis, als ook in de derde, heb ik meer rare gevallen aen Fida gehad, dewelke, so als gesegt heb, hier dog kortelyks sal laten volgen.

Drie Scheepen van de Maetschappy moest ik op, of in dese tweede reys hun Slaven aen Fida geeven, als de Juffer Catharina van Amsterdam, Capiteyn Arend Gysen vander Stolk, de Juffrouw Eva Maria van 't Noorderquartier, Capiteyn . . . Knoppeldoek, en de Goude Poort van Zeeland, Capiteyn Pieter Jansz. Both, dewelke met haer drien ontrent

twee duyſend Slaven benodigt waren, wanneer ik nu met het eerſt genaemde Schip aen Fida gekomen was, en door de andere ter behoorelyker tyd ſtonde gevolgt te worden, ſo quamen hier insgelyks twee Engelſche Schepen aen te Landen, dewelke ieder tuſſchen de vyf en ſes hondert Slaven moeſten hebben, welker Capiteins willende alle afbreuk die wy malkander in den handel ſoude konnen toebrenge, voorkomen, quamen ſig by myn vervoegen, met verſoek dat ik een verdrag of contract met haer ſou aengaen, waer in wy ons van weerkanten ſouden verbinden, dat een van drien ſou handelen en de andere twee ſtil ſitten, en dat zy om my des te beeter aen te moedige van de voorrang af ſtonden, en deſelve aen myn overgaven, mits dat ik, het tegenwoordige Schip zyn Slaven aen boord gekreegen hebbende, by de komſt van onſe andere Scheepen insgelyks ſou ſtil ſitten, tot zy haer handel volkomen hadden gedaen. Ik bedankte haer gedienſtelyk voor hunne aenbieding en de eer die zy myn gaven van eerſt te handelen, maer ſeide dat ik tot myn leet weeſen niet bevoegt was om my in diergelyke handeling in te laten; dat ik laſt had om myn beſt te doen, van ſo ſpoedigen handel te dryven als my immers mogelyk was, en dat ik verſogt dat zy met by de jegenwoordige Markt te blyven, insgelyks wilde doen, en wyders den ander ſo veel behulpſaem te zyn als het belang van wederſijds toeliet. De Engelſche gantſch niet van de beſadigſte zynde, vonden ſig over myn antwoord, hoe billyk het ook was, ſo geſtoord, datſe myn ſwaere bedreiginge deeden, en ſwoeren, by aldien ik in haer voorſtel niet en bewilligde, zy voornemens waren om de Markt te veranderen en genoegſaem te bederven, waer door het my onmogelyk ſou zyn voor de jegenwoordige prys, Slaven te handelen; het en bleef by haer dreigementen ook geenſints, want des anderendaegs deeden zy alom bekent maeken, dat zy om ſpoedig klaer te raken, voor ieder Slaef een vierde meer aen Coopmanſchappen als de Markt was, ſouden betalen. Dit maekte my in den beginne al een wynig verleegen; weshalve ik my by den Koning en verdere Opperhoofden om haer hulp te verſoeken begaf, gevende hen kennis van 't geene tuſſchen de Engelſche en

myn

myn was voorgevallen; dog zy ſtelde myn haeſt te vreeden, met belofte dat alle drie myn Schepen hun Slaven ſouden hebben (indienſe maer op haer behoorelyke tyd quaemen) eer de Engelſche eensten halve van hun handel ſouden zyn, ſonder dat ik de prys der Slaven eenen penning behoefde te verhogen. Zy quamen haer beloften getrouwelyk na; alle drie myn Schepen vertrokken met haer vol getal Slaven, en ſo veel zy bergen konde, eer dat'er de Engelſche nog vyf hondert ſtuks hadden, en de Markt die zy op hun komſt geſtelt hadden, moeſtenſe ſonder dat de minſte verandering geleeden wierd, voldoen; en of dit nog niet hartſeer genoeg voor haer was, ſo gebeurdender nog iets, waer meede haer de maet verder wierd vol gemeeten. Onder het loſſen van myn tweede Schip, wierd my een goed gedeelte van myn Koopmanſchappen door de Negers, die deſelve van Strand na de Loge droegen, ontvreemd, 't geen myn noodſaekte hier over by den Koning klagtig te vallen; dog van den ſelve geen voldoening na myn ſin krygende, ſo gaf ik myn Volk geweer en volkome laſt, om de eerſte die ſig omtrent myn goed weder te buyten ging, voor de kop te ſchieten, ſonder iemant te ontſien, en om te meer ſchrik te veroorſaken, ſo ging ik dit myn voorneemen den Koning te kennen geven, met bedreyging, by aldien in den overlaſt die myn wierd aengedaen, niet en wierd voorſien, dat ik genoodſaekt ſou zyn, zyn Land te verlaten, en een andere handelplaets te ſoeken; als wanneer hy ſig niet behoefden in te beelden, dat'er oyt weeder een Hollander om te handelen in zyn Land ſou komen. Den Koning myn uytgehoord hebbende, en zyn beklag, als dat zyne beveelens die hy gegeven had om het ſteelen te beletten, niet beeter ter uytvoeringe waren geſtelt, waer om hy myn voorneemen om het ſteelen geweldadig te weeren, prees; ſeggende in tegenwoordigheyt van de Engelſche en verſcheyde van zyn Onderkoningen, dat ik niemant, al waren 't ook zyn eygen Kinderen en behoefde te ontſien, en dat hy alles wat hier van ook mogte komen voor zyn rekening ſou neemen. Dit veroorſaekte ſo een algemeene ſchrik onder de Negers van Fida, en namentlyk de Dragers, dat zy van die tyd af aen myn Koopman-

manſchappen ongemoeid lieten; en ſo raekten ik van deeſe Roofvogels en aerds Dieven verloſt. De Engelſche door dit myn voorbeeld aengemoedigt, dagten ſig op gelyke wyſe mede gedugt te maken; weshalven een hunner Capiteyns ſig by den Koning begaf, aen den welken hy het voordeel dat hy, en zyn Onderdanen uyt den Engelſchen handel trokken, na zyn gedagten klaer aentoonende, en wat nadeel het hem ſoude zyn, by aldien de Engelſche hun handel aldaer quamen te ſtaken, waer toe hy ſeide, ſy ſig ſelven eerlang ſoude gedrongen ſien, by aldien de Negers in haer geweld en dievery te pleegen, niet af en lieten. Den Koning na den Engelsman lankmoedig en met opmerking genoeg aengehoord hebbende, vroeg hem eyndelyk, of hy gedaen had? Het antwoord was ja: wel ſeyde den Koning, om de valsheyt van uw redenering te toonen, als dat myn, nog myn Volk ſo veel aen den Engelſchen handel niet geleegen legt, als gy uw ſelve tragt wys te maken, en dat we ons over uw groot ſpreeken nog dreygementen niet en bekreunen, ſo ſta ik uw toe, van ſonder tyd verſuym myn Land te ruymen, mits dat gy het Opperhoofd van de Engelſche Maetſchappy, die ſig eenige tyd in myn Land op gehouden heeft, met alle zyne Bediendens meede neemt, en in 't vervolg ſorge draegt van oyt weder hier te komen; want ik den Engelſen handel wel kan, en ook ſeer garen wil miſſen. Hier ſtond N'oom Kool toen en keek, want hy ſulken antwoord niet verwagt hebbende, wiſt nu niet wat te doen; te blyven dat dagt hem was tegens de eer der Engelſen, behalven nog dat den Koning hem overal ſtond te dwarsboomen; en te vertrekken dat geleek hem nog veel minder, want hy geen plaets en wiſt, waer dat hy de Slaven die hem nog ontbraken ſoude mogen inhandelen; ſo dat ik op het laeſt door myne bemiddeling en het opbrengen van geen geringe vereeniging, hem weder met de Koning bevreedigde. Hier uyt mag men het voorregt dat onſe Maetſchappy boven andere aen Fida gehad heeft, klaerlyk ſien, 't welk door het volgende voorval met de Franſen nog nader ſal beveſtigt worden.

Den Koning had ſo als voren geſegt, een fraye Loge voor myn, of wel voor de Maetſchappy laten bouwen, wanneer

nu

nu myn handel voor alle drie de Scheepen had verrigt, en den Capiteyn Groen met het Schip Stad en Lande, ter Rheede gekomen was, om myn af te halen en na d'Elmina te brengen, ſo nam ik affcheyd van den Koning en zyn verdere Grooten, in wiens tegenwoordigheyt ik de ſleutels van de Loge aen een Fidaes Capiteyn, en van wiens trouw ik my verſeekeren mogt, overgaf; met verſoek dat zy haer belofte wilde nakomen, van de Loge door niemand anders als onſe Bediendens te laten bewoonen, 't gene ſy mijn geſamentlijk op het nieuw beloofde. Dog wat gebeurdender? Onſe Slaefſchepen bleven wat langer weg als na gewoonte, en wanneer 'er eindelijk een op de Kuſt aenlande, ſo vertrok myn Confrater Poll, met wien dien Handel, beurd om beurd deed, met het ſelve na Fida, waer dat hy het maer ſo taemelyk maekte, en genoegſaem in een verwydering met de Negers geraekt was, 't geen den Heer Directeur Generael Sevenhuyſen bewoog, om, wanneerder weeder een Slaveſchip aen d'Elmina gekomen was, my te verſoeken van met het ſelve na Fida te willen gaen, om de Negers weder te bevreedigen, en na verrigten handel, te gelyk met myn Confrater op te komen, 't geen van myn aengenomen wierd. Aen Fida gekomen zynde, ſo wierd ik van myn Confrater ontfangen, en verwelkomt, aen dewelke myn komſt, om dat hy ſig buyten den Handel geſlooten ſag, niet ſeer aengenaem was; dog dat overgeſlagen. Ik meende als na ouder gewoonte na onſe Loge te gaen, maer wierd van myn Confrater te rug gehouden, dewelke myn berigte, dat hy onſe Loge op zyn komſt, al met Franſchen beſet had gevonden, en dat hy ſig geduurende zijn verblijf in de huyſing der Brandenburgers had moeten behelpen. Dog daer meede liet ik my niet vergenoegen, en na hem, over ſijn al te grote toegeventheyt beſtraft te hebben, vervoegde ik my by de Franſchen, aen wien na wederſijts pligtpleeginge afgelegt waren, te kenne gaf, dat de Plaets die ſy tegenwoordig beſaten, de Nederlandſe Maetſchappy toebehoorden; dat ik dierhalve verſogt, datſe deſelve wilde ontledige en aen myn, als een Dienaer van meergemelde Maetſchappy ſijnde, inruymen; dog kreeg ten antwoord, dat haer het beſit van den Koning was

gegund, en datse buyten hem geen andere Meesters van dat Logement en kende. Na eenige woorden over en weer gewisseld te hebben, so ging ik by den Koning, niet gebreckig blyvende van hem myn ongenoegen over sijn slinksen handel te doen blyken, met begeerte dat hy myn aenstonds in 't besit sou stellen, of dat ik genoodsaekt sou sijn andere middelen ter hand te nemen, waer op, om hem tijd van beraed te geven, vertrok. Den Koning wist naeuwelijks wat te beginnen; de Franschen wilde hy niet garen ten onvrind hebben, en myn liefst ook genoegen geven; waerom hy myn liet aenbieden, sodanigen Huys of Loge te verkiesen, als ik begeerde; dog liet hem wederom seggen, dat ik geen ander en begeerde als myn eygen; en so by aldien, hy de Franschen niet en noodsaekte om met goedheyt te vertrekken, dat ik magt genoeg aen de hand had, om 'er haer te doen uytgaen, op een manier die hen misschien niet al te behagelyk sou voorkomen. Den Koning siende dat het myn ernst was, versogt maer eenen nagt uytstel, 't geen ik hem toestond, en des anderen daegs morgens vond ik mijn Loge ontledigt, waer van aenstonds besit ging nemen.

Dit veroorsaekte sodanigen spyt in Messieurs de Fransen, dat zy, om sig over dit afront, so 't van haer wierd genaemt, te wreeken, alle middelen in 't werk stelde, om met ons overhoop te raken; 't geen ik, so veel de betamelykheyt en de agting van de Maetschappy eenigsints toeliet, haer tragten te ontleggen; dog eyndelyk myn Assistent den Franschen Capiteyn op de Markt ontmoetende, wierd opsettelyk ruw genoeg van den selven tegen 't lyf geloopen, en hem daer van de schuld nog gevende, so neemt hy sijn rotting, waer meede hy myn Assistent nog dapper afrosten, toe; dog den selven niet gewoon sijnde op zyn honds begroed te worden, en te naeuw van gewisse om een anders goed te besitten, ontweldigd hem de rotting, waer mede hy den Fransman de ontfange slagen met de interesse van dien, weder ruymtjes toetelde; waer mede van den ander scheydende, quam den Assistent my van zyn ontmoeting met den Capiteyn berigt geven; ik oordeelden ten eersten wel, dat het hier niet by en sou blyven, en

dier-

dierhalve vermaende ik myn Volk (om niet overvallen te worden) wel op hun hoede te zyn. Het was nog dien eygenſten dag, welke my deed ſien, dat myn vrees niet ongegrond was; want ſtaende met myn Aſſiſtent in ons nagtgewaed voor de deur, ſo ſag ik den Franſchen Capiteyn en Luytenant met de deegens in de handen op ons aenkomen, 't geen my verpligten den Aſſiſtent te beveelen, dat hy ſig na binnen ſou begeven, gelyk geſchiede, ondertuſſchen de Franſchen by myn gekomen zynde, hadden deſelve ſo veel beſcheydentheyt van myn niet als met woorden te beſpringen, en begeerde dat ik haer voldoening ſou geven over 't ongelyk den Capiteyn door myn Aſſiſtent aengedaen, waer op ik, na een weynig met hun dapperheyt, (om datſe ons ongewapend hadden willen beſpringen,) te hebben gelagchen, antwoorden, dat ik het gebeurde naeuwkeurig ſou onderſoeken, en bevindende dat myn Aſſiſtent ſchuld, en hy Capiteyn gelyk had, ſo wilde ik hem ſodanige voldoeninge doen geeven, als hy met reeden ſelf ſou konnen begeeren; dog dit en voldeed haer niet, maer begeerde dat ik de ſaek ſonder onderſoek, en ſo als ſy myn deſelve verhaelde ſou aenneemen, en hen daer op recht doen hebben. Myn Aſſiſtent die ſig ondertuſſchen gekleed, en de deegen op zyde geſtoken had, quam weeder te voorſchyn, en hoorende den Capiteyn ſo veel gaſconnades maken, ſo vatte hy den ſelve by de mouw, met verſoek van met hem apart te willen gaen, dat hy hem aenſtonds de ge-eyſte voldoening ſou geeven; dog Monſieur den Franſchman ſcheen daer toe noch geen tyd te hebben, maer vertrok al morrende na ſijn huys, ſweerende dat hy op een andere en veel gevoeliger wys hier van revenge ſou neemen; en in waerheyt, des anderendaegs kreeg ik bericht, dat hy tuſſchen de dartig en veertig Man, wel gewapend aen Land had doen komen, met voornemen om onſe Loge des nagts vyandlyk te komen beſpringen. De Inboorlinge die ik alle op mijn hand had, wel weetende dat ik geen magts genoeg byderhanden hadde, om my na behooren tegens 't Franſch geweld te beſchermen, vervoegde ſig met een genoegſaem getal Manſchap van alles wel voorſien zynde in myn Loge; het Engelſch Opperhoofd, de-

welke ontrent half weegen het Strand, en's Konings Dorp woonende, deese oneenigheden en moeyelykheyt met de Fransche verstaen hebbende, liet my insgelyks Volk en geweer aenbieden, en daer nevens seggen, dat so by aldien de Franschen, op wiens beweeginge hy agt sou geven, harts genoeg hadden om myn te bespringen, so wilde hy zyn kop verbeuren, so wanneerder een uyt haer weder levendig aen boord geraekte. Hier was 't nu Guerre declarée; dog den Fransman siende dat wy op ons hoede waren, en de Engelsche en Inboorlinge mee hadden, had geen harts genoeg, of laet ik liever seggen, te veel voorsigtigheyt, om zyn dreigementen werkstellig te maken, so datwe dien nagt in vreede en ongemoeyt doorbragten; dog willende alle verdere ongelukken voorkomen en een eynde van deese oneenigheyt maken, so ging ik den Koning versoeken, dat hy den Franschen Capiteyn sou sien te beweegen, van den handel aen sijn Koopman over te laten en sig na sijn boord te begeeven; hy vond den selven ook van sodanige gestaltheyt, dat hy des anderendaegs morgens in het hanegekraey met zyn Soldatesque weder te Scheep ging, en terwyl de overgebleven Franschen sig geheel beleeft en rekkelyk aenstelde, so eyndigden deesen geheelen oorlog. Eenige dagen na dees moeyelykheyt, wierd my een kragtdadige preuve van deeses Capiteyns edelmoedigheyt gegeven; want wanneer ons Schip, so als in den eersten druk, het tweede Deel, pagina 148 gesegt hebbe, al genoegsaem door de Slaven vermeestert was, so was hy de eerste die ons met sijn Volk uyt dat blykelyk gevaer quam redden, waer voor ik hem daegs daer aen door myn Confrater liet begroeten, en dienstelyk dank seggen, en terwyl haer nog eenige Slaven ontbraken, niet jegenstaende zy al een geruymen tyd aen Fida gelegen hadden, so deed ik myn best, om de eene dienst met de andere te vergelden, dat zy deselve kreegen, om met ons Schip te konnen vertrekken, gelyk ook, en dat seer wel vergenoegt geschieden.

Dat ik voorseyde gevallen hier aenhalen, is so seer niet om de gewigtigheyt van dien, maer eenlyk om te tonen wat ontmoetinge ons hier somwylen voorkomen. Nu wenste ik wel eens

te

te weeten, of een Schipper, of self een ander, van de gewoonte deeses Lands onkundig, of die seg ik, sig selfs in dusdanige gevallen niet dapper verlegen sou vinden, en veeltyds neevens het belang, ook de agting van de Maetschappy ons so veel waerd, en waer voor wy alles moeten opsetten, sou verliesen; maer ik hebbe hier bereeds alsoo lang opgestaen, dat ik 'er wel een eynde mag van maken, misschien dat het nog tot narigt van myn nakomelingen mag verstrekken.

Niet weinige syn'er onder ons, dewelke *wanen* dat hier de *Ouders* hun *Kinderen*, de *Mannen* haer *Vrouwen*, of den eenen *Broeder* den ander verkoopt. De geene, welke van dusdanige gedagten zyn, bedriegen hun selfs; want dit noit en gebeurd dan uit *noodsakelykheid*, en om deese of gene *misdaed*; doch de meeste *Slaven* die tot ons werden gebragt, syn *menschen* die in den *Oorlog* syn gevangen, en die door de *Overwinnaers*, als hun *Buit* synde, werden verkogt. Waen van eenige, wegens het handelen van Slaven, wedersproken.

Wanneer deese *Slaven* aen *Fida* koomen, werdense alle by den ander in een *Tronk* of *Gevangenhuis* geset; en als wy deselve sullen gaen koopen, werdense op een *groot Plein* by een gebragt; waer datse van onse *Chirurgyns*, welker werk dit is, op het aldernauwkeurigste werden *besigtigt* en *betast*, tot het alderminste lid dat sy aen hun *lighaem* hebben, en dat *Moedernaekt*, so wel *Vrouwen* als *Mannen*, sonder eenig *onderscheid*, of schyn van de minste *schaemte*. De geene nu, die voor *goed gekeurd* werden, steld men aen een kant; en de andere, aen welke men eenig *mangel* of *gebrek* bespeurd, werden uitgeschooten, en onder de *Gebrekkige*, of *Makrons*, so als wyse hier noemen, gereekend; te weeten, die boven de *vyfendertig jaren* oud zyn, of die aen *armen*, *beenen*, *handen* of *voeten* syn *verminkt*; ook die een *tand* quyt zyn; die *gryse hairen*, of *vliesen* op de *oogen* hebben; alle die met *Venus siekte* syn besmet, en veelderhande *qualen* meer; waer doorse voor *Makrons* werden te boek gesteld. De Slaven nauwkeurig besigtigt en betast. Wat Makrons, of onleverbare Slaven zyn.

Deese *Gebrekkige* of *Verminkte* dan, als ik gesegt heb, uitgeschooten synde, werd het overige getal *opgeteld* en *aengeteekend*, wie deselve heeft geleeverd. Ondertusschen legt'er al een *Brandmerk*, synde het *wapen* of *naem* van de *Maetschappy*, in Brandmerken der Slaven;

't *vier*, om al de geene, die wy voor goed hebben uitgekoosen, daer meede op de borst te *merken*.

en waerom sulks werd gedaen.

Dit geschied, op dat wy deselve uit de *Slaven* der *Engelschen*, *Franschen*, of wie het syn mag, en die meede in 't selve *Gevangenhuis* sitten, souden konnen onderkennen; want sy hebben de hare meede met hun *Teeken gemerkt*. Ook geschied dit *merken*, op dat de *Swarten* onse *goede Slaven* niet tegens andere *slegte* (daerse anders een fraei handje van hebben) souden koomen te verruilen.

Deese *Handeling*, geloof ik, komt *UE.* wat *wreed* en half *barbarisch* te vooren; doch vermits het uit *noodsakelykheid* geschied, so moet het'er so mee doorgaan; doch echter dragen wy so veel mogelyke *sorg*, datse niet te hard werden *gebrand*, voornamentlyk de *Vrouwlieden*, die doch altoos wat teerder vallen.

Over 't *koop maken* van deese *Slaven* houden wy ons selden lang op; want deselve hebben hun *gesette prys*, en de *Vrouwen* een vierde of vyfde deel beter koop als de *Mannen*. De *questie*, die wy met de *Meesters* der selver *Slaven* souden konnen hebben, mogt hier in bestaen, dat wy haer sodanige *Koopmanschappen*, als sy quamen te eischen, niet en wilde geeven, voornamentlyk *Boesies*, ('t welk ik meermalen gesegt heb het *geld* van dit *Land* te zyn) waer op sy seer syn geset; doch wy maken hier ontrent een *verdeeling*, om het eene *goed* nevens het ander af te setten; behalven noch dat de *Slaven*, die in *Boesies* werden betaald, onse *Maetschappy* de helft meerder als van andere *goederen* komen te kosten. *De prys* van een *Slaef* of *Slavin* is gemeenlyk ..... *gulden*.

De Slaven werden met weinig in de Gevangenhuisen onderhouden.

Wanneer wy nu met de *Eigenaers* van de *Slaven* over een syn gekoomen, so werden deselve weeder in 't *Gevangenhuis* gebragt, waer datse voortaen op onse *reekening* en *kosten* blyven; doch met *twee stuivers* daegs kan men een *Slaef* onderhouden, maer dan sittense, als de *Misdadigers* by ons, op *water* en *brood*: derhalven wy, en ook om de *kosten* voor te koomen, deselve by de eerste geleegentheid aen boord van onse *Scheepen* laten brengen: doch bevoorens nemen hun *Meesters* haer alles af, watse om en aen hebben; dies sy so *naekt*, als haer

Werden geheel naekt

Moe-

Moeder hun *gebaerd* heeft, aen boord verſchynen, en ſo wel *Vrouwen* als *Mannen* voortaen ook ſo blyven; ten ſy de *Schippers* barmhartig genoeg waren (gelyk meeſte tyds gebeurd) om haer iets te geeven, waer meede ſy haer *Schamelheid* mogten bedekken. na de Scheepen gevoerd.

UE. ſoude ſig *verwonderen* over 't leeven van deeſe *Slaven* binnen *Scheepsboord*; want ſchoon der ſelver getal ſomtyds *ſes a ſevenhonderd ſtuks* beloopt, ſo gaet, door de goede beſtiering van onſe *Schippers*, alles ſo gereegeld toe, dat het ongelooflyk ſchynt; en hier in overtreft *ons volk* alle andere *Europianen*; want daer het op een *Franſch*, *Portugeeſch* en *Engelſch Slave-ſchip* altoos even morſſig, vuil en ſtinkend is, daer ſyn in tegendeel onſe *Scheepen* meeſt altyd even rein en ſindelyk. Geregeld huishouden onder de Slaven binnen Schoepsboord.

Driemael daegs werden de *Slaven* geſpyſt met redelyke goede *koſt*, en beeter als ſy in haer eigen *Land* hebben gehad. Haerlieder *ſlaepplaets* is in tween verdeeld, *Mans* en *Vrouwen* yder byſonder. Hier leggenſe ſo digt by een, als de *Hannekens* die met de *Veerman* van *Haſſelt* tot ons overkoomen, en een yder *Varkens-vragt*, namentlyk een *Schelling*, betalen.

Somtyds hebben wy met een deel *Slaven*, uit ſeeker *Landſchap*, wat ver van *Strand* geleegen, niet weinig te doen; want deeſe *onnooſele Duivels* maken malkander wys, dat wy haer om geen andere reeden *koopen* en *vervoeren*, als om haer wel ter deegen te *meſten*, en namaels voor een *lekker beetje* op te knappen. Inbeelding van ſommige Slaven, als dat wy hen vervoeren om op te eeten,

Wanneer het ongeluk nu wil, dat'er veele van dit ſlag van *Slaven t'Scheep* zyn, ſo ſtemmen deſelve te ſamen, en maken de overige *Slaven* meede op, om het *Schip* af te loopen, de *Europianen* om hals te brengen, en het *Schip* teegens 't *Strand* te ſetten, en ſig daer door te *bevryden*, om ons niet, ſo ſy *wanen*, ten ſpyſe te verſtrekken. en opſtand deſwegens.

Dit *ongeluk* is my tweemael te beurt gevallen; de eerſte reis ſeer *ongelukkig*, ſonder eenige gedagten; doch 't ſelve wierd noch tydelyk geſtut; en na dat ik, neevens den *Schipper*, den *Aenvoerder* hier van voor de kop had laten ſchieten, geraekte alles weer in ruſt. Den Schryver is het tot tweemalen overgekoomen.

Doch

Doch de tweedemael ging het met een ander *Schip* vry heviger toe, en dat meeſt door onvoorſigtigheid van onſen *Schipper*, die, een *Anker* van een vertrokken *Engelſch Schip* geviſt hebbende, het ſelve in 't *Hok*, daer de *Man-ſlaven* ſliepen, had gelegt; die, ſonder ymands kennis, een *Hamer* hadden weeten te krygen, waer meede ſy binnen een korten tyd al hunne *Boeyens* op het *Anker* in ſtukken hadden geſlagen, en daer op ſig na bovenen begaeven, en *ons volk* aentaſten, waer vanſer eenige ſeer ſwaer quamen te *Grieven*; en ſy ſouden het *Schip* ook ſeekerlyk hebben vermeeſterd, byaldien ter dier tyd, tot ons *groot geluk*, niet noch *twee Scheepen* naeſt ons hadden geleegen, namentlyk een *Engelſch* en *Franſchman*; die, bemerkende door het afſchieten van een *ſtuk Kanon*, dat'er *onraed* was, ons aenſtond met *Chaloupen* en *Bootsvolk* te hulp quamen, en de *Slaven* wederom na beneeden dreeven; doch eer het noch tot ſtilſtand quam, geraekten'er een ſtuk of twintig van de hare om hals.

De *Portugeeſche Landaert* is het ſo wel niet gelukt; want binnen de tyd van vier jaren ſynſe op dusdanige manier drie *Scheepen* quyt geraekt.

Dit ſal, mynes achtens, genoeg van den *Slavenhandel* geſegt zyn; derhalven ſal ik my weeder tot myne *voorige ſtof* begeeven, namentlyk om van den *Fidaſen Koning* te ſpreeken.

Den Fidaſen Koning als een halve God van de ſyne geëerd.

Van deſelve ſtaet ons onder anderen noch te ſeggen, dat hy van ſyne *Onderdanen* als een *halve God* werd *geëerd* en *gevreeſd*. Yder, *hoog* en *laeg*, van wat *Staet* hy ook ſyn mag, legt, als *UE.* bereeds hebt gehoord, in ſyn tegenwoordigheid *geknield*, of op den *buik*; en wanneerſe hem 's morgens gaen *begroeten*, ſo werpenſe ſig eerſt voor de *Poort* van *'s Konings Huis* ter needer; kuſſen de *aerde* driemael na den ander, en onder 't klappen in de *handen* mompelen ſy iets binnens monds, om den *Koning* als aen te bidden. Dit gedaen ſynde, kruipenſe op *handen* en *voeten* na binnen, waer datſe *geſcide eerbiedigheid* noch eens herhalen.

Hun onderdanigheid in 't groeten van den Koning.

Tegenwoordig ſynde, is hy haer ſo *ontſaggelyk*, dat hyſe met een *woord* kan doen zidderen en beeven; doch ſo dra ſynſe niet van hem van daen, of het is haer vergeeten, ſig met het gee-

geene hy bevoolen heeft *weinig kreunende*, alſo ſy hem altoos met een *leugen of twee* weeten te paeyen.

Den *Koning* is altoos met ſeer fraeye *Kleederen* van *Syde*, met *Goud* en *Silver doorwerkte Stof*, opgeſchikt; doch voornamentlyk als hy de *Europianen* gaet beſocken, 't geen hy kan doen ſonder door ymand van buiten geſien te zyn; gemerkt al de *Wooningen* der *Europianen* rondom ſyn *Hof* (als 't ſo genaemt mag werden) ſtaen *gebouwd*. 's Konings kleeding op hun wys heel rykelyk.

Onſe *Logie* alhier, die den *Koning* voor my deed *bouwen*, is vry groot; ſynde voorſien met drie *Pakhuiſen*, en ſeven *Kamers*; een fraei *Plein* van binnen, en rondom 't ſelve een *overdekte Gaeldery*. Maer de *Wooningen* der overige *Europianen* ſyn ſeer ſlegt en ongerieflyk. Logie der Hollanders aen Fida

Deeſes *Konings Kinderen* zyn, buiten de kleine binnens huis, maer vier in 't getal, namentlyk drie *Soonen* met een *Dochter*. 's Konings Kinderen.

Alle vier ſynſe ſeer *welgemaekte menſchen*, voornamentlyk de oudſte *Soon*, die ſo een fraeyen *Swart* is, als ik van al myn leven eenen heb geſien; doch 't is jammer, dat in ſo een *ſchoon lighaem* ſo een *ſchelmſe ziel* huisveſt. Volgens *Geboorte* en *Erfregt*, ſou hy ſyn *Vader* in 't *Ryk* moeten volgen; doch men mag hoopen, datſe hem voorby ſullen gaen; want hy is ſo *bedrieglyk* en *ſchelmachtig*, dat het geheele *Land* van hem moet lyden. Den oudſten Soon is een welgemaekte Neger, doch ſchelmachtig.

Op alle *weegen* heeft hy ſyn *volk*, om de *menſchen* hare *goederen* te laten *Roven*, ſo wel van *Blanken* als *Swarten*; en wat meer is, hy en verſchoont den *Koning* ſyn *Vader* ſelfs niet. Doet een ygelyk beroven.

Hy heeft regt der *Uilen aert*, die niet *uitvliegen* dan by nagt; want hy komt over dag noit uit den huis, maer wel des avonds; als wanneer ik verſcheidemael de *eer* van ſyn *beſoek* heb gehad.

Dat hy by dag noit uit den huis gaet, geſchied eensdeels uit *grootshertigheid*, om van 't *Gemeen* niet beſien te werden; en ten anderen ook, om ſomtyds niet genoodſaekt te zyn, voor ſyn *Vader* te verſchynen.

De *tweede Soon* des *Konings* aert ſeer wel na den *Vader*, vermits Inborſt van des Konings

tweede Soon.

mits hy den selven in *liefstalligheid* van *ommegang* niet behoefd toe te geeven; derhalven ook van nu af de meeste *Grooten* hun *Hof* by hem maken, en den selven *aenkleeven*; waerom ik ook niet en twyffel, of het *Land* sal na *'s Konings* overlyden in een *volle vlam* van *Oorlog* gestelt werden; want de meeste sullen den *jongsten* Soon op den *Throon* soeken te vestigen; waer tegens de *oudste*, met *buiten* of *binnenlandsche Magten* versterkt, sig sal aenkanten; en hier meede sullen de *Europianen*, sose ter dier tyd van *eenige magt* zyn, sig meede moeten moeyen, en wysslyk doen, sose de *jongste* toevallen, gelyk met den *tegenwoordigen Koning* ook is geschied; die, een *minder* Soon synde, ter wille van syn *goedaerdigheid*, door de *Hollanders*, *Fransen* en *Portugeezen*, met *geweld* in 't *Ryk* is gesteld; werdende syn *oudste Broeder*, door hun *toedoen*, daer uit gehouden, en ten *Lande* uitgejaegt. Dit is ook wel de *voornaemste reeden*, dat hy noch huiden ten dage so veel hert voor de genoemde *Europianen* heeft.

Die den Vader wel in 't Ryk mogt opvolgen, gelyk met den tegenwoordigen Konings is gebeurd.

Een jaer of twee na myn vertrek van de Kust, is, so myn berigt word, den ouden Koning overleeden, en so als ik wel gedagt hadde de jongste Soon op zyn Troon gevestigt, hoe het sig hier ontrent heeft toegedragen is myn onbewust, en daer aen is ook wynig verbeurd, het is ons genoeg datwe hier meede een Man na ons harte, of die myn althans te voren so heeft toegeschenen, hebben gekregen.

Quade gewoontens der Fidase op het afsterven van hun Koning.

Ik mag met eenen hier niet voorby gaen, sonder de *quade gewoontens* deeser *Landaert* op het afsterven van hun *Koning* te toonen, want syn *dood* is niet so haest rugtbaer, of een ygelyk valt als uitgelaten op syns *naestens goed* aen; *steelen* en *roven* so veel, alsse immers konnen magtig werden, en dat in 't *openbaer*, voor de *geheele weereld*, sonder daer over te moogen werden gestraft; even of met het afsterven van den *Koning*, ook te gelyk alle *regt* en *billykheid* was verstorven.

Dit *Roven* duerd so lang, tot dat'er een *nieuwen* Koning is bevestigt, die het *geseide* by een *openbare afkondiging* doet verbieden, en 't geen ook aenstonds met de *uiterste gehoorsaemheid* werd nagekoomen.

Indien de *Opperhoofden* het over 't *bevestigen* van een *nieuwen*

wen *Koning* niet eens konnen werden, so sullense doch, om deese *wanorder* te doen ophouden, het volk wys maken, dat 'er al een *nieuwen* *Koning* is, en als uit desselven naem laten sy de *voorseide afkondiging* geschieden.

Selden duerd het *bevestigen* van een *nieuwen* *Koning* lang, want so haest verneemt den *oudsten* Soon syns *Vaders dood* niet, of hy maekt sig aenstonds met syn *vrienden* op, om van het *Hof* en *Wyven* des *Konings* meester te werden; en wanneer hem dit gelukt, so heeft hy weinig meer te dugten; wyl het *Gemeen* niet ligt sal toestaen, dat sodanig een weder werd *verdreeven*; gelykende dit wel een weinig naer den *Trek*, die *Absolon* aen syn *Vader David* speeldde.

De Soon die sig meester van 't Hof en sijns Vaders Wyven weet te maken, blyft gemeenlyk Koning.

Om dit voor te koomen, sullen de geene, die de *jongsten* Soon tot *Koning* begeeren, wel sorg dragen, dat hy altoos byderhand is, om hem voor den ander in 't *besit* van 't *Hof* te stellen.

't Sal *UE.* noch wel te vooren staen, dat ik *UE.* kennis hebbe gegeeven van 't groot getal *Wyven* des *Konings*; deselve werden somtyds van hem gebruikt, om door haer syn *bevel* en *straffen* ontrent de geene die iets heeft misdaen, te doen uitvoeren; en dat eenlyk maer met een honderd of vier na sodanig een syn *Wooning* te senden, om'er alles wat'er in is uit, en het *Huis* onder de voet te halen; terwyl niemand 's *Konings Wyven*, op verbeurte van 't *leeven*, mag aenraken, so konnen deselve 't *bevel* van den *Koning* sonder eenige *verhindering* uitvoering.

Even voor myn aenkomst tot *Fida* viel hier ontrent iets aerdigs te vooren, dat ik niet nalaten kan *UE.* meede te deelen. Een *Neger* van myn kennis, en die my by vervolg van tyd *groote diensten* heeft gedaen, wierd onder de hand gewaerschouwd, dat men hem by den *Koning* had beschuldigd, van seekere *misdaed* begaen te hebben; en dat 'er derhalven ook al *bevel* gegeeven was, om syn *Huis* te plonderen, en onder de voet te halen; hem dan geen tyd overgelaten synde, om sig by den *Koning* te gaen verontschuldigen, neemt een *besluit* (om dat hy een *regtvaerdige saek* voor had) om in plaets, als na gewoonte, te gaen vlugten en syn *huis* en *goed* ten be-

ſten te geeven, in het ſelve te blyven, en 's *Konings Wyven* af te wagten; die ook niet lang achter bleeven, en hem daer teegens vermoeden vindende, gebooden dat hy aenſtonds ſou hebben te *vertrekken*, en haer niet *hinderlyk* zyn; doch in plaets dat hy ſoude *gehoorſamen*, ſo had hy ontrent tweeduiſend pond *Bospolver* nevens hem ſtaen; 't geen hy haer toonde, en met *ſware vervloekingen* dreigde, byaldien ſy nader quamen, het ſelve te ſullen aenſteeken, om alſo geſamentlyk met een *warme aers* ten *hemel* te varen. Dit ſtond hun gantſchelyk niet aen; en vreeſende, dat hy ſyn *dreigementen werkſtellig* mogt maken, namen in aller yl de vlugt na den *Koning*, om den ſelven *verhael* van hun *wedervaren* te doen; doch hier in wierdenſe door deeſe *Neger* voorgekomen, om dat die eerder by den *Koning* was als ſy; en hy wiſt ſig by den ſelven ſo wel te *verontſchuldigen*, en ſo veel reedenen van ſyn *onnooſelheid* by te brengen, dat den *Koning* hem *vry verklaerde*, en dus wierd hy met een *Abelheid* uit dit *blykelyk gevaer* noch verloſt.

Al genoeg van deeſe *ſtoffe*, die ik wel ligtelyk had overgeſlagen; ſal dienvolgende tot myn *beloſte* koomen, te weeten, om van den *Godsdienſt* der *Fidaſe* te ſpreeken.

Hier vooren heb ik *UE.* getoond, dat de meeſte *miſdaden*, die aen *Fida* werden begaen, door *geld* aen den *Koning* of ſyn *voornaemſte* te geven, werden goed gemaekt. Het *vervolg* ſal *UE.* doen ſien, dat hun *Godsdienſt* daerom ook maer eenlyk ſchynt ingeſteld te zyn.

Godsdienſt der Fidaſe, en wonderlyke bygelovigheid.

Ontrent haer *Godsdienſt* ſynſe ſo afgryſlyk *bygelovig*, dat ik noch van geen *Landaert* op den gantſchen *Aerdbodem* gehoord heb, die men in *deeſe ſaek* by haer ſou moogen *vergelyken*. De *oude Heidenen* moogen met dertigduiſend *Afgoden* pralen en pronken; doch ik verſeeker *UE.*, dat die van *Fida* ſodanigen getal wel vier of meermalen ſouden *uitleeveren*.

't Getal der Afgoden aen Fida is oneindig; en aerdig door een uit de hare verklaerd;

Ik vroeg eens aen een *Fidaſe Neger*, die my wel 't beſte van allen voorquam, en met wien ik ook vry mogt ſpreeken: (ſynde even den ſelven, van wien ik *UE.* het *Geval* met 's *Konings Wyven* heb verhaeld) *Hoedanig ſy hun Godsdienſt daer te Land verrigten, en hoe groot het getal harer Goden wel was?* Hier

op

op kreeg ik al lagchende van hem tot antwoord: *Dat hy sulks selfs niet en wist; en verseekerde, dat niemand in het geheele Land my daer een net berigt van sou konnen geeven; want, myn selven aengaende,* voer hy voort, *ik heb 'er een groot getal, en so vermeen ik dat het met andere ook is gesteld?* En wanneer ik seide: *Dat'er geen meer dan drie Goden van haer Land aen my bekend waren, en versogt, hy wilde my van de overige meede eenige opening doen?* So gaf hy my het volgende berigt; te weeten: *Dat het getal der Goden van dat Land oneindelyk en niet te noemen was. Want,* seide hy, *byaldien iemand uit ons iets van aengeleegentheid ter hand wil neemen, so soekt hy eerst een God, om sijn voorgenoomene saek wel te doen gelukken; en, met dit voorneemen uit den huis gaende, sal hy het eerste dat hy in den weg vind, of waer op sijn oog komt te vallen, 't sy een Hond, Kat, of eenig ander slegt Schepsel, voor sijn God aenneemen; ook wel iets, dat noit een dierlyk leeven ontfangen heeft; als een Steen, Hout, of wat het ook soude moogen zyn. Deese aengenomene saek werd aenstonds met een weinig Offerhande vereerd; met belofte, byaldien het ons voorneemen wel doet gelukken, dat wy het voortaen altoos voor een God sullen houden en eeren. Is 't nu dat ons voorneemen wel komt te gelukken, so hebben wy een nieuwen en helpenden God gevonden, en die dan dagelyks met eenige Offerhanden werd vereerd. Doch valt het qualyk uit, so werd deesen nieuwen God, als tot geenig ding nut synde, weder verworpen, en keerd tot sijn voorige Stand en Waerdigheid, waer in wy het voor sijn Godheid hadden gevonden. Op deese wys,* voer hy wyders voort te seggen, *maken en breeken wy dagelyks onse Goden, en syn derhalven Meesters en Uitvinders van het geene wy met Offerhanden vereeren. Deese manier van Godsdienst en is niet nieuw in de weereld, en de menschen van den eersten tyd sijn hier ook niet vreemd van geweest; doch hoe dit gevoelen tot die van Fida is overgewaeid, soude ik my niet derven vermeeten te seggen.*

Ik had groot vermaek om deesen *Neger* op sodanigen wys van syn *Lands-Goden* te horen redeneeren; doch een wyl tyds met hem hebbende verkeerd, bemerkte ik, dat hy met de *Goden* van syn *Land* in 't heimelyk de spot dreef; want hebbende in syn jonkheid by de *Franschen* gewoond, welkers

die daer van een ander denkbeeld had als syn Landsgenooten.

Taal hy ook grondig verstond en sprak, so had hy van desel-
ve de *beginselen* van den *Christelyken Godsdienst* geleerd, en een
goed of redelyk begrip van den *waren God*, en hoe men den
selven moest *dienen*, gekreegen; wien dat hy ook, en niet
syn *Lands-Goden*, de *bestiering* van al dat *geschapen* was, toe-
schreef; en daerom bekreunde hy sig met de *Goden* van syn
Land ook niet, als uit *welstaenshalven*, en tot vergenoeging
van syn *Vrienden*, aen wien syn *gedagten* niet derfde openba-
ren; vreesende (gelyk ook seekerlyk waer sou geweest zyn)
daer door in *eenig ongemak* te moogen geraken; want hoe goed
syn *Geloof* ook mogt zyn, so en was het selve doch niet mag-
tig genoeg, hem te beweegen, om ter wille van dat *goede Ge-
loof* eenige schade aen syn *Goederen* te lyden. Dies men met
regt wel mag seggen en uitroepen: *O wat een swak geloove?*

doch het hert niet heeft, van sig opentlyk te verklaren; en reedenen waerom.

't Is wel waer, dat syn *Landsgenooten* ook eenige *verbeelding*
van den *waren* en *levenden God* hebben, en hem ook deese
hoedanigheid toeschryven; als dat hy *almagtig*, *overal-tegen-
woordig*, en *een Schepper* van dit *groote Gevaert*, en al het *Ge-
wrogte* is, en derhalven seer verre boven hunne *Afgoden* ver-
heeven; doch echter biddense hem niet aen, noch doen *God*
oit eenige *Offerhanden*; en hier van geevense de volgende ree-
den: *God*, seggense, *is te verheeven en te groot, als dat hy sig
met so een geringe saek, als de weereld of den mensch, sou op-
houden en bemoeyen; waerom hy ook de Regeering van dien aen haer-
lieder Afgoden heeft overgegeeven, tot wien wy ons als de tweede,
derde en vierde Persoonen van God, en wettelyke Regeerders moe-
ten wenden.* En hier op leven sy stilletjes en gerustelyk hee-
nen.

De Fidase hebben een goed denkbeeld van God; doch bidden hem niet aen; en waerom.

Hunne *voorname Goden*, en dewelke by het geheele *Land*
daer voor bekend staen, syn maer driederlei, als eerstelyk
seeker slag van *Slangen*, die in haer *Godendom* de eerste en
eerlykste plaets bekleeden. Bloemerharten, mogt den *Hee-
re Bekker* nu noch eens opsien, hoe sou hy sig kittelen, wan-
neer hy gewaer wierd het *tegenstrydig gevoelen* van *Adams na-
koomelingen*; want daer wy den *Slang* voor onsen eersten en
grootsten *vyand*, als een *verleyder des menschelyken Geslagts*,
aensien, daer houden die van *Fida* in tegendeel hem voor

Drie voorname Goden aen Fida, als eerst den Slang.

haer

haer *grootſte goed* en *gelukſaligheid*. Doch dit in 't voorby gaen, of als in een *Parentheſis*.

Haer *Goden* in de *tweeden Rang* ſyn eenige uitſteekende hooge *Boomen*, waer aen *Vrouw Natura* haer *Meeſterſtuk* ſchynt getoond te hebben. ten tweeden eenige Boomen,

Ten derden hebbenſe in 't getal harer *Goden* (doch als de minſte van de *Gebroeders*) meede geplaetſt de *Zee*. Deeſe drie genoemde ſyn hun *openbare* en *algemeene Goden*, en werden het geheele *Land* door ook daer voor gehouden en aengebeeden. Een yder van deſelve heeft, volgens hun *dwaſe meening*, ſyn byſondere opſigt en verrigting, even als de *Amptenaren* onder een *Koning*, *Vorſt*, of *Prins*; evenwel noch met dit onderſcheid, dat de *Zee* en *Boomen* ſig met het geene den *Slang* toevertrouwd is, niet moogen bemoeyen, maer den ſelven in tegendeel wel over het hare; om, indien ſy ſomtyds wat te lui wierden bevonden, daer ontrent een andere en beetere voorſiening te doen. en ten derden de Zee.

Den *Slang* roepen ſy aen in tyden van *reegen* en *droogte*, in een *onvrugtbaren tyd*, beſtiering van 't *Land*, bewaring van hun *Vee*, en met een woord geſegt (buiten de halve en nieuwgebakken *Goodjes*) in alle hare *nooden* en *ſwarigheeden*. Den Slang is de voornaemſte.

Seer groote *Offerhanden* werden hem ook altoos daerom gedaen; voornamentlyk van den *Koning*, die op verſcheide tyden, door aenporring van de *Offerpapen*, en door ſyne, en van geſeide *Papen* opgemaekte *Grooten*, rykelyke *Offerhanden* na het *Slangenhuis* moet ſenden. Doch ik meene dat deeſe *ſchelmſe Papen* alle die *Offerhanden* ſelfs na ſig ſleepen, en 'er hun meede vroolyk maken. Krygt groote Offerhanden,

De *Offerhande* beſtaet gemeenlyk in *geld*, eenige ſtukken *Syde*, en andere *Stoffen*, alderhande *Europiſche* en *Africaenſe Waren*, mitsgaders alderlei *Vee*, nevens goed eeten en drinken. Waer in het beſtaet.

Deeſe *gaven* vorderenſe den *Koning* ſomtyds ſo veelmalen af, dat hy het wel moede werd, om iets te geeven, en 'er los den brui van heeft. Den Koning werd het moede.

Gelyk het eens in myn tegenwoordigheid quam te gebeuren; Voorbeeld hier van.

ren; want wanneer ik den *Koning* op seekere tyd geheel verstoord vond, bleef ik in geen gebreeken, om de reeden hier van te vragen; die hy my ook sonder eenige bewimpeling verklaerde, met te seggen: *Dat hy dit lopende jaer ongelyk meer Offerhanden, om een gelukkige Oogst te erlangen, na het Slangenhuis had gesonden, als na ouder gewoonte; en dat deesen syn Onderkooning, wysende op den versoeker, hem weder om een nieuwe aen was, of hem, uit de naem van de Papen, anders met een onvrugtbaer jaer dreigde?* Seggende wyders: *Dat hy niet van meening was, om van dit jaer eenige Offerhande meer te doen: wilde de Slang geen goeden Oogst verleenen, hy kon het laten; want,* seide hy, *ik sal'er doch geen schade by komen te lyden; gemerkt myn Koorn op het veld bereeds al voor het meerendeel is verrot, of bedorven?*

Ik moest lagchen, dat den *Koning* noch tot een *Gift* te doen, wel sou hebben konnen besluiten, indien'er eenig voordeel voor hem had in gestooken; doch het simpelyk ten besten van een ander te geeven, daer stond hem de muts niet na; en derhalven was den *versoeker* genoodsaekt onverrigter saken wederom te keeren, 't geen hem, en ook de *Papen*, die 'er al staet op gemaekt hadden, wonder sober geviel.

't Huis van haer voornaemste God.

Het *Slangenhuis*, waer van ik so even heb gewaegt, is ontrent twee mylen van 's *Konings Dorp* geleegen, en gebouwd onder een schoonen hoogen *Boom*. Hier in, seggense, onthoud sig de opperste en grootste van alle de *Slangen*, en even als de *Grootvader* van alle andere synde. Hy sou ontrent so dik van lyf sijn als een *mensch*, en lang na evenmatigheid.

Is uit een ander Land tot haer overgekomen.

Hy moet ook al een *goeden ouderdom* hebben; want sy geeven voor, datse hem voor meenigte van jaren hebben gevonden, wanneer hy om de *godloosheid* van de *menschen* uit een ander *Land* tot haer was overgekoomen, waer over sy ook seer verblyd waren geweest, en deesen *nieuwen* en *grooten God* met veel teekenen van *eer* en *grootagting* verwelkomden, en met, of op een *kleed* van *Syde*, van daer na het *Slangenhuis*, waer dat hy tegenwoordig noch is, bragten.

Deesen *schelmsen Slang* moet deselve fratsen in syn gat gehad

had hebben, als de *Goden* der *oude Heidenen*, die somtyds meede wel om een lugje, en tot andere *volkeren* konden overloopen, en daerom somtyds benoodigd waren om deselve, en hun geheele *Godheid*, vast te binden; en hier op hebben die *arme Duivels*, van derwaerds deese *Slang* was koomen loopen, vermoedelyk niet gedagt, anders souden sy 't selve na alle gedagten wel voorgekoomen zyn. Maer wat heb ik my op te houden met *gedagten* te maken, daer ik wel *weesentlyker saken* heb af te handelen.

In voorige tyden deeden de Fidase Koningen Bedevaerden na het Slangenhuis.

Voor deesen hadden de *Koningen* van *Fida* een gewoonte, om een *jaerlykse Bedevaerd* na dit *Slangenhuis* te doen, 't geen met een *groote Pragt* en *Prael*, en noch *grooter Geschenken*, wierd volbragt; want niet alleen dat den *Koning* seer rykelyke *gaven opofferde*, maer noch daerenboven aen alle syn *Grooten*, die hem begeleiden, *groote Vereeringen* omdeelden; waerom sodanigen *Bedevaerd* hem ook op eenige duisenden quam te staen.

Doch deesen tegenwoordigen *Koning* heeft het selve afgeschaft, en is'er ook in eenige jaren niet geweest. Syn laetste *Togt* die hy derwaerds heeft gedaen, was hy (so my verhaeld is) versteld met een *Fransch Kapitein*, met name *Monsr. Ducas*, die sot genoeg sou geweest zyn, om ten spot van alle *Europianen*, sig selven met *Tygersvellen*, en andere *bruyery* te kleeden, en dus den *Koning* na het *Slangenhuis* te geleiden, en den selven als te ondersteunen in syn *Afgodendienst*; 't welk (so het waer is) immers so arg is geweest, als van *Naaman* den *Assyriër*, die syn *Koning* in den *Tempel* van *Rimmon* ondersteunde; want den deesen, schoon maer *nieuwelings bekeerd*, een *Heidensch Meester* ten *Koning* hebbende, en die midden in het *Heidendom* stak, echter, om sulks te doen, noch verlof van den *Propheet* en *Man Gods*, had versogt. Doch dit is weeder een *afwyking*, die misschien so wel sluit, als een *Tang* op een *Varken*.

Waerom door den tegenwoordigen Koning te afgeschaft.

Den *Koning* dan, so als ik gesegt heb, doet deese *Bedevaerd* niet meer in *persoon*, maer laet het selve door eenige van syn *Wyven* verrigten; 't welk hem op verre na so veel niet en komt

te koſten, en dit, geloof ik, is ook de eenigſte reeden, waerom hy het achterweegen laet.

Inkomen des Konings van den Slangendienſt.

Maer heeft den *Koning* met den *Slangendienſt* ſware onkoſten; 't geen hy uit, of van dien ſelven *dienſt* trekt, is meede niet gering. Jaerlyks, wanneer de *Mais*, of *kleine Milkio* is gezaeid, tot dat deſelve de hoogte van een *Man* heeft, gaet 's *Konings* en der *Papen ploeg* dapper aen, vermits de *menſchen* (altoos die niet langer ſien als hun neus lang is) alsdan *wanen*, en ſig *inbeelden*, dat in die geheele tuſſchentyd de *Slang* of *Slangen* des avonds en den geheelen nagt hun werk maken, om alle *jonge Dochters*, die hem of haer behagen, op te vangen, en dol doen werden; waer door de *Ouders* of *Vrienden* benoodſaekt zyn, om deeſe *Dochters* na een *Huis*, voordagtelyk hier toe gebouwd, te laten brengen, waer datſe eenige maenden moeten blyven, om, ſo het voorgeven is, van hun dolheid geneeſen te werden; onderwyl moeten de *Vrienden* haer van alle *noodſakelyk onderhoud* verſorgen, en dat wel ſo ryk, dat'er de *Papen* meede van konnen beſtaen.

Waer het ſelve in beſtaet.

De beſtemde tyd van hun *Gevangenhuis* over ſynde, en datſe van 't geene ſy noit onderheevig ſyn geweeſt, geneeſen zyn, ſo krygenſe verlof om weeder uit te moogen gaen, maer moeten bevoorens de koſten van hare *geneeſing* en *bewaring* betalen, 't welk gerigt is, al na der ſelver *Vrienden* het konnen doen, en beloopt door malkander ontrent de *vyftig gulden* voor yder *Dochter*; en 't getal der *Dochters*, die 's jaerlyks werden opgevangen, bedragen *eenige duiſenden*, vermits yder voornaem *Dorp* een afgeſonderd *Huis* tot het ſelve heeft, en de ſommige die wat groot zyn, wel twee en drie.

Al het *geld* dat hier van komt, heeft de naem dat het voor de *Papen* is, om in den *Dienſt* harer *Goden* gebruikt te werden; en alhoewel ik niet en twyffel, of de *Papen* hebben daer van meede haer deel, ſo ben ik doch daerenboven verſeekerd, dat'er den *Koning* meede niet qualyk by vaerd; maer dat hy'er van 's gelyken *goede geldſommen* van trekt.

Hoedanig de jonge Dochters door de Slangen

De eerſtemael dat ik om te *Handelen* aen *Fida* quam, wierd my voor vaſt verſeekerd, dat ſo haeſt een *Dochter* door den *Slang* wierd aengeraekt, dat ſy onvermydelyk dol moeſt werden;

den; doch echter was het selve maer een *Heilige* of *Godsdienstige* dolheid. Even sodanig als voor deesen van de *Bachanten* is verhaeld, of ook van de geene, uit wiens monde *Heilige God-spraken* moesten voortkoomen; alhoewel ik van sulke *heilige Dolligheid* een weinig den brus sou hebben; want waer dit *goed* by of ontrent komt, bedervense of bruyense aen stukken, en bedryven in plaets van *Godsdienstige werken*, niet dan alderhande *Duivels quaed*; en rusten niet, voor en al eer men haer ter *plaetse voorschreeven* heeft gebragt. werden gevangen; en hun ingebeelde dolligheid.

Men wilde my in 't eerst ook met kragt doen gelooven, dat een *Slang* de magt had om een *Dochter* uit den huis te halen, en met haer voort te gaen, schoon sy in het selve *Huis* was opgeslooten geweest. Dit stond ik haer ligtelyk toe, indien men de *Dochter* bevoorens met *noodig gereedschap*, om de *Slooten* te openen, voorsag.

Ik gaf my selven geen rust, voor en al eer ik *onderzogt* had, hoedanig deese *bedriegery* in syn werk ging, doch ik sou'er noit achter gekoomen zyn, en al myn moeite had verlooren geweest, indien my den vooren gemelden *Neger* daer ontrent niet te regt had geholpen. Den selven gaf my dies aengaende het volgende berigt; te weeten: *Dat de Papen de jonge Dochters, of ook wel Vrouwen, (die noch noit van den Slang waren gemoeid geweest) waarnamen; diese dan door belofte, of indien dat niet mogt helpen, door scherpe dreigementen, so ver wisten te brengen, datse beloofden, om by de eerste geleegentheid hun wil te sullen volbrengen; 't welk daer in bestaet, om, alsse alleen op straet is, en de kans klaer siet, aen 't schreeuwen en tieren te gaen, even of haer de Slang vast heeft, en beveeld naer het Slangenhuis te gaen?* Verklaring over voorseide bedriegery.

Eer haer ymand te hulp komt, is *Signoor den Slang* al voor den *Satan*, en 't *Vrouwmensch* is aen de *Raserny* overgegeeven, 't geen de *Vrienden* noodsaekt, om het bevel van den *Slang* op te volgen.

Wanneer geseide *Vrouwlieden* wederom uit het *Dol*- of *Gevangenhuis* sullen gaen, so werd haer van de *Papen* scherpelyk verbooden, om niet te melden hoedanig het *gevangen neemen* van haer in syn werk is gegaen; maer eenlyk daer by blyven, dat het door de *Slang* geschied. Hier werd dan noch tot een Voorsigtigheid der Papen, op dat haer schelmstuk niet mogt uitkomen.

ſtotreeden bygevoegd, dat de geene, die de geheimen van de *Mis* komt te openbaren, aenſtonds ſal werden *verbrand*. En in waerheid, ſy ſyn ſo *wreed*, en ook magtig genoeg, om hun *dreigen* (ſo wanneer een *Vrouwmenſch* ſchuldig wierd bevonden) terſtond met de *daed* te beveſtigen.

Aerdig Geval hier ontrent gebeurd.

Deeſen *Neger* verhaelde my weegens 't geſeide *gevangen neemen* een aerdig *geval*, 't geen tuſſchen hem en een ſyner *Wyven* was voorgevallen; die ſig, door aenporring der *Papen*, op een ſeekeren avond veinſde van haer ſinnen beroofd te zyn; ſmytende, als na ouder gewoonte, alles waerſe by of ontrent kon koomen, aen ſtukken. Doch hy van de *moord* weetende, en van waer haer deeſe *dolligheid* was aengekomen, nam haer ſoetjes by der hand, even of hyſe naer 't *Slangenhuis* wilde brengen; doch voor de *Woonplaets* der *Brandenburgers* gekoomen ſynde, (die ter dier tyd aen *Fida* waren om *Slaven* te *Handelen*) ſluipt hy daer met haer in, en veild ſyn *Wyf* aen gemelde *Brandenburgers* te koop. Doch wanneerſe ſag dat het ernſt was, ſo ſtond ſy haeſt van hare *gewaende dolligheid* af; viel op hare knien, en bad hem om *vergiffenis*; met belofte, van ſig naer deeſen noit meer ſodanig te ſullen aenſtellen; op welke belofte hy haer ook wederom vry liet, en ſo was en bleef ſy van hare *Dolligheid* en den *Slang* verloſt, en hy om haer wederom met geld los te koopen.

Dit was een ſtout beſtaen van hem; want indien'er de *Papen* achter waren gekoomen, ſo was hy genoegſaem lyveloos geweeſt.

's Konings Dochter meede van den Slang aengedaen.

By myn aenweeſen tot *Fida* had de *Koning* ſyn *Dochter* meede van den *Slang* laten vangen; (ik mag, om het gevolg, wel ſeggen, dat hy het had laten doen) liet haer na het *Slangenhuis* brengen, en ook eenige tyd ſitten; doch niet ſo lang als na ouder gewoonte; maer om harent wil gingen'er al de andere *Dochters* voor de gewoone tyd meede uit.

Hare verloſſing.

So haeſt den dag van hare *verloſſing* gekoomen was, wierdſe met *groote Pragt* en *Prael* voor den dag gehaeld, en voor het *Hof* van den *Koning* gedragen, en daer neevens de andere *Dochters*, die haer volgden, ter needer geſet. Sy was niet *bekleed*, maer *naekt*, uitgenoomen een *ſyde Charp* die haer tuſſchen de bee-

beenen was doorgehaeld, en daerenboven ook behangen met een genoegsame last *Conte de Terra* en *Agrie*. Dit syn twee *Couralen*, van welkers *waerde* ik meermalen heb gesprooken.

Pleegt veele sotternyen.

Terwyl sy hier was, bedreefse *alderhande sottigheeden*, onder het speelen op veelderhande *speeltuigen*, 't welk haer, volgens het seggen der *Negers*, noch van hare *dolligheid* was overgebleeven; en noch des te meer, om dat men haer voor de *gewoone tyd* had uitgelaten.

Krygt groote Geschenken.

Terwyl sy op *voorseide plaets* sat, vergaderde byna het *geheele Land* (wel te verstaen die van *eenig vermoogen* waren) by den ander, en een ygelyk bragt syn *Geschenken* meede, die haer wierden overgeleeverd, 't geen te samen een *aensienlyke som* bedroeg, vermits deese *Offerhanden* wel een dag of vier na den ander duerde, om dat de meeste op den eersten dag niet hadden konnen koomen; so dat het met deese *Dochter* op een geheel andere manier in syn werk ging; want daer de andere *geld* voor hare *verlossing* moesten geeven, daer kreeg deese een fraeye som toe.

Schoon de Negers deese bedriegery wel weeten, so dervense het, uit vrees voor de dood, niet openbaren.

Schoon dat'er eenige *Negers* zyn, die wel weeten, dat het *voorseide* maer loutere *bedriegery* is, so houdense sig doch, ter wille van den *Koning*, de *Papen*, en haer eigen *veiligheid*, hier ontrent t'eenemael onkundig, en gelaten haer, als offe alles voor *opregte* en *suivere waerheid* aenneemen; en het is haer ook te raden; want de geene, die sig hier tegens wilden aenkanten, souden hun selven in *doods gevaer* brengen.

Voorbeeld daer van, van den Schryver selfs bygewoond.

Hier van heb ik een *leevendig voorbeeld* voor myn eigen oogen gesien. De laetste reis dat ik aen *Fida* ben geweest, was 'er een *Neger* van de *Goud-Kust*, doch aen *Fida* woonachtig, met name *Kapitein Tam*; die door syn *goed gedrag*, en *beleefden aert*, door den *Koning* was bevorderd tot *Kapitein* en *Tolk* der *Engelsche*. Deese *Neeger*, vreemd synde van den *Godsdienst* der *Fidase*, had een *Wyf* van dien *Landaert*, die sig op seekere tyd meede geliet *dol*, en van den *Slang gevangen* te zyn; doch hy, in plaets van haer na het *Slangenhuis* te brengen, deedse wel fraeitjes in de *Boeijen* sluiten, 't geen deese *Hex*, gantsch in tegendeel van het *vooren verhaelde Geval*, sodanig verbitterde, datse haer *Man* heimelyk by de *Papen* deed aen-

klagen; die hem (als een *Neger* van de *Goud-Kuſt* ſynde, en die by gevolg in het ſtuk van *Godsdienſt* niet met haer over een quam) in het openbaer niet wilden aendoen, maer die *Schurken* deeden hem onder de hand *vergeeven*; waer van hy wel niet met eerſten ſtierf, maer't geen hem plotſelyk de *ſpraek*, en 't gebruik van al ſyne *leeden*, benam; en derhalven een *ſwaerder ſtraf*, dan met de *dood*.

In dusdanigen *ellendigſten ſtaet* heb ik hem op myn *vertrek* gelaten, ſonder te weeten, of hy naderhand is *herſteld*, of niet. Dies *U E.* mogt afmeeten, en hier uit ſien, dat men ſig in de *geheele weereld*, niet ſonder *groot gevaer*, tegens de *Geeſtelykheid* kan aenkanten.

Agting der Neegers voor den Slang, en ſtraf die den ſelven eenig leed doet.

Dit is voor ſo veel de *argliſtigheid* der *Papen* ontrent *voorgemelde Dienſt* belangd. Aengaende de *agting* en *eerbiedigheid* der *Negers* voor den *Slang*, die is ſo groot, dat byaldien een *Neger* den *Slang* maer ſimpelyk met een *ſtok* aenraekte, of op een andere wys eenig leed toebragt, ſo was den ſelven gewiſlyk om hals, en ſou voor ſeeker ten viere werden gedoemd.

Voorbeeld hier van met de Engelſchen.

Voor een geruime tyd van jaren, wanneer de *Engelſche* hier eerſt begonden te *Handelen*, viel'er een *aenmerkenswaerdig*, en te gelyk ook *droevig geval*, voor. Want den *Kapitein* der *Engelſche*, nevens eenige van ſyn *volk*, en een deel *koopmanſchappen* aen *Land* ſynde gekomen, vonden des nagts een *Slang* in haer *Huis*, die ſy, ſonder veel *omweegen* te gebruiken, doodden; en, meenende een *goed werk* te hebben gedaen, ſo ſmeeten ſy de *Slang*, ſonder eenig achterdenken, buiten de *deur* weg, waer dat hy des morgens van de *Negers* wierd gevonden; die, navorſchende wie dit boos ſtuk (ſo ſy het noemden) mogt hebben begaen, ſo vondenſe de de *Engelſche* (die, ſonder gevraegd te worden, haer ſelven hier de eer gaven) daer aen ſchuldig; 't geen het *Gemeen* ſodanig verbitterde, datſe met een *groote woede* op de *Engelſche* aenvielen, en haer alle dood ſloegen, en neevens alle *koopmanſchappen* met het geheele *Huis* verbrandden.

Dit veroorſaekte ſodanigen ſchrik in dien *Landaerd*, datſe een geruimen tyd daer van daen bleeven, en elders hun *handel* gingen doen; doch eindelyk wederom gekoomen ſynde,

ſo

so hadden de *Negers* voor een gebruik, om alle *Europianen* die daer quamen, eenige *Slangen* te vertoonen; met versoek, vermits het hare *Goden* waren, dat men deselve doch geen leed wilde doen; en so heeft men zeederd die tyd van *sodanigen ongeluk* noit meer gehoord, en tegenwoordig koomen hier weinig *Europianen*, die van deese *Slangendienst* bevoorens niet al syn verwittigd.

Ik sou noch seer twyfelen, byaldien een *Europiaen* tegenwoordig een *Slang* quam te dooden, of hy al beeter lot als gemelde *Engelsche* sou hebben; ten ware hy gelukkig genoeg was, om met den eersten by den *Koning* te konnen vlugten, en den selven te toonen, dat het by *ongeluk* was toegekoomen. In sodanigen *geval* sou het veelligt noch met een *geldboete* aen de *Papen* te geeven, om den *gebleevenen God* te versoenen, af te maken zyn; alhoewel ik het'er echter niet gaerne op sou laten aenkoomen; want den *gemeenen man*, door de *Papen* aengeset, in so een *geval* tot een *verwonderlyke woede* uitbarst; en derhalven is het verre 't best, hier ontrent met de meeste *omsigtigheid des weerelds* te werk te gaen.

By myn tyd had een *Aquamboese* Neger een *Slang* op syn *stok* genoomen, en om dat hy hem met de handen niet derfde aentasten, also buitens huis gedragen, sonder hem anders *eenig leed* te doen. Twee a drie *Negers* het siende, maekten aenstonds een *Moordgeschrei*, 't geen sy in tyden van *brand*, of andere *ongeleegentheeden*, gewoon syn te doen, waer doorse binnen korten tyd het *geheele Land* by den ander konnen vergaderen; en tegenwoordig bragt het met'er haest ook een *groote meenigte* by een, alle met *Knodsen*, *Swaerden*, *Assagayen*, en ander *Geweer* gewapend; en die het ook haest met deese *Neger* souden hebben uitgemaekt, ten ware den *Koning*, van syn *onnoosele misdaed* verstandigd, hem niet tydelyk door eenige syner *Grooten* uit syn *gevaer* hadde doen verlossen: en so wierd dit *onweer*, sonder eenige schade te veroorsaken, noch voorby gedreeven. Ander Voorbeeld met een Aquamboese Neger; doch werd gered.

Door deese *Voorbeelden* werden wy weederhouden, om deese *vervloekte Goden*, of *Duivelsche Serpenten*, aen te doen, niet tegenstaende ons deselve somwylen dapper te *plagen* neemen; ver- Veelheid van Slangen in de Wooningen der Europianen.

vermits sy ons *dagelyks*, voornamentlyk by *sterke Sonneschyn*, (even of sy, als *Schepselen der duisternis*, dat *heldere ligt* niet konden verdragen) met vyf of ses te gelyk koomen besoeken; kruipende op *Stoelen*, *Banken*, *Tafels*, ja selfs op onse *Bedden*, en houden ons in den slaep geselschap; en indien se onder de *Bedden* op een goede plaets konnen koomen, en onse *Bediendens* wat te lui zyn, het *Beddegoed* om te halen, so konnen sy'er wel een dag of agt huis houden, ja selfs, gelyk gebeurd is, daer ter plaets hare *Jongen* werpen.

Hoe mense quyd kan worden.

Wanneer mense dus door het huis gewaer werd, en men haer niet langer begeerd te dulden, so heeft men maer ymand van dat *Land* te roepen, de welke syn *God* soetjes opbeurd, en buitens huis brengt. Maer sose in de *Balken* van de *Huisen*, (vermits deselve maer van *eene verdieping* zyn) of elders anders op een *verheevene plaets* sitten, so moet men al heel veel op het *gemoed* der *Negers* vermoogen, eer syse daer van daen sullen halen; en derhalven is men genoodsaekt haer daer te laten sitten, tot'er tyd sy van selfs koomen te vertrekken.

't Is my eens gebeurd, dat een *Slang* sig boven myn *Tafel*, waer aen ik dagelyks moest spysigen, quam te setten, en'er ontrent veertien dagen *stal* hield; en schoon ik, opstaende, hem gemakkelyk kon bereiken, so was'er doch niet eenen *Duivel*, die hem van daer wilde neemen; doch dit wierd my naderhand rykelyk beloond.

Den Schryver krygt van den Koning voor het verdagt eeten van den Slang, goede betaling.

Wanneer ik op seekere tyd eenige *Grooten* van *Fida* aen myn *Tafel* onthaelde, quamen wy van de *Slangen* te spreeken; en myn oog vallende op den *Quant* die boven ons hoofd sat, seide ik: *Dat ik van gedachten was, vermits den selven in veertien dagen tyds niets ter weereld had gepeuseld, dat hy eindelyk van honger soude moeten vergaen, indien hy by tyds syn spillen niet quam te pakken?* Doch eene van geseide *Grooten*, en het geene ook door de overige wierd bevestigd, voerde my te gemoed: *Dat hy verseekerd was, dat den Slang, schoon ik sulks niet gewaer wierd, sijn deel wel uit de schotelen wist te krygen?* Dit seggen hield ik in *goeder geheugenis*; want als ik daegs daer aen by den *Koning* quam, verhaelde ik hem in 't bysyn van die selve *Grooten*: *Dat een van syn Goden so vrypostig was geweest, en ongenoodigd de tyd van*

van veertien dagen aen myn Tafel had koomen ſpyſigen. Dat het derhalven ook niet meer dan billyk was, dat men my daer voor betaelde; of anders ſou ik genoodſaekt zyn, deeſen ſtouten Gaſt te doen verhuiſen? Den *Koning*, die in diergelyke geuren groot behagen ſchepte, ſeide hier op: *Ik ſou den Slang maer laten ſitten, want hy ſou ſorg dragen, om ſo wel den Slang als my van genoegſaem voorraed te verſorgen?* En in waerheid, ik was niet lang in myn *Wooning* geweeſt, of my wierd van weegen den *Koning* een braven vetten *Os* gebragt, tot voldoening van het geene den *Slang* by my had verteerd.

Ik ſoude op ſo een manier alle de *Goden* van dat *Land* wel de koſt hebben willen geeven; en ik denke, dat ik'er ook niet veel by ſou *ingeſchooten* hebben.

Deeſe Afgodiſche Slangen konnen de menſchen niet beſchadigen.

Het beſt van allen is, dat deeſe *Afgodiſche Slangen* de *menſchen* geen leed en doen; want ſchoon men by *ongeluk* in den donker op haer treed, en van deſelve *geſtooken* werd, ſo is'er doch geen quaed ter weereld meede vermengd, ja ſelfs niet meerder als de *ſteek* van een *Duiſendbeen*. Daerenboven ſouden ons de *Negers* noch gaerne willen doen *gelooven*, dat het goed is van deeſe *Slangen gebeeten* of *geſtooken* te werden, alſo men naderhand daer door teegens het *ſteecken* van een *giftige Slang* verſeekerd en bewaerd ſou zyn; doch hier ontrent ben ik al wat *ongeloovig*, en ſou het op haer *ſeggen* niet gaerne laten aenkoomen, en wel te meer, als ik in het *vervolg* heb bemerkt, dat deeſe *Goden* tegens de *Duivels*, te weeten de *giftige Slangen*, niet beſtandig en zyn; veel min ſouden ſy ons voor der ſelver *beet* konnen bewaren.

Kampen der fenynige met de Afgodiſche Slangen.

Wy hebben hier ſomtyds vermakelyke *kampen* tuſſchen de *Afgodiſche* en *giftige Slangen*; (die in dit *Land* meede niet en ontbreeken) en dit *Pluishairen* komt, ſo ik geloof, by, om dat de *giftige Slangen*, ſiende dat men de andere ſo veel eer aendoet, daer door *nydig* op deſelve worden; want ſy meenen dat haer die *Eer* ſo wel toekomt als de andere, en dies te eerder, om datſe noch iets hebben, te weeten *vergift*, waer meede ſy ſig in tyd van nood konnen *beſchermen*, en waer van de andere onvoorſien zyn.

Deeſe *reedenkaveling* en *overdenking* by ſig ſelven, moet *UE.*

weeten, dat in voorige tyden, wanneer de *Beeſten* mede nog iets te ſeggen hadden, is geſchied; en hier van hebben deeſe *giftige Slangen* nu niet anders over behouden, dan een onverſoenbare vyandſchap tegens de andere, waerom ſy ook, wanneerſe deſelve ontmoeten, aenſtonds ſullen aanpakken; doch hier in koomenſe altoos te kort, en met reeden, om dat het immers al te ſlegt ſou luiden, dat een *God* voor ſo een veragt *ſchepſel* het *ſeil* ſou moeten ſtryken.

De Afgodiſche ſouden altyd te kort koomen, indienſe vande Negers niet wierden onſteund.

Dog ik kan *UE.* wel verſeekeren, dat het haer daer niet van daen komt, want de *fenynige Slangen*, die grooter als de andere ſyn, en ook met kragtiger *Geweer* voorſien, ſouden deſelve, ſonder op hun *Godheid* veel agt te geeven, haeſt moffelen, indien ſy niet met den eerſten door een *Legioen* of twee van hare *Aenbidders* wierden onderſteunt; die den anderen ſyn ſtoutheid, van dat hy ſig teegens een *God* derfd aenkanten, wel haeſt met de dood doen bekoopen.

Deſſelven gedaente.

De eigentlyke *gedaente* der *Slangen*, die hier voor *Goden* werden gehouden, ſijn gevlamd, als *wit*, *geel* en *bruin* door malkander geſchakeerd. De grootſte die ik hier geſien heb, is ontrent een vadem lang en een arm dik geweeſt.

Syn ſeer verſot om een Rót op te knappen.

Deeſe *Goodjes* ſijn wonderlyke *Liefhebbers* om een *Rot* tot haer ontbyt te moogen hebben. Meenigmalen heb ik haer met vermaek op de *Rottejagt* geſien; maer alsſe een *Rot* hebben gevangen, ſijnſe, om deſelve na binnen te krygen, een uer en langer beeſig; en men ſou, haer aenſiende, ſeggen, dat het onmogelyk was, datſe een *Rot* ſouden door konnen krygen, vermits ſy ſo nauw van keel ſchynen te zyn; doch ik heb bemerkt, wanneer ſy met hun *Proi* beeſig waren, dat hun keel ſig van langſamerhand uitſettede en wyder wierd.

Indien een *Slang* ergens achter een *Spar* van 't *Dak* ſit, en dat 'er een *Rot* voorby komt, ſo kan hy deſelve onmoogelyk krygen, als ſig ſo haeſt niet weetende los te maken; en 't ſchynd dat dit verbruide goed van *Rotten* ſulks konnen ſien en merken; want meer dan honderdmael heb ik des avonds geſien, dat de *Rotten* dusdanigen *Slang* voorby liepen, en als de gek met hun ſchooren, 't geen deſelve van *ongeduld* deed ſchreeuwen, en ſig met alle geweld los maekten; doch dan wierd men daer ontrent niet eenen *Rot* meer gewaer.

In-

Indien men 't beſoek der *Fidaſe* moede is, en dat men haer weg wil hebben, ſo heeft men niet anders te doen, als *veragtelyk* of *qualyk* van den *Slang* te ſpreeken; aenſtonds ſullenſe haer ooren toeſtoppen, en ten huiſe uitloopen; doch dit wil van een *Europiaen*, die wel met haer ſtaet, wel gedaen zyn. Maer een *Neger* van een ander *kuſt* ſou, met dusdanig te handelen, ſig ſelven in geen klein gevaer ſtellen. De Fidaſe mogen geen quaed van den Slang hooren ſpreecken.

Wanneer het komt te gebeuren, dat 'er ergens brand ontſtaet, en een *Slang* in 't vier quam te ſneuvelen, ſo ſal een ygelyk die dit hoord ſijn ooren ſtoppen, *en eenig geld* geeven; willende hier meede te kennen geeven, dat het een te verſchrikkelyken ſaek is om aen te hooren; en dit *geld* diend, om ſig met den verbranden *God* te verſoenen, van datſe hem niet beeter hebben opgepaſt. En hier by *geloovenſe* noch, dat de *Slang*, ſchoon verbrand, wel haeſt wederom ſal koomen, om ſig aen de geene, die oorſaek van ſijn dood geweeſt ſyn, te wreeken. Hoe ſy ſig gedragen wanneer'er een komt te ſneuvelen.

In 't jaer 1697. had myn *Confrater* de *Heer Nicolaes Poll* (die ter dier tyd den *Slavenhandel* voor onſe *Maetſchappy* aen *Fida* waernam) het vermaek om een aerdig *Schouwſpel* te ſien aenregten. Een *Varken* van een *Slang geſtooken*, en derhalven op den ſelven *gebeeten* ſijnde, of ook wel dat hy op het *Godenvleeſch* was beluſt; hoe het hier meede geleegen is, heeftmen, wat moeite daer ook toe aengewend mogt werden, van het geſeide *Varken* niet konnen verneemen; maer wel dat hy *Signoor den God* by de lurven vattede, en met een hap of vier na ſijn *Maeg* ſond, ſonder dat de *Negers*, die het van verre aenſagen, tydig genoeg konde koomen om hun *God* te verloſſen; want het *Varken* had hem (veelligt honger hebbende) al vry wat gehaeſt. Hier had men nu 't bruyen in de glaſen. De *Papen* quamen 'er achter, en vielen aen den *Koning* klagtig; doch 't *Varken* kon ſig niet verantwoorden, en het *feit* lag daer; dies de *Papen* onredelyk genoeg van den *Koning* begeerden, dat hy een *Gebod* van *Perſen* en *Meeden*, dat is te ſeggen, door het *geheele Land*, ſou laten uitgaen, om het gantſche *Varkelyke Geſlagt* uit te roeyen, en te verdelgen; ſonder eens te overleggen, of het wel redelyk was, dat men dus de *onſchuldige* met de *ſchuldige* ſou ſtraffen. Een Slang door een Varken ingeſlokt, waer door een groote ſlagting onder de Varkens wierd aengedaen.

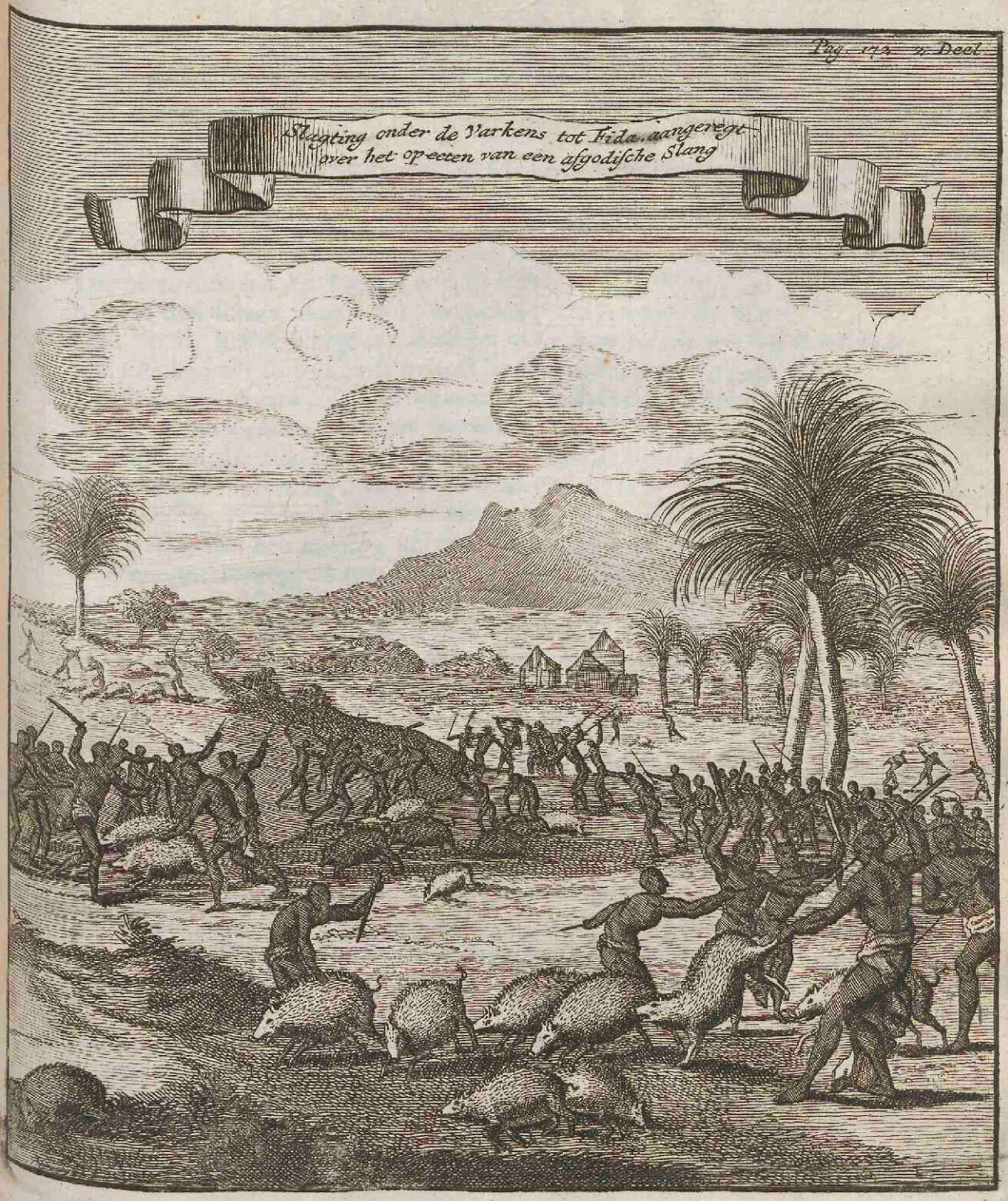
's Koning Bevel wierd overal kenbaer gemaekt, doch toen had men het leeven eerſt gaende. Van de eene kant ſag men duiſenden van *Swarten* met *Swaerden* en *Stokken* gereed, om *'s Konings Gebod* ter uitvoering te ſtellen; en van de andere kant quam'er meede geen kleine meenigte met *gelyk Geweer* voorſien, en die eenige *Varkens* in *eigendom* hadden, gereed, om de onnooſelheid van de hare te *bepleiten*; doch alles te vergeefs. De *Slagting* ging aen, en men vervolgde de *Varkens* tot in het *duiſenſte gelid*. Het geroep was niet anders, als: *Sla dood, Sla dood?* 't Geen meenig honderd *eerlyk Varken*, welke te vooren een *onberiſpelyk leeven* hadden geleid, het leeven koſtede. En voor ſeeker, men ſou dien dag een einde van hun *geheele Geſlagt* hebben gemaekt; ten ware den *Koning*, die van *natuere* niet *bloedgierig* is, (en door andere, die ſmaek in 't *Varkensvleeſch* hadden, aengeſet) ſig niet met ontferming over deeſe *arme Beeſten* had bewoogen gevonden: en derhalven deed hy aenſtonds een *Teegenbevel* uitgaen, dat men met het *Varken-dooden* ſou ophouden; met byvoeging: *Daer was bereeds al genoeg onſchuldig bloed vergooten. Men ſou ſorg dragen, dat hun God met een eerlyke Offerhanden wierd verſoend.*

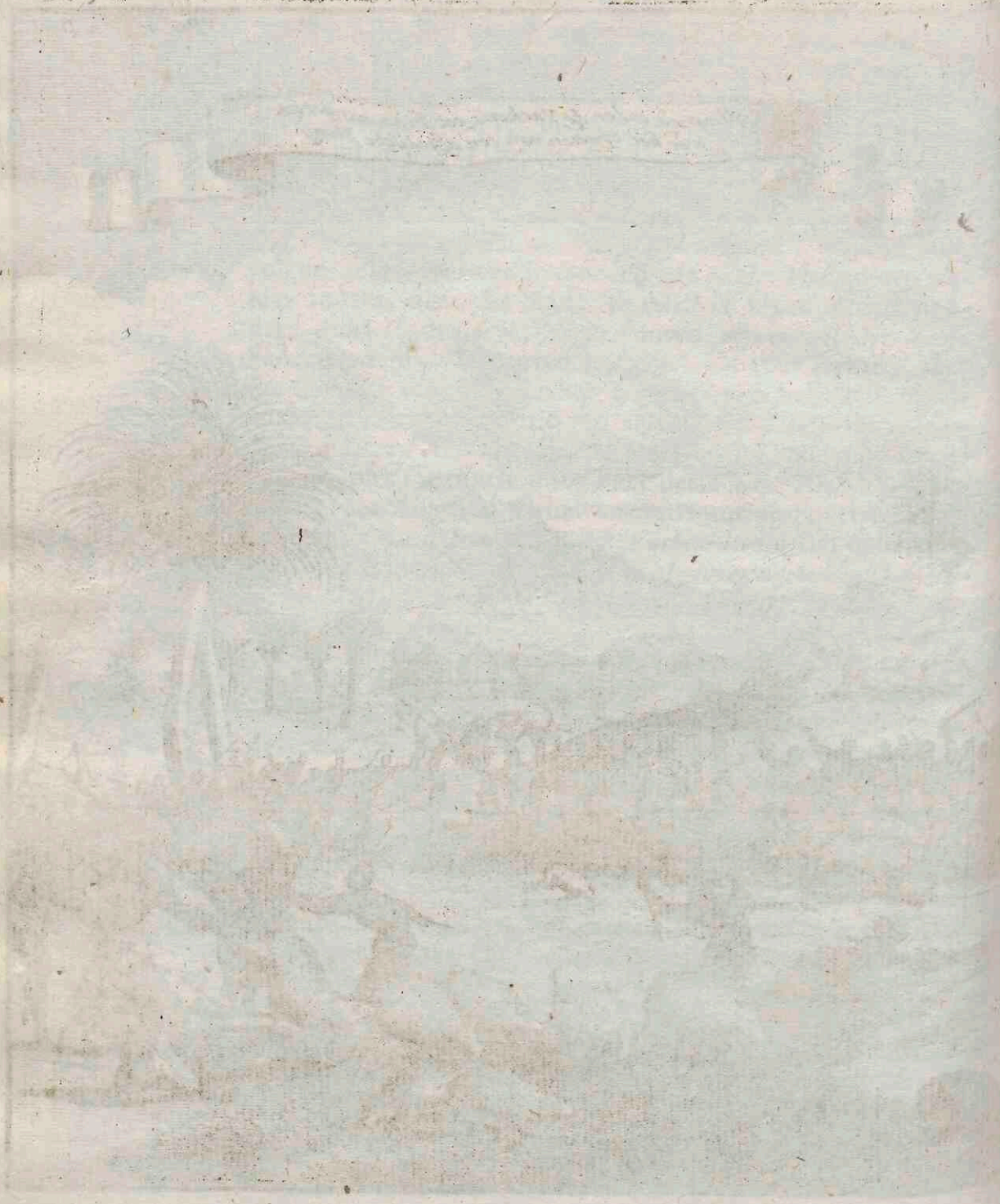
UE. kond oordeelen, of dit niet een *blyde tyding* voor het overſchot der *Varkens* was, wanneer ſy ſig van ſo een *ſware vervolging* ſagen verloſt; en derhalven hebben ſy wel ſorg gedragen, om ſig in 't toekoomende ſoo een laſt niet op den hals te halen.

Ik kon, wanneer ik de naeſte reis aen *Fida* quam, door de dierte van dit *Geſlagt*, wel beſpeuren, dat'er in deeſe ontmoeting een *groote ſlagting* onder haer moeſt ſyn aengeregt geweeſt.

Dusdanige *ongeregtigheid* is men onder een *eenhoofdige Regeering*, en waer dat de *Papen* boven dien noch meeſter zyn, onderworpen. *Doch hou! ſoetjes wat, niet verder; dwingt u pen, en ſchryft niet herder*; want ik ſou ſo doende wel van de *Beeſten* tot de *Menſchen* koomen, en derhalven is uitſcheiden 't beſt.

Tot dus verre heb ik my eenlyk met de *Fidaſe* haer voornaem-

Slagting onder de Varkens tot Fida aangerecht
over het opeeten van een afgodische Slang

naemſte *God*, of laet ik (aengemerkt der ſelver groot getal) liever *Goden* ſeggen, opgehouden; met de overige, als niet veel *Bewind* hebbende, ſal ik het niet lang behoeven te maken.

De *Boomen*, welke de *Goden* van dit *Land* in de *tweede Rang* zyn, ſo als ik bereeds al heb geſegt, werden alleenlyk *aengebeeden* en met *Offerhanden* vereerd in tyd van *ſiekte*, en voornamentlyk de *Koorts*, om den *Lyder* wederom te herſtellen. Dit meenenſe ſyn de *Boomen* wel ſo eigen als den *Slang*, alhoewel den ſelven meede niet *vergeeten* werd; want ſy denken, ſo als het ook regt is, *baed het niet, 't en ſal ten minſten niet ſchaden;* en ſo ſoudenſe geheel ligt te beweegen zyn, om, als die van *Atheenen*, den *onbekenden God* te dienen, indienſer ſig maer *iets goeds* van mogten belooven.

De Bomen werden meede met Offerhanden vereerd, en aengebeeden; als meede de Zee.

Behalven dit hebbenſe noch *andere middelen* by der hand, om, volgens *inbeelding*, van de *ſiektens* verloſt te werden; als 't *Offeren* aen verſcheide *jonge* of *mindere Goodjes;* ook het *ſlagten* en *eeten* van een *menſch*, gelyk over een jaer of drie voor de *ſiekte* des *Konings* is geſchied, en veel andere bruyeryen meer, die my hier te lang ſouden vallen alle aen te halen.

De *Zee* krygt meede haer deel, wanneer ſy *ontſteld* is, en ons belet, om onſe *Goederen* aen *Land* te krygen, of ook wel als'er in langen tyd geen *Scheepen* ſyn geweeſt, en dat ſy naer deſelve verlangen. In dusdanigen geleegentheid doenſe deſelve groote *Offerhanden*, met alderhande ſlag van *koopmanſchappen* daer in te werpen; doch van dit ſlag van *Offeren* houden de *Papen* niet veel, om dat'er niet een brus voor haer over ſchiet.

Den voorigen *Koning* van *Groot Ardra* had eens een groote meenigte van ſo genaemde *Offerhanden* aen de *Zee* laten doen; en wanneer hy van ſyn *volk* verſtond (want ſelfs mogt hy, volgens hun *Wet*, de *Zee* niet ſien) dat ſulks niet en hielp, ſo wierd hy gantſch toornig, en verviel in deſelve raſerny van *Xerxes*, die de *Zee* met *Roeden* deed geeſſelen, om dat hy op deſelve ſo *ongelukkig* was geweeſt.

Anders heb ik van deeſe beide *Godheeden* niet meer te ſeggen; daerom ſullen wy, eer deeſen *Brief* werd geeindigt, eens

gaen

gaen beſien, door wien den *Godsdienſt* hier te *Land* werd verrigt.

De Fidaſe Papen ſijn in grootagting, en moogen niet ter dood werden gebragt.

't Selve geſchied van *Mannen* en *Vrouwen* te gelyk, en beide ſynſe by de *Negers* in een wondere *grootagting*, ja ſodanig datſe om *geenige miſdaed* met de dood moogen werden geſtraft; alhoewel den tegenwoordigen *Koning* deeſe *Wet*, met toeſtemming ſyner *Grooten*, heeft overtreeden. Doch ſulks geſchiedde niet ſonder *groote oorſaek*, en uit een *dringende noodſakelykheid*; want een van die *ſchelmen* had het, nevens *'s Konings Broeder*, (met wie hy 't hield) op 't *Ryk* en *leeven* van den *Koning* toegelegt; dies hy den ſelven deed ombrengen, en gaf hem ſyn *Broeder*, dien hy meede in handen kreeg, ten geſelſchap meede.

De Prieſterinnen werden immers ſo ſeer ontſien, en Gods Kinderen genaemt

De *Wyven* die tot *Prieſterinnen* werden verheeven, al was het maer een *Slavin* geweeſt, werden immers ſo ſeer ontſien als de *Papen*, en hun *agting* gaet noch ſo veel verder, om datſe met de *Eernaem* van *Gods Kinderen* gaen pronken; en daer alle *Wyven* van dit *Land* hun *Mans* geheel *ſlaefachtig* moeten dienen, daer voeren deeſe in tegendeel over deſelve, en alle haer *goederen*, een volkoomen *Gebied*; leevende daer meede na hun eigen *welgevallen* en *ſinlykheid*; en daerenboven ſyn de *Mans* gehouden, om haer ſodanige *eerbewys* te toonen, als ſy te vooren van deſelve hebben ontfangen; te weeten, om haer op de knien aen te ſpreeken, en te dienen.

Gebieden over haer Mannen en Goederen.

Dies het hier regtſchapen gaet, *yder Duyvel regeerd ſijn maend*, doch deeſe *Karognes* hebben de *lange ſes weeken*; en om deeſe reeden ſullen de *verſtandigſte* van haer ſo een *Papin* niet ten *Wyf* neemen, noch ligtelyk toeſtaen, dat ymand uit de hare tot die *Waerdigheid* werd verheeven. Maer is 't, dat het echter komt voor te vallen, ſo mogen ſy'er ſig niet tegen ſtellen, of ſouden ſig ſelven een ſware verantwoording op den hals halen, en aengemerkt werden, als *menſchen* die den gemeenen loop des *Godsdienſt* wilden ſtremmen.

Die van Fida hebben hunne verbeelding van de Hel, Duivel

Tot beſluit van haer *Godsdienſt*, moet ik hier noch byvoegen, dat ſy ook een verbeelding hebben van de *Hel*, of *Duivel*, en de verſchyningen van *Geeſten*. Even ſo een *denkbeeld* makenſer van, als eenige *eenvoudige menſchen* onder ons. Aen

de

de *Hel* geevenſe een *weeſentlyke plaets*, ergens onder de *aerde*, waer dat de *Godlooſe* en *Verdoemde* door het *vier* werden geſtraft. en verſchyninge van Geeſten.

In dit *gevoelen* ſyn ſy voor een jaer of vier noch braef geſterkt; want een oude Toverhoer, van elders uit een hoek koomende, wiſt haer groote dingen van de *Hel* te verhalen, datſe daer verſcheide van kennis had geſien, en onder anderen den laetſten *Kapitein* van de *Blanken*, des tegenwoordigen *Kapitein Karter* ſyn Voorſaet, die daer jammerlyk wierd geplaegd. Kort om, ſy had ſo veel in de *Hel* geſien, datſe wel haeſt met *Don Franciſco de Quevedo* in 't Strydperk ſoude moogen hebben getreeden, wie van haer beide de meeſte nieuwigheid had geſien; doch hier in had ſe de *Prys* echter behouden; want ſy had'er, ſoſe ſeide, *weeſentlyk*, en *Don Quevedo* maer droomende, in geweeſt.

By myn tyd was hier een *Roomſch Prieſter* van *Sainct Tomé*, uit de Broederſchap van St. *Auguſtinus*, gekoomen, om, ware het moogelyk, de *Swarten* op den *weg ter ſaligheid* te brengen, doch alles was te vergeefs; 't point van *veelwyvigheid* ſtiet haer ſeer tegens de borſt, want hier van kondenſe niet afſtappen; maer 't overige had men door de tyd noch moogen meeſter werden, doch dit was ten grooten brok om te verſwelgen.

Deeſen *Prieſter* noodigde den *Koning* eens om het doen van de *Mis* te koomen bywoonen, 't welk ook geſchiedde; en wanneer ik hem, wederom gekoomen ſynde, vroeg, hoe het hem hadde behaegd, ſo ſeide hy: *Heel wel, en dat het fraei was; doch dat hy het echter liever met ſyn Fetiche* (ſiet dit woord hier vooren) *wilde houden*. Een Roomſch Prieſter doet een Mis voor den Koning.

Voorſeide *Prieſter* in myn tegenwoordigheid eens in *geſprek* geraekt ſynde met een van des *Konings grooten*, dat een *fyn en quand* was; ſeide al dreigende: *Indien de Fidaſe dus na hun oude gewoonte voortvoeren te leeven, ſonder ſig te bekeeren, datſe onvermydelyk by den Duivel, in de Hel om te branden, ſouden moeten koomen?* Deeſe *fyne Man* gaf hem daer op vaerdig tot antwoord: *Onſe Vaders, Grootvaders, tot in 't oneindig getal toe, hebben geleeft even als wy nu doen, en ook deſelve Goden als wy* Geſprek van geſeide Prieſter met een Fidaes Kapitein, over hare bekeering.

nu

nu dienen, geëerd. Moetenſe, ſeide hy, *nu daerom branden, geduld, wy ſijn niet beeter als onſe Voorſaten, en wy ſullen ons met haerlieder lot getroofſten.* Hier meede had den *Prieſter* uit, en ſiende aen *Fida* met geen vrugt te ſullen arbeiden, ſo verſogt hy, dat ik by den *Koning* te weeg wilde brengen, dat hy ſyn affcheid mogt krygen, gelyk kort daer aen ook geſchiede.

Indien de *Negers* konden leeſen, en onſe *Boeken* verſtonden, ik ſoude my ſeekerlyk hebben ingebeeld, dat deeſen *Kapitein* wel eer de *Frieſe Kronyk* had geleeſen; waer dat ons ontrent diergelyk *geval* met een *Biſſchop*, en een *Fries Koning*, werd verhaeld.

't Is, dunkt my, tegenwoordig hoog tyd om te ſluiten. Syt derhalven ſeer gedienſtig *gegroet*, en *Gode* bevoolen, ſynde *Myn Heer*, *&c.*

Einde des negentienden Briefs.

TWINTIGSTE BRIEF.

Handeld eerſt van het viervoetig Gedierte des Fidaſen *Land; als* Oſſen, Koeyen, Paerden, Schapen, Geiten *en* Varkens. *Ten tweeden van het Pluimgedierte; beſtaende eenlyk in* Kalkoenen, Eenden *en* Hoenders. *Mitsgaders de prys van al het voornoemde Vee. Vervolgens komt den Schryver tot het* Koorn *van driederlei aert; en veelheid van het ſelve. Doch des niet tegenſtaende heeft* Fida *ſomwylen ſware hongersnooden moeten uitſtaen. De overige Aerdvrugten ſijn* Pattattes, Jammes, Boontjes, *enz. Overvloed van 't eerſte. Boomvrugten. Vrugtbaerheid van* Fida; *en desſelfs bequaemheid om Plantagies te maken; ook om* Katoen, Suiker *en* Indigo *te queeken. Oorlogshandel en Magt der* Fidaſe. *Hun* Geweer; *en waer uit het ſelve beſtaet.* Groot-Ardra *veel magtiger als* Fida. *Oorlogen van* Groot-Ardra *tegens een ander* Koning *uit het Land. Hoe bygekoomen. Vernield het halve* Ardraſe *Land; en vreeſelyke Slagting onder de Bewoonders van dien aengeregt.* 's Jakin *onder het Gebied van* Groot-Ardra. Offra, *ofte* Klein-Ardra; *al-*

alwaer onſe Maetſchappy voormaels een Logie *heeft gehad. Vertrek des Schryvers van* Fida. *Aenkomſt in* Rio de Gabon. *Tuſſchen beide werd van de* Guineeſe Bogt; *mitsgaders de Eilanden en Rivieren in deſelve geleegen, geſprooken; als* Rio Formoſa, *(ſchoone Rivier) anders geſegt* Rio de Benin, Rio Elrei, Camarones, Oud-*en* Nieuw-Calbary. *De Eilanden ſijn* Fernando Po, El Principe, (Princen-Eiland) *en* Coriſco. *In tween verdeeld; als groot en klein.* Rio de Gabon *is een ſchoone wyde, en ſeer vermaerde Rivier. Twee Eilanden in deſelve. Werd van veele* Europianen *beſogt; en waerom. Den handel aldaer. Weinig Inwoonders. Syn echter noch in drien verdeeld. Hun armoede, en grootsheid. Syn groote Brandewynſuipers. Ook ongemakkelyk in 't handelen. Waer meede den* Koning *ſijn koſt wind. 't Syn alle welgemaekte menſchen van lyf en leeden. Erneering der Inwoonders. Onvrugtbaerheid van het Land daer om heen. De Rivier is gantſch Viſchryk. Beſchryving van de* Noord-Kapers; *waer van men'er een groote meenigte heeft. Als meede te Land ſeer veel* Buffels, Oliphanten *en* Wilde Swynen. *Jagt op deſelve; en op een* Oliphant. *Een* Oliphant *in 't geraemte gevonden. Beſchryving van de* Buffels. *Een uit ons door deſelve om 't leeven geraekt. Op hoedanig een wys de* Buffels *door de* Negers *werden geſchooten. Vertrek des Schryvers uit de* Gabon, *en aenkomſt aen* Cabo Lopez di Gonſalvez; *waer dat men een goede Rheede, Waterplaets, en Brandhout heeft. Handel. Veelheid van Viſch. Vertrek van* Cabo Loop. *Vervallen aen, of beneeden 't Eiland* St. Tomé. *Dat Eiland beſchreeven. Als meede* Ilha Annaboa; *waer dat den Schryver na twee dagen ſeilens meede quam.* Seilen *langs de* Linie Equinoctiael; *en koude aldaer. Koomen weeder aen de* Boven-Kuſt, *en aen* Aſſiné. *Woonplaets van de door den* Franſen *Koning* Louis *ſo genaemde en gedoopte* Louis Hannibal, *Koning van* Aſſyrien; *doch die egter niet meer dan een onnooſele Slaef is.* Seilen *naer de* Goud-Kuſt; *waer dat den Makker des Schryvers, of het Schip dat nevens hem was koomen ſeilen, een Lorrendraeyer geweldiger hand vermeeſterd. Komſt aen* Elmina; *waer meede de Reis, deeſen Brief, en de geheele Beſchryving van* Guinea, *eindigd.*

MYN HEER,

ZEederd mynen laetſten ſyn hier ter *Kuſt* geen *Scheepen* uit *Europa* aengeland, by gevolge hebbe ik ook noch geen *ſchryven* van *UE.* ontfangen; dies voor tegenwoordig dan maer voort ſal gaen, om af te handelen 't geene in myn voorige van het *Fidaſe land* noch heb overgelaten; waer by dan noch ſal gevoegd werden een *omlands Reisje*, door my in den jare 1698. van *Fida* gedaen, na *Rio de Gabon*, *Cabolopez*, *Annoba* en *Elmina*, waer dat die *Reis* eindigde.

Gediertens, als Oſſen, Koeyen, Schapen, Geiten en Varkens;

Voor eerſt ſtaet ons noch te ſpreeken van het *Vee* des *Fidaſen Lands*; waer dat ons, onder het *tamme viervoetige*, eerſt voorkoomen *Oſſen*, *Koeyen*, *Geiten*, *Schapen* en *Varkens*, van die op de *Goud-Kuſt* in poſtuer niet onderſcheiden; maer wel hier in, dat deeſe *beeſten* ongelyk vetter, beeter bevleeſt, en veel aengenamer van ſmaek zyn, om reedenen datſe hier heel goed *Weiland* hebben, en ſo ſchoonen *gras*, als in *Europa*.

en goed koop.

De prys is meede niet te veel, als een *Os* of *Koe* voor tien Ryksdaelders; voor een goed *Schaep* twee, een *Geit* een, en een *Varken* twee gelyke Ryksdaelders.

Paerden.

Paerden ontbreeken hier meede niet; doch ſyn niet veel fraeyer als ikſe *UE.* in de *beſchryving* van de *Goud-Kuſt* heb afgebeeld. Ik had'er, wanneer ik de *Wederom-Reis* over *Land* na *Elmina* meende te neemen, vyf of ſes ſtuks, yder tegens veertig gulden, gekogt; doch ik hebſe daer ſonder vrugt moeten laten blyven.

Pluimgedierte, als Ka koenen, Eenden en Hoenders.

Van het *tamme Pluimgedierte* heeft men hier meede, even als op de *Goud-Kuſt*, weinig verſcheydenheid; beſtaende maer alleenlyk in *Kalkoenen*, *Eenden* en *Hoenders*, van de twee eerſte niet veel, doch van 't laetſte ſlag een ongelooffelyke meenigte, en daerenboven ſeer vet en goed, doch klein; en de prys voor yder *Hoen* is ontrent ſes ſtuivers, na de waerde dat onſe *koopmanſchappen* hier moogen gelden; want na *Hollandſche waerde* gereekend, ſou het niet half ſo veel bedragen.

Voor twee Pypen kan men een

Doch indien ymand goed koop *ververſſing* begeerd in te *Handelen*, ſo heeft hy maer twee a drie *Kiſten* of *Kaſſen* met *lange*

ge Pypen meede te brengen; want yder *Pyp* kan hy in *Mangeling* voor de waerde van twee ſtuivers uitgeeven; ja ſomtyds geldenſe wel vier ſtuivers, en ſo heeft men voor drie *Pypen* het beſte *Hoen* dat'er te krygen is. Hoen inruilen.

Groot Wild heeft men ontrent *Fida* niet veel, maer wel *landwaerds* in, als *Oliphanten*, *Buffels*, *Tygers*, en meenigerlei *Hartebeeſten* overvloedig. Van de laetſte ſlag heeft men'er aen *Fida* ook; doch overmits het ſo *volkryk* en digt bewoond is, maer in kleinen getale, en ſo meede ſeeker ſlag van *Steenhaesjes*. Groot Wild werd hier niet veel gevonden;

Doch van *wild gevogelte* ſchynd het *Land* als overdekt te zyn; te weeten *Ganſen*, *Eenden*, *Snippen*, en wel twintigderlei andere *eetbare Vogels*, die ſeer goed zyn, meer: en alles even goed koop. Doch wild Gevogelte in tegendeel ſeer veel, en goed koop.

Wanneer men 's avonds een *Neger* laſt geeft om uit *ſchieten* te gaen, ſo heeft men 's anderen daegs op de middag, ſonder te feilen, een *Schotel* of twee vol *Wild*, die men met een *douſyn Pypen* kan betalen; en dit gaet ſo vaſt, dat men, ſonder de minſte twyffeling, malkander op *Wildbraed* kan te gaſt noodigen, 't geen noch eerſt moet *gevangen*, of *geſchooten* werden.

De *Tortelduiven* ſiet men het *geheele Land* door in ſo een grouwſame meenigte, dat myn *Aſſiſtent*, die een *goed Wildſchutter* was, wilde aenneemen, om'er op een dag honderd ſtuks te ſchieten, als wanneer hy noch maer des ſmorgens van ſes tot neegen, en 's namiddags van drie tot ſes ueren beeſig ſou zyn, en alſo in 't geheel niet meer dan ſes ueren tyds. Groote meenigte van Tortelduiven.

Behalven het eetbare *Gevogelte* ontbreeken hier ook geen, ſo wel *Roofvogels* als andere, die men voor cieraed ſou moogen houden; doch echter niet ſo veelderhand als op de *Goud-Kuſt*. Roofvogels;

De *Kroonvogel*, die ik *U E.* in prent heb overgeſonden, komt hier van daen; als meede noch een andere *Vogel* van de volgende geſtalte: 't Lyf heeft hy ontrent ſo groot als een *Hoen*, korte pooten en hals, oogen en oogleeden met hair even als een *menſch*; de bek is kort en dik, de couleur van ſyn lyf ſwart en blauw door een. Seer ſterk is hy in ſyn pooten en bek, en derhalven gantſch bequaem ten *Roof*. en daer onder eene ſeer ſeldſaem.

Driederlei Koorn.

't Sal beſt ſyn het *Gevogelte* hun afſcheid te geeven, want anders ſou genoodſaekt zyn, om een herhaling van het reeds beſchreevene te doen, 't geen ik geloove dat *UE.* ſo min als my ſou behagen. Dies koom ik tot het *Veldgewas*, en onder 't ſelve eerſt tot het *Koorn*; dat men hier van driederlei ſlag heeft; als eerſtelyk de *groote Milhio*, de welke niet ſo groot van *Graen* is als die van de *Goud-Kuſt*, doch wel ſo aengenaem, en echter maken'er de *Negers* geen *Brood* van, maer verbeeſigen het om *Bier* van te brouwen; en derhalven werd 'er ook maer weinig van *gezaeid*.

Groote meenigte van kleine Milhio.

Kleine Milhio of *Maiz*, even als die van de *Goud-Kuſt*, is 't geen waer op deeſe *Landaert* ſig het meeſte ſet. Tweemael in 't jaer werd deſelve *geplant*, doch de eene tyd ongelyk meerder dan de andere. In de *regte Bouwtyd* is het *Land* ſo vol en digt *bezaeid*, dat men, gelyk ik in den beginne van *Fida* geſegt heb, nauwelyks een *Voetpad*, om het *Land* te bewandelen, over behoud, 't geen wel af te meeten is dat een grouwſame meenigte moet uitleeveren; doch echter komt'er ten einde van 't jaer eerder te kort als dat'er iets ſou overſchieten. Werden-de eensdeels veroorſaekt weegens hun eigen *volkrykheid*; en ten anderen ook, om datſe ſo een groote meenigte aen andere *Landen* verkoopen; te weeten, na beide de *Popoos*, en andere *Landen* die naby geleegen zyn.

Evenwel heeft men hier ſomtyds een ſware hongersnood.

Dit veroorſaekt, wanneerſe maer eenmael een *onvrugtbaer jaer* hebben, alhier ſo een ſchrikkelyken *hongersnood*, dat het ongelooflyk is; want men heeft hier tyden beleefd, dat *vrye menſchen* ſig ſelven verkogten, eenlyk maer om de koſt te hebben; andere wederom gaven hun *Slaven* een volkoomen vrydom, en deſelve van hare *Slaverny* ontſlaende, om datſe haer van geen onderhoud konden verſorgen. Een *Engelſch Schip*, ter dier tyd alhier ſynde, kreeg ſyn geheele *Schip* vol *Slaven*, ſonder eenige *Koopmanſchappen* uit te geeven, alleenlyk maer voor *eetbare Waren*, waer van hy ſig op de *Goud-Kuſt*, tot ſyn groot geluk, overvloedig had voorſien.

Wanneer hy nu ſyn *ſchip* vol *Slaven* had, ſo wendde hy het na de *Portugeeſche Eilanden*, waer dat hy voor ſyn *koopmanſchappen* weederom ander eeten konde bekoomen.

Noch

Noch een derde ſlag van *Milhio* vind men hier, die, gelyk de andere, niet aen *ſtruiken* waſt, maer even als de *Haver* in *Holland*. Deſelven *Graen* is roodachtig, en moet, eer hy ſyn volkoomen rypheid heeft, wel een maend of acht in de grond ſtaen. Deeſe *Milhio* werd niet gegeeten, maer onder de *groote Milhio*, om'er *Bier* van te brouwen, gedaen; om dat de *Negers* vaſt ſtellen, dat deeſe *Milhio* het *Bier* vetter en kragtiger maekt. Derde ſlag van Milhio

De *Negerinnen* weeten hier uitſteekend goed *Bier* te brouwen, en daer onder eene ſlag ſo ſterk, dat 't voor het *ſware Bier* in *Holland* niet en behoefd te wyken. De prys verſcheeld ook veel van het *gemeene*: want daer men het *gemeene* voor twee a drie ſtuivers de *Stoop* koopt, moet men voor dit wel een Ryksdaelder betalen. Goed Bier aen Fida gebrouwen.

Een ygelyk hier te *Land*, ſelfs de *Slaven*, drinken niet dan *Bier*, want water willenſe niet nuttigen, om dat het ſelve werd gehaeld uit *Putten* die twintig of dertig vademen diep, en maer ſes of acht voet wyd zyn, ſo dat'er onmogelyk eenige *Son* by of ontrent kan koomen, 't geen dit water byſonder rauw en yskoud doet zyn, en derhalven in dit heete *Land* geheel ongeſond; want maer weinig dagen gebruikende, ſo ſal men ſig onvermydelyk een *Koorts* op den hals halen; en wyl het *goede Bier* meede al te brandig is, ſo kan een *Europiaen* niet beeter doen, dan van elks de helft onder den ander te mengen, als wanneer een ſmakelyke en te gelyk ook geſonde drank ſal hebben. Waerom de menſchen, ſelfs de Slaven, niet dan Bier drinken.

In het geheele *Land* vind men niet eenen *Bak-oven*, om dat de *Negers* deſelve niet en gebruiken, maer al hun *Brood* kooken. Alhier werden geen Bak-ovens gevonden.

Het geene ſy gemeenlyk voor *Brood* gebruiken, ſyn de *Pattattes*, dieſe tot alderhande koſt eeten: en van deeſe *Aerdvrugt* heeft men hier ſo een meenigte, dat ik geloof, de geheele *Goud-Kuſt* te ſamen ſo veel niet ſou konnen uitleveren. Groote meenigte van Pattattes.

Jammes heeft men hier ook, doch ſo veel noch goed niet als op de *Goud-Kuſt*; en hier werd'er ook weinig werk van gemaekt. Jammes.

Boontjes heeft men hier meenigerlei ſlag, daarenboven ook Boontjes.

ſeer veel, en onder deſelve eene, waer vanſe *Oliekoeken* maken, die in luchtigheid voor de onſe geenſints en behoeven te wyken; en de geene, dieſe gewend zyn, konnen'er ook een goede ſmaek in vinden. Men noemdſe hier *Acraes*.

Uyen en Gengbar.

Uyen en *Gengbar* heeft men hier ook; doch weinig, en maer eenlyk de *voornaemſte*.

De *meerdere Aerdvrugten* van de *Goud-Kuſt* werden hier mede gevonden; dies ikſe ſal overſlaen, en ſien wat ons het *Geboomte* wil uitleeveren.

Alderhande Boomvrugten.

Onder deſelve heeft men eerſt den *Citroen*, *Limoen*, *Orangie-appel*, *Bakovens*, *Bananas*, *Piement*, en met een woord alles waer van ik in de *Beſchryving van de Goud-Kuſt* hebbe gewaegt; behalven noch de meenigte van *Tamarindboomen*, met noch eenigerhande *vrugtdragende Boomen*, by ons niet alleen onbekend, maer welker *Vrugten*, overmits hun ſlegte deugd, niet verdienen, dat men, omſe te *beſchryven*, ſig eenigſints ophoud.

Wyn de Palm,

Wyn de Palm-Bomen ſiet men het geheele *land* door in een groote meenigte, doch de *Wyn* werd maer van weinige *getapt* en *gedronken*; en ſy fokken of queekenſe maer aen om'er den *Olie* van te trekken.

en Wyn-Pardon-boomen.

Aen *Wyn-Pardonboomen* heeft *Fida* ook geen mangel altoos; maer wyl de *Negers* meerder luſt tot het *Bier* hebben, ſo makenſe van deeſe *Boomen* geen werk, maer kappen deſelve onder de voet, om het tot *Bouwhout*, gemerkt het heel duerſaem is, te gebruiken.

Vrugtbaerheid aen Fida, doch gebrek aen Zaden.

Behalven het vooren genoemde heeft men hier anders geen *Vrugten*, 't geen voor ſo een *land* als dit veel te weinig, en jammerenswaerdig is; en wel te meer, om dat het hier aen de *vrugtbaerheid* van het *land*, en noch veel minder aen de *arbeidſaemheid* der *Inwoonders* haperd, en derhalven maer eenlyk ontbreekt aen *Zaden* en *Kruiden*; want ik laet my voorſtaen, en ben ook verſeekerd, dat hier niet alleen alderhande *Africaenſche*, maer ook veelderhande *Europiſche Vrugten* ſouden te winnen zyn.

Van het laetſte heb ik met het planten van *Kool*, *Wortelen*, *Rapen*, *Ramenas*, *Radys*, *Peterſelie*, *enz.* al een proef genoo-

noomen, en bevonden dat het ſo weeldrig voortgroeide, en ſodanig ſyn volkoomen rypheid kreeg, of het byna in *Europa* was geweeſt. Dies het ſpytig is, dat dit *Land*, ſo wel als de *Goud-Kuſt*, van geen *Europianen* werd bewoond; want men ſou'er de ſchoonſte *Moes-tuinen* des weerelds konnen opregten.

Om *Plantagies* van *Suiker-Riet* en *Indigo*, altans van het laetſte, te maken, is het, geloof ik, ſo bequaem als eenig *Land* in de geheele weereld. Is ſeer bequaam tot Suiker-riet.

De *Indigo* is hier bereeds overvloedig, en daerenboven ſo goed, dat indienſe die van *Aſia* en *America* niet te boven gaet, ſy altoos voor deſelve niet behoefd te wyken. Al de Kleederen der Inwoonders werden'er meede geverruwd; doch wyl haer de regte kennis, ter behandeling vereiſt werdende, ontbreekt, ſo verſlindenſe tot het verwen van een Kleed viermael ſo veel *Indigo* als wy ſouden doen; en de *Indigo* die ſy hier toe gebruiken, ſou by ons meerder gelden moeten als het geheele Kleed waerdig is. Indigo is hier overvloedig.

Tot dus verre van *Fida* hebbende gehandeld, ſo wegens desſelven *aengename geſteldheid*, *Vee*, *Vrugten*, en *Zeeden* der ſelver Inwoonders, ſo ſal ik'er voor een toegift, en tot ſlot, noch by doen hun *Oorlogshandel* en *Geweer*.

Aenbelangende het eerſte, deſelve ſou al vry aenſienlyk konnen zyn, en voor groot en magtig konnen werden aengemerkt; want om tweemael honderdduiſend *Man* in het *Veld* te brengen, ſoudenſe geen langen arbeid van nooden hebben; doch des niet tegenſtaende zyn ſy voor gantſch ſwak en machteloos te ſchatten; en wel ſodanig, datſe het hert niet ſouden hebben, om vyfduiſend welgewapende en van eenige moed ſynde *Mansperſoonen*, al waren het maer *Swarten* van de *Goud-Kuſt*, aen te taſten, of tegens deſelve met hun *geheele Magt* beſtand zyn. De Fidaſe Oorlogsmagt gelykt groot doch is echter klein; en waerom.

Hier van ſoude men verſcheide reedenen konnen geeven; als eerſtelyk, datſe eenlyk op den *Koophandel* en *Landbouw* ſodanig ſyn geſet, datſe noit bedagt zyn om ſig in eenige ſaken, den *Oorlog* betreffende, te oeffenen. Eerſtelyk.

Ten tweeden, dat haer altoos bequame *Veldoverſtens* of *Voorgan-* Ten Tweeden.

gangers ontbreeken. Want indien sy gedwongen werden om te veld te moeten trekken, so geevense het *Gesag* van 't geheele Leger over aen een *nietwaerdig mensch*, sonder de aldergeringste oeffening of beproefde dapperheid.

Ten derden. Ten derden, en wel voornamentlyk, wegens hun *algemeene vrees* voor de dood; waerom sy ook met so een *ongehoorde bloodigheid* syn aengedaen, dat de meeste het al op een loopen stellen, eerse den *vyand* eens ter deegen hebben gesien.

So als ik even heb gesegt, 't *Bevel* over de *geheele Oorlogsmagt* werd een *gemeen persoon* toevertrouwd, terwyl dat alle de *Kapiteinen* en verdere *Opperhoofden* uit *vreesachtigheid* t'huis blyven; ten ware dat'er noch eenige onder wierden gevonden, aen wien men een *manlyk hert* konde bespeuren, en sig derhalven meede ten *Oorlog* toerigteden, als wanneer het noch eenigsints wel gaet; maer met de andere, van wien de *mindere* niet seer willen gebooden zyn, gaet het seer slegt toe; want so haest sien deese *Helden* niet dat het'er op aen komt, of sy soeken hun heil in hare *voeten*; want om datse het *leeven* so lief hebben als de andere, so siet men gemeenlyk dat den *Oversten* al eerder t'huis is, als syn *Soldaten*, indien hy anders maer eenigsints wel ter been is, sonder sig in syn *geheele vlugten* met het *Leger*, of hoe het'er meede vergaen mag, eens te bekommeren.

Eene verseekering heeft hy evenwel; namentlyk, dat syn *volk* het meede niet lang sullen maken; maer, om sig selven ook in seekerheid te stellen, dit sijn *voorbeeld* haest navolgen.

Hier uit nu mogt *UE.* afmeeten, wat *Helden Davids* dat het zyn, om andere *Landen* aen te tasten; doch om hun eigen *Land* te beschermen, moet ik echter seggen, datse noch al eenige dapperheid laten blyken; en sy sullen sig in het selve, so lang doenlyk is, verweeren. Waer meede sy het van ouds bekende *spreekwoord* bewaerheeden; te weeten: *Dat yder hont stout is op sijn eigen nest.*

Deese hoedanigheid is de *Fidase* alleen niet eigen, maer ook alle *Ardrase Volkeren*; en derhalven sullen sy malkander ook noit met hun eigen magt *beoorlogen*, maer daer toe altoos de *Negers* van de *Goud-Kust* omkoopen, waer toe die van

Aquam-

Aquamboe haer't eerſt aan de hand koomen; doch ſoo *Coto* en *Popo* met malkander vereenigt waren, ſo ſouden die, wegens hun nabyheid, haer beeter geleegen zyn.

't *Geweer* der *Fidaſe*, en met eenen ook van geheel *Ardra*, beſtaet in eenige weinige *Snaphanen*, *Pyl* en *Boog*, fraeye en welgemaekte *Houwers*, ſwaere en cierlyke *Aſſagaeijen*; doch het voornaemſte, en waer op ſy ſig ook het meeſte verlaten, ſyn voor yder *Man* vyf of ſes ſtuks *Knodſen*, of lange *Houten*, anderhalf El lang, en vyf à ſes duim dik, van bovenen na beneeden toe geheel rond, uitgeſondert dat aen het onderſte eind een *Knods* ſit, ter breedte van ruim een hand, en drie vingeren dik. Hun Geweer

Deeſe *Knodſen* ſyn van ſeer *ſwaer hout* gemaekt: en om met deſelve te werpen, ſynſe ſoo wel afgerigt, datſe met deeſe *Knodſen* hun *Vyanden*, eenige treeden ver, op het lyf konnen werpen, en dat met ſodanige kragt, dat het alles, daer het tegen aen komt, verbryſeld en aen ſtukken ſmyt; waerom de *Negers* van de *Goud-Kuſt* voor dit verduiveld goed byna ſo bang ſyn, als voor de *Snaphanen* ſelfs. Knodſen, waer in de Fidaſe hun meeſte vertrouwen ſtellen.

Het voornaemſte van het *Fidaſe*, en met eenen ook van het *Ardraſe Land*, heb ik nu aengehaeld. 't Is waer, ik ſoude noch wel van *eenige kleinigheeden* konnen ſpreeken; en ook, wat onderſcheid dat 'er tuſſchen het *Fidaſe* en *Ardraſe Land* is; doch al het ſelve dunkt my van ſo een *geringe aengeleegentheid* te zyn, dat ik, het ſelve overſlaende, noch maer eenlyk het volgende van *Groot-Ardra* ſal aenhalen.

Den *Koning* van *Groot-Ardra*, met ſijn onderhoorige *Landſchappen*, is ten minſten twintigmael ſo groot en magtig als die van *Fida*, en echter heeft hy het hert niet, om den ſelven, met wien hy (ſo als ik reeds heb geſegt) in een *eeuwige vyandſchap* leefd, te beoorlogen. Groot Ardra is veel magtiger als Fida.

Dieper *Landwaerds* in ſijn noch veel magtiger *Koningryken* als de laetſtgenoemde; doch van deſelve heb ik geene of ten minſten ſeer weinig kennis, als eenlyk dat'er ten mynen tyde een van der ſelver *Afgeſanten* by den *Groot-Ardraſen Koning* is gekoomen, om hem uit den naem en van weegen ſijn *Meeſter* te boodſchappen, dat ſeer veele *Ardraſe Negers* over de *Tyranni-* Nog magtiger Koningen Landwaerds in; en een van deſelve ſend ſyn

Afgesant aen den Koning van Groot Ardra;

sche Regeering van *Ardra* waren koomen klagen. En rade hem: *Hy sou doch sorg dragen, dat sijn Onderkoningen deese arme menschen wat sagter quamen te handelen, of dat hy anderstins, schoon tegens sijn sin, genoodsaekt sou syn, deselve te hulp te koomen, en in sijn beschermingh aan te neemen.*

doch werd van dien Koning om hals gebragt.

Den *Koning* van *Groot-Ardra*, in plaets dat hy sig van dese *vermaning* sou bedienen, slaet deselve in de wind, en tot meerder spot en trots van dien *Koning*, welke hem deese *heilsame raed* had laten geeven, deed hy desselven *Afgesant* om hals brengen; waer over sig den selven, en ook met reeden, sodanig vond beleedigd, dat hy in allerhaest een *Leger*, door de *Fidase* op *tienmaal honderdduisend Man* begroot, het *Ardrase Land* deed intrekken; en vermits deselve alle te *Paerd*, en heel *strydbaer volk* was, so haddense binnen korten tyd den *Koning* van *Ardra* sijn *halve Land* afgeloopen, en een *grouwelyke Slagting* onder syne *Inwoonders* aengeregt; doch het getal der verslagenen wierd niet genoemt, maer vergeleken by het op 't veld staende *Koorn*.

Grouwelyk Bloedbad hier over aen geregt.

Wonderlyk verhael der Fidase aen den Schryver hier van.

De *Fidase* hebben my van het *voornoemde Volk* verhaeld: *Dat sy voor een gewoonte hebben, wanneerse ergens ten Oorlog trekken, om al de Teel-leeden der Verslagenen af te snyden, en meede te neemen; en niemand vermag eenigen vyand gevangen te nemen, voor en al eer hy eerst met een honderd stuks van deese Juweelen is voorsien.*

Den Oversten hier van werd opgehangen; en waerom.

Dit gelykt wat *onwaerschynelyk*, en moet ons seer *fabuleus* voorkoomen; dies ik het *UE.*, schoon het my met *Eeden* is bevestigt, echter voor de *suivere waerheyd* niet derf verkoopen; maer wel, dat 'er een vreeslyk *Bloedbad* is aengeregt, en dat den *Oversten* van dit *groote Leger*, sig daer meede latende genoegen, weder te rug is getoogen; meenende van sijn *Meester* seer wel te sullen werden ontfangen, om dat hy sig so wel gewrooken sag; doch hy reekende t'eenemael buiten de *Waerd*, vermits sijn *Koning* hem, tot loon van sijn *Heldendaed*, aen een *Boom* deed ophangen; en dat eenlyk maer, om dat hy, volgens sijn *bevel*, den *Groot Ardrasen Koning* in persoon niet had meede gebragt; op wien (en niet desselfs *Onderdanen*) hy het voorsien had.

Aen-

Aenmerkt eens, *Myn Heer*, wat *onheil* deese *Koning* sig selven op den hals had genaeld, en ook dat deese *Heidenen* het *Regt der Volkeren* immers so seer als wy handhaven; want deesen *Grooten Koning* hield sig over 't *ombrengen* van syn *Gesant* met de dood van so meenig duisend *Man* niet genoeg *gewrooken*, maer wilde daerenboven de oorsaek van dien uit de weereld hebben.

Of hy sulks naderhand noch heeft doen uitvoeren, is my onbekend, om dat ik'er noit meer van heb gehoord, doch ik geloof voor het naeste, dat hy sig sal hebben laten bevreedigen.

Dit *Volk* baerdde in de hier om leggende *Negers* sodanigen *schrik* en *verslagentheid*, dat sy der selver naem byna niet, sonder van angst te zidderen, konden hooren noemen, en deed haer ook duisend ongehoorde saken van deselve verhalen.

Wanneer men van *Fida* noch vier mylen meerder om de *Oost* gaet, so komt men aen het *Landschap Jakin*, 't geen, so als ik reeds gesegt hebt, onder *Groot-Ardra* staet; door wiens *Phidalgo* het ook noch ten huidigen dagen werd *geregeerd*. Jakin.

Noch een weinig meer na beneeden legt, doch iets meer *Landwaards* in, het *Landschap Offra*, maer door de *Europianen* genaemt *Klein-Ardra*. Hier heeft onse *Maetschappy* een meenigte van jaren een *Logie* en *Koopman* gehad, en sterken *Handel* gedreeven; doch zederd dat onse *Koopman* om hals gebragt, en het *Land* door die van *Popo* verwoest is, hebben wy daer niet meer geweest, en het *Land* heeft in die tusschentyd ook voor het meerendeel *woest* en *onbebouwd* geleegen, 't geen na alle waerschynlykheid ook noch wel eenige jaren sal dueren, want de *Koningen* van *Groot-Ardra* en *Fida* staen tegens een gekant, willende een yder *Meester* hier van zyn, om 'er syn *Onderkoningen* te stellen, en ondertusschen derfd niemand de eerste zyn. Offra, of Klein-Ardra.

Doch wy willen haer dus twistende laten, en ons van *Land* na *Boord* van het *Schip Stad* en *Land* begeeven, waer meede ik op den 14. *Augustus* 1698. van voor *Fida t'seil* ging, cours stellende na *Rio de Gabon*, waer dat wy ook na 11. dagen, sonder eenige *ontmoeting* onderweegen gehad te hebben, ge- Vertrek des Schryvers van Fida na Rio de Gabon.

lukkig aenquamen. Wy hadden geſtadig een brave *koelte*, dog moeſten altoos ſcherp by de wind *ſeilen*, anders ſouden wy het mogelyk in acht dagen hebben *overgeſeild*.

Bogt van Guinea.

Eer ik van *Rio de Gabon* kome te ſpreeken, moet ik een weinig melding doen van de *Bogt van Guinea*, by welke *naem* hy aen de *Europianen* beſt bekend is. Deſelve is van *Ardra* af tot *Cabo* Lopez een lengte van .... *mylen*. Tuſſchen beide heeft men verſcheide ſchoone en groote *Rivieren*, waer dat wy geſtadig met onſe *Jagts* den *Koophandel* levendig houden; beſtaende alleenlyk de *ingehandelde* Koopmanſchappen, die wy van daer halen, in *Oliphants-tanden*, waer van'er die *landſtreek* een goede meenigte uitleeverd.

Handelplaetſen alhier.

De *Handelplaetſen* ſyn *Rio Formoſa* (*ſchoone Rivier*) of anders *Rio de Benin* genaemt, naer het *Groot* Koningryk van dien *naem*. Vervolgens *Rio d'Erlei*, (*'s* Konings *Rivier*) *Camarones*, mitsgaders *oud*-en *nieuw Calbary*. Van de eerſte *Rivier* hoop ik eerlang een *Beſchryving* te ſullen meeſter zyn; 't geen *UE*. dan, volgens *belofte*, hebt te wagten.

Eilanden in deſelve gelegen.

In de *Guineeſe Bogt* leggen ook vier *Eilanden*, met *name el Principe*, (*'t Princen-Eiland*) *Ilha Fernando Po*, en *Coriſco* in tween verdeeld, te weeten *Groot* en *Klein*.

Op *Groot Coriſco* heeft onſe *Maetſchappy* voor eenige jaren een *vaſte Handelplaets* gehad; doch alſo het ons te ver van de hand lag, en dat het *voordeel* niet ſeer groot was, ſo hebben wy het verlaten, en'er zederd niet weeder geweeſt.

Coriſco, twee vermakelyke Eilande.

Coriſco ſyn twee fraeye en vermakelyke *Eilanden*, en ſo laeg van *Land*, dat het my van verre toeſcheen, of de *Boomen*, die'er in meenigte opſtonden, in het water waren geplant, en die ſig niet onaengenaem aen 't *geſigt* vertoonden.

Fernando Po van een woeſt volk bewoond.

Op 't *Eiland Fernando Po* woond een woeſt en wreed ſlag van *Volk*, die men, om meede te *Handelen*, niet te ſeer moet betrouwen. Meer ſal noch kan ik van haer niet ſeggen.

't Princen-Eiland heeft ons toebehoord; en op wat wys wederom verloren.

Het *Princen Eiland* heeft een voornaem *Koopman* van *Amſterdam* in 't laetſt van de vyftiende Eeuw onder ſyn geweld gehad; doch wegens de oneenigheid ſo van ons eigen *Volk*, als de verradery der *Portugeezen*, die'er eerſt *Meeſters* van waren geweeſt, hebben wy het weder moeten verlaten. Nu heeft 'er de

'er de *Maetſchappy* der *Portugeezen* een hegt en ſterk *Fort* gebouwd, en het *Eiland* redelyk wel bevolkt.

Is een vrugtbaer Eiland.

't Is in ſig ſelven redelyk wel geleegen en vrugtbaer, altans de *Portugeezen* bearbeiden het ſodanig, dat ſy'er ſeer veel Leeftogt van trekken, en het ſelve voor goed geld aen alderhande *Scheepen* verkoopen; behalven noch dat ſy haer eigen *Scheepen* daer meede ten overvloede van konnen voorſien.

Alle Scheepen, behalven die van onſe Maetſchappy, komen ſig hier ververſchen.

Alderhande *Scheepen* die om *Slaven* ſyn geweeſt, komen ſig hier, of aen andere *Portugeeſche eilanden*, ververſchen, uitgeſonderd alleen de *ſcheepen* van onſe *Maetſchappy*; en dat geloof ik eenlyk maer uit een ſimpele gedachten, als dat 'er werd gemeend, ſo wanneer onſe *Schippers* aen deeſe *Eilanden* quamen, ſy ſig ſouden beſondigen aen verbooden *handel* te doen, en de *Maetſchappy* benadeelen; en ondertuſſchen kan men'er altoos aen *Annaboa*, 't geen wel het voornaemſte van alle is, niet anders als ververſſing krygen, ſo wel voor 't *Volk* als de *Slaven*; en wat gerief, ja ſelfs voordeel, dit voor de *Maetſchappy* ſou zyn, wil ik overlaten aen 't oordeel van de geene, die het ſelve hebben onderſogt.

Dit is, menſchelyker wys geſprooken, altans een ſekere ſaek, dat men ſo veel ſieken noch dooden onder de *Slaven* niet ſou hebben, wanneer men deſelve ſomtyds eenige ververſſing konde byſetten; doch men heeft myne *Heeren* van de *Maetſchappy* deswegens een ander denkbeeld gegeeven, doch om wat reeden, is my onbekend. Ook ſoude het meede wel konnen zyn, dat het uit een geheele andere oorſaek lzyn oorſprong had, die ik niet en weet, en miſſchien ook niet vermag te weeten. Dies hier van affcheidende, keer ik my weder tot *Rio de Gabon*.

Rio de Gabon een wydvermaerde Rivier.

Deeſe *Rivier* is geleegen vyftien mylen van *Cabo Lopez di Gonſalvez*, of de uiterſte hoek van de *Guineeſe Bogt*. Deſelve is ſo vermaerd, dat ſy aen geenig *Landaert*, die oit dit gedeelte van *Africa* bevaren heeft, onbekend kan zyn. Het is een ſeer ſchoone *Rivier*, en voor aen over de twee mylen wyd.

Twee Eilanden in deſelve.

Als men deeſe *Rivier* drie of vier mylen opgevaren is, komt men aen twee *Eilanden*, waer van 't eene de naem draegd naer den *Koning*, en 't ander na de *Prins* van deeſe *Rivier*, twee hoog-

hooggebiedende *Heeren*. Beide leggense nu woest en leedig; want uit enkele vrees voor malkander, so heeft den *Koning* het een, en den *Prins* het ander verlaten, en een yder van haer woond nu op een bysondere *Spruyt* of *Arm* van de *Rivier*, die men hier seer veel en verscheiden siet.

Eenige mylen kan men de *Rivier* met *kleine Scheepen* opvaren, doch hoe wyd echter, sou ik niet weeten te seggen, nog ook niet hoe verre sy haer loop in 't *Land* heeft.

Werd van seer veele Scheepen bevaren; en waerom.

Veele *Scheepen* koomen, so als ik even gesegt heb, deese *Rivier* besoeken, so wegens den *Handel* die hier werd gedreeven, als ook om dat sy seer wel geleegen is, om'er de *Scheepen* in schoon te maken en te kalfateren. De geene die sulks gesind syn te doen, brengen hun swaerste *Goederen*, als *Kanon*, *Ankers*, *Watervaten*, *enz.* op het *Princen-Eiland*, en setten het dan met de *vloed* tegens het selve op 't drooge, so na immers mogelyk is, als wanneerse met het afloopen van 't water, dat hier seer sterk valt, meest droog sitten, en daer door geleegentheid krygen, om hun *Scheepen* rondom te verhelpen; doch voor groote *Scheepen* is het niet seer raedsaem, om dat deselve ligtelyk, met op 't drooge te setten, een ramp souden konnen krygen; dies het eene van onse *Kruissers*, te gelyk met my daer synde, het ook niet wilde wagen; maer vond raedsamer, tegens ons *Schip* aen te krengen, 't geen so wel gelukte, dat hy selfs tot aen syn *Kiel* toe kon schoon maken, en bygevolg ook beeter, dan dat hy het hadde geset.

Wat Handel hier gedreeven werd.

Den *Handel* deeser *Rivier* bestaet uit *Oliphants-tanden*, *Wasch* en *Honing*, en dat somtyds al redelyk voorspoedig, voornamentlyk als 'er in eenigen tyd geen *Scheepen* sijn geweest; doch sulks gebeurd niet veel, want de *Zeeuwsche Enterloopers* besoeken deselve het geheele jaer door, om haer *Scheepen* schoon te maken, sig van *water* en *houd* te voorsien, en so lang sy daer meede beesig sijn, ook met eenen te *Handelen*; dog haer voornaemste oogmerk is echter *schoonmaken*, en den *handel*, want *water* en *hout* konnense aen *Cabo Loop* so wel krygen als hier.

Ongelykheid van

Imand die hier noit geweest is, staet over de ongelykheid van de grond, in 't inseilen van de *Rivier*, verbaest; want

met

met eenen werp heeft men tien, dan vyftien, vyf, en weder- dieptens in het inſeilen van de Rivier.
om twaelf vademen waters, even of de *Mond* maer uit *Rotſen* beſtond.

De *Eb* gaet hier ſoo ſterk, dat het niet wel mogelyk is, Sterke Eb.
ſchoon men al een goede wind heeft, om deſelve dood, en binnen de *Rivier* te ſeilen; maer men moet wagten, tot dat de *Vloed* komt.

Ik heb hier ſelfs een proef van genoomen; doch wy bleven midden in de *Mond* als pal ſitten, en hadden genoeg te doen, om met *volle Seilen* tegens de *Eb* aen te houden, en deinſden meer achter uit, als dat wy wonnen, en quamen 'er voor de *Vloed* ook niet in.

De *Bewoonders* van deeſe *Rivier*, ſchoon maer weinig in 't Weinig Inwoonders alhier.
getal, ſijn echter noch in drien verdeeld, de eene het met den *Koning*, de andere met den *Prins*, en de derde het met geen van beiden houdende, maer leven maer geruſtelyk op haer ſelfs.

De twee eerſte *oorlogen* eeuwig tegens malkander; dog noit Oorlogen eeuwig tegens malkander.
in 't *openbare veld*, want daer toe geloof ik niet dat ſy *Volk* genoeg hebben, maer ſy koomen malkander by nagt en ontyden overvallen en beroven, en brutſen ſo met de *Buit* of *Slagen*, watſe dan gehaeld hebben, weder na haer Grens.

Dit *Volk* is het armſte en elendigſte, dat ik gedenk van al Armoede en grootsheid van dit volk.
myn leven geſien te hebben; en daerenboven, tot ophooping van nog meerder ongeluk, ſo hovaerdig, dat het ſig ſelven ſchaemd, en wel te eerder, als men eens gaet beſien waer op, en waer meede ſy hun grootsheid willen toonen. Niemant van haer ſou eenigſints mee moogen, byaldien hy niet met een *Duitſche naam* ging pronken Zo haeſt komenſe niet aen boord, of ſy maken ons deſelve bekend; meenende dat wy haer daerom des te meer ſullen agten. Dies ſy ook ſeer gaerne mogen ſien, dat wy haer met dien *naem* noemen.

Het overdadig *Brandewyn* ſuipen ſchynd alle *Negers* als aen- Syn groote Brandewyn ſuipers.
gebooren te zyn, doch de deeſe ſyn 'er *volleerd* en *Meeſterlyk* in; gaende alle de geene te boven, waer dat ik oit of oit eenige ommegang meede heb gehad. Sy verſuipen in deſelve alles wat los en vaſt is. Een redelyke groote *Oliphants-tand* konnen-

nenſe voor *Brandewyn* verkoopen, en eerſe'er uitſcheyden, opſuypen, ja ſelfs ſomtyds wel eerſe eens van boord afgaen.

Vegten dapper onder malkander, ſonder hun Overheid ſelfs te ontſien.

Indien het nu gebeurd, dat den eenen een mondje vol meer krygt als den anderen, en datſe het hoi half t'huis hebben, ſo gaet het dapper op een vegten onder en door malkander, ſonder den *Prins*, *Prieſter* of *Koning* te ontſien; want die in ſo een geval meede dapper de handen roeren, om namaels niet beſchuldigt te werden, datſe maer ledige aenſchouwers waren geweeſt. Deeſe *Kampioenen* ſitten den ander ſo dapper in het hair, dat hun *Hoeden*, *Paruiken*, *Rokken*, en alles watſe aen hebben, van't gat overboord raekt.

U E. denkt miſſchien hoe, dragen deeſe *arme Duyvels* mede *Hoeden*, *Paruiken*, *enz.*? wel te weeten, doch op een *duivelſche*, dat is te ſeggen, ſeldſame leelyke wys. Oude *Paruiken* was alhier voor deeſen een *grooten handel*, wel te verſtaen voor *Jan Maet*. Hier kondenſe alles watſe begeerden voor inruilen, als *Waſch*, *Honig*, *Papegaeijen*, *Apen*, en alderhande *ververſſing*.

Doch zederd een jaer of vier hebben ſig ſo veel *Kooplieden* in deeſen *handel* opgedaen, dat *Matroosje* wel byna ſou ſweeren, dat'er geen *winſt* meer op en is, ſchoonſe hem niet een penning komen te koſten, maer ſe van deeſe en geene voor niet krygen.

Syn, ſchoon groote liefhebbers van den Brandewyn, echter op deſelve niet keurig.

't Beſt van dit *volkje* is, dat, hoe groote liefhebbers ſy ook van de *Brandewyn* moogen zyn, ſy doch op deſelve niet vies, noch keurlyk vallen; want ik heb het bygewoond, dat ymand van ons haer *Brandewyn* deed geven, die meer als de helft met water was verlengd; en om'er een proef op te doen koomen, ſeide men my, dat'er een weinig *Spaenſche Seep* op gedaen was, en ſo ſagen deeſe *Negers* 't ſchuim van de *Seep* voor de proef aen. Sy preeſen deeſe *Brandewyn* hemels hoog, als deugdelyk en goed, en ſouden 'er ſig gaerne tegens een quaden tyd van voorſien hebben.

Syn heel ongemakkelyk om mede te Handelen.

Ik was geſind, wanneer ik hier in de *Rivier* quam, om voor de *Maetſchappy* eenige *Tanden* en *Waſch* in te handelen, alſo ik tot dien einde verſcheide *Goederen* had meede gebragt; maer ik bevond het ſulke *moeyelyke Draken* te zyn, dat ik het

myn

myn geduld niet kon vergen, eenige koop met haer te maken; en vermits'er noch een *Schip* van onse *Maetschappy* was, en die te gelyk ook last had om te *Handelen*, so gaf ik hem het geheellyk over; wel blyde synde, dat ik'er my so goed koop van kon ontslaan. En te meer quamen my deese menschen vreemt voor, om dat ik gewent was, aen *Fida* met sulke beleefde *Negers* om te gaen, en waer dat den *handel* hondertmael meer als hier bedroeg; want om maer eene *Tand* in te koopen, konnense ymand somtyds een geheelen dag ophouden. Gaen vyf of ses malen weg, en keeren t'elkens wederom, loven en bieden even als op de *Vischmarkt*, en koomen tot geen besluit.

Hoe groote liefhebbers datse ook van de *Brandewyn* moogen zyn, so sullense doch, als men hier eerst komt, en haer deselve aanbied, niet drinken, voor datse bevoorens een *Vereering* hebben gehad; en byaldien men met het selve wat te lang wagt, so dervense wel op een trotse wys vragen: *Of wy ons inbeelden, datse voor niemendal souden drinken?* Synde het dit *verbruide kanaelje* niet genoeg, datse onsen drank uitsuipen, maer willen boven dien daer voor noch beloond weesen, even of ons groote eer door het selve geschiede; en de geen, die alhier begeerd te *handelen*, moet haer daer in opvolgen, of hy kreeg niet eenen *Tand* aen boord; dies is het ten hoogsten noodsakelyk, dat een *Koopman*, hier sullende *handelen*, sig bevoorens wel ter deegen wapend, te weeten met de wapenen van *geduld*, of *Jobs lydsaemheid*, anders sie ik'er voor hem geen doorkoomen aen.

Sullen, schoon groote liefhebbers van de Brandewyn, niet eer drinken, voor dat men haer eerst een Vereering geeft.

Ik kreeg, wanneer ik den *handel* had overgegeeven, een vreemde *troup Negers* aen boord, die ik eerst wilde *beschenken*, en dan met haer *goed* na ons ander *Schip* laten brengen; doch neen, deese *Signoors* begeerden 't niet, voor en al eer ik haer een *Geschenk* had gedaen, waer toe ik meede geen lust had, en derhalven gingense stappen; doch buiten de *kajuit* gekoomen synde, verstondense dat ik niet en *handelde*, bloemerharten hoe quamense te viervoet wederom, om myn gedane aenbieding met meerder gewilligheid te aenvaerden. Aber, ich antworte, es kumt mir jetz auch nicht geleegen; en

so moesten zy onverrigter saken weeder vertrekken.

Doen ons op onse aenkomst Vereeringen; en waerom.

Sy syn heel vaerdig om ons, als wy daer eerst komen een *Vereering* te doen: doch noch vaerdiger een ander in vergelding te ontfangen. En wanneer men 't selve niet spoedig genoeg geeft, so vragense: *Waer blyft ons Tegen-geschenk, of wy sullen het onse weder na ons neemen?* 't Geen sy ook, sonder veel omwegen te gebruiken, lichtelyk doen, ja selfs wel so wanneer onse *Vereering* niet meerder van waerdy is als het haere. Kortom, het syn *menschen*, die van de *beesten* niet anders, als in de gedaente verscheelen.

Hare Kleeding.

Haerlieder *kleeding* is als die der andere *Negers*, doch miserabel slegt en sober; behalven noch, dat de *Segnores*, *Cavalieros* van ons *volk* alderhande oude *klederen* inruilen, als *rokken*, *hembden*, *broeken*, *enz.*; en hier meede meenense wel dapper vercierd te zyn.

Wat hun *verdere Zeeden* aengaet, daer van sal ik niet veel na vertellen, also ik het niet en weet; doch als men het voorseide tot een *staeltje* neemt, so sal men'er ligtelyk een *denkbeeld* van moogen maken.

Hare *Godsdienst*, geloof ik, dat niet veel is. Ik heb wel konnen bespeuren, datse *bygeloovig* genoeg zyn, en dat het haer, so min als andere, aen *Afgoden* ontbreekt; doch wie deselve zyn, of watse daer van *gelooven*, heb ik in die korten tyd niet konnen ervaren.

Dat het met hare *Regeering* al vry slegt moet gaen, meen ik te hebben konnen sien uit het *weinig ontsag* dat sy malkander toedroegen; en daerom sou ik, sonder te vreesen van *Kettery* te sullen begaen, wel een besluit derven maken, dat een yder *vry persoon* hier voor syn selfs leeft, sonder sig veel met hun *Koning* of *Prins* te bekommeren; en dat die *Heeren* hier ook niet anders van hebben dan de *bloote naem*, sonder de alderminste schaduwe van de *daed* te besitten.

Den Koning wind syn kost met smeeden.

Deesen tegenwoordigen *Koning* tragt, als een *Man met eeren*, syn *huishouden* voor te staen, en met het *smeeden*, dat syn *handwerk* is, aen de kost te koomen; doch de *buitekansjes* werden van hem niet versuimd; dewelke daer in bestaen, om syn *Wyven* voor een reedelyke prys aen de *Europianen*, so lang

sy

sy daer zyn, over te doen; doch voor het overige is hy, gelyk al de andere, maer een *armen hondsfot*.

Syn welgemaekte menschen.

't Syn meerendeel grove, sterke, en van lijf en leeden welgemaekte *menschen*. Sy besmeeren hun lijf met het *vet* van *oliphanten* en *Buffels*, en ook met seeker slag van *roode verruw*, wäer doorse als *Bunsemen* stinken; voornamentlyk de *Vrouwlieden*, waer ontrent men, sonder *qualyk* te werden, nauwlyks kan dueren. En noch dervense met dit goed *openbaren Handel* dryven; want al met den eersten veilense deselve op voor een seer geringe prys: en vermitse sig verbeelden, van 'er geen schade door te konnen lyden, so sullense het gerief daer van gaerne voor een *Mes*, of de waerde van dien, overdoen; doch de geene die sig met deese *Lievers* soude vermengen, moest al vry groen, en heel benieuwd na *varsch vleesch* zyn; want voor ymand die maer een *weinig vies* valt, is het genoeg om deselve van verre te sien, sonder dat hy 'er, overmits de *vileine stank*, ontrent sal derven koomen.

Doch den *Gemeenen-man* neemt het so nauw niet, en sy *vlooyen* maer toe met haer *stompje*, als het maer de naem en daed van een *vrouw* heeft.

Waer meede de Inwoonders sig generen.

De *Bewoonders* van deese *Rivier*, geloof ik, dat voor het meerendeel bestaen van de *Jagt*, en *Vischvangst*; want met de *Landbouw*, denk ik niet, datse sig veel bemoeyen, en *Koorn* of *Milhio* heb ik hier, geduerende myn verblyf, niet gesien; maer in plaets van dat sag ik haer dagelyks *onrype Bananas*, op het vier gebraden, eeten. *Jammes*, *Pattattes* en *Boontjes* haddense ook, doch niet veel.

Onvrugtbaerheid van 't Land tot Veldgewas.

Het *Land* doet sig gantsch niet *vrugtbaer* op tot *Koorn* of andere *Aerdvrugten*; altans niet het geene dat ik gesien heb, synde van de *Mond* af tot aen het *Princen-Eiland* toe. Maer aen *Boomvrugten* sullense seekerlyk geen gebrek hebben; en derhalven geloof ik dat de *Bananas* hun *voornaemste kost*, buiten de *toespys*, is.

Vischrykheid van de Rivier.

Deese *Rivier* is by uitneementheid ryk van alderhande slag van *goede Visch*. Ik meen dat wy 'er ook dapper met de *zeegen* achter her saten, en geen kleine meenigte vongen; ja sodanig, dat wy ons voor de *geheele reis* daer van versorgden.

Hoe van de Negers gevangen.

De *Negers* konden de *Visschen* op een aerdige manier vangen; want, varende in een *Canoa*, of langs de *rivierkant* gaende, en datse een *visch* gewaer wierden, so haddense deselve aenstonds met een *Assagaei* geschooten; en dit hebbense so seeker, dat het haer noit, of ten minsten seer selden, sal missen.

Beschryving van de Noord-Kapers.

Voor de *Mond* van *Rio de Gabon* siet men dagelyks een groote meenigte van sware en onguere *visschen*, van ons *volk Noord-Kapers* genaemt; alhoewel mense liever voor *Affetsels* van *Walvisschen* mogt aensien, en sose het al niet en zyn, so synser ten alderminsten seer na aen *Vermaegtschapt*; en ik sou wel gelooven, dat het voor 't minst *Consijns Germains* waren.

Deese *Vischjes* syn na giffing ontrent de *veertig voeten* lang, alhoewel ik'er meene gesien te hebben, die vry grooter lengte hadden. So digt en na koomense aen onse *Scheepen*, dat mense ligtelyk met een *lange stok* sou konnen bereiken, wel te verstaen alsse stil wilden blyven. Ik geloof, wanneer men een *Spannetje* van dit *goed* voor een *Schip* had, en dat mense als de *Paerden* kon stueren, dat het'er braef door sou gaen.

Doch wy willen dat *vermaek* liever aen *God Neptunus* overlaten, en weder aen onsen *arbeid* gaen. Sy swemmen de meeste tyd *boven water*, en hebben een *Jong* of twee by haer, dewelke, de *Moer* in 't opschieten na boven willende navolgen, veeltyds geheel uit het water springen. Met een *vervaerlyke kragt* blasen sy 't water na boven; 't geen sig van verre vertoond even als een *schip* dat *onder seil* is; en met dit spuiten soudense de *beste Fontein* van *Fontaine Bleau* beschamen. 't Is niet min *geneuglyk* als *seldsaam*, een gedeelte van deese *Visschen* by malkander te sien.

Groote meenigte van Oliphanten, Buffels en wilde Swijnen ontrent de Rivier.

Het *Land* ontrent deese *Rivier* is so vol *Wild*, dat het ongelooflyk is; voornamentlyk van *Oliphanten*, *Buffels* en *wilde Swynen*.

So haest wy onse saken ontrent het *Princen-Eiland* verrigt, en ons *schip* schoongemaekt hadden, seilden wy de *Rivier* wederom af, om even binnen den *Mond* desselven, de *Sandpunt*, of anders *Zuidhoek* genaemt, het *Anker* te laten vallen, en ons van *water*, 't welk daer beeter als aen *Cabo Loop* is, te voor-

voorsien. Noch ontrent een half uer van deese *Plaets* synde, kreegen wy een *Oliphant* in 't gesigt, die langs den *Oever* van de *Rivier* heel sagtjes syn weg met ons vervolgde, tot aen *voorschreevene Plaets* toe; wanneer ik met den *Kapitein*, en eenige myner *Dienaers* versteld, in een *Vaertuig* stapte, en gesamentlyk na *Land* voeren, en setteden het aenstonds op den *Oliphant* toe; doch na hem een uer hard genoeg *vervolgt* te hebben, sonder hem te konnen achterhalen, niet tegenstaende hy maer met een harde tred voortging, so verlooren wy hem in een *Bosch* uit het gesigt.

Een Oliphant gaet heel sagtjes langs de Rivier, dies den Schrijver met eenige van de sijne op hem los gaet.

Dit *schryvende* moet ik noch schrikken, als ik overdenk in wat *gevaer* wy ons ter dier tyd begaven; want, maer met ons tien of twaelve synde, waer van de helft noch geen *goed schietgeweer* hadden, souden wy deese *Oliphant*, indien wy'er by hadden konnen koomen, aengedaen hebben; meenende hem met een schoot of drie te sullen hebben *geveld*, daer ik naderhand heb bevonden, dat wy het met twee of driehonderd *menschen* nauwelyks hebben konnen doen; dies de *Hemel* gedankt moet zyn, dat wy *Monsieur Oliphant* niet onderhaelden, want wy'er, so niet alle, ten minsten eenige van de onse souden hebben laten sitten.

In 't wederkeeren ontmoeteden ons *vyf Oliphanten* te gelyk; dewelke, ons aensiende, dagten sy, geloof ik, dat wy hun *gramschap* niet waerdig waren; en derhalven lietense ons ongemoeid heenen gaen; en wy, die haer voor ons *meerder* erkenden, waren daer meede seer wel te vreeden; dies wy heel beleefd onse *hoeden* afnamen, en in teeken van erkentenis, *Bonjourden* wy hun gesamentlyk, en gingen onses weegs; wel te vreeden synde, dat wy haer, *en belle humeur*, hadden aengetroffen.

Ontmoeten in het wederkeeren vijf Oliphanten; doch lieten ons ongemoeid voorby gaen.

Drie dagen lagen wy voor deese *Plaets* stil; en ik, die niet te doen had, ging alle morgen na *Land* om eenig *Wild* op te doen; doch geen *Oliphanten*, dat had ik, na de laetste *heusche ontmoeting*, genoegsaem als *verswooren*, maer de *wilde Swynen* waren het die ons tot *tydverdryf* souden strekken, en waer op wy onse moed meenden te koelen; derhalven den tweeden dag aen *Land* gaende, waren wy gelukkig genoeg om

Wilde-Swijnen-Jagt.

een *Troup* van over de drichonderd ſtuks aen te treffen. Aenſtonds wierd met de uiterſte grimmigheid jagt op haer gemaekt; doch die *hoerekinders* konden met *vier beenen* beeter weg ſpoeden als wy met *twee*; dies wy haer ook haeſt quyt raekten; uitgeſonderd eene die wy van de *Troep* hadden afgeſneeden, en ſodanig beſet, dat het ſcheen of deeſe het *Gelag* ſoude hebben moeten betalen, vermits'er voor hem geen andere uitkomſt was, als in een *klein boſchje* te vlugten; doch waer in wy hem ſo dapper naſetteden, dat hy buiten twyffel binnen korten tyd in ons *geweld* ſou hebben gekoomen.

Een dooden Oliphant in 't Geraemte gevonden.

Doch ſiet hier ſyne *verloſſing*. Midden in het *boſch* gekoomen ſynde, vonden wy als in een *welgebouwd Prieel*, of *Tuinhuis*, een *Oliphant* in 't *geraemte* leggen. De ſeldſaemheid van deeſe ontmoeting deed ons de *vervolging* tegens 't *varken* ophouden, en ſtaken, om deeſen *dooden Oliphant* nauwkeurig te beſigtigen.

Wy vonden hem noch *heel volkoomen*, en de *tanden* in de kop; die ik daer uit deed neemen en weegen, en dewelke in de zeventig pond mogten halen. Ik deed de *Schenkels* meeten; waer van de bovenſte *drie*, en de onderſte ruim *vier voeten* in de lengte hadden. Het *hoofd* had meede *vier voeten* tot ſyn lengte, en 't *overige gebeenten* na evenmatigheid. Dies *UE.* hier uit mogt afmeeten, hoe groot hy *levendig*, en *bevleeſt* ſynde, moet geweeſt zyn.

Jagt op Buffels.

Wanneer de twee eerſte dagen voorby gegaen waren met de *Oliphanten* en *Varkenjagt*, ſonder iets op te doen, meenden wy het den derden dag op de *laetſte* weder te hervatten; doch wanneer wy des morgens met den dag aen *Land* quamen, bevonden wy, dat haerlieder plaets door ontrent honderd *Buffels* ingenoomen was; wy lieten daerom de moed niet vallen, maer gingen op deſelve los; en by een *Troup* van tuſſchen de tien en twintig ſtuks gekoomen ſynde, bleeven wy niet *gebrekkig*, om deſelve een *half douſyn kogels* te ſchenken; doch na ik geloof, noch niet ter deegen *onder ſchoot*, of dat 'er niet wierd *gerooid*, altans ik kon niet bemerken dat wy'er een hadden getroffen. Sy bleeven alle te gelyk ſtaen, en ſagen ons *toornig* genoeg aen; overleggende miſſchien met malkan-

kander, of sy ons over deese *stoutigheid* souden straffen of niet; doch wyl'er niemand uit haer was *gequetst*, so haelden de *Negativen* het over, en wy wierden vry gelaten.

Buffels beschreven.

De *Buffels*, die wy hier ontmoetteden, hadden de hoogte van een *gemeenen Os*; hun *kouleur* was *ros*. Op de kop haddense *regte hoorens*, die achterwaerds over stonden. In haer loopen schynen sy van *achteren lam* te zyn; doch dat verhinderd haer echter niet, om dapper te konnen rekken.

De *Negers* wisten ons te seggen, dat so wanneer men op deese *beesten* schiet, en haer niet doodelyk treft, datse seer grimmig op de *menschen* toeschieten; deselve onder de voet smyten, en dood trappen.

Een Europiaen door deselve gedood.

Dit seggen verdiende *geloof* by ons; want voor ontrent tien jaren is 't gebeurd, dat ons *volk* ter deeser *Plaets* op de *Buffeljagt* waren los gegaen; doch eene van haar, wat te *voorbarig* synde, loste syn *Geweer* op een *Buffel*; maer wierd haest van deselve gevat; en soude hem, na alle gedagten, om hals hebben gebragt; doch een van syn *kameraden*, toeschietende om hem te *verlossen*, legt op den *Buffel* aen; maer in plaets van hem te treffen, schoot hy syn *eigen makker* onder de voet; en 't weinig leeven dat'er in den selven na de schoot noch mogt overgebleeven zyn, deed'er den *Buffel* met stooten en trappen haest uit gaen.

Dit *ongelukkig Geval*, met het *verhael* van de *Negers* teegens malkander vergeleeken, deed ons byna van vreugde opspringen, dat wy sulke *goedertierene Buffels* hadden ontmoet; en so wierd van dat oogenblik af beslooten, de *Oliphanten* en *Buffelsjagt* voor het toekoomende te laten rusten; en deese *resolutie* wierd ter *eeuwiger Memorie* geregistreerd ter plaetse daer 't behoorde.

Hoe de Inwoonders deselve schieten.

De *Negers*, om diergelyke *ongelukken* niet onderworpen te zyn, gebruiken hier ontrent meerder voorsigtigheid, te weeten, dat sy bevoorens de plaets waer de *Buffels* des avonds by malkander koomen, gaen *verspieden*. Aen deese plaets gaense op een *hoogen boom* sitten; en so haest'er een *Buffel* komt, schieten sy uit boven *gemelde boom*. Is 't nu datse hem dooden, en dat'er geen *onraed* van anderen is, so koomense van boven needer, en sleepen hun *proi* met eenige van hare *makkers*

kers weg; doch so sy den *buffel* niet wel en treffen, soo blyvense stilletjes sitten, en houden sig selven buiten alle *gevaer*. Op deese manier word'er meenig een door haer geschooten.

't Buffelsvleesch is goed en lekker.

Het *Buffelsvleesch* alhier is vry goed en lekker; en overmits de *Graesige Weide*, ontrent de *Santpunt*, ook reedelyk vet.

Vertrek des Schryvers uit de Gabon, en komst aen Cabo Loop.

Dit, *Myn Heer*, is 't alles, dat ik in de tyd van sestien dagen, die ik hier stil geweest ben, heb konnen ervaren. Ons *Kruis-schip*, het welke hier eenige *houtwaren* moest laden, quam, na 't selve verrigt te hebben, by ons. Wy seilden doen gesamentlyk de *Rivier* uit, en lieten na drie dagen het *anker* wederom voor *Cabo Lopez di Gonsalvez* (doch van de onse om de ligtigheid *Cabo Loop* genaemt) vallen.

Cabo Loop is, als ik *U. E.* bevoorens gesegt heb, de uiterste hoek van de *Guineese bogt*. Hy legt op eenige *minuten Zuiderbreedte*, en *de Gabon* regt onder de *Linie Equinoctiael*. Een weinig *bezuiden Cabo Loop* neemt het *Angoolse Land* syn aenvang, strekkende sig eenige *Graden Zuidwaerds* aen.

Meenigte van Scheepen die sig hier van water en hout komen versorgen.

Deese *Hoek* ofte *Cabo*, werd van immers so veel, en meerder *scheepen*, aengedaen, als *de Gabon*; ja meest alle die om *Slaven* syn geweest, koomen sig hier van *water* en *hout* versorgen. Van beiden is het t'allen tyde wonder wel voorsien. 't Laetste hebben de *Inwoonders* altoos in voorraed gekapt; en men betaeld aen haer gemeenlyk de *vadem* met een *staf Yser*. 't *Water* heeft men om niet, en slegts om 't halen; 't welk seer ligt en gemakkelyk valt, om dat het heel na aen de *Zeekant* is. Men geeft voor de vryheid van 't *waterhalen*, gemeenlyk aen den *Koning*, of de geene die sig so doet noemen, drie of vier *messen*, met een *Flesch Moutbrandewyn*; alhoewel dit maer een enkelde goedheid is; want geen *schip*, hoe klein het ook syn mag, sou, als hy 't begeerde, *water* en *hout* voor niet en met geweld konnen halen; doch dit sou, myns oordeels, onreedelyk wesen, vermits deese *menschen* iets voor hun moeite moeten hebben; behalven noch, dat hier uit een groote ongeleegentheid voor andere sou ontstaen; want als de *Negers* sagen dat men haer niet betaelde, so soudense ook geen lust

luſt hebben, om meerder *hout* te kappen: en derhalven is het ook verre 't beſt, dat men haer met een *kleinigheid* te vreeden ſteld.

Men *handeld* hier even als in *Rio de Gabon*, *Oliphants-tanden*, *Was* en *Honing*, 't geen'er reedelyk veel valt; doch overmits de meenigte van *ſcheepen* die hier alle dagen koomen, geeft het een ſonderlinge *ſmaldeeling*. Echter is het gebeurd, dat nog in dit loopende jaer een onſer *Jagts* alhier tuſſchen de drie en vierduiſend pond, ſo *Oliphants-tanden* als *Waſch*, heeft ingehandeld, en ſelfs op andere tyden noch meerder. Handel aen Cabo Loop.

Op *Cabo Loop* ſtaen eenige *huiſen* opgeſlagen, waer in ſig de *bewoonders*, ſo lang hier *ſcheepen* zyn, ophouden; doch hun eigentlyke *woonplaets* is een weinig beneden deeſe *hoek* op een *rivier Olibatte* genaemt. De *Opperhoofden* alhier doen ſig met de *volgende namen* onderſcheiden, als *Koning*, *Prins* en *Admirael*; doch ſy ſyn het alle drie, als die van *de Gabon*, met de *naem*. Met welke *bewoonders* ſy ook ſo goede overeenkomſt hebben, dat ik niet geloof, men het alderminſte onderſcheid in hun *leevenswandel* ſou konnen vinden; ten ware enkelyk, dat deeſe wel ſo beleefd en rekkelyk ſyn als de andere. Woonplaets der Inwoonders.

Hierom meen ik dat het niet noodig ſal zyn, om van deeſe *Plaets* eenige verdere *melding* te doen; als eenlyk te ſeggen, dat de *ſcheepen* hier een goede *Rheede* konnen vinden, indienſe maer ſo voorſigtig zyn, van eenige *Sand-banken*, die daer om her leggen, te myden; doch welke echter met *goet weêr* niet gevaerlyk zyn, vermits men'er met *hoog water* ſonder ongemak weeder af kan koomen; gelyk ons dat ſelfs is gebeurd. Goede Rheede.

Ik heb *U. E.* hier vooren van *Rio de Gabon* geſegt, dat deſelve ſo *viſchryk* is; maer, *myn Heer*, hier heeft men'er ſo een grooten overvloed van, dat ons *Kruis-ſchip* op een morgen, wanneer hy de *Zeegen* liet trekken, ſo een goede meenigte quam te vangen, als voor tien *ſcheepen* genoeg was geweeſt. Veelheid van Viſch alhier.

Na drie dagen aen deeſe *Cabo* doorgebragt te hebben, deeden wy het *anker* ligten, en gingen onder ſeil, met wil om 't *eiland Annaboa* op 't ſteeven te loopen; doch de *harde ſtroom*, die Vertrekken van daer; en vervalfen beneeden.

het Eiland St. Tome.

die hier om deese tyd van 't jaer als een *serpent* om de *Noord* schiet, verleidde ons sodanig, dat wy geheel beneeden *St. Tomé*, een *eiland* de *Portugeezen* toebehoorende, vervielen: 't welk my noch geleegentheid sal geeven, om U. E. iets van 't selve meede te deelen; na alvoorens gesegt te hebben, dat schoon onse *scheepen* schoon gemaekt en wel beseild waren, wy echter meer dan een *halve Graed* om de *Noord* wierden gedreven; doch een ander *schip* van onse *Maetschappy*, dien ik aen *Fida* syn *Slaven* had ingegeeven, en al drie weeken voor my van daer was vertrokken, quam voor de derdemael met ons voor *Cabo Loop* ten *anker*; met berigt, dat hy al op *anderhalve graed Zuiderbreedte* was geweest; doch dat de *vehemente stroom* hem op eenen nagt, 't geen ongelooflyk schynd door de *Linie* regt voor *de Gabon* had vervoerd.

St. Tome heeft ons voor deesen toebehoort.

't *Eiland St. Tomé*, niet, gelyk eenige meenen, *St. Tomas*, want dit laestgenoemde legt in *America*, waer van de *Deenen besitters* zyn; doch *St. Tomé* is voor deesen in ons geweld geweest, en wy hebben het selve eensdeels wegens de geduerige *verradery* der *Portugeezen*, waer door ons *Volk* gantsch wierd afgemat; als anderdeels wegens de groote *Sterfte* onder de onse, weder moeten verlaten. So veel volk quam hier van ons te sterven, dat het *Eiland* in *Europa* de naem van het *Hollandsch Kerkhof* verkreeg.

Is seer ongesond.

De *Portugeezen*, schoon sy deese *verbrande Lugtstreek* beter gewend syn als wy, getuigen echter noch huiden ten dage, dat seer *ongesond* is, en een groot gedeelte van de hare aen de dood opofferd; ook dat weinige van haer een hoogen ouderdom bereiken.

En wat de oorsack daer van is.

De reeden die men, myns achtens, natuerlyker wys hier van sou konnen geeven, syn, eerstelyk de *overgroote hitte* die men hier meest het geheele jaer door heest; want vermits het met de eene hoek regt onder de *Linie* legt, so is 't ligtelyk af te meeten, dat, so niet altoos, het echter den meesten tyd hier *brandend heet* moet zyn.

Is altoos met een dikke en stinkende Nevel bedekt.

Ten tweeden, dat dit *Eiland* uit een hoog en *bergagtig land* bestaet, waer op, en tusschen in, (selfs op 't heetste van den dag) gestadig een seer dikke en stinkende damp legt; 't geen

de

de *Lugt* noodſakelyk moet ontſteeken en verdikken, en by-gevolg een groote *ongeſondheid* veroorſaken; waer by men nog wel voor een derde reeden ſou moogen voegen het *meenigvuldig aderlaten* der *Portugeezen*, 't geen ſy om een haverſtroo laten verrigten; want ſommige doen het vyftig en meermalen 's jaers; en dit, geloof ik, doet haer ook meerder na *levendige ſchimmen* als *menſchen* gelyken; en hier door moetenſe ook hoe langer hoe meer *verſwakken*; want de geſteldheid van het *Land* brengt het niet meede, datſe wederom in ſo korten tyd *nieuw bloed* ſouden konnen vergaderen.

Anderſints is dit een *luſtig* en *vrugtbaer Eiland*; voorſien, volgens het ſeggen der *Portugeezen*, met *varſche Rivieren* of *Binnewaters*, goede *Bouwlanden* van *Koorn*, *Suiker* en *Katoen*; mitsgaders veelderlei *Aerd*- en *Boomgewaſſen*; nevens overvloed van *Vee*, grooter en ſchoonder als op de *Goud-Kuſt*. Is evenwel vrugtbaer, en ryk van Vee.

't Moet van de *aerdſche gelukſaligheden* meede niet misdeeld zyn. Vraegt *U E.* de reeden waerom? 't Is om dat de *Roomſche Geeſtelykheid* hier twee *Conventen*, of hoe ſal ik ſeggen, *klooſters* hebben. Na myn beſte weetenſchap ſyn het beide de *Broederſchappen* of *Navolgers*, ſoſe ſeggen, van den *Apoſtel Petrus*, en den *Heiligen Auguſtinus*. Ook heeft men hier een *Biſſchoppelyke ſtoel*. Twee Klooſters op St. Tomé, en een Biſſchop.

Meerder behoeft men, mynes dunkens, niet te ſeggen, om te bewaerheeden, dat dit *Eiland* goed en wel te bewoonen is; want het is een ſeekere waerheid, dat deeſe *Geeſtelyke Vaders* ſig noit naer eenige plaets ſullen begeeven, waer datſe nevens *Zielen*, ook geen *tydelyke goederen* ſouden konnen winnen. Dit heeft lang voor ons ſeeker *Poeët* wel geweeten; wanneer hy in ſyn *Gedigt* deeſe drie *Verſjes* aertig laet invloeyen: Is wel te bewoonen; en waerom?

China-Reiſers om Negotie;
Meer om 't goud, dan om Devotie,
Meer om 't goed, dan om 't Geloof:
Waerom moeſt gy uit Firando,
Uit Japon, Achin, en Bando?
Wat 't niet om u grooten roof.

Eenige Verſjes, hier op paſſende, uit ſeeker Gedigt aengehaeld.

Gy beſoekt Chineeſe landen,
En d'Americaenſe Stranden:
Waerom niet in 't Noordquartier,
By de Ruſſen, Moſcoviten,
De Tartaren, Samogiten?
Of is daer het goud te dier.

Neen, gy ſoekt al beeter Haven
By de Potoſiſche Slaven,
Of by 't Alboſonſche goud,
In Angola, ook Fuſola,
Mani-Cungo, Puerto-Bella.
't Is in 't Noorden veel te koud.

Dit verwyt heeft gemelden *Dichter* de *Eerwaerdige Paters Jeſuïten* gedaen; doch de ervarentheid heeft ons zeederd geleerd, dat den geheelen hoop der *geeſtelykheid* met deeſe *hebluſt* is ingenoomen. Maer wat raekt ons de geene die buiten ons zyn; en wel te meer, om dat dit buiten ons beſtek is. Ik wil'er dan liever van afſcheiden, en met het laetſte *Vers* van meergemelden *Dichter* ſeggen:

Staet myn Muſa, loopt niet verder,
Dwingd u Pen, en ſchryft niet herder,
Eer gy haer krygt aen den hals,
Beeter was 't den Duivel tegen,
Als met haerlui dwers geleegen,
Want de Boggers ſyn te vals.

Hier meede willen wy *St. Tomé*, met al ſyn goede *Geeſtelyke Vaders*, een *goeden dag* wenſchen; met noch maer eenlyk te ſeggen, dat alle *vreemde ſcheepen*, die, overmits de *tegenwind*, *Ilha del Principe* niet hebben konnen beſeilen, alhier hunne ververſſing konnen halen.

Vermits wy, ſo als ik vooren geſegt heb, in plaets van *Annaboa* aen te doen, beneeden *St. Tomé* vervielen, ſo hadden wy de moed al verlooren gegeeven, van dat *Eiland* te ſullen op ſteeven loopen; gemerkt het van *St. Tomé* beſwaerlyker

is te beseilen, als *Cabo Loop*; doch de *wind* omloopende, en dat wy tegens verwagting de *stroom* mee kreegen, so hadden wy het geluk, na dat wy boven 't laetstgenoemde *Eiland* gesteevend waren, na twee dagen seilens het *anker* voor het door de weereld vermaerde *Eiland Annaboa* te laten vallen.

Komst aen 't Eiland Annaboa.

Dit *Eiland* werd van een meenigte *scheepen* aengedaen, so wel van de geene die *Guinea* hebben behandeld, als die na *Oost-Indiën* en *Angola* gaen, en de eerste als sy te laeg in de *Bogt van Guinea* vervallen; want U E. moet weeten, dat de *Oost-Indiënvaerders* de *Bogt van Guinea* op een andere manier als wy uitreekenen, en byna de geheele *Kust* de *Bogt van Guinea* noemen. Die na *Angola* gaen koomen hier aen, om dat het meest in hare weg is.

Het selve beschreeven.

Annaboa is so overvloedig in *Vee* en *Fruit*, dat het in beide *St. Tomé* en 't *Princen-Eiland* overtreft; niet tegenstaende het ongelyk kleinder is, en niet veel meer dan een halve myl in syn omtrek heeft. 't Is, even als *St. Tomé*, meest altoos met een *dikken nevel* bedekt; en echter, so men de *Portugeezen* geloof mag geeven, niet so *ongesond*.

Wat hier nu de reeden van is, sou ik my niet derven vermeeten te seggen; want de *Lugtstreek* moet byna een en 't selve zyn; gemerkt *Annaboa* maer ontrent anderhalve *graed Zuidelyker* is geleegen.

Een soet Meirtje op de Bergen.

't *Land* is hier ook ruim so hoog als op *St. Tomé*, en op het opperste van 't selve sou, volgens het seggen der *Portugeezen*, een *soet Meirtje* zyn, van heel schoon water; en daer ter plaetse is het so koud, als by ons in het felste van den *Herfst*; doch wer weis obs wahr is, sagt der Teutscher.

Het Eiland is seer vrugtbaer.

Het *Bouwland* hebben de *Portugeezen* op de vlaktens halver weegen de *bergen*, wyl de grond tot het selve daer wel het beste is; doch het *eiland*, van beneeden aen te sien, komt het ons heel dor en onvrugtbaer voor; niet tegenstaende het allerweegen met een meenigte *Ooftbomen* staet beplant; als *Cocos*, *Orangie*, *Limoen*, *Bakovens*, *Bananas*, *Wyn de Palmbomen*, en andere meer; welkers *vrugten* alle om een geringe prys syn te bekoomen; als het honderd *Cocosnoten* voor een *Ryksdaelders*; duisend *Orangie appelen* of *Limoenen* van 's gelyken, en de andere *vrugten* naer advenant.

't *Vee*,

Rykheid van Vee, en goed koop.

't *Vee*, als *Varkens*, *Schapen*, *Geiten*, *Hoender*, *enz.* geld meede byna geen geld, vermits men het selve voor oude vodden van *kleederen*, en alderhande oud *linnen* of *wolle*, kan krygen. Kort om, hier is de opregte *Amalthea*, of *Hoorn van overvloed*, (waer van de *ouden* so veel hebben leggen te snappen) te vinden.

Bewoonders van het selve.

De *Bewoonders* van dit *eiland* syn *swart*, en *halve Christenen*, hoewel sy de naem van *heele* dragen; want sole maer een *Pater Noster* en een *Ave Maria* konnen leesen, by de *Paep* te *biegten* gaen, en eenige *Offerhanden* meede brengen, so gaense voor *goede Christenen* door.

Werden voor Slaven gehouden; en sijn alle Hoeren en Boeven.

Van de *blanke Portugeezen* werdense voor *Slaven* gehouden, om reedenen datse uit de *Slaven*, door hun op dit *eiland* geset, syn voortgekoomen. 't Syn alle, sonder eenig onderscheid, *schelmen* en *dieven*, die geen *mensch* boven vermoogen sullen benadeelen, of te kort doen. De *vrouwlieden* speelen alle, sonder eenig onderscheid, openbaer de *hoer*; weetende het *gemeene volk* beleefdelyk genoeg aen te halen, en te misleiden. Hun *tael* is eeuwig en altoos, alsse een *Europiaen* sien, *Signoor*, *biaki*, *micase*, *Trikke*. ..... Doch het syn, eenige weinige uitgesonderd, alle seer *leelyke teeven*, waer aen, gelyk de *Heer Fokkenbrog* segt, een *hond* sig niet sou willen verontwaerdigen te piflen, en voor niemand als sodanig *kanailje* van *Naem-Christenen* goed.

Wie 't Gesag over dit volk heeft.

't *Gesag* over dit *volkje* is een *blanke Portugeesch* toevertrouwd, die sy verceren met de treffelyke naem van *Gouvernadoor*.

Is een armen Duivel.

Den geenen, die deese *Hoogheid* te mynen tyde, of doen ik hier was, bekleede, was so een *Grooten Don*, dat byaldien ik maer mild genoeg was geweest, om hem een *Rykstaelder* of twee tot een *aelmoes* aen te bieden, hy niet nalatig sou geweest zyn, om het selve te hebben aengevaerd; sonder sig veel met syn *honorable Charge*, of het *Grandeur* van syn *Laedaert* te bekreunen.

Hebben weinig ontsag voor hem.

Syn *onderhorige* vreesden hem ook sodanig, dat by aldien ik het had begeerd, sy hem den hals souden gebrooken; en het *Eiland* aen ons in eigendom overgegeeven hebben; want deesen *Don Tover*, door een *Phidalgo* uit *Portugal*, dit dit *Eiland*

land toebehoorde, hier gesteld synde als syn *Rentmeester*, om uit syn naem een derde in te vorderen van 't *geheele inkoomen* der *Inwoonders*, so van hun *vee*, *vrugten* als anders, so nam hy, om ook iets voor syn selfs te vergaderen, haer een *geregte helft* af; 't geen hem by deese *swarte Potentaten* so bemind deed zyn, dat sy, gelyk ik gesegt heb, sig gaerne van hem ontslagen, en het *Eiland* aen een andere *Landaert* souden overgegeeven hebben.

Waerom dit Eiland voor ons, of andere Europianen, niet dienstig is.

Doch het sou niemand dienstig konnen zyn, ten sy'er bevoorens eerst al de *Swarten* waren afgeligt; want als die daer bleeven, en datse maer het minste verschil met de *Besitters* kreegen, so soudense na het *gebergte* vlugten, 't geen voor een *Europiaen* genoegsaem ontoegankelyk is; en van daer soudense deselve so veel leed konnen toevoegen, dat men genoodsaekt sou zyn, van het weeder te moeten verlaten; gelyk ons in voorige tyden, wanneer wy daer *Besitters* van waren, al is te beurt gevallen; wanneer wy om geen andere reeden, als de so aengeroerde, weeder van daer moesten trekken.

Buiten en behalven den *Heer Gouvernador*, vond ik hier ook noch twee *blanke Papen*, die geen andere *hoedanigheeden* besaten, dan datse immers so dom en ongeleerd waren als hun *Gemeente*.

Twee domme Portusche Papen neemen hier den Godsdienst waer.

Hier omtrent schiet my iets aertigs, doch evenwel *Prophaen*, in den sin; namentlyk van een *Luiterschen Pfarheer*, (of het waer is of niet, daer wil ik juist myn vingers niet voor opsteken) den welken deese *stigtelyke redenen* tegens syn *Gemeente* voerde: *Wat meend gy lieden, als het eens op het laetste Gerigt aenkomt, en dat my werd gevraegd: Du Pastoor van..... hoe leverd gy de Gemeente, die ik u gegeven en toevertrouwd heb, wederom? Il sal antwoorden*, seide hy, *Heere, gy hebtse my als Besten gegeven, en so levere ikse u weder over?*

Waren groote Brandewyn suipers.

Wat dunkt u, *Amice*? souden deese *arme Gemeenten* dit van hun *blinde Leidslieden der blinden* ook niet wel mogen seggen; behalven dat deese syne *Priesters* noch een seekere hoedanigheid over sig hadden, 't geen al eenigsints meer als gemeen was; te weeten, dat sy so veel *Brandewyn* konden drinken en verdragen, als ik *wyn* ofte andere drank.

Voor

Noemden sig selven Kapucynen.

Voor 't overige bestond hun *wysheid* in haer *Kapucyner kap* wiens *Navolgers* sy wilden weesen. Ik weet waerlyk niet, offe wel eens konden leesen of schryven; vermits ik niet een *Boek* by haer sag, noch my, schoon ik daer na vroeg, wilden vertoonen; of ten ware dat ik deselve door myn *Ketterschе handen* mogt besmet hebben.

Den Schryver besigtigt haere Kerken.

Sy noodigden ons om hun *Kerken*, die twee in 't getal waren, te koomen besien: 't geen geschiedde; en wy vonden deselve proper en wel; ook groot genoeg, om viermael so veel *menschen*, als op het *Eiland* waren, te bergen. Eer wy in hare *Kerken* quamen, wierden wy, tot verveelens toe, met *wywater* besprengt; so dat ik oordeelde, dat het selve hier niet duer moest zyn.

en geeft haer een Flesch wyn om Mis te doen.

Ik wierd van haer om een *Fleesch wyn* gebeeden, om daer meede hun *heilige Mis-Offerhande* te verrigten, het geen ik haer toestond; en hier op beloofdense my, schoon ik het niet begeerde, een *Mis* te sullen doen, voor myn *gelukkige* en *behoudene Reis*; en daer meede nam ik van deese *Vaders* myn afscheid.

Een kleine Zeerover, hier gestrand synde

Wy sagen hier nog eenige kleine stukken *Kanon*; en van ons gevraegde synde, waer sy deselve hadden gekreegen, so verstonden wy, dat het van een kleine *Fransche Zeerover* was, die aldaer voor tien dagen was gestrand; synde den *Kapitein* met twee *Man* van het selve *scheepje* noch op 't *Eiland*.

werd door een Engelschman bedroogen.

Deese *Vrybuiters* hadden op de *Goud-kust* al eenig *goud*, *slaven* en *oliphants-tanden* geroofd, doch twee dagen voor onse komst was van hier vertrokken seeker *Engelsch Kapitein*, met name *Tomas Kent*; voerende het *schip* de *Slooter Galley* genaemt; dewelke geseide *Zeerovers* hier vond, en met haer een *Verdrag* maekte, om hun gesamentlyk met al haer goed, mits een gedeelte van den *Roof* overgeevende, over te voeren na de *Fransche Eilanden*. De *Zeerovers*, die sig op dit *Verdrag* verlieten, bragten al hun goed aen boord van den *Engelschman*, als mede al het *Volk*, uitgesonderd den *Kapitein* en twee *Man*, die den laetsten dag eerst aen boord meenden te gaen; doch doense aenquamen wierdense met eenige *snaphaens-schooten* verwelkomt, en gelast, byaldiense hun *leven*

lief

lief hadden, datſe weeder na *Land* ſouden keeren, 't geenſe genoodſaekt waren te doen, en aen te ſien, dat den *Engelſchman* ſyn *anker* ligtte, en met al haer goed doorging.

Wat dunkt UE., kreegen deeſe *ſchelmen* niet haer regten loon? Ik meene van ja; byaldien het my was voorgekoomen, ik had haer niet een hair beeter gehandeld.

Vertrek des Schryvers van Annaboa.

Na ons hier eenige dagen *wel ververſcht* te hebbben; waer toe wy van den *Directeur Generael* verlof hadden, ſo wierd het *anker* opgewonden, en wy vervorderden onſe *reis* na *d'Elmina*; en ſeilden geſtadig langs de *Linie*; ſonder ooit een *graed* bezuiden of benoorden deſelve te koomen. Ik had gedagt alhier een groote hitte te ſullen ontmoeten; doch vond het in tegendeel ſo koud, dat ik, met wel gekleed te zyn, ſomtyds de koude nauwlyks kon verdueren. De *Matroſen*, die anderſints voor een *klein gerugtje* niet vervaerd zyn zyn, ſtaken ſig meede wel fatſoendelyk in de *kleeren*. Ik, hier over myn *verwondering* toonende, wierd door onſen *Kapitien* berigt, dat het omtrent deeſe tyd van 't jaer, ſynde de *Maend* van *September*, meeſt altoos ſo koud is, niet tegenſtaende de *Son* in die *Maend* de *Linie* doorgaet, en men deſelve regt boven het hoofd heeft; doch daerentegen deeft men meeſt altoos een *betrokke Lugt* en *ſtyve koelte*, waer door de *Son* ſyn kragt niet kan doen gevoelen.

Komt ontrent de Quaqua-Kuſt weder aen Land; doch vervolgen hun Reis tot aen Aſſiné.

Na dat wy dus eenige dagen voortgeſeild hadden, en na onſe giſſing hoog genoeg gekomen waren, om de *Kuſt* aen te doen, ſo ſtelden wy onſe *Cours* regt na *Land*, en kreegen het ſelve ontrent de *Quaqua-Kuſt* in het geſigt; doch overmits wy laſt hadden, om ons ontrent geen eenige *Plaets* op te houden, ſo ſetteden wy, het *Land* langs ſeilende, onſe *Reis* voort tot aen *Aſſiné*; 't geen de *Franſchen* zederd eenigen tyd in 't beſit hebben genoomen, en dat op een aerdige manier, welke niet kan nalaten UE. hier meede te deelen. Den *Schryver* van de *Europiſche Mercurius* geeft ons in het *eerſte Deel* van 't jaer 1701., wegens het maken en overbrengen eens *Moorſchen* Koning tot het *Chriſten Geloof*, berigt, met de volgende woorden:

Verhael van een Aſſinéſe Slaef, die ſig

Siet hier weder een Heidenſch Vorſt tot het Chriſten Geloof ge-

aen 't Franſche Hof voor Koning van Aſſiné had uitgegeeven.

bragt. 't Is Louis Hannibal, *Koning van Syrien*, (*Aſſiné* meend hy) *op de Goud-Kuſt van Africa. Deeſen, zederd eerſt langen tyd te Parys onderweeſen en gedoopt te zyn door den Biſſchop van Meaux, ſynde den* Koning *ſijn* Gevader, *Communiceerde den* 27. *der maend February* 1701. *uit handen des* Kardinaels; *en preſenteerde ter ſelver tyd een ſtuk* Schildery *aen de heilige Maegt, onder wiens beſcherming hy ſyne* Staten *ſtelde; hebbende geloftegedaen, dat hy, op ſyne wederkomſt aldaer, uit al ſyn vermoogen aen de bekeering ſyner Volkeren ſou arbeiden. Deeſe Moorſche Vorſt vertrok den* 24. *der Maend; en ſtond ſig te Port-Louis in te ſcheepen, en begeleid te worden door twee of drie Oorlogsſcheepen, onder het gebied van den Ridder Damon.*

Dus verre het gedagte *verhael*. Nu ſal het aen ons ſtaen, om kortelyk deeſes ſo genaemde *Konings oorſprong* aen te toonen, en ook UE. desſelfs wedervaren meede te deelen.

Voor eenige jaren hadden de *Franſchen* wel voor een gewoonte, om de *Negers*, die by haer aen boord quamen, te vervoeren, en in de *Weſt-Indiëns* voor *Slaven* te verkoopen; onder welke deeſen voorſeiden *Louis Hannibal* (door de *Franſche* ſo genaemd) meede is geweeſt; doch, na alle vermoeden, den ſelven van een levendiger geeſt als ſyn *Landsgenooten* vindende, ſo hebbenſe hem, in plaets van te verkoopen, na het *Franſche Hof* gebragt; waer dat deſen *ſielt* ſig voor de *Soon* des *Konings* van *Aſſiné* en desſelfs *Opvolger* heeft uitgegeeven; waer door hy ſig ſodanig in de gunſt van dat *Hof* heeft weeten in te dringen, dat hy van den *Koning* rykelyk wierd begiftigd, en op de vooren verhaelde wys weeder na de *Kuſt* is gebragt; en aldaer gekoomen ſynde, bevond men, dat hy, in plaets van *Koning*, een *Slaef* eens *Aſſinéſen Caboceer* was; by wien hy ſig ook kort na ſyn aenkomſt weder begaf. En, ſo my berigt is, in plaets van ſyn *volk* tot het *Chriſtendom* te bekeeren, heeft hy ſig weeder tot het *Heidendom* begeeven.

Wat ſpyt dit voor de *Franſchen* moet geweeſt zyn, datſe ſig dusdanig van een *ſwarten* hadden laten bedriegen, kan UE. ligtelyk afmeeten; en wel te meer, alsſe hier door van hun

hun oogwit verſteeken ſagen; namentlyk, om door toedoen van deeſen *Koning* een vaſte voet op de *Goud-Kuſt* te krygen; behalven noch dat hier door is verydeld 't goede oogmerk van den *Franſchen Koning*, als dat hy een *Heidenſch Vorſt* bekeerd en in ſyn *Ryk* had herſteld; mitsgaders den vergeeffſchen arbeid des *Biſſchops* van *Meaux*, en des *Kardinaels de Noailles*. En om kort te gaen, dat het geheele *Franſche Hof* in hare verwagtinge bedroogen is geworden.

Hier uit kan U E. ſien, hoe onnooſel de *ſwarten* ook moogen weeſen, dat'er echter noch eenige onder haer bequaem zyn, om ſo een *verſtandig Hof*, als dat van *Vrankryk* is, te miſleiden, en met een ydelen hoop op te vullen; en ik geloof ſeer wel, datſe ſig deeſe *ligtgelovigheid* lang beklaegd, en den *gewaenden Koning van Syrien* tot in den afgrond vervloekt hebben. Doch wy willen haer in deeſe *colere* laten, en onſe *Reis* weeder gaen vervolgen.

Aſſiné voorby ſeilende, geraekten wy op de *Goud-Kuſt*; waer dat onſe *makker*, het *Kruys-ſchip de Beſchermer*, dat gevoerd wierd door *Kapitein Hinken*, een *Zeeuwſche Enterloper* of *Lorrendraeyer*, den *Grooten Apollo* genaemt, tuſſchen de *wal* in, ontrent het *Brandenburger Fort* beſette; die hy met een brave *heldenmoed* aengreep, en na een korte, doch dappere tegenſtand, veroverde, en voor een *goede prys* aen *d'Elmina* bragt.

Komen op de Goud-Kuſt, alwaer het Kruis-ſchip een Zeeuwſche Enterlooper vermeeſterd.

Dit, *Heer* en *Vriend*, is 't einde van myn *Omlandſch-reisje*; en het ſal met eenen ook de laetſte *Brief* zyn, die ik U E. wegens de ſtand van *Guinea* ſal ſchryven. 't Geen U E. noch te verwagten ſal hebben, ſal, als ik reeds geſegt heb, uit een anders *Kooker* koomen. U E. gelieve ſig met het ſelve te vergenoegen, en myn gedane moeite in dank aen te nemen; met vaſte verſeekering, dat alles de ſuivere en opregte waerheid is, en door eigene ondervinding t'ſamen geſteld. Byaldien ik nu het geluk heb, dat ik U E. met dit myn *werk* heb konnen behagen, ſo ſal ik myn aengewende moeite geenſints verlooren, maer my ſelven vierdubbeld beloond agten.

Einde van de Reis, en ſlot van deſen Brief; mitsgaders de Beſchryving van Guinea.

Dit, *Myn Heer*, ſyn de opregte en ware *betuigingen*, van die geen, welke niets achterweegen ſal laten, waer meede hy

UE. eenige *aengename dienst* sou moogen doen; maer die nu, en t'allen tyden, onophoudelyk sal yveren, om waerdig de *Eernaem* te moogen voeren van

MYN HEER

Einde van de twintigste of laetste Brief des Schryvers.

UE. *bereidwilligenſten Dienaer*

VV. BOSMAN.

BE-

BESCHRYVING

VAN

RIO FORMOSA,

Anders geſegt

DE BENIN,

Nevens het Groot-Koningrijk van dien naem, de Zeeden en Godsdienſt der Inwoonders, enz., gelijk ook de Conſtitutie van het Land en de Rivier; mitsgaders een verhael van de Tand-, Rijſt-, Grein- of Malaget-Kuſten; en den Handel aldaer.

Vervat in de een-en twee-en-twintigſte, of twee laetſte Brieven.

DERDE DEEL.

BESCHRYVING VAN RIO FORMOSA,

Anders geſegt

DE BENIN.

Een-en-twintigſte, of bygevoegde Brief.

Behelſt een Beſchryving van Rio Formoſa, *anders geſegt* de Benin. *Veelheid van ſpruiten die in deſelve uitkoomen.* Handelplaets *en* Kerk *der Portugeezen. Onſe gewoone handelplaets van den* Beninſen Koning. *Onſe gewoone handelplaets.* Uſaſe *Rovers. Moeraſſig en dryvend* Land *om en in de Rivier. Is vermakelyk, doch ongeſond. Waer uit ſulks ontſtaet. Groote ſterfte onder ons volk binnen ſcheeps-boord. Roekeloosheid van vyf Matrooſen; en aenmerkelyk geval daer ontrent. 't* Land *is fraei vlak, en vol met bomen. Wie Vaſallen van den* Koning *zyn. Slaef des* Konings *te ſyn is een Eernaem.* De Benin *is niet ſeer volkryk. Drie voorname handelplaetſen.* Haer *namen, Conſtitutie en Bevelhebbers. Noch een vierde handelplaets; waer dat een onſer Opperhoofden om 't leven is gebragt. Dubbelde wraek deswegens genoomen. De Inwoonders van* de Benin *ſyn in 't generael goede en beleefde menſchen; met welke ſeer wel is om te gaen. Willen meet geen force, maer ſagtigheid behandeld werden.* Staen *wonder vaſt op haere koſtumens. Door wien den handel van hun kant werd gedreeven. Syn beleefd, doch valſch tegens malkander. Geldſugtige Regeerders. Buiten den* Koning *heeft men driederlei* Standperſoonen.

De

De eerſte, en hun groote magt. Tweede; wie die zyn. Haer *teeken van Eer. Het verlieſen van 't ſelve is de dood. Voorbeelden daar van. Derde* Standsperſonen. *Hanteringen en Ambagten van den gemeenen-man.* De *Ryke leven ſeer wel. Syn milddadig, en deelen den Armen wat meede.* Kleeding der Negers, *ſo van Mannen als Vrouwen. Yder trouwd ſo veel vrouwen als hy vermoogend is te onderhouden; en maniere van dien. Jalourshеid der Mannen ontrent hare Wyven. Syn volſtage Meeſters van deſelve. Driederlei ſtraf wegens Overſpel. Bevrugte vrouwen; en het kinderbaren. De Soonen behooren den* Koning *toe. Beſnydenis, ſo wel aen de meisjes als jongens.* Kinder-mael. *Tweelingen voor een goed teeken gehouden, uitgeſondert aen* Arebo; *en der ſelver wreedheid daer ontrent met exempelen verklaerd. Heilig* Boſch; *en wat ſy daer van gevoelen. De kinderteel neemd hier wel op. Maenſtondige Vrouwen ſyn onrein. De* Negers *alhier ſyn ſo beangſt niet voor 't ſterven als andere Swarten. Remedien in ſiektens. De* Doctoren *in kleinagting. Hoeſe met de dooden omgaen. Wie Erffenis beurd. Wanneer 't aen den* Koning *vervald. Gemeene hoeren. Regeering. Straf over dievery. Vallen niet diefachtig. Straf over doodſlag; en onderſcheid daer ontrent. Vyfderlei Eeden.* Hoe *de boetens verdeeld werden.* Hare *ſpeeltuigen.* Danſſen *heel konſtig na de Harp. Syn geen dobbelaers. Verwarde Godsdienſt. Een ygelyk is ſyn eigen Prieſter.* Hun *verbeelding van God; en haer raiſonnement deswegens.* Dienen *de Afgoden en den* Duivel *onder een gedaente. Verſchyningen van Geeſten.* Dagelykſche *en jaerlykſche Offerhanden. Wat ſy van het ander leven gevoelen.* Veelheid *van Afgoden; mitsgaders Feeſtdagen.* Haer *voornaemſte Feeſt.* Hare *Sondag.* Vieren *den dag van 't overlyden harer Ouders.* Verdeelingen *van tyden.* Haer *Oorlogen; en onordentlykheid. Syn groote bloodaards.* Haar *geweer. Alderhande ſo tamme als wild gedierte. Groote* Bavianen. *welke de menſchen aantaſten. Pluimgedierte meenigvuldig.* Hebben *niet veel* Viſch; *doch abundantie van alderhande veld en boomgewaſſen.* Verfſtoffen. *Inkomſten des* Konings; *en welke deſelve zyn. Beſchryving der Stad of dorp* Benin. *Is heel lang, en heeft welgebouwde huiſen.* Dulden *geen vreemdelingen in deſelve. Grooten die ſig aen 't* Hof *ophouden. Inboorlingen moogen*

voor

voor geen ſlaven verkogt werden; noch ook geen Man-ſlaven, ſchoon vreemde, uit het Ryk werden vervoerd. Hanteering van den gemeenen man, en ambagtslieden. Fraeye ſtraten in de Stad. Slaefachtigheid der Vrouwen. Syn *minſaem tegens de* Europianen; *uitgeſondert de* Portugeezen. *'s Konings Hof wydloopig beſchreeven. Als mede het Courael-Feeſt; waer op den Koning verſchynd. Audientie des Schryvers by den* Koning. *Den ſelven afgebeeld. Oorlog tuſſchen een* Aré de Roe, *en den Koning; waer door de Stad* Benin *geruineerd is, en nu meeſt onbewoond en woeſt legt. Einde van deeſen Brief.*

MYN HEER,

DEeſe ſal eenlyk tot voldoening ſtrekken, van de ordres my door *U. E.* meede gegeeven, om een *Beſchryving* van *Rio de Benin* op het papier te brengen. Ik derf my niet vermeeten, dat het in de vereiſte ordre ſal konnen *effectueeren*; doch met het na vermogen te verrigten, hoop ik te ſullen moogen volſtaen.

Ontrent vyftig mylen beooſten *Ardra* heeft men *Cabo Formoſa*, nevens de *rivier* van dien ſelven naem; doch anders en gemeenlyk *Rio de Benin* genaemt; ſynde dit ſyn laetſte naem aen het *Groot-Beninſe Koningryk* ('t geen ſig rondom deeſe *rivier* is ſtrekkende) verſchuldigd. Rio Formoſa, anders geſegt Benin,

Rio de Benin is, als men uit den *Weſten* komt, ſeer wel te kennen; want van *Ardra* tot aen deeſe *rivier* heeft men al een-parig laeg en *boſchachtig land*. De *Weſthoek* van de *rivier* doet hem op met een ſteile en als afgeſaegde punt; en de *Ooſthoek* daer regt teegens over met een laege ſtomp *land*. Voor aen de *mond* isſe ontrent een myl wyd; doch verder opſeilende, isſe op ſommige plaetſen wyder, en ook op andere weder nauwer. is ſeer wel te kennen.

Men heeft in deſelve oneindig veel *Spruiten*; waer van eenige ſo wyd zyn, datſe met *goed regt* de naem van *rivieren* ſouden moogen dragen; en een yder van deeſe *ſpruiten* werd door een byſonder *Volk* bewoond; die yder hun *eigen Koning* hebben. Groote meenigte van Spruiten.

Om de *rivier* op te varen, heeft men, overmits de veelheid van de geſeide *ſpruiten*, noodſakelyk ymand van nooden om de *weg* te wyſen, anders ſou men ſeer ligtelyk in een verkeerde geraken.

Handelplaets en Kerk der Portugezen.

Als men ontrent anderhalve myl van de *mond* is gekomen, ſo ſiet men *ſpruiten*, dewelke een half uur van malkander leggen. Op een van deſelve hebben de *Portugezen* noch heeden een *Logie* en *Kerk*, aen het dorp *Awerri* genaemt, 't welk meede ſyn eigene en te gelyk ook vrye *Koning* heeft; die den Koning van *Groot Benin* niet hooger agt als ſyn *Nabuer* en *Bondgenoot*, alhoewel den ſelven voor hem, noch niemand anders, *grootachting* heeft; mits hy ſig inbeeld, de *grootſte Koning* der *Wereld* te zyn, ten minſten van de *Guineſe Wereld*, welke ontrent honderd mylen buiten ſyn *Land* aen hem is bekend; want het geene daer buiten is, daer van ſal hy, door onkunde, niet veel na vertellen.

Gewoone Handelplaets ſeer wyd de Rivier opgeleegen.

De ordinaire *Handelplaets* van deeſe *rivier* is *Arebo* genaemt, en meer dan zeſtig mylen van de *mond* geleegen. Tot daer, en noch verder, konnen wy met onſe *ſchepen* koomen; varende ondertuſſchen honderden van *ſpruiten* voorby, behalven ontallyk veel kleine *kreeken*; waer van eenige al tamelyk wyd zyn.

Uit het *geſegde* ſuit *U. E.* de wyd uitgeſtrektheid deeſer *rivier* ten naeſten by konnen afmeeten; doch hoe lang de ſelve eigentlyk is, of van waer ſy haer oorſpronk heeft, heb ik niet konnen ervaren, alſo geen *Neger* my dies aengaende het regte beſcheid heeft konnen geeven; doch ik geloof, dat men door deſſelven *ſpruiten* in al de hier omleggende *Landſchappen* kan koomen; want ik hier *menſchen* geſien heb van *Ardra*, de *Calbary*, en meer andere *Plaatſen*, die, onder het dryven van haer *Handel* op deeſe *rivier*, door de *Rovers* waren gevangen genoomen en hier verkogt.

Uſaſe Rovers.

Deeſe *Rovers* woonen digt by de *mond* deeſer *rivier*, en werden *Uſaſe* genaemt. Syn een ganſch *arm Volk*, en leven maer ſimpelyk alleen van den *roof*, varen t'aller plaetſen op de ſelve uit, en nemen alles weg wat hen maer te vooren komt; als *menſchen*, *beeſten* en *koopmanſchappen*; daer is niets dat haer

gading

gading niet is; en dit verkoopenſe dan voor *eetwaren* (waer van ſy onvoorſien zyn) aen de eerſte die haer maer te vooren komt.

De *Portugezen* wiſten my te berigten, dat van hier een *weg* te *land* na de *Calbary* ſtrekte; en ook eene te *water*, die veel *facielder* was; en dat men ook met een *Canoa* in de hier omleggende *rivieren* kon koomen, als *Rio Lagos*, *Elrei*, *Camarones*, en meer andere; ja ſelfs in *Rio Volta*; 't welk ik echter niet kan gelooven, overmits daer van de alderminſte waerſchynlykheid niet is; maer van de eerſtgenoemde kan het gemaklyk zyn, om dat deſelve digt by den ander, en niet wyd van hier geleegen zyn.

Van de *mond* der *rivier*, tot eenige mylen opwaerds, heeft men overal laeg en *moeraſſig land*, en de *boorden* ſyn doorgaens met een meenigte hooge en lage *bomen* beſet, 't *land* is rondom, door de veelheid van *ſpruiten*, als in *Eilanden* verdeeld; behalven noch dat men op verſcheide plaetſen dryvend *rietland* heeft, het welke door de ſware *winden* of *travados* van de een na d'andere plaets werd gedreeven. En wyl ons het ſelve dikmaels voor de *boeg* komt, en de *Peſſagie* belet, ſo is men genoodſaekt een andere doortogt te ſoeken; in welk geval ons de *Leotſen* of *wegwyſers* ſonderling te pas koomen. Moeraſſig en dryvend Land.

De *Rivier* ſimpelyk in ſig ſelven aengemerkt, is ſeer plaiſant en vermakelyk, doch by uitneementheid ongeſond; 't welk de eigenſchap der meeſte *Rivieren* op de *Kuſt* ſchynd te zyn; en werd, myns achtens, veroorſaekt wegens de *continuele* beſmettelyke dampen die men ontrent deſelve heeft; voornamentlyk den deeſen, waer om her het *land* ſeer *moeraſſig* en laeg is. De Rivier is vermakelyk, doch ſeer ongeſond; en wat de oorſaek daer van is,

Hier by komt ſig een andere *plaeg*, die niet minder is, voegen; te weeten honderduiſend *millioenen muggen*, anders alhier op ſyn *Portugeeſch Muſquitos* genaemt; want gemerkt het hier, ſo als ik geſegt heb, vol *boſſchagien* of *geboomte* is, ſo heeft men van dat *duivelſch goed* ſo een grouwlyke meenigte, dat men harden noch dueren kan; voornamentlyk des nagts, wanneerſe ons met geheele *legers* koomen beſtormen, en ſo vreeſlyk ſteeken, dat eenige des morgens, door al de *puiſten*, by na onkenbaer zyn geworden. Groote meenigte van Muggen.

Sware sterfte in de Benin onder hes scheepsvolk.

Dit *ongemak*, 't welk ons belet onse noodige nagtrust te neemen, gevoegd by de *ongesondheid* van deese *plaets*, veroorsaekt gestadig een groote sterfte onder al ons *Volk. U. E.* is bekend, dat dit myn tweede *Voyage* na deese *Rivier* is, en dat wy de eerstemael de helft van ons *volk* in de *Benin* hebben laten sitten, en tegenwoordig is 't getal der dooden in ons *schip* niet minder; en de *resteerende* meest alle siek, 't geen een algemeene schrik onder de *matroosen* te weeg brengt; synde een ygelyk bedugt, dat hy'er 't hagje by sal inschieten.

Roekeloosheid van vyf Matroosen en wat daer op gevolgd is.

Van deese *reis* waren'er vyf *matroosen*, die uit een roekeloosse baldadigheid met de *dobbelstenen* om de hoogste wierpen, wie dat in de *Benin* sou sterven of'er weder uit geraken. Myn oudste *dienaer*, die *casueel* by haer quam, *persuadeerden* sy om meede te gooyen; die elf oogen ten deel kreeg, en also de hoogste had.

Het is eenigsints aenmerkelyk, dat deese *Jongen* noch heeden by levende lyve is; daer de andere *baldadigers*, even so als sy *gecontracteerd* hadden, alle vyf in de *Benin* syn overleeden.

't Land is vermakelyk, vlak, en vol Bomen.

Behalven de voorseide ongesondheid is dit een gewenschte *Plaets* om te *behandelen*, so weegens de vermakelykheid van de *rivier* selfs, als het *land* daer om her, (wel te verstaen als men een weinig van de *rivier* af is) 't welk overal vlak, effen, en sonder *bergen* is, en maer van langsamer hand soetjes ryst, waer door men het aengenaemste gesigt des weerelds heeft; 't welk noch werd vermeerderd door een meenigte van *boomen*, die so *regulier* staen, osse voordagtelyk in ordre waren geplant.

Vassallen des Beninsen Konings.

De *Bewoonders* van deese *rivier*, en het *land* daer om heen, hebben wel verscheide, en een ygelyk syn eigen *Koning*; doch het syn echter alle *Vassalen* van den *Beninsen Koning*, uitgesonderd die van *Awerri*, daer de *Portugezen* woonen, en de *Usase Rovers*; want deesen sig de *gehoorsaemheid* des geseiden *Konings* nooit willen onderwerpen.

Slaef des Konings is een Eernaem.

't Syn alle wel *vrye menschen*; dog die van den *Koning* echter maer als syn *slaven* werden behandeld; en ver van daer dat deese naem in een *kleinagting* by haer sou zyn, so rekenen sy

in

in tegendeel dat een *groote* Eer voor haer is een *ſlaef* des *Konings* genaemt te werden.

Niet tegenſtaende men hier een grouwſame meenigte van *menſchen* heeft, ſo is het doch na *proportie* van ſyn wyd uitgeſtrektheid, en na de *Ardraſe Landen* te reekenen, niet *volkryk*. 't Land is na proportie niet Volkryk.

De *Dorpen* leggen alle een groot ſtuk wegs van den ander, ſo wel ontrent de *Rivier* als in het *Land*.

Drie voorname *Dorpen* heeft men tegenwoordig, waer dat wy onſen *Handel* dryven; en waer na toe al de *Negers* uit het *Land*, om met ons te *Negotieeren*, affakken; te weeten na ſodanige *Dorpen*, waer voor wy het *anker* in de grond hebben geworpen. Drie voorname Handelplaetſen.

't Eerſte deeſer *Dorpen* is *Boededoe* genaemt, het welk met ontrent vyftig *huiſen*, of liever *kotten*, is bebouwd, als ſynde ſo wel het *wand* als *dak* maer ſimpelyk van *bladen* en *riet* te ſamen geſteld. 't *Geſag* van deeſe *Plaets* werd een *Onder-Koning*, en eenige hem toevertrouwde *Grooten*, vertrouwd; die het, nevens de geheele *Landſtreek* hier om her, uit den naem en van weegen den *Oppervorſt* beſtieren; doch haerlieder *Geſag* ſtrekt ſig maer uit over ſaken van *klein gewigt*, als *Burgerlyke geſchillen* en het heffen van *Schattingen* voor den *Koning*; maer indien'er iets van *belang*, of *ſware miſdaden* koomen voor te vallen, ſo vermoogen ſy het ſelve niet af te maken, maer moeten ſig aen 't *Hof addreſſeeren*, en hunne ordres van daer afwagten. Het eerſte is Boededoe; en wie 't Geſag hier over heeft.

Het tweede *Dorp* is genaemt *Arebo*, en veel verder de *Rivier* op geleegen. 't Is een fraei, groot en langwerpig *Dorp*, ook reedelyk voorſien van *huiſen* en *Inwoonders*. De *huiſen* ſyn ongelyk grooter als aen *Boededoe*; doch op die ſelfde wys gebouwd. Deeſe *Plaets*, en het *Land* dat daer onder behoord, werd even als *Boededoe* door een *Onder-koning* geregeerd. Tweede Handelplaets.

Voor eenige jaren waren hier twee *Logies* of *Factoryen*; waer van het eene de *Engelſche*, en het ander onſe *Compagnie* toebehoorde; en yder van haer had ſyn eigen *Marcadoors* en *Fiadoors*, 't welk op ſyn *Hollandſch Kooplieden* en *Borgen* beteekend; alhoewel de laetſte hier de *Rol* van *Makelaers* ſpeelen; doch overmits de *Engelſche* hier zederd een groote reeks van

jaren,

jaren niet *genegotieerd* hebben, so is hun *Logie* te eenemael vervallen en vernietigd, en haere *Kooplieden* en *Makelaers* onder de onse gestooken.

De derde. Het derde *Dorp*, met name *Agatton*, is voor deesen een voorname *Handelplaets* van ons geweest; doch door den *Oorlog* heeft het so veel geleeden, dat het tegenwoordig noch voor het meerendeel verwoest legt. Het is gebouwd op een kleine *heuvel*, die in de *rivier* geleegen, en maer even aen het *vaste land* gehegt is.

Is een schoon Dorp geweest. Het is, so als men aen de *geruineerde Overblyfsels* sien mag, voor deesen een geheel groot *Dorp* geweest, vermakelyker en ook gesonder als elders; en dit is ook de reeden, dat de *Negers* het met alle kragt weder beginnen op te bouwen. Het is rondom beplant met alderhande *vrugtdragende Boomen*.

Ontrent deese *Landstreek* heeft men veele kleine *Dorpjes*, waer van de *Bewoonders* na herwaerds koomen, om de *groote Marktdag*, die daer alle vyf dagen werd gehouden, by te woonen. Een dag reisens te *land* van *Agatton* legt de *Stad* of het *Dorp Groot-Benin*, *Residentie-plaets* van desselven *Koning*; doch daer van hier na.

't Dorp Meiborg. Ik mag met eenen ook niet voorby gaen, om gewag te maken van noch een *Dorp*, waer dat wy voor deesen onsen *handel* hebben gedreven, en *Meiborg* genaemt is; *apparentelyk* zyn naem aen een onser daer geleegene *Cooplieden* verschuldigd synde.

Onse *Compagnie* heeft hier voor eenige jaren een vaste *Logie* en eenige *Bedienden* gehad. Onsen laetsten *Koopman*, welke alhier den *handel* voor de *Compagnie* waernam, was genaemt *N. Beeldsnyder*, die al te *brutael* met deese *menschen* te werk ging, en waerom hy van deselve ook ten uitersten wierd gehaet.

Ons Opperhoofd word aldaer doodelyk gewond en om wat reden. Hierenboven gebeurden het noch, dat hy op seekere tyd 't oog had laten vallen op een van des *Opperhoofds Wyven*, en deselve genoegsaem met geweld tot syn *wil* kreeg; 't geen sodanig een *chagryn* aen haer *Man* veroorsaekte, dat hy sig niet kon onthouden, van *Beeldsnyder* over deese *Schendaad* te straffen; dies hy hem met een deel *gewapend Volk* op den hals quam, met

met wil om hem aen kant te helpen; doch hy kreeg (*defendeerende* sig al vlugtende) *occasie*, om te *eschapperen*, en hem aen boord van een onser *scheepen*, dat ter dier tyd aldaer lag, te begeeven; doch wierd echter, eer hy 't so ver bragt, swaerlyk gewond. Aen boord gekoomen synde, so seilde hy de *rivier* uit, en syne *vervolgers* uit het gesigt; doch een van syn *wonden* was so gevaerlyk, dat hy door onkunde van den *Chirurgyn* aen deselve quam te overlyden.

Wraek door onsen Directeur genoomen.

Den H. *Nicolaas Sweers*, die ter dier tyd de *directie* wegens onse *Compagnie* op de *Kust* had, en misschien niet ten vollen van de saek *geinformeerd*, liet dit niet ongewrooken *passeren*, maer sond in aller haest een *Jagt* opgepropt met *Minase soldaten*, na de *Benin*, met ordre om geseide *massacre* (so als het wierd genaemt) op het alderstrengste te wreeken; 't geen deselve, daer gekoomen synde, ook *rigoureuselyk*, en meer als sy wel in *mandaet* hadden, *Executeerden*, en maekten alles ter neder, of namense voort gevangen, die haer in 't geseide *Dorp* ontmoeteden, en het niet konden ontvlugten.

So meede door den Koning.

Den *Groot Beninsen Koning*, die dit ter ooren quam, en de oorsaek deeser *massacre* verstaende, liet sig met de *wraek*, door onsen *Directeur* genoomen, niet vergenoegen, maer deed den geenen, om wiens wil dit was aengeregt, by hem ontbieden; en schoon den selven de eer van syn *Geslagt* maer had *gedefendeert*, en dienvolgende ligtelyk te verontschuldigen was, so liet den *Koning* hem echter met syn geheel *Geslagt*, tot in het derde of vierde *Gelid*, ter neder sabelen; en dat eenlyk maer om sig by ons te *justificeeren*, dat hy aen geseide *manslag* niet alleen onschuldig was, maer ook, dat het buiten syn weeten was geschied.

De doode ligchamen deeser *elendigen* wierden tot een *spectacul* op de *mesthoopen* weg geworpen, om door het *wild gedierte* te werden verslonden; en hunne *huisen* wierden onder de voet gehaeld, met *stricte* last, van deselve in alle eeuwigheid niet weder op te bouwen. Wy, siende den *Koning* sodanig voor ons te yveren, hebben 't zederd die tyd onsen *handel* aldaer *gecontinueerd*.

De *Inwoonders* van de *Benin* syn in 't *generael* goedaerdige en

D'Inwoonders syn in 't generael seer beleefde Menschen.

en beleefde *menschen*, van wien men met goedheid alles wat men begeerd kan krygen. 't Geen men haer uit een *liberaelheid* vereerd, sullense altoos dubbeld tragten te *recompenteeren*; en so men iets benoodigd is, en'er haer over aenspreekt, so sullense het selden weigeren: niet tegenstaende sy het selfs noodsakelyk van doen mogten hebben.

Willen met geen forsheid behandeld werden.

Sy willen, en ook met reeden, hunne *beleefdheid* met gelyke *Courtoisi* betaeld hebben, sonder sig nors of spytig teegens haer te toonen; want om met *dwang* of *geweld* iets van haer te halen, zou so veel zyn, of men de *Maen* wilde grypen. Sy sullen sig daer ontrent in geenen deele laten vinden.

Staen vast op hare kostumens.

In 't stuk van *Negotie*, synse so *prompt*, en sullen niet lyden, dat de alderminste *Jota* van de *oude kostumen* werde vernietigd; doch als men haer daer in te wil is, so zynse seer gemakkelyk om meede te *Handelen*, met alles van hare kant toe te brengen, wat tot een *volmaekte Harmonie* werd vereist.

Syn langsaem in haer Handel.

't Ergste van allen is, dat sy seer langsaem, en gantsch talmachtig in haer *handelen* zyn. Veeltyds hebbense een deel *tanden* in voorraed; waer ontrent, eer wy met haer *d'accoord* konnen raken, men somtyds acht of tien dagen werk heeft; doch het geschied van hare kant met so veel *beleefdheid* en *pligtbetuigingen*, dat men het onmoogelyk qualyk kan of mag neemen.

Eene saek is hier, waer over men sig moet beklagen; namentlyk, dat men op syn aenkomst aen haer een partye *Koopmanschappen* voor *Panen* of *kleeden* moet uitborgen; en met de *betaling* van dien wagtense dikwils so lang, dat wy door 't verloopen van 't *Saisoen*, 't *consumeeren* van onse *victualie*, en weegens de siekte en sterfte onder ons *volk*, genoodsaekt werden, sonder *betaaling* te moeten vertrekken. Doch hier van is wederom het best, dat sy het de naeste reis, als wy weder hier koomen, tot een duit toe sullen voldoen.

Door wien den Handel van hare kant werd gedreeven.

Den *Handel* van hare kant werd waer genoomen door *menschen* daer toe *expresselyk* van de *Regering* gesteld; en werden, so als ik hier vooren gesegt heb, *Marcadoors* of *Fiadoors* genaemt;

naemt; en deese neemen het voor andere, de *regte Kooplui* synde, waer. Dit geschied, om dat men met de voornoemde in de *Portugeesche Tael*, doch wonderlyk geraadbraekt, kan spreeken; en dit is ook der selver eenigste *hoedanigheid*; want boven dien moet men haer aenmerken als het schuim van 't *geheele Volk*, die na hun *Landsgenooten* niet veel aerden, noch de eer verdienen, van neevens deselve gelteld te werden.

Aen deese *Messieurs*, en so meede aen de *Opperhoofden* dier *Plaets*, moet men op syn aenkomst eenige *kostumens* betalen; doch echter van so geringen *importance*, dat het nauwlyks noemenswaerdig is.

Onder en tegens den ander schynen de *Inwoonders* seer beleefd te zyn; en sullen niet gebrekkig weesen, om malkander in alle *voorvallende gelegentheden* hun dienst te *presenteren*; doch alles is maer enkel schyn. Sy vertrouwen malkander niet; maer gaen met de meeste omsigtigheid des *weerelds* te werk, dat niemand haer *secreten* komt te weeten; voornamentlyk in 't stuk van *Negotie*, datse gaerne so geheim doen, als immers mogelyk is; uit vrees, van by de *Regeerders* als *groote Handelaars* aengebragt te werden; die, wanneerse sulks gewaer wierden, niet *manqueren* souden, van deese of geene *Misdaed* voor den dag te brengen; eenlyk maer, om deese ryke *Negotianten* van de huig te moogen ligten, al schoonse daer toe het *alderminste regt* niet hadden. Doch het gaet hier meede als elders, en gelyk het *Spreekword* segt: *die een hond slaen wil kan ligtelyk een stok vinden.* En dit is de reeden ook, dat de geene, die buiten de *Regering* en het *Bewind van saken* zyn, sig altoos armer, alse in der daet zyn, sullen veinsen; om door dat *middel* de roofgierige handen van hare *Regeerders* te ontgaen. Dit doet hen alle, so als ik gesegt heb, *politicq* tegens den ander zyn, een *goed gelaet* tonen, en een yders *Vriend* schynen te zyn, om daer door sodanige *vyanden*, die haer souden willen *aenklagen*, te myden; dies hun *vriendschap* ook selden *opregt*, maer meesten tyd *geveinst* en *valsch* is.

D'Inwoonders syn seer geveinst tegens malkander.

Drie *Standen* heb ik hier buiten en behalven den *Koning* aengemerkt. De *Koning* heerscht met een *absolute* en *Souveraine*

Drie Staten buiten den Koning.

raine Magt; synde desselfs *wil* een *Wet* en *Rigtsnoer* voor alle syne *Onderdaenen*; waer tegens sig geen mensch mag verroeren.

De naeste aen den Koning syn drie voorname Heeren.

Hem volgen als de eerste en heerlykste *Staet* onder de syne, drie persoonen, alhier *getituleerd* met de naem van *Hommes Grandes*, 't welk in onse *Tael* overgebragt, *Groot-vermoogende Heeren* of *Mannen* sou beteekenen. Deese drie syn t'allen tyden by den *Koning*, en een ygelyk, die iets by den selven te verrigten heeft, moet sig eerst aen haer *addresseren*; welke de *last*, van het den *Koning* aen te dienen, op sig neemen, en wederom bescheid te rug brengen. Ondertusschen seggense hem niet meer als sy willen hebben dat hy sal weeten; en so *ordonnerense*, ook aen een ygelyk, uit de naem van den *Koning*, 't geen henlieden wel gevalt; dies de geheele *Regeering* van dit *Land* eenlyk onder haer beruft, en wel te eerder, om dat het niemand werd toegelaten den *Koning* te sien, veel min te spreeken, uitgesondert eenige weinige, welk daer meede werden begunstigd.

Tweede Aré de Roe.

De tweede *Standspersoonen* syn die geene, die men alhier *Aré de Roe*, of *Straet-Koningen* noemd. Haerlieder *werk* is, dat den een opsigt over 't *gemeene volk*, en den ander over de *slaven* heeft; wederom andere over saken van *Oorlog*, over 't *vee*, *veldgewassen*, *enz.* Niets kan men bedenken, of het heeft syn *eigen versorger*.

Uit deese *Aré de Roes* werden de *Onder-Koningen* en *Opperhoofden* van de *Landen*, die onder de gehoorsaemheid van den *Koning* staen, gekooren. Alle deselve staen onder 't *bevel* van de voorseide drie *Hommes Grandes*; aen wien sy *verantwoording* van alle hunne *verrigten subject* syn te doen.

Hun Kenteekenen, of Ridder-Order.

Hare *bediening* of *Eerenstaet* krygen sy, op *recommandatie* van deese drie *Heeren*, van den *Koning*; die, ten *kenteken* van deese *Waerdigheid*, aen een ygelyk een *snoer Couralen* doet geeven, synde so veel als hun *Ridder-Order*. Deese *Snoer* moeten zy altoos aen den hals dragen, sonder het oit te derven afleggen.

Indien sy het by *ongeluk* koomen te verliesen, of door *onagtsaemheid* sig laten ontsteelen, so synse gewis en seker om den

den hals, en moeten het, sonder eenige *genade*, met de dood bekoopen.

Hier van sal ik U. E., ter bevesting, twee *exempelen* by-brengen, waer van ik het eene selfs heb bygewoond, te weeten van een *Neger*, die sig deese *Ketting* had laten ontsteelen; en daer over, sonder lang morren, aen de dood wierd opgeofferd, en de geene, die dit *diefstuk* had begaen, synde bekend geworden, ging de selfde gang; nevens noch drie andere, die hier kennis van hadden, en het selve niet tydig genoeg hadden *geopenbaerd* of *aengegeeven*; dies'er *vyf menschen* ter dood wierden gebragt ter wille van een *ketting Courael*, die anderssints geen *twee stuivers* waerdig was. Voorbeeld hier van.

Ten tweeden gebeurde hier omtrent in 't jaer 1700. nog een *seldsamer geval*. T'eener tyd lagen'er, nevens my, voor het *Dorp Boededoe* twee *Portugeesche scheepen* of *barken*, waer van den eenen voor ons vertrok; doch den anderen moest, om syn *schulden* in te vorderen, noch wel een *Maend* of twee na my blyven leggen; en wyl de *schulden* wat sober in quamen, so *resolveerde* de *Kapitein*, om een *Fiadoor*, die wel het meeste *schuldig* was, in syn *schip* te laten *arresteren*; doch wanneer hy sulk *werkstellig* maekte, so stelden den ander sig ter weer, en meenden het t'ontsnappen; derhalven hy met de *Portugezen* aen 't *worstelen* geraekte, en van den *Portugeeschen Stierman* by syn *snoer Couralen* wierd gevat, waer door deselve aen stukken en buiten boord geraekte. Hier over wierd deese *Fiadoor* so mismoedig, dat hy van 't *krabbelvuisten* afliet, en sig als gewillig *gevangen* stelde. Doch na eenigen tyd vond hy den *Stierman* te slapen; en na een *Donderbus* gekreegen te hebben, schoot hy den selven voor de kop, en deed hem aldus, van een *natuerlyke slaep*, tot de *eeuwige* overgaen; doch was daer meede niet vergenoegd, maer verwondde het *doode lichaem* noch op verscheide plaetsen. Daer na wierp hy het *mes* van sig, en seide: *Dat hy sig nu naer wensch had gewrooken, en dat het hem verder niet kon schelen, hoedanig men met hem wilde leven; want*, voegde hy'er by, *doen myn Couralen buiten boord geworpen wierden, was ik een Man des doods; en' tegenwoordig sal het niet een hair beter zyn.* De *Portugezen* derfden het sig echter niet on- Noch een Voorbeeld.

derwinden, om hem hier over te ſtraffen, maer leverden hem aen het *Opperhoofd* van die *Plaets* over, die hem na den *Koning* deed voeren; en vermits midlerwyl de *Bark* vertrokken was, ſo liet den *Kouing* hem in nauwe gevangenis ſtellen, om den ſelven, wanneer'er weder een *Portugeeſch ſchip* mogt aengekoomen zyn, in hare tegenwoordigheid op 't felſte te doen ſtraffen.

In dit loopende jaer heb ik de *Neger* ſelfs geſien; en op myn vertrek quamen'er weeder twee *Portugeeſche ſchepen*, met ordre, om van den *Koning*, wegens 't vermoorden van hun *Piloot*, *Regt* te eiſchen. Hoe het daer meede is vergaen, kan ik niet ſeggen, alſo kort daer aen uit de *rivier* ben vertrokken. Doch dat het hem ſyn *beſten hals* ſal gekoſt hebben, ſtaet onwederſpreekelyk vaſt.

Voorſeide Eerteekenen heeft den Koning in bewaring.

De geſeide *Couralen* heeft den *Koning* alleen in ſyne bewaring, ſonder dat, op *pœne* des doods, deſelve door andere mogen nagemaekt of beſeeten werden. Deſelve ſyn van *ſteen* gebakken, en van een *bleeke roode couleur*; van bovenen geheel glad, offe *gepolyſt* of *verglaeſt* waren; en gelyken ſeer wel na *rood geſpikkeld marmer*

Aen het *verhael* van 't geſeide kan U. E. afmeeten, dat de *Fiadoors* de derde *Stand* onder de *Negers* van dit *land* uitmaken; want niemand vermag of kan deeſe *Courael* dragen, als die eenig *Ampt* van den *Koniug* beſit; vermits ſy, als ik alreede geſegt heb, het ſelve van den *Koning* krygen.

Aen wie dit Eerteeken noch gegeven werd.

Neevens de *Fiadoors* zyn hier ook in *gelyke Waerdigheid*, en onder der ſelver *ſtand* begreepen, de *Mercadoors*, Kooplieden, *Falladoors*, *Voorſpraeken*, en de *Veilles*; 't geen *Oude* geſegt is. Alle deſelve ſyn met het voornoemde *Eerteken* begiſtigd.

Hanteringen en Ambagten der gemene lieden.

Buiten de drie voornoemde *Standen* weet ik niet dat hier eenige *Ampten* of *Waerdigheden* meer zyn; derhalven wy vervolgens tot den *gemeenen man* koomen. Onder deſelve vind men'er weinige van een arbeidſamen aert, ten ſy geheel *arm* en *kael*; anderſints latenſe hun *werk* al meeſt door hare *Wyven* en *ſlaven* verrigten, ſo wegens den *Landbouw*, het ſpinnen van *Katoen*, het weeven van *kleeden*, als andere beeſigheden meer;

meer; terwyl sy, sose eenig *vermoogen* hebben, sig eenlyk met den *Koophandel* bemoeijen. Weinige *handwerken* syn, behalven het *weeven*, by haer bekend, en bestaen maer ten *principalen* in *smeeden*, *timmerlieden*, en *leerbereiders*; doch al hun *arbeid* of *werk* is so plomp, en van so weinig *konst*, dat een *Jongen* in *Europa*, maer een *maend* op en *Winkel* geweest, en eenigsints *leersaem* zynde, het selve veel beeter sou maken.

De *Bewoonders* van dit *Land* leven geheel rykelyk in haer eeten en drinken, indiense maer van eenig *vermoogen* zyn. De kost der *Ryken* is *koebeesten*, *schapen* of *Hoendervleesch*, en *Jammes* tot haer *Brood*; 't welk, als sy het gekookt hebben, sijn stampen, om'er *koeken* van te maken. Sy noodigen malkander veelmalen te gast, of deelen van hun overvloed, aen de geene die *behoeftig* zyn, iets meede. D'Inwoonders syn seer rykelyk in eeten en drinken.

De *gemeene lieden* behelpen sig met *visch*, die sy *gerookt* of *gedroogt* hebben. En als deselve *gesouten* is, so heeft het een goede overeenkomst met dat geene, 't welk wy in *Europa* *Raf* en *Reekel* noemen. Haer lieder *brood* is van 's gelyken *Jammes*, *Bananas* en Boontjes; de drank *water* en *wyn Pardon*, welke niet veel bysonders is. De drank der *Ryke* is van 's gelyken *water* en *Brandewyn*, als sy deselve konnen bekoomen.

De *Koning*, de *Hommes Grandes*, en een ygelyk *Opperhoofd*, die van eenig *vermoogen* zyn, onderhouden ter plaetse harer *Residentie* een deel *arme lieden*. De geene, welke tot eenig *werk* bequaem zyn, sullense, om aen de kost te geraken, tot het selve *employeren*; andere, die gebrekkig zyn, voedense om *Gods wil*, en om de naem van *milddadigen* te verdienen. Dies men ook geen *bedelaers* gewaer werd; nog aen het *uiterlyke*, wegens de goede voorsorge die'er werd gehouden, geen *armen* kan onderkennen. Milddadigheid der Ryke aen d'Armen.

Seer mild synse, om malkander *presenten* te doen van alderlei slag van *goed*, en aen de *Europianen* een meenigte van *verversing*, en meerder als men benoodigt is; waer in sommige ook booven hun *vermoogen* te werk gaen, alleen maer om daer door een *eerlyke* Naem by de *vreemdelingen* te verdienen.

Cierlyke kleeding der Ryke Manlieden

De *kleeding* der *Negers* alhier is seer sindelyk, cierlyk en ongelyker ryker als die der *Negers* op de *Goud-kust*. De *ryke* dragen voor eerst een fijn wit *katoene kleed* ter lengte van een *vadem*, en ontrent half so breed; en dit diend haer in plaets van een *Onderbroek*, waer over sy noch een fijnder *kleed*, meede van *wit katoen* dragen, het welke somtyds wel twintig of dertig *ellen* lang is, 't geen sy heel cierlyk met *fronsels* of *plooijen* om de middel weeten te winden; en daer over hebben sy noch een *Charp* van *syde* of eenig ander *stof* van een *vadem* lang en twee *spannen* breed gebonden. 't Einde van het selve is met *franje* of *kant* beset, en derhalven byna even eens als de *Negerinnen* op de *Goud-kust*. Het *bovenlyf* is meest altoos naekt. Dit syn hunne *kledingen* alsse uit gaen; doch in huis dragense maer een grove *Paen* tot een *onderbroek*, en over het selve een groot *geschilderd kleed*, alhier van *gras geweven*, en *mantelsgewys* heen geslagen.

Van den gemeenen man.

Den *gemeenen man* gaet even dusdanig gekleed, doch met veel grover en slegter *goed*; een ygelyk na dat syn *staet* en *vermogen* meede brengt.

Der Vrouwen.

De *Vrouwen* der *Grooten* dragen *Panen*, die hier te *Land* van *katoen* syn geweeven, en dewelke ook geheel frai met verscheide *couleuren* door den ander syn *geschakeerd*, die sy bysonder *wit* en *helder* weeten te wasschen. Deese *kleden* syn niet seer lang, en werden even so toegeknoopt als die der *Vrouwlieden* aen *Fida*; doch echter met dit onderscheid, datse hier de split op de syde of na achteren draeyen, en derhalven van vooren bedekt zyn. Over hun *bovenlyf* hebbense noch een fraei *kleed*, van een *vadem* lang, in plaets van een *sluyer*, geslagen, en gelyk de *Vrouwlieden* op de *Goud-kust* meede doen. Haer *halscieraed* bestaet uit veelderhande slag van *Courael*, geheel aerdig door den ander geregen. De *armen* syn opgeschikt met gladde *kopere* of *yzere Armringen*; de *beenen* van sommige desgelyks, en de *vingers* so vol *kopere ringen* als'er aen konnen.

Dus opgetooid, *myn Heer*, sien sy'er al reedelyk smakelyk uit, en souden ymand, die eenig, *appetyt* had by gebrek van beeter, noch al weeten te *accommoderen*.

De

De *Dragt* der *geringe Wyven* is het selve; uitgesonderd datse, eeven als van de *Mannen* gesegt is, seer *slegt goed* dragen.

De *kinderen* gaen meest alle gantsch naekt; de *Jongens* tot haer tien of twaelf jaren, en de *Meisjes* tot dat het haer gaet na de wyse van haer *Sexe*. Tot die tyd toe hebben sy niet anders om of aen, als eenige *snoeren Courael* om haer *middel* gewonden; het welk echter niet beletten kan dat geene te sien, het welk sy wat sorgvuldiger behoorden te bedekken. De Kinderen gaen naekt, selfs tot datse hun volkomen onderdom hebben.

Het hair der *Manlieden* werd niet *gevlogten* of *vercierd*, maer blyft, so als het van natueren gewassen is, hangen; behalven dat eenige twee of drie *vlegten* daer van maken, en'er een *groote Courael* onder aen hangen. Maer dat der *Wyven* werd cierlyk met groote en kleine tuiten *gevlogten*, synde de *groote vlegten* alle te samen over de schedel van 't hoofd heen gedeeld, in maniere van een *verkeerde Hanekam*, waer over de *kleine vlegten* dan meede in ordre syn gelegt. Sommige hebben hun hair in twintig of meer *vlegten* verdeeld, al na dat sy dik of dun van hair zyn. Eenige besmeeren het selve met *Olie*, dat sy uit de *pitten* van *Olienooten* braden, waer door het syn *swarte koleur* verliest, en met'er tyd een *roode* of *geele* aenneemt, 't geen sy voor een groote *Cieraed* houden; en ondertusschen staet het, myns dunkens, wel *barbaersch leelyk*. Verciering van hun hair.

De *Mannen* trouwen hier meede so veel *Wyven*, als sy met fatsoen konnen onderhouden. Ontrent de *Trouw* hebbense weinig, of liever geen *Ceremonien*, so wel de *Ryke* als de *Armen*; uitgesonderd dat den een des *Bruids vrienden* wat rykelyker *tracteerd* als den ander. Een yder trouwd so veel Wyven als hy kan voeden.

Het *Trouwen* geschied eigentlyk op deese manier. Zo wanneer ymand sin in deese of geene *Doehter* komt te krygen, geeft hy het selve aen een van syn *Vrienden*, en die in *aensien* is, te kennen; die sig na haer huis vervoegd, en deselve van haer *vrienden* eischt of versoekt, het geene, sose bereeds niet *verloofd* is, selden werd geweigerd. Het *consent* dan van de *Ouders* of *Vrienden* verkreegen hebbende, so gaet de *Trouw* aen, en den *Bruidegom* bekleed syn tockoomende *Bruid* met eenige Hoedanig de Trouw geschied.

fraeye

ſraeye *klederen*, en eenig ander *hals* en *handoieraed*; en na de *Vrienden* van weerkanten wel *getracteerd* te hebben, ſo heeft de geheele *Bruiloft* een einde, ſonder eenige andere *Solemniteiten* te gebruiken. 't Geſeide *Tractement* geſchied ook niet ten huiſe van den *Bruidegom*, of ymand anders, maer koſt en drank werd ſimpelyk *vervaerdigd*, en een ygelyk ſyn deel t'huis geſonden.

Syn ſeer jalours ontrent hare Wyven; doch niet van de Europianen.

De *Negers* ſyn ontrent hare *Wyven* ſeer *jalours*, wel te verſtaen ontrent *Manſperſoonen* van hun *Land*; doch in geenen deelen ontrent ons; want ſy bekreunen ſig ſeer weinig, wat men met hare *Wyven* aenvangt. Stoeyen, lagchen, praten, by haer te ſitten of te leggen, alles ſtaet (mits dat men binnen de palen van *Eerbaerheid* blyft) vry. Selfs ſynſe ontrent ons van ſo een *goed vertrouwen*, dat ſo byaldien het komt te gebeuren, dat ſy van ons beſogt werden, en hunne *affaires* haer elders anders roepen, ſo latenſe ons alleen by hare *Wyven*, en *recommandeeren* deſelve, om ons, gedurende hun uit ſyn, wel te *diverteeren*; doch van de *Swarten* mag'er geen *Manſperſoon* in of ontrent haer *Wyventimmer* koomen; en dit werd van een ygelyk onder haer *ſtrictelyk geobſerveerd*.

Tuſſchen de *Wyven* der *Grooten* en die van den *gemeene man* is maer alleen dit onderſcheid, dat de laetſte wegens den arbeid, die ten oirbaer van 't huis moeten verrigten, overal heenen gaen, daer die der *Grooten* meeſt altoos in huis opgeſlooten zyn, om daer door te beletten, datſe, volgens hun *natuerlyke neiging*, niet tegens het *ſevende Gebod* komen te ſondigen.

Syn volſlage Meeſters van hun Wyven.

Indien het gebeurd, dat een *Man* met eenige van ſyn *Wyven* in huis ſit, en beſoek van ſyn *Vrienden* ontfangt, ſo *retireren* ſyn *Wyven* ſig aenſtonds na een ander gedeelte van het *Huis*, om van de *inkoomende* niet geſien te worden; doch als 't *beſoek* van *Blanken* geſchied, ſo blyvenſe ſitten, om dat ſulks het *believen* van de *Man* is, wien ſy op alderhande manieren ſoeken te behagen, gemerkt al hun wel ſyn van deſelve afhangt, en de *Mans* alhier *volkoomen Meeſters* van de *Wyven* zyn.

Over-

Overſpel werd hier te *Land* op driederhande manier geſtraft, en eerſtelyk onder den gemeenen *man* als volgt. So een van deſelve gewaer werd, dat ſyn *Wyf quade gangen* gaet, en hem onder 't getal der *hoornbeeſten* ſteld, ſo ſal hy alle moogelyke vlyt aenwenden, om den *Doffer* op 't *ſlag* te moogen beknippen; want ſonder dat kan hy niets uitregten; maer ſo wanneer hem het ſelve gelukt, ſo heeft hy *Regt* om den *ſnoeper* t'eenemael te beroven van 't geen hy beſit, 't ſy *ſlaven*, *Boeſtes*, *Oliphantstanden*, *koopmanſchappen*, en voorts alles wat den ſelven heeft; 't geen hy voortaen als ſyn *eigen* mag gebruiken. Het *Wyf* dat dus *geſondigt* heeft, doet hy braef *baſtonneeren*, en ten huiſe uitgaen, om elders haer *Fortuin* te gaen ſoeken; doch niemand ſal ſo een ligtelyk weder tot een *Wyf* neemen, en derhalven begeven ſy haer na een andere *Plaets*, waer datſe ſig voor *Weduwen* uitgeeven, om daer noch weeder aen den *Man* te geraken, of andere *practyken*, die de *natuer* haer geleerd heeft, om de koſt te winnen, te werk ſtellen. Driederhande Straf wegens Overſpel als eerſte.

Dit is voor ſo veel de *wyven* van den *gemeenen man* betreft; de *Ryken* of *Welgegoeden regten* ſig meede wel op gelyke wys; doch de *vrienden* van 't *vrouwmenſch*, om haer geen *ſchandael* te doen lyden, verſoenen de *Man* met een fraije ſomme gelds, op dat hy haer weeder in genade mogt aenneemen, 't welk ſy ook den meeſten tyd doen; en na ſyn *Overſpeelig Wyf* op nieuw ingewyd te hebben, ſo gaetſe namaels weeder voor een *eerlyke Vrouw* als van te vooren; en werd in 't *vervolg* ook ſo wel als d'andere van de *Man* geliefkooſt en beſlapen. Tweede.

De *Regeerders* van het *Land* gaen met de *Overſpeelders* vry *rigoureuſder* te werk; want als deſelve ymand in het pleegen van *Minneſpel* met hun *Wyven* betrappen, ſo dodenſe beide het *Wyf* met haer *Boel*, ter plaetſe waer dat ſy deeſe *Sonden* hebben begaen, en werpen de doode ligchamen vervolgens, ten *Proi* voor het *wild gedierte*, op den *miſthoop*. Derde.

Weegens deeſe ſware *ſtraf*, ſo wel onder *Kleinen* als *Grooten*, werd een ygelyk afgeſchrikt, om ſig met een anders *Wyf* te vermengen; en derhalven ſiet men deeſe booſe ſtukken alhier ſelden gebeuren.

De *Negers* ſyn hier gelyk als elders, ſeer geſet om het *minneſpel*

neſpel met kragt voort te ſetten; en beelden ſig in, dat de *wyn Pardon* en 't *goed eeten* de *Natuer* heel veel verſterkt; en aengaende het laetſte, daer ontrent hebben ſy, myns dunkens, geen groot ongelyk; doch in het eerſte kan ik ſo veel *virtuten* niet bemerken.

Niet gaerne ſullen ſy ſig inlaten, om uit het *naeimantje* te *diſcoureren*. *'t Is*, ſeggenſe, *een werk der duiſternis, en derhalven niet betamelyk, om'er t'aller plaetſen volmondig van te raiſonneren*. Doch die het op een *verbloemde* en *bewimpelde wys* weet te klaren, werd niet alleen by haer geleden, maer van een ygelyk voor een *aerdig* en *gauw vernuft* geſchat; dies een yder ſig ook benaerſtigt om *aerdige Fabulen* en *Gelykeniſſen* ter *materie* dienende, voor den dag te brengen.

Van bevrugte Vrouwen en het Kinderbaren.

Ontrent *bevrugte Vrouwen* en het *kinderbaren* heeft men alhier het volgende aen te merken. Na dat een *Vrouw bevrugt* is, vermag ſy aen niemand meer, tot hare *verloſſing* toe, de hand geeven; en wanneer deſelve verloſt zyn, en dat het een *Soon* is, ſo werd het *kind* den *Koning* opgedragen, als hem in eigendom toebehoorende; en uit dien hoofde werden al de *Manlieden* van dit *Land*, *ſlaven* des *Konings* genaemt; doch een *Dochter* behoord de *Vader* toe, om'er na welgevallen meede te leven; en deſelve, tot haer jaren gekoomen ſynde, uit te trouwen, wanneer en aen wien het hem maer gelieft.

Beſnydenis ſo wel aen Meisjes als Jongens.

Met de acht of veertien dagen, ſomtyds ook wel later, werden de *kinderen beſneeden*, ſo wel *Meisjes* als *Jongens*; de laetſte hun *voorhuid*, en de eerſte, met een weinig te ſnyden van 't geene de *Geneeskundige*, of die in de *Anatomie* ervaren zyn, *Clitoris* noemen. Hierenboven ſnydenſe de *kinderen* het geheele lyf vol met *ſmalle ſtreepjes*, ſo wel *Jongens* als *Meisjes*; doch de laetſte met veel meer *ſneeden* of *ſigueren*; en een ygelyk doet hier ontrent ſo hem beſt gevald.

U E. kan ligtelyk bevroeden, dat dit een *groote ſmert* aen deeſe *kleine ſchepſels* moet veroorſaken; doch wyl het hier te *Land* voor een *groot cieraed* paſſeerd, en dat het de *moode* is, ſo wil niemand het ſelve laten.

Kindermael.

Wanneer het *kind* ſeven dagen oud is, ſo regten de *Ouders* een

een *blyde maeltyd* aen, meenende dat het om die tyd al door syn *meeste quaad* is; en om dat de *booſe Geesten* het selve geen leed of hinder moogen toebrengen, so stroyense, om die *Quanten* te bevreedigen, voor haer op alle *wegen* een meenigte *gesooden spys*.

So een *Vrouw* t'eender *dragt* twee *kinderen* te gelyk krygt, werd voor een *goed teken* gehouden, en aenstond aen den *Koning* geboodschapt; die daer over groote *vreugde* met alderhande *speel-instrumenten* doet bedryven De *Vader*, die ondertusschen sig verbeeld, dat het voor syn *Vrouw* te swaer sou vallen, beide deese *kinderen* te soogen, siet een andere *sogende vrouw*, wiens *kind* overleeden is, voor *geld en goede woorden* te krygen, welke een van syn *kinderen* voor *Minne* mag verstrekken.

In geheel de *Benin* is het baren van *Twelingen* een *goed teken*, behalven aen *Arebo*, daer het t'eenemael het *contrarie* bedied. Sy leven daer ter plaets geheel *Barbarisch* met een *Vrouw* die twee *kinderen* te gelyk ter wereld brengt; mits sy voor een *gewoonte* hebben, om de *Moeders* met beide haer *kinderen* om hals te brengen, en op te offeren aen den *Duivel*, dewelke sig, volgens hun dwaese meening, in een *Bosch*, dat ontrent het *Dorp* legt, ophoud. Indien den *Man* wel begoed is, so koopt hy syn *Vrouw*, met een *slavin* in hare plaets ter *slagting* over te geeven, vry; doch de *kinderen* konnen niet *gelost* werden, maer moeten deese wreede *Wet* voldoen.

Barbarische gewoonte in het Dorp Arebo ontrent een Vrouw die twee Kinderen t'eener dragt baerd.

In 't Jaer 1699. is 't gebeurd, dat een *Marcadoors wyf*, *Ellaroe*, of in de wandeling *Mof* genaemt, van twee *kinderen* in de *Kraam* beviel. De *Man*, die haer door een *slavin* verlost had, offerde deese nevens de *kinderen* op. Ik heb de *Moeder* naderhand verscheidemalen gesien en gesprooken, die, soo meenigmael als sy een *kind* sag, en overdagt het *droevige lot* van de hare, sig niet kon onthouden van bitterlyk te weenen.

Exempel hier van.

't Jaer daer aen sag men hier het selfde *geval* met een *Priesters vrouw*; (die deese *Offerhanden* moeten verrigten) deselve verloste meede van twee *kinderen*, die hy met eigener han-

Noch iets diergelyks.

den, nevens een *ſlavin* in ſyn *Vrouws* plaets, den hals brak, en opofferde. Ruim een Jaer daer na, even of het een ſtraf van den *Hemel* was, verloſte deeſe *Vrouw* andermael van twee *kinderen*. Hoedanig den *Prieſter* ſig hier ontrent heeft gedraegen, is niet tot myn kennis gekoomen; doch ik geloof, dat deeſe *Vrouw* hare *vrugtbaarheid* met de dood heeft moeten beſueren.

Deeſe *droevige voorvallen* hebben echter eindelyk ſo veel op 't *gemoed* der *Mannen* gewonnen, dat deſelve hunne *Vrouwen*, tegens dat de tyd van 't *baren* aen komt, naer een andere *plaets* ſenden: waerom ik van gedagten ben, dat ſy deeſe *ongelukken* voortaen wel ſullen te vooren koomen.

Een Heilig Boſch; en hun dwaſe inbeelding ontrent het ſelve.

Het *Boſch*, waer van ik hier vooren heb geſprooken, en daer in ſig de *duivel* ſou onthouden, werd by haer voor ſo *Heilig* geſchat, datſe niet ſullen toelaten, dat eenige *Neger* van een ander *Land* ſyn voeten in het ſelve ſet, noch ook eenige van haer *Wyven*. So bygeval ymand van haer op een pad komt, dat naer 't *boſch* loopt, ſo moet hy het ſelve ten einde gaen, ſonder halver weegen te moogen omkeeren; en ſy laten ſig vaſtelyk voorſtaen, byaldien dit wierd overtreeden, of het offeren van de *kinderen* met de *Moeder*, of een *ſlavin* in des laetſtens plaets, het *Land* daer door een *ſwaer ongeluk* ſou wedervaren; doch des niet tegenſtaende ben ik verſcheide reiſen in het *boſch* uit ſchieten geweeſt, en voordagtelyk ten halven gekeerd, eenlyk maer om haer *ligtgelovigheid* te beſpotten; waer door ook al veele in *twyffeling* wierden gebragt, om datſe ſagen, dat'er niets quaeds op volgde; doch de *ſchelmſe Papen* hadden aenſtonds een *Exceptie*; te weeten, dat ik een *Blanke* was, waer meede ſig hun *Afgod*, of liever *Duivel*, niet bemoeide; maer indien een *Neger* ſig dit wilde onderwinden, ſo ſou het geſeide *gevaer* aenſtonds voor den dag koomen.

Vrugtbaerheid der Vrouwen.

Het *procureren* van *kinderen* gaet hier dapper aen; en met reeden, want de *Wyven* ſyn ganſch niet *onvrugtbaer*, en de *Mannen* van een goede welgeſteltheid; en die de luſt tot *liefkoo-ſingen*, door de veelheid van *Wyven*, noch meer werd aengeſet, en de geene, die *kinderen* by hun *Man* krygen, ſyn in een

ſon-

ſonderlinge *grootagting*, daer de *onvrugtbare* in tegendeel *verſchoven* werden.

De *Vrouwen* met de *ſtonde* beſet, werden hier voor ſo onrein gehouden, dat haer niet toegelaten werd in de *huiſen* harer *Mannen* te koomen, of iets het geringſte aen te raken; 't ſy om de koſt te *prepareren*, het huis te *reinigen*, of wat het ook ſoude moogen ſyn; ja ſelfs moogen ſy in eenige *huiſen* niet in ſien, veel min gaen; maer moeten, ſo lang haer *onreinigheid* duerd, in een klein afgeſonderd *kuisje à part* wonen; doch als de *vloed* ophoud, ſo waſſchen en reinigen ſy ſig, en keeren weder by den *Man* in, om hun *werk*, als vooren, te verrigten. Maenſtondige Vrouwen onrein.

Wanneer men haer vraegt, van waer, of wie haer geleerd heeft de *Beſnydenis* te moeten onderhouden; mitsgaders het onrein agten der *maenſtondige Vrouwen*, ſo antwoorden ſy: *Het ſelve niet te weten; maer dat het haer door hunne Voorouders is overgeleeverd?* En dit is gemeenlyk ook het antwoord, dat men van al de *Negers* krygt, als men deſelve ergens na vraegt.

Voor de dood ſchynen de *Negers* hier ſo bekommerd niet te ſyn, als in andere *Landen*. Sy mogen'er wel en gaerne van hooren ſpreeken, en ſchryven een kort of lang leven het beſtier der *Goden* toe. Echter gebruiken ſy met veel yver de *middelen* om het *leven* uit te rekken; want ſo ymand onder haer ſiek werd, ſo is haer eerſte *toevlugt* tot den *Prieſter*, die ſo hier als op de *Goud-kuſt* voor *Doctor* ageerd. Den ſelven *medicineerd* eerſt met de *groene kruiden*; en ſo dat niet en helpt, dan met de *Offerhanden*. Is 't nu dat den *Patient* geneeſt, ſo verkrygt den *ſchelmſchen Prieſter* eer; doch ſo niet, ſyn *paſpoort* is geſchreven, en men doet een ander, van wienſe beeter verwagting hebben, ontbieden. Syn niet beangſt voor het ſterven.

De *Doctors* of *Prieſters*, als ſy hun dingen wel verrigten, ſyn by de *ſieke* in eenige *agting*; dog ſo haeſt en ſyn deſelve niet geneeſen, of ſy laten dat *volkje*, ſonder na haer meer om te ſien, loopen; dies de *Papen* hier, ſo ſy geen andere *fonds* van hun ſelven hebben, maer voor *arme drommels* ſyn te ſchatten; en wel te meer, om dat een ygelyk ſyn eigen *Offerhande* De Papen ſyn Doctors; dog klein geagt.

doet, en de *Afgoden* bedient, ſonder dat de *Papen* daer ontrent koomen.

Hoeſe met de dooden omgaen.

Wanneer ymand overleeden is, ſo werd het *ligchaem* wel ter deegen gewaſſchen en gereinigd; en indien het een *Inboorling* van de ſtad *Benin* is, en ver van daer komt te ſterven, ſo werd het *ligchaam* over een *klein vuer* gantſch uitgedroogt, en in een *kiſt* gelegt; die ſy wel ter deegen *toelymen*, en hem by de eerſte *occaſie* na de voornoemde *ſtad*, om daer begraven te werden, brengen. Doch ſomtyds krygenſe in eenige jaren hier toe geen *gelegentheid*, en dies moeten deeſe doode *lyken* ſo lang boven de aerde blyven ſtaen; gelyk ik'er te mynen tyde verſcheide in het *dorp Arebo* heb geſien.

Rouw dragen.

De naeſte *Vrienden*, *Wyven* en *ſlaven*, bedryven *rouw* over den *Overledenen*; ſommige met het affcheeren van al hun *hair*, en andere de *baerd*, het *halve hoofd*, *enz.* De openbare *rouw* duerd gemeenlyk veertien dagen. Het huilen en ſchreeuwen geſchied op de maet van ſpeelen op alderhande *Inſtrumenten*; doch met reedelyke groote *tuſſchenpooſingen*, die ſy met braef te ſuipen beſteeden. En wanneer de *Lykſtatie* over is, keerd een ygelyk na ſyn huis, en de naeſte *Vrienden*, die in den *rouw* blyven, treuren noch eenige *maenden* daer na.

Erffenis, wie deſelve beurd.

Met de *Erffenis* gaet het duſdanig toe. So wanneer ymand van *Staet* komt te ſterven, ſo treed de oudſte *Soon* in de *geheele Nalatenſchap*, doch aen den *Koning* moet hy uit den *boel* een *ſtaef* uitkeeren; van 's gelyken ook aen de drie *Hommes Grandes*; met bygevoegd verſoek, dat hy ſyn *Vader* in desſelfs *Qualiteit* mag *ſuccederen*; 't geen hem den *Koning accordeerd*, en met eenen ook voor *wettigen Erfgenaam* van alles dat ſyn *Vader* nagelaten heeft verklaerd. Aen ſyn overige *Broeders* geeft hy niet meer als ſyne goedheid hem toelaet; en indien ſyn *Moeder* noch in 't leven is, ſo onderhoud hy deſelve *eerlyk*, en na haer *Staat*; en laet haer boven dien noch behouden alles wat van ſyn *Vader* heeft gekreegen. De overige *Wyven* ſyns *Vaders*, altans de ſodanige, by wien hy geen *kinderen* heeft gehad, neemt de *Soon*, alſſe hem aenſtaen, na ſig, en gebruikt die voortaen als ſyn *eigen*; doch de geene die hem

hem niet en gevallen, of hun *kinderen*, neemt hy wel meede in huis om te arbeiden, doch *bekend* deselve niet; maer laet met *oogluiking* toe, dat sy, om eerlyk van te konnen bestaen, *klein geld* moogen verdienen.

Van dit laetste slag heeft men'er hier te *Land* een groote meenigte, en die syn hier so veel, als in andere *Landen* de *geriefselyke Vrouwen*. Hoeren haer oorsprong.

Indien den *Overleedenen* geen *kinderen* nalaet, so komt syn *Broder* tot de besitting van het *Goed*; en so die meede ontbreekt, de geen die hem het naetste bestaet. Doch so'er geen *wettige Erfgenamen* werden gevonden, so komt het aen den *Koning*. Wanneer de Erfenis aen den Koning valt.

Wat de *Regering* van het *Land* aengaet, deselve beruft ten *principalen* onder den *Koning*, en de drie meergemelde *Hommes Grandes*; de eerste, geloof ik, in naem, en de laetste met de daed. Yder *Landschap* heeft syn bysonder *Hoofd*, die alle van de geseide drie af hangen; en vermoogen sonder derselver toestemming niet het alderminste verrigten. Regeering.

De *Misdaden* die hier koomen voor te vallen, werden op de volgende wys gestraft; als eerstelyk *Dievery*, het geen heel weinig komt voor te vallen, also de *Negers* hier so *diefachtig* niet syn als op andere *plaetsen*; doch indien het echter komt te gebeuren, en dat den *dief* werd betrapt, so moet hy het *gestoolene* weeder, en een *boete* daerenboven geeven; doch so het een *armen hondsfot* is, so geeft hy het *gestolene goed* wederom, als hy kan, en werd, in plaets van een *boete* te betalen, eens lustig afgeroft. Maer so het *Diefstuk* ontrent ymand uit de *Regeering* werd begaen, so werd den *dief* wel met de dood gestraft; doch, so als ik gesegt heb, het valt so selden voor, dat men'er nauwlyks een *Exempel* van sou weeten aen te halen. Straf over Dievery.

Hoort men hier te *Land* weinig van *Dievery*, van *Moord* en *Doodslagen* noch veel minder. De geen die ymand om 't leven brengt, moet, so het met scharp is geschied, meede van kant, ten sy de *Doodslager* een *Soon* des *Konings*, of eenig ander *voornaem persoon* is. Deese werden het *Land* uitgebannen, en door een *goed geleide* tot op de uiterste *grensen* gebragt; doch wyl Straf over Doodslag.

noit

noit ymand van deese *uitgebannene perſoonen* weder te voorſchyn ſyn gekoomen, of dat men oit van deselve meer hoort, ſo ſtellen de *Negers* vaſt, datſe door hare *Geleiders* na de *Eliſeeſche Velden* geleid werden. Als ymand een ander met de vuiſt, of iets anders, door *ongeluk* dood ſlaet, en dat de *verſlaagene* geen bloed laet, en derhalven na geen *geweldige dood* gelykt, ſo kan den *Doodſlager* ſyn leven vry koopen, met eerſtelyk den dooden *fatſoendelyk* op ſyn koſten te laeten begraeven, en daer na een *Slaef* om gedood te werden, in ſyn plaets geven. Deese *ſlaaf*, ten *ſoenoffer* gedoemd, moet hy, als deselve *geſlagt* werd, al knielende met ſyn *voorhoofd* aenraeken. Hier na geeft hy een fraye *geldſom* aen de *Hommes Grandes*, en dan heeft hy ſyn *Vrydom* verkreegen; en de *Vrienden* des *Verſlaagenen* moeten daer meede te vreeden ſyn.

De ſtraf weegens *Overſpel* heb ik hier vooren al aengehaeld; andere *miſdaden*, hoe deselve ook moogen genaemt werden, kan men met *geld* afmaken; en de *boete* is gerigt na de groote van 't bedrevene quaed. De geen welke geen *geld* heeft, moet de opgelegde *boete* met ſyn huid betalen; dies haer *lyf*, daer het *goed* manqueerd, moet boeten.

Vyfderlei manier van Eeden.

Als ymand hier te *Land* met ſeekere *miſdaad* werd betigt, en de beſchuldiging niet al te klaer is, ſo moet den *beſchuldigden* ſig met *Eeden* ſuiveren, 't welk op vyfderlei manier geſchied, vier in *geringe* en *burgerlyke ſaken*; doch het vyfde in ſaken van *groot gewigt* en *aangelegentheid*, als *Verraderye*, toeleggen op het leven van den *Koning*, of wat voor *booſe Feiten* men van die natuer meer ſou konnen bedenken. Deesen *Eed* werd ook niemand toegelaten te doen, als *voorname perſonen*, en dan noch op ordre van den *Koning*.

Eerſte.

De eerſte wys om ſig te ſuiveren geſchied duſdanig. Den *beſchuſdigden* werd naer den *Prieſter* geleid, dewelke een *Hoenderveer* neemt; en na deselve beſmeerd te hebben, ſteekt hyſe den *Aengeklaagden* door de *tong*; wanneer het selve nu glad, en ſonder te haperen, door gaet, ſo is het een teeken van *onſchuld*, en dan ſou het gat, door de *veer* gemaekt, in 't korte ſonder eenige pyn wederom toeloopen en geneeſen. Maer in-

indien hy *ſchuldig* is, ſo blyft de *veer* midden in ſyn *tong* ſteeken, en hy werd als een *ſchuldige* veroordeeld.

Het tweede *kenteeken* is, dat den *Prieſter* een langwerpige *aerde Rol* of *Bol* neemt, waer in ſeven of neegen *veederen* van een *hoen* werden geſtooken, welke den *Beſchuldigden* de eene na de andere daer uit moet trekken; en indien deſelve ligtelyk volgen, ſo is 't een teeken van ſyn *onſchuld*; doch indien niet, ſo ſtaet hy bloot, om als een *Miſdadigen* veroordeeld te werden. Tweede.

Voor het derde doet men den *aengeklaegden* ſeeker ſap van *groene kruiden* in de oogen; indien hy daer geen letſel van krygt, ſo is hy vry en onſchuldig; maer werden ſyn oogen rood en ontſteeken, ſo moet hy de *Boete*, dieſe hem ſullen opleggen, betalen. Derde.

Ten vierden werd door den *Prieſter* een *gloeyende Armring* van koper genomen, en den *Patient* daer driemalen meede over de tong geſtreeken; en ſy oordeelen dan naderhand meede of 'er *letſel* van komt of niet, waer na hy dan werd *veroordeeld* of *vry geſprooken*. Vierde.

De vier voorſeide *Eeden* heb ik in myn *preſentie* ſien ondergaen; doch alle wierdenſe voor *ſchuldig* verklaerd; en met reeden, want het moeſt al wonderlyk toegaen, als ymand een *gloeyend yſer* op de tong kreeg, dat het ſelve hem niet ſou branden. De vyfde of laetſte *Proef*, welke in twintig jaren qualyk eens komt voor te vallen, heb ik niet geſien; en derhalven maer van hooren ſeggen.

Indien ymand van een *ſware miſdaad* werd aengeklaegd, en dat hy begeerig is, om ſig met *Eeden* te ſuiveren, ſo verſoekt men daer toe *permiſſie* van den *Koning*; en wanneer men het ſelve heeft verkreegen, ſo werd den *Beſchuldigden* na een ſeekere *rivier* gebragt, dewelke deeſe *hoedanigheid* werd toegeſchreeven, datſe, ſo men een *onſchuldigen* in deſelve werpt, hem, ſchoon hy het alderminſte niet ſwemmen kan, heel ſagt en ſonder gevaer door het water aen land ſal brengen; doch een *ſchuldigen* in tegendeel naer de grond trekken, al konde hy noch ſo vaerdig ſwemmen; en ſo hy ſig daer meede wou behelpen, ſyn dood ſou maer des te pynelyker vallen, ſonVyfde, en laetſte.

der dat hy ſig echter ſou konnen redden. Het water *revelen* ſy, is bevoorens geheel ſtil; doch ſo haeſt werd'er ymand niet in geworpen, die aen 't geene hem te laſt werd gelegt, ſchuldig is, of het ontroerd en wringt ſig even als een *draei-kolk* in een, tot dat den *Patient* na de grond en uit het geſigt der *menſchen* is, wanneer het ſig weeder als vooren herſteld, even als of het'er gaerne meerder wou hebben.

Wat dunkt u, *Myn Heer*, ſou *U E.* deeſe *ſwalke proef* wel derven vertrouwen? Ik denke van neen; en ik in waerheid meede niet; want ik ſou met reden vreeſen, hoe *onſchuldig* ik ook mogt ſyn, dat ik (als ſynde met de konſt van ſwemmen niet begaeſt) met myn *onnoſelheid* en al te gronde ſou gaen, en verſuipen; en van dit *gevoelen* geloof ik dat'er wel meer ſullen zyn.

Hoe de Boetens werden verdeeld.

De *Boetens*, dier hier weegens *miſdaad* ſyn verbeurd, werden verdeeld als volgt: Eerſt werd de geene die wegens *dievery* als anders beleedigt is, te vreeden geſteld; vervolgens neemt het *preſente Opperhoofd* ſyn deel; en het overige is voor de ſo veelmalen genoemde *Hommes Grandes*; want de *Koning*, tot wiens kennis het noit komt, trekt'er niet een brus af. Indien voorſeide drie met het geene men haer ſend, te vreeden zyn, ſo is 't wel; doch 't gebeurd veelmalen, dat ſy het ſelve weeder te rug ſchikken; en aen de *Gouverneurs* of *Onderkoningen*, uit de naem van den *Koning* doen boodſchappen, dat de *boetens* te gering zyn, en dat ſy de ſaek niet wel hebben behandeld. Geeven haer met eenen te kennen, hoedanig dat ſy het liefſt ſagen. De geene, aen wien dit *bevel* komt, ſchoon ſy wel weeten dat den *Koning* ſig daer mede niet moeid, maer dat het eenlyk der *Hommes Grandes beſtel* is, moeten echter gehoorſamen, en ſo veel meer ſenden als deſelve begeren; vermits die haer anders de eene of andere tyd een fraeye poets ſouden ſpeelen.

Speeltuigen.

Eer ik my tot haer *Godsdienſt* begeeve, ſal ik noch met weinig *regulen* gewag maken van haerlieder *ſpeeltuigen*, die voornamentlyk beſtaen in groote en kleine *trommels*, met weinig onderſcheid als die der *Negers* op de *Goud-kuſt*. Syn even ſo gemaekt, en met *leeder* of *vellen* overtoogen, en werden ook

op

op de selfde manier geslagen. Nevens de *trommels* hebben sy ook eenige *yssere klokjes*, waer datse op speelen: van s'gelyken *kalabassen* met *boesies* beset, die haer dienen in plaets van *Castignetten*. Dit alles geeft een verward en verveelend geluid onder malkander.

Harp waer na de Negers heel konstig weeten te dansen.

Boven 't voorschreevene hebben sy noch een *Instrument*, 't geen de naem van een *Harp* wil draegen, het is met seven of negen *rieten snaaren* bespannen. Hier weeten sy al heel wel op te speelen; en onder het selve so fraei te singen, en op de maet te dansen, dat het niet *onvermaakelyk* is, het selve by te woonen. 't Syn de geschikste *Dansers* en *Dansserinnen*, die ik oit onder de *Negers* heb gesien. Die van *Axim* hebben op haer *Jaarlykssche Feest*, wanneer sy den *Duivel* uitbannen, omtrent dusdaenigen *Dans*, doch in lang so fraei noch aengenaem niet als hier, te weeten in de *Benin*.

Syn geen Dobbelaers.

Om te *dobbelen* en *speelen*, en malkander het geld af te winnen, daer toe hebbense geen hert. Men siet haer noit anders dan een *Booneberd* gebruiken, doch noit om *geld*, en alleenlyk maer voor *plaisier*, en om den tyd te verdryven.

Verwarde Godsdienst.

Haerlieder *Godsdienst* is so ongerymd en verward door den ander, dat ik nauwlyks weet hoedanig deselve te sullen beschryven, noch waer te beginnen.

Dienen God en den Duivel.

Sy willen de naem hebben datse de *Goden* en *Duivelen* te gelyk dienen onder *menssche* en *beestelyke gedaantens*; als *oliphants tanden*, *klauwen*, *doodshoofden*, *geraemtens*, *enz.*; ook sodanige saken welke de *Natuer* maer op een *extraordinaire wys* schynt gewrogt te hebben, neemen sy voor een *God* aen, en vereeren het met *Offerhanden*; een ygelyk is syn eigen *Priester*, om de *Goden* na hun welgevallen te dienen.

Denkbeeld van God, en hare Afgoden.

't Is so veel te meer *beklagens waerd*, dat de *Negers* sig aen sodanige *nietige dingen* overgeeven, om dat veele onder haer geen quaed *denkbeeld* van *God* maken; want sy geven aen *God* deese volgende *hoedanigheden*; als de *overaltegenwoordigheid*, *almagtigheid*, *voorsienigheid*, *alwetentheid* en *onsienlykheid*; om welke laetste reden sy ook seggen: *Dat het ongerymd sou syn, om God op eenigerhande wys af te beelden; want het onmogelyk is iets*

af te beelden, 't geen men niet geſien heeft? En hierom hebbenſe ook ſo veelderhande *Beelden* voor hun *Afgoden*, die ſy als *Ondergoden* van den *opperſten God* aenmerken, ſonder echter te weten wat voor *quanten* het zyn, en eenlyk maer geloven, dat'er eenige *Middelaers* ſyn tuſſchen *God* en de *Menſchen*; en dit ſyn haer *Afgoden*.

Van den Duivel; en offeren God en den Duivel onder een beeltenis.

Van den *Duivel* weetenſe ſoo veel, dat ſy al het geene quaed is, een *duivel* noemen. Sy moeten hem, volgens hun gedachten, eeren en dienen, op dat haer geen quaed wedervaren mag. De *duivel* werd ook met geen byſondere ſaek afgebeeld, of van hunne *Afgoden* verſcheide, ſynde het onderſcheid maer alleen in de *wil* geleegen; want voor een en de ſelfde *afbeelding*, waer van ik hier vooren heb geſprooken, ſullen ſy de eene tyd voor *God*, en de andere tyd voor den *duivel* offeren, ſo dat een ding haer in twee gelegentheeden diend; namentlyk voor *God* en den *Duivel*.

Verſchyningen van Geeſten.

Seer veel weetenſe te ſpreeken van *verſchyningen* der *Geeſten* van hun afgeſtorvene *Ouders* of *Vrienden*; doch ſulks gebeurd nooit dan in haer ſlaep, wanneer deſelve haer koomen vermaenen, om deeſe of geene *Offerhande* te doen; 't welk ſy, ſo haeſt den dag aenkomt, ook aenſtonds ſullen te werk ſtellen, al ſouden ſy daer toe, indienſe *onvermoogend* waren, het *geld* of *goed* by andere gaen borgen; want ſy beelden ſig in, dat, wanneerſe dit nalieten, hun eenig *groot ongeluk* op den hals ſou koomen. Wil men haer hier over *railleren*, en ſeggen, dat het niet anders dan *phantaſien* en *droomen* zyn, ſy ſullen het toeſtemmen, doch daer by ook ſeggen: *'t Is een gewoonte van onſe Voorvaders, die wy daar in moeten navolgen.* Op een andere manier weeten ſy ſig niet te verantwoorden.

Dagelykſe Offerhande gering.

De *dagelykſche Offerhanden* der *Negers* alhier ſyn van geen belang; beſtaende maer alleen in eenige gekookte *Jammes* met *olie* vermengt, 't welk ſy by de *afbeelden*, voor hunne *Goden* gemaekt, ter neder leggen. Somtyds ook wel een *hoen*; doch hier van krygt den *Afgod* niet anders dan het *bloed*, mits ſy het *vleeſch* ſelfs al te graeg luſten.

De *Grooten* hebben een *jaarlykſe Offerhande*, die met *groote*

pragt

pragt werd gehouden, en seer veel komt te kosten; want niet alleen datse dan *koebeesten*, *schapen* en alderhande *vee* in een groote meenigte *slagten*, maer regten een *formeel Feest* aen, op welke sy eenige dagen na den ander met hare *vrienden* dapper vroolyk zyn, en *vereeringen* omdeelen.

De plaets in 't *andere leven* wanen sy elders in Zee te zyn. De *schaduw* van een *mensch* noemense *Passadoor*, of *geleider*; 't selve sal tegens den *mensch* getuigen, of hy wel of qualyk heeft geleeft. Indien wel, so werd hy ter *geleider plaets* met *groote Eerampten* voorsien, en legt een *vermakelyk leven*; doch qualyk, so moet hy in *honger* en *armoede* vergaen; dies sy de plaets der *Verdoemde en Gelukzaalige* aen een en den selven *Oord* stellen. Wat sy van 't ander leven gevoelen.

Haere *Afgoden*, of de *vodderyen* die het selve willen verbeelden, syn het geheele huis door verspreid; want men komt op geen plaets, of men siet deselve overal. En daerenboven syn'er buitens huis voor eenige noch een party *huisjes* opgeslagen, die meede van haer syn vervuld, en daer sy somtyds gaen offeren. Veelheid van Afgoden.

Tot slot van hun *onnosele Godsdienst* moet ik hier noch iets van hare *Feestdagen* melden; waer van sy'er so veel en verschieden hebben, datse die van *Romen* daer in geensints behoeven te wyken. Haer grootste *Feest*, het *Couraalfeest* genaemt, valt in de *maand* van *Mai* voor, op welke den *Koning* selfs in persoon verschynd. Ik heb het van dit jaer in de *Stad Benin* selfs sien vieren; als meede de *groote pragt* daer ontrent gebruiklyk. Doch hier van breeder in de beschryving van de so genoemde *Stad*. Feestdagen seer veel.

Hun *Sondag* komt om den vyfden dag, die van haer seer *Feestelyk* werd gevierd; de *Grooten* met het slagten van *koebeesten*, *schapen* en *cabrieten*, en den *gemeenen man* met *honden*, *katten* en *hoenders*, of waer toe haer beurs hun gelegentheid geeft. Van het geene dus werd *geslagt* deelense aen de *behoeftige* rykelyk meede, op dat het *Feest* van een ygelyk mag gevierd werden. Sondag.

Eenmael 's Jaers vieren zy ook met *groote kosten*, den dag van het overlyden haerer *Ouders* of *Vrienden*, om de-

ſelve daer by te gedenken, en hun naem in geheugenis te houden.

Verdeeling van den tyd. Haer tyden ſyn verdeeld in jaren, maenden, weeken en dagen, yder affonderlyk met ſyn naem, en reekenen veertien maenden voor een jaer.

Dit ſal, myns dunkens, genoeg van hun *Afgodendienſt* geſegt weeſen, derhalven wil ik my tot anders keeren.

Hun Oorlogen Van haere *Oorloogen* weet ik niet veel te ſpreeken; want niet tegenſtaende ſy *continueel* door de *Rovers*, en de geene welke niet onder den *Koning* ſtaen, overvallen werden, ſo hebben ſy doch geen kennis om een *Oorlog* te voeren, want alsſe door de nood geperſt werden, om te veld te trekken, ſo gaet ſulks ſo *onordentlyk* in ſyn werk, dat het ſig ſelven ſchaemt. *Officiers* of *Bevelhebbers* in den *Kryg* hebben ſy niet, en een ygelyk doet dat hem beſt gevalt, ſonder na een ander om te ſien.

Syn groote Blodaerds. Sy ſyn ſo afgryſlyk *bloohartig*, dat niemand haer aen 't *vegten* ſal krygen, voor de hoogſte nood ſulks komt te vereiſchen; en ſullen veel liever alles in de loop laten, als ſig in ſtaet van *defenſie* te ſtellen. Wanneer het *vlugten* haer belet is, ſo ſtellen ſy ſig wel te weer; doch met ſo weinig *couragie* en ſlegt *beleid* datſe in 't korte haer *geweer* ter needer ſmyten, en gaen lopen, of het opgeeven.

Haer Geweer. Haer *geweer* is *houwers* of *kapmeſſen*, kleine *pooken*, *aſſagaeyen*, mitsgaders *pyl* en *boog*; de *pylen* ſyn vergiftigd. *Schilden* hebben ſy ook; doch ſo ligt, en van dunne *bamboeſen* gemaekt, datſe niet gewigtigs met deſelve konnen afkeeren; en derhalven hebben ſy deſelve ook meer tot *cieraed*, dan om'er ſig meede te *beſchermen*.

Overvloed van tam gedierte. Nu ben ik *geavanceerd* om de *Gediertens* deeſes *Lands* te beſchryven. Aen het *tam gedierte* hebben ſy ganſchlyk geen gebrek; beſtaende in *paarden*, *koeyen*, *ſchapen*, *honden*, *katten*, *hoenders enz.*, alles even goed, en ook goed koop. Het *Vee* valt wel ganſch *klein*; dog is *aengenaem* en *lekker*, altans dat geene, 't welk ons ter ſpyſe verſtrekt. Van 't overige, als *honden* en *katten*, geven de *Swarten* die ſelfde getuigenis; want ſy eeten van deeſe beide ſo lief als van eenig ander *Beeſt*.

Wild

Wild gedierte, ſo wel *verſlindend* als andere, ſyn hier meede in een groote *abundantie*. Onder het *verſlindend vee* werden de *Oliphanten* geteld; en vervolgens *Leeuwen* en *Tygers*. Van het eerſte ſlag is het hier afgryſlyk vol; doch aen *Leeuwen* en *Tygers* ſou ik het grootſte *geloof* niet ſlaen; want niet alleen heb ik nooit een van deeſe *beeſten* geſien, maer ſelfs ook niet een van der ſelven *vellen*. Doch hier van ſou men noch deeſe reeden konnen geeven, als dat de *Negers* te beangſt zyn, om op die *beeſtejagt* te gaen; waer door het komt dat ſy geene van der ſelver *huiden* konnen vertoonen. So ook van wild.

Boſchhonden of *Jakhalſen* ſouden hier, volgens hun ſeggen, meede genoeg ſyn; ſo ook ſeer groote en onguere *bavianen*, welke de *menſchen*, alsſe niet ſterk van *volk* zyn, aendoen, en leelyk mishandelen. Bavianen.

Andere *Apen* van alderlei ſlag heeft men hier even als op de *Goud-kuſt*; en *wild gedierte*, 't geen goed ter ſpys is, is hier ſo *abundant*, dat een goed *wildſchutter* alleenlyk ſou konnen beſtaen, met deſelve te gaen ſchieten. Het *viervoetig* beſtaet in meenigerhande *hartebeeſten*, *wilde varkens*, en andere *gediertens* meer.

Onder het *Pluimgedierte* mag men, als de *principaalſte*, de volgende noemen; te weeten *phæſanten*, *patryſen*, *groene* en *blauwe*; ook *tortel* en *ringduiven*, *eenden*, *krombekken*, *ſnippen*, *duikers*, *waterhaentjes*, en ſeeker ſlag van *kroonvogels*; doch om dat de *Negers* niet veel van het *ſchietgeweer* houden, en maer weinige met het ſelve weeten om te gaen, ſo krygt men ſelden eenig *wild*, ten ware dat ſy deſelve by *geluk* in een *ſtrik* koomen te vangen. *Harten* en *wilde Swynen* ſchietenſe ſomtyd ook wel met de *aſſagaei*, doch heel ſelden; en men mag het, ſo wanner het eens komt te gebeuren, wel voor iets *ſeldſaams* aenmerken. Pluimgedierte.

De *Rivier* is opwaerds genoegſaem onvoorſien van *viſch*. Al de geene die ſy hier eeten, komen van een *plaats*, genaemt *Boca Lamare*, of anders geſegt de *mond der Zee*, alwaer deſelve *gerookt* of *gedroogt* werd; doch wyl de meeſte *ongeſouten* is, ſo isſe onlieflyk van ſmaek, en van een vunſe reuk. De Rivier leverd weinig Viſch.

't *Veld-*

Aerdvrugten als Koorn.

't *Veldgewas* beſtaet eerſtelyk uit *koorn*, namentlyk *groote Milhio*; want van *kleine* ſyn ſy onvoorſien. De *groote Milhio* is hier redelyk goed koop; doch ſy agten deſelve niet veel, waerom ſy ook maer weinig zaeyen; doch dat weinige leeverd *overvloedig Graen* uit, en groeid byſonder weeldrig.

Van deeſe *Milhio*, laten ſy door de *Ardraſe Vrouwlieden* ſomtyds *bier* brouwen, want ſelfs hebben ſy het verſtand niet; doch dit *bier* is onaengenaem en brandig.

Pattattes en Jammes; en overvloed van 't laetſte.

Pattattes heeft men hier niet veel; doch *Jammes* in ſo een *overvloed*, dat het te verwonderen is; en dit is ook hun gereedſte koſt. Sy eeten het ſelve tot alderhande *toeſpys* in plaets van *brood*; en daerom beſorgen ſy ook wel ter deegen, dat deeſe *vrugt* op ſyn behoorlyke tyd werd *geplant* en *ingeoogſt*.

Boontjes.

Tweederhande *Boontjes* vind men hier, welke beide ſeer wel na *Paerdeboonen* gelyken. Sy ſyn niet goed van ſmaek, maer brandig en ongeſond.

Ryſt heb ik hier noit geſien, en ik geloof ook niet, dat deſelve in de *Benin* waſt; alhoewel het *moeraſſig land* ontrent de *rivier* daer toe niet onbequaem ſchynd te zyn.

Boomvrugten.

De *Boomvrugten* van de *Benin* ſyn de volgende, te weeten *cocosnoten*, *Cormantynſe appelen*, *bakovens* en *bananas*, *wilde vygen*, en nog andere eenlyk hier te *land* bekend; dog die echter weinig byſonders zyn.

Vrugt-en onvrugtbaerheid van de Benin.

't *Aardryk* dat een weinig van de *rivier* af geleegen is, is by uitneementheid vrugtbaer, en 't geen men daer *plant* of *zaaid* komt ſeer weeldrig voort, en leeverd genoegſaem een *ryken Oogſt* uit. Maer digt aen de *rivier* neemt het niet op; want ſchoon het al komt, ſo werd het door de *ſwaere* en *beſmettelyke dampen*, die de *rivier continueel* uitwaeſſemd, verſtikt.

Verfſtoffe.

De *Inwoonders* weeten hier verſcheide *verfſtoffen* te maken, als *groen*, *blauw*, *ſwart*, *rood* en *geel*; de *blauwe* bereidenſe van den *Indigo*, die hier in *abundantie* gevonden werd; dog de overige *verf* werd uit ſeeker ſlag van *boomen* met wryven en koken getrokken.

Seep.

Seep maken de *Negers* hier meede, en ook beeter dan ergens

in

in gantsch *Guinea*; en vermits deese *seep* heel schoon wascht, so syn de *Negers* hier ook sonderling rein in hun *kleding*. U E. weet hoe deselve op de *Goud-Kust* werd bereid; te weeten van *Olie de Palm*, *Bananas-bladeren*, en de *asch* van *hout*. Alhier werdse meede so, of ten minsten met weinig onderscheid, gemaekt.

Dat hier een groote meenigte *Katoenbomen* moeten wassen, kan U E. hier uit afmeeten, dat niet alleen de *menschen* van dit *Land* daer meede werden gekleed, maer ook dat sy jaerlyks noch duisenden van *gewevene kleden* na andere *Plaatsen* senden. Katoen.

Tot dus verre heb ik de *poincten*, die U E. my van de *Benin* hebt opgegeeven, beantwoord; dies'er niet anders *resteerd*, dan om U E. op twee vragen te voldoen; te weeten weegens het inkoomen van den *Koning*, en of hier ook eenige *Tollen* werden geheeven.

Wat het eerste aengaet, ik moet seggen, dat den *Koning* een *swaar inkoomen* heeft; want dit *Land* is sonderling groot, en vol *Opperhoofden*; en een ygelyk weet hoe veel *sakken* met *Boesjes* (synde het *geld* van dit *land*) hy jaerlyks aen den *Koning* moet opbrengen, en 't geen een *sware som* bedraegd; doch het is voor my onmoogelyk uit te reekenen, of eenige *calculatie* te maken. Andere weeder, die minder in *rang* syn als de voorseide, leveren aen den *Koning*, in plaets van geld, *koebeesten*, *schapen*, *hoenders*, *jammes*, *klederen*; in 't kort, alles wat hy tot syn *Hofhouding* van nooden heeft, sonder dat hy tot het selve een duit behoefd uit te geeven; maer hy legt al syn inkoomen van *geld* alle jaeren ongeschonden op, en weg. Groote Inkomsten des Konings.

Tollen van in-en uitgaende *waren* werden hier eigentlyk niet betaeld, maer een ygelyk betaeld, voor de vryheid van te mogen *handelen*, een seekere *som* alle jaren aen de *Opperhoofden* van haer *woonplaatsen*, die'er dan weeder een gedeelte van aen den *Koning* senden; en daer uit kan den selven weeten, wat voor inkoomen hy jaerlyks te verwagten heeft, synde 't selve vast en sonder merkelyke verandering. Tollen, of het geen in de plaets werd betaeld.

De *Europianen* werden hier bysonder *gratieus* gehandeld, Kostumens

die de Europianen moeten betalen, syn seer gering.

want de *kostumen* die wy hier moeten betalen van yder *schip*, so voor den *Koning*, de *Hommes Grandes*, *Opperhoofden* van dat *Quartier* daer men *handelt*, de *Marcadoors*, *Fiadoors* en wie'er van dat *volkje* meer mag zyn, bedragen in 't geheel niet boven de zestig gulden; waer voor ons vryheid om te *handelen* werd gegeeven.

U E. hebt my meede gelieven te bevelen, so wanneer sig de *occasie presenteerde* om in de stad *Benin* te koomen, dat ik van deselve een *particuliere beschryving* sou *formeren*. Ik heb nu twemalen na den ander het geluk gehad om die *Stad* te besigtigen, sal het derhalven in syn tegenwoordigen staet hier aen laten volgen; U E. sult dan konnen oordeelen, hoe verre het geene de Heer *Dapper* daer van gereld heeft, met de waerheid over een komt.

Beschryving van de Stad of Dorp Benin.

Het *dorp Benin* (want de naem van *Stad* verdiend het tegenwoordig nauwelyk) *Residentieplaats* des *grooten* Konings van dien naem, en waer na ook het geheele *Land* en de *rivier* is genaemt, legt *landwaarts* ontrent tien mylen van het *dorp Agatton*. Het *land* daer om her is vlak, en so het geheele *dorp*, 't geen so groot is, dat het ten minsten vier mylen *lands* beslaet. In 't selve heeft men wonderlyke lange en breede straeten, waer in men gedurige *markten* siet; als van *koebeesten*, *katoen*, *oliphanten*, *Europiaansche waren*, en in 't kort alles wat in dit *Land* te vinden is; en deese *Markten* werden tweemael daegs gehouden, als des voor-en namiddags.

Groote Markten.

Voor deesen is dit *dorp* seer digt en fraei betimmerd geweest, wanneer het van *Inwoonders* als overvloeide; en dit kan men aen de *half geruineerde gebouwen* noch sien; doch huiden ten dage staen de *huisen* als der *arme lieden koorn*, te weten wyd en zyds van den ander.

Welgebouwde Huisen.

De *huisen* syn reedelyk fraei gebouwd en groot, de *muren* of *wanden* van *leem*, want *steen* vind men in het geheele *land* niet, selfs geen stuk ter groote van een vuist. De *daken* syn van *riet*, *stroo* of *bladen*. Wat de ordre der *bouw kunde* aenbelangt, dat kan op syn *swart Jans* redelyk wel *passeren*, en 't heeft een goede overeenkomst met de *Axiinse bouwery*.

De

De *Bewoonders* van dit *Dorp* syn alle *Inboorlingen*, want *vreemdelingen* mogen hier niet woonen. Lyden geen Vreemdelingen.

Veel menschen van *groot vermogen* hebben sig hier met'er woon begeeven, die haer gestadig aen 't *Hof* laten vinden, sonder sig met iets anders, 't zy den *koophandel* of *landbouw*, te bemoeyen, maer laten dat eenlyk voor haer *Wyven* en *slaven* over, die op al de omleggende *dorpen* gaen *handelen* met alderhande soort van *koopmanschappen*, of gaen andere om *dagloon* dienen, en het geld of de winst der *goederen* moeten zy voor het grootste gedeelte aen haerlieder *Meesters* brengen. Grooten die sig aen 't Hof ophouden.

Al de *Man-slaven* syn *uitheemsche*, want de *Inboorlingen* mogen voor geen *slaven* verkogt werden; doch sy zyn vry, en alleen met de naem van *slaven* des *Konings*. Inboorlingen mogen tot geen slaven gemackt werden.

Men mag ook geen vreemde *Man-slaven*, die in dit *Ryk* verkogt zyn, weeder uit het selve vervoeren, maer moeten'er in blyven; doch ontrent de *Vrouwlieden* staet het een ygelyk vry om deselve na syn eigen goeddunken te verkoopen. Men mag geen vreemde slaven buiten 't Land vervoeren.

Wat de *Grooten* hier verrigten, heb ik reeds gesegt; doch aengaende de *hanteringen* der *gemene burgers*, 't selve bestaet in den geheelen dag langs de straet te gaen *lanterfanten*, tot'er tyd sy horen dat'er *scheepen* in de *rivier* syn gekomen, als wanneer sy henen gaen om de *goederen*, die sy in voorraed hebben, te *vernegotieren*; en als'er geen *schepen* zyn, so sendense hare *slaven* na *Rio Lagos*, of andere plaetsen, om *visch* op te doen, die sy so hier als verder in 't *land* met goede winst laten *verhandelen*. Hanteringen van gemeene Burgers.

De *ambagtslieden* blyven aen hun arbeid, sonder sig met den *koophandel* of het *Hof* te bekreunen; andere met het *land* te bebouwen, of sodanige beesigheid, waer van hy meend te konnen bestaen. Ambagtslieden.

De straten, so lang en wyd synde als ik gesegt hebt, werden seer sindelyk van de *vrouwlieden* gehouden; want een yder maekt het, even als by ons in *Holland*, voor syn deur schoon en helder.

De *Vrouwen* syn hier immers so slaefachtig als op een *plaets* in de *Benin*. Sy moeten de *dagelykſche marktgang* waerneemen, op Slaefachtigheid der Vrouwen.

de *huishouding* en *kinderen* paſſen, de *keuken* verſorgen, 't *land* bearbeiden; in 't kort, ſo veel *werk* verrigten, datſe noit behoeven ſtil te zyn; en echter doenſe alles met ernſt, luſt, en een regten yver.

Syn ſeer minſaem.

Seer minſaem toonen ſy ſig teegens een ygelyk, voornamentlyk de *Europianen*, uitgeſonderd de *Portugezen*, want deeſe moogenſe niet wel ſetten; doch onſe *Natie* is by haer in hoogagting.

Wydlopige beſchryving van 's Koning's Hof.

't *Hof* van den *Koning*, 't geen een voornaem deel van de *Stad* uitmaekt, moeten wy meede niet vergeeten. Het is op een ſeer groot *Plein*, waer ontrent geen *huiſen* ſyn geleegen; en daer is, behalven ſyn wyde uitgeſtrektheid, by na niets ſeldſaems aen. Eerſtelyk komt men aen een lange *gaendery* of *gaeldery*, ſo men 't wil noemen, die onderſtut is met acht-en vyftig ſware *planken*, in plaets van *pylaren*, en yder ontrent twee mans lengte hoog. Dit is met een *dak* van *planken* overdekt; doch ruig en plomp, vermitsſe niet *gezaegt* of *geſchaeft*, en maer ſimpelyk *gekapt* zyn. So haeſt men deeſe *gaeldery* door gegaen is, komt men aen een *aerde muer*, waer in drie *Poorten* zyn, namentlyk aen yder hoek een, en een in de midden, op welke laetſte een *houte Toorn ſchoorſteensgewys* is gebouwd, ter hoogte van feſtig of ſeventig voeten. Aen deſſelfs top is een groote *kopere Slang* vaſt gehegt, die met ſyn kop na beneden hangt. Deeſe *Slang* is ſo net met ſyn kronkels als anders gegooten, dat dit het fraeiſte is, 't geen ik in de *Benin* geſien heb. Wanneer men door een van deeſe *Poorten* gaet, ſo komt men aen een *Plein*, dat ontrent een quartier uurs lang is, en 't geen meeſt in ſyn vierkant legt, ook aen weerkanten met een *muer*, doch die niet ſeer hoog is, afgeſlooten. Het *Plein* ten einde gegaen ſynde, ſo heeft men weder een *gaeldery* als de eerſte, uitgeſonderd dat men hier ontrent geen *muer* nog *Toorn* heeft. Voor eenige tyd heeft de *donder* de helft van deeſe *gaeldery* omver geſmeeten, ſonder dat'er een hand aengeſlagen werd om deſelve weder op te maken. In deeſe *galdery* ſyn maer twee *Poorten*, aen yder kant een; en wanneer men door een van deſelve gaet, ſo ſiet men een derde *gaeldery*; met dit onderſcheid van de voorgaende, dat de *planken*, waer op deeſe

se ruft, *menschen-beelden* zyn; doch so net en fraei gehouwen, dat men sonder een *Uitlegger* niet sou konnen raden waer na het geleek, namentlyk na *menschen* of *beesten*; en des niet tegenstaende wisten myn *geleiders* deselve te onderscheiden in *Kooplieden*, *Soldaten*, *Wildschutten*, *enz.* Van gelyke konst ziet men hier achter een *wit Tapyt*, elf gegootene *kopere Menschenhoofden*, en op yder van deselve een *Oliphantstand*, synde dit eenige van des *Konings Goden*. Door een *Poort* van deese *gaeldery* marcheerende, so komt men weeder op een groot *Plein*, en een vierde *gaeldery*, waer achter dat den *Koning* zyn *huising* heeft. Hier siet men weeder een *Toorn* en *Slang* als op eerste *muer*. In 't eerste *Vertrek*, waer dat men van 't *Plein* in komt, is de *Audientie-Saal* van den *Koning*; waer dat ik hem, in 't byzyn van de drie *Hommes Grandes*, heb gesien en gesprooken; sittende onder een *Cits Pavillioen* op een *Yvoore Rustbank*.

't Was een persoon van een minlyk gelaet, en ontrent de veertig jaren oud. Ik stond als na ouder gewoonte, ontrent dertig treeden van hem af, doch versogt, om hem des te beter te konnen sien, dat ik wat nader by mogt koomen; 't geen hy my al lagchende, schoon tegens het gebruik, toestond; want na dat hy my met de hand had gewenkt, so trad ik tot op acht of tien treeden na by hem. Daer was niemand in de *Saal* als de voorseide drie *Hommes Grandes*, de *Koning* en een *Neger* met een uitgetogen *Swaard*; *dewelke so bars stond en keek, als of hy schoppen knegt geleek.*

't Geen men den *Koning* te seggen heeft, moet men eerst aen deese drie te kennen geeven, die het hem dan aendienen, en ook bescheid te rug brengen, gaende so gestadig over en weder, sonder dat men weet of sy het *Ampt* van *Tolk* wel bedienen of niet.

Aen s' *Konings* linkerhand sag ik teegens een fraei *Tapyt* seven wit geschuerde *Oliphantstanden* op *Pedestallen* van *Yvoor*, op welke manier den *Koning* meest al syn *Goden* binnens huis opschikt. Ik vereerde aen myn *Myn Heer* den *Koning* een *syde Japonse Rok*, waer meede hy, so my naderhand is gesegt, heel wel in zyn schik was; doch so lang

ik by hem was, kon ik sulks niet bemerken, om dat het overdekt tot hem wierd gebragt; waer door hy het, voor dat ik vertrokken was, niet te sien kreeg. Op de selfde manier werd alles, dat tot den *Koning* sal gebragt werden, overdekt, en met *matten* versorgt; en voor en achter deese *Presenten* gaen eenige *Negers* met *witte stokjes* voorsien. Al de geene die haer in dusdanigen geleegentheid ontmoeten, loopen met'er haest uit de weg, en maken ruim baen, of souden anders braef *gecastigeert* werden. Deese voorsorg gebruiken sy om aen een ygelyk de *occasie* te beneemen, van de *goederen* des *Konings* te vergiftigen, en den selven om hals te brengen.

Beschryving van 't Couraelfeest.

Het *Couraelfeest* quam juist voor te vallen, wanneer ik my aen 't *Hof* van deesen *Grootvorst* ophield; en niet tegenstaende dat'er niet veel seldsaemheids ontrent aen te merken is, so sal ik het doch hier byvoegen, om dat dit de eenigste dag van 't jaar is, dat den *Kouing* sig in 't openbaer vertoond. Den selven quam, op het alderkostelykste uitgestreeken, tot op het tweede *Plein*, waer dat, onder een fraei *Pavillion*, een *Zeetel* of *Rustbank* voor hem was geplaetst, en waer dat syn *Wyven*, en een groot gedeelte *Officiers*, alle van den eersten *Rang*, en meede op haer *Sondags* gekleed, sig rondom hem *rangeerden*, en een weinig daer aen een *Ommegang* of *Processie* aenvingen; waer na den *Koning* sig meede van syn plaets begaf, om onder den *blooten Hemel* aen de *Goden* te offeren, en het *Couraelfeest* als in te wyen, 't geen onder een algemeen en vervaerlyk gejuig van 't *Volk* geschiede. Wanneer hy hier meede ontrent een quartier uers had doorgebragt, ging hy weeder op syn plaets sitten, en wagte noch ontrent twee ueren, op dat de overige hunne *Devotie* meede mogten verrigten, wanneer hy weeder in huis vertrok. Het overige van den dag wierd met groote *Gasteryen* en *Vreugde-maeltyden* ten einde gebragt; en den *Koning* liet aen een ygelyk alderhande kost en *Wyn Pardon* uitdeelen; en van s' gelyken deeden ook al de overige *Grooten*; so dat men dien dag niet anders, dan *Vreugdepleegingen* de geheele *Stad* of *Dorp* door gewaer kon werden.

Wat

Wat dit *Couraalfeeſt* nu eigentlyk in heeft, of wat het ſeggen wil, heb ik niet konnen ervaren, alſo my de *Negers* dies aengaende geen *verklaring* wilden geeven; mits haer aller antwoord was: *Wy weeten het niet?*

Ik heb in den beginne van het *dorp Benin* gewaegt, als meede van deſſelfs *ſtigte geſteltheid*, en dat het voor't meerendeel is *verwoeſt*; die is in waerheid te beklagen, om dat het *land* hier ontrent ſo *vermakelyk* is als men ſou konnen begeeren, en waer dat *berg* noch *boſch* de *menſchen* het *geſigt* van duiſenden fraye *bomen* te ſien beletten, die door haer aengename *lommering* de *menſchen* ſchynen uit te noden, om ſig onder hun te koomen vermaken. De *deſolaatheid* van dit *Dorp*, als meede van het *omleggende land*, is ter wille van twee *Straat-Koningen* bygekomen, die den *Koning* om hals had laten brengen, en doen uitſtroyen, datſe na ſyn leven hadden geſtaen, alhoewel een yder van het *contrarie* was verſeekerd, en dat eenlyk hun *overgroote rykdom* oorſaek van haer dood was geweeſt, op dat den *Koning* ſig met der ſelver *goederen* mogt verryken; gelyk ook geſchiede; daer was te dier tyd noch een derde man die de *Koning* in den weg was; doch den ſelven wierd (om dat hy van een ygelyk was bemind) daer van te regter tyd *gewaarſchouwd*, derhalven hy ſig in alle ſtilte op de vlugt begaf, en met hem wel drie vierde van al de *inwoonders* uit het *Dorp*. Den *Koning* die ſulks begon te merken, verſamelde met'er haeſt een deel *volk* van het omleggende *Land* by een, en deed de *vlugtelingen* naſetten, met laſt, van deſelve wederom te doen komen; doch ſy wierden van deeſe *Straat-koning* en de ſyne ſo wel ontfangen, dat hy haer noodſaekte, om met bebloede koppen den *Koning* hun *Meeſter* tyding van haer miſlukte *aenſlag* te brengen; die het daer echter noch niet by liet blyven, maer deed het *de novo* hervatten; doch met eeven ſodaenigen *ſucces* als de eerſtemael: en daerenbooven had hy hier meede deeſen *vlugteling* ſodanig gaende gemaekt, dat den ſelven regt op het *Dorp* quam aentrekken, en het t'eenemael uitplonderde en verwoeſte, ſonder iets anders, als het *Hof* van den *Koning*, te verſchoonen; waer meede hy ſig weeder van daer *retireerde*: doch hield niet op de geheele tyd van tien jaren, om

Oorſaken van het verwoeſten des Beninſen Dorp.

de

de *inwoonders* van *Groot-Benin* geſtadig te beroven; tot dat eindelyk, door toedoen van de *Portugezen*, een *Vreede* tuſſchen hem en den *Koning* wierd getroffen; waer by hy *vergiffenis* van al het *gepaſſeerde* kreeg, en van den *Koning inſtantelyk* wierd verſogt, om ſyn oude *woonplaats* weeder te koomen neemen; doch ſo ver heeft hy zig noch niet derven vertrouwen, maer onthoud hem als noch twee of drie dagreiſens van de *Benin*, waer dat hy immers ſo *grooten Staat* en *Hof* houd als den *Koning*.

De *Burgers* die wederom quamen, wierden van den *Koning* minlyk en beleeft ontfangen, en met *Eerampten* voorſien, om door dat middel de overige meede tot ſig te trekken; daer voor eerſt, om dat ſy het daer wel hebben, noch weinig *apparentie* toe is; en derhalven ſtaet het te vreeſen, dat het *Dorp* noch voor eenigen tyd voor het meerengedeelte onbewoond ſal blyven.

Dit, *Myn Heer*, is het alles dat ik U E. van de *Benin* weet te ſeggen. Van *Rio de Calbary*, overmits ik daer wegens de ſterſte onder ons *Volk*, niet ben geweeſt, ſal ik voor als nu geen *melding* konnen doen; doch hoope tot het ſelve namaels noch wel eens *occaſie* te ſullen krygen. *Rio de Gabon* en *Cabo Lopez di Gonſalvez* ga ik, om dat U E. daer ſelfs zyt geweeſt, met ſtyſwygen voorby; en ſo meede onſe aenkomſt en verrigtingen op de *Goud-kuſt*.

Nu *reſteert'er* niets om hier by te voegen, dan te wenſchen, dat ik U E. met deeſe myne *Aenmerkingen* eenig genoegen mag geeven; en voor 't overige de eer te erlangen, om gereekend te werden onder het getal van

MYN HEER,

In 't Jagt de Johanna Maria den 5. September 1701.

U E. onderdanigſten Dienaer

DAVID van NYENDAEL.

BE-

BESCHRYVING
VAN DE
TAND- en GRYN-KUST, enz.

Twee-en-twintigste, of laetste Brief.

Vertrek des Schryvers van Elmina, *en komst tot* Acra; *van waer weder verseilen, en aan* Cabo Lopez di Gonzalvez *arriveren. Vertrekken naar verrigten handel weder van* Cabo Loop, *en seilen langs de* Linie Equinoctiael. *Komen op de* Boven-Kust *ontrent* Cabo Monte *te land. Den Schryver vaerd aan land, en werd van de Inwoonders seer beleeft ontfangen. Beschryft den persoon des Konings. Syn kinderen en veelheid van Wyven. Arbeidsaemheid der Inwoonders.* Haer *vrugten, vee en visschen. Trouwen so veel Wyven als hun wel gevald.* Haere *kleeding. Godsdienst. Oorlogen, en geweer. Beschryving van* Caep Mont, *en vertrek van daer. Komen aen* Cabo Mizurado, *en varen aen land. Eenige Inwoonders van die plaets door de* Engelsche *geroofd.* Handel. *De Plaets beschreven. Als meede de bewoonders van dien. De Wyven doen den arbeid, en de Mannen gaen leedig. Eenige* Engelsche *van haer gevangen. Schoone Rivier. Vertrek en komst voor* Rio Junk. *Voor het* dorp Corra; *waer datse aen land varen, hoe zy het daer vinden. Een Vrouw van vier kinderen t'eener dragt verlost. Vertrekken en arriveren aen* Rio Sestre. *Die beschreven werd. Als mede het dorp, hun* Koning, *en* Onderfaten. *Meenigte van Rys.* Handel. *Manier van 't begraven harer Doden. Vertrekken.* Hoedanig *het land sig hier ontrent opdoet. Ankeren voor* Sanguin, *en handelen met dat volk; als ook mede met die van* Boffoe en Bottewa: *welke geheel diefachtig zyn. Den* Kapitein *van* Bottewa *komt aen boord. Syn Naturel. Seilen voorby* Bottewa *en*

Sino. *Komen aen* Seſtre Crou ; *dat een ſchoon* Dorp *is. Seilen voorby* Wappo *en* Cabo das Palmas, *en komen aen* Druwyn ; *waer datſe eenigen handel dryven. De Inwoonders van* Druwyn *hebben geſcharpte tanden. Syn ſeer wild, en liefhebbers van menſchen-ſchonken.* Rio St. Andries *is ſo groot en diep, dat deſelve met kleine ſchepen kan bevaren werden. Barbariſche menſchen ; doch ſchoon en vrugtbaer Land. Vertrekken, en laten het anker voor* Cabo Lahoe *vallen. Groot* Dorp *en* Rivier. *Minſame Inwoonders, met wien wel te handelen is. Leeftogt. Vertrekken, en paſſeeren* Jaque Lahoe ; *als ook de* Kuil ſonder grond. *Koomen aan* Aſſiné, *doch loopen het met klein Zeil voorby. Berigt van de* Franſche. *Beſetting aldaer. Zeilen voorby* Cabo Apolonia. *Komſt tot* Axim, *en einde van de Voyage.*

MYN HEER,

INgevolge U E. *geëerde ordres*, ſal deeſe dienen om U E. berigt te geeven weegens onſe *Voyagie*, en de *Landen* en *Plaetſen* door ons behandeld; doch terwyl ik op eenige maer weinig dagen ben ſtil geweeſt, ſo ſal ik ſo wydlopig van der ſelver *Conſtitutie*, noch de *Zeeden* der *Inwoonders*, niet konnen ſpreeken, als ik anders wel ſoude wenſchen ; derhalven verſoeke U E. gelieve *geperſuadeerd* te zyn, dat, om U E. volkoomen te vergenoegen, het niet aen myn goede wil, maer wel de *occaſie* om het te doen, ontbreeken zal.

Vertrek van Elmina.

Na dat wy op den.... 't geluk hadden, om onder *beneficie* van een *glaesje* ons affcheid van U E. te neemen, wierd het *anker* des nagts opgewonden, en onſe *Reis* aengenomen. Na twee dagen quamen wy aen *Acra* te *arriveeren*, en verrigteden aldaer 't geen onſe *ordres* mee bragten; als wanneer wy *Acra* verlieten en *cours* ſtelden na *Cabo Lopez di Gonſalvez*, 't geen wy, ſonder eenige ontmoeting onderwegen gehad te hebben, op den... beſeilden.

Seilen langs de Linie.

De geſteldheid deeſer *Cabo* ſal ik (als door U E. ſelfs beſogt) met ſtilſwygen voorby gaen ; en derhalven maer eenlyk leggen, dat

dat wy, na 't verrigten van onſen *handel*, deſelve den... verlieten, en het om de *Weſt* wendeden, ſeilende ſo langs de *Linie Æquinoctiael*, tot dat wy hoog genoeg waren om de *Rovenkuſt* ter beſtemder plaets te konnen aendoen.

Op den 28. *November*, des avonds ontrent tien ueren, kreegen wy 't *land* in 't geſigt; en des morgens bevonden wy ons ontrent tien mylen boven *Cabo Monte*. 't Land hier ontrent doet ſig laeg en vlak op, tot aen geſeide *Cabo*. Tuſſchen beiden is het voorſien met reedelyk veel *dorpen*, doch kreegen echter niet eenen *Neger* aen boord; derhalven wy *reſolveeren* moeſten, om ſonder te ankeren na voornoemde *Caep* af te ſakken; waer dat wy des anderen daegs ook gelukkig aenquamen.

Ik deed aenſtonds een party *koopmanſchappen* in de boot laden, en begaf my met deſelve na *land* om te ſien of ik eenige *Oliphantstanden* (die hier ſomtyds redelyk veel zyn) ſoude konnen inhandelen. Varen na Land.

So haeſt ik aen *land* quam, vond ik het geheele ſtrand vol *Swarten*, die my ſeer beleeft verwelkomden, en na hun wooningen bragten, ſynde even achter het ſtrand, en beſtonden in drie kleine, en van den ander afgeſonderde *dorpjes*, die met hun drien geen dertig *huiſen* konden uitleveren.

So haeſt ik in een van die *magtige dorpen* gekoomen was, wierd ik met eenige potten *Wyn geregaleerd*, en verſogt om de komſt van hun *Koning* af te wagten; 't geen *accordeerde*, en na ontrent een uer tyds vertoefd te hebben, quam ſyn *Majeſteit*, met een party *volk* verſeld, te voorſchyn. Ik ſtond op om hem buiten 't *Dorp* te ontmoeten, en met een diepe *reverentie* te *ſalueëren*. Werd wel van haer onthaeld;

Hy heette my meede hertelyk *welkom*, en gingen met den ander weeder in 't geſeide *Dorp* needer ſitten. Ik vroeg, naer eenige *reedenwiſſeling*, aen deſe *grootmogende Koning*, of hier ter plaets een gelukkigen *handel* voor my te hoopen was; doch kreeg ten *antwoord*, dat ſy tegenwoordig geen *Oliphantstanden* in voorraed hadden, waerom ik my met twee ſtuks, want meer waren'er niet te vinden, moeſt belyden. als ook van den Koning

Deeſen *Koning* was een *Man* die al eenige jaren op ſyn *kerf-* Perſoon des Konings.

kerfſtok had, 't geen ik aen ſyn gryſe kop en baerd ligtelyk kon beſpeuren. Syn naem was *Jan de Cabo Monte*, en alſo na deeſe *hoek* genaemt. Hy was bekleed, of liever behangen, met een *bruine Mantel*, en een *wolle mutsje* op het hoofd; ſo dat ſyn geheele *Equipagie*, als het op de *voddemarkt* wierd gebragt, geen twintig gulden ſoude hebben moogen gelden.

Syn Kinderen, en hun beeſigheid.

Ik verſtond dat hy met ſeſtien *kinderen* was begiftigd, als twaelf *Sonen* en vier *Dochters*. Aen de eerſte had hy yder een *Gouvernement* gegeven, te weten een *Dorp* van acht of tien *hutten*, want de naem van *huiſen* mogenſe, wegens hun geringheid niet dragen.

De *Dochters* deeden, om eerlyk door de weereld te geraken, meede haer beſt; beſtaende voornamentlyk om den *reiſenden man* te gerieven, en voor een redelyke loon ten dienſt te zyn.

Veelheid van Wyven des Konings.

So men de *Negers* geloven mag, ſo had den *Koning* niet boven de vierhonderd *Wyven*, die alle by hem wonen in een *dorp*, ontrent drie mylen *landwaerds* in aen de *rivierkant* gebouwd.

Dit is een ſeer fraeye *rivier*, en neemt haer aenvang even achter het ſtrand, ſonder in *Zee* uit te komen, als eenmael des jaers, wanneerſe door den ſwaren *regen* doorbreekt. Sy ſtrekt haer loop ſeer verre *landwaerds*, en ſou, na 't ſeggen der *Negers*, ſig in *Rio Sierra Lione* ontlaſten, 't welk al een fraei rekje van hier is.

Arbeidſaemheid der Negers.

De *Bewoonders* van *Cabo Monte* ſyn wonderlyk arbeidſaem; 't welk voor het meerendeel beſtaet in 't planten van *rys*, en koken van *ſout*; welke beide al de *Negers* voor den *Koning* (van wien ſy als *ſlaven* gehouden werden) genoodſaekt zyn te verrigten.

Vrugten.

De *Vrugten* van dit *Land* ſyn een weinig *groote* Milhio, *Jammes*, *Patattes*, en ſeer veel *Rys*. Het *Fruit* even als op de *Goudkuſt* namentlyk *Bakovens*, *Bananas*, *Annanas*, *enz.*

Vee.

Van *tam Vee* ſynſe ſeer ſober voorſien, want *koebeeſten* nog *varkens* hebben ſy niet, en maer weinige *ſchapen* en *hoenders*; doch goed

Wild

Wild is'er genoeg, als *Oliphanten*, *Tygers*, *Buffels*, *Harten*, en wat des meer mag zyn. Wild.

Aen *Visch* hebbense in het alderminste geen gebrek; de *rivier* is'er vol van; en om deselve te vangen, gebruiken sy *netten*, die even als *schakels* by ons syn gebreid. Visch.

Een ygelyk trouwd hier so veel *wyven* als hy met *fatsoen* kan onderhouden, 't welk haer, om dat de *wyven* mede dapper poot aen speelen, niet veel komt te kosten. Sy schynen ook met deselve vreedsaem en wel te leven, sonder sig veel te bekommeren, of hare *wyfjes* wat *plaisier* met andere *mansperſonen* hebben. Trouwen so veel Wyven als sy konnen onderhouden.

De *kleeding* deeser *Negers* gelyken seer wel na *hembden* met wyde mouwen, en hangen tot op de knien; of anders gelykt het noch eigentlyker na een *Choor-kleed*; doch de *wyven* dragen deese *rokken* niet, maer in plaets van deselve een *smal kleedje* om de middel geslagen, en op de syde, om vast te sitten, ingestooken, sonder dat sy'er gelyk de *vrouwlieden* op de *Goud-kust*, een band over heen binden. Sy volgen deselve in 't dragen van een *kousseband* meede niet na. Somtyds loopense ook wel, sonder eenige schaemte, geheel naekt, even offe op het geen sy met andere gemeen hebben, nog hovaerdig waren. Kleeding.

Ik vroeg haer wegens hun *algemeene Godsdienst*; waer op ik ten antwoord kreeg, deselve ten principalen te bestaen in haer *Koning* en de over haer gestelde *Gouverneurs* in alles te gehoorsamen, sonder sig met het overige eenigsints te bekreunen. Godsdienst.

Wanneer ik bestond te vragen na hunne *Oorlogen* met andere *Landen*, berigteden sy my, dat sy daer meede niet seer gequeld waren; en so 't al quam te gebeuren, dat sy de *geschillen* liever in der minne wilde vereffenen, als daerom de *Wapenen* in de hand neemen; waerom het *geweer*, bestaende in *Pyl* en *Boog*, haer meer voor cierraed strekte, dan'er sig in den *Oorlog* van te bedienen. Oorlog en Geweer.

Dit is 't alles wat ik van *Caep Mont* te *noteeren* heb, wyl'er derhalven van affscheiden, met noch maer alleen te seggen, dat de *Caep* een seer hoogen *Berg* is, die, als men uit'er zee komt, seer wel gelykt na een hoog *Eiland*, dat van de *vaste* Beschryving van Cabo Mont.

Kust

Kuſt afgeſcheide is. Het *land* hier om heen is ſeer *plaiſant*, en na het ſig laet aenſien, niet onvrugtbaer. De *Kuſt* van *Cabo Mont* ſtrekt *Zuid-Ooſt* ten *Ooſten*, en *Noord-Weſt* ten *Weſten*, en is overal vlak en eenparig *land*.

Vertrek en komſt aen Cabo Mizurado.

Wy vertrokken van de voornoemde *Hoek* of *Cabo*, en quamen den 25. voor *Cabo Mizurado*, ſynde meede een tamelyken hoogen *berg*; doch niet ſoo hoog als die van *Caep Mont*. Sy ſyn ontrent tien mylen weegs van den ander verſchei den.

Den Schryver vaerd na Land.

Wy wierpen hier het *anker* in de grond, doch kregen niet eenen *Neger* aen boord; derhalven ik in de *Chaloup* ſtapte, en my na land deed roeyen; en na eenigen tyd op 't ſtrand gewagt te hebben, quamen'er eenige *Negers* by ons; en vermits ik begeerig was te weeten, waerom ſy niet aen boord waren gekoomen, ſo wierd my berigt, dat voor ontrent twee maenden voorleeden de *Engelſchen* daer met kloeke *ſcheepen* geweeſt, en geen kleine *ravagie* gemaekt hadden, al hun *groote Canoas* vernield, de *huiſen* uitgeplonderd, en eenige van de haere in *ſlaverny* vervoerd; waerom de overige *landwaards* in ſyn gevlugt, en ſig noch voor het meerendeel bevinden; dies hier voor ons niet te doen viel, en wy genoodſaekt waren weder te vertrekken; hebbende, na een verblyf van twee dagen, niet meer dan driehonderd pond *tand* konnen magtig werden.

De Plaets en Inwoonders beſchreven.

't *Land* tuſſchen beide de laetſt genoemde *Caboos* is meede overal laeg en vlak, en de *Kuſt* ſtrekt ſig als boven. Twee mylen beweſten deeſe *Plaats* leggen twee *dorpen*, yder van ontrent twintig *huiſen*; 't geen de fraeiſte waren die ik geduerende de *Reis* had geſien. Yder van deſelve hadden drie *Appartementen*, vry netjes opgebouwd; van bovenen met een kap, als de *hoiſchueren* van de *Grasburgers* by ons gedekt. In deeſe *huiſen* ſlapen ſy met haer vyftig of ſeſtige *Mans*, *Vrouwen* en *Kinderen*, alle onder den ander: de *Vrouwtjes* waeren reedelyk fraei van *leeſt*, en hadden, ſo my de *Mannen* ſelfs ſeiden, vryheid om *klein geld* te moogen verdienen. Voor 't overige vond ik de *Inwoonders* van een goeden inborſt en beleefden omgang. Twee *oude knappers* deeden ſig hier op, en ſpeelden de rol van *Kapitein*. Ik moeſt ook aen de ſelve

voor

voor *koſtumen* betaelen een ſomma van ſeven pond *kopere bekkens*. Door den overlaſt die ſy van de *Engelſche* hadden geleeden waren ſy ſo vreesachtig geworden; datſe geen eenig *ſchip*, om'er aen boord te varen, meer vertrouwden. Laten ook niemand met *geweer* aen *land* komen, of vlugten aenſtonds 't *land* in.

De *Mannen* ſchynen ſig hier met den arbeid weinig te bekreunen, en geeven de eer daer van liever aen hunne *Wyven* over; en ſy meenen ſig wel dapper uit te ſlooven, met ſomtyds een weinig te *negotieeren*, en voor 't overige *toûjours* in de *wyn de Palm*, die hier ſeer veel en goed valt, te ſitten. De Wyven doen hier den arbeid.

't Laet ſig aenſien offe hier over den *Godsdienſt* even ſo veel beweeging maekten als hun *gebeuren* van *Caep Mont*, en dat ſy 'er ſoetjes over heen ſtappen met, als ſy het hebben, te eeten, drinken en vroolyk te weeſen. Godsdienſt.

Haerlieder *Kleeding*, *Vee* en *Vrugten* is als voren; en met haer *Nabeuren* ſeggenſe in vreede te leeven, ſonder van eenige vyand te weeten als de *Engelſche*, waer van ſy'er drie ſtuks hadden opgehangen; en gaven voor, dat ſy'er ſo veel ſouden ſien te krygen, als de twee voorſchrevene *ſcheepen* van hun *Volk* hadden meede genomen; met welke het naderhand wel geheel ſlegt ſoude konnen vergaen en ligtelyk gebeuren, datſe deſelve, ten *Soen* van hunne *vervoerde vrienden*, aen de dood opofferden.

Hier meede ſou ik *Cabo Mizurado adieu* konnen ſeggen, ten ware ik my verpligt vond, om noch iets van de *Rivier* te gewagen. Deſelve ontlaſt ſig in de *Zee*, en heeft vyf of ſes voeten water in de *mond*, ſo dat men'er by ſtil weer met *boot* en *chaloup* kan inkoomen. Ten *Weſten* heeft ſy haer loop drie mylen weegs hier van daen; doch *Ooſtwaerds* geheel tot aen *Rio Seſtre*; welke *Plaets* ſy dagelyks met hun *Canoas* binnen door bevaren, en hun *Handel* dryven, 't ſy met de *Vrugten* van dit *Land* of met *Oliphantstanden*, wyl aen *Rio Seſtre* ongelyk meer *ſcheepen* koomen als hier. Rivier.

't Was den 28. van .... dat wy de laetſtgenoemde *Cabo* verlieten; en 't *anker* opgewonden hebbende, ſtelden wy onſe *cours Ooſt* aen langs het *land*. De *Kuſt* ſtrekt, en het *land* vertoond ſig hier even als boven, tot 5. mylen van *Caep Mizurado*, Vertrek.

do, waer dat men op drie byſondere plaetſen dubbeld land heeft, 't eerſte niet ſeer hoog; het achterſte, doch het middelſte noch hooger dan de andere met hun beide. Geen *Neger* of eenige *dorpen* kon ik hier gewaar werden, als noch drie mylen meer om de *Ooſt*, daer wy ter wille van de ſtilte moeſten *ankeren*, en tegens den avond op 't *ſtrand* ſagen *ſtooken* of *vueren*, waer uit wy *preſumeerden* dat'er een *dorp* moeſt zyn, en ſy de wil hadden om te komen *negotieren*, derhalven wy tot s'anderen daags bleven leggen; doch wanneer 'er des morgens niemand uitquam, ſo ligten wy het *anker*, en vervolgden onſe *Reis* tot na de middag, als wanneer wy het voor *Rio Junk* andermael in de grond wierpen, en wagteden tot aen den avond; doch vernamen hier meede geen *Negers* of eenige *Canoas*.

Komen voor Rio Junk;

't *Land* is hier ontrent laeg en vlak, behalven drie *Bergen landwaerds* in; waer van de twee eerſte, *beweſten Rio Junk* gelegen, ſig geheel rond vertonen; de derde en grootſte van allen, heeft in ſyn midden een *kloot* of *opening*.

en hoe het ſig opdoet.

Rio Junk ontlaſt ſig in zee; aen desſelven *mond* en op de *hoek*, ſiet men vier hooge *Boomen*, twee met fraye kruinen, en twee, die de hoogſte zyn, eenigſints dorachtig. Hier om heen heeft men meeſt eenparig dubbeld *land*. Een myl *beooſten Rio Junk* heeft men twee groote *kloven*, uit welke deeſe *Plaets* ligtelyk te bekennen is; behalven noch, dat men het zou moogen verkennen aen de meenigte van *klippen*, waer van het *ſtrand* vol is, en daer de *Zee continueel* vreeſelyk teegens aanſtoot. Op verſcheide plaetſen ſag men de *Swarten vueren*, om malkander een *Sein* te geeven, dat'er *ſcheepen* in 't geſigt waren; doch wyl ons niemand aen boord quam, ſo waer ik van gedagten dat het *Soutdorpen* zullen geweeſt zyn. De *Kuſt* ſtrekt ſig hier *Ooſt* ten *Zuiden* en *Weſt* ten *Noorden*.

Krygen Negers aen boord,

Aldus ſeilden wy voort tot ontrent drie mylen *beweſten Rio Seſtre*, waer dat wy een *Canoa* met *Negers* aen boord kregen; die ons verſogten om voor haer *Dorp* (dat in een *aengenaem bosje* was opgeregt) het *anker* te laten vallen; 't geen ik haer toeſtond, vermits ſy voorgaven van een goede party *Oliphantstanden* voorſien te zyn.

Dit

Dit *Dorp* is genaemt *Corra*, en tot *dato* aen de *Schiplieden* onbekend geweeſt. De *brandig* bevond ik hier al vry fel te zyn, ſo dat men'er met *boot* of *chaloup* niet aen kon komen; en derhalven ging ik in een *Canoa* ſitten, waer meede my de *Negers* wel, doch tot de boord toe vol waters, aen land bragten. Ik was immers ſo nieuwsgierig om dit *onbekende Land* te beſigtigen, als ik verlangde, om alhier een *goeden Handel* te moogen aentreffen. en ankeren voor 't Dorp Corra.

So haeſt als ik aen land was gekoomen, vroeg ik myn *ſwarte Stierman*, waer ſyn *Dorp* of *wooning* was; dien my ontrent een quartiers uurs 't *boſch* in voerde, waer dat ik twee kleine *Soutdorpjes* (het eene van twaelf, en 't ander van ſes *hutjes*, doch *miſerabel* ſlegt opgemaekt) in 't geſigt kreeg; en welkers *Bewoonders*, die dapper beeſig waeren met *Zout* te kooken, my als *Wilde Menſchen* voorquaemen, die geloof ik, behalven myn *Geleiders*, nooit *blanke Menſchen* hadden geſien. Den Schryver komt aen land.

Met geen van allen kon ik een woord ſpreeken; en myn *geleider*, die *quaſi* als *Tolk ageeren* ſou, was meede ſo *Taelkundig*, dat ik genoeg te doen had om my met *woorden* en *teekenen* te doen verſtaen. en hoe hy het daer geſchapen vond.

Hoe *wild* en *vreemd* deeſe *menſchen* ook mogten zyn, ſo quamenſe my doch heel *vriendelyk* en *beleefd* voor; want na dat ik haer *Land* doorwandeld had, ſo meende ik weeder te vertreken, om dat'er geen *Tanden* te voorſchyn quamen; doch een Ouden van daegen, en *apparent* het *Opperhoofd* van die *Plaats*, wilde zulks niet toeſtaen, maer liet myn *Canootje* van 't *ſtrand* haelen, en in zyn *Dorp* brengen; en begeerde, ik ſoude alvoorens myn vertrek, met hem eeten en drinken; 't geen ik vermits myn *Maag* daer in bewilligde, genoodſaekt was toe te ſtemmen. Ik ging dan met den *Ouden* ter diſch, die, om my wel te onthalen, alles deed dat hem moogelyk was; waer na hy my toeſtond te vertrekken, onder belofte van s'anderen daegs wederom te ſullen koomen.

De *Negers* moeten hier in 't byſlapen niet *ongelukkig*, en de *Vrouwtjes* al vry *vrugtbaer* zyn, vermits ik hier *caſueel* een

Vrouwmenſch met vier *kinderen* beladen ontmoetede. Ik vroeg aen myn *Tolk*: *Of dat een ſmakje was?* Het *antwoord* was *ja*. 't welk my bewoog om myn *milde hand* open te doen, en de *Moeder* nevens haer *kinderen* een *vereering* na haer *ſtaet* en *gelegentheid* te geeven; waer op ik weeder in de *Canoa* ſtapte en my aen onſe *chaloup* liet brengen, latende den *ouden Man* voor ſyn *beleeft onthael* bedanken, en ſeggen, indien ſy iets te *verhandelen* hadden, datſe aen *Rio Seſtre* konden komen, waer dat wy eenige dagen meenden te vertoeven.

Vertrek, en aenkomſt aen Rio Seſtre.

So haeſt quam ik niet aan boord, of het *anker* wierd opgewonden, en ſeilden voort tot aen *Rio Seſtre*, waer dat wy op den 3 *December* ter *Rheede* quamen. Van voren is het *land* hier ontrent heel laeg, en achter *Rio Seſtre* leggen twee *hooge Bergen*, waer van ſig den een als een *half rond* of een Regenboog vertoond.

Waer aen te verkennen.

Ontrent een myl *beweſten* deeſe *Plaats*, heeft men twee *groote Klippen*, en ontrent even ſo ver *beooſten* ſtrekt zig een *Rif* in *Zee*, ſo dat deeſe *Plaats* ſonderling wel te verkennen is.

De aenkomſt alhier uit'er *Zee* is in de *rivier*, welkers *mond* vol *klippen* is; doch vermits die wel ſes voeten onder water leggen, ſo kan men'er met geladene *boots* en *chaloupeu* over heen varen. Twee ſyn'er echter die boven het *water* uitſteeken, en die men kort voorby moet.

Het Dorp.

Het *Dorp* legt digt aen *ſtrand* op de *hoogte*, en is in het geheel met ontrent ſeſtig *huiſen* bebouwd. Deſelve ſyn ſeer net en fraei getimmerd, en ſo hoog opgehaeld, dat men ſommige van deſelve wel drie mylen in *Zee* kan ſien.

Wat de *Bouwkunde* aengaet, die is ontrent op deſelve manier als aen *Caap Mizurado*, behalven dat men hier meerder *verdiepingen* heeft.

De Rivier.

Rio Seſtre is een ſchoone, en te gelyk ook een ſeer vermakelyke *rivier*. De *boorden* ſtaen aen weerkanten vol hoog en laeg *geboomte*. Verſcheide *riviertjes* en *ſpruiten* ontlaſten ſig in deeſe *rivier*; doch het geene haer wel de meeſte *luiſter* geeft, zyn nevens de *boomen*, de meenigte van *Dorpen* die aen desſelfs *Oever* ſyn gebouwd, en onder anderen dat van den *Koning*,

ning, 't geen ontrent drie mylen varens de *rivier* op is geleegen, en uit ontrent dertig *huiſen* beſtaet.

Den *Koning*, die een gantſch oud en grys *Man* is, geeft voor dat al de geene die in ſyn *Dorp* woonen, ſyne *lyf-eigene* zyn; 't welk ſeer wel is te geloven, om dat deſelve geen groot getal ſullen uitmaken. Hy voerd, gelyk al de *Grooten* hier ontrent, een *Europiſche* naem, namentlyk *Pieter*. Den Koning.

't Is een ſeer aengenaem en beleeft *Man*, en ſodanig ſyn ook al ſyn *onderhorige* van aert; en daer benevens ſyn deſelve ook ſonderling arbeidſaem, als meede ſeer yverig in 't bebouwen van hun *land*, en verderen *handel*. Syn onderhoorige, en hun arbeidſaemheid.

Haer *kleeding*, *vrugten*, *vee*, *viſch*, en wat des meer ſyn mag, is even als van de hier vooren genoemde *Volkeren* is geſegt.

Het ſchynd dat deeſe *Landen* in een gewenſchte *Vreede* met den ander leeven; want waer men mag koomen men weet of hoord byna van geen *Oorlogen*, als eenlyk datſe hier voor eenigen tyd een *ſchermutſeling* met de *Negers*, die uit het *land* quamen, hebben gehad, de welke by *verraſſing* hun geheele *Dorp* in brand hadden geſtoken, doch die ſy meeſt alle gevangen en verkogt hebben; waer meede dien geheelen *Oorlog* eindigde. Leven alloos in vreede.

De *Inwoonders* zyn, ſo als ik even geſegt heb, ſeer yverig ontrent den arbeid, doch voornamentlyk in het *planten* van *rys*, waer meede ſig de meeſte ook geneeren.

De *rys* waſt hier ſo overvloedig, dat men binnen een korte een geheele *ſcheepslading* ſou konnen bekoomen.

De geene die wat meer als gemeen zyn, dryven een gedurigen *handel* met het kopen en verkopen van *rys*, *malaget* en *oliphantstanden*; doch van het laetſte ſeer weinig, en 't geen qualyk den naem van *handel* verdiend.

Ik mag met eenen ook niet voorby gaen, ſonder haerlieder wonderlyke manier van begraven te beſchryven, vermits ſulks juiſt, terwyl ik hier in *Handel* lag, aen een *oude Vrouw* voorviel. So haeſt *besje* de *Geeſt* gegeven had, wierd ſy met een *kleed* overdekt, en het geheele *Dorp*, groot en klein, oud en jong, niemand uitgeſonderd, quamen in een ſeer goede or- Manier van het begraven harer Doden.

dre rondom 't *Lyk*, een ygelyk was met eenige *Bananas-bladen*, om de *oude Vrouw* voor het ſteeken van de *Son* te bevryden, voorſien.

De *Mannen* gelieten ſig als uitgelaten en puere *dolle menſchen*, en ſy liepen op een gedurige draf rondom 't *huis* van de *Overledene*, en ſchreeuwden als *magere hengſten*; ja ſodanig, dat byaldien deeſe *Vrouw* noch maer half dood was geweeſt, zy ſouden haer met hun verduiveld ſchreeuwen wel geheel van kant geholpen hebben.

De *Wyven*, die rondom 't *Lyk* ſaten, en niet van de minſte begeerden te zyn, begonden meede haer ſtem te laten horen, en alles wat goed doen kon, by te ſetten; ſo dat ik met waarheid niet ſou weeten te ſeggen, wie dat van haer beide aengaende het ſchreeuwen de prys behaelde.

Dit getier duerde een geheel *Etmael*, ſonder ophouden; dog den tweeden dag was het *pauſeren* voor een korten tyd; want een ledige *Canoa* voor het *Logement* van de *Overledene* gebragt zynde, ſo wierd 't *Lyk* daer in gelegt, en nevens het ſelve een *pot* vol *rys* en *wyn de Palm*; op dat, indienſe op de weg honger of dorſt mogt krygen, wat ſou vinden om deſelve te ſtillen. Vervolgens wierd de *Canoa* vol alderhande *groente* geworpen.

Hier na ging het huilen en ſchreeuwen weeder op een nieuw aen, en duurde noch omtrent een halve uur; als wanneer'er tien flukſe *jonge karels* voor den dag quamen, die den *Dooden* met *ſampt* en *kraam* opnaemen, en in de *rivier* ſettenden, om na haer *geboorteplaats* gebragt, en ter aerde beſteld te werden.

Ik meende eerſt dat *besje* ſulks *expres* by *Teſtamentaire diſpoſitie* had begeerd; doch my wierd geſegt, dat het ſelve een *algemeene koſtuim* was, dat een ygelyk in ſyn *geboorteplaets* moeſt begraven werden, al quam hy noch ſo ver daer van daen te ſterven, en niets na liet, waer uit de onkoſten ſouden konnen gevonden werden; in welk geval de *bueren* de koſten met den ander ſouden moeten dragen.

't *Oude Wyf* wierd, als ik geſegt heb, de *rivier* opgevoerd, en begraven, en na drie dagen quamen de *Vrienden* weeder te

rug

rug, dewelke een schoon *schaap*, met een goede meenigte *wyn de Palm*, om het *Doodmael* te houden, mee bragten. Ik liet'er my meede ontrent vinden, om te sien wat eind deese *Uitvaerd* noch stond te neemen; maer ik was'er so dra niet ontrent, of wierd seer *instantelyk* versogt om meede van de party te zyn, en de *Lykstatie* te helpen vieren; waer toe ik my ook niet lang liet noodigen; want vermits ik den geheelen dag sonder eeten in den *ryshandel* had beesig geweest, so begon myn *Maag* al te murmureeren; en terwyl de kost sig smaekelyk liet aensien, so ging ik'er my fatsoendelykjes by voegen, en dronk braef *wyntje* toe, so lang tot alles op was, wanneer ik de *Vrienden* voor haer beleeft onthael bedankte, en my na myn *logement* vervoegde, en meende dat alles wel en ten regten was; doch s'andereu daegs wierd het my heel anders uitgelegt; want in den morgenstond quamen niet alleen de *Vrienden*, maer ook al de *Gasten*, en gaven met *woorden* en *teekenen* so veel te kennen, dat ik, die *pour rien donner* meende gegeeten te hebben, een quade reekening had gemaekt; en ik kon haer van myn hals niet quyt werden, voor een yder in 't *particulier* te hebben beschonken; waer na een *reekening courant* opmakende, so bevond ik, dat de geheele *Uitvaard* op, of ten kosten van myn beurs was gedaen; waerom ik ook aenstonds in myn *memorieboek* heb *genoteerd*, om noit geen *Begravenissen* van *oude wyven* meer by te woonen.

Dit, *Myn Heer*, is het alles dat ik U E. van die van *Rio Sestre* weet te seggen. Ik sou de *rivier* wel verder opgevaren, en 't *land* wat meerder doorkruist hebben, hadden wy hier alleen geleegen, en dat'er ymand was geweest die ondertusschen den *Handel* had waergenomen; doch de dagelykse aenkomst van *Engelsche scheepen* was so groot, dat, indien ik meede iets van *stokvischvellen* begeerde te hebben het myn post was om dapper op te passen.

Eindelyk wierd den *Handel* so slegt, dat wy moesten *resolveeren* om te vertrekken, gelyk op den 11. *December* ook geschiede, so dat wy alhier niet meer dan acht dagen hadden stil geweest. Vertrek van Rio Sestre.

Hoe 't Land ſig ſtrekt en en opdoet.

Op voorſeide *datum* vertrokken wy van *Rio Seſtre*, en vonden overal eenparig dubbeld *land*. De *Kuſt* ſtrekt ſig hier *Noord-Weſt* en *Zuid-Ooſt*. Drie mylen beneeden *Rio Seſtre* heeft men een reedelyke groote *Klip*, op welke een taamelyken hoogen *boom* ſtaet en groeid. Deeſe *Plaets* werd *klein Seſtre* genaemt: en noch anderhalve myl meer om de *Ooſt* ſtrekt ſig een *Rif* in *Zee*. Onder het *land* naeſt het ſelve *Rif* ſiet men een groote *Klip*, die van boven gantſch wit is: en als men uit'er zee komt, ſo vertoond hy ſig even als een *ſchip* dat onder ſeil is.

Ankeren voor Sanguin.

Noch een myl beneeden 't geſeide *Rif* lieten wy het *anker* voor 't *dorp Sanguin* vallen; waer dat wy iets, doch niet veel opdeeden.

Handelen met die van Boffoe en Bottewa.

Terwyl wy hier lagen, quamen ons de *Negers* van *Boffoe* en *Bottewa* aan boord, die haer *Canoa* met *Malaget* hadden geladen, waer voor ſy niet anders als *Annabaſſen* begeerden te hebben; dies ik al die ik noch had in twee dagen aen haer *debiteerde*.

Diefachtigheid van dit Volk.

In de *Nigers* van *Sanguin*, en de geene waer van ik reeds heb geſprooken, vind ik geen ander onderſcheid, dan dat deeſe met een ſeer quaed *Geloof* beſet zyn, namentlyk dat ſy vaſtelyk gelooven, het haer vry te ſtaen een ander mans goed te moogen *roven*, als het maer behendig in ſyn werk gaet; en derhalven is men genoodſaekt om ſorg te dragen van het haer met behendigheid te ontleggen; want alles watſe maer ſien is haer gading om te koopen, doch ſy ſullen het ſelve noit betalen.

't *Land* ontrent *Sanguin* is ſonderling wel te kennen aen verſcheide *hooge boomen*, die ſig *beooſten Sanguin* op hoog land heel boſchachtig vertoonen.

Boffoe.

Ontrent een myl *beooſten Sanguin* legt *Boffoe*, 't geen te kennen is aen een vlakke *ſandpunt*, die rondom met groote en kleine *klippen* is beſet.

Desſelfs Kapitein.

Alhier quam ons een *Neger* aen boord, die ſig *James* deed noemen, en *pretendeerde Kapitein* van *Boffoe* te zyn. Hy ſprak of rabbelde een deel half gebrooken *Engelſch* en *Portugeeſch* door malkander. 't Scheen een ſonderling liefhebber van het

Wy-

Wywerk te zyn, want geduerig had hy'er de mond van vol; en sonder dat men'er hem na vroeg seide hy tien *Wyven* te hebben; waer van hy, om de *menagie*, en om dat het goed onder de *Vrienden* sou blyven, syn *soon Jooft* (meede aan boord synde) t'elkens eene om te gebruiken overgaf.

Wanneer wy hem daer op te gemoed voerden, dat zulks schande, en op geen plaets in de weereld gebruikelyk was, so lagchte hy ons wat uit; en antwoorde: *'t Zyn maar een deel Gekken die op een bagatel* (want so wierd het van hem genaemt) *sien. Syn Landsgenooten*, seide hy, *hadden het beeter begreepen, en die souden'er ook het verst meede komen.*

Wy gaven deese *gerieffelyke Helden* gelyk, ook hun *Paspoort*, en vertrokken van het *Dorp Boffoe*, om onse *Reis* verder te vervorderen. Vertrek van Boffoe.

Ontrent drie mylen van *Boffoe* siet men het *dorp Bottewa* aen *strand* leggen; een halve myl ten *Westen* van het *Dorp* een *groote Klip* in Zee, met noch een seer wel na deese gelykende, ontrent een myl beneeden *Bottewa*. En noch een myl verder doet sig het hooge *land* van *Bottewa* op; bestaende in een meenigte van hooge *Bergen*. Wy handelden al seilende, sonder te *ankeren*, eenig *Gryn* of *Malaget*; derhalven ik geen geleegentheid had om na de gesteldheid van deese *Plaats* of *Bewoonders* te verneemen. Ik denk ook niet, dat'er tusschen haer en die van *Boffoe* groot onderscheid is geweest. Bottewa.

Anderhalve myl beneeden *Bottewa* siet men het *Dorp Sino*. 't Selve is kenbaer aen een *groote Klip*, die een weinig in Zee op een *groote Sandpunt* staet, waer achter sig een *groote Rivier* bevind, die, volgens het *rapport* der *Negers*, seer verre *landwaards* in haer loop heeft, en niet geringer soude syn als de *rivier* van *Sestre*. Meerder kon ik niet te weten koomen; want de *Negers* spraken so een *Barbarische Tael*, dat men werk genoeg had om haer te verstaen. De *Kust* strekt sig hier *Zuid-Oost* ten *Oosten*, en *Noord-West* ten *Westen*, alle eenparig land. Sino.

Van hier seilden wy voort, en quaemen den 20. *December* voor *Sestre Crou*. 't *Land* is hier redeelyk laeg en vlak. Komen aen Sestre Crou.

Het

Het *Dorp* is schoon en groot, en behoeft voor het *Minase* niet te wyken; want het is eer grooter en wyder uitgestrekt als het *dorp* aen *Elmina*. Achter het *Dorp* is het land wat hooger, waer dat een goed getal *groote*, doch *kaale boomen* staen. Aen 't *strand* leggen twee *groote* Klippen, ontrent een halve myl van den ander, aen welk een en ander deese *Plaats* ligtelyk te verkennen is.

Inwoonders. De *Negers* quamen my hier reedelyk wel voor, en schenen eerlyk en vroom in haer *handel* en *wandel* te zyn, ook vry *gereguleerder* als de geene die meer na boven woonen. De *Taal* is hier meede ganschonverstaenbaer; derhalven het een volslagen onmoogelykheid is, om iets van hunne *gewoontens* en *Zeeden* te *noteeren*. Hun *Vee* en *Vrugten* syn even als op andere *Plaetsen*. Sy zyn van beide niet onvoorsien. De *Vischvangst* werd hier even als op de *Goud-kust* behandeld, en men heeft ook ontrent deselve *Visch*.

Wappo. Wanneer wy onsen *Handel* alhier verrigt hadden, so seilden wy verders tot aen het *dorp Wappo*, ontrent drie mylen van *Sestre Crou* geleegen. 't Selve is te kennen aen verscheide *hooge*, doch yle *boomen*, die sig achter het *strand* op een reedelyk hoogen *Berg* vertoonen. De *kroonen* van gesceide *boomen* laten sig van verre puer rood aensien. Voor *Wappo* siet men aen strand een seer groote *Klip*, die van de *Wal* schynd afgescheiden te zyn, even als een *Eiland*. Wanneer wy hier voorby seilden, ontduisterde ons het *Land*. De *Kust* strekt sig hier *Oost-Zuid-Oost*, en *West-Zuid-West*, alle, of ten minsten so ver wy sien konnen, eenparig land, tot ontrent drie mylen *bewesten Cabo das Palmas*; alwaer een punt of hoek van het land in zee steekt, 't geen van verre de gedaente van een *Dolphyn* vertoond. Op het selve legt een geheel groot *Dorp*, en te midden in vier *boomen*, die wy voor *Cocosboomen* aensagen.

Seilen voor by Cabo das Palmas. Wy deeden de gewoonlyke *Sein*, om de *Negers* aen boord te krygen; doch wyl'er niemand uit quam, so deeden wy ons best, om booven voornoemde *Cabo* te koomen, 't geen somtyds, als men wat na aen de *Wal* is, quaet genoeg valt. Wy *passeerden* deselve echter des nagts van den 25. *December*; en

en vermits wy 's anderen daegs geen *Negers* of eenig *dorp* vernamen, so liet men het voortloopen, om aen *Druwyn* te komen. De *Kust* van *Caep Palm* tot *Druwyn* strekt sig *Oost* ten *Noorden*, en *West* ten *Zuiden*, ontrent 26 mylen, alle hoog en eenparig land.

Op den 26 *dito* lieten wy met den avond het *anker* voor *Druwyn* vallen. Met den dag quaemen ons drie *Canoas* met *Tanden* aen boord, die ik, na haer een *Vereering* (of *Dasje* op syn *Swart-Jans* gesegt) gegeeven te hebben, ten duersten inhandelde. Komen aen Druwyn.

Ik heb van al myn leven noch *wilder* noch *begeerigen menschen*, als even deese, gesien. Alles watse sagen was hun gading om ten *Geschenk* te hebben; en als men het haer weigerd, en, gelyk de andere *Negers*, wat hard toe spreekt, so springense aenstonds buiten boord, en brussen na land; so dat men hier qualyk, dan tot ons groote schade, kan *Handelen*. Wilde Menschen.

Haer tanden waren als *èlfens* geveild, met welke sy, na ik verstaen kon, wel een *boutje* van een *mensch* (indiense den selven hadden konnen magtig werden) souden hebben willen vermalen; derhalven ik ook niemand sou raden, aen deese *Plaets* oit voet aen land te setten, ten ware hy syn *graf* in de buiken deeser *Wilden* wou gaen soeken. Menschen-eerers.

Deese *Landstreek* is seer wel te kennen, eensdeels om syn *hoogte* en *hooge* Bergen, als ten anderen, en wel *principalyk*, om dat men hier drie of vier *groote* Dorpen siet, yder ontrent een halve myl van den ander geleegen; en achter het laetste *Derp* laet sig ten *Ooften* een geheel hoogen hoek sien, van waer het land met een bogt begind in te vallen, in welke bogt een groote *Rivier*, met name St. *Andries*, syn uitwatering in Zee heeft. Deselve set, volgens het seggen der *Negers*, haer loop *West* op, en sou so wyd en diep zyn, dat men'er met *Barken* kan inkoomen en opvaren om te *Handelen*, indien men maer verseekerd was, dat de *Negers* ons *ongemoleſteerd* souden laten; 't welk niemand sig sou moogen of konnen belooven, gemerkt het hier de *brutaelſte beesten zyn* van de geheele *Kust*, en een ygelyk die hier komt om te *Handelen*, mag wel een oog in 't zeil houden, om door dit *beestachtig* Rio St. Andries.

Volk niet overrompeld, en in de uiterſte ongeleegentheid gebragt te werden.

Barbariſche Menſchen dog ſchoon en vrugtbaer Land.

't Is jammer en benydens waerd, dat dit *barbariſch Volk* ten overvloed van alderhande *Leeftogt* voorſien is; want *Milhio*, *Jammes*, *Bakovens*, *Bananas*, en in 't kort, alles wat men op de *Goud-kuſt* heeft, is hier in een genoegſaeme *abundantie*; en daer nevens ook in gelyke overvloed alderhande ſlag van *Vee*, als *Koebeeſten*, *Schapen*, *Hoenders*, *enz:* mitsgaders *wild Gedierte*; aen niets, dat tot *leevens-onderhoud* noodig is, hebben ſy gebrek; 't welk men haer met nog meerder regt mag benyden, om datſe uit puere *nydigheid* niets van het ſelve aen andere willen verkoopen, als van 't ſlegtſte dat haer niet aenſtaet, en dan noch tot een ſeer hooge en duere prys.

Redenering of 'er wilde Menſchenseters in de wereld zyn.

Men vind noch huiden ten dage niet weinige, welke twyffelen of 'er wel *Wilde Menſchen* in de *Weereld* zyn; die ſo ſeer van de reedelykheid ſouden ſyn *verbaſterd*, dat ſy eenlyk, en alleen om haer luſt en begeerte te verſaden, haer *Evenmenſch* ſouden ſlagten en eeten; want, ſeggen de ſodanige, als dat waer was, ſo ſouden die *menſchen* van de *onreedelyke ſchepſelen*, namentlyk de *beeſten*, niet anders dan door de *ſpraek* ſyn verſcheiden, 't geen, haers dunkens, met *Gods goedheid* zou ſtryden, die van het *gedierte* den *Menſch* alleen maer met een *reedelyke Ziel* heeft begaeft; op dat hy ſoude moogen weten en kennen, wat tot ſyn eigene behoudenis van nooden was, of het ſelve kon ſchaden; behalven noch dat ſy voor vaſt ſtellen, dat geen *menſch wild* genaemt kan werden, dan die even als de *beeſten*, van alle *Geſelſchappen* afgeſonderd, zyn leven in de *boſſchen of wilderniſſen* doorbrengt, ſonder zig met eenige *Goddelyke* of *Menſchelyke Wetten* te bekreunen, of eenige bywooning van andere te dulden; en wyl ons ſodanige *menſchen* van den beginne des *Weereld's* tot nu toe nog niet te vooren zyn gekoomen, ſo derven ſy beſluiten, dat 'er geen *wilden* zyn, noch oit zyn ſullen. Doch ik vermeene dat dit haer *Argument* een *ſwak Fondament* heeft; want de ervarentheid en onderſoek heeft ons al voor lang geleerd, dat 'er waerlyk *menſchen eeters* in de *Weereld* werden gevonden. De

Ou-

Oudheid heeft ons ſulks nagelaten, en het ſelve is van tyd tot tyd door een meenigte van *Auteuren*, ſelfs uit ons, beveſtigt. Onſen *Noord-hollandſchen Prediker* heeft het ſelve *Sonneklaar* beweeſen; ſchoon hy op ſommige plaetſen het wit niet wel treft, ſo is het doch een *conſtante* en ſeekere waerheid, het geen *zyn Ed.* van de *Braſilianen* en andere daer ontrent gelegene *Volkeren* heeft *genoteerd*. Doch wat heb ik my op andere *Getuigen* te beroepen, wyl U E. daer ſelfs *ondervinding* van hebt, met de *Negers* die achter *Ardra* uit het Land komen, welke waenen, dat wy haer maer alleen inkoopen en vervoeren, om ons ten ſpys te verſtrekken; welke gedagten zy, myns dunkens, niet ſouden voeden, indien ſy niet wiſten dat'er ſeekerlyk ſodaenige *menſchen* waren; en wat aengaet datſe ſeggen van *Wilden*, ik wil gaerne bekennen dater ſodaenige, als ſy beſchryven, niet in de *Weereld* zyn; mits datſe my met eenen ook toeſtaen, als dat de beſchaefheid van het eene *Volk* wel ſo veel van een ander verſcheelt, datſe, ten opſigt van deeſe, wel *wild* en *onvernuftig* moogen genaemt werden; 't welk niet ontſtaet, om datſe ſo wel niet als wy met een *reedelyke Ziel*, door *manquement* van omgang met *Politer Menſchen*, in haer als *verdooft*, en tot de *onreedelykheid* overgebragt werd. Ons ontbreeken immers geen *Exempelen*, die aentoonen, als dat'er *Menſchen* in de *weereld* zyn geweeſt, die door het een of ander *toeval* in haer jonkheid, zig eenige jaren in de *Boſſchen* hebben moeten ophouden; waer door deſelve met'er tyd ſo ſeer *verwilderden*, datſe naderhand het *menſchelyke Geſlagt*, als een groot quaed, myden, en zig van de ſelve door de vlugt ſogten te ontſlaen. Dog al genoeg, wy willen een ygelyk hier van laten gelooven 't geen hem beſt gevalt.

Op den 29. verlieten wy dit *Chams gebroedſel*, en ſtelden onſe *cours Zuid-Ooſt* ten *Zuiden* aen, tot dat wy, na anderhalve myl ſeilens, aen de *Rooklooven* quamen, die ſestien in getal zyn, en met haer alle een legte van drie mylen lands beſlaen. Met helder we'er kan men deeſe *Klooven* wel ſes of ſeven mylen ver in zee gewaer werden. Ik vond hier geen *Negers* of *Dorpen*. De *Kuſt* ſtrekt ſig van *Druwyn* Vertrekken van daer.

tot *Cabo Lahoe* ontrent 27 mylen, even als boven gezegt is.

Op den 30 *dito* quamen wy voor *Cabo Lahoe* ten *Anker*. Hier ontvalt het *Land* geheeliyk, en is aan de *Zeekant* zeer laeg.

Het *Dorp* is by uytneementheid groot, en schijnd langs strand wel een mijl weegs te beslaen. Overal siet men tusschen de *Huysen* een meenigte van *Cocosnooten boomen*, even als aen *Axim*; en indien dit *Land* mede soo hoog als *Axim* was, en dat'er een *Fort* te midden in het *Dorp* was gebouwd, so zou het niet qualijk na het zelve gelyken; uitgesondert de grote van het *Dorp*.

Achter het *Dorp*, ontrent drie mylen in het *Land*, heeft men verscheide *hooge Bergen*; en een mijl *Bewesten Cabo Lahoe* een tamelyke grote *Rivier*, die haer loop heeft tot in *Rio St. Andries*; behalven dat sy ook meenigte mylen *Landwaerds* in loopt; van 's gelyken ook om de *Oost*, doch niet zeer lang; want maer eenige mylen *Oostwaerds* aen varende, so stuit men tegens het *Land*.

De *Negers* gelyken hier van een goede inborst en beleefden omgang te zijn, met welke gemaklijk te *Handelen* is; behalven datse tegenwoordig al vry duer met haer *Tanden* waren, en dezelve op een hooge prijs hielden. Doch sulks was veroorsaekt door de grote meenigte *Engelsche* en *Hollandsche Lorrendraeyers*, (doch meest van de eerste) die hier zeedert eenigen tijd hadden gehandelt.

De *Leeftogt* is hier, sonder eenig onderscheid, als aen *Druwyn*, behalven dat men hier deselve beter, en beter koop kan krygen. Veel meer weet ik van deese *Plaets* niet te melden, dan dat my de *Negers* wisten te seggen, dat zy zeer sterk van *Volk* waren, en een *voornaem Kapiteyn* ten *Opperhoofd* hadden.

Wanneer wy onsen *Handel* verrigt hadden, so wierd het *Anker* opgewonden, en wy vervorderden onse *Reis* tot aen *Jaque Lahoe*, ontrent drie mylen van de laetstgenoemde *Plaats*, nog al met deselve strekking van de *Kust*.

Wy verstonden van de *Negers* dat'er geen *Tanden* in voorraed waren; derhalven wy *resolveerden*, om verder tot aen de

de * *Kuil sonder Grond* te zeilen, 't geen ontrent vier mylen naer giffing is.

Quaqua-Kust.

De streek lands van, of een weynig *Beweſten Cabo Lahoe*, tot beneden *Jaque Lahoe*, ſtaet in de *Kaert* bekend onder de naem van *Quaqua-Kuſt*; doch wat daer de oorzaek van ſy, is my onbekend; als eenlyk, dat ſommige de *Spraek* deeſer *Negers* vergelyken by het quaken der *Eenden*; het geen echter van my niet zal bewaerheyd werden, want ik heb tuſſchen haerlieder eigene *Taël* en die van andere *Swarten*, ſoo een groot onderſcheid niet konnen beſpeuren, als dat men dit voor *quaken* ſou mogen uitſchelden. Sy ſelfs noemen haer *Land Adouw*, en haer *Volk Adouwſe*; doch van ons werdenſe *Quaquaſe* (volgens de *Kaart*) genaemt.

Vaerdige Duykers.

't Vaerdig *ſwemmen* en *duiken* deſer *Negers* ſal *UE. apparent* wel bekend zyn. Ik heb het verſcheyde reyſen met verwondering aangeſien. Wanneer ſy by my in het *Schip* waren, en dat ik een *ſnoertje Couralen*, of iets anders in zee ſmeet, zoo dook ymand van haar zeer geſwind daer na, en haelde het geene ik weg geſmeeten had, en dat reeds al zeer ver na de grond was, wederom. Dit miſt haar zeer zelden, en het geene ſy dus weder boven halen, is tot vergelding van haar aangewende moeite.

Wy lieten het van voornoemde *Kuil* de geheele nagt door ſtaen, en quamen met den dag voor *Aſſiné*; 't geen, na giffing, ontrent ſeven mylen beneden de *Kuil ſonder grond* legt. De *Kuſt* ſtrekt ſig hier ontrent *Ooſt* ten *Zuyden*. Alhier ſijn geen *Tanden*, maer wel *Goud* in te handelen; doch daar toe hadden wy geen *ordre*, en derhalven liepen wy *Aſſiné* met *kleyn Seil* voorby.

Berigt vande Franſchen, die Aſſiné tegenwoordig in 't beſit hebben.

Echter quam'er noch een *Canoa* aan boord. Ik vroeg de *Negers*: *Hoe ſy het met de Franſchen al ſtelden, en offe met deſelve wel overweg konden komen?* Waar op zy my berigteden: *Dat al de Caboceros van Aſſiné met haar Volk waren opgebrooken, en ſig ontrent een mijl boven die Placts ter needer hadden geſtaegen; waer dat ſy ſig tegenwoordig nog ophielden, ſonder met de Franſchen eenige*

* Deeſe werd ſo genaemt om haer diepte; waarom ſommige gewaand hebben, datſe ſonder groud was; doch is zederd contrarie gebleeken.

eenige de alderminſte gemeenſchap te willen dulden, dewelke niet meer dan een ſimpele Logie, met Palliſſaden omſet, op het Strand hadden, en in het ſelve vyf ſtukken Kanon; *tegenwoordig noch maer met acht Man bewaerd, en met genoegſame Proviſie, die haer de Franſche Scheepen hadden gelaten voorſien; doch dat zy ſomtijds groot gebrek aan water hadden, 't welk haer door de Negers continueel wierd bediſputeerd; ſoo dat deeſe Negers van gedagten waren, dat de Franſchen, indienſe geen ſecours uyt Europa kreegen, aldaer niet lang meer ſouden konnen beſtaen, maar datſe die Plaets by de eerſte occaſie weeder ſouden moeten abandonneeren.*

Wat van dit *Relaes* te gelooven is, ſal de tyd ons openbaren; doch ik geloof voor het naaſt, dat het met de *Franſchen* ſo ſlegt niet ſtaet, als deſe *Negers* ons verhaelden.

De *Kuſt* van *Aſſiné* tot *Cabo Apolonia* ſtrekt ſig *Ooſt-Zuyd-Ooſt* ontrent tien mylen. Tuſſchen beide heeft men overal *Dorpen*, zo groot als klein; doch wy kreegen niet eene *Canoa* aan boord; waerom ik ook niet in ſtaet ben, om van deeſe ſtreek *Lands*, mitsgaders de *Bewoonders* van dien, eenig berigt te geeven.

De voornoemde *Cabo* vertoond ſig met laeg en effen land; achter deſelve ſijn drie *hooge Bergen*, waer aen men deſe *Cabo* bekennen kan, welke anderſints dien naem gantſch ten onregten draegt; vermits het niet minder als een uytſteekende *Hoek* of *Cabo* gelijkt; en men ſou deſelve, indien men op 't geſeide teeken van de drie *Bergen* geen agt ſloeg, altoos ſonder te verkennen voorby varen.

Van *Cabo Apolonia* tot *Axim* dunkt my ontrent ſeven mylen te zijn; alhoewel andere het vry verder ſchatten. Het *Land* tuſſchen beide is zeer laag, en beſet met duyzenden van *Palmeboomen*. Het *Strand* is by uytneementheid breed, vlak, en zo gelijk als een *Vloer*; en ſou een ſchoone weg zijn, om met *Koets* en *Chaiſen* (als wy hier te *Land* van deſelve voorſien waren) te beryden.

Komen aan Axim, en eynde van de Voyage.

Ten einde van dit *Strand* heeft men *Rio Cobre*, een groot half uer boven *Axim*; doch van de geſteldheyd deeſer *Plaets* en het voorſeide *Strand* zijt *UE.* beeter *geinformeerd* als ik; derhal-

halven ik, met *UE.* believen, myne *Voyagie* sal eyndigen; met verſoek, dat *UE.* ſig met het voorſchreevene gelieve te *contenteeren*, en te gelooven, dat ik, geduerende myne *Voyagie*, niet gemanqueerd heb te *noteeren* al het geene eenige opmerking mogt verdienen. Waer meede ik, na my in *UE.* goede gratie te hebben *geinſinueerd*, deeſen eindige en onderteekene, als

MYN HEER,

In 't Jagt de Johanna Jacoba, op de hoogte van Axim, den 2. January 1702.

UE. Gehoorſame Dienaar

JAN SNOEK.

BLAD-

BLADWYSER

Der voornaamste zaaken in dit Werk verhaald.

(NB.) *De Letter* b. *voordagtelijk hier en daar in desen Bladwyzer voor de Nummers gevoegd, geeft te kennen, dat die plaats in het* Tweede *en* Derde Deel *van dit Werk zal moeten opgezogt worden.*

A.

Aboei, wat voor Vis. *b* 56

Acanny, het Landschap waar gelegen 78. De Inwoonders beschreeven, ten opsigt van hun wreeden aart. *ibid.* Waren eertijds groote Handelaars, en hadden goed Goud, dog zijn door de *Dinkirafe* verslagen en verarmd. *ibid.*

Acra beschreeven, en te gelijk het Engelsche Fort daar gelegen 68

Acra, het Koningrijk word door de Aquamboese uytgeroeyt 70. Goeden handel aldaar, 't geen egter nog meer zou konnen zijn, by aldien 't niet door de oneenigheid eeniger Volkeren belet wierd. *ibid.*

Acron, het Koningrijk hoe bestiert word. 61. Waarom die van Acron met niemand, of zeer zelden, een Oorlog hebben 63. Het Land word verder beschreven ten opzichte van sijn vrugtbaarheit, en alderhande Wild Gedierte *ibid.* Acron hoe verdeeld word, en de Regeering van dien *ibid.*

Adja, een Dorp, beroemd wegens de Fortereſſen, welke de Engelsche van de Nederlanders op een wreede wijs afgenomen hebben. 59

Ado, een Koning der Aquamboese ziek wordende, laat zig in het Fort der Nederlanders geneezen, en een merkwaardigheid waar uit zijn ziekte is ontstaan. 67

Adom, het Landschap waar gelegen, en de wonderlyke uitgestrektheid van dien 25. Is een Gemeenebest, en word bewoond van booſe en quaadaardige menschen. *ibid.* Haare Oorlogen met hunne Naabueren. 26. d'Adomse hebben goede ge-

gelegentheid om rijk te worden, bezitten Goud-Mynen, en hebben een vrugtbaar Land. *ibid.*

Afgoden der Negers. 139. 't Vragen des Afgods hoe in zyn werk gaat, en de slimmigheid der Papen daar ontrent aangemerkt. 140. Ieder Neger heeft een Afgod, en op wat voor een wijs en wanneer, en wat sy aan hem offeren. 143. Wat voor uytwerkingen de Afgoden toegeschreeven worden. 144

Agonna, het Landschap waar gelegen. 64. Word door een Vrouwspersoon gehandhaaft, die om redenen van Staat niet begeert te trouwen. *ibid.* en neemd egter haar vermaak met een byslaap. *ibid.*

Agonna overtreft Acron in groote en magt, dog niet in vermaakelijkheid van Landsdouwen. 65. De schone Rivier in 't zelve aangemerkt. *ibid.*

Ahinsan, zeeker Koning der Negers beschreeven, ten opzigt van sijn vuyligheid en nydigheid 66.

Akim, het Landschap beschreeven van wegen sijn goede gelegentheid, grootheid, verandering van een Koningrijk in een Gemeenebest. 79. Hier van daan word het meeste en beste Goud van de geheele Kust gebragt. *ibid.*

Amsterdam 't Fort beschreeven ten opzigt van sijn gelegentheid en sterkte. 59. Is voor dezen geweest het Hoofd-Comptoir der Engelschen, dog sijn door d'Admiraal de Ruyter van daar verdreven. *ibid.*

Anamabo, een Dorp, beroemd wegens een zeer zinlijk Fortje de Engelsche toebehoorende. 57. De veelheid van Scheepen aan deze plaats komende aangemerkt. 58. De Engelschen worden van de Negers hier zonderling geplaagt. *ibid.* De magt en rijkdommen der Anamaboesen verder beschreeven. *ibid. en vervolg.*

Annaboa, het Eiland beschreven. *b.* 205. Heeft een zoet Meirtje op den top eens Bergs. *ibid.* Het Eiland is zeer vrugtbaar. *ibid.* Rijkheid van Vee, en goed koop. 206. De Bewoonders van het zelve worden alle voor Slaven gehouden; en zyn alle Hoeren en Boeven *ibid.* Wie het gezag daar over heeft. 206. Waarom dit Eyland voor de Hollanders of anders Europianen niet dienstig is. 207. Twee domme Portugeesche Papen neemen den dienst waar. *ibid.* Waren groote Brandewijnzuipers. *ibid.* Noemden zig Kapucynen. 208. Vertrek des Schryvers na *d'Elmina*, ziet *El-*

mina.
Ananſié, een groot Spin, word van de Negers gelooft de Menſchen geſchapen te hebben. 95. Word omſtandig beſchreven. *b.* 96.
Ananas, wat voor een Vrugt is. *b.* 76. Word van veele voor zeer voortreffelijk gehouden. 77. De Ananas wydloopig beſchreven. *ibid. en vervolg.* en eenige misſlagen van ſeeker Schryver dien aangaande, aangetoond. 78.
Ancoberſe Rivier beſchreeven ten opzigt van haare vermaaklijkheid. 13. Word bewoond van driederhande Volkeren. 14. Het *Fort* der Nederlanders op deze Rivier beſchreven. *ibid.* Word belegert van de Swarten, dog het Opperhoofd laat het ſpringen, en op hoedanige wyze? *ibid.*
Anqua, zeker Veld-Overſte der Negers, beſchreven van wegen ſijne wreedheid en bloetdorſtigheid. 26. Voorbeelden hier van, gepleegt over ſeenige ſyner overwonnene Vyanden; ook over ſijn eigen Volk en Wyven. *ibid.*
Anté, het Landſchap beſchreeven ten opſigt van ſijn lengte. 16.
Anté heeft ſchoone en vrugtbaare Vallyen. 19. Brengt een overvloed van Koorn en andere Aardvrugten voort. *ibid.* Mitsgaders Zuiker-Riet, Wijn- en Oly de Palm. *ibid.* Word verwoeſt door een Oorlog. 20, De Duyvel banning van de Anteſe beſchreeven. 149
Antony, een *Fort* in het Landſchap *Axim*, wanneer door de Hollanders den Portugeeſen afgenomen is. 2, 3. De gelegentheid, en ſterkte verder beſchreven. *ibid.* Hoe ver het Gebied en Gezag des Koopmans van dit *Fort* zig uytſtrekt. *ibid.*
Apen beſchreeven wegens haare groote menigte en verſcheidenheid. *b.* 34. Eerſte ſlag, en een weynig kleinder als een menſch, zijn heel boosaardig en ſtout, en een voorbeeld hier van. *ibid.* en 35. Der Negers gevoelen van deſe Apen. *ibid.* De diefagtigheid van alle Apen aangemerkt. 35. *en vervolg.* Zijn ook keurlijk in 't ſteelen, voorbeelden hier van. 36.
Aquamboe, het Koningrijk meeſt Landwaards in gelegen, waarom het onder de Strand-Koningryken beſchreven word. 65. De Regeering van dien aangemerkt. 66. De Aquamboeſe ſijn ſtout en magtig. *ibid.* Meerdere merkwaardigheden dit aangaande. *ibid. envervolg.* De Inwoonders

ders waar mede sy sig geneeren. 71, 72.

Ardra (Groot) het Koningrijk beschreeven ten opsicht van sijn groote, en magt. *b.* 185. Zeker Koning zend zyn Afgezand aan den Koning van Groot-Ardra, dog word van hem omgebragt, en het grouwelyke Bloedbad hier over aangeregt, beschreeven. *b. ibid. en vervolg.*

Ardra (Klein) ziet *Offra.*

Arombo, of Menschen-eeter, beschreeven ten opzicht van sijn gestalte. *b.* 33. Waarom Menschen-eeter genoemd is. *ibid. en vervolg.*

Assagayen, Werp-spietsen der Negers, hoe gemaakt zyn, en hoe gebruykt worden. 175

Assiné, de Landstreek beschreeven, mitsgaders de slegte Handel aldaar. 4

Assistent beschreven ten opsigt van sijn Bedieninge, en Tractement. 91, 92

Awinese Landschap, waar geleegen. 79. De Inwoonders beschreeven wegens haren goeden inborst. 80. Zijn, naar een grote tegenstand, van de *Dinkirase* t'ondergebragt. *ibid. en vervolg.*

Axim, het Landschap beschreeven, ten opsigt van sijn gelegenheid, en veelheid van groote en schoone Dorpen. 2. De Forten daar in gelegen, beschreeven. *ibid.* Hoe lang dit Land is. 4. De Inwoonders hier van zijn rijk, en groote Koopluiden. 5. Derselver heimelyken handel met de Lorrendrayers, en de boete, wanneerse betrapt worden, daar op vallende. *ibid.* De Levens aart der Bewoonders van *Axim*, hoe, en waar in bestaat. 9. Geeft veel Ryst, dog weinig Koorn, en andere Aardvrugten. *ibid.* Hoe op een zeekere tijd van 't jaar de Duivel hier uytgebannen word. 149. *en vervolg.*

B.

Bakovens en *Banantes* Boomen, zeer beroemt wegens haare Vrugt. *b.* 66. Ziet ook op het woord *Pisang-boom.*

Baardmannetjes, zeeker slag van Apen, beschreeven, en haare verscheidentheid aangemerkt. *b.* 34

Baardmannetjes, zeeker slag van Vis. *b.* 56

Batavia, een swarte Rivier-Vis, beschreeven. *b.* 57

Batenstein, het Fort waar gelegen, en hoe gebouwt is. 16. 't Is een Plaats van weinig voordeel. 18

Bedelaars vindmen niet onder de Negers, en de reden hier van 132
Begraven der Negers, ziet op het woord *Overledenen*.
Benin, het Koningrijk beſchreeven. *b.* 217. Is ſeer wel te kennen. *ibid.* Groote meenigte van Spruiten. *ibid.* Handelplaats en Kerk der Portugeeſen. 218. Uſaſe Rovers. *ibid.* Moeraſſig en dryvend land. 219. De Rivier is zeer vermakelyk, dog ongeſond, en de oorſaak daar van. *ibid.* Groote meenigte van Muggen *ibid.* Benin is niet zeer Volkrijk. 221. 't Land is fraay vlak, en vol Boomen. 220. Wie Vaſallen des Konings zijn. *ibid.* Slaaf des Konings te zijn is een eernaam. *ibid.* Drie voorname Handel-plaatſen, mitsgaders hare namen, conſtitutie, en Bevelhebbers. 221. Nog een vierde Handel-plaats, alwaar een der Nederlandſche Opperhoofden om 't leven is gebragt, en dubbelde wraak des wegens genomen. 222. *en vervolg.* De Inwoonders van Benin zijn goede en beleefde menſchen. 224. Willen niet hart gehandelt werden. *ibid.* Door wien de Handel van hunne kant wort gedreeven. *ibid.* Zijn beleefd, dog vals tegen elkander. 224. Hunne geldzugtige Regeerders aangemerkt. *ibid.* Driederley Stands-perſoonen buiten den Koning. *ibid.* Haar Teeken van Eer, en 't verliezen van dien is de dood, voorbeelden hier van 226. *en vervolg.* Hare Hanteeringen en Ambagten. 228. De Ryke leven wel. 229. De Kleding der Negers. 230. Ieder trouwd zo veel Vrouwen als hy vermogend is te onderhouden, en de maniere van dien. 231. Jalourshеid der Mannen ontrent hare Wyven, en zyn volſlage meeſters van deſelve 232. Driederlei ſtraffe wegens Overſpel. 233. Bevrugte Vrouwen, en het Kinderbaren. 234. De Zoonen behooren den Koning toe. *ibid.* Hare Beſnydenis zoo wel aan de Meysjes als aan de Jongens. *ibid.* Gemeene Hoeren. 239. Hare Regeering. *ibid.* Straf over Dievery. *ibid.* Straf over Doodſlag; en het onderſcheid daar ontrent. *ibid.* Vyfderley Eeden. 240. Hoe de Boetens verdeeld worden. 242. *Speeltuigen*, danſen heel konſtig na de Toon. *ibid.* Zyn geen Dobbelaars. 243. Verwarde Godsdienſt, en een iegelyk heeft ſijn eigen Prieſter. *ibid.* Hun verbeelding van God, en haar raiſonnement deſwegens. 243. Dienen de Afgoden en den Duivel onder een gedaante. 244. Verſchyninge van Geeſten. *ibid.*

Da-

Dagelykse en Jaarlykse Offerhanden. *ibid.* Wat sy van het andere Leven gevoelen. 245. Veelheid van Afgoden, mitsgaders Feestdagen. *ibid.* Haar voornaamste Feest, haar Zondag. *ibid.* Vieren den dag van 't Overlyden van hare Oudere *ibid.* Verdeelinge van tyden. 246. Haar Oorlogen, en onordentlykheid; zyn groote bloodaarts, haar geweer. 246. Alderhande zoo tam als wild Gedierte. *ibid. en vervolg.* Groote Bavianen, welke de menschen aantasten. 247. Pluimgedierte en meenigvuldig. *ibid.* Hebben niet veel Vis, dog abondantie van allerley Veld, en Boomgewassen. 248. Verfstoffe. *ibid.* Inkomsten des Konings, en welke deselve zyn. 249

Benin de Stad of Dorp, is heel lang, heeft welgebouwde Huysen en dulden geen Vreemdelingen in deselve. 250. Grooten die sig aan 't Hof ophouden. 251. Inboorlingen mogen voor geen Slaven verkogt worden, en laten ook geen mans, schoon vreemde, uit het Ryk voeren. *ibid.* Hanteering van de gemeene Man, en Ambagtslieden. *ibid.* Fraye straaten in de stad. *ibid.* Slaafagtigheid der Vrouwen. *ibid.* Zyn minzaam tegens de Europianen, uitgezondert de Portugeesen. 252. 's Konings Hof wydloopig beschreeven, als mede het Kouraal-Feest, waar op den Koning verschynd. *ibid.* Audientie des Schryvers by den Koning, die werd afgebeeld. 252. Oorlog tusschen een Are de Roe, en den Koning, waar door de stad Benin geruineerd is, en nu meest onbewoond en en woest legt. 255. *en vervolg.*

Berbé, een wild Beesje, beschreevan. *b.* 32

Besnydenis onder eenige van de Negers gebruikelyk, en waar deselve die, nae alle waarschynlykheid, van daan gehaald hebben. 198

Blaas-Hoorens, een slag van Speeltuigen der Negers, hoeze gemaakt worden, en wie, ook waaromze eenige maar in bezit hebben. 131. Ziet ook *blad.* 127.

Boesi een Vrugt, word van de Negers gekauwt, mitsgaders desselfs smaak en eigenschap. *b.* 81.

Boekhouder Generaal op de Goudkust beschreven van wegen sijn Bediening, Tractement, enz. 95. insgelyks ook de *Boekhouder der Guarnisoenen.* *ibid.*

Bogt van Guinea beschreeven, ten opzigt van syne gelegenheid en andere merkwaardigheden. *b.* 188. De handelplaatsen, en Eilanden in dese Bogt gelegen. *ibid.*

Bokken op de Goud-kust beschreeven,

ven, en een aartig verhaal der Negers aangemerkt, aangaande de ſtank eens Boks. *b.* 18. *en vervolgens.*

Boomen, wilde, zyn veel en verſcheiden op de Goud-kuſt. *b.* 69 Aanmerkelyke Boomen wegens hare buitengemeene dikheid en grootheid zeer beroemd. *b.* 70.

Boomen worden van de Fidaſe voor Goden aangebeeden. *b.* 159. Werden met groote offerhanden vereert. 173.

Boshond. Zie *Jakhals.*

Bos-katten doen onder de Hoenders groote ſchade. *b.* 32.

Bos-Rotten, wat voor Beeſten zyn *b.* 31. Zyn aangenaam ter ſpys *ibid.* Een ander ſlag, *Boutees* genaamt, aangemerkt, zynde een ſeer ſchadelyk gedierte ontrent de Granen. *ibid. en vervolg.*

Boſſchen van de Negers den Afgoden toegewyd, mogen niet beſchadigd of ontreinigd werden. 142.

Boſſum, de voornaamſte Vrouwen der Negers, werden zeer ontzien, en de reden waarom. 187. Deeſe zyn mooye ſlavinnen, en wanneer van de Man beſlapen worden. *ibid.*

Boſſum. Ziet verder op het woord *Fetiche.*

Boutry beſchreeven, mitsgaders goedkoop leven daar voor eenige jaren. 20. 't Is een gezonde plaats. *ibid.*

Boutryſe-Rivier, is Vis-ryk en vol Kaymans. 20. De veelheid der Apen hier om heen aangemerkt. 21.

Braſſo, de eerſte Bediende eens Negerſchen Konings, en waar in ſijn pligt en dienſt beſtaat. 182

Bruyloften der Negers. Ziet op het woord *Trouwen.*

Buffels op de Goud-kuſt, beſchreeven. *b.* 26

Buffels, groote meenigte van Buffels ontrent de Rivier di Gabon. *b.* 196. Jagt op Buffels. 198. Buffels beſchreeven ten opzigt van haar gedaante. 199. Een Europiaan word door een Buffel gedood. *ibid.* Hoe de Negers de Buffels ſchieten. *ibid.* 't Buffels-vlees is goed en lekker. 200.

Bygeloovigheid der Negers beſchreeven. 150

Byzitten of *Concubynen* der Negers, en hoe deſelve nevens hare Kinderen gehandeld werden. 190.

C.

Cabo Loop beſchreven ten opzigt van ſijn gelegenheid. *b.* 200. Meenigte van Scheepen die ſig hier van water en hout komen verzorgen. *ibid.* Handel aan *Cabo Loop.* 201. Woonplaats der Inwoonders. *ibid.* Goede Rheede. *ibid.*

ibid. Veelheid van Vis. *ibid. en vervolg.* Vertrek des Schryvers van daar, en vervallen beneden het Eiland *St. Tomé.* Ziet *Tomé.*

Cabocors, een Dorp, beroemd wegens een Engelsch Gebouw agter het selve gelegen. 50

Caboceros, wat voor Menschen, en van welke waardigheid sy onder de Negers zyn. 126. Wat voor saken by dese verhandeld worden, en op hoedanigen wys een Regts-geding van hun beslist word. 154. Hunne valsheid, laten sig omkoopen, waar uit somtyds groote ongelukken en Oorlogen ontstaan. 155. Berading der Caboceers met de Mancevos, over 't aangaan van een Oorlog. 167

Cameleon beschreeven ten opsigt van 't geen waar mede sy het leven onderhouden. *b.* 37. Veranderen van couleur. 38. Hoe lang sy leven. *ibid.* De verdere omstandigheden, dit aanmerkenswaardige Beesje aangaande, aangemerkt. 39. *en vervolg.*

Capot-Boom 200 hoog, dat men syn top naauwlyks met een snaphaans-schoot kan bereiken. *b.* 70

Cardamom, hoe groeid. *b.* 79.

Carmou, wat slag van Vis is. *b.* 56.

Cham, 't Dorp beschreeven ten opsigt van sijn grootheid en Volkrykheid. 23. Het *Fort* daar gelegen, van wat gewigt is, en wie 'er de Meesters van zyn. *ibid.* De Chamase Rivier beschreeven. 24.

Christiaansburg, het Deense Fort, waar gelegen. 69. Word door de Negers overrompeld. *ibid.* Komt door geschenken en hulp der Nederlanders weder aan de Deenen. *ibid.* Ondankbaarheid der Deenen dieswegens. *ibid.* Dit Fort vorders beschreeven, van wegen sijn schoonheid en sterkte. *ibid.* en 70

Civet-Katten beschreeven, hoese gevangen en opgevoed worden. *b.* 32. Haar prys, jong zynde. *ibid.* Waarom het *Civet* der Mannetjes beter als der Wyfjes is. *ibid.*

Cocos Nooten, wat voor een Vrugt is, hoese wassen, en wat voordeel daar uit ontstaat. *b.* 64

Cocos (Wilde) anders *Palmyt* genaamt, beschreeven. 65

Coenraadsburg, een Fortres in 't Fetuse Land beschreeven van wegen syn schoonheid en sterkte. 48

Commanyse Land beschreeven ten opsigt van sijn gelegenheid, lengte en breedte. 29, 30. De Commanyse Oorlog, uit wat oorsaak, en wanner sijn aanvang genomen heeft. 32, 33

Commisen zyn onderscheiden in *Onder-* en *Opper-Commisen*; werden voor-

voorders beſchreeven ten opſigt van hare Bediening, Tractement, enz. 92, 93. d'Onder-Commiſen doen verantwoording aan haar Koopman, ſtaande die voor hen in, ſomtyds tot ſijn groote ſchade, een voorbeeld hier van. *ibid.* d'Opper-Commiſen. Ziet op het woord *Koopman*.

Coriſco, twee vermakelyke Eilanden in de Bogt van Guinea, beſchreeven. *b.* 188

Cormantyn, onderſcheiden in *Groot* en *Klein*, twee Dorpen, beide beſchreeven ten opſigte van hare groote Volkrykheid, en geneering der Bewoonders. 59

Cormantynſe Appels, wat voor een Vrugt is. *b.* 67. Is een Geneesmiddel voor de Roode Loop. *ibid.*

Cotoſe Koningryk beſchreeven, en deſſelfs kleine Magt. *b.* 103. Het Land is dor, zandig en vlak, ſonder bergen of boomen. 104. De beleefden inborſt der Cotoſen aangemerkt, byſonder van hunne Koningen. *ibid.* Hunne Slavenhandel. *ibid.* Het Land is vol van Afgoden-beelden. 105. De ſoberheid der Inwoonders. *ibid.*

Crevecœur, een Fort der Nederlanders beſchreeven ten opſigt van ſyn gelegenheid, groote, ſterkte, en goeden Handel aldaar. 68

Criſia, een ſoort van Wyn. Soek op het woord *Wyn de Palmboom*.

Crocodil of *Cayman* beſchreeven wegens zyne geſtaltte en grootte. *b.* 27. Zy doen nog Menſchen nog Beeſten leed. *ibid.* Zyn beſwaarlyk dood te ſchieten, en waarom. 28

D.

Eenſchen-Berg, beroemd wegens een Fort der Engelſchen daar op gebouwd 54. Is lang verwaarlooſt geweeſt, dog word nu by uitſteekendheid ſterk gemaakt. *ibid.*

Dievery, waarom van de Negers voor geen ſonde geagt word. 145. Straffe over Dievery, en het onderſcheid van, en door wien, geſtoolen word. 158. Waar in de grootſte Dievery beſtaat. 159

Dinkiraſe Landſchap, waar, en hoe ver van de *Forten* der Nederlanders gelegen is. 73. Hebben een ſwaren rykdom van Goud beſeten. 74. Van wat plaatſen ſy komen Handelen. *ibid.* Hebben, uitgeſonderd de Fetiches, goed Goud. *ibid en vervolg.* De Hovaardye der Inwoonders beſchreeven, neevens de beleediging des Aſianteſe Konings, door hun Opperhoofd gepleegd. 75. Werden in twee Veld-

Veldslagen, waar in over de honderd duisend Menschen gebleven zyn, t'eenemaal verdorven, en vernielt. 76

Directeur Generaal op de Goudkust beschreven, ten opsigt van sijn Bediening, Gesag, Tractement, enz. 93, 94. Desselfs groot Gesag in de Raadsvergadering. 99

Dood, alle de plegtigheden van de Negers waargenomen ontrent eenen Dooden, Ziet op het woord *Overledenen*.

Doodslag word by de Negers voor geen zonde geacht, en de reden waarom. 145. Straffe wegens Doodslag is tweederley, ten aanzien van een slaaf en een Vrygebooren, en waar in deselve beiderzyds bestaat. 157. *en vervolg*.

Donder doet groot geweld aan Elmina, en eenige voorbeelden van desselfs kragt. 109. Als mede in het Antese ontrent Boutry. *ibid*. Ontrent Axim. 110. Aan Cormantyn. *ibid*. Aan Acra en Mourée. *ibid*.

Dorothea, een *Fort* der Brandenburgers beschreeven ten opzigt van sijn gelegenheid, groote, en sterkte 13

Dorpen der Negers worden van hun, zonder acht te geven of het aan een vermaakelyken oord is of niet, ter neder geslagen 130

Dragon is op de Kust zeer stinkend en verveelend. *b*. 80

Druwyn, een Landstreek, wiens Inwoonders gescherpte Tanden hebben, zyn zeer wild, en grote liefhebbers van menschen-vlees. *b*. 273

Duisendbeenen zyn op de Kust in overvloed, en haar steeken veroorsaakt een groote en brandige smert. *b*. 52

Duivel word van de Negers geloofd, die sy egter nog aanbidden, nog Offerhande doen. 147, 148. Hoe de Duivel op zekere tyd van 't jaar uitgebannen word. 148. *en vervolg*.

Duivels-Berg waar gelegen, en waarom dus genoemt is. 62. Is Goud-ryk, en op wat voor een wyze het Goud daar gevonden word. *ibid*. Aanslag der Engelschen op desen Berg, om'er in te graven. 63

Duiven beschreeven, nevens derselver meenigte op de Kust. *b*. 22

E.

Edelluy, of onder de Negers zyn, by welke gelegenheid een misslag van zeker Schryver dies aangaande, aangetoond word. 129.

Eduard Barter een Mulat, beſchreeven van wegen ſijn groote magt. 53. Deſſelfs levens-wandel. 54

Eed, hoe van de Negers geſwooren word. 139. En hoe haar Eed weder afgenomen kan worden. *ibid.* Hoedanig de allerſwaarſte Eed word afgelegt. *ibid.*

Eed-drank, waar uit beſtaat, en in wat geval gedronken word. 139.

Eed van Zuivering, by de Fidaſe Negers, hoe afgelegt word. 136

Eendvogels van de Kuſt, beſchreeven, ten opzigt van hare geſtalte, ſchoonheid van Vederen, en andere hoedanigheden. *b.* 21

---- *Wilde* en *Groene Eendvogels*, en de verſcheidenheid, mitsgaders haar ſchoonheid aangemerkt. *b.* 42

Engelſche worden van de Negers in het Fortje Infuma beleegert, overeen komende deſe met malkander om vals Goud uit te geeven. 17. Wat voordeelen ſy hier door genooten hebben. 18. De Engelſchen zyn naalatig in 't beſetten van hare Fortreſſen. 50. Waarom ſy jaarlyks meer dooden onder hare Bediendens hebben als de Nederlanders. 52

Eſels van de Goudkuſt beſchreeven opzigt van hare grootheid en verdere hoedanigheden. *b.* 19

E.

Fantyn, het Landſchap beſchreeven ten opzigte van ſijn lengte en breette. 57. De Forten der Engelſchen en Nederlanders, in dit Land gelegen; van wat aangelegenheid zyn. *ibid.* De magt en rykdom der Fantynſe aangemerkt. 58. Haar Opperhoofd beſchreeven, en waar in ſijne Bediening beſtaat. *ibid.* De Fantynſe zyn groote Handelaars, waar onder ook een groot getal van Viſſers. 59. De Nederlanders, mitsgaders de Engelſchen worden qualyk gehandeld van de Fantynſe, en wat ſy voor ieder Schip, daar ter Kuſt komende, trekken. 59. 60. Krakeel dies aangaande. *ibid.*

Feeſten der Negers, hoe veel, en wanneer gehouden worden. 149

Feeſt der Negers over het vangen van een Tyger. *b.* 89

Fernando Po, een Eiland in de Bogt van Guinea gelegen, beſchreeven. *b.* 188. Word van een woeſt Volk bewoond. *ibid.*

Feticheer, een Paap diep in 't Land woonende, van wien veele zeldzaamheden verhaald worden, en die door zyne Lanslieden voor een

een halve God gehouden word. 146, 147
Fetiches, een zeeker slag van Goud, en hoe het gemaakt word. 74. Op wat wyse hier door de Swarten andere bedriegen. *ibid.* Het woord van *Fetiche* waar syne benaaming van daan heeft. 137. Word in den Godsdienst in byzondere voorvallen gebruikt. 138
Fetu, het Landschap beschreeven van wegens sijn groottе, lengte, en breette. 49
Fetu was ook voor desen vry magtig, dog is nu geheel zwak, en de reden hier van. *ibid.* Zyn sraayigheid aangemerkt. 50. De Inwoonders waar medesy zig erneeren. *ibid.*
Fida, het Landschap waar syn begin neemt. *b.* 111. De lengte en breette hier van aangetoond. 112. Word verder beschreeven ten opzigte van syn groote en Volkryke Dorpen. *ibid. en vervolg.* Schoon gesigt door de veelheid van Dorpen en Boomen. 113. Heeft schoone Valleyen. *ibid.* Het Land is wel bebouwd, en desselfs vrugtbaarheid aangemerkt. *ibid.* De Inborst der Fidase beschreeven. 114. Hunne eerbiedigheid tegens de Europianen, en ook tegens malkanderen zelf. *ibid. en vervolg.* Hoedanig twee Persoonen van gelyke staat malkanderen bejegenen. 115. Wat hunne Handwerken buiten de Landbouw zyn. 116. Wat voor Hanteering de Fidase Vrouwen hebben. *ibid.* De groote Handel in slaven aan gemerkt. 117. Hun Godsdienst waar in bestaat. *ibid.* Trouwen zonderling veel Wyven. *ibid.* Zyn op deselve soo min-yverig, datse die op het minste vermoeden van oneerbaarheid aen de Europianen verkopen. 118. En de sware straffen over 't beslapen van een voornaam Persoons Wyf aangemerkt. *ibid.* 's Konings Wyven mogen self niet aangeroert worden. *ibid.* Hoedanig 's Konings Wyven zig buitens Huis gedragen. *ibid.* De Koning verkoopt somtyds een getal syner Wyven. 119. De Soon is Erfgenaam van syns Vaders goederen en Vrouwen. *ibid.* Veelheid van Kinderen der Fidase aangemerkt. 120 De Fidase zyn groote Dieven. 121. en hunne stoutheid daar ontrent door eenige voorbeelden aangetoond. 122. Van Diefstal heeft men nog regt nog vergoeding te verwagten. 233. Hare Kleeding. 124. Gaan alle, Mans en Vrouwen, kaal geschooten. *ibid.* Zyn seer beangst voor de dood, en de reden hier van. 125. Maaken geen onderscheid in

den tyd, en zyn groote Reekenaars in den Koophandel. 126 Maanstondige Vrouwen zyn onrein. Hebben de Besnydenis. *ibid.* Hunne Speeltuigen. 127. Hare Regeering, Godsdienst, enz. *ibid.*

Fiscaal op de Goud-kust beschreeven wegens sijne Bediening, Tractement en sijn profyten. 95. Des *Onder-Fiscaals* Ampt waar in bestaat, en hoe veel sijn soldy bedraagt. *ibid.*

Frederiksburg, een Fort der Brandenburgers, beschreeven ten opzigt van sijn gelegenheid en sterkte. 9. Des Opperhoofds Eernaam en Gesag aangemerkt, en hoedanig zeven Generaals, op den andereen gevolgt, ten tyde des Schryvers geregeert hebben. 10. Het verval der Brandenburgers hier aangemerkt. 11.

G.

Geheim-Schryver op de Kust, wat voor een bediening is, en sijn Tractement. 95

Geiten op de Kust beschreeven ten opzigt van hare gestalte, smaak, en prys. *b.* 18. Een aartig verhaal der Negers van de Geiten, aangemerkt. *ibid.*

Genees-middelen der Negers waar in bestaan. *b.* 6. Derselver gebruik, hoewel tegenstrydig schynd te wesen, word egter meenigmaal seer goed bevonden. 7.

St. George, de Hoofd-Fortres der Engelschen, beschreeven van wegens hare welgelegenheid, schoonheid, en sterkte. 50. Is met slegte Manschap bezet. 51

St. George d'Elmina, een Kasteel, van wie gebouwd, en waar gelegen. 44. Word verder beschreeven ten opzigt van zyn sterkte, en andere merkwaardigheden. *ibid. en vervolg. Ziet ook blad.* 89, 90

Geweer der Negers waar in bestaat. 173. *en vervolg.*

Godsdienst der Negers, en de verscheidenheid van gevoelen dit aangaande, beschreeven. 134. *en vervolg.*

Goud, op wat wyze, en waar het Goud gevonden word. 80. De Goud-Mynen zyn niet in 't geweld der Europianen. *ibid.* Hoedanig het Goud gesuiverd word, en hoe veel de Swartinnen somtyds op een geheelen dag verdienen. 81. De gedaante van het Goud beschreeven. *ibid. Vals Goud*, hoe van de Swarten gemaakt word, en 't bedrog van dien aangemerkt. 83. Hoe men het valsche Goud kennen kan, ontdekt. *ibid.* Een overslag van 't Goud

Goud gemaakt, hoe veel'er jaarlyks wel aan 't ſtrand word gebragt, en de verdeeling van dien. 86, 87. En hoe de geſtelde ſom te verſtaan is. *ibid.*

Granaat-appelen op de Kuſt beſchreeven. *b.* 68

Guinea beſchreeven ten opzigt van ſijne wyduitgeſtrektheid, en ontallige menigte van Koninkryken. 3, 4. By welke gelegenheid eenige Schryvers dien aangaande, wederſprooken word. *ibid.* De lengte der *Guineſe Goud-kuſt* aangemerkt. *ibid.* De naamen opgegeven aller Landſchappen op deſe Kuſt. 4, 5.

Guineſe Goud-kuſt beſchreeven in 't gemeen. 1. In 't byzonder, op wat hoogte deſelve gelegen is. 101. 't Is aldaar te Land ſoo heet niet als'er de roep van gaat. *ibid.* d'Ongeſondheit van dit land waar van daan ſijn oorſprong heeft. 102 *en vervolg.* Verandering van het Weer op de Goudkuſt, ſwaare Regens, Winden, Donder en Blikſem, enz. 107. *en vervolg.* Het groot onderſcheid aangemerkt tuſſchen de hitte en koude van de tegenwoordige en voorgaande tyd, 111

H.

H*Aagdiſſen* beſchreeven, mitsgaders hare verſcheidenheid. *ibid.* Haar Koſt waar in beſtaat. *ibid.* Hare geſtalte. *ibid.*

Handwerken der Negers waar in beſtaan. 122

Harder, een Rivier-Vis op de Kuſt beſchreeven. *b.* 56

Hartebeeſten beſchreeven wegens hare veelheid, en veelderleiheid. Hare ſnelheid aangemerkt. *b.* 28.

Hayen beſchreeven ten opzigt van haar grootte en geſtaltte. *b.* 58. Zyn der Negers gemeenſte koſt. *ibid.* De Hay ſchiet ſyn Kuit niet gelyk andere Viſſen, maar werpt ſyn Jongen. *ibid.* Is het vinnigſte van alle verſlindende Dieren. *ibid.* Hoedanig ſy der menſchen Lichamen verſlinden, en 'er malkander om aantaſten en vechten. 59. *en vervolg.* Een aanmerkelyk verhaal eens Hays met een Schipper door hem gered. 60

Heel-Meeſters der Negers wat voor luiden, en waar in haar konſt beſtaat. *b.* 5

Hoenders beſchreeven wegens hare meenigte, en geſtaltte. *b.* 21. Een Hoen voor twee Pypen, waar gekocht word. *b.* 179

Hoeren. Ziet deſe ſtof aangaande ook op het woord *Hoerery.* Ongetrouwde Wyvenzyn onder de Negers meeſt alle Hoeren, dog dragen'er den naam niet van, en blyven hun eigen meeſter. 202. Gemeene Hoeren in de Ardraſe Landen, en haar plicht aan

gemerkt. 203. Dese werden tot die Hanteering niet gekocht, maar door ryke en vermogende Lieden aan 't gemeen geschonken, en wat sy daar mede voor hebben. *ibid.*

Hoerery is seer gemeen onder de Negers, zynde dese daar geen schande. 199. Wat het voor Vrouwlieden zyn, aan wien de naam van Hoer maar alleen eygen is. 200. Hoedanig een Persoon tot de Hoerery ingewyd word. *ibid.* Hoe groot haar loon is 201. De ellendige staat deser Vrouwlieden aangemerkt, wanneerse door onreine ziektens worden aangetast. *ibid.* In wat hoogachting sy zyn, wanneerse in haar fleur zyn. *ibid. en vervolg.*

Honden van de Goud-kust beschreeven ten opzigt van haar grootte en verdere hoedanigheden. *b.* 20. Hoese in haar voortteelen veranderen. *ibid.* Zy worden van de Negers voor een lekker eeten gehouden. *ibid.*

Honig-Byen op de Kust, en derselver voortreffelyken Honig aangemerkt. *b.* 53

Hoofdluyden onder de Negers hoe gekooren, en ook bevestigt worden. 127

I.

Jabise Koningryk waar gelegen, en hoe ver het zig uitstrekt. 22. Is machteloos, en word door de Adomse ondergebragt. *ibid.*

Jago (*Sainct*) een Berg, voor wiens behoud groote zorg gedragen word, en waarom. 48

Jakin het Landschap waar gelegen, en onder wiens gehoorsaamheid het zig buigt. *b.* 187

Jakhals beschreeven ten aanzien van syn stoutheid, grimmigheid, en verslindende aart. *b.* 27. Waar deselve meest gevonden, en op wat wys gevangen worden. *b. ibid.* Een Jakhals aan Commany geschooten, en desselfs gestaltte. 90. Waar hun kracht meest in bestaat. *ibid.* Een Negerin word door een Jakhals uit den Huis gehaald. *ibid.* Dog weder ontzet. 91

Jammes, een Aardvrucht van een seer groot gerief, en hoe deselve groeid. *b.* 74

Indigo aan Fida beschreeven. *b.* 183. is daar overvloedig. *ibid.*

Infuma waar by een Engelsch Fortje gelegen is, 't welk beschreeven word ten opzicht van syn geringheid, en slegten handel aldaar. 17. Der Negers schelmachtigen aart hier ontrent woonende, aangetoond. *ibid.*

K.

Kabbeljauw, Brasiliaansche, op de Kust seer goed. *b.* 55

Ka-

Kakeraas, ſtukjens van Goud, word door de wandeling voor gemunt Geld op de Goud-kuſt gebruikt. 82. Hoe gemaakt worden. *ibid.*

Kalkoenen op de Goud-kuſt zyn niet veel byſonders. *b.* 21

Kapucyners, twee domme Papen, en groote Brandewyn-zuipers, nemen den Dienſt op 't Eiland Annaboa waar. *b.* 207

Katten van de Goud-kuſt beſchreeven, worden van de ſlaven opgegeeten. *b.* 20

Kiekedieven, zyn ſulke ſtoute Vogels, datſe de Negerinnen, met Vis ter Markt zittende, of langs de ſtraat gaande, deſelve ontneemen. *b.* 44.

Kinderen by de Negers erven niet van hunne Ouders, en hoe het met de erffeniſſe toegaat. 190. *en vervolg.*

Kinderen onder de Negers hebben veele en verſcheide naamen, en waar ſy deſelve van daan halen. 197.

Kinder-pokken een groote quaal onder de Negers. 105

Klap-ſchool en *Drink-plaats* der Negers. 179

Knodſen zyn der Fidaſe beſte Geweer, en waar inſe hun meeſte vertrouwen ſtellen. *b.* 185

Koeyen op de Goud-kuſt beſchreeven ten opzigte van haar groottе, meenigte, en andere hoedanigheden. *b.* 16

Koekeboe, een groote Hoenderdief, beſchreeven van wegen ſijn geſtalte en boosaartigheid. *b.* 33

Koning onder de Negers, met wat voor plechtigheden hy tot deſe waardigheid verheven, en ook beveſtigd word, 126. 't Geſag der Koningen aangemerkt, en derſelver benaaming op ſyn Negers. 176, 177. Hun ſtaat en hunne Woonplaatſen. 177 Hunne inhaaligheid en gierigen aart. 178. Zyn ſeer gemeenſaam met een iegelyk, en ſelfs met hunne ſlaven. *ibid.* Waar van de Koningen moeten leven en beſtaan. 180. Eenige hebben ſeer kleine Inkomſten, en hunne armoede. *ibid.* De opvoeding van hunne kinderen beſchreeven. *ibid. en* 181. Hunne Bediendens en Officianten. 182, 183.

Koning aan de Rivier di Gabon wind ſyn koſt met Smeeden. *b.* 194.

Koning van Fida beſchreven ten opzichte van ſyn aart, en geringe ſtaat. *b.* 132. Tydverdryf en luſt tot ſpeelen. 133. Hoedanig het in ſyn ſpreek-kamers geſteld is. *ibid.* Zyn Dienaars, en waar in voornamentlyk de Bedieningen beſtaan. 134, Grote Inkomſten des Konings, en meenigte van Tollenaren. 135. Hoe veel Tol hy van ieder ſlaaf krygt. *ibid.* Zyn Vis-Tol aan-

aangemerkt. 136. En wat de ſcheepen daar ter Handel komende opbrengen moeten. *ibid.* De verdere gewoontens van die Koning. *b.* 137. *en vervolg.*

Konſtabel vernageld het Kanon in het door de Swarten belegerde Fort *Vreedenburg*, waar door de Belegerde in groot gevaar raken. 30. en 31

Koopman op de Goud-kuſt beſchreeven ten opzicht van ſyn Bedieninge, Waardigheid, Geſag Tractement, enz. 92. *en vervolg.*

Kreeften en *Krabben* op de Kuſt ſchreeven. *b.* 56

Krombekken. *Ziet Snippen.*

Kroon-vogel de Fidaſe, een ſeer fraye Vogel, word verbeeld wegens ſyn ſeldſaamheid en buiten gemeene ſchoonheid. *b.* 43. Wat frayigheid die van de Goud-kuſt heeft. *b.* 71

Kruiden nog groen zynde, worden van de Negers voor Geneesmiddelen gebruikt, en dienſtig voor de ziektens bevonden. *b.* 6. Ook voor Wonden. *b.* 7

Kuil zonder grond beſchreeven. *b.* 277

Ku. . . dekker, wat ſoort van Vis is. *b.* 55

L.

Ladingcour 't Koningryk beſchreeven. *b.* 101. De Koning, mitsgaders ſyne onderhoorige, moeten zig buigen onder de gehoorſaamheid van Aquamboe, van wienſe veel moeten verdragen. *b. ibid.* Deſe Landſtreek is ſeer ryk in Vee, en ſomtyds in den Slavehandel. *ibid.* De Landbouw en groote Visvangſt der Inwoonders aangemerkt. 120

Lampi, het Koningryk heeft een kleine macht, en de reden hier van. *b.* 103

Leguaan, wat voor een Beeſt is. *b.* 33. Word aan Mouré voor een Afgod gehouden. *ibid.*

Limoenen groeyen de heele Kuſt over in overvloed, hoe veel zap ſy jaarlyk uitleveren, en den prys hier van. *b.* 65

Lorrendrayers wat voor Scheepen ſyn. 8. Hoedanig met deſelve gehandelt word alſe vermeeſterd worden. *ibid. en vervolg.*

Louis Hannibal een Affineſe ſlaaf, geeft zig voor Koning van Affiné uit. *b.* 209. Word gedoopt en ontfangt veele geſchenken, en word met vier ſcheepen na ſyn Vaderland begeleid. 210

Luyaards beſchreven wegens ſyn loomen gang, en leelyke geſtaltte. *b.* 30

Luipards of *Leopards* op de Goudkuſt beſchreeven, wegens hare meenigte en veelderhande ſlag. *b.* 26. Hare grimmigheid aangemerkt. *ibid. en vervolg.*

Lydzaamheid, het Fort beſchreven van wegen ſyn gelegenheid, en ſterkte. 61

M.

Malaget of *Guineſe Peper*, hoe groeid. *b.* 80

Mancevos, jonge Manſchap der Negers, maaken een deel der Regeering uit. 153. En hoe wonderlyk ſy ontrent een Rechtsgeding te werk gaan. 154. Rechtbank der Mancevos. 166, 167. Berading der Caboceers en Mancevos over het aangaan van een Oorlog. 167

Metzelaar, word door een Slang in 't aangeſigt geſpoogen, blind, en weder herſteld. *b.* 85

Mieren op de Kuſt maaken Huiſen ter hoogte van twee mans lengte, en groote Neſten. *b.* 53. Komen ſomwylen met een vervaarlyke meenigte in de Forten der Hollanders, en taſten het Vee aan, 't welke ſy ſoodanig opeeten, dat men 's morgens niet als het overgeblevene geraamte vind. *b. ibid.* Hoenders, Duiven, en Rotten brengen ſy om hals. *ibid.* Meerdere zeldzaamheden dien aangaande, aangemerkt. *ibid.* Veelderley ſlag van Mieren, en ſoo ſterk van gebit, datſe in eene nacht door een dikke houte Kiſt konnen doorboren. *ibid* en 54

Milhio, wat voor een Vrucht is. *b.* 71. Tweemaal word jaarlyks de Milhio gezaaid en ingeoogſt. Hoedanig deſelve waſt. 76. Geeft ſeer veel Koorn, en wat ſyn prys is. 72

----- *Kleine* of *Mais*, hoedanig is, hoeſe waſt, en haar prys. *b.* 72. *en vervolg.*

Mina het Dorp beſchreven wegens ſyn grootheid. 45. Was eertyds Volkryk, dog is tegenwoordig arm, en de reden hier van. 46.

Mouré, een Dorp, beroemd wegens het daar gelegene Fort Naſſauw. 56. Is Volkryk, zynde de Bewoonders meeſt Viſſers. *ibid.* Word voorders aangemerkt ten opzigt van ſyn Vis-Tol. *ibid.*

Muiſen op de Goud-kuſt beſchreeven ten opſigte van hare meenigte, en de grote ſchade door haar veroorſaakt. *b.* 20

Mulatten beſchreeven, van wegen hun afkomſt, en haar Godsdienſt. 132. Zyn ſchelm-en hoerachtig. 133. Hoe gekleed gaan. *ibid.* Hun gedaante is leelyk, en ſyn van een booſen aart. *ibid.*

Muſcus-Muiſen beſchreven, en de reden van haren reuk. *b.* 23

N.

Naſſauw, het Fort wie gebouwt heeft, en waar gelegen. 56. Word verder beſchreeven ten opzicht van ſyn ſchoonheid,

welgelegentheid, en ſterkte. *ibid.* *Negers* ſyn in 't gemeen twee qualen onderworpen, als de kinderpokken en de Wurm, en hoeſe geneeſen worden. 105. De Negers ſchoon geſond levende, waaromſe egter ſelden tot een hogen ouderdom geraaken. 106. Haar vroege kennis, aangaande het Venus-ſpel, aangemerkt, en waarom ſelden een Huuwbaar Vrouwsperſoon Maagd bevonden word. 107. De Negers beſchreven wegens haar bedriegelykheid, en guitagtigheid. 113. Zyn luy en zorgeloos. *ibid.* Grootshartigheid der jonge Manſchap in kleding. 114. Zynde die van de Oude heel ſober en ſlegt. 115. De Hovaardy van de Wyven in haar klederen beſchreeven. 115. Hoedanig de opvoeding van hare kinderen is. 117. Wat voor onkoſten ſy hebben in 't kinderbaaren. *ibid.* Bygeloovigheid ontrent jonge kinderen gebruikelyk. 119. Waar in het voedſel der Negers beſtaat. *ibid.* Zyn by uitnementheid gierig. *ibid.* en groote liefhebbers van ſterken drank. *ibid.* Hare pligtpleging en groeteniſſen waar in beſtaan. 120. Hare Scheepvaart en Vaartuigen. 123. De verſcheidenheid van ſpraak der Negers aangetoond. 124. Wat voor een onderſcheid onder de Negers is, ten opzigt van haar ſtaat. 125, *en vervolg.* De verſcheidenheid van gevoelens onder de Negers wegens den Godsdienſt. 134. *en vervolg.* Zyn met veele Afgoden voorſien. 142. De Roomſche ſouden in 't bekeeren der Negers meer voordeel doen als andere, en de reden waarom. 143. Verſcheide gevoelen der Negers, aangaande een ander leven naa dit tegenwoordige. 144, *en vervolg.* Geloven aan Tovenaars, en aan den duivel, dog ſonder hem aan te bidden, nog eenige offerhanden te doen. 147. 148. Het Trouwen der Negers hoe in ſyn werk gaat. 185. De Negers Trouwen ſo veel Wyven alſe begeeren, en deſelve moeten voor hen in 't land gaan arbeiden. 186 Hebben met hare Wyven geen gemeenſchap van goederen. 190. Hunne kinderen erven niet van den Vader, en de redenen waarom. 190, 191. Hun rykdom waar in beſtaat. 192. De Negers landwaarts in wonende ſyn ſeer ſtraf in 't beſtraffen van overſpel. 193. Een Neger overleden ſynde, doet de Prieſter onderſoek, of hy meineedig is geweeſt, of heimelyk door ſyn vyanden vergiftigd. 198. Een aartig geval dit aangaande, waar door den Dienaar onſes Schryvers, neven een ander,

der, in levens gevaar gesteld wierden. *b.* *ibid.*
Noord-kapers beschreven, mitsgaders de vreese der andere Visschen by de aankomst van dese. *b.* 57. *en vervolg.*

O.

Oegwa, een Dorp, word door d'Engelschen van syn Inwoonders ontbloot, en de reden hier van. 52
Oesters groeyen op een wonderlyke wyse voort in de Boutryse Rivier. 21
Offerhanden der Negers aan hare Afgoden, wanneer en waarom gedaan worden. 143
Offerhanden in tyd van ziekten, waar in bestaan. *b.* 4
Offra, het Landschap beschreeven ten opzicht van syn gelegenheid, verwoesting door de Popose, en andere omstandigheden. *b.* 187
Oliphant beschreven ten opzigt van sijne veele en aanmerkelyke hoedanigheden. *b.* 22. De grote der Oliphanten op de kust van Guinea aangemerkt. 23. Doen groote schade aan de Ooft-boomen. *ibid.* De Oliphanten doen de Menschen, wanneerse deselve ontmoeten, niet aan. *ibid.* Konnen wel swemmen. 24. Zyn niet wel dood te schieten, als op twee plaatsen. *ibid.* De Landschappen aangemerkt waar de Oliphanten gevonden worden. *ibid.* Veel Oliphanten aan Acra, waar onder eenen geschooten, en hoe swaar desselfs tanden waren. 25. Redeneering onses Schryvers, of het wel bedenkelyk is dat een Olisyn tanden sou verwisselen. *ibid.* Een Oliphant slaat een Neger te pletteren. 91. Krygd veel schooten, en bloed sterk. *ibid.* Een Neger wil desselfs staart affnyden, dog word door den Oliphant gedood. 92. Wat kogels vereist worden om een Oliphant te schieten. 93. Oliphanten sterven het liefst in een Bosch, of onder Bomen. 95. Groote menigte van Oliphanten ontrent de Rivier Rio di Gabon. *b.* 196. Een Oliphant gaat heel zagjens langs de Rivier, dies de Schryver met eenige van de synen op hem los gaat. 197. Ontmoeten in het wederkeeren vyf Oliphanten. *ibid.* Een doode Oliphant, wiens tanden zeventig pond woegen, in 't geraamte gevonden. 198
Oorlogen ontstaan onder de Negers uit het invorderen van schulden. 198. Ook uit begeerlykheid tot eens anders Goed. 169
Oorlogen vallen onder de Negers niet kostelyk, en hoe weinig de soldaten krygen voor datse ten Oorlog trekken. 169. *en vervolg.*
Oppassers der Wyven, vierde Bedienders by de Negersche Koningen,

en waar in haar werk en plicht beſtaat. 183
Oranje-appelen waar meeſt groeyen, en derſelver deugd aangemerkt. *b.* 59
Overledene onder de Negers hoe van de Prieſter onderſogt worden, offe meineedig in haar leven geweeſt, dan offe door vergif omgebragt ſyn. *b.* 8,9. Meerdere plegtigheden ontrent het onderſoeken, waarom de Neger overleden is, aangemerkt. *b. ibid.* Hoe met het doode Lichaam gehandeld word. 11. Hoe den rouw beklaagd word. 12. Hoe de Overledene gekleed en opgeſchikt word. *ibid.* Hoedanig het Lyk ter aarde beſteld word. *ibid.* Wat voor pragt in derſelver uitvaart. byſonder als het een voornaam Perſoon geweeſt is, gepleegd word. 13. Menſchen-Offerhanhande voor den overledenen gedaan, en met wat voor een wreetheid dit gepleegd word. *ibid.* Meerdere plegtigheden hier ontrent waargenomen, als een hutje te ſtellen boven het graf, en de waſſching der Beelden op de graven geſet, naa een jaar tyds, en een tweede uitvaart, ziet. *b.* 14. De Negers zyn ſeer geſet om in haar Vaderland te mogen begraven worden, en hoe ſulks toegaat. *ibid.*
Overſpel word by de Negers voor geen zonde gehouden, en de reden waarom. 145
Overſpel, hoe van de Negers Landwaart in wonende, geſtraft word. 193

P.

Padden tuſſen Mouré en Cormantyn, ſoo groot als een groot Tafelbord. *b.* 50. Vegten met de Slangen. 51
Paarden op de Goud-kuſt beſchreven ten opzicht van haar kleine geſtalte en leelyke poſtuur. *b.* 19
Pheſant beſchreeven, wegens ſyn ſchoonheid, grootte, en andere frayigheden. *b.* 41
Palmboom. Zoekt *Wyn de Palmboom.*
Papayen beſchreven ten opzigt van ſijn regte en eigentlyke geſtaltte, en het gevoelen van andere Schryvers, dien aangaande, wederſproken. *b.* 65. *en vervolg.*
Papen der Negers, wat ſlag van volk is. 141. Hoedanig ſy den Afgod vragen, en hunne ſlimmigheid daar ontrent aangetoond. 140, 141. Haar geſag in den Oorlog aangemerkt. 173. Hoedanig de Papen de Overledene Negers na de oorſaak van hun dood vragen. *b.* 9. En wie, en wat'er geantwoord word. *b.* 9, 10.
Papen zyn by de Fidaſe in grootagting, en mogen niet ter dood gebragt worden. *b.* 174

Papegayen der Kuſt beſchreeven in 't gemeen. *b.* 48
Pattattes een Aardvrugt, welke gebraden of gekookt, voor Brood gegeten word, hoe groeid. *b.* 74. Haar gedaante, ſmaak, en verdere omſtandigheden beſchreeven. *ibid.*
Patryſen zyn door de heele Kuſt in overvloed. *b.* 41
Perokietjes ſeer moye beesjes, komen egter heel ras te ſterven, niet tegeſtaande eenig Schryver gewaagd datſe 40. jaren lang ſouden leven. *b.* 48
Piement een ſoort van Peper, hoe groeid. *b.* 88. Is by uitnementheit heet en geſond. *ibid.*
Piſang-boom, een Plant die noit uitgaat. *b.* 66. Is ſeer beroemd wegens ſyn bladeren, en eeniger gevoelen, dat Adam en Eva met deſe bladeren ſig bedekt ſouden hebben. 67
Piſie Pamphers wat ſlag van Vis is, en ſyn aangenaamheid van ſmaak aangemerkt. *b.* 55
't *Pleiten* der Negers hoe in ſyn werk gaat. 153-157
Pligtplegingen en Groeteniſſen der Negers hoe geſchieden 120
Pokkoe, een grote Vogel, raar om ſyn afgryſſelyke leelykheid. *b.* 45, 56
Pons, een drank, waar door vele Engelſchen door 't overmatig drinken van dien, het leven verlieſen. 52
Popo (Groot) het Koningryk valt van Fida af, en de Oorlogen dieſwegens beſchreven. *b.* 109. Het Popoſe Eiland. 110. De Inwoonders hebben gebrek aan leeftogt. *ibid.* Haar Slavenhandel, en Vis-vangſt aangemerkt. *ibid.*
Popo (Klein) beſchreven ten opzigt van ſyn lengte en breedte. *b.* 105. Is onvrugtbaar. *b.* 106. De Inwoonders ſijn ſtrydbaar, voornamentlyk hun laatſte Koning *ibid.* De Oorlogen tegens die van Offra, welke ſy ook t'ondergebragt hebben, aangemerkt. *ibid.* 's Koning aanſlag op Fida, die hem mislukt, beſchreven. *ibid.* Hun Koning word door de Cotoſe verſlagen. 107. De Inwoonders leven mede van den roof en Slavenhandel, een voorbeeld van een groten Roof, op een maal door haar behaald, gegeven. *ibid. en vervolg.* Zyn ſchelmagtig van aart, en groote bedriegers, voorbeelden daar van aan de Portugeſen en Denen gepleegd. 108. Grote meenigte van Rotten aan Popo. 109
Portugeeſe, een Vogel dus genaamt, beſchreeven. *b.* 44
Predikant op de Goud-kuſt, hoe veel Tractement heeft. 96
Prieſterinnen worden van de Fidaſe hoog geagt, en Gods Kinderen genoemt. *b.* 174. Zy gebieden

over hare Mannen en goederen. *ibid.*

Princen Eiland, in de Bogt van Guinea, beschreeven. *b.* 188. Heeft de Nederlanders toebehoord, en op wat wys wederom verlooren. *ibid.* Is een vrugtbaar Eiland. 189 Alle Scheepen, behalven die van de Nederlandsche Maetschappy, komen haar daar vervarschen. *ibid.*

Pypen, twee hebben de waardye van een Hoen. 178

Q.

Quahoe, het Goudryke Landschap beschreven, ten opzicht van syn gelegenheid en andere hoedanigheden. *b.* 101

Quaker, seker slag van Wyn de Palm, een Drank, welke ligt iemand bevangt. 59. De prys daar van aangemerkt. *ibid.* Hoe vergadert word. *b.* 62

Quaquakust waar gelegen. *b.* 209

R.

Raaden op de Goud-kust, wat voor een Gesag hebben, *enz.* ziet op het woord *Regeering*.

Regeering of *Directie* der Goudkust, onder wie berust, en wat Bediendens in den Raad komen. 96. Slegte gesteldheid desselven, en hoe ver de naam van Raad by eenige met de daad over-een-komt. 98. Het groote Gesag des Directeurs in den Raad beschreven. 99. Uit wat oorsaaken de Raad belegt word. *ibid.*

Regeering der Negers is seer slap, en de reden daar van. 154. Het onderscheid der Regeering aangemerkt tusschen een Koningryk en een Gemeene-best. *ibid.* Regeerders van Axim, wie desselve zyn. *ibid.*

Regtsgeding op hoedanig een wys by de Negers aangelegt word. 155. Wat kragt de Getuigen hebben, en in wat geval een Eed is geldende. 156

Reigers, blaauwe en witte op de Kust worden van vele menschen gegeeten. *b.* 44

Rio St. Andries is zo groot, en diep, datse met kleine schepen kan bevaren worden. *b.* 273. de Bewoonders syn Barbaarsche menschen. 274

Rio Formosa beschreven, heeft veele spruiten die in desselve komen. *b.* 217 Moerassig en dryvend Land om en in de Rivier. 219

Rio di Gabon, die seer vermaarde Rivier beschreven ten opsigt van haar twee Eilanden. *b.* 189. Word van veel Scheepen bevaren, en waarom. 190. Wat Handel hier gedreven word. *ibid.* Ongelykheid van dieptens in het inzeilen van de Rivier. *ibid.* Sterke Eb. 191. Weinig Inwoonders alhier, en die eeuwig tegens malkander oorlogen. *ibid.* Armoede en grootsheid van dit Volk. 191.

Zyn

Zyn grote Brandewyn-zuipers. *ibid.* Vechten dapper onder malkander, sonder hunne Overigheid te ontsien. 192. Zyn schoon groote lief hebbers van de Brandewyn, echter op deselve niet keurig. *ibid.* Zyn heel ongemakkelyk om mede te handelen. *ibid.* Sullen, schoon grote liefhebbers van de Brandewyn, niet eer drinken voor dat men hun eerst een vereering gedaan heeft. 193. Doen de aankomende Scheepen vereeringen, en de reden waarom. 194. Hare Kleeding. *ibid.* Hun Koning wind syn kost met Smeeden. *ibid* Zyn welgemaakte Menschen. 195. Waar mede de Inwoonders sig geneeren. *ibid.* De onvrugtbaarheid van 't Land tot het Veldgewas aangemerkt. *ibid.* Visrykheid der Rivier. *ibid.* Hoe de Vissen daar gevangen worden. 196. Groote meenigte van Oliphanten, Buffels, en wilde Swynen ontrent de Rivier. *ibid.*

Rio de St. Joan, een Rivier van de Negers voor een God gehouden. 24. Word verder beschreven ten opzicht van haar loop en diepte. 25. Is seer nut en dienstig. *ibid.*

Rio Junk, en *Rio Sestre* beschreven. *b.* 264, 265.

Rio Volta de schoone, wyde, en snel af-loopende Rivier beschreven. *b.* 102. Swaare branding voor deselve. *ibid.*

Rivier veel zouter als de Zee, beschreeven, en de reden hier van. 45

Roofvogels der Goud-kust beschreven. *b.* 44. *Rivier-vogels. ibid. en vervolg.*

Rogg', groot en klein op de Kust, beschreeven. *b.* 56

Rotten op de Goud-kust beschreeven, en de groote schade door haar veroorsaakt. *b.* 20

Rouwklagen over een dooden. Ziet op het woord *Overledenen.*

Rykdom der Negers waar in bestaat. 192

Ryst, waar al wast, en zyn prys. *b.* 73

S.

Aboese Landschap beschreeven, ten opzicht van syn lengte en breette. 55. Hoe magtig dit Land is. *ibid.* De Zeeden der Inwoonders, mitsgaders de schelmagtigen aart derselver vorders aangemerkt. *ibid.* Is heel vruchtbaar, en wat voor Vruchten het selve voortbrengt. 56

Saat-vogel, wat slag van Vogel is. *b.* 47. en 48

Saffer, een vette vis op de Kust. *b.* 56

Salamander beschreven, en wat van syne bestandigheid tegens het vuur te houden is. *b.* 36, 37

Sardyn, seeker Vis, goed om Peekelharing van te maken. *b.* 56

Schapen op de Goud-kust beschreven ten opsigt van haar menigte, en prys. *b.* 17. Hebben in plaats van

van wolle, haar op 't lyf. *ibid.* De smaak van haar Vleesch aangemerkt. 18. Een Schaap van de Mieren opgeknaagt, dat 'er niet als sym geraamte over bleef. *b.* 54

Schepping der Menschen, hoe die van de Negers gelooft werd, en hare wonderlyke gevoelens daar ontrent. 136

Scheepvaard der Negers, en hare Vaartuigen beschreeven. 123

Schipper over boord vallende, word van een Hay opgenomen, en weer aan boord gebracht. *b.* 60

Scorpioenen syn op de Kust seer groot, en over het gehele lyf met hayr bewassen. *b.* 52. Doen grote schade aan beesten en Menschen. *ibid.*

Schulden hoe onregtveerdig van de Negers ingevorderd worden. 165. Hoedanig een Oorlog uit het invorderen van Schulden ontstaat. 168. 169

Siekten der Negers waar in gemeenlyk bestaan. 165. Hoedanig sy sig ontrent deselve gedragen. *b.* 3. Wat voor Genees-middelen sy gebruiken, en de Offerhanden voor deselve aan hare Afgoden aangemerkt. 4. *en vervolg.*

Simpa, het Fort der Engelschen, beschreven ten opsigt van syn Gebouw, gelegenheid, en sterkte. 65. Wat Handel hier ontrent is. *ibid.*

Slaven onder de Negers, en door wat geval sy tot die staat geraken. 126

Slave-handel aan Fida beschreeven. 138. *en vervolg.*

Slaven, wanneer se gekogt worden, worden naauwkeurig besigtigt en betast. 149. Onleverbare slaven, welke zyn. *ibid.* Waarom, en op wat plaats deselve gebrandmerkt worden. *ibid.* Hoese in de Gevangenhuisen gespysigt worden. 150. Werden heel naakt na de scheeden gevoerd, en het geregeld huishouden onder de slaven binnen Scheeps-boord, aangemerkt. *ibid.* Inbeelding van sommige slaven, als datse, om gegeten te worden, vervoerd wierden. 151. Een opstand alt emets deswegens. *b.* *ibid.*

Slangen syn seer veel en verscheiden *b.* 51. Eenige seer groot *ib.* Welke de fenynigste zyn. *ibid.* Onse Schryver komt door een van deselve in gevaar van syn leven. *ibid* Tweehoofdige Slangen. *idid.* Een slang van veertien voeten, en voorsien met twee spooren. *ibid.* Slangen geen schade doende, en hoe die gesteld zyn. 52. Een Slang van twee-en-twintig voet, en waar gevangen. 84. Kamp tusschen een Slang en een Yservarken. *ibid.* Een grote Slang met twee klauwen gevange, hangt ter gedagtenis op de Saal des Generaals. 85

Slang is de voornaamste God der Fidasen. *b.* 159. Krygt groote Of-

Offerhanden. *ibid.*
't *Slangen huis* beſchreven. 160. De Slang in dit Huis beſchreven, en waar ſy van daar gekomen is. *ibid* Grote Bedevaarten na het Slangenhuis. 161. Inkomſten des Konings van den Slangendienſt, en waar in deſelve beſtaan. 162. Hoedanig de jonge Dogters door de *Slangen* worden gevangen, en hunne ingebeelde dolligheid. *ib.* Een aartig geval hier ontrent gebeurd. 164. 's Konings Dogter wort mede van een ſlang aangedaan, en derſelver verloſſing. *ibid.* Grote agting der Negers voor de ſlangen, en de ſtraffe die deſelve eenig leed doen; droevige voorbeelden deſwegens. 166. De veelheid der *Slangen* aangemerkt. 167. Deſe Afgodiſche ſlangen konnen de menſchen niet beſchadigen. 169. Kampen der fenynige ſlangen met de Afgodiſche. *ibid.* De gedaante dier ſlangen. 170. Zyn ſeer geſet op de Rotten. *ibid.* Een ſlang door een varken opgeſlokt, waar door een grote ſlagting onder de Varkens wiert aangeſteld. 171
Snippen zyn op de Kuſt niet veel beſonders. *b.* 42
Snoeken van verſcheiden ſlag op de Kuſt, zyn niet ſoo hayrig als in Holland. *b.* 55
Soldaten wierden in vorige tyden op de Goud-kuſt tot Aſſiſtenten gevordert. 91. De reden waarom dit niet meer gedaan word. *ibid.*
Speeltuigen der Negers beſchreven 130, 131
Steenbraaſſems ſyn op de Kuſt vet en lekker. *b.* 55
Stieren op de Goud-kuſt beſchreven ten aanſien van haar geſtaltte, en verdere hoedanigheden. *b.* 16, 17
Stiervogel, voor deſen van eenige dus genoemt, en waarom. *b.* 49. Word verders beſchreeven wegens ſyn grootte en andere hoedanigheden. *ibid.* en 50
Stompneuſen een ſoort van Vis, in ſmaak na by de Schelvis komende. *b.* 56
Swaardviſſen beſchreven ten opſigt van haar geſtaltte, lengte, en dikte. *b.* 58

T.

Tabak is op de Kuſt ſeer ſtinkend en vervelend. *b.* 80. De Negers zyn geſlage liefhebbers van de Tabak, ſoo wel Vrouwen als Mannen. *ibid.*
Tapoejers wat ſlag van Volk is. Ziet op het woord *Mulatten*.
Tétié, de rde Bediende eens Negerſchen Konings, en waar in ſyn werk en plicht beſtaat. 182
Tocorary beſchreven ten opzigt van ſyne vermakelyke Valleyen en andere zeldzaamheden. 22. Het *Fort* by dit dorp heeft verſcheide Meeſters gehad, dog wierd door

d'*Admiraal de Ruyter* d'Engelsen afgenomen. 23. En eindelyk door d'*Adomse* verwoest. *ibid.*

St. *Tomé*, het Eiland heeft voor deesen de Hollanders toegekomen. 202. Is seer gesond, en de oorsaak hier van. *ibid.* Is altyd met een dikken nevel bedekt. *ibid.* Is vrugtbaar en ryk van Vee. 203. Twee Kloosters op St. *Tomé*, en een Bisschop. *ibid.* Is wel te bewoonen, en waarom. *ibid.* Het vertrek des Schryvers van hier na 't Eiland *Annaboa*, ziet *Annaboa*.

Tortelduiven worden in meenigte en van verscheiden aart, waar ook seer moye onder zyn, op de Kust gevonden. *b.* 42

Trommel, een soort van speeltuigen der Neger, hoe gemaakt, en daar op geslagen word. 131

't *Trouwen* der Negers hoe in syn werk gaat. 185. *en vervolg.* Wat voor onkosten op den Trouwdag lopen. *ibid.* *Ziet op het woord Vrouw.*

Tyden hoe van de Negers verdeeld worden. 149

Tygers op de Goud-kust beschreven wegens hare menigte en veelderley slag. *b.* 26. Haar verslindenden aart aangemerkt. *ibid.* Makke Tygers, van jongs af by de menschen opgevoed, syn niet veel te vertrouwen. *ibid.* Hare stoutheit aangemerkt, door een voorbeeld van een Jongen, die door een Tyger om hals gebragt wiert. 86. Gevegt tusschen een Neger en een Tyger, verliesende het den Tyger ten laatsten. *ibid.* Nog een aanmerkelyk voorbeeld van de stoutigheid eens Tyger, tastende by dag eenige Schapen aan, valt een Constabel op't lyf, en havend een Engelsman heel leelyk. *ibid. en vervolgen.* De waan, dat een Tyger met vuur te verjagen sou syn, door voorbeelden wederlegt. 89 *en vervolg.*

V.

Veldslag der Negers, en hoedanig sy sig hier ontrent gedragen. 171. Hoe de Gevangenen in een Veldslag gehandeld worden. 172.

Verkens van de Kust beschreven, ten opzicht van hare grootte, en ándre hoedanigheden. *b.* 19. Haar prys. *b.* 20

---- *Wilde*, zyn soo boosaartig niet als in Europa. *b.* 28.

---- een Verken slokt in 't Fidase een God-slang op, waar door een grote slagting onder alle de Verkens ontstaat. *b.* 171. *en vervolg.*

Vergift der slangen is verscheiden in werkingen. *b.* 85

Vissen, waar van de menschen op de Kust moeten leven, beschreeven, *b.* 55-60

Vis-Tol aan Fida beschreven. *b.* 136

Vogelen op de Goud-kust beschreeven. *b.* 41-49

Voorleezer op de Goud-kust, hoe veel

veel Tractement heeft, en wat syne verrichting is. 96
Vreedenburg, een Fort in't Commanyse Land, wanneer, en door wie gebouwd. 30. Hoe sterk het is. *ibid.* Word door de *Swarten* bestormd, dog moeten met verlies afwyken. *ibid.* Hevig schieten der swarten *ibid.* Meerdere merkwaardigheden daar ontrent voorgevallen. 31. *en vervolg.*
Vrouwsperjoon bestiert het land van Agonna. 64. Die om redenen van staat niet begeert te trouwen, en neemt echter haar vermaak met een Byslaap. *ibid.*
Vrouwen, hoe veel de Negers trouwen mogen 185. En de onkosten aangemerkt op den Trouwdag voorvallende. *ibid.* Waarom de Negers veel Vrouwen trouwen. 186. De listigheid der Vrouwen aangemerkt, om de Mannen in 't net te krygen. 187. *en vervolg.* Welke Boeten betaald moeten worden wegen 't beslapen van een ander Mans Vrouw. 188. En hoe dit bepleyt word, 189. De vrouwen hebben met hare Mannen geen gemeenschap van goederen. 190. Erven ook niet van malkanderen. *ibid.* Vrouwen vermogen hare Mannen niet bestraffen, schoon die sig in hoerery te buite gegaan hebben. 195. Hoe de beurt van 't by-slaapen onder de Vrouwen verdeeld is. 196. Een Vrouw bevrugt zynde, hoe gedient, en wat voor plechtigheden gebruikt wordende, ontrent die, dewelke voor de eerste maal bevrucht is. *ibid.* Maanstondige Vrouwen syn voor een tyd onrein. 198. De redenen waarom de vrouwen 't langst ongetrouwd blyven. 199. De veelheid der Vrouwen aangemerkt. *ibid* De Vrouwen scheeren haar Hoofd over 't afsterven van hare Mans, en bedryven een wonderlyk misbaar. *b.* 11

W.

Wapendrager, tweede Bediende eens Negersehen Konings, en waar in syn pligt en dienst bestaat. 182
Water-Meloen, een seer aangename Vrucht, beschreven ten opzicht van haar voortgroeying, en andere hoedanigheden. *b.* 78
Wurm, een groote quaal, die de Negers onderhevig syn, en hoese die geneesen. 105. De lengte deeser Wurmen door een Veers verklaart. 106
Wyn de Palm boom, brengt eerst Nooten voort, die, nog jong synde, aangenaam syn, maar oud werdende, komt'er een zoete Oly uit. *b.* 61. De tweede Vrucht is de Wyn, en hoe die vergaderd word. 62. Is, vars gedronke aangenaam van smaak. *ibid.*
----Tweede slag van Wyn de Palm, genaamt *Quacker*, en hoe getapt word. *b.* *ibid.*

----Derde slag, *Pardon* genaamt, van wat smaak en kracht is. 63.
---- Vierde *Crisia*, van smaak byna als soete Melk. *ibid.* Hoe lang een Wyn de Palm-boom moet groeyen, eer hy syn volkomen wasdom heeft. 64. De prys dier Wynen aangemerkt. *ibid.*
Wyngaard is niet te vinden op de Kust, als aan Mouré. *b.* 68. De Druiven hier van, van wat hoedanigheid zyn. *ibid.* Word aangemerkt, dat de Wyngaard nieuwers als aan Mouré wil wassen. *ibid.* Van waar deese eerst daar gebragt is. *ibid.*

Y.

Yzere-Berg zeer beroemd wegens syne hooge Boomen, en aangename Wandel-plaatsen. 57
Yzer-Varkens beschreeven wegens hare gestalte, en boosaartigheid. *b.* 30. Schieten seer krachtig met hare pennen. *ibid.* Twee Yzer-Varkens vegten met een groote slang. Werden gesamentlyk geschooten en opgegeeten. *ibid.*

Z.

Zacondé beschreeven, mitsgaders twee Forten daar gelegen. 19. Slegte Handel aldaar. *ibid.* 't Engelsche Fort afgeloopen door de Negers, en verbrand, nevens de dood van 't Opperhoofd. *ibid.* Zacondé wanneer een schoon Dorp geweest, en wanneer, en door wie, verwoest is. 20. *en vervolgens.*
Zee word van de Fidase met veele offerhanden vereert. *b.* 193
Zout, hoe van de Negers gemaakt word. *b.* 82, De groote winsten, welke de Negers uit't Zout trekken, aangemerkt. *ibid.* De gedaante van het Zout beschreven. 83

EYNDE.

27385